

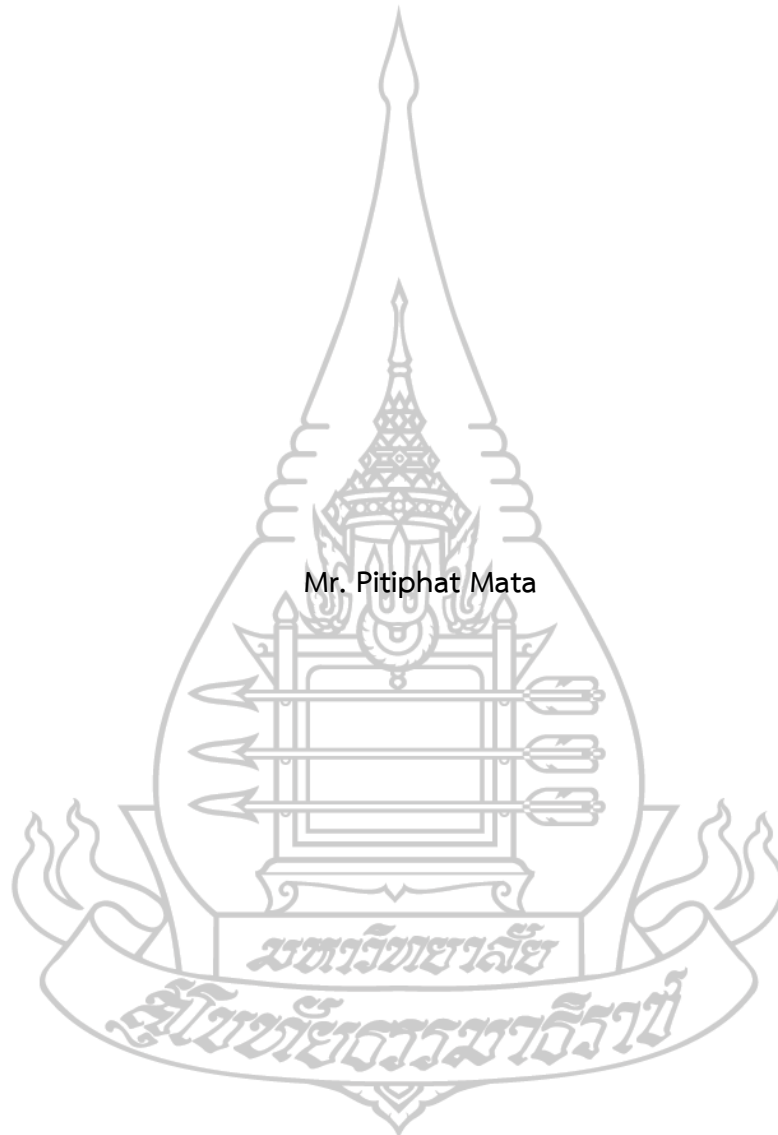
การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐาน
ชุมชนาริไต้ย : กรณิศึษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภองาว จ้งหวัดลำปาง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการเมืองการปกครอง
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. 2566

Public Participation in Contributing to the Community Strength
upon Democratic Community : A Case Study of Baan Pha Daeng,
Ban Rong Sub-district, Ngao District, Lampang Province

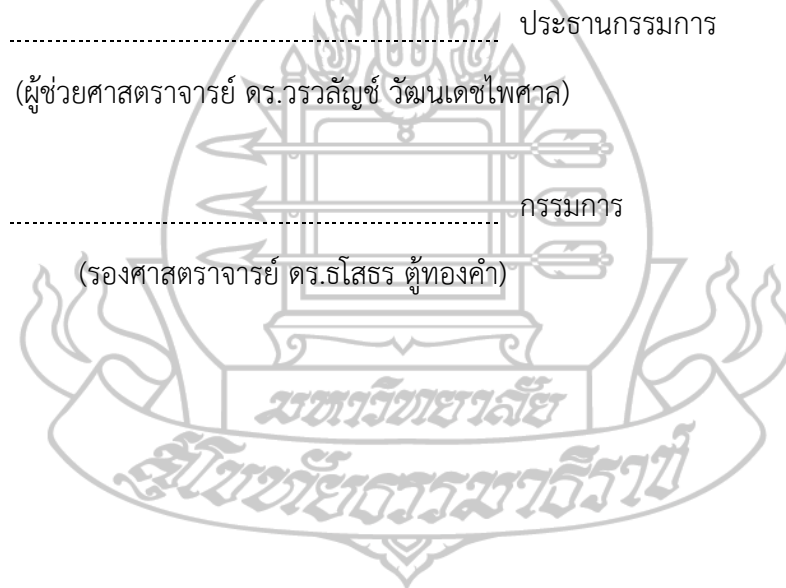
An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government
School of Political Science Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบน พื้นฐาน ชุมชนาธิปไตย : กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง
ชื่อและนามสกุล	นายปิติภัทร มาทา
แขนงวิชา / วิชาเอก	การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัญช์ วัฒนเดชไพศาล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ วันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา คำนวณว่าอิสระ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบน
พื้นฐาน ชุมชนาธิปไตย : กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ผู้ศึกษา นายปิณฑกร มาทา รหัสนักศึกษา 2608000622
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัญช์ วัฒนเดชไพศาล ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (2) ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (3) ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรมีทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง รวม 15 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า (1) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดงที่ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง (2) ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง คือ การขาดความรู้ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เครือข่ายชุมชนขาดความสามัคคี ไม่สามารถรวมตัวกันในการพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งขาดการบริหารจัดการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง (3) ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ดังนี้ การเพิ่มทักษะวิทยากรกระบวนการของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดทำแผนชุมชน การส่งเสริมกลยุทธ์กลุ่มของเครือข่ายชุมชน การปลูกฝังประชาชนให้มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งมีการประชุมถอดบทเรียน เพื่อวางแผน ขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ การมีส่วนร่วมภาคประชาชน, ชุมชนเข้มแข็ง, ชุมชนาธิปไตย, จังหวัดลำปาง

Independent Study title: Public Participation in Contributing to the Community Strength upon Democratic Community : A Case Study of Baan Pha Daeng, Ban Rong Sub-district, Ngao District, Lampang Province

Author: Mr. Pitiphat Mata; ID: 2608000622;

Degree: Master of Political Science in Politics and Government

Independent Study Advisor: Assistant Professor Dr. Wornwaluncha

Wattanadejpaisan; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this research were to study (1) public participation in contributing to the community strength upon democratic community in the area of Baan Pha Daeng, Ban Rong Sub-district, Ngao District, Lampang Province, (2) problems and obstacles of public participation in contributing to the community strength upon democratic community in the area of Baan Pha Daeng, Ban Rong Sub-district, Ngao District, Lampang Province, (3) suggesting solutions to problems of public participation in contributing to the community strength upon democratic community in the area of Baan Pha Daeng, Ban Rong Sub-district, Ngao District.

This research is a qualitative research. The 3 populations of this study were the groups of village committees, local wisdom members and general public, who were selected by a purposive sampling method in a total of 15 people. The research instruments used in this study were interview forms and descriptive data analysis.

The study found that: (1) Public participation in contributing to the community strength upon democratic community in the area of Baan Pha Daeng consisting of 4 main activities i.e. gathering of community members, creating a community network, community culture creation and the development of a self-dependent community economy. (2) Problems and obstacles of public participation in the area Baan Pha Daeng are a lack of knowledge in the community development plan preparation process, unable to unite in village development, including the lack of management to drive continuous community development activities. (3) it is recommended that public participation in the area of Baan Pha Daeng can be achieved by increasing the skills of village committee facilitators in preparing community development plans, promoting group strategies of community networks cultivation citizens to have a participatory democratic political culture ,including there was also a meeting to take lessons learned to plan and drive village development activities for sustainability in the future.

Keywords : Public Participation, Community Strength, Democratic Community, Lampang Province

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ ความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัลย์ วัฒนเดชไพศาล ที่ได้ให้ความกรุณาในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา การวิพากษ์วิจารณ์ในการปรับปรุงงานวิจัยจนสำเร็จเรียบร้อย และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช ด้วงคำ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า ให้ความกรุณาร่วมเป็นกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ และให้คำแนะนำจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน คณะนักศึกษาทั้งเพื่อน พี่ น้อง ที่ร่วมเรียนกันมาในกลุ่มจังหวัดทางภาคเหนือที่ให้คำปรึกษาและความร่วมมือกันตลอดการเรียน และที่ขาดไม่ได้ บิดา มารดา น้องสาวของข้าพเจ้าที่คอยติดตามและให้กำลังใจในการทำวิจัยการศึกษาค้นคว้าอิสระมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเกิดองค์ความรู้ แนวทางการพัฒนารูปแบบใหม่ในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีติย เพื่อการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคตของประชาชนในพื้นที่ต่อไป

นายปิติภัทร มาทา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	3
3. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	5
5. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	9
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	18
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนอาชีพ.....	29
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชน.....	40
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง.....	48
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน.....	53
7. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	59

8. ข้อมูลพื้นฐานของบ้านผาแดง	65
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	71
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	92
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	92
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	94
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	95
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	96
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐาน ชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง.....	97
ตอนที่ 2 ปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบน พื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง 195	
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการ ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง.....	283
บทที่ 5 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	380
1. สรุปการศึกษา	381
2. อภิปรายผล	391
3. ข้อเสนอแนะ	401
บรรณานุกรม.....	405
ภาคผนวก.....	413
ประวัติผู้ศึกษา.....	418

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ภาพที่ 2.1 ลักษณะภูมิประเทศของบ้านผาแดง	66
ภาพที่ 2.2 ถ้ำน้ำออกกรู	67
ภาพที่ 2.3 สำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง	67

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิกฤตทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย โดยส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนทุกระดับชั้น ทั้งในเมืองและในชนบท ทั้งนี้ กระทบวงมหาดไทยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่อาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และประชาชน ทำให้สังคมไทยก้าวไปสู่ยุคแห่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดการพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และกลายเป็นแผนพัฒนาระดับชาติ เกิดการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมที่มีพื้นฐานอยู่ในระดับชุมชน ที่ส่วนใหญ่เป็นสังคมรูปแบบชนบทที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว กิจกรรมหลักของชาวชนบทบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง อาทิ การเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ การจัดตลาดนัดชุมชน การสร้างเครือข่ายร้านค้าชุมชน การพัฒนากลุ่มอาชีพ การทำฝักรักษาของค์กรชุมชน การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดทำประชาคมอำเภอ การจัดตั้งศูนย์บริการด้านการเกษตร การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และบริหารเงินทุนหมุนเวียนในชนบท เป็นต้น

การที่สังคมชนบทมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย พึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งได้รับการพัฒนาส่งเสริมจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน มีโครงสร้างอธิปไตยชุมชนหรือประชาสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยการพัฒนาทุนทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารจัดการชุมชน ตลอดจนการมีโครงสร้างภูมิปัญญา ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมในชุมชน ส่งผลให้เกิดการระดมทรัพยากร สร้างศักยภาพและพลังในชุมชนในรูปแบบบูรณาการ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เป็นระบบประชาธิปไตยในรูปแบบใหม่ที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หรือเป็นอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงของชุมชน โดยระบบการเมืองประชาธิปไตยรูปแบบนี้ เรียกว่า “ชุมชนาธิปไตย”

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นหนึ่งในหมู่บ้านของอำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่เป็นตัวอย่างในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนสามารถจัดการองค์ความรู้ที่มีในชุมชน บริหารจัดการพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งมีแผนพัฒนาหมู่บ้านในการต่อยอดกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนได้ มีความผูกพันกับวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงมาช้านาน ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพการเกษตรแบบพอเพียงและการเกษตรแบบผสมผสาน มีทุนต่าง ๆ ภายในชุมชนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทุนธรรมชาติที่มีภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านที่สวยงาม มีหน้าผาตระหง่านเด่นท่ามกลางหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า จุดชมทิวทัศน์ผาแดง ที่มีหน้าผาเป็นลักษณะสีแดงตามชื่อของหมู่บ้าน และประกอบด้วยถ้ำต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ถ้ำน้ำออกธู ถ้ำผาแดง ถ้ำเจ้าพระยา เป็นต้น เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต ตลอดจนมีป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำงาวอีกด้วย รวมทั้งมีทุนกายภาพต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โรงเรียนบ้านผาแดง ศูนย์เด็กเล็กบ้านผาแดง ประปาภูเขา เป็นต้น นอกจากนี้ บ้านผาแดงมีปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญหลายด้าน หลายทักษะอาชีพ เช่น การจักสาน การปลูกขิง การเพาะเห็ดและแปรรูปผลิตภัณฑ์เห็ด การส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

ก่อนหน้านี้ มีหน่วยงานมากมาย ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เล็งเห็นว่าบ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านที่เหมาะสมในการพัฒนาต่าง ๆ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างอยู่ห่างไกลจากความเจริญ และเพียบพร้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและมีจุดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม กติกาของหมู่บ้าน ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชนที่ได้รับการหล่อหลอมประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น ประชาชนในหมู่บ้านมีความสำนึกร่วมที่จะกำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชุมชนไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้น ๆ โดยบัญญัติให้ประชาชนปฏิบัติกิจกรรมในประเพณีต่าง ๆ ให้ยึดถือเป็นระเบียบ เป็นกฎของหมู่บ้าน จึงทำให้บ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับประชาชนในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ให้กับประชาชน จนเกิดการตั้งเป็นกลุ่มองค์กร กองทุนต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน และสามารถพัฒนาต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ด้วยการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ขอพึ่งพาหน่วยงานอีกต่อไป อีกทั้ง ได้มีการนำเอาความรู้ในท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน วัฒนธรรม วิถีชีวิตมาประยุกต์กับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านผาแดงที่บริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมให้หมู่บ้านสามารถนำเอกลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาหมู่บ้านและยกระดับศักยภาพการเพิ่มรายได้ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

แต่เนื่องด้วยบ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลจากตัวอำเภองาว ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านนี้ต้องอาศัยงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และที่สำคัญประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้สูงอายุจำนวนมาก การพัฒนาหมู่บ้านบางช่วงก็เกิดการหยุดชะงักในบาง

ช่วง โดยเฉพาะวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ประชาชนส่วนใหญ่ อาจเกิดการเพิกเฉยและหยุดการพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้กิจกรรมการพัฒนาชุมชนบางอย่างดำเนินการ ไม่ต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะเป็นความร่วมมือของประชาชนในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน หรือ การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐาน ชุมชนาธิปไตย เชื่อได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ทุกคนในบ้านผาแดงมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนา แนวชุมชนาธิปไตยมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่เข้าใจแนวคิด หลักการ และยุทธศาสตร์การพัฒนาแนว ชุมชนาธิปไตยที่แท้จริง หรือพูดง่าย ๆ คือไม่รู้จักรักว่าชุมชนาธิปไตยมาก่อนเลย

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้าน ผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ควรได้รับการเสริมสร้างแนวคิด ชุมชนาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ คณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชน ทุกคนในหมู่บ้าน รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญต้อง ปรับปรุงระบบความคิดและกระบวนทัศน์ของชุมชนเสียก่อน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจใน การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบน พื้นฐานชุมชนาธิปไตย ตลอดจนสามารถให้ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบล บ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์อย่างมหาศาลกับประชาชนบ้าน ผาแดงในการเสริมสร้างพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในหมู่บ้านให้เกิดความยั่งยืนขึ้น ในชุมชนอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐาน ชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริม ชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วม ปัญหาการมีส่วนร่วม และข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของภาคประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่ประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชนและกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วม จำนวน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมวางแผนในการประชุมวางแผนการพัฒนาของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันจากการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลจากการทำกิจกรรม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของภาคประชาชน จะดำเนินการเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธำนิปไตยที่เกิดจากการทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามกระบวนการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธำนิปไตย ประกอบด้วย การรวมตัวของสมาชิกชุมชนอย่างเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมด้วยระบบการคิดและกระบวนการที่สอดคล้องตามแนวคิดชุมชนธำนิปไตย การสร้างเครือข่ายชุมชนในการศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชน ชุมชนข้างเคียง ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกันและต่างจังหวัด ประยุกต์สู่การพัฒนาชุมชนตนเอง การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน โดยการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนคุณธรรมในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน รวมทั้งการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในทุกภาคส่วนของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยและได้กำหนดขอบเขตการศึกษาด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างเป็นวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน รวม 15 คน ประกอบด้วย

4.1.1 กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน เป็นต้น

4.1.2 กลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ ด้านหัตถกรรม ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านศาสนา ด้านการเพาะเห็ด เป็นต้น

4.1.3 กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ประกอบด้วย รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ประจำหมู่บ้าน ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน เป็นต้น

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ข้อมูลที่ศึกษา ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตลอดจนข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ศึกษาในช่วงระยะเวลาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ห้วงระยะเวลาใน 5 ปีที่ผ่านมาปัจจุบันนี้ ปี พ.ศ.2563-2567 ตั้งแต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่มีหลักการสำคัญในการเน้นคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับระบอบชุมชนาริปไตยที่เน้นการให้อำนาจแก่ประชาชนในการปกครองตนเอง และผู้ศึกษาต้องการศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2563-2567 เพื่อศึกษาว่า ภายหลัง 3 ปี จากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าว ประชาชนในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และชุมชนมีการพึ่งพาตนเอง บริหารจัดการตนเองอย่างไร ในการจะนำพาชุมชนไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การมีส่วนร่วม หมายถึง ภาคประชาชนที่ประกอบไปด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการสร้างการมีส่วนร่วม จำนวน 4 ขั้นตอน ดังนี้

5.1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมวางแผนในการประชุมวางแผนการพัฒนาของหมู่บ้าน

5.1.2 การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

5.1.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันจากการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

5.1.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลจากการทำกิจกรรม

5.2 ภาคประชาชน หมายถึง กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

5.3 ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางที่สมาชิกชุมชนรวมตัวกันพัฒนาหมู่บ้านพึ่งพาตนเองได้ และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ด้วยการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยที่ประกอบด้วย การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

5.4 ชุมชนอาชีพโดย หมายถึง ประชาธิปไตยชุมชนของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีอิสระในการร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมติดตามและประเมินผลได้ด้วยตนเอง

5.5 เครือข่ายชุมชน หมายถึง เครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทั้งภายในชุมชน ชุมชนข้างเคียง ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกัน และต่างจังหวัด ที่ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนในทุกด้าน

5.6 วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

5.7 ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดมาจากวัฒนธรรมชุมชนมีทั้งสามารถจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สามารถพัฒนาเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

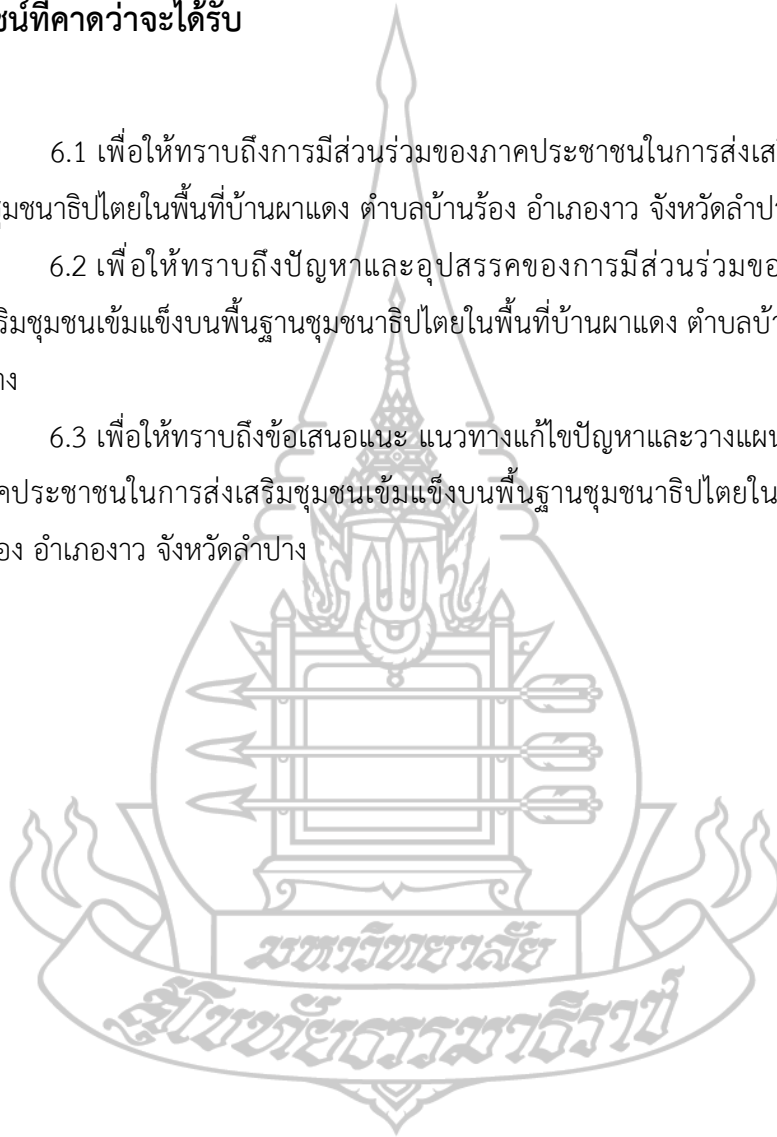
5.8 เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองของชุมชน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธูปไต้ยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

6.2 เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธูปไต้ยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

6.3 เพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธูปไต้ยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ศึกษามารวบรวม กำหนดกรอบแนวคิดงานวิจัย และสามารถอธิบายแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ โดยแนวคิดดังกล่าว ประกอบด้วย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนชาติปีไทย
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชน
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน
7. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
8. ข้อมูลพื้นฐานของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

เจมส์ แอล เครตัน (2535, น. 1) ได้กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การสื่อสารสองทางที่มีจุดมุ่งหมายโดยรวม เพื่อให้มีวัตถุประสงค์ให้เกิดการตัดสินใจที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นชอบ และทุกคนในสังคมได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันในการกำหนดแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและทำให้ทุกคนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ถวิลวดี บุรีกุล (2548, น. 1-2) ได้สรุปความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การทำให้ประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เกิดความรู้สึกตื่นตัวอย่างแข็งขัน และสามารถใช้สิทธิและหน้าที่ของเขาในการกระตุ้นให้อายกมีส่วนช่วยเหลืออย่างสมัครใจต่อการกำหนดโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อในการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงการร่วมรับผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการที่จะพัฒนาพื้นที่นั้น ๆ ด้วย อีกทั้งมีการบริหารจัดการตามศักยภาพของสังคมในการกำหนดควบคุมทรัพยากร และกฎ ระเบียบในสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้ สังคมดังกล่าว ต้องมีกลุ่มหรือหน่วยงานที่ดำเนินการเคลื่อนไหว โดยไม่ถูกทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ ควบคุมเอง

เกรียงไกร ชูระพันธ์ (2560, น. 1-2) ได้กล่าวถึงความหมายของ “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การมีส่วนร่วมที่สามารถอธิบายได้ใน 2 ลักษณะ ความหมายแรกคือ การมีส่วนร่วมที่มีลักษณะในรูปแบบกระบวนการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่วางแผนเริ่มต้นโครงการ จนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ที่มีกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การระดมความคิดร่วมกัน ค้นหาปัญหา การวางแผนพัฒนา การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในพื้นที่ การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ และโครงการดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับสภาพวัฒนธรรม สภาพสังคม และสภาพวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนความหมายที่สองคือ การมีส่วนร่วมที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง นั่นคือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของภาคประชาชน หรือชุมชนสามารถมีศักยภาพพัฒนาขีดความสามารถสำหรับการบริหารจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน มีการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทได้แสดงออกถึงความสามารถของตนและมีส่วนในการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาภายในพื้นที่

พลเดช ปิ่นประทีป (2563, น. 9-10) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีลักษณะมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนในเชิงคุณภาพ ที่เริ่มต้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกฝนทักษะในการบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบ และเป็นขั้นตอนในห้วงระยะเวลาที่ไม่เร่งรัดจนเกินไป และการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนนี้ จะต้องเป็นไปอย่างจริงจังและทันต่อสถานการณ์ วิฤตการณ์ ปัญหาบ้านเมือง และการพัฒนาประเทศชาติในยุคปัจจุบัน

สมสุข บุญยะบัญชา และพรพนทิพย์ เพชรมาก (2556, น. 7-8) ได้กล่าวถึงความหมายว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการสร้างสรรค์พลังของภาคพลเมือง ที่อาศัยอยู่ในรูปแบบลักษณะเชิงปัจเจก และรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่ม องค์กร เครือข่ายหลากหลายรูปแบบ อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัด โดยภาคพลเมืองแต่ละรูปแบบที่จัดตั้งขึ้นนี้ จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ สามารถที่จะประสาน เชื่อมโยงกลุ่มและองค์กร

ต่าง ๆ ในพื้นที่ มาขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน หรืออาจมีการจัดทำแผนพัฒนาที่มีความสอดคล้องตามภูมิสังคมและบริบทของพื้นที่นั้น อีกทั้งมีการจัดระบบกลไกการพัฒนาเรื่องที่ทำเนิกรอยู่ และมองเห็นว่ามีความสำคัญร่วมกัน รวมถึงมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่ง มีอำนาจในการกำหนดแนวทางการพัฒนาในพื้นที่ตามบริบทของพื้นที่และศักยภาพของประชาชนในพื้นที่นั้น และประชาชนสามารถเข้ามาดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาทุกระบวนการ ทุกขั้นตอน รวมทั้งดำเนินงานการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคีต่าง ๆ ภายนอกด้วย

1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

ธิติพร คำแก่น (2550, น. 90-91) ได้อธิบายไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม มีลำดับขั้นตอนที่ละเอียดและเป็นการวัดเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการริเริ่มพัฒนา เป็นขั้นตอนที่เริ่มต้นจากประชาชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิด สามารถค้นหาปัญหา ความเดือดร้อนต่าง ๆ และสาเหตุที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อีกทั้งสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดความต้องการของประชาชนในชุมชน รวมถึงมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการจัดลำดับปัญหา ความต้องการของผู้คนในชุมชนหรือหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการวางแผนการพัฒนา ขั้นตอนนี้ ประชาชนมีส่วนร่วม มีสิทธิที่จะสามารถกำหนดนโยบาย และเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของแผนงาน โครงการต่าง ๆ รวมถึงออกแบบกำหนดลำดับ วิธีการ และแนวทางสำหรับการดำเนินงาน อีกทั้งจะต้องกำหนดทรัพยากรที่จะใช้ และแหล่งทรัพยากรดังกล่าวที่จะใช้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการดำเนินการพัฒนา สำหรับขั้นตอนนี้ ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมที่จะสร้างผลประโยชน์ได้จากการสนับสนุนงบประมาณ แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมที่จะบริหารงาน ประสานงาน และขอความช่วยเหลือได้จากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการรับผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนา ในขั้นตอนนี้ ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมสำหรับการรับผลประโยชน์ที่สามารถได้รับจากการพัฒนา หรืออาจกล่าวได้ว่า ประชาชนจะต้องยอมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่แสดงออกในรูปแบบทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการติดตามและประเมินผลการพัฒนา ขั้นตอนที่สุดท้ายนี้ ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมที่จะประเมินว่า การพัฒนาชุมชนที่ได้ดำเนินการเป็นโครงการต่าง ๆ นั้น โครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด โดยการประเมินดังกล่าว อาจสามารถ

แสดง ในรูปแบบการประเมินย่อย ที่เป็นการประเมินผลจากความก้าวหน้าของโครงการเป็นช่วง ๆ หรือเป็นช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ที่กำหนดตามแผนงานโครงการเบื้องต้น และบางครั้ง บางกรณี จะมีการประเมินในรูปแบบการประเมินผลรวมหรือประเมินผลที่อยู่ในรูปแบบการสรุปรวบยอดของโครงการนั้น ๆ

อรรถัย ก๊กผล (2552, น. 24-26) ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วม ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ระดับเสริมอำนาจให้ประชาชน ขั้นตอนที่แรกนี้ ประชาชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ตัวอย่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ที่เห็นกันได้ทั่วไปก็คือ การลงประชามติ หรือสภาเมือง การมีส่วนร่วมรูปแบบดังกล่าวจะมีการยอมรับอำนาจการตัดสินใจจากประชาชน หรือชุมชน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมขั้นนี้ ประชาชนจะต้องได้รับการเอื้ออำนวยจากหน่วยงานเบื้องต้นก่อน หรือมีวิทยากรจากหน่วยงานมาสนับสนุน เสริมสร้างความสามารถของประชาชนในระยะแรก เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง โดยจะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอน ได้แก่ จะต้องร่วมกันสนับสนุนข้อมูลที่ครอบคลุมและเพียงพอ มีการกระตุ้นใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเกิดทักษะ สามารถวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกันตัดสินใจหาทางออก แก้ปัญหาภายในชุมชนอย่างมีคุณภาพ การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมในระดับนี้ จะสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของประชาชนอย่างแท้จริงในระดับสูง

2. ระดับสร้างความร่วมมือ ระดับในขั้นนี้ จะมีการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง ประชาชนและหน่วยงาน หรือภาคีจะปฏิบัติงานร่วมกันในกระบวนการรูปแบบของการตัดสินใจ ความคิดเห็นจากประชาชนทุกคนสามารถสะท้อนออกมาจากการตัดสินใจค่อนข้างสูง ตัวอย่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ ได้แก่ คณะกรรมการ ร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และคณะที่ปรึกษาภาคประชาชน เป็นต้น สิ่งที่ได้จากการตัดสินใจของประชาชนเป็นผลของการตัดสินใจร่วมกัน ที่จะนำไปสู่การสร้างสมานฉันท์ในสังคม เนื่องจากประชาชน หรือผู้แทนของประชาชนได้มีส่วนร่วมในองค์กรตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงแค่ให้ความคิดเห็นต่อองค์กรตัดสินใจ

3. ระดับเข้ามามีบทบาท เป็นรูปแบบการเปิดโอกาส เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำงานในตลอดกระบวนการตัดสินใจ รวมถึงได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันข้อมูลระหว่างหน่วยงานกับประชาชนอย่างแท้จริง และมีเป้าหมายที่ชัดเจน ความคิดเห็นที่ได้จากประชาชนจะสะท้อนออกมาเป็นทางเลือกต่าง ๆ ขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะใกล้เคียงกับระดับสร้างความร่วมมือ โดยลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบร่วมมือจะเป็นกิจกรรมแบบถาวรมากกว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ และการมีส่วนร่วมในระดับเข้ามามีบทบาทนี้ อำนาจที่ได้จากการตัดสินใจสุดท้ายยังเป็นของหน่วยงานที่ร่วมมือกับประชาชน เพียงแต่ประชาชนจะมีส่วน

ร่วมตั้งแต่เริ่มต้น รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างเข้มข้น เทคนิคการมีส่วนร่วมที่ใช้ในขั้นนี้ เช่น การตั้งคณะทำงานภาคประชาชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

4. ระดับรับฟังความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้เป็นการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมที่จะให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความคิดเห็นและความรู้สึกที่ประกอบกับการตัดสินใจ นั่นคือประชาชนจะมีบทบาทในฐานะของผู้ให้ข้อมูล การตัดสินใจก็ยังเป็นหน้าที่และบทบาทของภาครัฐหน่วยงาน รูปแบบเทคนิคการมีส่วนร่วมในระดับนี้ ได้แก่ การประชุมสาธารณะ การสำรวจความคิดเห็น ซึ่งในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่กฎหมายจะกำหนดให้ภาครัฐหรือหน่วยงานดำเนินการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อยในระดับรับฟังความคิดเห็น

5. ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จัดได้เป็นระดับต่ำที่สุด การแสดงออกและบทบาทของประชาชนในระดับนี้จะมีน้อยมาก เพียงแต่ประชาชนรับทราบว่าเกิดอะไร ที่ไหน อย่างไร ในปัจจุบันนี้ หน่วยงาน ภาครัฐได้ตัดสินใจเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชาชน และได้แจ้งข้อมูลให้ประชาชนทราบ มักจะสะท้อนถึงความล่าสมัยในการบริหารงาน และแสดงให้เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นจากภาครัฐอยู่ดี และจะต้องตระหนักว่า ถึงแม้จะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นใด การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก แต่จะต้องไม่อยู่ในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ และจะต้องมองในรูปแบบแง่ในด้านที่ดีเท่านั้น โดยหัวใจสำคัญที่สุด ก็คือ การให้ข้อเท็จจริงที่ครอบคลุมและเพียงพอ ที่จะทำให้ประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริงและสามารถดำเนินการตัดสินใจได้ออกมาอย่างมีคุณภาพ

เจมส์ แอล เครย์ตัน (2551, น. 128-129) ได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมสามารถดำเนินการโดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เทคนิคในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชนและเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน นักวิชาการท่านนี้ได้กล่าวว่า การจะเข้าใจเทคนิคการมีส่วนร่วมทั้งหมด จะต้องศึกษาเทคนิคต่าง ๆ จำนวนมากให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ถึงจะสามารถจัดระดับของความเป็นไปได้ของการมีส่วนร่วม โดยเทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชน มีประเด็น รายละเอียดน้อยกว่าเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีหลายเทคนิคมากมาย ได้แก่ เทคนิคทำงานร่วมกับกลุ่มที่ปรึกษา เทคนิคทำการสัมภาษณ์ เทคนิคทำงานกับสื่อ เทคนิควิเคราะห์ความคิดเห็นของสาธารณชน เทคนิคประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชน เทคนิคการใช้ที่ปรึกษาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

สำหรับเทคนิคต่าง ๆ ผู้ศึกษาจะไม่กล่าวรายละเอียดเทคนิคทั้งหมดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนของนักวิชาการท่านนี้ แต่จะยกตัวอย่างเทคนิคที่สำคัญในรายละเอียดต่อไปเท่านั้น เพราะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนบนพื้นฐานของชุมชนธรรมาภิบาล จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยศักยภาพของประชาชนและชุมชนด้วยตนเอง เป็นการเสริมสร้างระดับการมีส่วนร่วมในขั้นการให้พลังของประชาชนอย่างแท้จริง จึงเป็นไปได้ยากมากที่ประชาชนจะ

เข้าใจและใช้เทคนิคต่าง ๆ ของนักวิชาการได้ทั้งหมด ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย ประชาชนจะต้องศึกษา เรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์ ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาที่หน่วยงาน ภาครัฐได้มีงบประมาณช่วยเหลือในระยะแรก และชุมชนสามารถนำแนวทางการพัฒนาที่ได้รับ บริหารจัดการงบประมาณในชุมชน ต่อยอดกิจกรรม โครงการ เอื้ออำนวยพัฒนาชุมชนด้วยตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยภาครัฐ หน่วยงานสามารถช่วยเหลือได้เพียงแค่นี้เป็นที่ปรึกษาให้ผู้นำชุมชนและประชาชนได้เท่านั้น

1.3 เทคนิคการมีส่วนร่วม

เจมส์ แอล เครตัน (2535, น. 169-191) ได้อธิบายไว้ว่า เทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน เบื้องต้นจะต้องทราบว่าเราจะวางแผนอย่างไรให้เกิดความสำเร็จในเรื่องอะไรกับประชาชน ข้อมูลข่าวสารใดที่จะเป็นต้องแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และประชาชน กลุ่มเป้าหมายใดที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดยเมื่อเราได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วนั้น จะสามารถตัดสินใจได้ว่าเทคนิคการมีส่วนร่วมประเภทใดเหมาะสมที่สุดที่จะใช้ดำเนินการ

การมีส่วนร่วมของประชาชน จะรวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ไปสู่สาธารณชนและการได้ความคิดเห็นของสาธารณชนในเรื่องที่เป็นห่วงกังวล เป็นการสื่อสารสองทาง แต่ถ้าจะเข้าใจมากขึ้น จะจำแนกเทคนิคออกได้เป็นสองประเภท คือ เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสาร (การให้ข้อมูลข่าวสารไปถึงสาธารณชน) และเทคนิคการมีส่วนร่วม (การได้ข้อมูลข่าวสารจากสาธารณชน) โดยเทคนิคดังกล่าวทุก ๆ เทคนิคทั้งหมด สามารถใช้กำหนดในแผนงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ภายในชุมชน เทคนิคดังกล่าวสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.3.1 เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสาร แผนงานและโครงการทั้งหมดที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน จะรวมแผนงานการให้ข้อมูลข่าวสารที่ดีต่อสาธารณชน สาธารณชนจะต้องรู้ประเด็นที่จะสามารถตัดสินใจได้ว่าเขาต้องมีส่วนร่วมหรือไม่ และจะต้องทราบข้อเท็จจริงที่จะตัดสินใจว่าเขาควรได้รับการสนับสนุนหรือไม่ และจะขอกว่าถึงเทคนิคที่สำคัญที่จะใช้ในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารไปยังสาธารณชน จำนวน 12 เทคนิค ดังนี้

1. การบรรยายสรุป คือ กระบวนการที่จะทำให้ผู้แทนที่ได้รับการคัดเลือก กลุ่มหรือองค์กร สนใจที่จะเป็นแกนนำที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความก้าวหน้าของโครงการ การบรรยายสรุปอาจจะอยู่ในรูปแบบการไปเยี่ยมเป็นรายบุคคล หรือแม้แต่ติดต่อทางโทรศัพท์บอกกล่าวต่อบุคคล ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายนั้น

2. การปิดประกาศหรือจัดนิทรรศการ เป็นวิธีการที่จะให้ข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชนและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ โดยเฉพาะการจัดนิทรรศการหรือประกาศในสถานที่สาธารณะ เพราะมีประชาชนเดินผ่านไปมาจำนวนมาก และวิธีการนี้มักจะมี

ประสิทธิภาพมากกว่า ถ้าภายในนิทรรศการมีเจ้าหน้าที่หรือวิทยากรที่มีความรู้ที่ได้ประจำอยู่ สามารถคอยตอบคำถามต่าง ๆ ให้แก่ผู้สนใจได้

3. สารคดีต่าง ๆ เทคนิคการเขียนสารคดีนี้ จะเขียนโดยผู้สื่อข่าวมากกว่าจะอยู่ในรูปแบบการประกาศบนพื้นฐานของข่าวแจก และการเขียนสารคดี ให้ข้อมูลข่าวสารประเภทนี้แก่สาธารณชน จะต้องเป็นข้อมูลที่เขียนด้วยข้อเท็จจริง มีความเป็นกลาง และทันต่อเวลาในเหตุการณ์นั้นด้วย

4. การส่งรายงานด้านเทคนิคที่สำคัญหรือเอกสารด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับเทคนิคประเภทนี้ การจัดทำรายงานทางด้านเทคนิคหรือเอกสารด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องส่งข้อมูลโดยตรงต่อผู้นำกลุ่มที่จัดตั้งและผู้สนใจ ตลอดจนถึงนักธุรกิจ กลุ่มชาวบ้านและนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ถ้าหากจะส่งเอกสารในรูปแบบจดหมายข่าว ผู้จัดทำเอกสารสามารถที่จะอธิบายผลการศึกษาไว้ในจดหมายข่าวได้

5. การแถลงข่าว เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถกระตุ้นความสนใจของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร จุดที่น่าสนใจคือ โฆษกที่แถลงข่าว สามารถเผยแพร่สู่สาธารณชนผ่านทางสื่อโทรทัศน์หรือสื่อวิทยุได้โดยตรง โดยหลักสำคัญของการแถลงข่าวคือ หัวข้อการแถลงข่าว และผู้ที่ทำการแถลงข่าว จะต้องมีความรู้และคุณค่าพอที่จะทำเป็นข่าว นอกจากนี้ การแถลงข่าวจะมีไว้สำหรับประกาศเรื่องที่สำคัญหรือเรื่องที่มีผู้แถลงข่าวที่เป็นที่รู้จักกันดี

6. จดหมายข่าว สำหรับจดหมายข่าวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะเขียนในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมมาก และไม่ควรเป็นเอกสารเผยแพร่ โดยจดหมายข่าวจะมีคุณค่ามากเพียงใด ขึ้นอยู่กับทำจดหมายข่าวได้ดีแค่ไหน สามารถดึงดูดสายตาด้วยการเขียนภาษาทั่วไป ธรรมดาอย่างง่าย และใช้ข้อมูลทางกราฟฟิก

7. ใบแทรกหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อรูปแบบหนึ่งที่จะเข้าถึงชุมชนทั้งหมดด้วยข้อมูลข่าวสารเดียวกัน และส่งผลถึงความเป็นไปได้สูงที่ประชาชนเหล่านั้นเกิดความสนใจ ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น และจะมีการจัดทำใบแทรกหนังสือพิมพ์ที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของหนังสือพิมพ์

8. ข่าวแจก เป็นสิ่งที่ถูกออกแบบ เพื่อทำให้เกิดความสนใจต่อสื่อในรูปแบบที่จะสร้างเรื่องราวจากข่าว โดยอาศัยข้อมูลในรูปแบบข่าวแจก เหมาะสมที่จะใช้เผยแพร่ในชุมชนขนาดใหญ่ ที่จะต้องแข่งขันกับข่าวสารอื่น ๆ ในการสร้างความดึงดูดใจของสื่อมวลชน และข่าวแจกส่วนใหญ่ จะเขียนในลักษณะพาดหัวข่าวที่ดึงดูดความสนใจให้สื่อมวลชนเชื่อถือได้หรือเกิดความสนใจ และจะมีข้อมูลชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของคนที่อยู่ในองค์กร หน่วยงาน เพื่อสื่อมวลชนสามารถติดต่อ หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม

9. การซื้อโฆษณา เป็นช่องทางที่สร้างความเชื่อมั่นในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์หรือวิทยุ และเป็นที่พอใจของคนทั่วไปในสื่อที่ต้องซื้อด้วยงบประมาณหรือกองทุนสาธารณะ สำหรับประกาศการประชุมสาธารณะ โดยเฉพาะสื่อที่ตั้งดูดยศดา

10. การนำเสนอต่อประชาคมและกลุ่มทำงานทางเทคนิค เป็นวิธีการหนึ่งที่ได้ดี สำหรับสื่อที่ส่งไปยังผู้ที่มีอิทธิพล ผู้ที่มีอำนาจในชุมชน นั่นคือ การนำเสนอในรูปแบบเวทีประชาคม หรือการประชุมสมาคมธุรกิจ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ที่นำเสนอด้วยสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ภายในระยะเวลาอันสั้น และสามารถสื่อข้อมูลได้ครอบคลุม ครบถ้วน ผู้นำเสนอสามารถออกแบบสื่อในรูปแบบสไลด์ให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ

11. ชุดแถลงข่าว เป็นรูปแบบที่สามารถนำเสนอด้วยแฟ้มที่ใส่ข้อสรุปสั้น ๆ เกี่ยวกับโครงการ ปัญหาและความต้องการของโครงการ กระบวนการตัดสินใจ การศึกษาทางด้านเทคนิคที่สำคัญ เป็นต้น และเป็นสื่อที่ต้องทำในระยะเวลาที่จำกัดภายในเวลาที่กำหนด

12. การประกาศการบริการสาธารณะต่าง ๆ เป็นการประกาศรูปแบบหนึ่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย จะเน้นเกี่ยวกับการประกาศขององค์กรภาครัฐ กลุ่มชุมชน และองค์กรสาธารณะต่าง ๆ เป็นต้น และอาจจะประกาศซ้ำเกี่ยวกับเรื่องการประชุมสาธารณะ เหตุการณ์สาธารณะ บางที่ใช้ตัวดึงดูดความสนใจเข้ามาช่วยด้วย เช่น มีการใส่สโปดของผู้มีชื่อเสียง นักแสดง ผู้นำการเมืองท้องถิ่น นักกีฬา เป็นต้น

1.3.2 เทคนิคการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนได้รับข่าวสารนั้น ก่อให้เกิดการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ร่วมตัดสินใจ เทคนิคการมีส่วนร่วม ถือว่ามีหลายเทคนิคมากเช่นกัน ดังนี้

1. กลุ่มที่ปรึกษาและคณะทำงาน การจัดเวทีประชาคมกับประชาชน การจัดตั้งกลุ่มที่ปรึกษาประชาชน ก็มีความจำเป็นอย่างมาก การมีกลุ่มที่ปรึกษาจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มุมมองต่าง ๆ ในกระบวนการตัดสินใจ และจะต้องจัดตั้งกลุ่มที่ปรึกษาจากการรวมตัวของผู้ที่มิผลประโยชน์หรือผู้สนใจภายในกลุ่มที่ไว้วางใจกัน และให้ทุกคนในกลุ่มเข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ของกลุ่มที่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร

สำหรับคณะทำงานเป็นกลุ่มเฉพาะในกลุ่มที่ปรึกษา จะแตกต่างจากกลุ่มที่ปรึกษาคือ คณะทำงานเมื่อทำหน้าที่เสร็จสิ้นก็จะล้มเลิกไป แต่คณะทำงานก็จะมีเวลาให้กับสิ่งที่ได้รับมอบหมาย และทำหน้าที่ดีกว่าผู้กำหนดนโยบายที่ไม่สามารถมีเวลามากพอ ส่วนกลุ่มที่ปรึกษาจะทำงานระยะเวลายาวนานตลอดกระบวนการตัดสินใจ

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) เป็นการออกแบบการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อทำการปรึกษาหารือ อภิปราย และคัดเลือกมาจากการสุ่มตัวอย่าง รวมทั้งเลือกจากตัวแทน กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะต้องมีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญพอสมควร

เพื่อวางแผนในการดำเนินการให้ได้ข้อมูลที่มากพอ เป็นเทคนิคที่สามารถอธิบายเป็นปฏิกิริยาทางด้านอารมณ์ มีการชี้แจงประเด็น ข้อมูลที่ต้องการศึกษา และภาษาที่ใช้ในชุมชนนั้น

3. การสัมภาษณ์ เป็นเทคนิคที่เหมาะสมใช้ศึกษาการมีส่วนร่วมในชุมชน ควรสัมภาษณ์คัดเลือกตัวแทนของกลุ่มคนในชุมชนในการให้รายละเอียดข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยจะอยู่ในรูปแบบการคุยกันตัวต่อตัวมากกว่าในเวทีสาธารณะ แต่การสัมภาษณ์มีข้อเสียตรงที่ไม่สามารถทดแทนลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มากนัก และการสัมภาษณ์ควรจะมีสัมภาษณ์เจาะลึกช่วงจุดหักเหของกระบวนการหรือสถานการณ์ว่าการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร ถึงจะสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้ดีขึ้น

4. การประชุม การรับฟังความเห็นและการประชุมเชิงปฏิบัติการ จะเห็นว่าการประชุมรูปแบบต่าง ๆ เป็นเทคนิคที่นำมาใช้มากที่สุดในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น การประชาพิจารณ์ (Public hearing) เป็นการประชุมที่เป็นทางการที่ประชาชนสามารถนำเสนอคำแถลงจุดยืนที่เป็นทางการและเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงของกลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมการประชาพิจารณ์ ส่วนใหญ่การประชาพิจารณ์ที่เป็นทางการจะได้รับผลประโยชน์ของกลุ่มที่ติกว่า และมีจุดยืนดีกว่ากลุ่มที่แสดงประชาพิจารณ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ จึงถือว่าการประชาพิจารณ์ไม่ใช่เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากนักในการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

สำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการ ถือว่าเป็นรูปแบบการประชุมที่มีประสิทธิภาพสูงในเรื่องของการแก้ไขปัญหา เพราะเป็นรูปแบบการประชุมที่มีการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เหมาะสำหรับการประชุมรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่ไม่ใหญ่มากนัก อย่างน้อย 30 คน และการประชุมเชิงปฏิบัติการยังสามารถมุ่งเน้นไปยังประเด็นเชิงนโยบาย โดยจะใช้เกณฑ์ในการประเมินตัดสินใจคัดเลือกสถานที่ตั้งของโครงการ หรือแผนการดำเนินงานของโครงการ ว่าควรจะใช้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิคเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้แทนของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

5. การลงคะแนนเสียง เป็นเทคนิคที่ใช้ทดสอบขั้นตอนสุดท้ายว่าชุมชนให้การสนับสนุนการตัดสินใจหรือไม่ โดยการให้มีการลงมติในประเด็นดังกล่าวในชุมชน รวมไปถึงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนหรือตัวแทนในรูปแบบของรัฐบาล ก็ถือเป็นการลงคะแนนเสียงของประชาชนอย่างแท้จริงในรูปแบบประชาธิปไตยโดยตรง

6. การหยั่งเสียง ถือเป็นเทคนิคส่วนใหญ่ของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะแสดงออกว่าพวกเขามีความรู้สึกอย่างไรในระดับความรู้ของเขา เป็นเทคนิคที่มีการให้น้ำหนักของแต่ละคนเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมต่อประเด็นต่าง ๆ ในการประชุม รวมไปถึงการลงคะแนนลับด้วย

7. การปรึกษาหารือนอกสถานที่ เป็นการสัมมนาหรือประชุมนอกสถานที่ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ อาจจะมีประโยชน์ต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาที่จะมาอยู่ใกล้กับประเด็น

สำคัญของการตัดสินใจ เช่น บณภูเขา หรือใกล้ชายหาด เป็นต้น ที่อาจมีข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของการนำงบประมาณไปใช้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว และควรรหาผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการกลุ่ม วางรูปแบบและดำเนินการกลุ่ม อีกทั้งสถานที่ทำการสัมมนาออกชุมชนนี้ อาจช่วยให้การประชุมมีประสิทธิภาพขึ้น

8. แผนการเฝ้าระวังเพื่อนบ้าน เป็นแผนการที่เอื้อประโยชน์ในการจัดเวทีสำหรับการป้องกันอาชญากรรม สร้างความปลอดภัยและความมั่นคงในชุมชน เป็นแผนการที่ได้รับการวางรูปแบบเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลสู่ประชาชนและเป็นหลักประกันถึงความมั่นคงของคนในละแวกบ้านหรือย่านนั้น เป็นแผนที่ก่อให้เกิดเวทีที่มีประสิทธิภาพของการสื่อสารสองช่องทางระหว่างกรมตำรวจและประชาชน รวมถึงการใช้แผนการเฝ้าระวังเพื่อนบ้านในการเตรียมความพร้อมในภาวะฉุกเฉินจากอุบัติเหตุ สาธารณภัยต่าง ๆ เช่น แผ่นดินไหว อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น

1.3.3 รวบรวมเข้าด้วยกัน การใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง อาจจะทำให้ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลและเทคนิคการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เข้าไปในแผนงาน กระบวนการทั้งหมด เพื่อจะได้เทคนิคหลายประเภทที่ตอบสนองได้กับสถานการณ์ต่าง ๆ หรือทุกสถานการณ์ได้มากขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

2.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

อรรถ จิตตะเสน (2551, น. 57) ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีลักษณะที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สามารถวางแผน บริหารจัดการช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ ดูแลตัวเองได้ และสามารถช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ได้ด้วย ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเข้มแข็งสามารถช่วยสิ่งอื่น ๆ ในเรื่องการทำงาน การทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การลงทุน การเงิน เป็นต้น
2. ด้านการเมือง มีการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความสมานฉันท์ ความสงบสุข ไม่มีอาชญากรรมในชุมชน มีความปลอดภัยในเรื่องชีวิตและทรัพย์สิน มีการจัดตั้งกฎระเบียบของสังคมชุมชนที่ดี สามารถกำกับ ดูแลองค์กรทางการเมืองภายในท้องถิ่นได้
3. ด้านสังคม มีวิถีชีวิตในความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ที่ประชาชนมีความรู้ การศึกษา ความคิด และสติปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ มีการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขหรือเรียกว่าด้านสุขภาพอนามัยที่ไม่ก่อให้เกิดโรคร้ายขึ้นในชุมชน เช่น โรคระบาด โรคเอดส์ ไม่มีสิ่งเสพติด ยาบ้า เป็นต้น อีกทั้งมีการดูแลในเรื่องด้านสาธารณสุขบุคคลต่าง ๆ เช่น ถนน

หนทาง สิ่งก่อสร้างภายในชุมชน พลังงาน เป็นต้น รวมถึงการบริหารจัดการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมภาวะ เป็นต้น และด้านคุณภาพชีวิต เช่น ด้านจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ด้านคุณธรรม จริยธรรม ศาสนา ด้านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามสถานการณ์ ยุคสมัย ต้องมีภูมิคุ้มกันบริหารจัดการความเสี่ยงได้ เป็นต้น

เทียนฉาย กิระนันท์ (2557, น. 3) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีการปฏิรูปสังคม เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีสังคมที่เข้มแข็ง ก่อให้เกิดพลังพลเมืองที่เข้มแข็ง ปัจจัยเหล่านี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปประเทศ และนักวิจัยท่านนี้ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” มีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. มีการลดอำนาจรัฐ เพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ประชาชน เกิดการสร้างเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเชิงอำนาจ ทำให้เกิดการสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน จนกระทั่งถึงการพัฒนาประเทศชาติ รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครอง การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ชุมชนท้องถิ่น และมีระบบที่ทำให้ได้มาของผู้ที่จะเข้ามาปกครอง บริหารชุมชนและบ้านเมืองที่ดี มีคุณภาพ

2. ชุมชนมีกลไกและระบบที่สามารถเกื้อหนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง สร้างอำนาจเพื่อกำหนดความก้าวหน้าในอนาคตตนเอง มีการบริหารจัดการฟื้นฟู อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมทุกด้านทุกมิติ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และที่สำคัญชุมชนมีสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน

ประเวศ วะสี (2557, น. 8-9) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีการปฏิรูปสังคมทางดิ่งให้เป็นสังคมทางราบ เพื่อให้สังคมภายในชุมชนจะได้เข้มแข็ง เป็นการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในที่นี้ มี 3 แห่งด้วยกัน ดังนี้

1. รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำทุกพื้นที่ หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นจะเข้มแข็งหมดทั้งพื้นที่ทั่วประเทศ

2. ร่วมมือ ร่วมทำทั้งองค์กร จะเห็นองค์กรทั้งหลายต่างล้วนเป็นทางดิ่งทั้งสิ้น นั่นคือ สังคมในองค์กรมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจเบื้องบนและผู้ไม่มีอำนาจเบื้องล่าง เกิดภาวะสังคมอ่อนแอ ที่ไม่ยอมให้คนร่วมคิด ร่วมทำ มีแต่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจสั่งอย่างเดียว ทำให้สังคมอ่อนแอ เป็นทางดิ่ง การเมืองจะไม่ดี เศรษฐกิจจะไม่ดี รวมไปถึงศีลธรรมจะไม่ดีตามไปด้วย นักวิชาการอธิบายว่า ไม่ว่าจะเป็องค์กรทางการเมือง วิชาการ หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัยเป็นทางดิ่ง ที่อธิบายได้ว่า พวกบุคลากร อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ไม่มีความสุข ไม่สร้างสรรค์ รวมถึงองค์กรทางธุรกิจ องค์กรทางศาสนา รวมถึงเถรสมาคม ดังนั้น การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในทุกพื้นที่

องค์กร ยกตัวอย่างเช่น ในมหาวิทยาลัยควรพัฒนาปรับเปลี่ยนให้เป็นทางราบ ให้สร้างความเสมอภาค ในองค์กร มาร่วมคิด ร่วมทำแทนการใช้อำนาจสั่งการ เป็นต้น

3. รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำทุกเรื่อง ทุกสาขา ทุกด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจและ วัฒนธรรม เป็นต้น

คณะกรรมการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและ ผู้ด้อยโอกาส (2558, น. 3) ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีการเพิ่มอำนาจให้แก่ ประชาชน มีการลดอำนาจของรัฐ และชุมชนสามารถดำเนินการขจัดแก้ไขปัญหาคความยากจนและ ความไม่ยุติธรรมภายในชุมชนได้ นั่นคือ มีการลดความยากจน ลดความไม่ยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำ ภายในชุมชน ที่มีสาเหตุต้นตอมาจากโครงสร้างเชิงอำนาจ ลดการขาดธรรมาภิบาลในชุมชน ถ้าหาก สามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนและความไม่ยุติธรรมในชุมชนได้ ชุมชนจะไม่เกิดการนำไปสู่ความ ขัดแย้ง ความรุนแรง สามารถปฏิรูปพัฒนาชุมชนได้ด้วยสันติวิธี

สุวรรณา จันทร์ประเสริฐและคณะ (2559, น. 11) ได้สรุปไว้ว่า “ชุมชน เข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองในระดับหนึ่ง มีผู้นำ ชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ มีการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานของ วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา คุณค่า และเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ โดยใช้ขีด ความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง จากการร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กร ภายนอก นอกจากนี้ มีการร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหา ความเดือดร้อน สาเหตุ และหาแนวทาง วิธีการ แก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน อีกทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนที่ก่อให้เกิดการบริหาร จัดการปัญหาสุขภาพของตนเองได้นั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีความเข้าใจถึงแนวคิด ของชุมชนการเสริมสร้างชุมชน สุขภาพชุมชน กลยุทธ์และยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน ดัชนีวัดความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ของชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความเป็นภาคีกันในกิจกรรมสุขภาพของชุมชน เป็นต้น

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2564, น. 5) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการด้วยตัว ชุมชนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องด้านแผน ข้อมูล การบริหารจัดการ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และการ ขับเคลื่อนในการพัฒนาได้เป็นอย่างดี ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี เศรษฐกิจ ดี ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดี ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีการสร้างภูมิคุ้มกันทาง การบริหารจัดการความเสี่ยงต่อปัจจัยภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่ชุมชนจะสามารถเข้มแข็งได้ เองเพียงลำพังไม่ได้ เนื่องจากชุมชนเป็นส่วนย่อยของสังคม ที่มีการขับเคลื่อนของระบบการบริหาร ราชการแผ่นดิน และระบบย่อยเป็นตัวกำหนดหลัก จึงอธิบายสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้

จริง จะต้องมีการส่งเสริมให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะรัฐบาลหรือภาครัฐจะต้องเพิ่มอำนาจหน้าที่ สิทธิ และทรัพยากรสู่ชุมชนมากขึ้น มีการขจัดอุปสรรค ปัญหาต่าง ๆ ดูแล ปกป้อง ค้ำครองชุมชนไม่ให้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา และจะต้องสร้างเสริมพลังความสามารถให้ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอและดำเนินการต่อเนื่องด้วย

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายได้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการตนเอง ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเต็มที่ในทุก ๆ ด้าน โดยลดการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอกและการช่วยเหลือจากภาครัฐ และประชาชนมีความสามัคคี สร้างความสมานฉันท์ในชุมชน จนทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุข

2.2 ความหมายของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล (2541, น. 40) ได้อธิบายไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การที่ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวของชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้แสดงหลัก นั่นคือชุมชนมีการรวมตัว รวมกลุ่มกันของประชาชนในชุมชน สมาชิกทุกคนของชุมชนมีการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ วิเคราะห์ปัญหา ค้นหากิจกรรม ดำเนินกิจกรรม รวมทั้งมีการเรียนรู้ด้วยตัวเองด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชนเอง และจะต้องมองผลประโยชน์ของประชาชนและชุมชนเป็นหลัก ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีการช่วยเหลือต่าง ๆ จากภายนอกชุมชน เช่น หน่วยงานราชการ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ก็จะเป็นการช่วยเหลือในรูปแบบส่งเสริม สนับสนุนเท่านั้น เพราะถึงอย่างไร บทบาทหลักในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง เพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชนก็จะเป็นหน้าที่ของประชาชน และชุมชนอยู่นั่นเอง

ธีรยุทธ บุญมี (2555, น.1) ได้อธิบายไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะเพิ่มบทบาททางการเมืองให้แก่ชุมชน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคสังคมที่ชนชั้นกลางจะได้มีส่วนร่วม มีบทบาทมากกว่าชนบทหรือชุมชน และแนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Communitarianism) เป็นแนวคิดพัฒนาการเมืองของไทยที่มีความพยายามอย่างชัดเจนในการพัฒนาการเมือง การสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล โดยชุมชนเข้มแข็งจะอยู่ภายใต้พื้นฐานของวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture) ที่เป็นผลผลิตและการประกอบร่วมกันสร้างเป็นชุมชน รวมถึงโครงสร้างการเมือง

สุวรรณา จันทร์ประเสริฐ และคณะ (2559, น.8) ได้กล่าวไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนที่เกิดจากแรงผลักดันและความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยหน่วยงาน บุคคลภายนอก เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะสนับสนุนเสริมให้การพัฒนาเป็นไปในทางที่ดีขึ้น และสมาชิกในชุมชนจะต้องมีความเข้าใจลักษณะพื้นฐานที่เป็นบริบททางสังคม

เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และทุนทางสังคมของชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลและข่าวสารชุมชน และการเป็นเจ้าของร่วมกันของกิจกรรม และกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง คือ การพัฒนาคน กลุ่มคน และองค์กรภายในชุมชน ให้สามารถกำหนดปัญหา วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนที่มีอยู่ มองหาความต้องการของชุมชน เป้าหมายในการพัฒนา การวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม การประเมินผล และการดำรงไว้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม และสุพรรณิ ไชยอำพร (2560, น. 142-144) ได้สรุปไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมุ่งเฉพาะเจาะจงให้ความสำคัญต่อหน่วยของการพัฒนาที่เป็น “ชุมชน” โดยเฉพาะทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตภายในชุมชน ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันจากความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ สภาพแวดล้อมภายนอก และทำให้เกิดการสร้างหลักประกันในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะยาว นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนสามารถร่วมมือจัดการปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชนได้ เช่น ปัญหาความขัดแย้ง ความยากจน ยาเสพติด เรื่องที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมและอาชญากรรม เป็นต้น จึงจะทำให้ชุมชนนั้น นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ที่สำคัญที่สุดคือ ชุมชนให้ความสำคัญถึงความมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและหน่วยงาน ภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญของปัญหา ความเดือดร้อนภายในชุมชน และตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2555, น. 1) ได้อธิบายไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การกระทำของคนในชุมชนเองที่ดำเนินการในรูปแบบการจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนาโดยชุมชน โดยการจัดระเบียบชุมชนในรูปแบบนี้จะมุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาความเป็นชุมชน มุ่งเน้นในการมองชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าภายในตัวเอง หรือเรียกว่ามีคุณค่าที่สามารถมีจุดประสงค์หวังกำไรได้ และจะมองว่าชุมชนในที่นี้ ไม่ใช่พื้นที่บริการและพื้นที่สะสมอำนาจ และจะต้องมีการใช้กระบวนการชุมชนที่มีการพัฒนาคุณค่าทางกายภาพ มีการรักษาคุณค่าที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินทรัพย์ที่มีอยู่ของชุมชน โดยการสร้างและรักษาความเป็นชุมชนนี้ จะเน้นการดำเนินงานกิจกรรมที่ทำโดยคนในชุมชนเอง และจะต้องเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนทำงานร่วมกัน มีส่วนร่วมกัน โดยการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งในความหมายนี้ เป็นการรวมพลังของประชาชนที่ช่วยกันรักษาทรัพย์สินและช่วยจัดบริการสาธารณะให้กับชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนจะต้องมีการทำงานกับพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการสร้างพลังกดดันแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดกิจกรรมบริการตามที่ชุมชนประสงค์ต้องการ

พงศ์เทพ สุธีรวิฑูมิ (2556, น. 2) ได้กล่าวไว้ว่า “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การมีเจตจำนงของชุมชนในการปลดปล่อยพลังสร้างสรรค์ของประชาชนในชุมชน ที่จะ

สามารถประกอบขึ้นเป็นองค์รวมของประชาชนทั้งประเทศและสามารถเป็นทิศทางหลักของชาติ ที่สำคัญคือ การที่ชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการชีวิตและชุมชนของตนเองได้มากขึ้น โดยมุ่งเน้นไปที่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน สำหรับการกำหนดทิศทางการพัฒนา การวางแผน การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่านข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้สรุปความหมายของ “การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง การเพิ่มพลังอำนาจในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการกำหนดปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อบริหารจัดการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.3 ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และคณะ (2565, น. 7-11) ได้บรรยายไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง นั่นคือ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการดำเนินงานบริหารจัดการแบบบูรณาการ มี 6 ประการ ดังนี้

1. ประชาชนในชุมชนมีจิตภาพร่วมกันท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ชุมชนสามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ที่มีต้นตอมาจากการพลวัติการขับเคลื่อนของรัฐ ระบบตลาดและเศรษฐกิจทุนนิยม จึงมีผลทำให้ชุมชน ใช้บทเรียน สถานการณ์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน มาจัดการแก้ไขปัญหา ปากท้อง ความขัดแย้ง ตลอดจนจนถึงปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2. การบริหารจัดการร่วมกันในเชิงสถาบัน องค์ประกอบสำคัญร่วมกันเกี่ยวกับพลังของกลไกการขับเคลื่อน แบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก คือ กลไกขบวนองค์กรชุมชนที่มีลักษณะเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ที่เกิดจากการยกระดับการทำงานจนไปสู่กลไกที่เป็นทางการที่มีพื้นที่ ตลอดจนตำแหน่งหน้าที่ในการทำงาน ยกตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำประกาศแต่งตั้งการทำงานมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประกาศจังหวัด เพื่อเข้ามาเป็นกลไกในการทำงานร่วมกับหน่วยงานในเชิง Function ที่มีการเชื่อมโยงกลไกคณะทำงานพัฒนาแผนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ จนถึงระดับจังหวัด เป็นต้น

3. กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ และการยกระดับองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ สิ่งที่สำคัญที่สุดของชุมชน คือ สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลชุดความรู้ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หรืออธิบายได้ว่าชุมชนสามารถนำกระบวนการเรียนรู้สำหรับการจัดการความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาชุมชนให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง มากกว่าการที่ชุมชนผูกขาดความรู้ไว้ที่นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่ง

โดยการจัดการความรู้นี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้เฉพาะด้านต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำความรู้มาพัฒนาชุมชนได้

4. การจัดการที่มีกติกา มีข้อตกลงร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การจัดการกับความขัดแย้งและสามารถออกแบบแผนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสัญญาประชาคม ธรรมนูญสุขภาพ โดยเป็นการใช้แนวคิดแบบกฎหมายเชิงจารีต หรือ Customary Law ที่สามารถประสานองค์ประกอบของท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อใช้อำนาจในการเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหาภายในชุมชน มีกระบวนการทำงานที่มีระบบ รวมถึงมีการจัดทำแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่น

5. บทบาทของภาคประชาสังคมและการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน ตัวอย่าง ของภาคประชาสังคม ได้แก่ องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และเครือข่ายภาคประชาสังคม เป็นต้น ที่มีบทบาทในการเป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนา ร่วมกับที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น ความสำคัญของภาคประชาสังคมอยู่ที่การมีบทบาทในการช่วยขยายขอบเขตการพัฒนาของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงในประเด็นการพัฒนาใหม่ ๆ ไม่ยึดติดกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในรูปแบบกายภาพของชุมชนแต่อย่างใดเลย ตลอดจนนำไปสู่การเชื่อมโยงถึงประเด็นสาธารณะในสังคม เช่น การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล รวมถึงการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงานงบประมาณ เป็นต้น ในการสนับสนุนขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรม และให้เกิดประโยชน์ขึ้นในชุมชนหรือสาธารณะ

6. การสร้างพื้นที่เจรจาและปรึกษาหารือ หรือ พื้นที่กลาง การสร้างพื้นที่กลางของชุมชน องค์กรชุมชน ตลอดจนภาคประชาสังคมขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากร และความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา ที่เป็นปัญหาหลักที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยชุมชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ และนำไปสู่การเสนอทางเลือก หรือการพัฒนาใหม่ที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถมีบทบาทในการพัฒนา ทำให้เกิดพื้นที่กลางที่มีผู้มีส่วนได้เสียผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้มาร่วมเจรจา ปรึกษาหารือ เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน โดยยึดถือผลประโยชน์ของชุมชนหรือสาธารณะเป็นที่ตั้ง พื้นที่กลางจึงสามารถอธิบายไปถึงเวทีการประชุมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น เวทีประชาคม เวทีสมัชชา เป็นเวทีที่รวบรวมผู้ที่มีประเด็นถกแถลงกันในการพัฒนาคนที่มีความคิดเดียวกันมาดำเนินการร่วมกัน

สุวรรณดา จันทร์ประเสริฐ และคณะ (2559, น.8) ได้อธิบายไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ลักษณะความเป็นผู้นำของชุมชน การพัฒนาทุนทางสังคมภายในชุมชนที่มีอยู่ให้มีมากขึ้น มีการบริหารจัดการระบบและการใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการพัฒนาชุมชน การก่อตั้งหรือสร้างให้ทุนที่หลากหลายประเภท มีปริมาณมากขึ้น มีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

การมีกิจกรรมทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการสร้างระบบในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน การมีเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องการพัฒนาระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นต้น

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และสุพรรณิ ไชยอำพร (2560, น. 151) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

1. ภาวะความเป็นผู้นำชุมชน โดยจะมองในรูปแบบภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง และผู้นำชุมชนจะต้องมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีอุดมการณ์ ทุ่มเททำงานอย่างจริงจัง เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ประชาชนในชุมชน และสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ของตนให้แก่ผู้อื่นได้ อีกทั้งสามารถกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่นในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

2. ความมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ชุมชนที่สามารถนิยามว่าได้เป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” จะต้องได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากประชาชน สมาชิกในชุมชนในระดับสูง ถึงจะประสบความสำเร็จสูงสุด

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ภาคีเครือข่าย โดยภาคีเครือข่ายจะมีหน้าที่ให้ความรู้ คำปรึกษาที่สำคัญ และให้ปัจจัยสนับสนุนที่จำเป็นต่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง หน่วยงาน ภาคีเครือข่ายในที่นี้ จะประกอบด้วย 3 ภาคส่วน ที่รวมเรียกกันว่า บวร ดังนี้

1) สมาชิกภายในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง และชุมชนเครือข่ายต่าง ๆ เป็นต้น
2) ศาสนสถานต่าง ๆ ได้แก่ วัด สำนักสงฆ์ โบสถ์ มัสยิด ที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เป็นต้น

3) หน่วยงานราชการ สถานศึกษา และองค์กรไม่แสวงหากำไร เป็นต้น
นอกจากนี้ สิ่งสำคัญสุดท้ายคือ การพัฒนาสวัสดิการชุมชนและการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยสิ่งเหล่านี้จะเป็นหนทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2564, น. 2) ได้อธิบายถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ มีผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติ ทู่นมนุษย์ และประชาชนสมาชิกของชุมชนที่มีความสามัคคี เข้มแข็ง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าของทุนทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มีทุนการเงิน กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงมีการบริหารจัดการของชุมชนเอง เช่น สถาบันการเงินชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น ชุมชนมีการจัดการความรู้ภายในชุมชน สามารถบริหารจัดการ

ข้อมูลชุมชนและมีระบบกระบวนการคิดเรื่องข้อมูลชุมชน ประชาชนทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เป็นผู้กำหนดในเรื่องการบริหารจัดการในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ตลอดจนถึงการตัดสินใจ การวางแผน การติดตามและประเมินผล และประชาชนมีกระบวนการเรียนรู้ สามารถพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ภายใน ภายนอก รวมถึงการประยุกต์ใช้ความรู้ด้วย

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ ให้การสนับสนุนในเรื่องด้านวิชาการ คำแนะนำ งบประมาณ หรือทุนต่าง ๆ หรือมีเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชน ยกตัวอย่างองค์กรและกิจกรรมสนับสนุนชุมชน ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนและเครือข่ายสวัสดิการชุมชน ที่สนับสนุนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สถาบันการเงินที่สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ธรรมนูญสุขภาพตำบล ที่สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

2.4 การติดตามและประเมินผลชุมชนเข้มแข็ง

พงศ์เทพ สุธีรัฐ (2566, น. 8-23) ได้อธิบายไว้ว่า การติดตามโครงการเป็นกระบวนการที่สามารถทำให้การดำเนินโครงการบรรลุไปสู่เป้าหมาย และทำให้การบริหารจัดการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำหรับการติดตามโครงการควรจะต้องตั้งข้อซักถามต่าง ๆ ดังนี้

1. การดำเนินโครงการในทุก ๆ ขั้นตอน

มีใคร หรือหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และใครเป็นคนดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์โครงการ แต่ละคนที่ดำเนินโครงการมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

- มีการใช้ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ประกอบกับการดำเนินงานอย่างไร
- มีขั้นตอนการปฏิบัติหรือปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินงานที่วางไว้ได้อย่างไร
- มีการจัดสรรงบประมาณอย่างไร และมีแหล่งงบประมาณมาจากที่ใด
- มีการออกแบบโครงการในการใช้สถานที่ วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ อย่างไร
- มีการบริหารจัดการทุนทางสังคมภายในชุมชนมาสนับสนุนการดำเนินงาน

อย่างไร

2. เมื่อได้ดำเนินการโครงการ มีการปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนดหรือไม่อย่างไร ในการดำเนินงานโครงการมีปัญหา อุปสรรคอะไร และมีการแก้ไขปัญหาในการปรับแผนปรับวิธีการทำงานอย่างไร

3. ระหว่างการดำเนินงานโครงการ ผู้ดำเนินการหรือผู้รับผิดชอบโครงการได้ดำเนินงานตามแผนงานที่วางแผน กำหนดหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร รวมถึงมีการปรับแผน ปรับวิธีการทำงานอย่างไร

4. การดำเนินงานโครงการ ต้องได้รับความช่วยเหลือหรือการหนุนเสริมจากใคร หน่วยงานใด เรื่องใดบ้าง อย่างไร

นักวิชาการท่านนี้ได้อธิบายเพิ่มเติมในความหมายของ “การประเมินผลโครงการ” หมายถึง การใช้กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ โดยมีเป้าหมายเพื่อขยายผลและพัฒนาโครงการต่อไป การประเมินผลโครงการจะต้องตอบคำถามที่ได้จากโครงการ ดังนี้

1. โครงการมีปัจจัยใดบ้าง ที่เกื้อหนุนให้โครงการบรรลุหรือไม่บรรลุตามเป้าหมาย เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคน สภาพแวดล้อม และกระบวนการดำเนินงาน เป็นต้น

2. ระหว่างการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน มีการใช้กระบวนการอะไร อย่างไรบ้าง และสรุปได้ว่าควรใช้กระบวนการอะไรบ้างเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ

3. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการที่สามารถเกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ สามารถค้นพบได้ว่ามีอะไรเป็นผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

4. สามารถตอบคำถามในเรื่องคุณค่าภายใน และคุณค่าภายนอก ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากโครงการมีอะไรบ้าง และแนวทางการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง ควรดำเนินการอย่างไรบ้าง โดยคุณค่าภายใน และคุณค่าภายนอก สามารถอธิบายได้ดังนี้

- คุณค่าภายใน เช่น คุณค่าที่เกิดจากความรู้หรือการรับรู้ภายใน คุณค่าของความเป็นคน เป็นต้น

- คุณค่าภายนอก เป็นคุณค่าที่สามารถมองเห็นเป็นเชิงประจักษ์ เป็นรูปธรรม วัดเป็นค่าเชิงปริมาณได้

นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูล เพื่อการติดตามและประเมินโครงการ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลในรูปแบบที่ไม่มีโครงสร้าง การเก็บข้อมูลดังกล่าวเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การสนทนากลุ่ม การถอดบทเรียน การทำสุนทรียสนทนา การใช้กลุ่มสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การทำ AAR (After Action Review : การเรียนรู้หลังทำงาน) การทบทวนข้อมูลทุติยภูมิ

2. การเก็บข้อมูลแบบมีโครงสร้าง เป็นการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่เน้นในเรื่องเชิงปริมาณ เช่น การตรวจสอบ การสำรวจ ในรูปแบบการใช้แบบสอบถาม และการใช้แบบสัมภาษณ์

สำหรับการติดตามประเมินผลโครงการนี้ โดยควรจะทำแบบโครงสร้าง สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ทำโครงการประเมินกับผู้ถูกประเมินที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย บางทีมีการใช้ร่วมกับวิธีการสำรวจ และไม่ควรรู้วิธีการสำรวจเพียงวิธีเดียว

ขั้นตอนในการติดตามและประเมินผลโครงการ เพื่อการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

1. ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย อย่างน้อยประมาณ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สนับสนุน กลุ่มผู้ดำเนินงานโครงการ และกลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ เป็นต้น โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้สำหรับร่วมกันติดตามประเมินผลโครงการ
2. ร่วมกันกำหนดวางขอบเขตการประเมินโครงการ โดยใช้วิธีการใช้ตัวชี้วัด ความเข้มแข็งของชุมชน และออกแบบแบบฟอร์มสำหรับการติดตามประเมินผลที่สอดคล้องกับบริบทของโครงการและพื้นที่ โดยไม่จำเป็นต้องประเมินทั้งหมด
3. ประชุมกลุ่มเป้าหมาย เพื่อร่วมกันออกแบบวิธีติดตามและประเมินผลโครงการตามแผนงาน ขอบเขตที่วางไว้ ด้วยการเก็บข้อมูลแบบมีโครงสร้างหรือไม่มีโครงสร้าง
4. ออกแบบ วางแผน และพัฒนาระบบเอกสาร เพื่อใช้สำหรับติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม/โครงการ โดยใช้วิธีการร่วมกันออกแบบสำหรับการจัดทำบันทึก เพื่อใช้สำหรับการกำกับ ติดตามงาน และที่สำคัญที่สุดจะต้องบันทึกรายงาน ที่จะนำไปสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
5. ติดตาม ประเมินผลร่วมกัน ตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และหลังดำเนินโครงการเสร็จสิ้น
6. ดำเนินการประชุมอย่างต่อเนื่องระหว่างการดำเนินงานโครงการ เพื่อวิเคราะห์ผลการติดตาม ผลการประเมินเป็นระยะ เพื่อจะได้ทบทวน แก้ไข ปรับปรุงกระบวนการ และวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น
7. จัดทำเอกสารรายงานผลการติดตามและผลการประเมินโครงการ ด้วยการใช้อช่องทางสื่อสารทางออนไลน์ เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้รับทราบ เรียนรู้ รวมถึงให้ข้อเสนอแนะ
8. รวบรวมนำข้อสรุป ข้อเสนอแนะ ไปใช้สำหรับทบทวน ปรับปรุง แก้ไขในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานของชุมชนต่อไปในอนาคต

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนาธิปไตย

3.1 ความหมายของชุมชนาธิปไตย

พิทยา ว่องกุล (2540, น. 134-137) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง การปฏิรูปชุมชนที่เป็นธรรม จัดตั้งโครงสร้างของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในการเป็นฐานรองรับโครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคม การพึ่งพาตัวเองและความมั่งคั่งเข้มแข็งของชุมชน นั่นก็คืออิสระ เสรีภาพของชุมชน รวมไปถึงอิสระ เสรีภาพของสมาชิกประชาชนทุกคนในชุมชนด้วย จนนำไปสู่การเป็นสังคมที่มีเสรีภาพ ไม่ถูกครอบงำโดยระบบทุนนิยมวัตถุนิยม รวมไปถึงระบบโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จึงเรียกได้ว่าชุมชนาธิปไตยเป็นอธิปไตยของชุมชนและเป็นอธิปไตยของประชาชนทางการเมืองและสังคมโดยแท้จริง

พิชญ อ่อนมณี (2542, น. 23) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง อำนาจอธิปไตยหรือระบบประชาธิปไตยของประชาชนเพื่อประชาชนที่แท้จริง โดยเกิดจากการสร้างสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน รวมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกชน เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาสังคม ทำให้เกิดการบูรณาการร่วมกันอย่างเข้มแข็งภายในชุมชน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีความเป็นธรรมมากที่สุด

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542, น. 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง ประชาธิปไตยระดับชุมชน ระดับท้องที่ ที่จะทำหน้าที่เหมือนเป็นสนามฝึกหรือเป็นโรงเรียนสำหรับประชาชนได้ศึกษา ยกกระดับตนเองให้มีศักยภาพเป็นพลเมือง ทำให้ประชาชนรู้สึกว่ามีความเป็นเจ้าของรัฐ หรือเป็นรัฐบาลเองมากขึ้น ที่สำคัญประชาชนจะต้องให้การมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีความเสียสละ สมาชิกในชุมชน ประชาชนทุกคนต้องมีความสามารถที่จะพึ่งตนเอง หรือผนวกรวมกำลังกันในการแก้ปัญหาของส่วนรวมหรือปัญหาของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เมื่อประชาชนได้รับการฝึกฝนในสิ่งเหล่านี้ ในไม่ช้าก็จะสามารถเข้ามาปฏิรูป แก้ไขปรับปรุงประชาธิปไตยระดับชาติได้ จะเห็นได้ว่าชุมชนาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยที่ประชาสังคมได้ขึ้นมา กำกับมากขึ้นเช่นกัน

สารภี ศิลา (2535, น. 1) ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในชุมชน มีกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ประชาชนสามารถให้การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวแทนที่เรียกว่าเป็นประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) จนเกิดปัญญาร่วม (Collective wisdom) เรียกได้ว่าทำให้เกิดการผนึกพลังให้เกิดกำลังภายในสังคม ด้วยการสร้างสังคมเข้มแข็ง เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีประสิทธิภาพในการต่อสู้ และแก้ปัญหา จะเห็นได้ว่าชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน

จะช่วยให้คนในชุมชน ท้องถิ่น เข้าใจและรับรู้สภาพปัญหาของชุมชนเอง จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องตามความเป็นจริงกับปัญหา ความต้องการของชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมา นโยบายต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาของรัฐจะไม่ตรงตามความเป็นจริง และไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาภายในชุมชนได้จริง จึงทำให้ชุมชนวิปถุายเป็นรากฐานของการเมืองสมานฉันท์ ถ้าประชาธิปไตยชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถขับเคลื่อนใช้ราชการ ใช้การเมืองระดับชาติเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนชุมชนได้ การเมืองภายในชุมชนก็จะเกิดพลังของคุณธรรม พลังทางศีลธรรม สร้างความเข้มแข็งและความร่มเย็นเป็นสุขให้กับประเทศชาติได้

โกวิท พวงงาม (2559, น. 123-127) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนวิปถุยา” หมายถึง การมีสิทธิในการปกครองตนเองของประชาชน มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยไม่จำเป็นต้องผ่านผู้แทน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม สามารถปกครองตนเอง จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนวิปถุยา เป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนในชุมชนปกครองกันเอง เป็นการจัดการตนเองของชุมชน (Self-Management) หรือเรียกได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชน (way of life) นั่นคือ การที่ชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเปิดใจให้กว้างให้เกิดความมีส่วนร่วม เกิดการยอมรับความหลากหลายทางความคิดของผู้คนที่แตกต่างกัน อาศัยการพูดคุย เจรจากกันอย่างประนีประนอม จนไปถึงการมุ่งเน้นถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของท้องถิ่นที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมกันในการจัดการตนเองของชุมชน จึงอธิบายได้ว่า “ชุมชนวิปถุยา” มีลักษณะใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1. ชุมชนวิปถุยาเป็นประชาธิปไตยทางตรง ที่มุ่งเน้นถึงฐานรากของประชาชนเป็นหลัก โดยมองเฉพาะเจาะจงไปที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง และเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน
2. ชุมชนวิปถุยาเป็นประชาธิปไตยทางตรง ที่ไม่เน้นและไม่จำเป็นต้องมีความมีตัวแทน เรียกได้ว่าชุมชนวิปถุยาจะต้องไม่นำลักษณะหรือรูปแบบของประชาธิปไตยตัวแทนหรือประชาธิปไตยระดับชาติมาเป็นต้นแบบ ที่มีการเลือกตั้งตัวแทน หรือการเลือกตั้งผู้นำชุมชนไปทำกิจกรรมของชุมชนแทนประชาชนทั้งหมดในพื้นที่นั้น ๆ
3. ชุมชนวิปถุยาเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่เกิดจากการปกครองจากข้างใน และพยายามป้องกันไม่ให้ปัจจัยภายนอกต่าง ๆ เข้ามามากำก่าย เว้นแต่กรณีที่เป็น จำเป็น จะต้องมีการควบคุมให้ภายนอกเข้ามามากำก่ายให้น้อยที่สุด โดยจะเน้นในลักษณะของอาสาสมัครชุมชนให้ปกครองและดูแลกันเองให้มากที่สุด
4. ชุมชนวิปถุยาเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่มีกิจกรรมการปรึกษาหารือกันภายในชุมชน และปรึกษากันระหว่างประชาชนด้วยกัน มากกว่าการใช้เสียงหรือการลงคะแนนเสียงส่วนใหญ่ตัดสินกัน (majority rules) โดยลักษณะของการปรึกษาหารือ จะมีการใช้วิธีชักจูงใจกันด้วยเหตุผล และมองไปถึงประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน มากกว่าการผลักดันของกลุ่มผลประโยชน์หรือ

ปัจเจกเป็นหลัก เรียกได้ว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวที่มองไปในระยะยาว จะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวที่ไปพร้อมกันได้กับผลประโยชน์ส่วนรวม และทั้งสองอย่าง ระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมและผลประโยชน์ส่วนตัวจะต้องไม่ขัดกันด้วย

5. ชุมชนาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยทางตรง ที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิและความเท่าเทียมกันของประชาชน หรือเรียกได้ว่าเป็นการให้ประชาชนทุกคนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจภายใต้เหตุผลร่วมกัน อย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการมองว่าคนไหนดีกว่า เก่งกว่าที่จะไปทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์แทน หรือมองได้ว่า ประชาชนทุกคนในชุมชนสามารถเป็นได้ทั้งผู้ปกครองและถูกปกครอง โดยบทบาทหน้าที่ของผู้นำและผู้ตามนี้จะหมุนเวียน สลับกัน จึงเป็นการกระจายอำนาจและลดการผูกขาดอำนาจ

6. ชุมชนาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนเกิดการผสมกลมกลืนกันได้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะป็นกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยจะต้องเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในเรื่องการปกครองตนเองของทุกภาคส่วนภายในชุมชนอย่างแท้จริง และจะไม่มีการทำลายหรือลดความสำคัญของบทบาทกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ภายในชุมชนมาตั้งแต่แรกอยู่แล้ว

7. ชุมชนาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยที่มีการกิจหลักและอำนาจหน้าที่ที่ทำให้ประชาชนพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันได้ และประชาชนจะต้องอยู่ในสถานะที่ไม่ใช่ผู้ร้องขอรับบริการจากนักการเมืองหรือภาครัฐ อีกทั้งจะต้องปรับเปลี่ยนสถานะของประชาชนให้หลุดพ้นจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียงหรือระบบอุปถัมภ์ โดยจะต้องมุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิและเสรีภาพ และต้องให้ประชาชนตระหนักรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาภายในชุมชน ท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศชาติ

นฤมล อนุสุนธิ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลินวรรัตน์ (2564, น. 206-207) ได้อธิบายไว้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง กลยุทธ์สำคัญของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการหลอมรวมตัวกัน และสามารถผนึกกำลังประสานประโยชน์เป็นหนึ่งเดียว มีการยึดชุมชนเป็นเครื่องมือหลักสำคัญในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มประชาชนให้มีส่วนร่วมในการปกครองชุมชนเองทุกด้าน ไม่ว่าจะป็นด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม จิตใจและทรัพยากรธรรมชาติ

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายในภาพรวมของชุมชนาธิปไตยได้ว่า “ชุมชนาธิปไตย” หมายถึง การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชน อำนาจทางการเมืองหรืออติปไตยเป็นของประชาชนทุกคนในชุมชนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และไม่มีการนำประชาธิปไตยที่มีการคัดเลือกผู้แทนมาเป็นต้นแบบ ประชาชนทุกคนสามารถให้การมีส่วนร่วม บริหารจัดการตนเองภายในชุมชนและพัฒนา

ชุมชนได้อย่างเต็มที่ในทุกด้าน เพื่อก่อให้เกิดความสุข ความปรองดองในชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งลดการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก การช่วยเหลือจากหน่วยงาน ภาครัฐ ชุมชนจะมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเองทั้งหมด

3.2 ลักษณะของชุมชนาริปไตย

พิทยา ว่องกุล (2541, น.173) ได้อธิบายถึงลักษณะของชุมชนาริปไตยไว้ว่า ชุมชนาริปไตยมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยรูปแบบหนึ่ง ที่มุ่งเน้นพัฒนาและปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมถึงมีการเพิ่มสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนร่วมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนแต่ละคน หรือปัจเจกชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ถือเป็นฐานรองรับการพัฒนาสังคมและสร้างพลังในการบูรณาการทั้งทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และมีความเป็นธรรมมากที่สุด นั่นคือเป้าหมายของสังคมที่ควรจะให้เป็นอย่างมากที่สุดและดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ลักษณะของชุมชนาริปไตยในมุมมองของนักวิชาการท่านนี้ ได้มองถึงฐานคิดทางยุทธศาสตร์ชุมชนาริปไตย นับได้ว่าเป็นฐานคิดภาวะใหม่ของสังคมไทยในช่วงยุควิฤตินี้ เป็นภาวะใหม่ในเรื่องของการพัฒนาชุมชนเป็นฐานคิดที่จะมีขึ้นในสังคมไทยที่จะพัฒนาสังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์ทางยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในระดับชาติได้ในอนาคต โดยชุมชนาริปไตยตามฐานคิดดังกล่าว จะประกอบด้วยโครงสร้าง ดังนี้

1. โครงสร้างชุมชนแบบองค์รวม ชุมชนจะมั่นคงได้ เศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนจะต้องเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกัน และพึ่งตนเองได้ มีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย ประชาชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในรูปแบบเกษตรผสมผสาน หรือวนเกษตร จนไปถึงการพัฒนาในเรื่องการบริหารจัดการกองทุนในชุมชน และสามารถต่อยอดจากการทำเกษตรไปเป็นธุรกิจชุมชน อุตสาหกรรมชุมชนได้ รวมถึงมีการจัดระบบสวัสดิการชุมชน และชุมชนมีตลาดภายในก่อนเบื้องต้น ก่อนจะไปสู่ตลาดภายนอก

2. โครงสร้างการพัฒนาแบบพันธมิตรหรือพหุภาคี นั่นคือชุมชนสามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่ดีและมีประโยชน์ที่ได้มาจากหน่วยงาน ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนเป็นสังคมที่เข้มแข็งและเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน

3. โครงสร้างประชาสังคมหรืออริปไตยชุมชน ชุมชนจะมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมา ให้มีบทบาทหน้าที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม สามารถวางแผน กำหนดชะตากรรมชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนพัฒนาชุมชน จนไปถึงการพัฒนาระดับตำบล อำเภอและจังหวัด เป็นต้น หรือใช้การมีส่วนร่วมภายในชุมชน กำหนดจัดทำแผนพัฒนาตั้งแต่แผนพัฒนาหมู่บ้านหรือ

แผนชุมชน ไปจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาจากระดับล่างไปสู่ระดับบน

4. โครงสร้างการสื่อสารมวลชนและฐานข้อมูลความรู้ชุมชน ในสังคมสมัยปัจจุบันนี้ ชุมชนจะต้องมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลแบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลที่ประชาชนหรือพันธมิตร มีส่วนร่วมใช้ร่วมกันในลักษณะปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และข้อมูลในศูนย์จะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของชุมชนใน แต่ละช่วงเวลา โดยประชาชนจะใช้ศูนย์ข้อมูลนี้ไว้ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ทุกช่องทางได้

5. โครงสร้างภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีในสังคมและระบบการเรียนรู้ เป็นโครงสร้างฐานสำคัญที่จะระดมความร่วมมือ ทรัพยากร และประชาชนใช้ศักยภาพอย่างทรงพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เกิดผลสำเร็จให้ตรงตามบริบทหรือสภาพความเป็นจริงของชุมชน และใช้กระบวนการเชิงบูรณาการในการสร้างความมั่นคงในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน แต่ก็ยังสะท้อนความเป็นไทย รู้สึกมีศักดิ์ศรีความเป็นตัวเองสูงด้วย

6. โครงสร้างการบริหารจัดการในรูปแบบการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นฐานคิดสำคัญของการพัฒนาเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน หรือร่วมกับชุมชนอื่นในรูปแบบการสร้างเครือข่าย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้หรือภูมิปัญญาร่วมกัน ไปจนถึงร่วมกันวางแผนพัฒนาสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ตามความประสงค์ต้องการของแต่ละชุมชน โดยชุมชนนั้น ๆ จะมีเครือข่ายองค์กรชุมชนทุกระดับที่มีส่วนร่วม บริหารจัดการเป็นขั้น เป็นตอน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด สู่ระดับประเทศ

โกวิท พวงงาม (2559, น. 129) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนาธิปไตยไว้ว่า ลักษณะของชุมชนาธิปไตยจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ จึงถือว่าชุมชนาธิปไตยเหมาะสมกับชุมชน หรือชนบท เมืองที่มีขนาดเล็ก หรือชุมชนท้องถิ่นที่เป็นของหน่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นก็คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือเป็นชุมชนท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน ตำบล กลุ่มองค์กรในพื้นที่ โดยจะกล่าวถึงลักษณะของชุมชนาธิปไตยได้ดังนี้

1. ชุมชนาธิปไตยจะต้องมีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงออก เพื่อเสนอความคิดเห็น ในรูปแบบเวทีการประชุม การพบปะ พูดคุยเสวนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพลเมือง และกลุ่มองค์กรชุมชน การถกแถลง เป็นต้น

2. ชุมชนาธิปไตยจะขับเคลื่อนในรูปแบบการรวมกลุ่มลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาผู้นำชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบล สภากาแฟ กลุ่มองค์กรชุมชน รวมทั้งสภาเมือง เป็นต้น

3. ชุมชนาธิปไตยสามารถดำเนินการในการจัดตั้งศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นศูนย์รวมในการขับเคลื่อนงานของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนตามหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

4. ชุมชนาธิปไตยมีการกำหนดให้มีการจัดตั้งกติกา ระเบียบปฏิบัติร่วมกันของชุมชน รวมถึงการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นที่มาจากการมีส่วนร่วม เสนอข้อคิดเห็นจากประชาชน

5. ชุมชนาธิปไตยที่มีในชุมชน ประชาชนจะสามารถแสดงออก และใช้สิทธิตามกฎหมาย เช่น การเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ ที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

3.3 เศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย

พิทยา ว่องกุล (2542, น. 31-136) ได้สรุปในประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะเป็นการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากพื้นฐานโครงสร้างเศรษฐกิจระบบทุนนิยมและจะมีลักษณะปฏิสัมพันธ์พึ่งพิงกันเป็นห่วงโซ่ชีวิต ระบบวงจรทุนของชุมชนจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และเข้มแข็งแก่ระบบโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน การมีสิทธิเป็นเจ้าของร่วมกัน การได้รับสวัสดิการ ผลประโยชน์ตอบแทน และประกันสวัสดิภาพให้แก่สมาชิกชุมชนที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงมหาดไทย ที่ประกอบด้วยกลยุทธ์ 5 องค์ประกอบหลัก ที่มีพื้นฐานมาจากระบบชุมชนาธิปไตย ดังนี้

1. ยึดชุมชนเป็นหลัก เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศชาติที่จะต้องแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจก่อนเป็นลำดับแรก สิ่งที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนคือ ประชาชนจะต้องมีความสามัคคี รู้จักพึ่งตนเอง และมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ที่เป็นเสมือนทุนทางสังคมบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย นั่นคือมีการปฏิรูประบบโครงสร้างของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ในอนาคต สิ่งเหล่านี้จะทำให้มองเห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่สมาชิกชุมชนมีอิสระ เสรีภาพ ไม่ใช่มองว่าถูกครอบงำโดยระบบทุนนิยมในโลกยุคโลกาภิวัตน์

2. การใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่ม กิจกรรมเศรษฐกิจในชุมชนเป็นสิ่งที่สมาชิกในชุมชนจะมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นได้ สิ่งเหล่านี้จะเกิดจากการรวมกลุ่มจากกลุ่มเล็กต่อยอดไปสู่กลุ่มใหญ่ เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนต่าง ๆ กลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิตชุมชน เป็นต้น โดยกลุ่มทางเศรษฐกิจดังกล่าวจะเป็นหลักประกันชีวิตที่สร้างความมั่นคงแก่สมาชิกในชุมชนตามหลัก “เศรษฐกิจธรรม” บนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยที่ยึดถือทุนเป็นของชุมชนหรือสังคม ที่อธิบายได้ว่าเป็นการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไปสู่ธุรกิจมหาชนที่จะมีการกระจายหุ้นของชุมชน

เอง โดยสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการกระจายทุน กระจายรายได้ให้แก่ประชาชน ชุมชน และกำไรมากแก่คนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย

3. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้าน ประชาชนในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันบางพื้นที่บางส่วนจะไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากขาดการช่วยเหลือ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย จึงจำเป็นที่ประชาชนจะต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น มีการจัดทำผังองค์กรเครือข่าย เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน สามารถช่วยเหลือ สนับสนุนตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องยึดหลักบนพื้นฐานของชุมชนาธิปไตย คือ การใช้ปราชญ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ในชุมชน มาพัฒนาชุมชนโดยใช้อาศัยการพึ่งพาตนเองซึ่งกันและกัน

4. จัดลานค้าชุมชนหรือตลาดนัดชุมชน จะเห็นว่าการขาดแคลนตลาด เป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญของภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมครัวเรือน เมื่อชาวบ้านทำผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือผลผลิตทางการเกษตร จะไม่สามารถจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรมได้ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือลานค้าชุมชน เพื่อทำให้ชาวบ้านมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตในราคาที่เป็นธรรมและไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งทำให้ประชาชนเลือกซื้อผลผลิตในชุมชนในราคาถูก อีกทั้งกลุ่มอาชีพหรือเกษตรกรสามารถจัดลานค้าชุมชนเป็นสถานที่ในการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ในการผลิต เพื่อส่งเสริมให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และลานค้าชุมชนหรือตลาดนัดชุมชนนี้จะเป็สถานที่ที่ภาคธุรกิจสามารถมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่จะไปจำหน่ายในเมือง พื้นที่อื่น จังหวัดอื่น จนไปถึงต่างประเทศได้ โดยหลักการนี้จะสอดคล้องกับ “กฎการตลาดเพื่อชุมชน” บนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย ที่สมาชิกชุมชนผลิตสินค้ามากมายชนิดสนองต่อความต้องการของชุมชนเป็นหลัก จนมีเหลือไปสู่ตลาดภายนอกชุมชน ส่งผลให้เส้นดุลยภาพของราคาที่เกิดจากความต้อการซื้อและความต้องการขายคงที่หรือเคลื่อนไหวน้อยที่สุด จะทำให้ไม่เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในชุมชน ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เหลือเมื่อขายสู่ตลาดภายนอก จะเป็นรายได้สะสมทุนให้แก่ประชาชนและชุมชน

5. จัดทำเวทีประชาคมหรือจัดการประชุมประชาคมเศรษฐกิจ เวทีเหล่านี้จะใช้สำหรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาของชุมชน ร่วมกันวางแผนจัดทำโครงการ หาแหล่งงบประมาณ จัดทำแผนชุมชนในลักษณะแบบที่เรียกว่า “คิดเอง ทำเอง” ระหว่าง “เพื่อน” ด้วยกันตามหลักการชุมชนาธิปไตย โดยเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะอยู่บนพื้นฐานของชุมชนาธิปไตย ที่มีผู้แทนจากภาครัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานองค์กรเอกชน หรือสถาบันการศึกษาคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ จะเห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย จะเป็นการสร้างสังคมแบบองค์รวม มีการกระจายอำนาจ ความเจริญทางเศรษฐกิจสู่ชุมชน ถ้าชุมชนพึ่งตนเองได้รอบด้าน คิดเอง ทำเอง และเพื่อตนเอง ความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจและชุมชนที่เข้มแข็งย่อมเกิดขึ้นได้

จากบทความวิจัยในวารสารมหาจุฬานครทรรศน์ เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยของ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์และอิทธิเทพ หลินวิรัตน์ (2564, น. 210–214) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยมีปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาในประเด็นต่อไปนี้

1. การที่ชุมชนพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือได้เพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการเทคโนโลยีสำหรับการผลิต รวมถึงการจัดซื้อเทคโนโลยีที่ใช้ผลิตสินค้าชุมชน เนื่องจาก สถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยย่ำแย่ลง จนส่งผลไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองของชุมชนบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย ในเรื่องเทคโนโลยีการผลิต เป็นผลให้ชุมชนขาดรายได้จากการประกอบกิจการภายในชุมชน ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ จนไปถึงส่งผลต่อสภาพจิตใจของสมาชิกชุมชน และจากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันนี้ คนในชุมชนไม่ได้ทำการสำรวจปัญหา ความต้องการ และจัดเวทีประชาคม เพื่อศึกษาปัญหาของชุมชน ปัญหาการพึ่งตนเองในทางด้านเทคโนโลยี จิตใจ และเศรษฐกิจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนไปถึงการส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตประชาชนที่ใช้หลักการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปคือ เศรษฐกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดการพัฒนา เนื่องจากขาดการพึ่งพาเทคโนโลยี งบประมาณ และตลาดจากต่างประเทศ ส่วนทรัพยากรมนุษย์ในชนบทขาดการพัฒนาคุณภาพ เพราะขาดการเสริมสร้างความรู้ รวมถึงขาดการส่งเสริมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังขาดการฟื้นฟูดูแล ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมนำไปสู่การทำให้ประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมของประเทศไม่เพิ่มขึ้น ชีตความสามารถในเรื่องการแข่งขันของประเทศถดถอยลง และปัญหาความขัดแย้งภายในสังคมในเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติก็มีมากขึ้น

แนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างเรื่องพึ่งตนเองของชุมชนในด้านเทคโนโลยี ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดหางบประมาณมาช่วยเหลือในเรื่องเทคโนโลยีการผลิต เช่น จัดหาแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรหรือชุมชนในการจัดหาเทคโนโลยี เพื่อนำมาผลิตสินค้าเศรษฐกิจชุมชนให้เพียงพอต่อความต้องการ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองจากบริบทบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยดูว่าเศรษฐกิจชุมชนที่นั้นจะต้องพัฒนาเศรษฐกิจประเภทใด รูปแบบใด โดยการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีในที่นี่ ชุมชนจะต้องรู้จักการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ผนวกไปกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างสมดุล และจะต้องสร้างความมั่นใจในการผลิตสินค้าเศรษฐกิจชุมชนให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการ ตัวอย่างกลุ่มอาชีพที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษ ผนวกกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างสมดุลที่สามารถพึ่งตนเองในเรื่องเทคโนโลยี เช่น กลุ่มสมุนไพรที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้ 5 ผลิตภัณฑ์ และสร้างความมั่นใจในผลิตภัณฑ์ โดยการขอการรับรองมาตรฐาน

การผลิตตามแนวทาง หลักเกณฑ์ กระบวนการที่ดีในการผลิต (GMP) และมาตรฐานเลขสารระบบอาหาร (อย.) เป็นต้น

2. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีปัญหาในเรื่องการจัดหาวิทยากรท้องถิ่น หรือผู้เชี่ยวชาญมาอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องการส่งเสริมอาชีพในชุมชน เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลนำงบประมาณไปช่วยเหลือ เยียวยาประชาชนในสถานการณ์นี้มาก จึงส่งผลให้เกิดการขาดการพัฒนาและขาดการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองบนพื้นฐานชุมชนอธิปไตย โดยปัญหาการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เกิดจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ปัญหาความยากจน ปัญหาการบริหารจัดการของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ปัญหาชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง เพราะกลุ่มชาวบ้านและองค์กรในชุมชน ขาดทักษะ ความรู้ และงบประมาณ ทุนที่ใช้หมุนเวียน ทำให้ชุมชนขาดการพึ่งพาตนเองและไม่มีความเข้มแข็งเท่าที่ควร

แนวทางแก้ไขปัญหาในประเด็นของการใช้เศรษฐกิจชุมชนในการให้ชุมชนพึ่งตนเองได้นั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาลควรจัดหาวิทยากรในท้องถิ่นที่เชี่ยวชาญ มีความสามารถ มาจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เพื่อสามารถส่งเสริมอาชีพให้ชุมชนสร้างรายได้จากเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองจากรายได้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ภาครัฐต้องส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยใช้การรวมกลุ่มพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เกิดจากชุมชนสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อสร้างความยั่งยืนในการพึ่งตนเองของชุมชนเอง ยกตัวอย่างเช่น เดิมจากเรื่องกลุ่มสมุนไพรมีการจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และมีการซื้อขายสมุนไพรรายภายในชุมชน และมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายต่อ เพื่อสร้างรายได้และเกิดผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งของสมาชิกและของกลุ่ม เป็นต้น

3. ปัญหาเรื่องการขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาลขาดการวางแผนนโยบายสร้างความเข้มแข็งในชุมชนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในด้านสิ่งแวดล้อมนี้ ชุมชนมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงใช้สารเคมีทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ และรัฐบาลเองยังไม่สามารถวางแผนกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้ รวมไปถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็ยังเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะมีการรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนก็ยังเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวขาดการบริหารจัดการชุมชนพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

แนวทางแก้ไขปัญหาในเรื่องการขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ทุกภาคส่วนจะต้องกำหนดนโยบายและการวางแผนส่งเสริมคนในชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีการให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมชุมชนให้ประกอบธุรกิจชุมชนที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองได้ สำเร็จ รวมถึงการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในเรื่องการวางแผน กำหนดนโยบายด้านการพึ่งพาตนเองจากทรัพยากรธรรมชาติด้วยการส่งเสริม ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกชุมชน จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน และจัดซื้อวัตถุดิบหรือวัสดุจากภายนอกชุมชน ถ้าในชุมชนไม่สามารถจัดหาหรือจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ด้วยตนเอง

4. การขาดการพึ่งตนเองทางจิตใจ เนื่องจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้ทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อจิตใจของประชาชน ขาดการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ในชุมชน ขาดการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม ขาดกิจกรรมนันทนาการ ที่สำคัญชุมชนได้รับผลกระทบทางจิตใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคเพื่อเลี้ยงชีพ ส่งผลให้การดำรงชีพ ในสถานการณ์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองตกต่ำ อีกทั้งชุมชนขาดการสร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย และสาเหตุสำคัญที่สุดในปัจจุบันก็คือ วิกฤตการณ์สถานการณ์การระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่มีมาตรการให้ผู้คนเว้นระยะห่างในสังคม ทำให้ชุมชนแทบทุกพื้นที่ขาดการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจด้วยเช่นกัน รวมไปถึงขาดการกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยในการวางแผน ระหว่างรัฐบาลและชุมชนด้วย และผู้วิจัยยังกล่าวว่า ปัญหาเศรษฐกิจและสุขภาพทางการเงินของประชาชนยุคปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพจิตได้ และไม่ได้รับการแก้ไข ป่วยจนเรื้อรัง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาอย่างอื่นตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทะเลาะวิวาทในครอบครัว และรุนแรงอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายของกลุ่มบุคคลที่มีภาระหนี้สินและได้รับผลกระทบจากวิกฤตทางการเงินจะมีความเสี่ยงมากกว่ากลุ่มอื่น

แนวทางแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจกับการพึ่งพาตนเอง ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องกำหนดนโยบาย วางแผนกิจกรรมและโครงการที่ส่งผลต่อจิตใจของประชาชนในชุมชนที่เสริมสร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ที่ดี รวมถึงการจัดประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ กิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม รวมถึงกิจกรรมนันทนาการในชุมชน ที่สำคัญที่สุด ภาครัฐต้องส่งเสริมการใช้คุณธรรมเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับประชาชน มีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเสริมสร้างความพยายาม วิริยะอุตสาหะในการประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนเสริมสร้างให้ผู้คนในชุมชนมีจิตใจที่เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวมนั้นก็คือส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมที่ดีต่าง ๆ ภายในชุมชนนั่นเอง

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาลขาดการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์การสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อให้ชุมชนทราบถึงข้อมูลข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งพาตนเองและชุมชนอาชีพ และมักมีกลุ่มคนบางกลุ่มเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ผิด เชื่อมโยงไปถึงปัญหาการเมืองของรัฐบาล บางประเด็นมาเชื่อมโยงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในทางที่เข้าใจผิด และที่สำคัญ สังคมไทย คนส่วนใหญ่มีความยากจน ขาดการพึ่งพาตนเอง รอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ทำให้ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน

แนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องการพึ่งตนเองได้จากสังคม รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชน ในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเอง และชุมชนอาชีพ สมาชิกชุมชนต้องสามารถจัดจำหน่ายผลผลิตหรือสินค้าในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง เช่น จัดทำเพจในโลกออนไลน์สำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจชุมชน สร้างกลุ่มไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนและชุมชนอาชีพ อีกทั้งภาครัฐกำหนดนโยบายสำหรับแก้ไขปัญหาการใช้เครือข่ายทางโลกออนไลน์เกี่ยวกับการสร้างอาชีพและรายได้ให้ชุมชน รวมถึงทุกภาคส่วนมีการประชาสัมพันธ์ความรู้ดังกล่าวให้แก่สังคมหรือกลุ่มเกษตรกร ครัวที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของคนส่วนใหญ่ในทุกชุมชน ได้มีความรู้ในเรื่องการพึ่งพาตนเองทางสังคม ตลอดจนมีสื่อออนไลน์ในชุมชนให้สมาชิกชุมชนรับรู้ข่าวสารได้ทั่วกัน ที่สำคัญภาครัฐจะต้องมีนโยบายป้องกันและแก้ปัญหาในเรื่องการกวาดล้างภัยอันตรายจากเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ด้วยและส่งเสริมการใช้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ในทางสร้างสรรค์ที่ดี

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาในเรื่องการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชนอาชีพ ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นว่า เมื่อชุมชนได้รับการเอื้ออำนวยจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ ท้ายที่สุดถ้ายึดตามหลักการหรือลักษณะของระบบชุมชนอาชีพ ประชาชน สมาชิกชุมชนและชุมชนจะต้องพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด ชุมชนจะต้องมีความพยายามในการจัดหาแหล่งงบประมาณ หรือทุนต่าง ๆ กองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีในชุมชนมาบริหารจัดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ รวมถึงประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ร่วมตัดสินใจ ในการใช้องค์ความรู้ที่มีในชุมชน ตลอดจนนำความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ มาต่อยอดและพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน อีกทั้งมีการบริหารจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจที่จะมีขึ้นในชุมชนได้ในอนาคต ชุมชนจะต้องวางแผนอย่างรอบคอบมาก และที่สำคัญสุดท้าย ประชาชนในชุมชนต้องใช้การมีส่วนร่วมในการสร้างเวทีชาวบ้านหรือจัดเวทีประชาคม เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนหรือเรียกว่าแผนชุมชน ทบทวนแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนด

นโยบาย กติกาในการพัฒนาชุมชนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม เป็นต้น

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชน

4.1 ความหมายของเครือข่ายชุมชน

สาวิตรี บำรุงราชหิรัญย์ และคณะ (2549, น. 35) ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคล กลุ่ม/องค์กร เครือข่ายใน ลักษณะรูปแบบการประสานทรัพยากร เป้าหมายการดำเนินงาน วิธีการทำงานของตนเอง เพื่อดำเนิน กิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย ในขณะที่องค์กรสมาชิกเป็นอิสระในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและการต่อรองในระดับ ต่าง ๆ

พลเดช ปิ่นประทีป (2550, น. 21-23) ได้อธิบายว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การจัดองค์กรชุมชนที่มีการทำงานที่มีการรวมตัวกันทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม เพื่อให้คนในชุมชน สร้างบทบาทกระตุ้น ปลุกเร้าคนในชุมชนให้เกิดการรวมตัวกัน ทำงานร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดการ เปลี่ยนแปลง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงนโยบาย เพื่อพัฒนาชุมชน รวมถึงประสานกลุ่ม องค์กร ให้เกิดเครือข่ายไปสู่ระดับที่กว้างกว่า จนถึงระดับชาติ และใช้ศักยภาพการพึ่งตนเองของ ชุมชน รวมไปถึงการพึ่งพากันเป็นเครือข่าย โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยร่วมมือกับ องค์กรหรือหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เป็นเครือข่าย ให้ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาาร่วมกัน

ดร.ณิ ร่องพีช (2550, น. 21-23) ได้กล่าวไว้ว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยการพึ่งตนเองแบบพอเพียงให้เกิดความยั่งยืนขึ้น โดยอาศัยการ สนับสนุนกันในเรื่องการจัดการองค์ความรู้ การบริหารจัดการ และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน และมีการเชื่อมโยงกลุ่มคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน จนเกิดเป็นเครือข่ายชุมชน และมีการสร้างหน่วยจัดการความรู้ของชุมชนหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น

ระพีพรรณ ทองหล่อ (2551, น. 12-13) ได้อธิบายไว้ว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การประสานความร่วมมือในการทำงานระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชน ที่ดำเนิน กิจกรรมคล้ายคลึงกันและเชื่อมโยงขยายผลแนวคิดหรือการทำงานไปสู่กลุ่ม องค์กรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น ภายในชุมชน ชุมชนข้างเคียง หรือต่างจังหวัด โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างพลังแก้ปัญหาและพัฒนา เปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนทำให้กระบวนการกลุ่มและ

การมีส่วนร่วมนี้ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2558, น. 8) ได้กล่าวไว้ว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มคน องค์กรชุมชนที่มีระบบการบริหารจัดการที่สมาชิกชุมชนก่อตั้งขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาอาชีพ การประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มอาชีพ เพิ่มรายได้ รวมถึงมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม โดยกลุ่มองค์กรชุมชนดังกล่าวจะรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง และให้เกิดประโยชน์ขององค์กรชุมชนในกลุ่มนั้น

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายได้ว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มองค์กรในชุมชนที่บริหารจัดการชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง มีการจัดการความรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดสรรทรัพยากรในชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านใดด้านหนึ่ง รวมทั้งแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสานงานช่วยเหลือกันกับชุมชนใกล้เคียงและชุมชนอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้เกิดการรับผลประโยชน์ร่วมกันภายในกลุ่มองค์กรชุมชนนั้น

4.2 ความหมายของการสร้างเครือข่ายชุมชน

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2551, น. 15) ได้ให้ความหมายว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” หมายถึง การรวมพลังของกลุ่มมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ที่เกิดจากสถานการณ์ สภาพปัญหาและสภาพแวดล้อมภายในชุมชนเกิดปัญหาซ้ำซ้อน หลากหลาย และขยายตัว ที่กลุ่มเพียงกลุ่มเดียวไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้โดยลำพัง จำเป็นที่จะต้องมีการผนวกพลังเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยการสร้างโอกาสและให้โอกาสทุกฝ่ายในการพัฒนาศักยภาพของฝ่ายต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่าย ชุมชน รวมถึงมีการประสานผลประโยชน์ของสมาชิกภายในเครือข่ายอย่างเท่าเทียมกัน

พรรณพิมล ชัญญานุวัตร (2556, น. 56) ได้อธิบายไว้ว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มและองค์กรในชุมชนที่เกิดการเชื่อมโยง ประสานงานกันอย่างชัดเจน มีการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีจิตสำนึก ร่วมกันในการช่วยพัฒนาเครือข่ายชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการเป็นสมาชิกในเครือข่าย อีกทั้งมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม โดยเชื่อมโยงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้งานประสานหรือเชื่อมต่อเทคโนโลยี และทุกฝ่ายมีความรู้สึกร่วมและรู้สึกดีกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายชุมชน จนทำให้เกิดพลังผลักดันขึ้นในชุมชน

สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2558, น. 7) ได้กล่าวไว้ว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” หมายถึง การรวมตัวขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนของคนในชุมชนและตำบลในการสร้างบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสวัสดิการชุมชน การพัฒนากองทุนชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเกษตรยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างวิสาหกิจชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน เป็นต้น ในระดับนโยบาย รวมถึงประสานการพัฒนา ร่วมกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นหลักในการพัฒนา และแก้ไขปัญหา ทำงานพัฒนาร่วมกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชน

พีรพัฒน์ พันศิริ (2559, น. 164) ได้อธิบายว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” หมายถึง การเชื่อมโยงการทำงานขององค์กรชุมชนเข้าหากันและให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และเครือข่ายชุมชนได้รับการสนับสนุนและการพัฒนา จนไปเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น และสร้างบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมประสานกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมพลังการพัฒนาตามประเด็นหรือตามพื้นที่นั้น ๆ โดยอาศัยการดึงศักยภาพของแกนนำกลุ่ม ศักยภาพของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้ผนวกพลังกันให้ได้ จนเกิดการสร้างกระบวนการพัฒนาร่วมให้เกิดการพัฒนาในทิศทางที่ต้องการให้เกิดพลังและมีประสิทธิภาพในการต่อรอง และรักษาผลประโยชน์ของชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

จากการให้ความหมายตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายได้ว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” หมายถึง การบูรณาการทำงานร่วมกัน ประสานงานกัน เชื่อมโยงกลุ่มและองค์กรชุมชนร่วมกันให้เป็นเครือข่ายชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ตั้งแต่การเชื่อมโยงระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด จนไปสู่ระดับประเทศชาติในการร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างคามยั่งยืนให้ชุมชน

4.3 รูปแบบของเครือข่ายชุมชน

พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร (2547, น. 84-97) ได้อธิบายไว้ว่า เครือข่ายชุมชนจะมีความแตกต่างกันไปตามค่านิยม และกิจกรรมของแต่ละกลุ่มหรือผู้ใช้กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้นไว้ดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มหรือองค์กร เครือข่ายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม หรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยจะเป็นกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย กิจกรรมที่ขับเคลื่อนในพื้นที่จะเป็นเป้าหมายนำทาง

และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่มีการแยกส่วนออกจากกัน และจะมีการยึดพื้นที่เป็นที่ตั้งที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานร่วมกันทุกฝ่าย

โครงสร้างและลักษณะของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ได้ตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้หลายระดับ ดังนี้

1.1 การจำแนกเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ ได้แก่ เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และเครือข่ายระดับอำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด จนไปถึงเครือข่ายระดับประเทศและเครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

1.2 การจำแนกเครือข่ายตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ เครือข่ายป่าเขาสก เครือข่ายลุ่มแม่น้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เป็นต้น

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่แสดงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการเชื่อมโยงให้เกิดการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ จะให้ความสำคัญในการบริหารจัดการประเด็นกิจกรรมเรื่องนั้นอย่างจริงจัง และสร้างความร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างและลักษณะของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนี้ สามารถจำแนกได้มากมายตามประเด็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และจะไม่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ดำเนินการ แต่จะใช้หลักของกิจกรรมที่ขับเคลื่อนนั้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายประเภทนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากประเด็นปัญหาและความสนใจของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรม ที่หาแนวร่วมและพัฒนาเครือข่ายชุมชนขึ้นมา จึงเป็นเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของทุกภาคส่วนหลายฝ่าย หลายภาคีที่จะแก้ไขปัญหาประเด็นนั้น ๆ และใช้ความเป็นเครือข่ายชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนากิจกรรมในชุมชน โดยใช้วิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลาย รวมถึงมีการสร้างความสัมพันธ์แบบพหุภาคี

เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนี้ จะมีลักษณะการทำงานส่วนใหญ่ในแนวราบ เนื่องจากเกิดจากความสนใจประเด็นปัญหาเดียวกันของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และเครือข่ายชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา โดยโครงสร้างความสัมพันธ์จะมีทั้งแนวดิ่งและแนวราบ และจะมีหน่วยงานหลักหรือองค์กรแม่ข่ายเป็นผู้สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ โดยเครือข่ายย่อยในพื้นที่จะมีศักยภาพ ความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาประเด็นนั้น ๆ ในพื้นที่ของตนเอง และการมีส่วนร่วมจะอยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับประเทศ เป็นต้น

3. เครือข่ายที่จำแนกตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของกิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ไม่ว่าจะแบ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ที่อยู่ภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของกลุ่ม

ผลประโยชน์หรือหน่วยงานนั้น ๆ โดยกลุ่มผลประโยชน์ในเครือข่ายชุมชนประเภทนี้ จะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาในพื้นที่ สำหรับสังคมไทย สามารถแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้เป็น 4 ภาคส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น และส่วนใหญ่เครือข่ายที่จำแนกในรูปแบบนี้ เครือข่ายภาครัฐจะมีโครงสร้างความสำคัญกับเครือข่ายอื่น ๆ ในแนวคิด มีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาในลักษณะแนวคิด และมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการครอบงำเรื่องทรัพยากร ทุน และการบริหารจัดการ สำหรับเครือข่ายภาคประชาชนจะมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวราบที่เกิดจากการพึ่งพาอาศัยและการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมชุมชนและระบบความเชื่อ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสานร่วมกันกับเครือข่ายอื่น ส่วนเครือข่ายของภาคธุรกิจเอกชน ความสัมพันธ์ในการทำงานจะเป็นลักษณะของการประสานผลประโยชน์กัน และตอบแทนกัน

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2551, น. 16-19) ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่ายชุมชนแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นการรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นองค์ประกอบหลักสำหรับการทำงานร่วมกัน โดยมีลักษณะกระบวนการทำงานในแนวคิดและแนวราบ มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์กิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลาง และมีศูนย์ประสานงานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็ก สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทย่อย ดังนี้

1.1 เครือข่ายเชิงพื้นที่ที่มีการแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายตำบลคลองเขิน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เครือข่ายตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา เครือข่ายตำบลบางพรหม อำเภอบางคนที เป็นต้น

1.2 เครือข่ายเชิงพื้นที่ที่มีการแบ่งพื้นที่ในเรื่องของความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่อธิบายด้วยประเด็นกิจกรรม เป็นปัจจัยหลักในการรวมตัวกันของกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่ ได้แก่ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น โดยโครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้งแนวตั้งและแนวราบ และกิจกรรมการทำงานร่วมกันมีการประสานกันในแนวราบ

4.4 การพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

สาวิตรี บำรุงราชหิรัญญ์ และคณะ (2549, น. 42-45) ได้อธิบายไว้ว่ามาตรฐานเครือข่ายชุมชนตามระบบมาตรฐานงานพัฒนาชุมชนหรือเรียกว่า มชช. โดยเป็นมาตรฐานที่เครื่องมือที่กระตุ้นให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร

ชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นระบบ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของตนเองอย่างยั่งยืน และมาตรฐานเครือข่ายชุมชนจะประกอบด้วย 4 ด้าน 17 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน จะต้องมีการแบ่งหน้าที่และบทบาทอย่างชัดเจน มีภารกิจ เป้าหมายของสมาชิกชุมชนที่มามีการทำงานเชื่อมโยงร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายไปสู่ความสำเร็จร่วมกันในที่สุด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 องค์กรสมาชิก ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์กรสมาชิก ได้แก่ ความสมัครใจและมีจิตใจพร้อมสร้างความร่วมมือ การแบ่งปันของกลุ่ม/องค์กรสมาชิก เป็นต้น

1.2 คณะกรรมการและแกนนำชุมชน ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งของคณะกรรมการและแกนนำชุมชน ได้แก่ การมีผู้แทนหรือคณะกรรมการที่ขับเคลื่อนเครือข่ายไปสู่ความสำเร็จร่วมกันและองค์กรสมาชิกรับรองว่ามีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นต้น

1.3 การบริหารจัดการ ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งของการบริหารจัดการ ได้แก่ กระบวนการทำงานที่สร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกและใช้ระบบข้อมูลในการบริหารงาน เป็นต้น

2. ด้านการบริหารงบประมาณและทรัพยากร จะเน้นที่ความรู้และบุคลากรที่บริหารจัดการเครือข่ายชุมชนเป็นปัจจัยหลัก โดยปฏิบัติตาม 4 หลักการสำคัญ ได้แก่ มีความโปร่งใส มีวินัยในการแสวงหา ตรวจสอบได้ และจัดสรรรายจ่ายให้สอดคล้องกับรายได้ สร้างประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการขององค์กรสมาชิก ในด้านนี้จะแบ่งได้เป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งของความโปร่งใส และตรวจสอบได้ของเครือข่ายชุมชน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนมีสมาชิกที่ให้การมีส่วนร่วมและมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่แสดงถึงการตรวจสอบทางการเงิน เป็นต้น

2.2 ความมีวินัยในการบริหารเงินทุน ลักษณะที่แสดงถึงความมีวินัยในการบริหารเงินทุน ได้แก่ การมีกิจกรรมการวางแผนการใช้จ่ายเงินและบริหารจัดการเงินของเครือข่ายชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด เป็นต้น

2.3 การมีประสิทธิภาพในการบริหารเงินทุน ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบนี้ ได้แก่ การรู้จักการใช้เงินอย่างรู้ค่า และให้เกิดคุณค่า จนเกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารเงินทุนของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

2.4 การบริหารจัดการองค์ความรู้/ภูมิปัญญา สิ่งที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบนี้ ได้แก่ การสืบค้นหา รวบรวมองค์ความรู้จากบุคคล ประชาชน ชุมชน เอกสารตำรา บันทึกตำนานและการรู้จักนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

2.5 การบริหารทรัพยากรบุคคล ลักษณะที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งในการบริหารทรัพยากรบุคคล ได้แก่ การพัฒนาแกนนำชุมชน กลุ่มองค์กร การพัฒนาคณะกรรมการทุกระดับ รวมถึงสมาชิก โดยผ่านประสบการณ์การฝึกอบรม ฝึกภาคปฏิบัติ ศึกษาดูงาน และมอบหมายภารกิจการทำงาน เป็นต้น

3. ด้านการพัฒนาศักยภาพหรือขีดความสามารถของเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มองค์กรในเครือข่ายชุมชน จนเกิดกระบวนการพัฒนา สิ่งสมองค์ความรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สามารถจัดการประยุกต์ถอดบทเรียนมาใช้พัฒนาและสามารถเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรในชุมชนขยายผลไปสู่เครือข่ายอื่น จนสามารถใช้บทเรียนความรู้ที่ได้กำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรภาครัฐ สำหรับด้านนี้ จะประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 การพัฒนาการเรียนรู้ คุณสมบัติของเครือข่ายชุมชนในองค์ประกอบนี้ ประกอบด้วย มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเครือข่ายชุมชน และสามารถจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

3.2 การนำความรู้สู่นโยบายสาธารณะ คือ การนำเสนอข้อเสนอแนะหรือแนวคิด ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนและความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับสู่การกำหนดนโยบาย ประเด็นปัญหา กิจกรรม จนถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ในการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน เป็นต้น

3.3 การขยายเครือข่ายชุมชน ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งของการขยายเครือข่ายชุมชนในที่นี้ คือ การมีสมาชิกในกลุ่มองค์กรสมัครใจเข้าร่วมมากขึ้น เพื่อผนวกพลังร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาให้เกิดความสำเร็จ และสามารถพัฒนาเครือข่ายชุมชนร่วมไปกับเครือข่ายอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ เป็นต้น

3.4 การเชื่อมโยงการทำงานเครือข่ายชุมชน คือ มีการประสานข้อเสนอแนะความคิดเห็น และสร้างความเห็นที่สอดคล้องกันในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มองค์กรภายในเครือข่ายกับเครือข่ายอื่น เป็นต้น

4. ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน ชุมชนจะมีการจัดสรรผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่ายให้แก่สมาชิกในกลุ่มองค์กรชุมชนอย่างเป็นธรรม โดยการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชน ทำให้เกิดการผนวกพลังในการพิทักษ์ต่อผลประโยชน์ขององค์กรสมาชิก ที่จะนำไปสู่การพัฒนาในการทำงานที่สร้างสรรค์ สร้างบรรยากาศการทำงานที่มีความเอื้ออาทร แบ่งปันแก่ส่วนรวม สังคมชุมชนเกื้อกูล เกิดความไว้วางใจกันระหว่างองค์กรสมาชิก ในด้านนี้จะแบ่งเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

4.1 การจัดสรรผลประโยชน์ คือ มีการช่วยเหลือ สนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ทุน ที่ดิน แรงงาน และเครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หรือการประกอบอาชีพของสมาชิกชุมชน เป็นต้น

4.2 การแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตระหว่างกัน คือ มีการสนับสนุนช่วยเหลือให้มีการบริหารจัดการแลกเปลี่ยนงบประมาณ ที่ดิน แรงงานที่จำเป็นต่อกิจกรรมต่าง ๆ และการดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพของสมาชิกในกลุ่มองค์กร เป็นต้น

4.3 การมีพลังต่อรองภายในเครือข่ายชุมชน คือ มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชน ทำให้กลุ่มองค์กรภายในเครือข่ายเกิดการสร้างพลังในการต่อรองเรียกร้องกับกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกชุมชนและผลต่อสังคมโดยรวม เป็นต้น

4.4 การเกื้อหนุนประโยชน์ต่อชุมชน คือ การเกื้อหนุนกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนและชุมชนจะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมเครือข่ายชุมชน โดยเครือข่ายมีบทบาทสำคัญต่อกิจกรรม เป็นต้น

4.5 การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก คือ มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมและเพียงพอตามศักยภาพและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายชุมชน โดยยึดหลักความเป็นธรรมตามความต้องการขององค์กรสมาชิก เป็นต้น

4.5 ระบบสวัสดิการชุมชนกับการสร้างเครือข่ายชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2551, น. 1-4) ได้กล่าวไว้ว่าถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ภาครัฐจะจัดสวัสดิการให้ประชาชนเป็นงบประมาณ และสิ่งของช่วยเหลือต่าง ๆ แต่ชุมชนบางพื้นที่ยังสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชน เพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมไปถึงทุนทางสังคมที่มากกว่า “เงินตรา” แต่ยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงและขาดการสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เครือข่ายองค์กรชุมชนตระหนักในการส่งเสริมพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ด้วยการฟื้นฟูสวัสดิการให้สามารถเป็นหลักประกันที่มั่นคงในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการให้ที่มีคุณค่า มีการรับอย่างมีศักดิ์ศรี มีกระบวนการดำเนินการสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง เป็นการจัดสวัสดิการของประชาชนเพื่อประชาชน จนเกิดเป็นกองทุนสวัสดิการชาวบ้านขึ้นมา ที่เป็นกองทุนที่มาจากความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ด้วยความสมัครใจที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นกองทุนที่ประชาชนร่วมคิด สร้างให้เป็นระบบ ร่วมบริหารจัดการและรับผิดชอบผลประโยชน์ร่วมกัน ทุกคนในชุมชนจะเป็นเจ้าของ และมาจากการสมทบร่วมกันของสมาชิกในรูปแบบกองทุนที่แต่ละชุมชนตั้งขึ้นมา เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การออมวันละบาท การนำผลกำไรหรือ

รายได้จากกลุ่มออมทรัพย์ การสมทบเงินกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น เพื่อตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ รวมถึงรับเงินจากกองทุนจากแหล่งอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ หน่วยงาน ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ตลอดจนรายได้หรือดอกผลจากการดำเนินงานกองทุน

5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

5.1 ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2540, น. 13-15) ได้อธิบายไว้ว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การใช้กระบวนการข่าวสารที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารที่ศึกษาเฉพาะข่าวสาร ได้แก่ ผู้ที่ริเริ่มข่าวสาร แหล่งสาร ความน่าเชื่อถือ และอิทธิพลต่อข่าวสาร เป็นต้น โดยการสื่อสารทางการเมือง จะส่งผลให้เกิดความคิดทางการเมือง ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เกิดความนิยมในเรื่องบารมีความแข็งแกร่งและบารมีที่เกิดจากการมีบริวาร หรือความนิยมในอำนาจเผด็จการ ที่เรียกว่า ระบบอุปถัมภ์ ในทางตรงข้ามอาจทำให้เกิดคุณธรรมนิยมในเรื่องประชาธิปไตยที่เน้นสังคมและประชาชนเป็นหลัก หรือบางครั้งอาจเกิดการแข่งขันทางการเมืองในเชิงประชาธิปไตยแบบทุนนิยมที่เน้นเรื่องผลประโยชน์ ความอยู่รอด และเล่ห์เหลี่ยม เป็นต้น ในการส่งสารในรูปแบบช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่อาจแบ่งได้ 2 ระดับ ดังนี้

1. แบบเผชิญหน้า เป็นช่องทางที่ไม่ได้อาศัยสื่อ นำไป เช่น การเล่าขานบอกต่อกันไป การเรียกประชุม เป็นต้น
2. แบบอาศัยสื่อ (Media) แบ่งได้ 2 ระดับ ดังนี้
 - 2.1 การอาศัยสื่อบุคคลนำสารออกไป เช่น การประชุมกลุ่มย่อยที่ผ่านการผ่านผู้นำกลุ่ม การเดินสาร เป็นต้น
 - 2.2 การอาศัยสื่อทางอ้อม เช่น การเวียนจดหมายข่าว การปิดหมายประกาศการใช้เสียงตามสาย เป็นต้น

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2558, น. 14) ได้กล่าวไว้ว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การใช้สื่อมาเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการสื่อสารจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่กลุ่มการเมืองได้วางวัตถุประสงค์ในการสื่อสารเอาไว้ และกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่อาจอยู่ในรูปแบบสอดคล้องกับมุมมองของตน หรืออาจแยกข้าง แบ่งขั้วกันได้อย่างเห็นเด่นชัด และการสื่อสารทางการเมืองนี้จะมีลักษณะที่แสดงบทบาทเชื่อมโยงเป็นตัวกลางระหว่างนักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน กล่าวคือ จะมีช่องทางสำหรับนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถตัดสินใจ นั่นคือมีการเปิด

พื้นที่ให้ประชาชนเกิดการรับรู้ และเป็นกระบวนการนำความต้องการหรือข้อเรียกร้องจากประชาชน ไปสู่นักการเมืองผ่านสื่อมวลชนที่จะเป็นการไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยการสื่อสารทางการเมืองอาจนำไปสู่ตัวแปรสำคัญที่อาจสร้างความปรองดอง หรือความขัดแย้งและการนำไปสู่ความรุนแรงในมิติต่าง ๆ

ไพรวลัย เคนพรม (2566, น. 46-48) ได้ให้ความหมายว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การใช้กระบวนการส่งสารทางการเมืองจากผู้ส่งสารทางการเมืองไปสู่ผู้รับสาร ผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่ง ที่เรียกว่า สื่อทางการเมือง หรือช่องทางการสื่อสารทางการเมือง อาจเป็นการสื่อสารทางการเมืองในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันทางการเมือง โดยทั่วไปการส่งสารทางการเมืองจะอยู่ในลักษณะข้อความบางอย่างอันเป็นสื่อไปถึงผู้รับสาร และสารทางการเมืองจะเป็นข้อความอย่างหนึ่งที่จะสร้างประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้กับผู้ส่งสารทางการเมือง อีกทั้งช่องทางการสื่อสารทางการเมืองอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ บุคคล สื่อมวลชน กลุ่มบุคคล สถาบันทางการเมือง เป็นต้น และผู้ส่งสารทางการเมือง ผู้รับสารทางการเมือง อาจเป็นใครก็ได้ เช่น นักการเมือง ประชาชน พรรคการเมือง กลุ่มทางการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐ ชนชั้นนำ สื่อมวลชน นักธุรกิจ เป็นต้น และสารทางการเมืองจะส่งผลกระทบต่อผู้รับสารอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่ได้ส่งผลกระทบก็ได้ เช่น การเปลี่ยนใจ การเปลี่ยนทัศนคติ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนับสนุนทางการเมือง การเลือกข้างทางการเมือง การเกิดความรักชาติ การเกิดความรู้สึกผูกพัน การเกิดความไว้วางใจทางการเมือง เป็นต้น

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายของ “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การที่ผู้ส่งสารส่งสารทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะข้อความ การเล่าบอกกล่าว เป็นต้น ไปสู่ผู้ส่งสารทางช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคิดทางการเมืองที่ผู้ส่งสารแสดงเจตนาถึงผู้รับสาร

5.2 บทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมือง

สมควร กวียะ (2545, น. 131-133) ได้สรุปเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมืองไว้ว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือทางการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมที่มีบทบาทมาก เป็นการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองและข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ผ่านสื่อบุคคล สื่อผสม หรือ ประเพณี มีการจัดระเบียบเนื้อหาเกี่ยวกับข้อปัญหา ประเด็นทางการเมืองที่นำมาถกเถียงอภิปรายในทางสาธารณะ และสื่อมวลชนจะสามารถให้ผู้รับสารเกิดความสนใจในประเด็นของผู้ส่งสารหรือเกิดความเบี่ยงเบนขึ้นได้ อีกทั้งสื่อมวลชนจะสามารถกำหนดประเด็นใหม่ ๆ ในการดึงดูดความสนใจในเรื่องที่ต้องการส่งสาร เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจหรือเชื่อเรื่องที่สื่อมวลชนเสนอซ้ำ ๆ ด้วย รวมถึงมีการปลุกฝังและเผยแพร่ความเชื่อหรือแนวคิดทางการเมือง ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ชักจูง ห้าม

ปราชญ์ หรือสร้างภาพให้เกิดความหวาดกลัว เพื่อให้เกิดผลเชิงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จนนำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองโดยรวมแล้ว บทบาทของสื่อมวลชนในการเป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง จะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยในสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองในการปกครองระบบประชาธิปไตยมากขึ้น ให้ประชาชนเกิดการสร้างความมีส่วนร่วม หรือเรียกว่าเป็นการยกระดับความเป็นพลเมือง (Citizenship)

ลิขิต ธีรเวคิน (2552, น. 264-265) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมืองจะเป็นส่วนช่วยเป็นสื่อกลางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้เกิดการพัฒนาระบบประชาธิปไตย มีการเสนอความคิดเห็น หรือแสดงบทบาทการเป็นผู้นำทางความคิดในประเด็นสาธารณะหรือทางนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อสังคม และสื่อมวลชนจะเป็นสื่อกลางระหว่างนักการเมือง รัฐ และประชาชน จึงสรุปได้ว่าบทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมือง เป็นได้ทั้งตัวกลางในการสื่อสารทางการเมืองของรัฐและประชาชน และเป็นตัวแสดงทางการเมืองในระบบสถาบันการเมือง รวมถึงสามารถให้การตรวจสอบและถ่วงดุลรัฐบาลได้

ไพรวลัย เคนพรม (2566, น. 69-74) ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมืองจะมุ่งเน้นไปที่ช่องทางสื่อสารมวลชนที่จะเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีอิทธิพลในพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน และสื่อมวลชนจะเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองหลักในทุกรัฐบาลที่ปกครองในระบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการหรือประชาธิปไตย และสื่อมวลชนก็จะไม่สามารถมีอิสระในการทำหน้าที่ของตนเอง เพราะสื่อมวลชนจะมีคู่แข่งทางธุรกิจและขาดอิสระเนื่องจากตกอยู่ในอิทธิพลของทุนนิยม และส่วนใหญ่สื่อมวลชนก็ยังถูกรัฐบาลควบคุมให้อยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมในรัฐบาล โดยรัฐบาลประชาธิปไตยจะสามารถควบคุมสื่อมวลชนได้น้อยที่สุด ก็ยังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทุนนิยมของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่ครอบงำในสังคมทางการเมือง ส่วนรัฐบาลเผด็จการจะสามารถควบคุมสื่อมวลชนได้เต็มที่ และในมุมมองของการที่สื่อมวลชนเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมือง จะมีอิทธิพลในการควบคุมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐบาลต้องการ และจะเป็นการสนับสนุนการดำรงอยู่ในอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไปได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสรุปบทบาทของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมืองของนักวิชาการดังกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนจะสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยในการเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐ กลุ่มผลประโยชน์ ตัวแสดงสำคัญของรัฐ และประชาชน เพื่อให้ความรู้ เผยแพร่ข้อมูล รวมถึงแสดงความคิดเห็น ความต้องการของประชาชนที่สื่อสารไปสู่ผู้มีอำนาจในระบบการเมือง ในมุมมองอีกแง่หนึ่ง สื่อมวลชนจะเป็นสื่อกลางที่แสดงบทบาทในการทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐผ่านการตั้งคำถาม การจู่โจมประเด็น การตรวจสอบติดตามความชอบธรรมและความ

ถูกต้องทางกฎหมายต่อสังคม มีการนำข้อมูลมาประกอบการช่วยตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งประชาชนจะสามารถแสดงออกในทางพฤติกรรมได้ และพฤติกรรมดังกล่าวจะถูกกำหนดโดยกฎหมาย สถาบันการเมือง และจะอยู่ในกรอบความถูกต้องของธรรมเนียมปฏิบัติหรือกฎหมาย เป็นต้น

5.3 การพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทางการเมือง

วรุฒ์ เสตสุวรรณ (2544, น. 67-68) ได้อธิบายการพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทางการเมืองเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารในโลกยุคใหม่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในการปฏิรูปการเมืองสู่ประชาธิปไตย กฎหมายและรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับสื่อและเสรีภาพพื้นฐาน ต่างมีวัตถุประสงค์ให้สังคมมีความเป็นธรรมภายใต้ระบบคุณค่าประชาธิปไตย ควบคู่ไปกับการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐอย่างเพียงพอ รวมถึงการที่ปัจเจกบุคคลไม่ถูกละเมิดโดยผู้ที่มีอำนาจควบคุมสื่อ สำหรับประเทศไทยถึงแม้ประชาชนจำนวนมากจะเสื่อมศรัทธาในผู้นำทางการเมือง ระบบราชการ ระบบรัฐสภาและพรรคการเมือง จนเกิดปัญหา “วิกฤติการณ์ประชาธิปไตย” แต่คนไทยจำนวนมากก็ยังเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ประชาชนยังมีความตื่นตัวและได้แสดงข้อคิดเห็นออกโดยตรง เพื่อให้รัฐบาลและสาธารณชนสนใจปัญหาหรือความต้องการในชุมชนของพวกเขา

พิรงรอง รามสูต รัตนันท์ (2547, น. 5) ได้กล่าวถึงการพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทางการเมืองว่าการใช้สื่อภาคประชาชนที่มีคุณลักษณะไม่เป็นทั้งของรัฐและเอกชน มีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์ของสาธารณะ ไม่มุ่งหวังผลกำไรเป็นที่ตั้ง เป็นสื่อที่มีเนื้อหาที่หลากหลายกว่าสื่อภาครัฐและสื่อภาคเอกชน เนื้อหาของสื่อภาคประชาชนจะมีเนื้อหามุ่งเน้นที่ข่าวและสาระที่มีประโยชน์มากกว่าเนื้อหาบันเทิง ที่สำคัญคือจะเน้นหลักประชาธิปไตยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการเป็นเจ้าของ การกำหนดทิศทางของเนื้อหา การแสดงความคิดเห็น การผลิต การรวบรวมกำลังคนและทรัพยากร การสนับสนุนด้านงบประมาณ และการประเมินผล เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ภาคประชาชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณะ ส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งให้กับพลเมือง ส่งผลให้สาธารณชนมีความกระตือรือร้นมากขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาที่พบได้ เป็นต้น

ไพรวลัย เคนพรม (2566, น. 62-63) ได้อธิบายการพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทางการเมืองไว้ว่า การพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยจะใช้การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้บรรลุตามเป้าหมายได้ โดยจะต้องเริ่มต้นจากการให้ประชาชนทำความเข้าใจหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ตลอดจนตระหนักถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประชาธิปไตย โดยสำหรับ

ประเทศไทยจะต้องตระหนักถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทยที่มีการต่อสู้ของระบอบประชาธิปไตยสองกระแสที่มีการสนับสนุนทั้งประชาธิปไตยเสรีนิยมและประชาธิปไตยไทยนิยมหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน

จากการศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทางการเมืองของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยในภาคประชาชนสามารถใช้การสื่อสารทางการเมือง ที่ใช้สื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารจะต้องใช้สื่อเป็นช่องทางการสื่อสารในการให้ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้กับประชาชน เพิ่มอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ลดบทบาทการครอบงำอำนาจจากภาครัฐและเอกชน

5.4 การประชาสัมพันธ์ทางการเมือง

ทศนิยม ผลชานิกโก (2544, น. 67-68) ได้อธิบายถึงบทบาทของการประชาสัมพันธ์ต่อระบบการเมืองในเรื่องเกี่ยวกับงานภาครัฐหรือแผ่นดินว่า การประชาสัมพันธ์จะแสดงบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อให้เกิดการสร้างศรัทธาต่อภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่หน่วยงานและสถาบันของรัฐ จนมีบทบาทให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน องค์กร สถาบันของรัฐและประชาชน อีกทั้งการประชาสัมพันธ์มีบทบาทให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ และนโยบายระหว่างประเทศ ซึ่งใช้ระบบการประชาสัมพันธ์แบบสองทางหรือยุควิถี (Two-ways communication) นั่นคือมีการบอกกล่าวให้ประชาชนได้รับทราบการดำเนินงานตามนโยบายของประเทศ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย เป็นผลให้ทั้งผู้บริหารประเทศและประชาชนได้ปรับแนวคิดให้ตรงกันและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน จนเกิดความมั่นคงทางการเมืองและแรงจูงใจในการพัฒนาประเทศและสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ดีระหว่างประเทศ จึงกล่าวได้ว่าการประชาสัมพันธ์เป็นกลไกที่อำนวยความสะดวกประโยชน์แก่กิจกรรมทุกอย่างที่มีการติดต่อระหว่างประชาชนและหน่วยงาน ทำให้รัฐบาลบริหารราชการได้สะดวก ทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลเข้าใจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารราชการแผ่นดินอีกด้วย จึงสรุปได้ว่าการบริหารราชการแผ่นดิน ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลและประชาชนจะต้องมีการประชาสัมพันธ์สองทางคือ มีการบอกกล่าวให้ประชาชนทราบถึงการดำเนินงานและนโยบาย มีการรับฟังความคิดเห็นประชาชน ที่สำคัญจะต้องเกิดความรู้สึกในทางร่วมกัน นั่นคือมีการปรับแนวคิดให้ตรงกันและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน อย่างในชุมชนก็เช่นกัน ผู้นำชุมชนและประชาชนก็สามารถใช้การประชาสัมพันธ์สองทางให้ทราบถึงข้อมูลข่าวสารทุกด้านเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้ทั้งสองเกิดความเข้าใจทุกแง่มุมร่วมกัน

6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

6.1 ความหมายของวัฒนธรรมชุมชน

สรุทธิ ปัตโรสง (2545, น. 13) ได้กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง ระบบความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ระเบียบกฎเกณฑ์ กติกา ความรู้ พิธีการ ธรรมเนียมประเพณี การปฏิบัติและแบบแสดงความประพฤติที่ชุมชนได้สร้าง สันถมและสืบทอดเป็นเวลานาน และมีประโยชน์ใช้สอยสำหรับชุมชน และวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ ได้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งของ จนเกิดกลายเป็นแบบแผน เป็นโครงสร้างหรือสถาบันทางสังคม และมีการสร้างระเบียบทางสังคม (social order) เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการสร้างสถาบันทางสังคมให้เกิดประโยชน์แห่งการคงอยู่ของสังคม

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547, น. 13) ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน ที่มีวิถีแห่งหมู่บ้านที่แสดงความช่วยเหลือเกื้อกูล ความเป็นญาติมิตร ความมีน้ำใจ ความรัก ความมีไมตรีต่อกัน และวิถีชีวิตชุมชนเหล่านี้เกิดจากประชาชนในหมู่บ้าน ร่วมกันบ่มเพาะ จนหยั่งรากลึก เป็นเสาหลักของชุมชนที่มั่นคง รวมถึงวิถีการผลิตที่เป็นไปเพื่อการพึ่งตนเอง เอื้อต่อธรรมชาติ รวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่งดงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ รวมไปถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่เต็มไปด้วยความรักที่มีต่อกันและเอื้อต่อธรรมชาติรอบตัว

ประเวศ วะสี (2547, น. 41-43) ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เป็นลักษณะของวิถีชีวิตที่ประกอบด้วยความดี ความงาม ความสอดคล้อง เน้นการอยู่ร่วมกัน มีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และสามารถใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการพัฒนาชุมชนในการปฏิบัติอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

วาสนา อางสาสิกรณ (2561, น. 55) ได้สรุปความหมายว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง การให้คุณค่าของศักยภาพของคน นั่นคือ การที่ประชาชนในชุมชนสามารถบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนในการพัฒนาชุมชนที่เริ่มต้นมาจากระบวนการชุมชนที่สร้างขึ้น ใช้หลักการพึ่งตนเองในการถ่ายทอดไปสู่รุ่นหลัง โดยวัฒนธรรมชุมชนจะมีความไม่เป็นทางการ สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเป็นพลวัต รวมไปถึงประชาชนเชื่อว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมของตนเองที่ให้คุณค่าถึงคุณภาพชีวิตที่ทำให้เกิดความดีงาม ความสุข เกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคน คนกับธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง คนกับคนด้วยกัน ในการพัฒนาตนเองฟื้นฟูให้ดำรงอยู่ได้

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หมายถึง แบบแผน จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม ศาสนา ที่มีมาแต่ดั้งเดิมในชุมชน รวมไปถึงวิถีชีวิตที่ดำรงของคนในชุมชนที่สืบทอดมาจากรุ่นลูกหลาน จนก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในการให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมใช้วัฒนธรรมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนต่อไป

6.2 วัฒนธรรมชุมชนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัฒนธรรมชุมชนมีส่วนหนึ่งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้ในการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง นั่นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

สมจิต พรหมเทพ (2543, น. 67-68) ได้อธิบายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดและสั่งสมกันมาตั้งแต่โบราณอันยาวนาน จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชน เป็นความรู้และเป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ชัดเจนจากกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลไม่น้อยไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตและพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกยุคสมัย จากอดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นสิ่งที่จะเป็นแนวทางสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชน และช่วยสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและประชาชน

จักรพงษ์ พวงงามชื่น (2553, น. 68) ได้ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ความรู้ดั้งเดิมของชาวบ้านที่สั่งสมมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสืบทอดกันมาจนถึงญาติพี่น้อง รวมไปถึงความเชี่ยวชาญ ความชำนาญของแต่ละคนหรือที่เรียกว่าปราชญ์ชุมชน หรือผู้ที่มีความรู้ในหมู่บ้าน ในท้องถิ่น ที่สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน มีหลายประเภท เช่น ภูมิปัญญาด้านการแพทย์ ภาษา วรรณกรรม ประเพณี ศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือว่ามีค่า เป็นมรดกของท้องถิ่น ที่กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติเลยทีเดียว

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2556, น. 13) ได้ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง องค์ความรู้ที่มีปัจจัยมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความสามารถ ความฉลาด และความเชี่ยวชาญของคนในชุมชน ในท้องถิ่น เช่น ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ การแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเข้ากับสภาพแวดล้อมตามยุคสมัยที่มีแนวโน้มในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

กิตติพร ใจบุญ (2559, น. 12) ได้กล่าวว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ และความสามารถที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและ

ปรุ่่งแต่ง ถ่ายทอดสั่งสมสื้บต่อกันมาในการมีประโยชน์ใช้สั้สำหรับแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุ้ลกับสภาพแวดล้อมและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็้นทางด้านเกษตรกรรม ภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น

จากการให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง องค์ความรู้ที่มีในชุมชนหรือท้องถิ่นมาตั้งแต่อดีตยาวนานดั้งเดิม เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์จากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง เป็้นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมในแต่ละยุคสมัยให้เกิดความสมดุ้ลกับสิ่งแวดล้อม และเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตและพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้

6.3 ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (2545, น. 11-12) ได้อธิบายความหมายว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง ทุนที่ใช้สำหรับการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม เกิดจากการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products) โดยสินค้าวัฒนธรรมก็คือ สินค้าและบริการ ที่วัฒนธรรมฝังตัวในบริการหรือสินค้านั้น ได้แก่ บริการนันทนาการ บริการสื่อมวลชน บริการการศึกษา บริการอาหารและภัตตาคาร เป็นต้น โดยสินค้าวัฒนธรรมเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมหรือแบบแผนต่าง ๆ เช่น จารีตประเพณี แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การแต่งกาย ศิลปะการเล่นและกีฬา เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2547, น. 42-43) ได้ให้ความหมายว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง พลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนที่เอาพื้นฐานของวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ความเข้าใจร่วมกัน นโยบายที่ถูกต้อง กฎหมาย กฎระเบียบ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ระบบราชการ ประชาสังคม การงบประมาณและการคลัง การวิจัย และสุดท้ายคือกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพในการสร้างกลไกขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นต้น

ปาณทิพย์ เปลี่ยนโมฬี และคณะ (2559, น. 6) ได้ให้ความหมายว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สำหรับทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น มรดกทางวัฒนธรรม โบราณสถาน ผลงานศิลปะต่าง ๆ ทั้งหัตถกรรม ภาพวาด ดนตรี วรรณกรรม ภาพยนตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ จารีต วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่เกิดมาจากวัฒนธรรมชุมชนมีทั้งสามารถจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สามารถพัฒนาเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน นั่นคือถ้ามีการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน ทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็จะตามมา

6.4 วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

วัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันนี้ คือ วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมชุมชนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน มีนักวิชาการที่ให้ความหมายของวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ปรีญา เทวานฤมิตรกุล (2559, น. 72-73) ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง การสร้างกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเริ่มต้นจากการใช้กิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การให้ความรู้ เพื่อให้ประชาชนพัฒนาตนเองให้ได้คุณสมบัติความเป็นพลเมืองต่าง ๆ เช่น การเคารพกติกา การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความเสมอภาค การเคารพความแตกต่าง สามารถพึ่งตนเองได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ร่วมติดตามและประเมินผล เป็นต้น

ชัชชญา สมมณี (2555, น. 31-32) ได้อธิบายความหมายว่า “วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีความเชื่อมั่นในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เข้าใจความสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน โดยการให้รัฐบาลมีอำนาจจำกัดในการครอบงำประชาชน ดังนั้น ประชาชนทุกคนจะอยู่ในฐานสมาชิกของรัฐ ของสังคม ที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค สามารถเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ประจักษ์ ก้องกีรติ (2562, น. 90) ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง ประชาชนไม่ได้เป็นผู้ถูกปกครองที่ต้องรอพึ่งพิงความช่วยเหลือจากภาครัฐตลอดเวลา ไม่ใช่พลเมืองเฉื่อยชา อีกทั้งไม่ใช่เพียงแค่นักสิทธิที่มีหน้าที่ไปเลือกตั้งและเสียภาษีเท่านั้น วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะเริ่มต้นจากกิจกรรมตั้งแต่การรวมกลุ่มเป็นชมรมหรือสมาคม การออกแถลงการณ์ การยื่นจดหมาย การเดินขบวนรณรงค์ เป็นต้น

เกษญา ผาทอง (2566, น. 14) ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจในระบบการเมืองเป็นอย่างดี มีจิตวิทยาที่กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวทางการเมือง เกิดจิตสำนึกทางการเมืองสูง รวมถึงเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนสามารถมีอำนาจในการควบคุมกำกับ และตรวจสอบผู้ปกครอง ในการให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรม รวมถึงการบังคับใช้อำนาจทางกฎหมาย

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่า “วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม โดยสังคมปลูกฝังเป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ให้ประชาชนมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง และถูกคุ้มครองโดยสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค สามารถมีส่วนร่วมเข้ามาในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การพัฒนาชุมชน การตรวจสอบผู้นำชุมชน การชุมนุม เป็นต้น

6.5 การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนด้วยพลังบวร

เสนีย์ คำสุข (2564, น. 12-41) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน จะต้องมีการสร้างทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากพลังและทุกภาคส่วนในชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน วัด โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานที่ประชุม สถานที่ราชการ และการสื่อสารทางการเมืองภายในชุมชน ทุกปัจจัยล้วนเกื้อหนุนในการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนทั้งสิ้น เพื่อก่อเกิดทุนทางวัฒนธรรมตามมา

กระทรวงวัฒนธรรม (2562, น. 4) ได้กล่าวถึงที่มาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของบวร เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางนี้เริ่มต้นจากการประชุมคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการนอกสถานที่ ครั้งที่ 1/2562 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2562 มีมติที่ประชุมดังนี้

1. มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมความรู้ สร้างความเข้าใจแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของบวร (บ้าน-ชุมชน/วัด-ศาสนสถาน/โรงเรียน-ส่วนราชการ) ให้ทุกภาคส่วนขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม และใช้ประโยชน์จากสถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ปรับเปลี่ยนแนวทางให้เข้ากับสถานการณ์ในยุคปัจจุบันและบริบทของชุมชน
2. มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สืบหาความพร้อมของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ และดำเนินการเพื่อรองรับการขยายผลการขับเคลื่อนกิจกรรมตามแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของบวรต่อไป เป็นต้น

กระทรวงวัฒนธรรม (2562, น. 5-7) ได้ให้ความหมายและขอบเขตการดำเนินงานของ “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของบวร” หมายถึง การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมที่มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้สื่อสารให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้าใจตรงกัน รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจฐานราก สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม และสามารถบูรณาการทำกิจกรรมร่วมกัน และขับเคลื่อนกิจกรรมได้ถูกต้อง สมาชิกชุมชนทุกคน

จะต้องมีคุณธรรมที่เสียสละ ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ลดอิทธิพลในสังคม มีความสามัคคีกัน ไม่มีอคติต่อกัน โดยมีความหมายดังนี้

“บ” แทนด้วยคำว่า “บ้าน” หมายถึง สถาบันครอบครัว ประกอบด้วย ประชาชนและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่เป็นทางการ เยาวชน เด็ก สตรี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน เป็นต้น

“ว” แทนด้วยคำว่า “วัด” หมายถึง สถาบันทางศาสนาทุกศาสนาในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนาทุกศาสนา เช่น เจ้าคณะ เจ้าอาวาส อิมหม่าม บาทหลวง เป็นต้น

“ร” แทนด้วยคำว่า “โรงเรียน/ราชการ” หมายถึง สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานราชการ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูบาอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา อื่น ๆ รวมถึงผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในชุมชน เช่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ฯ เป็นต้น

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2562, น. 7-8) ได้อธิบายหลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรให้มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ดังนี้

1. น้อมนำศาสตร์พระราชา สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนด้วยความศรัทธาและความจงรักภักดี ผั่งไว้ภายในจิตใจ

2. ประยุกต์ใช้หลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้ในการพัฒนาชุมชนภายใต้วิถีถิ่น วิถีไทย เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางศาสนา และวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่งดงาม

3. นำพลังบวรและภาคประชารัฐ เป็นแกนนำที่สำคัญในการขับเคลื่อนและหล่อหลอมให้เกิดวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชุมชนแบบบูรณาการ

4. บูรณาการการทำงานแบบองค์รวมทั้งภาครัฐทุกกระทรวง โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม 3 ประสาน คือ ราชากรัฐ และเอกชน ให้ทุกหน่วยงานในพื้นที่แสดงความมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ อย่างเป็นขั้นตอนที่เป็นระบบและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

5. สร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชน

6. จัดการกระบวนการคุ้มบ้านและแบบเครือญาติ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานสร้างความคุ้นเคย เข้าถึงชาวบ้านเพื่อให้การขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืน

7. สร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบหรือที่เรียกว่าเป็น Best Practice เป็นแหล่งเรียนรู้ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเหมาะสมที่จะขยายเครือข่าย สร้างภาคี แบ่งปันความรู้และภูมิปัญญาให้ชุมชนอื่น

8. สร้างฐานรากพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้มั่นคง โดยใช้พีระมิดขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม 4 ด้าน

ด้านที่ 1 ใช้พลังบวรเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

ด้านที่ 2 ขับเคลื่อนโดยยึดข้อปฏิบัติ 3 ประการ คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ขับเคลื่อนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มาใช้เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้านที่ 3 ศรัทธาและเชื่อมั่นอย่างมั่นคงใน 3 สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นพลังนำประเทศชาติสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

ด้านที่ 4 สร้างสังคมคุณธรรม ด้วยการพัฒนาดังแต่คน ครอบครัว ชุมชนและองค์กรให้มีคุณธรรม

9. ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในชุมชนดำเนินการกิจกรรมจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ สร้างชุมชนให้น่าอยู่ หน้าบ้าน นามอง ทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม สร้างความสามัคคี เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวสู่ชุมชนในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

7. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

7.1 ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

ประกอบ วิโรจนกูฏ (2541, น. 6-7) ได้กล่าวว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึงระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นพื้นฐานการพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและพึ่งตนเองได้ของเศรษฐกิจของเมืองและเศรษฐกิจระดับประเทศให้ดีขึ้น เริ่มต้นมาจากการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในหมู่บ้าน และพัฒนาสู่การผลิตด้านอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบในท้องถิ่น และอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิม ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดหน่วยการผลิตพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาไปจนถึงการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันภายในชุมชน จนถึงระดับเมือง ในรูปแบบของสหกรณ์ ร้านค้าและผลิตตามใบสั่งซื้อ รวมไปถึงการเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนให้ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเวศ วะสี (2547, น. 20-21) ได้อธิบายว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง เศรษฐกิจฐานรากที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการสนับสนุนให้ชุมชนมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ เพื่อเป็นรากฐานนำสังคมภายในชุมชนไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุข และจะต้องอาศัยความรู้และปัญญา โดยเฉพาะในโลกยุคปัจจุบันนี้ ชุมชนต้องนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่อย่างเต็มที่ นั่นคือชุมชนมีปราชญ์ชุมชนหรือผู้เชี่ยวชาญที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยชุมชนเราเอง ทดแทนการนำเข้าผลิตภัณฑ์เข้าสู่ชุมชนหรือการนำเข้า รวมถึงระบบการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2551, น. 12-13) ได้กล่าวว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง เศรษฐกิจพื้นฐานในชุมชน ในชนบทที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว เกิดจากวิถีชีวิตของชาวบ้านที่จะต้องเลี้ยงตนเองและครอบครัว เพื่อให้มนุษย์ได้มีปัจจัยสี่ และได้เรียนรู้ สังคมประสบการณ์และพัฒนาตนเอง จากงานที่ทำ จนเป็นความชำนาญ ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นต้น รวมไปถึงการประยุกต์เอาภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมาถ่ายทอด ผลิตเครื่องใช้สิ่งของ อาหารต่าง ๆ เช่น การถนอมอาหาร การทอผ้า เป็นต้น รวมไปถึงการคำนึงถึงเรื่องการผลิต การตลาด และการจำหน่าย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น

รัชรา เอียดศิริพันธ์ และจันทนา เบญจทรัพย์ (2558, น. 12-13) ได้ให้ความหมายว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หรือชุมชนที่เกิดการรวมตัวกันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค และการบริหารที่มีทุน ทั้งทุนที่เป็นตัวเงินและทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น ทุนกายภาพ ทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มคนในชุมชนนั้น ๆ

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายของ “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มต่าง ๆ ทุกกลุ่มในชุมชนที่มีการส่งเสริมประสบการณ์จากภูมิปัญญาและองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ สืบทอดจันสู่รุ่นปัจจุบันที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตั้งแต่กระบวนการผลิต จำหน่าย การบริโภค การบริหารจัดการ เป็นเศรษฐกิจฐานรากที่สามารถพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเศรษฐกิจชุมชนนี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจระดับชาติได้ด้วย

7.2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

คัมภีร์ สายะสนธิ (2532, น. 13-14) ได้อธิบายว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองจะต้องมีองค์ประกอบ 5 อย่าง หรือที่เรียกว่า “เบญจขันธ์ของชุมชน” ดังนี้

1. ประชาชนมีธรรมชาติในจิตใจ สมาชิกชุมชนทุกคนมีความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก ไม่โลภมาก ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช่จ่ายสุร่ยสุร่าย และชุมชนสามารถกำหนดแบบแผนการผลิตที่ทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

2. ชุมชนมีแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง นั่นคือต้องทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายอย่าง มีการทำเกษตรแบบผสมผสานที่ครบวงจร มีกิน มีใช้ครบ และอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีความสมดุล

3. สมาชิกชุมชนสร้างความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบบแผนการผลิตในกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนต้องคำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั่นคือ สิ่งเหล่านี้เกิดจากจิตใจของทุกคนในชุมชนที่ไม่โลภมากและต้องการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ

4. ทุกคนในชุมชนต้องรู้จักพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ผลิตเอง บริโภคเอง ละเว้นพฤติกรรมที่สร้างความฟุ้งเฟ้อ มีสัมมาชีพชุมชน ทำพอกิน พอใช้ มีรายรับมากกว่ารายจ่าย ไม่ขาดทุน ไม่มีภาระหนี้สิน

5. ระบบนิเวศในชุมชนในการดำรงชีวิตมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกิน ทุกคนมีจิตอาสาช่วยเหลือกัน รู้จักสร้างสรรค์วิถีชีวิตที่ดีงาม จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ เอื้ออาหารกัน ครอบครัวมีหลักที่มั่นคง บ้าน วัด โรงเรียน มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกัน

รัชรา เอียดศิริพันธ์ และจันทนา เบญจทรัพย์ (2558, น.12) ได้สรุปว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง จะตั้งอยู่บนฐานตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นฐานงานต่าง ๆ เชื่อมโยงไปถึงการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้

1. ฐานระบบการเงินและทุน กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่เห็นได้เป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การบูรณาการกองทุน การแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ การสนับสนุนระบบสินเชื่อเพื่อการพัฒนา และสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น

2. ฐานการพัฒนาที่สร้างอาชีพและรายได้ เช่น การส่งเสริมการจัดตั้งรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การจัดตั้งธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชน เกษตรยั่งยืน ระบบการผลิต เป็นต้น

3. ฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่าชุมชน การอนุรักษ์ลุ่มน้ำ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร เกษตรธรรมชาติ การจัดการขยะ ประมงชายฝั่ง เป็นต้น

4. ฐานการสร้างสวัสดิการชุมชน เกิดจากการที่องค์กรชุมชนหรือกลุ่มจัดตั้งขึ้นเอง หรือผ่านการสนับสนุนงบประมาณสมทบจากกองทุนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนรักษากัน รักษาดิน เป็นต้น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2564, น. 10) ได้กล่าวว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองต้องอาศัยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อาศัยการยึดหลักการพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ประชาชนต้องรู้จักทำตนให้เป็นที่พึงของตนเอง มีจิตใจอาสา สำนึกที่ดี มีความเอื้ออาทรและประนีประนอม สร้างสรรค์คุณธรรมให้ตนเองและชาติโดยรวม และคำนึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคมและชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสร้างเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุกคนในชุมชนรู้โดยทั่วกันว่าทรัพยากรชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน จะต้องจัดการใช้อย่างฉลาด ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรักษา ธารังไว้บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี ประชาชนในชุมชนต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และชุมชนจะต้องร่วมกันพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกชุมชนต้องตระหนักในเรื่องการบริหารจัดการเงินทุนในชุมชน รู้จักการทำกิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และรู้จักการออมเงิน หรือฝากเงินเข้าธนาคาร เป็นสมาชิกกองทุนชุมชน เป็นต้น

7.3 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2557, น. 4-5) ได้อธิบายว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง ปรัชญาที่เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ เริ่มต้นจากระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ รวมไปถึงการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินตามหลักทางสายกลางให้ก้าวทันต่อกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ ประชาชนต้องรู้จักความพอเพียงที่ประกอบไปด้วย การรู้จักมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ควบคู่กับการมีความรู้ทางวิชาการที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน ควบคู่กับการมีคุณธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกทั้งด้านสังคม ด้านวัตถุ ด้านสิ่งแวดล้อม

สำนักงาน ก.พ. (2559, น. 60) ได้ให้ความหมายว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง เศรษฐกิจที่มีศักยภาพในการอุ้มชูตัวเองได้ โดยมีความพอเพียงกับตนเอง (Self Sufficiency) มีชีวิตโดยไม่เดือดร้อน และรู้จักการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้ดีกว่าเดิม เริ่มต้นจากทุกคนจะต้องรู้จัก

ประมาณตนให้พอกินพอใช้ ไม่มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่ฐานะเพียงพอ มีอาชีพที่สามารถพึ่งตนเองได้จะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงต่อไปได้

จากความหมายของแหล่งที่มาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชน เริ่มต้นจากสมาชิกชุมชนต้องรู้จักความพอเพียง ประมาณตน มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต มีภูมิคุ้มกัน ประเมินความเสี่ยงทุกกิจกรรมในชีวิต ควบคู่กับการดำเนินชีวิตด้วยความรอบรู้และมีคุณธรรมหนุนเสริม โดยใช้หลักทางสายกลางให้ชีวิตมีความสมดุล พร้อมรับกับสถานการณ์ทั้งภายนอกและภายในชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2562, น. 11) ได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ภาคปฏิบัติบนเส้นทางเศรษฐกิจพอเพียง มีที่มาตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอมีพอกิน ที่ถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง และได้นำมาประยุกต์ใช้สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. สนับสนุนให้ประชาชนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติตนและดำเนินชีวิต เริ่มต้นจากระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงประเทศชาติ ให้รู้ถึงความพอเพียง หมายถึง การรู้จักพอประมาณ มีเหตุผล การที่เศรษฐกิจพอเพียงและชีวิตที่พอเพียงจะเกิดขึ้นได้ เพราะใจที่รู้จักพอเพียงและได้ปฏิบัติ

2. การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มต้นจากเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล นั่นคือสมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องกำหนดความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตอย่างประมาณตน ตามอัตภาพ ตามฐานะ อยู่อย่างพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอย่างไม่เดือดร้อน และจะต้องไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมหรือถูกสิ่งต่าง ๆ อิทธิพลครอบงำจิตใจ มีชีวิตที่เป็นอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผูกมัด ยึดติด พันธนาการกับสิ่งใด

3. ทุกครัวเรือนในชุมชนจะต้องใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน คือ รู้จักพอมี พอกิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ฝืดเคืองนัก

4. ทุกชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคนต้องใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ แก้ไขปัญหาเองได้ จะต้องมีการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างสมดุล และผสมผสานทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านจิตใจ

5. เศรษฐกิจพอเพียงระดับชาติ พลเมืองไทยทุกคนสามารถใช้หลักทางสายกลางในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารประเทศ เริ่มต้นจากเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเน้นไปที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักธุรกิจและนักทฤษฎีทุกระดับ จะต้องมีความซื่อสัตย์

สุจริต ใช้ความรู้ไปในทางที่ถูกต้อง ดำเนินชีวิตด้วยความวิริยะ อุตสาหะ ใช้สติปัญญา มีความรอบคอบ เพื่อส่งเสริมให้ประเทศชาติเกิดความสมดุล และพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างฉับพลันที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี

6. ใช้หลักทางศาสนาสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนทุกคนตั้งชีวิตอยู่ในความไม่ประมาท รู้จักการประเมินความเสี่ยงในชีวิตและสภาพแวดล้อมภายนอก สร้างระบบภูมิคุ้มกัน เพื่อรองรับต่อผลกระทบใด ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในชุมชน

7. ส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดินในชุมชนโดยใช้แนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) แบ่งใช้ที่ดินเป็นสัดส่วน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในการขุดสระ บ่อน้ำสำหรับกักเก็บน้ำ เลี้ยงสัตว์ ทำนา ปลูกผักผลไม้ ไม้ยืนต้น สร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

8. สนับสนุนให้ประชาชนบริหารจัดการใช้จ่ายเงินให้เป็น สร้างรายได้เพิ่มขึ้น และลดรายจ่ายให้น้อยลง ประกอบอาชีพหลัก มีอาชีพรองและอาชีพเสริม และรู้จักการใช้เทคโนโลยี ชุมชน เทคโนโลยีพื้นฐานหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม สำหรับการลดรายจ่าย เบื้องต้นสามารถทำได้โดยการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น การพนัน ยาเสพติด เป็นต้น

7.4 ธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2557, น. 23) ได้ให้ความหมายว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง การประกอบการตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การค้า การบริการ โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของ นั่นคือ ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ ชุมชนจะร่วมกันเป็นเจ้าของ

จากบทความวิจัยในวารสารมหาวิทยาลัยยะลา เรื่อง การจัดการธุรกิจชุมชน : แนวทางสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของนันทิ ขจรกิตติยา (2550, น. 152-153) ได้กล่าวว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากพลังชุมชน ชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้และเป็นองค์กรชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งด้วยการสร้างรายได้จากเมืองคืนสู่ชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ความยั่งยืนตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการให้ความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นองค์กรภายในชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของ บริหารจัดการเอง พึ่งพาตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการผลิต จนถึงทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรในชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

มงคล อธิกุลวงศ์ และคณะ (2562, น.2) ได้ให้ความหมายว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันโดยคณะบุคคลในชุมชนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน

เกี่ยวกับการให้บริการและผลิตสินค้าชุมชน จะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้ และมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ ให้ครัวเรือน ชุมชน และระหว่างชุมชนพึ่งพาตนเองได้ เป็นกิจการที่จดทะเบียนที่มีกฎหมายรับรองยอมรับจากภาครัฐและเอกชน

ยุพา อินทราเวช (2557, น.3) ได้อธิบายความแตกต่างของธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นธุรกิจชุมชนรูปแบบหนึ่ง ที่ต้องการสร้างรายได้และผลกำไรสูงสุด และเน้นที่การสร้างสมดุลให้กับวิถีชีวิตชุมชนด้วยการทำกิจกรรมที่หลากหลายให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสวัสดิการให้สมาชิกและคนในชุมชน และวิสาหกิจชุมชนเป็นธุรกิจชุมชนที่มีมิติด้านสังคมรองรับ อีกประการหนึ่งคือ วิสาหกิจชุมชนไม่ได้จำกัดจำนวนสมาชิก มีสมาชิกอย่างน้อย 7 คน ก็สามารถรวมตัวกันได้ และมีอำนาจในการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ได้เอง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและเหมาะสมกับเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชน และชนบทที่มีเงินทุนจำกัด

8. ข้อมูลพื้นฐานของบ้านผาแดง

8.1 ประวัติความเป็นมาของบ้านผาแดง

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีประวัติความเป็นมาว่าเริ่มมีผู้คนเข้ามาอาศัยในพื้นที่ที่ตั้งของหมู่บ้าน ราวปี พ.ศ.2440 โดยมีนายท้าววงศ์ ทะจักร์เดินทางค้าขายเหมียงและผ่านเส้นทางนี้บ่อยครั้ง เพื่อนำเหมียงจากอำเภอแจ้ห่มไปส่งต่อที่จังหวัดพะเยา จึงเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานทำกินและก่อสร้างที่อยู่อาศัย จึงได้ขออนุญาตพี่น้องมาสร้างบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าว จำนวน 10 หลังคาเรือน ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น จนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 30 หลังคาเรือน ต่อมาทางราชการจึงจัดให้มีผู้ใหญ่บ้านขึ้น และได้แต่งตั้งนายก้อน ทะจักร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก โดยแต่เดิมหมู่บ้านผาแดงเดิมมีชื่อเรียกว่า บ้านเมืองแหงน เนื่องจากภูมิประเทศใกล้หมู่บ้าน มีหน้าผาสูงชันขนาดใหญ่ตั้งตระหง่านและมียางอาศัยอยู่ เมื่อผู้คนสัญจรเดินทางผ่านไปมา จึงมักแหงนหน้ามองหน้าผานั้นตลอด ทำให้ต่อมาชาวบ้านได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านเมืองแหงนเป็นบ้านผาแดง ตามลักษณะเด่นของภูมิประเทศที่ตั้งภายในหมู่บ้านจนมาถึงปัจจุบัน

8.2 ข้อมูลทางกายภาพ

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภองาว จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภองาวประมาณ 70 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน ประมาณ 15,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยขนาด 500 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร ขนาด 1,500 ไร่ และพื้นที่ป่าสงวน 13,000 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศของบ้านผาแดงจะเป็นป่าไม้และภูเขา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีแม่น้ำงาวไหลผ่าน มีน้ำตลอดทั้งปี มีลำห้วยเหมือง และห้วยไร่บง จะมีน้ำเฉพาะฤดูฝน และมีฝาย 16 แห่ง มีน้ำตลอดทั้งปี

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านแมงาวใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ และตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

มีสถานที่ท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ได้แก่ ถ้ำน้ำออกกู สำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง ถ้ำเจ้าพระยา เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 ลักษณะภูมิประเทศของบ้านผาแดง

ภาพที่ 2.2 ถ้ำน้ำออกรู

ภาพที่ 2.3 สำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง

8.3 จำนวนประชากร

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีจำนวนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง จำนวนครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 196 ครัวเรือน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 304 คน และเพศหญิง จำนวน 291 คน รวมจำนวนประชากรทั้งหมด จำนวน 595 คน (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานหรือข้อมูล จปฐ. ปี 2566)

8.4 สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และศาสนา

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีรายได้เฉลี่ย คิดเป็น 245,721.43 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และคิดเป็น 80,943.53 บาทต่อคนต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ย คิดเป็น 193,512.76 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และคิดเป็น 63,745.38 บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานหรือข้อมูล จปฐ. ปี 2566)

ด้านการประกอบอาชีพ จำแนกตามประเภทอาชีพได้เป็น

-เกษตรกร	จำนวน	231	คน
-พนักงานบริษัท	จำนวน	58	คน
-รับจ้างทั่วไป	จำนวน	74	คน
-ค้าขาย	จำนวน	19	คน
-ธุรกิจส่วนตัว	จำนวน	4	คน
-อาชีพอื่น ๆ	จำนวน	86	คน
-กำลังศึกษา	จำนวน	105	คน
-ไม่มีอาชีพหรือว่างงาน	จำนวน	9	คน

มีสถานที่ราชการภายในหมู่บ้าน ได้แก่ โรงเรียน จำนวน 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง เป็นต้น สถานที่ทางศาสนา ได้แก่ วัด จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง เป็นต้น การศึกษาของประชากรบ้านผาแดง ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาเป็น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ตามลำดับ และมีประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีต้นน้ำ ผีเหมือง ผีฝาย ประเพณีรดน้ำดำหัวเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีสลากภัต ประเพณีเดือนยี่เป็ง ประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อผาแดง เป็นต้น (ข้อมูลจากแผนชุมชนบ้านผาแดง พ.ศ.2565)

8.5 โครงสร้างของกลุ่มองค์กรชุมชน

8.5.1 ด้านการบริหารหมู่บ้าน

1. นายจ้านงค์ ทะจักร์	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายนพดล มากมูล	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายพรชัย ภูชื่นศรี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

8.5.2 รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน

1. นายจ้านงค์ ทะจักร์	ตำแหน่ง ประธาน
2. นายพรชัย ภูชื่นศรี	ตำแหน่ง รองประธาน
3. นายนพดล มากมูล	ตำแหน่ง เลขานุการ
4. นายเทียม ดวงแก้ว	ตำแหน่ง เกร็ดญิก
5. นายกำ เจ้าเล่ห์ดี	ตำแหน่ง อปพร.
6. นายมิตร บุญมา	ตำแหน่ง อปพร.
7. นายเถลิง แสงสาร	ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ
8. นายโรจน์ รุ่งทอง	ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ
9. นางติ่ม กลิ่นหอม	ตำแหน่ง ประธานแม่บ้าน
10. นายมนู เสียงหาญ	ตำแหน่ง กรรมการ
11. นายสุทัศน์ ทะจักร์	ตำแหน่ง กรรมการ
12. นายสุชาติ คัดดี	ตำแหน่ง กรรมการ
13. นายผลกึ่งเพชร พรมิวิชัย	ตำแหน่ง กรรมการ
14. นายดวงเงิน ทะจักร์	ตำแหน่ง กรรมการ

8.5.3 รายชื่อปราชญ์ชุมชน

1. นายประเสริฐ ทะจักร์	ภูมิปัญญาจักสาน
2. นายปัญญา สุต้า	ภูมิปัญญาตีเหล็ก

3. นายรัตน์ ก่อแก้ว ภูมิปัญญาไม้กวาดดอกหญ้า

4. นายบุญญาโชติ ชุ่มใจ ภูมิปัญญาตัดผม

8.5.4 รายชื่อกองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน

1. กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

มีประธานชื่อ นายพรชัย ภู่อื่นศรี ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.2540 มีสมาชิกจำนวน 66 คน มีเงินทุน จำนวน 280,000 บาท

2. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)

มีประธานชื่อ นายทองดี นันทะโย ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.2544 มีสมาชิกจำนวน 54 คน มีเงินทุน จำนวน 1,000,000 บาท

3. กองทุนประชารัฐ

มีประธานชื่อ นายทองดี นันทะโย ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.2560 มีสมาชิกจำนวน 123 คน มีเงินทุน จำนวน 1,000,000 บาท (ข้อมูลจากแผนชุมชนบ้านผาแดง พ.ศ.2565)

8.6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน

8.6.1 วิสัยทัศน์ของบ้านผาแดง

“ผาแดงร่มรื่น ชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคี หลีกเลียงอบายมุข”

8.6.2 พันธกิจของบ้านผาแดง

1. แผนงานการสร้างการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการชุมชน เพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิดวิเคราะห์ กำหนดตำแหน่งของตนเอง และวางทิศทางการพัฒนาศักยภาพความพร้อมของชุมชน

2. แผนงานกำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพชุมชนภายใต้ระบบและกลไกการตลาด สนับสนุนกิจกรรมการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านทั้งในและนอก การเกษตรที่ชุมชนมีการวางตำแหน่งอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพความสามารถของตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. แผนงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านการเชื่อมโยงตลาด ด้านมาตรฐาน ทั้งคุณภาพ ความสะอาดและปลอดภัย

4. แผนงานสนับสนุนให้มีบทบาทรองรับความอ่อนแอของครอบครัว โดยจัดบริการเสริมในชุมชนเพื่อการดูแลครอบครัวที่อ่อนแอ ไร้ที่พึ่ง และผู้สูงอายุที่อาศัยกับเด็กตามลำพังในรูปแบบที่หลากหลายตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

5. แผนงานดูแลความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยป้องกันทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม รวมทั้งดูแลสิ่งแวดล้อม

8.6.3 ยุทธศาสตร์ของบ้านผาแดง

บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการกำหนด ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้หมู่บ้านมีแผนงานดำเนินกิจกรรมให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีโครงการต่าง ๆ ที่ ต้องการพัฒนา ได้แก่ โครงการปรับปรุงประปาหมู่บ้าน โครงการถนนโอเวอร์เลย์ จากบ้านนายรัตน์ ก่อแก้ว ถึงบ้านนายเทียม ดวงแก้ว โครงการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ โครงการขุดลอกฝาย ห้วย และ เหมือง โครงการติดตั้งระบบเครือข่ายไร้สาย เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มีโครงการต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนา ได้แก่ โครงการส่งเสริมเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาตุ๊ก โครงการ ส่งเสริมการเพาะเห็ด โครงการส่งเสริมพัฒนาที่ทำกิน โครงการส่งเสริมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ โครงการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว เป็นต้น

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคม มีโครงการต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนา ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาการพนันและยาเสพติดภายในชุมชน โครงการรณรงค์ขอความร่วมมือใน การงดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานบุญต่าง ๆ โครงการรณรงค์เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษา มีโครงการต่าง ๆ ที่ต้องการ พัฒนา ได้แก่ โครงการสร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชนจากปราชญ์ในหมู่บ้าน โครงการสร้างศูนย์ข้อมูลและ สารสนเทศชุมชน โครงการจัดฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน (ฐานการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฐานพอเพียง ฐาน แหล่งทุนทุกสถาบันการเงิน ฐานกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน) เป็นต้น

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีโครงการต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนา ได้แก่ โครงการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า โครงการปลูกป่าทดแทน โครงการอนุรักษ์ต้นน้ำ และจัดทำฝายชะลอน้ำ โครงการรณรงค์การ สุขภาพในชุมชนและแก้ไขปัญหาขยะ โครงการรณรงค์ลดการเผาป่าบริเวณต้นน้ำ เป็นต้น

6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมือง ได้แก่ โครงการส่งเสริมรณรงค์สิทธิ ในการเลือกตั้ง โครงการส่งเสริมให้ตระหนักถึงผลเสียในการซื้อเสียงเลือกตั้ง โครงการอบรมเกี่ยวกับการ เลือกตั้ง เป็นต้น

7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสาธารณสุข ได้แก่ โครงการทำลายแหล่ง เพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย โครงการอบรมด้านโภชนาการ โครงการคัดกรองกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิต และโรคเบาหวาน โครงการตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก เป็นต้น

(ข้อมูลจากแผนชุมชนบ้านผาแดง พ.ศ.2565)

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษม ปารมีศิลป์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นชุมชนของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่ ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีการใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและมีกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายเป็นประชาชนชุมชนวัดศรีสุพรรณ 278 คน และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 16 คน โดยใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย เป็นต้น

ผู้ศึกษาพบว่า ประชาชนและผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งสูง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และระดับประถมศึกษา อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประมาณ 35 ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 9,000 บาท สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนตามโครงการต่าง ๆ ของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่ อยู่ในระดับสูง เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ และสร้างความเข้าใจกับชุมชน ระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้อย่างถูกต้องและทั่วถึง
2. การให้ความร่วมมือในเรื่องการปราบปรามยาเสพติดของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่
3. การร่วมออกแบบการจัดรูปแบบและลักษณะของกิจกรรมแสดงภายในงานถนนคนเดินวัวลาย และการร่วมจัดกิจกรรมถนนคนเดินวัวลาย
4. การให้ความร่วมมือในเรื่องการจัดการขยะ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การส่งเสริมและให้ความร่วมมือในกิจกรรมสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมชุมชน
5. การเข้าร่วมและให้ความร่วมมือในกิจกรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
6. การจัดทำเอกสารและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวัดและพระพุทธศาสนา
7. การให้ความร่วมมือในการต้อนรับผู้เยี่ยมชมชุมชน
8. การพัฒนาอาชีพและรายได้ เช่น การทำเครื่องเงิน กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา ดุนโลหะ ช่างหล่อ เป็นต้น

9. การเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

10. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

11. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนคร เชียงใหม่

การศึกษาปัญหาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ จากมากไปน้อย ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาครัฐให้ความสำคัญน้อย และขาดการสนับสนุนจาก ภาครัฐอย่างจริงจัง

2. ประชาชนให้ความร่วมมือน้อย ขาดความเสียสละ

3. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนน้อย

5. การไม่ทราบการดำเนินการและงบประมาณจากภาครัฐในการสนับสนุนโครงการ ถนนคนเดินวัลลาย

6. อุปกรณ์และสาธารณูปโภคในชุมชนไม่เพียงพอ

7. ประชาชนให้ความสนใจในหัตถกรรมท้องถิ่น เครื่องเงิน อะลูมิเนียมน้อย

8. การขาดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ได้แก่ เครื่องเงิน หัตถกรรมท้องถิ่น อะลูมิเนียม เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนวัด ศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่ ดังนี้

1. ควรสร้างสำนึกในการรักท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม งาน ศิลปะหัตถกรรมท้องถิ่น และปลูกฝังจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ในรูปแบบลักษณะร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ไขปัญหา

2. ควรสร้างความสามัคคี ความเข้าใจผ่านกิจกรรมภายในชุมชน ตลอดจน กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากให้ประชาชนทุกฝ่ายให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเข้ามา ทำงานร่วมกัน สร้างความเป็นมิตรต่อกัน มีการสร้างเครือข่ายและอาศัยผู้คนที่หลากหลาย

3. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณและกิจกรรมในการ ดำเนินกิจกรรมของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่อย่างใกล้ชิดและจริงจัง โดยเฉพาะ โครงการถนนคนเดินวัลลาย เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่และรายได้ที่ดีขึ้น

4. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนทุกระดับต้อง หลีกเลี่ยงโครงการ กิจกรรม วิธีการที่สร้างความแตกแยกในชุมชน

5. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน จากปัญหาด้านการประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หรือการกระทบกระทั่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการภายในชุมชน ควรแก้ไขเพื่อให้เกิดความสามัคคี เนื่องจากปัญหาดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความเข้มแข็งของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่ในอนาคต

6. การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งคือ การสร้างผู้นำ การพัฒนาท้องถิ่นโดยให้ชุมชนบริหารจัดการตนเอง การสร้างการเรียนรู้ในชุมชน การใช้พลังชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สร้างความเอื้ออาทร ความสามัคคีและเกื้อกูลในชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชน และให้ประสานงาน สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกชุมชน ปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่สร้างชุมชนเข้มแข็งต่อไป

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลนาชุมแสง อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลนาชุมแสง อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลนาชุมแสง อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) จากการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรม และการตัดสินใจโครงการพัฒนาของประชาชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐในอำเภอกู่เวียง องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนทุนทางสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ ประเพณี ส่วนในเรื่องกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนจะเชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาชุมชน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน และจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ผลการวิจัยว่าบทบาทของผู้นำชุมชน ได้แก่ นายองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน ครู อาจารย์ที่เป็นแกนนำชุมชนในพื้นที่ เป็นต้น มีความสำคัญในการพลวัตของประชาธิปไตยชุมชนและขั้นตอนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลนาชุมแสง ร้อยละ 56.8 มีความเห็นในเรื่องการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลอยู่ในระดับปานกลาง โดยเป็นแบบแผนเดียวกันทุกกลุ่มช่วงอายุ และผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 18-29 ปี จะมีความเห็นในเรื่องการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลในระดับสูง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.1 รองลงมาคือ กลุ่มอายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.7 และพบได้ว่ามีจำนวนร้อยละใกล้เคียงกับความเห็นในเรื่องการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 15.4 ส่วนในเรื่องกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบล ได้ผลการศึกษาว่า ผู้ให้

ข้อมูลส่วนใหญ่ของตำบลนาชุมแสงจะมีความเห็นในเรื่องกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะกลุ่มอายุระหว่าง 51-59 ปี อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.0 รองลงมา จะเป็นผู้ให้ข้อมูลอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 69.8 สำหรับอายุระหว่าง 30-39 ปี และอายุระหว่าง 18-29 ปี จะมีความเห็นในเรื่องกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลอยู่ในระดับสูง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.9 และ 25.7 ตามลำดับ และพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี และกลุ่มอายุระหว่าง 40-49 ปี จะมีความเห็นในเรื่องกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลอยู่ในระดับต่ำ มากที่สุดคือ ร้อยละ 12.3 และ 11.5 ตามลำดับ

ผู้ศึกษาได้พบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะในเรื่องการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนคือ ประชาชนจะต้องสร้างความต่อเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เช่น การพัฒนาความรู้ การสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ การเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยชุมชน การเมืองภาคพลเมือง และบทบาทของสภาองค์กรชุมชน ระดับตำบล ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ตำบล เป็นต้น ผ่านการดำเนินตามกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนแบบประชาธิปไตยอย่างมีส่วนร่วมที่แท้จริงและกิจกรรมการเมืองภาคพลเมือง ตลอดจนสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นองค์กรภายนอกชุมชน เช่น องค์กรภาครัฐในพื้นที่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เป็นต้น และผู้ศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลต้องเสริมสร้างให้เกิดการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น เพื่อการบริหารจัดการตนเองมากขึ้น

อรทัย พระทัด (2558, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษา ชุมชนป้อมมหากาฬ การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมา และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นเชิงคุณภาพ โดยได้ศึกษาจาก ตำรา เอกสาร บทความ งานวิชาการ รวมถึงการสังเกตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์พูดคุยแบบทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยพบว่า ปัญหานโยบายของโครงการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬมีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ของประชาชนในชุมชน ที่การดำเนินนโยบายของกรุงเทพมหานครไม่มีการศึกษาผลกระทบต่อประชาชนอย่างชัดเจน ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างเต็มที่ รวมไปถึงการดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในแต่ละสมัยที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะมีการออกนโยบายร่วมกับชุมชน เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีการเสนอนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเวทีการสัมมนา แต่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ว่าจะมีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร ผลสรุปที่ได้ออกมาคือ ประชาชนต้องรื้อย้ายที่อยู่ออกจากพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ จนเกิดปัญหาการไล่รื้อที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้นของประชาชนชุมชนป้อมมหากาฬ

และกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้โครงการดำเนินไปอย่างล่าช้า หยุดชะงัก ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ทุกวันนี้ประชาชนก็ยังมีการต่อสู้เพื่อขออยู่ในพื้นที่ชุมชนต่อไป เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อเป็นระยะเวลาสิบกว่าปี ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานมาให้ความช่วยเหลือ หาทางออก วิธีแก้ไขปัญหาต่อทาง กรุงเทพมหานคร ก็ยังหาข้อสรุปไม่ได้

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ จะต้องเริ่มจากการกำหนดนโยบายจากล่างขึ้นบน ต้องสอบถามความต้องการของประชาชน รวมถึงวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ภาครัฐและหน่วยงานเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแนวทาง และวางแผนในการพัฒนาร่วมกัน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับฟัง เสนอ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสดงบทบาทของชุมชน ร่วมกับการตัดสินใจร่วมกันในแนวทางการวางแผนดำเนินโครงการต่อไป

อัครวิทย์ ศาสนพิทักษ์ (2559, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบประชาธิปไตยชุมชน รวมถึงศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนพื้นที่คลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง 371 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการใช้สถิติเชิงอนุมานด้วยการหาค่าการถดถอยพหุคูณ ผู้วิจัยพบว่า วิถีประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับรูปแบบประชาธิปไตยชุมชนในระดับมาก โดยจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการรูปแบบประชาธิปไตยชุมชน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมความต้องการและปัญหา กระบวนการนำความต้องการและปัญหาของประชาชนมากำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนา การพัฒนาชุมชนโดยชุมชนพึ่งพาตนเอง และการติดตามผลการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลทางด้านศาสนา มีความสัมพันธ์กับกระบวนการประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ อายุ เพศ อาชีพ รายได้ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้จะไม่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการประชาธิปไตยชุมชน

โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2559, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาการใช้กลไกกระบวนการของสภาองค์กรชุมชนตำบล ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในเรื่อง พัฒนาการเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยและการนำเสนอการก่อรูปของชุมชนตำบลเนินฆ้อ จังหวัดระยอง และแนวทางเกี่ยวกับการฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชนผ่านกลไกและกระบวนการของสภาองค์กรชุมชน ผลพบว่า ก่อนกลไกรัฐในการปกครองท้องถิ่นที่จะเข้ามาในปี พ.ศ.2457 และประชาชนใน

ชุมชนได้ใช้หลักค่านิยมประชาธิปไตยเป็นฐานสำหรับการดำรงชีวิต คือ การปกครองที่ชาวบ้านเรียกว่า “ชาวบ้านอยู่กันเอง” หรือการปกครองตนเอง

การปกครองตนเองของประชาชนชุมชนเนินซ้อ เริ่มต้นจากการคัดเลือกผู้นำอาวุโส บนฐานคุณธรรมหรือเรียกว่า ระบบนายบ้าน ผู้ที่ได้รับคัดเลือกเป็นผู้นำจะเป็นผู้นำที่ทำงานสาธารณะของชุมชน โดยกระบวนการที่เรียกว่า การปรึกษาหารือหรือการจับเข่าคุยกัน และใช้ฉันทามติของประชาชนในชุมชนเป็นสิ่งตัดสินใจสำหรับการทำงานที่เป็นหลักการของอธิปไตยของปวงชน ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาของรัฐไทยในรูปแบบการปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457 กำหนดและผู้นำหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเนินซ้อ จะถูกคัดเลือกให้มีหน้าที่เป็นผู้แทนของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้นำที่อยู่บนฐานของคุณธรรม

พัฒนาการในเรื่องการสร้างค่านิยมประชาธิปไตยชุมชนของชุมชนตำบลเนินซ้อได้เปลี่ยนแปลงไป และยังคงรักษาร่องรอยรูปแบบเนื้อหาในลักษณะของจิตอาสาและวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยได้สรุปว่า การพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของสังคมไทย ควรจะเริ่มต้นจากพื้นที่เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่รักษาร่องรอยเนื้อหาค่านิยมในรูปแบบประชาธิปไตยอยู่มาก พัฒนาการในเรื่องค่านิยมประชาธิปไตยชุมชนปัจจุบันนี้ จึงเป็นโอกาสที่ดี ผู้วิจัยจึงพบว่า สภาพองค์กรชุมชนตำบลจะเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนกระบวนการและกลไกที่ดีสำหรับการฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชนที่เป็นพื้นฐานสำคัญในเสถียรภาพของสังคมไทยและการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ขึ้นมา

ชัยวัฒน์ ทรัพย์พานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ (2563, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ธรรมเนียมชุมชน เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก โดยได้ทำการศึกษาพัฒนาการของธรรมเนียมชุมชน จำนวน 13 ชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก เริ่มต้นจากกระบวนการก่อรูปหรือขาขึ้นของธรรมเนียมชุมชน จนถึงการยกร่างธรรมเนียมชุมชน รวมถึงได้ศึกษา ลักษณะการพัฒนาของธรรมเนียมชุมชนตามขีดความสามารถหรือศักยภาพของชุมชน และปัจจัยที่มีผลก่อให้เกิดธรรมเนียมชุมชนในชุมชนต่าง ๆ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วม พบว่า กระบวนการก่อร่างธรรมเนียมชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมและการให้ความร่วมมือของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่นและแกนนำประชาสังคม รวมถึงตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยหลักสำหรับลักษณะธรรมเนียมชุมชน ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากความต้องการและปัญหาของชุมชนเป็นหลัก เช่น ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านสังคม เป็นต้น และธรรมเนียมชุมชนต้องสอดคล้องกับแนวทางและนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปริญญา นาวาทอง (2563, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมการทำนา กรณีศึกษา ศูนย์เรียนรู้พระอาจารย์ภัทร อริโย อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการทำนาและการเสริมสร้างชุมชน

เข้มแข็งในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมผ่านวัฒนธรรมการทำนา ภูมิศึกษา ศูนย์เรียนรู้พระอาจารย์ภัทร อริโย อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลนคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเขียนรายงานผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ เทคนิคที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาหมอศรี ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า ศูนย์เรียนรู้พระอาจารย์ภัทร อริโย จะมีวัฒนธรรมการทำนาของคนไทยมุสลิม คนไทยพุทธ และวัฒนธรรมการทำนาร่วม เป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมการทำนาผ่านกิจกรรมของคนในชุมชนพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย เมืองค์กรชุมชน องค์ความรู้ชุมชน และการจัดเวทีเรียนรู้ กลายเป็นพื้นที่ทางสังคม ได้แก่ พื้นที่การพัฒนาผู้นำ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ พื้นที่การอยู่ร่วมกัน พื้นที่ทำนาและวิถีเกษตรอินทรีย์ พื้นที่แห่งการแบ่งปัน พื้นที่ส่งเสริมคุณธรรม พื้นที่กิจกรรมทางสังคม พื้นที่แห่งการพึ่งพาตนเอง เป็นต้น ล้วนนำไปสู่การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งที่เมืองค์กรประกอบต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมคน การกำหนดเป้าหมาย การดำเนินกิจกรรม การขยายเครือข่ายความร่วมมือ เป็นต้น รวมทั้งต้องมีการเสริมพลังชุมชนด้วยการส่งเสริมให้มีการรวมตัว ส่งเสริมให้มีเครือข่ายเกิดขึ้นและทำงานร่วมกัน และส่งเสริมการขยายเครือข่ายให้กว้างขวาง

สุรสิงห์ แสงโสด และมนัส สุวรรณ (2563, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนเข้มแข็ง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และหาข้อเสนอแนะกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน ระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้จะเป็นเชิงคุณภาพ ด้วยการใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผล กลุ่มเป้าหมายตัวอย่างสำหรับการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิกของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 40 คน และประชาชนที่อาศัยในชุมชนเข้มแข็งเป้าหมาย จำนวน 317 ครั้วเรือน เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่า บริบทชุมชนเข้มแข็งภาคเหนือตอนบน จะมีความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและสังคมผ่านโครงสร้างที่เรียกว่า “บวร” ประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียน โดยสังเกตว่าชุมชนส่วนใหญ่จะมีวัดและโรงเรียนภายในชุมชน และการก่อเกิดชุมชนเข้มแข็งนี้ จะมีการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมากในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้า สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน แบ่งเป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านกระบวนการบริหารจัดการชุมชน เป็นต้น และมีปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านเครือข่ายสำหรับการ

พัฒนาชุมชน และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น และผู้วิจัยได้พบว่า กลยุทธ์ของการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน คือ กลยุทธ์การเรียนรู้ของชุมชนสู่ความเข้มแข็ง หรือ LEARN ประกอบด้วย

1. กลยุทธ์การค้นหาและพัฒนาผู้นำ (Leader : L)
2. กลยุทธ์การให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาแก่ชุมชน (Educated : E)
3. กลยุทธ์การสร้างทัศนคติการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (Attitude : A)
4. กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Resource : R)
5. กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา (Network : N)

ญาณเดช คุ้มประยูร (2564, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนมีนบุรีอุบลรัตน์ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกตามอายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และหาข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนมีนบุรีอุบลรัตน์ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีการสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในชุมชน จำนวน 521 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 227 คน จากสูตรการคำนวณของเครซี เมอร์แกน รวมถึงการใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน มีการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

ผู้ศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนชุมชนมีนบุรีอุบลรัตน์ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 โดยเรียงตามอันดับแบ่งเป็น อันดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 อันดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.20 อันดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.04 สำหรับการเปรียบเทียบ ทดสอบสมมติฐานจากปัจจัยบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น ของกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่จะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนมีนบุรีอุบลรัตน์ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร จะต้องมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจและร่วมปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนว่าความคิดเห็น ข้อมูล และปัญหาความต้องการของประชาชน ได้นำไปใช้พิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การทำประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดประเด็นนโยบายสาธารณะ และการเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นกระบวนการที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด

เป็นต้น ทุกกิจกรรมจะต้องให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) ที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ เป็นต้น

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลินวรัตน์ (2564, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย ด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน มีการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสังเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดของเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ได้แก่

1. การพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยี ชุมชนขาดการช่วยเหลือด้านนี้จากรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ชุมชนขาดการสนับสนุนวิทยากรที่จะมาให้ความรู้แก่ชุมชน
3. การพึ่งพาตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนขาดการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
4. การพึ่งพาตนเองทางจิตใจ เกิดการขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย
5. การพึ่งพาตนเองทางสังคม ชุมชนเกิดปัญหาการสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ขาดการเชื่อมโยงคนในสังคมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้พบว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย ประกอบด้วย

1. การพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยี ภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดสรรงบประมาณด้านเทคโนโลยี ช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาการผลิต
2. การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจควรส่งเสริมวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญมาอบรมความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน
3. การพึ่งพาตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ ภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจัดสรรการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด
4. การพึ่งพาตนเองทางจิตใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความเข้าใจให้ชุมชน และกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย
5. การพึ่งพาตนเองทางสังคม ชุมชนต้องสามารถสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อให้ชุมชนรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ รอบด้าน

ธรรพล วานิชานนท์ (2565, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างแนวทางและพัฒนาากลยุทธ์ความเข้มแข็งของชุมชน และปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐม ผู้วิจัยเมื่อได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชน ด้านผู้นำชุมชนโดย ภาพรวมค่อนข้างดี มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในชุมชน บ้านหัวอ่าวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่คนใน ชุมชน มีอุดมการณ์ในการพัฒนาคนในชุมชน สำหรับด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มี กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนอย่างผูกพันร่วมกัน แต่มีปัญหาตรงที่ยังขาดการสนับสนุนจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรเอกชน

แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหัวอ่าว ประกอบด้วย มีการส่งเสริม อาชีพภายในชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อบรมพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้เกิด ภูมิคุ้มกันในการพัฒนาทุนทางสังคม มีการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง มี ส่วนร่วมในการคิด เน้นการพัฒนาให้ชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายของ สมาชิกชุมชน เป็นต้น โดยทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอน

วิพลรัตน์ คงยงค์ และนิรัตน์ เพชรรัตน์ (2566, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอบ้านบึง จังหวัดพัทลุง การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอบ้านบึง จังหวัดพัทลุง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ ผสม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีอายุระหว่าง 18 ปีขึ้นไป จำนวน 378 คน โดยใช้สูตรคำนวณของกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน และได้ทำ การวิเคราะห์ที่ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ เพศ อาชีพ และ ระดับการศึกษา เป็นต้น
2. การวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
3. การทดสอบสมมติฐาน

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นต้น

จากการวิจัย พบว่า การตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน 378 คน กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และอาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน จัดอยู่ในระดับปานกลาง ผลที่ได้คือระดับการมีส่วนร่วมอันดับแรกจะเป็นด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อันดับที่สอง คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อันดับที่สาม คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทั้งหมดจัดอยู่ในระดับปานกลาง และการทดสอบสมมติฐานผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง แตกต่างกัน
2. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ไม่แตกต่างกัน
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ไม่แตกต่างกัน
4. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง แตกต่างกัน

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แผนงาน โครงการที่เกิดขึ้น โดยภาพรวมจะเกิดจากการตัดสินใจของผู้นำชุมชนเอง เพื่อของงบประมาณโครงการที่ได้รับจัดสรรจากภาครัฐ โดยดำเนินกิจกรรม โครงการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากการตัดสินใจของผู้นำชุมชน ที่โครงการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ภาครัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดให้ เพื่อให้ได้งบประมาณในการดำเนินงาน และพบว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนน้อยมาก โครงการส่วนใหญ่จะเป็นโครงการด้านพัฒนาอาชีพและการทำมาหากิน

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประชาชน สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการดำเนินงานตามแผนที่ผู้นำชุมชนได้วางแผนไว้ การประชาสัมพันธ์และการประสานงานจะดำเนินการโดยผู้นำชุมชน สำหรับประชาชนจะมีการแบ่งงานกันตามคุ่มหมู่บ้าน และจากการสัมภาษณ์ พบว่าประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ แก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด คนรุ่นใหม่จะไม่ค่อยมีโอกาสในการร่วมดำเนินกิจกรรม สำหรับผู้สูงอายุก็จะไม่สะดวกที่จะให้ความร่วมมือกับชุมชนบ่อยนัก รวมไปถึง

ประชาชนยังขาดความเข้าใจในแต่ละเรื่อง แต่ละด้านของรายละเอียดโครงการที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จึงไม่ค่อยเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือ

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ จะได้ลดรายจ่าย และสามารถต่อยอดความรู้ที่ได้รับ เพื่อนำมาประกอบอาชีพของตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ชาวบ้านจะได้ร่วมใช้ประโยชน์และได้รับผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่จากโครงการที่หน่วยงานภาครัฐจัดมาให้ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มปลูกสละแปลงใหญ่ ทำให้มีรายได้พอเพียงจากการจำหน่ายผลผลิต โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำอยู่ ก็จะได้รับผลประโยชน์มาก ส่วนใหญ่จะเป็นโครงการสำหรับผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร ค้าขาย และผู้ที่มีเวลาว่างจากการทำงานประจำ โดยโครงการที่ชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกันมากที่สุดคือ โครงการสาธารณสุขภาคจากงบจัดสรรขององค์การบริหารส่วนตำบล ฯ

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การดำเนินกิจกรรม โครงการพัฒนาชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการดำเนินการตามแผนและได้รับผลจริงหรือไม่ ได้รับประโยชน์เพียงพอสำหรับเลี้ยงชีพในครัวเรือนหรือไม่ ผลจากการสัมภาษณ์ประชาชนส่วนใหญ่ได้ร่วมประเมินผลเป็นส่วนน้อย และประชาชนมีข้อเสนอแนะให้หมู่บ้านมีผู้แสดงความคิดเห็น และสอบถามปัญหา ความต้องการอย่างแท้จริง รวมถึงปฏิบัติจริง แก้ไขให้ชัดเจนทุกข้อตามประเด็นนั้น ๆ

สุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2566, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพที่รับผิดชอบเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพที่รับผิดชอบ รวมถึงกระบวนการพึ่งตนเองสำหรับการพัฒนาชุมชนเมืองแบบมีส่วนร่วมในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และเพื่อหารูปแบบการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการศึกษาเฉพาะกรณีและเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยสุ่มกลุ่มเป้าหมายตัวอย่าง 23 คน

ผู้ศึกษาได้สรุปผลการวิจัยว่า ชุมชนเขตเมืองในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนต้นแบบที่มีระดับการพึ่งตนเองแตกต่างกัน โดยเฉพาะชุมชนซอยวัดม่วงแคว้สยิดฮารุณ จะเป็นชุมชนเมืองที่มีทุนทางสังคม มีการพึ่งตนเองสูง และมีความเป็นชุมชนอาชีพที่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะ เป็นมิติทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี เป็นต้น แตกต่างจากชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ที่เป็นชุมชนแออัด จะมีการพึ่งตนเองได้บางมิติ เช่น ด้านสังคม ด้านจิตใจและด้านวัฒนธรรม เป็นต้น แต่ชุมชนทั้งสองนี้ ยังมีลักษณะคล้ายคลึงร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ของชุมชน ผู้นำชุมชน ปัจจัยภูมิปัญญา ทรัพยากรชุมชน และองค์ความรู้ของชุมชน เป็นองค์ประกอบหลักที่หนุนเสริมต่อยอดให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมได้ สำหรับกระบวนการพึ่งพาตนเองของการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ในเขตบางรัก พบว่า มีกระบวนการสร้างทีมคณะกรรมการชุมชนที่เป็นพลวัตในการขับเคลื่อนและดำเนินการกิจกรรมหลัก มีการใช้กระบวนการสื่อสารที่จำเป็นและมีประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบแก่สมาชิกชุมชน มีกระบวนการส่งภายนอก และได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาชุมชน เพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตมอผลประโยชน์จากการร่วมกิจกรรม และมีกระบวนการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรเมือง พบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมและแนวคิดธุรกิจที่เหมาะสมกับชุมชนเมืองจะแตกต่างกันตามลักษณะของชุมชน ความสามารถพิเศษของประชาชนในพื้นที่หรือลักษณะพิเศษของชุมชน และจุดเด่นที่เป็นทุนของชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษา โดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชนในหมู่บ้านที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน โดยผู้ศึกษาเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เพื่อนำผลการศึกษามาเชื่อมโยงประเด็นให้เห็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้คัดเลือกประชากรที่ใช้ในการศึกษา สัมภาษณ์ แบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 3 กลุ่ม โดยใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มคือ การมีส่วนร่วมในพื้นที่

ในการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธูปไต้ยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 กลุ่ม โดยพิจารณาจากการรวมกลุ่มที่สอดคล้องและเป็นไปตามแนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดชุมชนธูปไต้ย แนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชน แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่

1.1.1 กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นกลุ่มแกนนำชุมชนที่มาจากคัดเลือกของประชาชน และเป็นกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนในเขตตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน รวมถึงเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.1.2 กลุ่มปราชญ์ชุมชน เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้และสามารถจัดการความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยอาศัยความรู้ดั้งเดิมที่มีในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากรและธรรมชาติ สังคม ประเพณี เป็นต้น

1.1.3 กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นกลุ่มประชาชนในชุมชนหรือหมู่บ้าน ที่สามารถให้การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธูปไต้ย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ ใช้การคัดเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่างที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นต้น โดยกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

1.2.1 กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง 1 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน 1 คน รวมจำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) นายจันทน์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
- 2) นายพนตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
- 3) นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง
- 4) นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง
- 5) นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง

1.2.2 กลุ่มปราชญ์ชุมชน ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านศาสนา และด้านการเพาะเห็ด รวมจำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) นายประเสริฐ ทะจักษ์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม

2) นายมัชวาน เวียงนาค	ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ
ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว
3) นางสาวรวงคณา ใจดี	ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน
4) นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี	ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา
5) นางเยา เวียงนาค	ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด

1.2.3 กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน ประกอบด้วย รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง

อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน รวมจำนวน 5 คน ได้แก่

1) พระณัฐพล อีรวีโส	รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง
2) นายสุวัฒน์ ชัยเมือง	อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง
3) นางสาวกานดา เสียงหาญ	ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน (อสม.)
4) นายพรชัย ภูซิ่นศรี	ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหา
ความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง
5) นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น	ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้แก่ แบบเก็บเอกสาร แบบสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และอุปกรณ์ภาคสนาม เป็นต้น

2.1 แบบเก็บเอกสาร ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำรา หนังสือ บทความวิจัย วารสารวิจัยต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนชาติปไตย การสื่อสารทางการเมือง วัฒนธรรมชุมชน เศรษฐกิจชุมชน แผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้สำหรับประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นต้น โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) และใช้คำถามในแบบสัมภาษณ์ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาอาศัยข้อมูลจากการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของประชาชนในขณะปฏิบัติงานในฐานะพัฒนาการประจำตำบลบ้านร้อง ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง และจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพ

2.4 อุปกรณ์ภาคสนาม ผู้ศึกษาจะจัดเตรียมอุปกรณ์ภาคสนามประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมุดบันทึก โทรศัพท์เคลื่อนที่ เครื่องบันทึกเสียง ขาตั้งกล้องบันทึกภาพ กล้องถ่ายรูป เป็นต้น เพื่อบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ อธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ประกอบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสรุปผลการวิจัยต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งของข้อมูล 2 ประเภท ประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นต้น

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยรวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เช่น หนังสือ ตำรา วารสารวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ผู้ศึกษาจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้แบบเก็บเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตการณ์ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประกอบการสนับสนุนประเด็นต่าง ๆ และใช้วิธีการจำแนกข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์มาจำแนกเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย และนำแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่พบทวนมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ ประเด็นต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามกรอบการวิจัย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในรูปแบบข้อมูลเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษางานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการนำเสนออธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยผู้ศึกษาได้นำเสนออธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ดังกล่าว ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 2 ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาริปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่าง ๆ ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปภายในหมู่บ้าน เป็นต้น สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งไปในทิศทางที่มาจากความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน กิจกรรมทุก ๆ ด้านของหมู่บ้าน เช่น ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย เป็นต้น ทุกกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมด้วยหลักการพึ่งพาตนเอง สามารถน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้าน และใช้กลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ร่วมด้วย โดย

ปราศจากการพึ่งพาจากหน่วยงานภายนอก หน่วยงานภาครัฐ หรือความเจริญด้านอำนาจวัตถุและเงินตราของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมทั้งระบบอุปถัมภ์จากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นด้วย รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนทุกคนภายในหมู่บ้านเข้าใจแนวทางการพัฒนาชุมชนรูปแบบชุมชนชาติปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน ซึ่งเป็นการปกครองที่สมาชิกชุมชนประชาชนทุกคนในหมู่บ้านร่วมแสดงความเป็นเจ้าของชุมชน มีความเท่าเทียมกัน มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น และร่วมรับผิดชอบ พัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านร่วมกัน ด้วยการผนึกการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน มีความเป็นปึกแผ่นภายในหมู่บ้าน จนกระทั่งสมาชิกชุมชนเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ และพัฒนาเป็นเครือข่ายชุมชนที่มีการปฏิสัมพันธ์ สื่อสาร ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเท่าเทียมกันในลักษณะการพัฒนาในรูปแบบในแนวระนาบ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน และแสวงหาความเจริญของวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ วิถีชีวิตต่าง ๆ ค่านิยมภายในชุมชน โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันพัฒนาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนร่วมกัน ในการตั้งศักยภาพของวัฒนธรรมชุมชนออกมา และสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถนำองค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวมาพัฒนาหมู่บ้านในทุกมิติ และคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ภูมิสังคม และสิ่งแวดล้อมให้การพัฒนาหมู่บ้านครบวงจรและมีคุณภาพด้วย จนเกิดการสร้างทุนทางวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน และพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ ตามขึ้นมาในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร่องอำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่อาศัยการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ ประชาชนชุมชนในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนตามหลักการพึ่งพาตนเอง เช่น การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมการแปรรูปวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ชุมชนจากการเกษตร การขยายผลกิจกรรมเครือข่ายกองทุนชุมชน การประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น ทุกคนในชุมชนจะมีอธิปไตยชุมชน มีอำนาจในการบริหารจัดการ ปกครองพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน จากการเริ่มต้นสร้างสรรค์วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จนพัฒนาไปสู่การเกิดอธิปไตยชุมชนในที่สุด ผู้ศึกษาจึงแยกประเด็นต่าง ๆ ของกระบวนการมีส่วนร่วมของขั้นตอนต่าง ๆ ที่ประกอบด้วย การตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล เป็นต้น ในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร่องอำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานการพัฒนาชุมชนแนวทางชุมชนชาติปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่ประกอบด้วยการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

การที่สมาชิกชุมชนทุกฝ่ายในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกัน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชุมชน และประชาชนทั่วไปภายในหมู่บ้าน จะต้องเกิดจากการมีอุดมการณ์ที่แน่วแน่อย่างเด็ดเดี่ยวในการพัฒนาชุมชนร่วมกันในทุก ๆ กิจกรรม ดำเนินการขับเคลื่อนด้วยความสามัคคี และคุณธรรมตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เน้นวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ไม่มีอคติ และความขัดแย้งกันในชุมชน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเป็นผู้ทำให้สถาบันชุมชนเข้มแข็ง เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาหมู่บ้าน มีความรู้ ความเข้าใจแนวทางการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม และแนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเข้าใจแนวทางประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนาธิปไตยเบื้องต้น และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบทั่วกันในเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ บนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย การแจ้งข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าใจเนื้อหา รายละเอียดของกิจกรรม โครงการที่ส่งเสริมในการพัฒนาหมู่บ้านให้ชัดเจน และสามารถสื่อสารถ่ายทอดให้ประชาชนภายในหมู่บ้านเข้าใจ และปฏิบัติร่วมกันได้ และที่สำคัญคือ การพัฒนาชุมชนต้องสละผลประโยชน์ส่วนตน และรู้จักอุทิศตน ทำงานเพื่อส่วนรวมร่วมกันด้วย หมู่บ้านจะได้พัฒนาอย่างยั่งยืน ถ้าสมาชิกชุมชนทุกฝ่ายสามารถรวมตัวกัน ทำงานร่วมกัน และดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท วัฒนกุล (2559, น.123-127) ที่อธิบายว่าชุมชนาธิปไตย หมายถึง ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่ประชาชนมีสิทธิปกครองตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องผ่านผู้แทน สามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ปกครองตนเองและเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน และประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนเกิดการผสมกลมกลืนอย่างเหนียวแน่น ทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่อยู่ภายในชุมชน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้แยกแยะ จำแนกประเด็นต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนการตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ผ่านมา ตามการพัฒนาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยที่ประกอบด้วย การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ดังนี้

1.1.1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

การมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นการเพิ่มอำนาจให้ประชาชน มีอธิปไตยชุมชน ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน สามารถมีส่วนร่วม สื่อสารร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกันในการตัดสินใจที่จะรับทราบข้อมูล และรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ ทุกด้านของหมู่บ้าน เช่น ด้านการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ (ส่งเสริมอาชีพ และกองทุนชุมชน) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย เป็นต้น ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านสามารถออกแบบแผนงานด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน การจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสถาบันชุมชน ผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรทุกกลุ่ม ต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้าน มีคุณธรรมประชาธิปไตย ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือ ประสานงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้หมู่บ้านเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นของลักษณะและกิจกรรมที่เกิดขึ้นของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนของหมู่บ้าน ได้ดังนี้

1. การนำเสนอโครงการต่าง ๆ สำหรับการจัดทำแผนชุมชน

การจัดทำแผนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการจัดทำและทบทวนเป็นประจำทุกปี เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความเดือดร้อนของประชาชน และสถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน โครงการใดที่ขับเคลื่อนแล้วก็ยกเลิกออกจากแผนชุมชนไป ทั้งโครงการที่ใช้งบประมาณและไม่ใช้งบประมาณ การจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนของหมู่บ้านในการค้นหาศักยภาพของหมู่บ้าน ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อนที่เป็นสถานการณ์ภายในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้าน และโอกาส อุปสรรค ที่เป็นสถานการณ์ภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้าน ค้นหาวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน และมีการแสดงความคิดเห็นในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนว่าต้องการขับเคลื่อนกิจกรรม โครงการอะไรในแต่ละด้านสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต ด้านเศรษฐกิจหรือการส่งเสริมอาชีพ กองทุนต่าง ๆ ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย เป็นต้น

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการจัดทำแผนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“การทำแผนชุมชนของบ้านเราแต่ละปี บางครั้งผมกับผู้ช่วย ๆ ก็ช่วยกันประชาคมกันเองได้ เตรียมแค่กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเมจิก และก็จะมาประชุมถามกันจะเอาโครงการอะไร แต่ละด้าน บางทีชาวบ้านเขาคิดไม่ออก ไม่พูด เราก็ช่วยเขาคิดบ้าง อยากรู้โครงการไร ก็ยกมือโหวตเอา” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของทุกปีว่า

“บางครั้ง ทำแผน ๆ ก็จะมีเจ้าหน้าที่จากทาง อบต. เป็นนักพัฒน์ นักวิเคราะห์ ๆ มาร่วมประชาคมด้วย เพราะงานที่หมู่บ้านเราทำทั้งหมด บางอย่างหมู่บ้านทำไม่ได้ ต้องร่วมมือขอความช่วยเหลือจาก อบต. ส่วนหนึ่งในการสนับสนุนงบประมาณ และช่วยนำแผน หมู่บ้านสู่แผนท้องถิ่นด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ หมู่บ้านยังเน้นการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนแผนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านด้วย ตลอดจนมีการรวบรวมข้อมูลชุมชน ประวัติหมู่บ้าน ข้อมูลประชากร ข้อมูลด้านอาชีพ เศรษฐกิจ ข้อมูลรายได้ เป็นต้น ระบุลงในแผนชุมชนด้วย

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน ได้เล่าถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากผู้นำชุมชนในการเฝ้าระวังเกี่ยวกับเรื่องการจัดทำเอกสารของหมู่บ้านว่า

“ทางพ่อหลวง และผู้ช่วย ๆ เขาจะให้ผมช่วยเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านตลอด ทุกปี ไม่ว่าจะเป็นการคีย์ข้อมูล จปฐ. ข้อมูล Thai QM ของปกครอง ๆ ด้วยการใช้มือถือบ้าง โน้ตบุ๊กบ้าง และผมจะช่วยพิมพ์แผนชุมชนเป็นไฟล์รูปเล่มที่หมู่บ้านทบทวนกันทุกปีให้ด้วยเช่นกัน ข้อมูลประวัติหมู่บ้าน รายได้ อาชีพของคนในหมู่บ้าน รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชนมีในนั้นหมด” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

2. การออกกฎระเบียบภายในชุมชนหรือกติกาของหมู่บ้าน

กฎระเบียบหรือกติกาของหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านร่วมยึดถือกัน หรือเรียกได้ว่าเป็นกฎเหล็กของหมู่บ้าน ให้เฝ้าระวังระมัดระวังเรื่องการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมต่อส่วนรวมว่า จะได้รับบทลงโทษอย่างไร โดยเฉพาะบุคคลที่ฝ่าฝืนนำยาเสพติดเข้าสู่ชุมชนและเสพยาในชุมชน จนส่งดำเนินคดีทางกฎหมาย จะถูกจำกัดการเข้าถึงกองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชนของหมู่บ้าน

นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงกติกากฎของหมู่บ้านที่สมาชิกชุมชนร่วมกันยอมรับปฏิบัติว่า

“ธรรมนูญที่หมู่บ้านเรากำหนดให้ทราบทั่วกันก็มีอยู่บ้าง อย่างบ้านไหน แต่ก่อนมีคนติดยา โดนไปบำบัด ไปเข้าคุก ถ้าเขาพ้นโทษ กลับมาอยู่บ้าน และยังสร้างความหวาดระแวง ทะเลาะวิวาท คนพวกนี้ ทางหมู่บ้านจะตัดเงินฌาปนกิจไม่ให้ได้รับเลย ถ้าเสียชีวิตในท้องซัง ก็จะไม่ให้เงินเช่นกัน หมู่บ้านยึดถือกฎข้อนี้เป็น 10 ปีแล้ว” (นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

สำหรับนางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับการตั้งกติกาของหมู่บ้านว่า

“กติกาของหมู่บ้านก็มีตั้งกันบ้าง เกี่ยวกับการสอดส่องดูแลความไม่สงบภายในหมู่บ้าน พวกคดียาที่ทำร้ายข้าวของ ทรัพย์สิน ก็มีบิลทองโทษ ยกเว้นเงินกองทุนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน การไม่ให้ได้รับสวัสดิการสังคมต่าง ๆ และกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะกลุ่มแม่บ้าน อสม. ก็จะมีข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องการแบ่งปันเงินส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเงินปันผล หุ้นส่วน เงินสมทบ บ้างในแต่ละปี” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. การใช้เทคนิคสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง มีการใช้เทคนิคสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประสานงานกับประชาชนในหมู่บ้านในการร่วมประชาคม ทำกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ทางหอกระจายข่าว เสียงตามสาย และบอกกล่าวต่อ ๆ กัน อย่างสม่ำเสมอ สำหรับการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนในการทบทวนแต่ละปี หมู่บ้านก็สามารถให้ผู้นำชุมชนดำเนินการเอง ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น สอบถามปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อจัดทำแผนงานและโครงการสำหรับพัฒนาหมู่บ้านขึ้นได้ นอกจากนี้ กิจกรรมสาธารณสุขุชุมชนของหมู่บ้านก็มีแกนนำและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สามารถดำเนินการประชาคม หามติที่ประชุมในการเฝ้าระวังจากการแพร่ระบาดของไข้เลือดออกในช่วงฤดูฝนภายในชุมชนได้ด้วย

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ได้กล่าวเกี่ยวกับการวางแผนกิจกรรมร่วมกันของคณะกรรมการหมู่บ้านว่า

“การเตรียมวางแผนจะทำงานอะไรในหมู่บ้าน บางเดือนก่อนประชุม พ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ทั้ง 2 คน ก็จะมาคุยกัน ประชุมกันเองที่บ้านพ่อหลวงก่อน ช่วงเย็น ๆ หัวค่ำ บางที ส.อบต. ก็มาร่วมประชุมด้วย ในการวางแผนจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนจะแจ้งชาวบ้านในวันประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายเกี่ยวกับการประชาคมภายในหมู่บ้านได้ว่า

“พื้นฐานะประธาน อสม. หมู่บ้าน บางเดือนที่พี่เข้าร่วมประชุม ก็จะถามคนในหมู่บ้านแหละ เพื่อประชาคมหาทางออก อย่างช่วงหน้าฝน งาน อสม. เยอะมาก ต้องมาสำรวจลูกน้ำยุงลายกัน และปีก่อนได้เกิดโรคระบาดไข้เลือดออกที่บ้านแม่แก้วใต้ใกล้ ๆ กัน ตัวพี่เอง

จะต้องไปประชาคมร่วมกับกลุ่ม อสม. ว่าจะแก้ไขปัญหาโรคระบาด ทำแผน ๆ กับชาวบ้านเพื่อหาทางออก จนมีมติในที่สุด” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

4. การแสวงหางบประมาณของโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

งบประมาณสำหรับการพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่หมู่บ้านบริหารจัดการเอง ส่วนใหญ่จะมาจากกองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชนและจากการบริจาคในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีทำบุญทอดผ้าป่าในประเพณี โอกาสสำคัญต่าง ๆ พิธีทอดกฐิน เป็นต้น ส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในบูรณะปฏิสังขรณ์และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้าน เช่น หอกระจายข่าว ถนนเพื่อการเกษตรบางสาย ระบบรักษาปลอดภัยกล้องวงจรปิด เป็นต้น สำหรับกิจกรรมพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านที่ใช้งบประมาณจากกองทุนชุมชน ได้แก่ การแจกถุงยังชีพแก่ผู้ยากไร้ กิจกรรมงานวันเด็กแห่งชาติ การแข่งขันกีฬาของเด็กและเยาวชน เป็นต้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับการแสวงหางบประมาณสำหรับกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านว่า

“เงินในหมู่บ้านที่เราทำงานร่วมกัน บางครั้งก็เอาเงินมาจากการทำบุญ เช่น ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน บางครั้งก็เอาจากเงินกองกลาง สวัสดิการชุมชนของเราก็พอมีบ้าง ซื้อถุงยังชีพแจกคนจน อย่างงานวันเด็กที่จัดทุกปี ก็อาศัยเงินของหมู่บ้านจัดกิจกรรมกันเอง” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

การส่งเสริมอาชีพของประชาชนให้มีรายได้ โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประชาชนที่เป็นสมาชิกเกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการเข้าถึงกองทุนชุมชนของหมู่บ้านในกั๊ยม นำเงินไปใช้หมุนเวียนในการประกอบอาชีพ เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) เป็นต้น

นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการบริหารจัดการกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน สำหรับการส่งเสริมอาชีพของสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกข้าวโพดหวานกัน โดยจะเริ่มปลูกช่วงหน้าฝน ฝนมาเมื่อใด ก็เริ่มทยอยปลูกกันเมื่อนั้น และจะยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนเงินล้าน SML กข.คจ. มาหมุนเวียนเป็นทุนซื้อปุ๋ย พันธุ์ข้าวโพด ยาฆ่าแมลง ทุกปี ถึงเวลาส่งคืนสมาชิกทุกคนก็จะนัดส่งคืนเงินกัน” (นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ในทางเดียวกัน นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง เล่าถึงการบริหารจัดการกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน สำหรับการส่งเสริมอาชีพการเกษตรว่า

“ผมเป็นคนหนึ่งที่เป็นคณะกรรมการกองทุนเงินล้าน คนในหมู่บ้านที่ทำข้าวโพด ทำนาทำกัน ก็จะกู้หมุนเวียนจากกองทุนเงินล้านในหมู่บ้านนี้แหละครับ สมาชิกชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่เคยมีปัญหา ส่งใช้คืนตลอด และไม่เคยนำเงินไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น นำไปก่อสร้าง หรือไปทำธุรกิจอย่างอื่นที่ผิดวัตถุประสงค์ตามสัญญาด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. การมีขนาดจำนวนประชากรในหมู่บ้านมากพอด้อยคุณภาพการพัฒนาหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง ประมาณ 200 ครัวเรือน ถือว่ามีประชากรมากที่สุดใน 5 หมู่บ้านโซนบนของตำบลบ้านร้อง พื้นที่หมู่บ้านก็มีขนาดกว้างขวางที่สุด เวลามีกิจกรรมใหญ่ๆ เช่น งานวันเด็กแห่งชาติ งานศูนย์ดำรงธรรมเคลื่อนที่ เป็นต้น ก็จะมารวมตัวจัดกิจกรรม โดยเน้นบ้านผาแดงเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลบ้านร้อง โซนบนตลอด ประชาชนจะสร้างบ้านติดต่อกันตลอด ทั้งถนนสายหลักของชุมชน และมีตรอก ซอย ที่แบ่งเป็นคุ่มหมู่บ้าน เวลาไปไหนมาไหนก็จะรู้จักกันหมดทั้งหมู่บ้าน เหมือนเป็นเครือญาติกัน และในช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มคนรุ่นใหม่และเยาวชนที่ไปเรียนและทำงานต่างจังหวัด ก็กลับมาอยู่บ้านร่วมกับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ในชีวิตประจำวันเกษตรกรที่ไปทำงานในพื้นที่หมู่บ้าน เมื่อมีกลุ่มคนรุ่นใหม่กลับมาบ้าน ก็จะร่วมทำงานเรียนรู้กิจกรรมทางการเกษตรของครัวเรือนไปด้วย สมาชิกชุมชนร่วมกันขยันทำงาน ก็จะช่วยสร้างรายได้ให้เกษตรกรในชุมชนเป็นรายได้หลักได้มากเลยทีเดียว

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการอยู่ร่วมกันของประชาชนภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“หมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านใหญ่สุดของบ้านโซนบน ตำบลบ้านร้อง มีประชากรเยอะสุด และเหมือนเป็นศูนย์กลางของบ้านโซนบนทั้ง 5 หมู่ มีร้านค้า อยู่ซ่อมรถ มีโรงเรียนมัธยม เวลาจะมาซื้ออะไร ก็จะมาซื้อที่บ้านผาแดง ไม่ต้องไปไกลถึงพะเยา เวลาหน่วยงานเขาจัดกิจกรรม อย่าง พอ.สว. เคลื่อนที่ จังหวัดเคลื่อนที่ อำเภอก็จจะเลือกบ้านเรานี้แหละจัดแต่ละปี เพราะเป็นหมู่บ้านใหญ่สุด หมู่บ้านข้าง ๆ ก็เดินทางมาง่าย ถนนก็ดีแล้ว และคนในหมู่บ้านก็รู้จักกันหมด เหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน เดินซอยไหน ก็รู้จักกันหมด และช่วงโควิดที่ผ่านมา ก็ดีเลย เด็กกลับมา

บ้านกัน มาช่วยพ่อ ช่วยแม่ ทำเกษตรกันที่บ้านก็หลายคน” (นายนพตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

กิจกรรมสำคัญของหมู่บ้าน จากการที่มีประชาชนมากพอ ก็จะมี ชาวบ้านมาร่วมแรง มีส่วนร่วมกันหลายคน เช่น ทำฝายชะลอน้ำ การบูรณะก่อสร้างกุฏิวัดผาแดง สำนวญลูกน้ำยุงลาย ซ่อมแซมผิวจราจรบนท้องถนน ทำความสะอาด ปรับภูมิทัศน์หมู่บ้านเป็นประจำ ทุกเดือน เป็นต้น และหมู่บ้านมีโรงเรียนผาแดงวิทยาเป็นโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษาถึงระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น มีขนาดใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านละแวกนั้น เด็ก เยาวชนในหมู่บ้านก็จะเรียนโรงเรียน นี้ รวมถึงหมู่บ้านข้างเคียง ทำให้หมู่บ้านมีกลุ่มเด็ก เยาวชนที่เป็นกำลังของชาติในอนาคต บ่มเพาะ ความรู้จากอาจารย์ของโรงเรียนในชุมชน และร่วมกิจกรรมขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด ที่เห็นเด่นชัด คือ การคัดแยกขยะในชุมชนอย่างเป็นระบบ ช่วยลด ปริมาณขยะในชุมชนและสะดวกในการบริหารจัดการขยะไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่อีกครั้ง

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงการร่วมกิจกรรมของประชาชนในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอาง จังหัดลำปาง

“การร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะส่งตัวแทน กันมาบ้านละคน อย่างมาทำฝาย ก็จะมาช่วยกันเยอะหน่อย งานสำรวญลูกน้ำยุงลาย ก็เป็นงานของ กลุ่ม อสม. มีกันสิบกว่าคน แต่เขาก็ช่วยงานกันดีอยู่ กิจกรรมจิตอาสาทำเกือบทุกเดือนอยู่แล้ว บาง เดือนก็ร่วมเก็บขยะตามถนน ในโรงเรียนร่วมกับครู นักเรียนโรงเรียนผาแดงวิทยาด้วย อสม. ผู้นำ ๆ ก็ มาช่วยกันด้วย คัดแยกขยะก็ทำกันในโรงเรียน สำนักสงฆ์ และจุดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีจุดทิ้งขยะ อันตรายของหมู่บ้านด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงการ รวมตัวเป็นกลุ่มก้อนของประชาชน ครู นักเรียน โรงเรียนผาแดงวิทยา และผู้นำทางศาสนาในชุมชนว่า

“ผมทำงานร่วมกับทางวัดและร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เป็น ประจำ เห็นตลอดว่า ผอ. และครูในโรงเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จะพาเด็กนักเรียนทำกิจกรรม ทั้งทำความสะอาด จิตอาสา และกิจกรรมพาเด็กสวดมนต์ เข้าวัด ร่วมประเพณีทางศาสนาเสมอ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

กิจกรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เช่นเดียวกัน นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้พูด ถึงงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ว่า

“งาน อสม. ของพี่ ถ้าเข้าหน้าฝน งานเยอะมาก ต้องไปสำรวญ ลูกน้ำยุงลายกันทุกบ้าน กิจกรรมจิตอาสาตามถนนหมู่บ้าน โรงเรียน วัด ก็ไปช่วยกันตลอดทุกเดือน

และทรงขอให้ชาวบ้านทุกหลังกำจัดลูกน้ำยุงลาย มีแจกทรายอะเบท และให้กำจัดแหล่งน้ำขังในบ้าน เพราะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย” (นางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

1.1.2 การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

สมาชิกชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะดำเนินการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนแต่ละด้านร่วมกันตามการพัฒนาแนวชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชน จะต้องพัฒนาในรูปแบบที่เพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน และชุมชนมีการบริหารจัดการ วางแผนดำเนินการด้วยตนเอง ไม่พึ่งพาอิทธิพล การครอบงำ และความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ อาศัยทรัพยากร งบประมาณจากสวัสดิการชุมชน วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่จะต้องดึงศักยภาพและความเข้มแข็งของทุนทางสังคมภายในหมู่บ้านเหล่านี้มาใช้ ดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนทุกอย่างในทุก ๆ ด้าน ให้มากที่สุด ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นของลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้าน ดังนี้

1. การร่วมมือกันพัฒนาโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้าน

แผนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีโครงการในแผนชุมชน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ โครงการปรับปรุงประปาหมู่บ้าน โครงการถนนโอเวอร์เลย์ โครงการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ โครงการขุดลอกพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการติดตั้งเครือข่ายไร้สาย เป็นต้น โดยชุมชนมีการบริหารจัดการดูแลและซ่อมแซมประปาภูเขาของหมู่บ้าน เพราะบ้านผาแดงเป็นแหล่งต้นน้ำของขุนน้ำงาว จะมีการชำระของประปาภูเขาในฤดูฝน ประชาชนจะร่วมกันซ่อมแซมดูแลทุกปี ถ้าในฤดูแล้ง น้ำไม่ค่อยมี ชาวบ้านก็จะร่วมกันทำฝายชะลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำหลายแห่งในหมู่บ้าน โดยการทำฝายชะลอน้ำ ใช้วัสดุธรรมชาติในชุมชนก่อสร้าง

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง พูดถึงกิจกรรมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“หมู่บ้านจะมีการซ่อมแซมถนนที่เข้าสู่เส้นทางเกษตรของชาวบ้านทุกปี ปรับปรุงผิวท้องถนนให้ดีขึ้น ใช้งบ ๆ ของหมู่บ้านเอง และชาวบ้านจะช่วยกันพัฒนาทุกปี บางครั้งถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นหลุม เป็นบ่อ ก็จะนำเงินกองกลางของหมู่บ้านไปซื้อวัสดุสำหรับซ่อมแซมถนน คนเดินทางผ่านมาก็จะช่วยป้องกันอุบัติเหตุ ทำฝายก็เช่นกัน ส่วนใหญ่จะใช้ก้อนหิน วัสดุไม้ไผ่จากบ้านเรานี้แหละ เงินในหมู่บ้านก็จะเอาไปซื้อพวกปูนที่จำเป็นเท่านั้น” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ประปาภูเขาเป็นแหล่งน้ำหลักของคนในหมู่บ้าน มาจากต้นน้ำของแม่น้ำงาวในป่า หุบเขาในหมู่บ้าน จะชำระุดเป็นประจำในช่วงหน้าฝน เพราะน้ำหลาก ชาวบ้านก็จะร่วมซ่อมแซมท่อประปาภูเขา ร่วมกับทางโรงเรียนผาแดงวิทยาด้วย เพราะโรงเรียนก็ใช้น้ำร่วมกับชาวบ้านด้วย เป็นกิจกรรมที่ต้องขับเคลื่อนในแผนชุมชนทุกปีด้วย ทำฝ่ายก็เช่นกัน ต้องทำทุกปี เพื่อมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี บางปีก็แล้งมาก น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

2. การทำกิจกรรมจิตอาสาสาธารณประโยชน์ของชุมชน

กิจกรรมจิตอาสาของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะนำโดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยการแต่งกายด้วยชุดจิตอาสาพระราชทาน สวมหมวก และผ้าพันคอ ชุดสุภาพโทนสีเหลือง เป็นประจำทุกเดือน และทุกวันหยุดนักขัตฤกษ์ วันสำคัญของชาติ จะมีทั้งจิตอาสาพัฒนาถนน ทำความสะอาดในหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน รวมถึงการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และบางครั้งมีการร่วมกิจกรรมกับเด็ก นักเรียนและเยาวชนโรงเรียนบ้านผาแดงด้วย เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทำให้หมู่บ้านหน้าบ้าน น่านอง ต่อผู้มาเยี่ยมเยือน และสร้างความสามัคคีของประชาชนภายในหมู่บ้าน

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงการทำกิจกรรมจิตอาสาสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านว่า

“สำหรับผมก็เข้าทำจิตอาสาประจำ มีบางเดือน อาจไม่ได้ไปเข้าร่วม ตัดงาน ตัดภารกิจ บางครั้งก็ไปทำธุระที่ต่างจังหวัด คนที่นี่จะช่วยกันดีเรื่องงานจิตอาสา เด็กนักเรียน ครูจะให้ความร่วมมือตลอด พ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ อสม. จะมาร่วมกันตลอด ส่วนใหญ่ก็จะเก็บขยะ อย่างถ้าหมดหน้าฝน ถนนรก มีหญ้าข้างทางเยอะ ก็จะอาศัยแรงงานผู้ชายในหมู่บ้านมาช่วยกันตัดหญ้า ถนนจะได้สะอาดมากขึ้น” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ทางด้านของนางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาสาธารณประโยชน์ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ตัวที่เป็นทั้งประธานแม่บ้าน อสม. ก็ทำด้วย ทำงานสวมหมวกหลายใบเหมือนกัน ช่วยงาน อสม. นี่มาตลอด จิตอาสาแต่ละครั้ง ไปกำจัดลูกน้ำยุงลาย อสม. ก็จะไปร่วมกันหมด ทำงานเมื่อไร ยังไง ก็จะแจ้งใน Line กลุ่ม อสม. ของหมู่บ้าน ทุกคนก็จะรับทราบ และ

จะนัดหมาย ปฏิบัติร่วมกัน แต่ละบ้านก็มักจะส่งตัวแทนมาบ้านละคน มาร่วมกิจกรรมกัน” (นางตี๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

สำหรับนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา อธิบายเกี่ยวกับการทำกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ภายในวัดผาแดงว่า

“ผมเป็นมัดทายกของวัดมาหลายปีแล้ว จะเห็นชาวบ้านเข้าวัด ตลอดช่วงวันพระ เต็มวันกลับบ้านมา ก็มาทำบุญช่วงวันหยุดยาว ตู้อ้าวาวลเขาก็เน้นกิจกรรม ศาสนาและงานพัฒนาต่าง ๆ ของวัด และชุมชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซมกุฏิ ชาวบ้านเขาก็มา ช่วยกันร่วมแรงกัน ทำความสะอาด กำจัดลูกน้ำยุ่งลาย อสม. ชาวบ้าน เขาก็ร่วมมือกันเป็นประจำทุกปี” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

3. การจัดระเบียบคุ้มบ้าน หย่อมบ้าน หรือป้อมบ้านของหมู่บ้าน

การจัดระบบคุ้มบ้านภายในหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะช่วยให้มีการบริหารจัดการภายในชุมชนที่เป็นระบบ มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการปกครองโดยมีหัวหน้าคุ้มดูแลบริหารจัดการครัวเรือนภายในคุ้มบ้าน โดย 1 คุ้มบ้าน จะดูแล สมาชิกชุมชนประมาณ 20 ครัวเรือน และสามารถเชื่อมโยงระบบคุ้มบ้านร่วมกันทั้งหมู่บ้าน เป็นการบริหารจัดการทำงานที่ “เล็ก แคบ ชัด” วัดผลได้ชัดเจน และเจาะประเด็นกับการแก้ไขปัญหาและให้รายละเอียดที่ดีขึ้น

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการบริหารจัดการแบ่งคุ้มบ้านภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“หมู่บ้านแบ่งงานกันเป็นคุ้มบ้าน เป็นป้อมบ้านกันหลายปีแล้ว ตอนนี้อยู่มีป้ายบางคุ้มยังมีร่องรอยให้เห็นอยู่ เพราะไม่ได้ซ่อมแซมป้ายกันมาหลายปีแล้ว เราก็แบ่งให้ คณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละคน แบ่งกันดูแล มีหัวหน้าคุ้ม คนหนึ่งก็จะดูแลกัน 15 หรือ 20 ครัวเรือน แล้วแต่จำนวนบ้านในแต่ละคุ้ม จะช่วยกันดูแล บางครั้งหน่วยงานต่าง ๆ หมออนามัย เกษตร ฯ ให้ เก็บข้อมูล ก็จะแบ่งกันทำเอกสาร เก็บข้อมูลแต่ละคุ้ม และรวบรวมกันภายหลัง แบ่งหน้าที่กันแบบนี้ งานก็จะง่ายขึ้น” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายเกี่ยวกับการแบ่งระบบคุ้มบ้านหรือป้อมบ้านภายในหมู่บ้านว่า

“บ้านเราทำป้ายคุ้มหมู่บ้าน แบ่งเป็นป้อมบ้านกันมานานแล้ว มี รายชื่อหัวหน้าคุ้ม สมาชิกคุ้มทุกคุ้ม เวลามีงานอะไร จัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเก็บข้อมูลโรคภัยของ พวก อสม. เก็บเงินกู้ หนี้สินต่าง ๆ ก็จะแบ่งกันเป็นคุ้ม เพื่อช่วยเหลือกันเป็นระบบย่อย ๆ ภายใน หมู่บ้าน เวลาตามงานกัน จะได้ช่วยกัน แบ่งเบาไปด้วย ไม่ใช่มีคนทำอยู่คนเดียวหรือไม่ก็คน”

(นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

4. การประสานงานของผู้นำชุมชนในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะดำเนินการประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสาร รวมทั้งแจ้งให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม ทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางเสียงตามสายหรือหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะแจ้งกิจกรรมที่มีรายละเอียดชัดเจนในที่ประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ณ อาคารอเนกประสงค์วัดผาแดง ถ้างานเร่งด่วน ถูกเงินจากหน่วยงานราชการ ก็จะประสานงานร่วมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านทางโทรศัพท์ ทางไลน์ และประกาศทางหออกระจายข่าวให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมกัน เช่น กิจกรรมจังหวัดเคลื่อนที่ กิจกรรมจิตอาสาสามมีภัยธรรมชาติ การประกวดกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนชาวบ้านบางรายที่ไม่ทราบข่าวสาร ก็อาจรับทราบจากการบอกเล่า แจ้งกันต่อ ๆ มา และบางครั้งอาจมีการปรึกษาหารืองานต่าง ๆ ร่วมกันกับคณะกรรมการหมู่บ้านในช่วงเย็น ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน เพื่อวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการประสานงานข่าวสารในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ส่วนใหญ่เวลาแจ้งข่าว ประสานงาน พ่อหลวงจะแจ้งทางเสียงตามสาย หออกระจายข่าว บางครั้งเสียงตามสายไม่ค่อยดี เสียงฟังไม่ชัด ต้องหางบ ๖ มาซ่อมแซมตลอด ชาวบ้านบางคนก็อาจไม่รู้เรื่อง จะแจ้งข่าวกัน ก็จะโทรหากัน Line หากันบ้าง เจอหน้ากันก็จะแจ้งข่าวกัน เพราะแต่ละคนในหมู่บ้าน ก็เจอหน้ากันแทบทุกวันตลอด” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับ นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงการประสานงานของผู้ใหญ่บ้านถึงประชาชนว่า

“ประชุมประจำเดือนทุกเดือนแต่ละครั้ง พ่อหลวงก็ไม่ได้แจ้งผู้ช่วย ๆ หรือคนอื่น แต่เนิ่น ๆ แกพร้อม สะดวกวันไหน ส่วนใหญ่ก็จะแจ้งตอนเช้ามีดของช่วงเช้าที่จะประชุมวันนั้นเลย และมักจะเป็นวันต่อจากประชุมกันนั้น ผู้ใหญ่บ้านที่อำเภอ ส่วนใหญ่ แกจะนัดเช้าวันต่อไปตลอด เวลานั้น ก็จะมีนัดชาวบ้านกัน 6 โมงเช้า เพื่อมาเซ็นชื่อ เริ่มจริง ๆ ก็ 7 โมง ที่ประชุมของหมู่บ้านก็เป็นชั้นล่าง ตรงอาคารอเนกประสงค์สองชั้นภายในวัด เพิ่งสร้างเสร็จได้ปีเศษ ๆ ตรงอาคารหลังนั้น เมื่อก่อนประชุมในศาลาข้าง ๆ กับพระอุโบสถ แต่เนื่องจากเป็นศาลาไม้ เริ่มทรุดโทรมหมู่บ้านจึงร่วมกันก่อสร้างอาคารใหม่ขึ้นมา” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

ทางด้านนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) บรรยายถึงการแจ้งข่าวสารของผู้ใหญ่บ้านให้แก่ประชาชนว่า

“พ่อหลวงเขาจะประกาศเสียงตามสายตลอดทุกเช้าของวันที่ประชุม หรือบางทีเขามีธุระ เหตุด่วนจะคุยกับพี่ หรือผู้นำ ๆ รวมถึงชาวบ้านคนอื่น ๆ เขาก็จะโทรศัพท์มาเองเลยหรือโทร ๆ ทาง Line เลย และบางที่ชาวบ้านจะรู้ข่าวกิจกรรมจากผู้นำ ๆ เขาก็จะบอกกล่าวกัน เวลาไปเจอกันในไร่ ในสวน หรือเจอกันที่ร้านค้าชุมชน” (สัมภาษณ์นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน

ระบบประปาเขาเป็นแหล่งน้ำสำคัญของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สำหรับอุปโภค บริโภค เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขา ต้นน้ำขุนน้ำงาม ประชาชนทุกคนจะร่วมกันดูแลรักษา ทั้งน้ำที่ใช้ในหมู่บ้าน สถานศึกษา และวัด ในหน้าแล้ง น้ำอาจไม่พอใช้ หมู่บ้านก็จะมีการร่วมมือกันของประชาชนทั้งหมู่บ้านในการทำฝายชะลอน้ำ จนมีจำนวนฝายนับร้อยแห่งตามลำธาร ลำห้วยในชุมชน เพื่อจะได้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ในช่วงหน้าฝน ท่อประปาภูเขาเขาก็ได้รับผลกระทบจากน้ำหลาก และซำรุด เสียหาย ประชาชนก็จะร่วมมือกันซ่อมแซมประปาภูเขาของหมู่บ้าน ทั้งฝายชะลอน้ำ และประปาภูเขา ก็จะผ่านพื้นที่ตามแนวลำธาร แม่น้ำงามที่มาจากต้นน้ำในป่าชุมชน เป็นพื้นที่ป่าที่ประชาชนต้องร่วมกันดูแล

นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ฝายชะลอน้ำมีหลายจุดในหมู่บ้าน ที่คนรู้จักกันคือ ฝายที่อยู่หน้าสำนักสงฆ์ ช่วงหน้าร้อนตอนนี้ เด็กจะไปเล่นน้ำกันเยอะ คนแถวนี้ที่รู้จัก จนถึงคนนอกพื้นที่ ก็จะมาพักผ่อน และเล่นน้ำเที่ยว เพื่อดีบร้อน เป็นฝายที่ทำเมื่อปีแล้ว ชาวบ้านดูแลเป็นอย่างดี ไม่ให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา ส่วนประปาภูเขาเป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ของชาวบ้านอยู่แล้ว จะต้องซ่อมแซมทุกปี ดูแลทุกปีในช่วงหน้าฝน เพราะถ้าเสียหาย ชาวบ้านเขาก็จะเดือดร้อน” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ทางด้านของนางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน พูดถึงงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านว่า

“ประปาภูเขา แหล่งน้ำในลำธาร ฝาย เป็นธรรมชาติของหมู่บ้าน ต้องร่วมกันดูแลอยู่แล้ว อย่างตาน้ำที่ลำธาร ตรงที่ไปถ้ำน้ำออกที่ท้ายของหมู่บ้าน เมื่อก่อนตรงนั้น สมัยพี่เด็ก ๆ รุ่นปู่ ย่า พ่อ แม่ จะเอาهابไปเก็บน้ำตรงจุดนั้นตลอด อยากให้ผู้นำชุมชนส่งเสริมพัฒนา ดูแลจุดนี้ด้วย เพราะน้ำยังสะอาดอยู่ ชาวบ้านร่วมกันดูแลก็จะดีมากเลย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

6. การร่วมมือกันสอดส่องดูแลความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย

ภายในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) จำนวน 20 คน ที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และราษฎรอาสาสมัครในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอนในการมีหน้าที่รักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน เช่น การตั้งด่านชุมชน การดูแลความปลอดภัยในงานศพ การควบคุมการจราจรของชุมชน เมื่อมีกิจกรรมใหญ่ในหมู่บ้าน เป็นต้น ตลอดจนประชาชนทั่วไปในชุมชนสามารถสอดส่องดูแล โดยเฉพาะปัญหาผู้เสพยาเสพติดในชุมชน ที่อาจสร้างความหวาดระแวง ก่อเหตุอันตรายในชุมชน ถ้ามีการทะเลาะวิวาทในชุมชน เกิดการร้องเรียนในหมู่บ้าน ทางผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านก็สามารถเรียกตัวบุคคลดังกล่าวมาไกล่เกลี่ยกันเองได้

นายสุวิวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงงานด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว ดังนี้

“ผมทำงานเป็น ชรบ. ของหมู่บ้านเหมือนกัน เวลาช่วงเทศกาลทางอำเภอ ปกครอง ก็จะทำให้ตั้งด่านชุมชน และจะมีปลัดอำเภอมาตรวจตามพื้นที่ เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ คนฝ่าฝืนกฎจราจรในชุมชน คนเมาแล้วขับ โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ คนกลับบ้านกัน มีเยอะ อย่างงานศพ ก็ต้องมี ชรบ. มาดูแลความสงบ เพราะบางครั้งมีการตีมีเหล้ากัน อาจมีการทะเลาะวิวาท เวลาหมู่บ้านมีงานใหญ่ รถมาจอดเยอะ เช่น งานจังหวัดเคลื่อนที่ ก็จะจัด ชรบ. ไม่ก็คน มาช่วยดูแลความเรียบร้อยในที่จอดรถบริเวณงาน” (นายสุวิวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงกิจกรรมการสอดส่องดูแลความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านว่า

“ทุกหมู่บ้านส่วนใหญ่มีปัญหาทะเลาะกันแทบทุกบ้าน อยู่ที่จะมากหรือน้อย ทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแล อย่างที่เห็นที่หมู่บ้านจะมีผู้ชายคนหนึ่งเขาเมามา เดินไป เดินมาในหมู่บ้านทั้งวัน บางครั้งก็เดินไปไกลถึงบ้านปากบอ กคนแบบนี้ ชาวบ้านต้องระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจสร้างความหวาดระแวงให้คนในหมู่บ้าน มีคีนหนึ่ง เขาค้างและโดนกระจากบาดเป็น

แผลใหญ่ พวกพี่ อสม. ก็ช่วยกันดูแล ช่วยปฐมพยาบาลให้” (นายมัชวาน เวียงนาค ประชาญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง อธิบาย การปฏิบัติหน้าที่ของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ว่า

“ชรบ.ของหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีไม่เยอะเท่าไร แต่ก็เห็นเขามาช่วย ปฏิบัติหน้าที่ เวลาหมู่บ้านมีงานศพ หรือมีงานต้อนรับแขกผู้ใหญ่จากจังหวัด ๆ ก็จะมาช่วยการจราจร ในหมู่บ้าน โดยเฉพาะช่วงโควิดเมื่อปีก่อน ๆ ชรบ. จะตั้งด่านคัดกรองบ่อยมาก อย่างน้อยพวกเขา ก็ช่วยป้องกันเหตุทะเลาะวิวาท ลดการระบาดโควิดและป้องกันอุบัติเหตุในหมู่บ้านได้” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

7. การเป็นเจ้าของบ้านที่ดีของประชาชนในชุมชนในการต้อนรับแขกผู้มาเยือนต่างถิ่น และนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเรื่อย ๆ ในช่วงฤดูร้อน ก็จะมีคนนอกพื้นที่ ต่างหมู่บ้าน มาเล่นน้ำคลายร้อนที่ฝายชะลอน้ำหน้าสำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง ช่วงฤดูหนาว ก็จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเดินป่า สำรวจเส้นทางธรรมชาติ เยี่ยมชมถ้ำภายในหมู่บ้าน และปั่นจักรยานท่องเที่ยวในหมู่บ้าน รับประทานอาหารที่แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาญ์ชุมชนและประชาชนเจ้าบ้าน ก็จะดูแลต้อนรับ นำเที่ยวเป็นอย่างดี เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสุขตลอดการเดินทางภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ มีการบริการนั่งรถขนถ่ายการเกษตร สำหรับเที่ยวชมแปลงเพาะปลูกไร่ข้าวโพด ไร่ชิงของหมู่บ้าน และที่สำคัญคือ มีการจัดกิจกรรมผาแดงเทรล วิ่งเทรลของผู้ชื่นชอบการออกกำลังกายวิ่งเทรล ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงามของหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้นำชุมชน และประชาชนจะทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศที่มาเยือนหมู่บ้าน มีการจัดตั้งตลาดชุมชน ชุมนิทรรศการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน รวมถึงการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเป็นอย่างดีและสร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ชุมชนในแต่ละปี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล บริการ ปฐมพยาบาลและคัดกรองโรคโควิด-19 ของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบาย เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ตอนนี้หมู่บ้านเริ่มมีกิจกรรมท่องเที่ยวบ้าง นักศึกษา คนรุ่นใหม่ บางส่วนรู้จักหมู่บ้านเรา ก็จะมาช่วยเรื่องการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย

ราชภัฏลำปาง กิจกรรมท่องเที่ยวก็นั่งรถอีแต๊ก ผู้ช่วย ๆ ก็จะบริการพาไปเที่ยวสำนักสงฆ์ ถ้า แปลง
เกษตรของหมู่บ้าน ไปชมการปลูกข้าวโพด ชিং และจะมีงานวิ่งเทรลช่วงหน้าฝนทุกปี งานวิ่งเทรลนี้
สร้างผลดีกับหมู่บ้านมาก มีการจัดซุ้มขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้ผู้ลงสมัครวิ่ง นักท่องเที่ยว ได้ซื้อ
ของในชุมชน และช่วยให้คนรู้จักหมู่บ้านเรามากขึ้น” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.)
บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้าน
ผาแดง กล่าวถึงการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในงานวิ่งเทรลว่า

“งานวิ่งเทรลนี้ ยิ่งที่ผ่านมาเป็นช่วงโควิด-19 อสม. ทำงานหนัก
มาก ไม่ว่าจะเป็นการตรวจคัดกรอง การตรวจ ATK และต้องทำอาหารบริการนักวิ่งด้วย นับได้ว่างาน
นี้ช่วยหมู่บ้านเรามาก มีคนต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน คนต่างชาติก็มี สินค้าชุมชน โปรแกรมท่องเที่ยวก็
จะได้จัดบริการในงานวิ่งเทรลด้วย และส่วนนี้คงเป็นสิ่งเกื้อหนุนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวหมู่บ้านใน
อนาคต” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่
6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะ
เห็ด กล่าวถึงการส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านว่า

“ก็ดีที่มีคนรุ่นใหม่ และคนประชาสัมพันธ์ที่เป็นคนงาว รวมถึง
อินดี้ ลูกชายพี่ (นายมีฆวาน เวียงนาค) เขาก็เห็นความสำคัญในการทำให้บ้านเราเป็นหมู่บ้าน
ท่องเที่ยว อย่างอินดี้เขาก็ทำเพจชมรมท่องเที่ยวอำเภองาว และบ้านร้อง บ้านเขาทางเพชบุรีอีกด้วย เขา
ก็จะโพสต์ข่าวสารในหมู่บ้าน หรือจุดท่องเที่ยวที่สนใจในผาแดง ไม่ว่าจะป็นน้ำออกกรู บางทีก็ถ่ายเป็น
คลิปลงเพจ แชร์ประชาสัมพันธ์ด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

8. การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

ร่วมกับประชาชนในชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของบ้านผาแดง ตำบล
บ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นกลุ่มคนที่มีใจอาสาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแล
สุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ที่ผ่านกิจกรรมการอบรมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการ
ปฏิบัติหน้าที่ที่เสียสละต่อประชาชนในหมู่บ้าน มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของหน้าที่
ภารกิจที่จะป้องกันโรคระบาดต่าง ๆ โรคไข้เลือดออกภายในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก เมื่อเข้าสู่ฤดูฝน จะ
รวมตัวกันกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติ
เฝ้าระวังเช่นกัน เพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกในหมู่บ้าน และช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ

ไวรัสโคโรนา 2019 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ก็มีการปฏิบัติหน้าที่กันอย่างเข้มแข็ง ทั้งเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาด รวมถึงการดูแลผู้ป่วยที่กักตัวในบ้านด้วย

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเกาะ จังหวัดลำปางว่า

“อสม. เขาทำงานของเขาเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะช่วงโควิด 2-3 ปีที่ผ่านมา ก็จะทำงานหนักหน่อยในการป้องกันและควบคุมโรคโควิด-19 อีกทั้งรณรงค์ให้ชาวบ้านป้องกันการแพร่ระบาดตามมาตรการ และช่วงหน้าฝนก็มีใช้เลือดออกกระบาด อาการค่อนข้างอันตราย อาจถึงชีวิต อสม. ก็ต้องป้องกันและเฝ้าระวังกันอย่างเต็มที่ ช่วยกันกำจัดแหล่งลูกน้ำยุงลาย และให้ความรู้เกี่ยวกับการรณรงค์ป้องกันกับชาวบ้านด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเกาะ จังหวัดลำปางว่า

“ความจริงที่เพิ่งกลับมาอยู่บ้านได้สัก 2 ปี ก่อนหน้านี้ไปทำงานบริษัท จิวเวอร์รี่ ที่พะเยา กลับมาก็มาร่วมทำงาน อสม. กับพ่อแม่บ้านเขา งานค่อนข้างเยอะ บ้านเราหน้าฝนใช้เลือดออกมีกระบาด อสม. จะทำงานหนักมากในการสำรวจลูกน้ำยุงลาย และช่วงวิ่งเทรลที่จะมีขึ้นไม่กี่วันนี้ อสม. ก็จะไปช่วยกันทำงาน ช่วยจัดสถานที่ ทำอาหาร จัดบูธขายสินค้า และบริการผู้ร่วมงานด้วย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

9. การส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชนของหมู่บ้าน

ประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนจะมีอำนาจในการบริหารจัดการปกครองด้วยตนเอง เป็นการปกครองที่จะช่วยลดระบบอุปถัมภ์ ระบบอำนาจนิยม และลัทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยมภายในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนมีการชี้แจง ชับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องในการประชุมหมู่บ้านประจำเดือนทุกเดือน เวลามีนโยบายรัฐบาล กิจกรรมวิถีประชาธิปไตยที่จะต้องขับเคลื่อนในหมู่บ้านตามที่รับข่าวสารจากการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ระดับอำเภอ การดำเนินกิจกรรมรณรงค์ประชาธิปไตย การเลือกตั้ง การประชาคม จะต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใส ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยของผู้นำชุมชนแก่ประชาชนภายในหมู่บ้านว่า

“ถ้าพ่อหลวงไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอทุกเดือน ในช่วงไหนที่มีการเลือกตั้ง หรือมีนโยบายรัฐบาลอะไรใหม่ ๆ ก็จะมาแจ้งกับชาวบ้านในที่ประชุม และหมู่บ้านจะได้ป้ายไวนิลการณรงค์การเลือกตั้งมาด้วย ก็จะติดประกาศที่จุดสำคัญของหมู่บ้าน เพื่อเป็นการช่วยการณรงค์การไม่ขายเสียงภายในหมู่บ้าน เลือกคนดีมาทำหน้าที่เพื่อประชาชน ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนร่วมกันทำเองก็มีบ้าง เช่น งานอาสาต่าง ๆ ซ่อมแซมกุฎี ทำฝาย เป็นต้น โดยไม่ใช้งบประมาณจากหน่วยงานอื่น (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

หมู่บ้านได้ดำเนินการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ประชาธิปไตยทางสื่อต่าง ๆ เพิ่มเติมด้วย เช่น การประกาศผ่านหอกระจายข่าว การทำป้ายไวนิลการณรงค์ประชาธิปไตย เป็นต้น โดยเฉพาะโรงเรียนผาแดงวิทยาจะปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยให้นักเรียนและเยาวชนเป็นอย่างมาก มีกิจกรรมเดินการณรงค์ขบวนการเลือกตั้งของโรงเรียน และมีการจัดตั้งสถานักเรียนภายในโรงเรียน

นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงการณรงค์ประชาธิปไตยของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ถ้าเรื่องพวกแจ้งนโยบาย ประชาธิปไตยอะไรพวกนี้ พ่อหลวงเขามักจะแจ้งผ่านทางหอกระจายข่าว หรือตอนประชุมประจำเดือน ป้ายการณรงค์มีติดตั้งตามหมู่บ้านอยู่แล้ว โดยเฉพาะช่วงที่เลือกตั้งต่าง ๆ และโรงเรียนเขาก็มีสถานักเรียนอยู่แล้ว ผอ.โรงเรียนเขาเน้นเรื่องนี้มากในการส่งเสริมประชาธิปไตยให้แก่เด็ก นักเรียน” (นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

โรงเรียนผาแดงวิทยามีการดำเนินกิจกรรมสถานักเรียนเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักเรียน จัดทำแผนการพัฒนาสถานักเรียน ระเบียบของสถานักเรียน คู่มือสถานักเรียน และโครงสร้างสถานักเรียนโดยมีกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนาโรงเรียนตามกระบวนการยุติธรรม และเป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ ความเป็นประชาธิปไตย มีจิตวิญญาณในการใช้ธรรมาภิบาล เพื่อให้ นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ เป็นต้นกล้าประชาธิปไตยที่มั่นคง เข้มแข็งของสังคมไทย และโรงเรียนผาแดงวิทยาได้เข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันสถานักเรียน ได้รับรางวัลเหรียญทอง ชนะเลิศกิจกรรมสถานักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ประจำปีการศึกษา 2565

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง
พูดถึงกิจกรรมสภานักเรียนของโรงเรียนผาแดงวิทยาวา

“โรงเรียนเขามีสภานักเรียน ทางอาจารย์เขาเคยส่งไปแข่งขันที่
ลำปาง ต่างจังหวัดบ้าง เด็กเขาก็เก่ง พูดเก่งมาก เกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย และกิจกรรมสภา
นักเรียน เป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนเขาประชาสัมพันธ์มากทางเว็บไซต์ ช่องยูทูปก็มี และเคยแข่ง
ชนะเลิศ ระดับเขต ๆ มาแล้วด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
บ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

10. การมีอำนาจสอดส่องและร้องเรียนของประชาชน สำหรับการ ปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มี
อำนาจอธิปไตยในการสร้างการมีส่วนร่วมภายในชุมชน และภาคประชาชนทุกคน ทุกฝ่ายมีความเท่า
เทียมกัน มีอำนาจสามารถร้องเรียนตรวจสอบการทำงานของผู้นำชุมชน ยกตัวอย่างเหตุการณ์ เมื่อ
วันที่ 9 สิงหาคม 2566 ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้ยื่นหนังสือและเข้า
พบนายอำเภองาว เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่ไม่สนใจความเดือดร้อนของ
ประชาชน ในเหตุการณ์กรณีที่ประชาชนบ้านผาแดงได้ไปพบกลุ่มคนเลี้ยงสัตว์ที่เป็นชนเผ่ากลุ่มชาติ
พันธุ์ลาหู่ นำกระบือเข้าไปเลี้ยงในป่าและสร้างคอกเลี้ยงสัตว์ ที่อยู่อาศัย บริเวณป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นแหล่ง
น้ำใช้อุปโภค บริโภคมาตั้งแต่ช่วงบรรพบุรุษของชาวอำเภองาว เป็นต้นน้ำแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยง
ประชาชนอำเภองาวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท โดยประธานอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน (อสม.) พร้อมประชาชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้เดินเท้าเข้าไปสถานที่เกิดเหตุ
ระยะทางไปกลับประมาณ 10 กิโลเมตร ใช้เวลาทั้งสิ้น 5 ชั่วโมง พบว่ามีการสร้างที่อยู่อาศัย ล้อมรั้ว
กันเป็นแนวเขตชัดเจน เบื้องต้นได้ประสานผู้ใหญ่บ้านให้ร่วมตรวจสอบและเดินทางสำรวจในพื้นที่ แต่
ปรากฏว่าไม่สะดวกร่วมตรวจสอบ โดยทางนายอำเภองาวได้สั่งการให้ปลัดอำเภอและเจ้าหน้าที่ที่
เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อเท็จจริงต่อไป

นางสาวรวงคนา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริม
ผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนในเหตุการณ์นี้ว่า

“ตอนนั้น มีคนไปหาของป่า และเขาใช้ไฟส่องกบ เขาเห็นและไป
เดินดู เห็นมีชาวเขาเผ่ามูเซอมาสร้างกระท่อมบริเวณต้นน้ำ และเลี้ยงวัวควายจำนวนมาก เลยไปแจ้ง
กับทาง ส.อบต. ส.อบต. ก็บอกให้ไปแจ้งหัวหน้าป่าไม้มาช่วยดำเนินการ และพี่ในฐานะประธาน อสม.
หมู่บ้าน ก็ไปแจ้งกับพ่อหลวง ว่าเรื่องนี้ละเลยไม่ได้นะ บริเวณต้นน้ำนั้น เป็นต้นน้ำตั้งแต่สมัยบรรพ
บุรุษ จะปล่อยให้ฝูงวัว ควายมาอยู่ ทำแหล่งน้ำสกปรกไม่ได้ ทางพ่อหลวงก็บอกหลังจากไปแจ้งวันนั้น
ก็เรียกชาวเขาคนนั้นมาคุย เขายอมจะย้ายฝูงวัว ควาย ออกจากบริเวณต้นน้ำ และพี่ก็ชวนพ่อหลวง

กับพวกกลุ่มผู้นำ ๆ ไปเดินสำรวจบริเวณต้นน้ำนั้นด้วย เดินไกลมาก ทากก็เยอะ ไปกลับนับ 10 กิโลเมตร เป็น 5 ชั่วโมง ไปกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยาน ๆ ถ้าผาไท มีน้องผู้หญิงคนหนึ่งไปด้วยกัน เดินไม่ไหว เป็นตะคริวด้วย พอไปถึงก็เห็นบริเวณต้นน้ำสร้างกระท่อมจริง ตรงต้นน้ำ มีแต่รอยบวกรอยควาย รอยเท้าควาย และวันนั้น พวกผู้นำ ๆ ผู้ช่วย ๆ ก็ไม่มาร่วมสำรวจสักคน ตัวพี่เห็นทนไม่ได้ จึงส่งหนังสือไปร้องเรียนที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ๆ ให้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ ๆ จนท้ายสุดอำเภอ ๆ ก็ไม่ทำอะไร เพราะถือว่าพ่อหลวงคุยกับชาวเขาที่สร้างกระท่อมนั้น พูดคุย ใกล้เกลี่ยกันเรียบร้อยแล้ว ชาวนี้ หาเน็ตก็มีเยอะแยะ ในเฟซ ๆ ในเว็บไซต์” (นางสาววราภรณ์ ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงเหตุการณ์การเพิกเฉยของคณะกรรมการหมู่บ้านถึงการบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำภายในชุมชนว่า

“เรื่องต้นน้ำยาว มีชาวเขาเอาควายไปเลี้ยง เป็นเรื่องสำคัญมากที่ชาวบ้านต้องหวงแหน และดูแล เพราะต้นน้ำแม่น้ำยาวตรงนั้น หล่อเลี้ยงคนทั้งหมู่บ้านตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ และผู้นำ ๆ ในหมู่บ้านเพิกเฉย ไม่กระตือรือร้น ก็สมควรแล้วที่ชาวบ้านเขาร้องเรียนการปฏิบัติหน้าที่ได้ เพราะมันแสดงถึงความไม่เห็นแก่ความเดือดร้อนของชาวบ้านเลย” (นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

11. การมีช่องทางสื่อสารร้องทุกข์ของประชาชนภายในหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีผู้แสดงความคิดเห็น ร้องทุกข์ของประชาชน ติดตั้งอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ ชั้น 1 ของหมู่บ้าน ณ วัดผาแดง ในผู้แสดงความคิดเห็นก็มีเครื่องหมายสแกนคิวอาร์โค้ดไว้สำหรับติดต่อที่ทำการปกครองอำเภองาว ปลัดอำเภอ สำหรับร้องเรียน ร้องทุกข์ปัญหาของประชาชนได้ด้วย หรือในกรณีฉุกเฉินก็จะโทรศัพท์ติดต่อหาผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ๆ ของหมู่บ้าน กรณีผู้นำชุมชนออกลาดตระเวนดับไฟป่าในช่วงฤดูแล้ง อยู่เขตป่าชุมชน ก็จะมีวิทยุสื่อสาร ประมาณ 4 เครื่องของหมู่บ้าน ไว้ติดต่อร่วมกัน

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงช่องทางสื่อสารร้องทุกข์ของประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“หมู่บ้านจะมีผู้ใส่ความเห็น ข้อร้องทุกข์ตั้งอยู่ที่อาคารที่ประชุมประจำเดือนในวัด ชาวบ้านสามารถเขียนข้อความ ไปจ่อมลงได้ แต่ส่วนใหญ่ถ้ามีเรื่องร้องทุกข์ คนเขาจะมาหาผมเองที่บ้านผม เราก็คุยใกล้เกลี่ยกันตรงนั้นเลย บางทีชาวบ้านไปเจอผมในสวน ก็แจ้งข่าวกันตรงนั้น และผมก็มีวิทยุสื่อสาร ทั้งหมู่บ้านมีถือไว้ 4 คน ผม ผู้ช่วย ๆ พวกนี้ เวลาบางทีไปเข้าป่า มีเรื่องอะไร ผม ผู้ช่วยติดต่อทางวิทยุร่วมกันได้ด้วย เพราะบางทีก็มีเหตุฉุกเฉินขึ้นในหมู่บ้าน ยิ่งช่วงหน้า

ร้อน ไฟไหม้ในป่าแถวหมู่บ้าน เกือบทุกวัน เข้าป่ากันเกือบทุกวัน” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ในส่วนของคุณางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับช่องทางสื่อสารร้องทุกข์ภายในหมู่บ้านและของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ว่า

“ถ้าจะร้องทุกข์ ร้องเรียนอะไร ชาวบ้านเขาก็จะประสานพ่อหลวงกันนะ โทรศัพทไปหาเลย หรือโทรหา ส.อบต. และพี่ก็จะเห็นผู้ร้องทุกข์ที่อาคารประชุมในวัดด้วย สามารถหย่อนข้อความลงได้ เห็นว่ามีคิวอาร์โค้ดสำหรับร้องเรียนออนไลน์กับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ๆ ได้ด้วย และสำหรับกลุ่ม อสม. ถ้าหากมีกิจกรรม มีผู้ป่วยยาเสพติดคลั่ง หรือนัดกันดูแลผู้ป่วยติดเตียงในหมู่บ้าน ก็จะประสานกันใน Line กลุ่ม อสม. หมู่บ้านกันตลอด” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

12. การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

โรงเรียนผาแดงวิทยา มีกิจกรรมโครงการการศึกษาเพื่อต่อต้านการใช้ยาเสพติดในเด็กนักเรียน หรือที่เรียกว่า ครูแดร์ D.A.R.E. (Drug Abuse Resistance Education) ที่มีวิทยากรจากสถานีตำรวจภูธรจาวให้ความรู้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาทุกวันพุธของสัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านการใช้ยาเสพติดของเด็กนักเรียน ทำให้นักเรียนเข้าใจ มีความรู้เกี่ยวกับการต่อต้านการใช้ยาเสพติดและหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง และมุ่งเน้นให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาและหลักสูตรของ D.A.R.E. 4 ประเด็นหลักใหญ่ ๆ คือ เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุราและยาเสพติด เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักใช้ทักษะในการตัดสินใจ เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักวิธีต่อต้านแรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน และเพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักใช้ทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากการใช้ยาเสพติดและความรุนแรง

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงกิจกรรมครู D.A.R.E. ของโรงเรียนผาแดงวิทยาว่า

“ยาเสพติดนี้ระบอบมากในปัจจุบัน ต้องป้องกันจากที่โรงเรียนด้วย ผอ.โรงเรียน เขาก็ส่งเสริมให้มีกิจกรรมครู D.A.R.E. โดยขอวิทยากรที่เป็นตำรวจจาก สภ.จาว มาช่วยเป็นวิทยากรให้เด็ก นักเรียน มีความรู้เรื่องยาเสพติด โทษพิษภัยของยาเสพติดแต่ละอย่าง แต่ละประเภท และวิธีป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

1.1.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

ความรับผิดชอบร่วมกัน และมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการฝึกกำลังมวลชนภายในหมู่บ้านทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน จะทำให้เกิดผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางด้านจิตใจของประชาชน เกิดการพัฒนาทางด้านวัตถุในชุมชน ตลอดจนเกิดการพัฒนารวมกันในด้านต่าง ๆ ด้วย ที่เป็นผลประโยชน์ที่ดีที่เกิดขึ้นชุมชน และสมาชิกชุมชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้าน ด้วยการใช้การพัฒนาชุมชนแนวทางชุมชนอาชีพโดย ที่ทุกคนในชุมชนร่วมกันสร้างความเข้าใจ และขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนตามแนวทางดังกล่าวอย่างจริงจัง ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งแยกประเด็นของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. การสร้างความสามัคคีและความเอื้ออาทรของสมาชิกชุมชน

กิจกรรมต่างๆ มากมายของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่มีประชาชนทุกเพศ ทุกวัย มีส่วนร่วมในหมู่บ้าน โดยเฉพาะประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี (ไม้ค้ำโพธิ์) ใต้กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะกลับบ้านแทบทั้งหมด และจะมาสุนัขสนานร่วมกิจกรรมตั้งขบวนแห่ตามถนนในหมู่บ้าน และรื่นเริงในวัดผาแดง รวมถึงงานบุญต่าง ๆ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น ประชาชนทุกครัวเรือนจะมาร่วมทำบุญ ถือเป็นการสืบทอดประเพณีทางพระพุทธศาสนา และเพื่อความเป็นสิริมงคลของประชาชนและหมู่บ้านด้วย ที่สำคัญเสริมสร้างความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน เป็นการค้ำจุนพระพุทธศาสนา ศาสนาประจำชาติไทยให้ยั่งยืนคู่สังคมในหมู่บ้านต่อไป และรายได้จากการทำบุญสมทบบริจาคในประเพณีทางศาสนา ส่วนหนึ่งก็จะมาช่วยพัฒนาหมู่บ้าน วัด และโรงเรียนด้วย

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงความสามัคคีของคนในหมู่บ้านในงานประเพณีต่าง ๆ ว่า

“ช่วงสงกรานต์ เด็ก ๆ ลูก หลานจะกลับบ้านกัน และจะมีงานแห่ไม้ค้ำศรี เป็นงานใหญ่งานหนึ่งของหมู่บ้าน จะแห่กันช่วงสาย ๆ ในวันปีใหม่พญาวัน ก่อนหน้านั้นคนทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันสร้างไม้ค้ำศรี พอถึงวัน ก็จะมิขบวนแห่ ทุกคนในหมู่บ้านจะมารวมตัวกันในวังงานเยอะสุดในรอบปี มาเจอหน้ากัน มาพูดคุย สนุกสนานกันมากเลยงานนี้ แถมได้บุญกันด้วย และงานนี้ก็มีความด้วย พอเสร็จงาน ก็เอาไม้ค้ำศรีไปค้ำที่ต้นโพธิ์ข้าง ๆ วัด เป็นงานที่ช่วยค้ำจุนศาสนาให้ยั่งยืนด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. การส่งเสริมให้หมู่บ้านมีความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย

การสอดส่องดูแล เฝ้าระวังเหตุการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนและประชาชนทุกคน จะต้องร่วมมือสอดส่องดูแลกันอยู่แล้ว และหมู่บ้านมีอาสาสมัครชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) อยู่แล้ว จะช่วยดูแลความสงบเรียบร้อย เวลาหมู่บ้านมีกิจกรรมใหญ่ ๆ ที่มีกลุ่มเป้าหมาย ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก จะช่วยทำให้การจราจรภายในชุมชนคล่องตัวขึ้น มีความปลอดภัยในการใช้รถบนท้องถนน และเฝ้าระวังเหตุการณ์ความไม่สงบ การทะเลาะวิวาท และการทำร้ายที่เสี่ยงต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินขึ้นในชุมชนด้วย ความหวาดระแวงของคนในชุมชนก็จะน้อยลงด้วย ถ้ามีเหตุการณ์พิพาทกันในชุมชน ผู้นำชุมชนก็สามารถเรียกมาไกล่เกลี่ย เสร็จทำให้เรียบร้อยได้ด้วยตนเอง ความปลอดภัยก็จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงซ้ำซ้อนอีก

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายถึงกิจกรรมของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ว่า

“ชรบ. ของหมู่บ้าน ต้องพร้อมร่วมมือกันตลอดในยามหมู่บ้านมีงานใหญ่ หรืออาจมีเหตุการณ์ไม่ปกติ ไม่ใช่แค่ ชรบ. ทำงานฝ่ายเดียว ชาวบ้านต้องช่วยกันสอดส่องดูแล เพื่อป้องกันความไม่สงบในชุมชนด้วย ส่วนใหญ่เขาก็จะปฏิบัติหน้าที่ เวลาหมู่บ้านมีงาน งานวัด งานผ้าป่า บางทีก็ให้มี ชรบ. เฝ้ายามด้วย เพราะกลัวชาวบ้าน เด็กจะตีกันในงาน เรื่องตั้งด่าน ก็จะตั้งตามนโยบายของนายอำเภอ ๆ ให้ตั้งช่วงเทศกาลวันหยุดยาว และช่วงโควิดที่ผ่านมา 3 ปีนี้ ก็เคยตั้งด่านเช่นกัน ตามละแวกบ้านโชนบน ของตำบลบ้านร้อง ถ้ามีเหตุการณ์ไม่ปกติ บางครั้งพ่อหลวงผู้นำ ๆ ก็สามารถไกล่เกลี่ยชาวบ้านกันได้เอง โดยไม่ต้องถึงขั้นแจ้งปลัด ๆ ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ๆ” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

การเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมในชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคนก็ให้ความร่วมมือในการเฝ้าระวังและดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดที่กลับสู่ชุมชน ทุกภาคส่วน โรงเรียนผาแดงวิทยาก็ร่วมมือ ดูแล หนุนรั้งจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์และเดินรณรงค์ขบวนวันต่อต้านยาเสพติดโลก ทุกวันที่ 26 มิถุนายน ของทุกปี เพื่อให้เด็ก นักเรียนเห็นโทษภัยของยาเสพติดและไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว การที่ชุมชนมียาเสพติดน้อยลงหรือไม่มีเลย จะทำให้ชุมชนมีความมั่นคง สงบเรียบร้อย และปลอดภัยมากขึ้น

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน กล่าวถึงกิจกรรมงานรณรงค์วันต่อต้านยาเสพติดโลก ในขณะที่ทำงานเป็นพนักงานจ้างเหมาที่ศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ ICT ของโรงเรียนผาแดงวิทยาเมื่อปีที่แล้วว่า

“โรงเรียนเขาจัดเดินขบวนรณรงค์วันต่อต้านยาเสพติด โดยจะเดินตามถนนในหมู่บ้านทุกปี ทั้ง ผอ. ครู และนักเรียนจะร่วมกิจกรรม มีถือป้ายที่มีถ้อยคำเกี่ยวกับการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด มีอุปกรณ์ อย่างรูปบุหรี่ยัดเหล้า ถ้อยคำสั้น ๆ เกี่ยวกับโทษภัยยาเสพติด ทั้งภาษาไทย และอังกฤษ เด็กเขาก็ถือ เดินขบวนกันด้วยในหมู่บ้าน กิจกรรมนี้คิดว่าดีนะครับ เพราะช่วยให้เด็กเห็นโทษภัยยาเสพติด ชาวบ้านที่เห็นเด็กเดินขบวน ก็จะได้เห็นเป็นตัวอย่างด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะในครัวเรือน โดยการคัดแยกขยะตามหลัก 3 Rs (Reduce Reuse Recycle) เป็นขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะเปียก และขยะอันตราย รวมทั้งมีจุดทิ้งขยะอันตราย เช่น ขวดสารเคมี หลอดไฟฟ้า ถ่านไฟฉาย เป็นต้น ของหมู่บ้านด้วย และมีการคัดแยกขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระป๋อง มีจุดทิ้งทั้งในตัวหมู่บ้าน โรงเรียนผาแดงวิทยา และสำนักสงฆ์ถ้ำผาแดงด้วย จุดทิ้งขยะใหญ่ ๆ จะมีบ่อขยะอยู่บริเวณตอนใต้เลยตัวหมู่บ้านไปเล็กน้อย ที่มีการกำจัดขยะโดยการฝังกลบ โดยการคัดแยกขยะจะช่วยกำจัดขยะได้ถูกวิธีมากขึ้น ลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ป้องกันอากาศเป็นพิษที่สร้างอันตรายต่อคนในชุมชน นำขยะกลับมาใช้ใหม่ ช่วยเพิ่มรายได้และลดทรัพยากรโลกในการผลิตใหม่อีกด้วย

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน กล่าวถึงกิจกรรมคัดแยกขยะในโรงเรียนผาแดงวิทยาว่า

“โรงเรียนจะมีจุดสำหรับคัดแยกขยะภายในโรงเรียน ตั้งชื่อเป็นโครงการคัดแยกขยะไล่ถึงขยะสีดำ จำนวน 4 ประเภท มีขยะเปียก ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ขยะทั่วไป ใช้หลัก 3 Rs เพื่อลดขยะในชุมชน นำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้ด้วย เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของนักเรียนด้วย ที่สำนักสงฆ์ ตามจุดบนถนนหมู่บ้าน ก็มีจุดคัดแยกขยะ จุดทิ้งของเสียอันตรายเช่นกัน และหมู่บ้านก็มีบ่อขยะสำหรับฝังกลบ บริเวณบ้านล่าง เลยกทางเข้าสำนักสงฆ์ไปนิดนึง ซ้ายมือก็จะเห็นบ่อสำหรับกำจัดขยะของหมู่บ้านตรงนั้น” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

ของเสียจากการเกษตรจากการปลูกข้าวโพด ก็จะมีการนำเปลือกข้าวโพดมาทำปุ๋ยหมัก อาหารหมักโค เป็นการลดขยะและลดการเผา เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชนด้วย อีกทั้งเป็นการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วย

นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายเกี่ยวกับการลดปริมาณขยะจากผลผลิตทางการเกษตรว่า

“เกษตรกรชาวบ้านที่ทำข้าวโพด เขาก็รู้จักนำเศษ กาก ชาน ข้าวโพดมาทำเป็นปุ๋ยหมัก อาหารให้สัตว์กัน เป็นการช่วยรักษาความสมบูรณ์ของดินด้วย ดีกว่าเอา เศษข้าวโพดไปเผา นอกจากเกิดมลพิษ เศษเขม่าก็จะปลิวตกเต็มทั่วหมู่บ้าน ใช้วิธีทำปุ๋ยนี้ง่าย และดี ที่สุด ประหยัดต้นทุนซื้อปุ๋ยด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการ ท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

4. การป้องกันโรคระบาดภายในชุมชน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือที่เรียกว่า โครโควิด-19 จะเห็นว่าภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามมาตรการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด เป็นอย่างดี และเห็นความเข้มแข็งสามัคคีของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ทำงานอย่างขยันขันแข็งในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการรณรงค์ ติดตามประชาชนทุกหลังคาเรือนให้ ป้องกันการแพร่ระบาดติดต่อ รวมถึงการเอาใจใส่ดูแลผู้ป่วยที่กักตัว มีการแบ่งปันพืชผักสวนครัว เครื่องอุปโภค ยารักษาโรค หน้ากากอนามัย น้ำยาฆ่าเชื้อสำหรับล้างมือให้ทุกหลังคาเรือน ทำให้ชุมชน มีความเสี่ยงการแพร่ระบาดของโรคนี้น้อยลง และประชาชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดูแลช่วยเหลือ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และในฤดูฝน หมู่บ้านมักจะประสบปัญหาไข้เลือดออกจากยุงลายเป็น พาหะในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ก็ร่วม สืบสวนหาสาเหตุของยุงลาย และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์ให้ คำแนะนำป้องกันไม่ให้ประชาชนป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก กิจกรรมนี้ก็จะส่งเสริมความร่วมมือ ความสามัคคีของภาคประชาชนทุกฝ่ายเป็นอย่างดี และหมู่บ้านจะได้ปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก ในช่วงฤดูฝนมากขึ้น

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วงวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 ว่า

“ช่วงโควิด อสม. ทำงานกันหนักมาก ต้องทำงานรายงานข้อมูล ส่งทาง รพ.สต. ด้วย เอาข้อมูลผู้ป่วยคีย์ลงในระบบด้วย ติดตาม ให้ข้าว ให้น้ำด้วย มีการติดป้ายบ้านที่มี ผู้กักตัวด้วย ช่วงนั้นได้เห็นความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชนมาก ทางผู้นำ ๆ ก็ช่วยรณรงค์ป้องกัน ประกาศมาตรการในที่ประชุมประจำเดือน นำงบ ๆ ในหมู่บ้าน แจกหน้ากากอนามัย ร่วมบริจาคของ ให้ครัวเรือนที่กักตัวด้วย ทุกคนก็ร่วมมือใส่แมสกันดี คนตั้งวงเหล้าในหมู่บ้านช่วงนั้นก็ไม่มี ถ้าจะดื่ม ก็ ดื่มที่บ้านใคร บ้านมัน ATK ก็มาช่วยกันตรวจ ช่วงงานวิ่งเทรล ปี 2563 ด้วย ถึงบ้านเราห่างไกล อาจ เสี่ยงโควิดน้อยกว่าในเมือง แต่ อสม. ก็ทำงานขยันกันมากช่วงนั้น งานศพก็ต้องคัดกรอง วัดไข้ด้วย เพื่อป้องกันความเสี่ยงโควิดในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับไข้เลือดออก ระบาดแทบทุกปีในช่วงหน้าฝน เพราะบ้านเราอยู่ในป่า ต้องร่วมกันกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ทางหมอ รพ.สต. ก็จะมาให้ความรู้ที่

ประชุมประจำเดือนให้ชาวบ้านปฏิบัติตามด้วย” (นางตีม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรี บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. การสร้างระเบียบวินัยของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้าน

การเสริมสร้างที่มุ่งเน้นให้ประชาชนตระหนักในความเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ จิตอาสาในการพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และพัฒนาความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนภายในหมู่บ้าน จะมีส่วนช่วยให้สมาชิกชุมชนทั้งหมู่บ้านรู้บทบาทและหน้าที่ของตน เริ่มจากครอบครัว บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกครัวเรือน พ่อ แม่ ลูก จะต้องทำหน้าที่อย่างไรบ้างในชีวิตประจำวัน จนไปถึงระดับชุมชน บทบาทของผู้นำชุมชนและประชาชน ทุกคนต้องรู้หน้าที่ นัดหมายทำกิจกรรมอะไร ต้องมาตรงต่อเวลา การตระหนักในคุณธรรมดังกล่าวและภารกิจ บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชุมชนเหล่านี้ เป็นส่วนช่วยในการสร้างความมีระเบียบวินัยของประชาชนให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่เสมอดันเสมอปลายของสมาชิกชุมชน ถ้าประชาชนทุกคนมีจิตสาธารณะ จิตอาสาทั้งหมู่บ้าน ร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนและทำตนเองให้มีคุณค่าต่อการบำเพ็ญประโยชน์ ก็สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สงบสุข มีความสมานฉันท์และยั่งยืนขึ้นได้

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงค่านิยมของประชาชนภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“สังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สมัยก่อนชาวบ้านมีความสามัคคีกันมากกว่านี้ เดิมนั้น การแข่งขันเริ่มมี เด็กแถวบ้านก็ไปเรียนต่อ ไปทำงานกันข้างนอกเยอะ ผู้สูงอายุก็มากขึ้นเรื่อย ๆ พ่อแม่ที่ทำสวน เขาก็ยังสอนให้ลูกเขาหัดทำอยู่ เมื่อมีอะไรเลี้ยงชีพวันข้างหน้า เด็กที่เรียนหนังสือ ก็เรียนที่ศูนย์เด็กเล็ก ๆ ที่โรงเรียนบ้านเราที่แหละ บ้านใครมีตังค์หน่อย ก็ส่งไปเรียนพะเยา บางบ้านจ่ายค่ารถรับส่งลูกด้วย กิจกรรมในหมู่บ้านก็ยังดี เด็กกลับบ้านมาก็เข้าวัดทำบุญกันอยู่ เห็นความสำคัญหน่อยก็ยังดี ทำฝาย บางบ้านมีคนรุ่นใหม่ เขาก็ยังมาช่วยพ่อเขาทำฝายด้วย เรื่องวินัยในหมู่บ้าน พ่อหลวงเขาก็แจ้งให้ลูกบ้านปฏิบัติตามอยู่ เช่น ให้ทำความสะอาดหน้าบ้านที่มีหญ้ารก มีเศษใบไม้ บางบ้านก็ทำ บางบ้านก็ไม่ทำ ทุกอย่างที่ทำในหมู่บ้านนี้ ก็ล้วนแต่เป็นการให้คนรู้หน้าที่ของใครของมันนั่นแหละ” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

6. การสร้างความเท่าเทียมกันของประชาชนในชุมชน

ชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่ขับเคลื่อนในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน ประชาชนทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการกระจุกอำนาจอยู่ที่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านสู่ประชาชน ที่เรียกว่าการพัฒนาในแนวตั้งหรือการพัฒนาจากบนลงล่าง และไม่มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาสอดแทรกในการพัฒนา

หมู่บ้าน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปในแนวระนาบ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีอำนาจในการปกครอง แสดงความคิดเห็น สร้างหมู่บ้านหรือชุมชนเข้มแข็งอย่างเสมอภาคกัน ผู้ใดมีส่วนร่วมก็จะได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน หรือตามศักยภาพในการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคล เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรในชุมชน ผู้ใดทำมาก ก็มีรายได้มากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพน้อยกว่า การกระจายรายได้ในหมู่บ้านจะเป็นธรรม ไม่มีความเหลื่อมล้ำเรื่องการกระจายรายได้ เป็นต้น

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง บรรยายถึงการกระจายความเท่าเทียมกัน และการกระจายรายได้ของคนในหมู่บ้านว่า

“เรื่องการแบ่งผลประโยชน์ของรายได้ ความเท่าเทียมกันของชาวบ้าน เราก็คำนึงถึงความเป็นธรรม อย่างทำข้าวโพดหวาน บ้านไหนขยัน ทำเยอะ ก็มีรายได้หน่อย บ้านไหนขี้เกียจ ไม่ค่อยทำ ก็ได้ตามนั้น เรื่องความเหลื่อมล้ำมันก็มีบ้างเป็นธรรมดา แต่ละคนไม่เหมือนกัน คนรู้หนังสือ คนไม่รู้หนังสือ ดูง่าย ๆ คนรู้หนังสือย่อมได้เปรียบ มีโอกาสในสังคมมากกว่า คนมีรายได้ กับคนจนในหมู่บ้านก็เช่นกัน ใครมีตังค์ ก็มีโอกาซื้ออะไรที่อยากได้มากกว่า แต่คนในหมู่บ้านก็ยังตระหนักในความพอเพียง ประหยัดอยู่ มีกับเด็กรุ่นใหม่อาจเห่อไปบ้าง อยากได้มือถือก็จะขอพ่อแม่ หรือทำงานซื้อให้ได้ เพราะเดี๋ยวนี้ของพวกนี้ก็จำเป็น” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

1.1.4 การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

กิจกรรมพัฒนาชุมชนทุกกิจกรรมในทุก ๆ ด้าน ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเวียง จังหัดลำปาง ไม่ใช่รวมตัวทำกันแล้ว ทำให้เรียบร้อยและจบสิ้น สมาชิกชุมชนต้องตระหนักดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ถอดบทเรียน ค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาของการดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชนทุกกิจกรรม ควรประชุม พูดคุยกันระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนเป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนดังกล่าว สร้างผลประโยชน์ สร้างสิ่งที่ดี และความเจริญขึ้นภายในหมู่บ้าน ตลอดจนมีการส่งเสริมการจัดทำเอกสารข้อมูลชุมชนต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างเป็นระบบ และจัดทำเอกสาร หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วย สำหรับการติดตามและประเมินผลกิจกรรมภายในชุมชนด้วย กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทางด้านจิตใจและวัตถุภายในหมู่บ้านจะสร้างผลการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมดูแลวางแผนพัฒนาต่อไป เพื่อความยั่งยืนในชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งแยกประเด็นต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านได้ดังนี้

1. การประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน และการประเมินหมู่บ้าน

เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีการดำเนินการติดตามและประเมินผลการประเมินความ “อยู่เย็น เป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม โดยใช้แผนผังใยแมงมุม เป็นประจำทุกปี และประเมินผลทั้งสิ้น จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีสุขภาพที่ดี เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี การมีสภาพแวดล้อมดี มีระบบนิเวศที่สมดุล การเป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล เป็นต้น พบว่าชุมชนมีการขับเคลื่อนทุกองค์ประกอบ บางตัวชี้วัดที่ระดับความสุขอยู่ในระดับปานกลางก็จะนำไปจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาและเฝ้าระวังต่อไป เช่น การมีปัญหาข้อพิพาทชายเสี่ยงในการเลือกตั้งเล็กน้อยภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึง การประเมินกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“เรื่องประเมินหมู่บ้าน เราก็ได้ความรู้มาจากพัฒนาชุมชนอำเภองาว เจ้าหน้าที่ของตำบลจะมาอบรม และนำแบบประเมินมาให้กับทางหมู่บ้าน ทางผู้นำชุมชน และผมก็ได้ปฏิบัติ นำมาประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านทุกปี มีทั้งเกณฑ์ ตัวชี้วัด ที่มีคำอธิบายอย่างละเอียด อย่างประเมินที่ใช้ผังใยแมงมุม เราก็ประชาคมปีละ 1 ครั้ง จะพบว่าหมู่บ้านยังบกพร่องปัญหาเรื่องการรณรงค์การไม่ทุจริตในการเลือกตั้ง ยังมีปัญหาข้อพิพาทชายเสี่ยง ตรงจุดนี้เราก็พยายามมาหาทางแก้ไข และหากิจกรรมที่แก้ไขปัญหาให้ได้ พยายามเอาลงแผนชุมชนด้วย” (นาย นพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ บ้านผาแดงมีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จำนวน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ได้แก่ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ การส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น สรุปคือผ่าน 21 ตัวชี้วัด ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องทำบัญชีครัวเรือนเป็นตัวอย่างให้ประชาชน ส่งเสริมการอบรมจัดทำบัญชีครัวเรือนแก่ประชาชน และติดตามอย่างต่อเนื่อง

โดยการจัดระดับศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 พออยู่ พอกิน หมู่บ้านเป็นต้นแบบในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติ ทำใช้ ทำกินเองในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการส่งเสริมการออม จะต้องผ่านเกณฑ์ 10-16 ตัวชี้วัด ระดับที่ 2 อยู่ดี กินดี หมู่บ้านเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ

พัฒนาในรูปแบบกลุ่ม การพัฒนา รายได้สามารถพัฒนาด้วยระบบกลุ่ม มีการเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน จะต้องผ่านเกณฑ์ 17-22 ตัวชี้วัด ระดับที่ 3 มั่งมี ศรีสุข หมู่บ้านเป็นต้นแบบในการบริหารการพัฒนาในรูปแบบของเครือข่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน จะต้องผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดหรือ 23 ตัวชี้วัด และบ้านผาแดงจัดอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี

นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเมือง จังหวัดลำปางว่า

“กิจกรรมประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ พช. (พัฒนาชุมชน) เคยมาแนะนำไว้ในหมู่บ้าน ทางผม ผู้ช่วย ๆ พ่อหลวง ก็ให้คนในหมู่บ้านร่วมประเมินกันทุกปี ปีนี้ที่ผ่านมา เราก็ประเมินพบว่าหมู่บ้านอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี หมู่บ้านยังมีปัญหาเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชน การจัดทำบัญชีครัวเรือน หลายบ้านเคยทำ และเลิก เราก็ต้องพยายามส่งเสริมให้เขาทำให้เป็นกิจจะลักษณะ และทำอย่างต่อเนื่องด้วย เพราะจะช่วยให้ชาวบ้านวางแผนการเงินได้เป็น” (นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การติดตามกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

การติดตามกิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชน รวมถึงโครงการพัฒนาหมู่บ้านในแผนพัฒนาระดับตำบล หรือแผนพัฒนาท้องถิ่น มีทั้งโครงการที่ใช้งบประมาณและไม่ใช้งบประมาณ สำหรับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง มีการขับเคลื่อนซ่อมแซมถนนบางโครงการ เพราะใช้งบประมาณสูงในการดำเนินการ แต่ละโครงการจะมีการติดตามและตรวจรับของคณะกรรมการ สำหรับโครงการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนที่หมู่บ้านบริหารจัดการเอง ต้องมีการติดตามในระยะยาวในการเห็นผลของโครงการว่าขับเคลื่อนไปได้มากน้อยแค่ไหน มีการตรวจสอบปัญหาและประเมินคุณค่าของโครงการ ค้นหาศักยภาพจากการดำเนินงานโครงการด้วย

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านกล่าวถึงการติดตามกิจกรรมที่ขับเคลื่อนในแผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่นว่า

“โครงการต่าง ๆ ที่ทำในหมู่บ้าน อย่างสร้างถนน อบรมอาชีพทางผู้นำชุมชน อบต. เขาติดตามกันอยู่ บางครั้งก็มีเอกสารประกอบการติดตาม พวกทำสัญญาจ้างตรวจรับ TOR งบประมาณ ประเมินผลโครงการไรพวกนี้ อบต.เขาจะเข้าใจ และการจะดูผลของโครงการ ไม่ใช่ไม่กี่เดือนดูผลได้ แต่ละโครงการจะต้องติดตามและประเมินผลในระยะยาวว่าโครงการ

นี้ล้มเหลว ยุติ หรือขับเคลื่อนพัฒนามากน้อยเพียงใด” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นับเป็นที่โชคดีของหมู่บ้านที่อาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางให้ความสนใจการส่งเสริม พัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรของหมู่บ้าน เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การแปรรูปขิง เป็นต้น ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการวิจัย พัฒนาต่อยอด จนกระทั่งเห็นศักยภาพชุมชน ทุนทางธรรมชาติที่สวยงามของหมู่บ้าน จนหมู่บ้านเกิดการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นมา

นางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการเอื้ออำนวยกิจกรรมโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางว่า

“อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาเห็นความสำคัญของการพัฒนาอาชีพในหมู่บ้านมาก โดยเฉพาะการปลูกขิง การเพาะเห็ด ช่วยสนับสนุนเรื่องเตาอบพลังงานแสงอาทิตย์ให้หมู่บ้าน ให้คนในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากขิงในรูปแบบต่าง ๆ สร้างรายได้เสริมด้วย ตัวที่เองได้ทำอาชีพเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ก็ทำวิจัยเรื่องการให้อาหารจิ้งหรีดสูตรต่าง ๆ ที่คุ้มทุนมากที่สุด ร่วมกับอาจารย์เขาด้วย เรื่องท่องเที่ยว อาจารย์เขาก็ให้นักศึกษาช่วยทำแผนพับ โบรชัวร์ประชาสัมพันธ์โปรแกรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และให้นักศึกษาออกบูธส่งเสริมท่องเที่ยวหมู่บ้านในงานวิ่งเทรลทุกปีด้วย คนที่มาร่วมงานก็จะได้แวะเที่ยวหมู่บ้านเรา ไปลำนักสงฆ์ ไปเล่นน้ำที่ฝายก่อนกลับ และช่วยให้คนรู้จักบ้านผาแดงมากขึ้นด้วย” (นางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

สำหรับกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย เป็นต้น หมู่บ้านมีสวัสดิการกองทุนชุมชนช่วยเหลือผู้ยากไร้ มอบถุงยังชีพเป็นประจำทุกปี กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็ดำเนินการเอง ทำแนวกันไฟฟ้า ทำฝายชะลอน้ำ ทำเป็นประจำทุกปี ใช้งบประมาณของหมู่บ้านในการบริหารจัดการ ส่วนการเฝ้าระวังความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ก็มีมาตรการในการสอดส่อง เฝ้าระวังเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีความสงบ เรียบง่าย ห่างไกล จึงไม่ค่อยพบปัญหาทางด้านนี้เท่าที่ควร

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการติดตามกิจกรรมอื่น ๆ ในแผนชุมชนดังนี้

“โครงการอื่น ๆ ของหมู่บ้าน หลายงาน หมู่บ้านดำเนินการเองได้ ไม่ว่าจะช่วยเหลือคนจน หมู่บ้านก็มีสวัสดิการ มีเงินจากกองทุนชุมชน จัดสรรแบ่งปันให้ทุกปี เรื่องทำฝาย หมู่บ้านก็ทำต่อเนื่อง นับว่าเป็นร้อยจุดเลย สำหรับฝายชะลอน้ำของหมู่บ้าน เพราะหน้าฝนน้ำก็หลาก หน้าร้อน บางปีแล้ง น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร ชาวบ้านก็จะเน้นเรื่องทำฝายมาก ส่วน

เรื่องไฟฟ้า บางทีเราก็เฝ้าระวัง แต่ก็ยังมีคนเห็นแก่ตัวแอบเผา เพื่อหาของป่าอยู่บ้าง บางคนก็สู้บขุหรือม้งง่าย ทั้งในป่า จับมือใครดม หาหลักฐานก็ยาก ส่วนเรื่องยาเสพติด เรื่องคนทะเลาะกัน พวกนี้ชาวบ้านเขาดักเตือนกัน ดูแลกันเองได้อยู่” (นายวิชณ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

3. การสำรวจข้อมูลชุมชน เพื่อวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน

การสำรวจข้อมูลชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางงจังหวัดลำปาง มีการจัดเก็บข้อมูลทุกปี โดยเฉพาะข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จัดเก็บเป็นประจำทุกปี โดยอาสาสมัครผู้จัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของหมู่บ้านดำเนินการจัดทำ และอาสาสมัคร 1 คน จะรับผิดชอบจัดเก็บข้อมูลต่อจำนวน 50 ครัวเรือน และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) จัดเก็บเป็นประจำทุก 2 ปี โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้จัดเก็บข้อมูลดังกล่าวมีการตรวจสอบและรับรองคุณภาพการจัดเก็บทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ น่าเชื่อถือ และมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ตัวชี้วัดใดที่ไม่ผ่านเกณฑ์ของบ้านผาแดงมีทั้งหมด 2 ตัวชี้วัด ก็สามารถนำเข้าโครงการพัฒนาสู่แผนชุมชน และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบหรือหมู่บ้านช่วยเหลือ แก้ไข บริหารจัดการเอง เช่น มีครัวเรือนจำนวน 3 ครัวเรือนในหมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ และมีครัวเรือนที่ไม่ผ่านเกณฑ์เรื่องรายได้ จำนวน 2 ครัวเรือน เป็นต้น โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีรายได้น้อย จะเป็นครัวเรือนผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยเพียงพอ ที่จะเน้นสงเคราะห์ด้วยถุงยังชีพเป็นส่วนใหญ่ หมู่บ้านจะดูแลและติดตามเป็นพิเศษ

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ว่า

“ผมเป็นผู้ช่วย ๆ จะเน้นเรื่องการทำเอกสารช่วยเหลือ การเก็บ จปฐ. ก่อนหน้านั้นผมก็ช่วยเก็บกับผู้ช่วย ๆ อีกคน กับกลุ่ม อสม. ด้วย คนหนึ่งก็จะจัดเก็บ 50 ครัวเรือนตามคัมของบ้านใคร บ้านมัน ช่วยกัน และส่งให้ทาง อบต. หรือบางปีก็ให้คนอื่นจากหมู่บ้านอื่นที่เขาช่วยศิษย์ข้อมูลได้ ก็ให้ช่วยศิษย์ไป ส่วนใหญ่หมู่บ้านจะตกเกณฑ์เรื่องมีบ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ ก็ประสานทาง อบต. มาตรวจสอบ และช่วยเหลือต่อไป ครัวเรือนยากจนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุติดเตียง บางคนก็รายได้น้อยพอ จะให้ไปอบรมอาชีพก็ไม่ไหวละ บ้านเราก็อยุไกล ขอความช่วยเหลือเรื่องถุงยังชีพ เงินสงเคราะห์ก็พอครับ” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน กล่าวถึง การจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ในช่วงหลังด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ว่า

“ช่วงหลัง จปฐ. ไม่กี่ปีนี่ พ่อหมู่บ้านเปลี่ยนจากเก็บแบบเล่ม ก็ มาเก็บโดยใช้แท็บเล็ต ผู้นำชุมชนเขาทำกันไม่ค่อยได้ และไม่มีเวลา เขาก็มาขอผมช่วยทำ เพราะที่ ทำงานก็มีไต่บึก ไต่บึกส่วนตัวก็มี ผมก็จัดเก็บ จปฐ. โดยใช้มือถือกับคอม ฯ มาได้ 2 ปีแล้ว ค่ะ ปรึกษากับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตำบลด้วย การให้ความช่วยเหลือ ก็เห็นมีหน่วยงานมาช่วยแจกถุงยังชีพอยู่ พ่อหลวงเขาก็ถ่ายรูป และเขียนข่าวรายงานผ่าน Line ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอ ฯ ด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

4. การประเมินและทบทวนแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

แผนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีการประเมินคุณภาพแผนชุมชนที่หมู่บ้านดำเนินการเอง จำนวน 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) และข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน สำหรับวิเคราะห์และจัดทำแผนชุมชนร้อยละ 70 ขึ้นไป การมีผู้แทนของครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนมากกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน มีการจัดทำแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นรูปธรรม การมีกระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมีโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข การมีกิจกรรมพึ่งตนเอง (หมู่บ้านดำเนินการ) อย่างน้อยร้อยละ 30 ของกิจกรรมในแผนชุมชน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ร้อยละ 30 ของกิจกรรมพึ่งตนเอง เป็นต้น

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการประเมินแผนพัฒนาหมู่บ้านว่า

“แผนพัฒนาหมู่บ้าน ไม่ว่าจะแผนชุมชน แผนท้องถิ่น ไม่ใช่ ประชาคม ทำรูปเล่ม และดำเนินโครงการเพียงอย่างเดียว อย่าง อบต. เขาก็จะมีตัวชี้วัดแผนท้องถิ่น แต่ล่ะปีว่า โครงการในแผน จะต้องขับเคลื่อนดำเนินการตามกำหนด แผนชุมชนก็เช่นกัน ทาง พช. (พัฒนาชุมชน) เขาก็มาให้ความรู้เช่นกัน ว่าต้องใช้ข้อมูลหมู่บ้าน จากที่เก็บ จปฐ. กันด้วยส่วนหนึ่ง และจะเน้นส่งเสริมกิจกรรมให้หมู่บ้านทำเอง ใช้งบประมาณเองด้วย โดยการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงไปช่วยขับเคลื่อนแผนชุมชนด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

การทบทวนแผนชุมชนของหมู่บ้านจะดำเนินการทุกปี เพื่อตรวจสอบว่า แผนงานหรือโครงการที่มีอยู่เกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้าง โครงการที่มีอยู่ในแผนชุมชนขับเคลื่อน แก้ไข ปัญหาภายในชุมชนได้ครอบคลุม ครบถ้วนหรือยัง และประชาชนจะมีส่วนร่วมปรับปรุงโครงการใน

แผนชุมชนอย่างไรให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน และต้องการใช้ข้อมูลอะไรเพิ่มเติม

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการทบทวนแผนชุมชนของหมู่บ้านแต่ละปีว่า

“ทำแผนชุมชนทุกปี ก็ต้องประชาคมคนในหมู่บ้าน ทำไปแล้ว ก็ต้องให้เด็กในหมู่บ้านที่เก่งคอม ช่วยพิมพ์ ทำเป็นไฟล์เอกสาร รูปเล่มให้ด้วย และผม ร่วมกับพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ คนในหมู่บ้านส่วนหนึ่งก็ดูอยู่ ว่าที่คิดเป็นโครงการตอนประชาคม แต่ละโครงการได้ทำขึ้น และขับเคลื่อนแค่ไหน ส่วนใหญ่พอทำแผนเสร็จ เขียนชื่อโครงการลงบนกระดานเสร็จ คนที่สนใจ เขาก็จะถ่ายรูปชื่อโครงการเก็บไว้ด้วย เพื่อเป็นหลักฐานว่ามีโครงการอะไรบ้าง เราก็ดูอยู่ ที่แก้ปัญหาทำไปบ้าง ก็มีเรื่องส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมของวัด ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ก็มีบ้าง ตอนนี้หมู่บ้านก็กำลังจัดบ ๗ ชื่อแผนโซลาร์เซลล์ด้วย และหมู่บ้านก็ทบทวนทุกปี ว่ามีโครงการไหนทำแล้ว หรือยังไม่ทำ ไม่ดี อันที่มาก็ลบออก และช่วยคิดโครงการใหม่กันขึ้นมา” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไปโดยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน สมาชิกชุมชนมีโอกาสที่จะเสนอโครงการสำหรับพัฒนาหมู่บ้านและจัดทำแผนชุมชน ตลอดจนการออกกระเปียบกติกามุ่บ้าน เพื่อสร้างความมีระเบียบวินัยภายในหมู่บ้าน แต่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งต้องจัดการแสวงหางบประมาณโครงการต่าง ๆ จากกองทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชนภายในหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านโดยประชาชนจะได้บริหารจัดการด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน การจัดระเบียบคุ่มบ้าน การทำกิจกรรมจิตอาสา การทำฝายชะลอน้ำ การซ่อมแซมประปาภูเขา การสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น โดยไม่พึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก และเป็นกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีและความเอื้ออาทรภายในหมู่บ้านหมู่บ้านปลอดอบายมุข มีความสงบเรียบร้อย และทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมลดลงในชุมชน รวมทั้งประชาชนมีสุขภาพที่ดี มีการป้องกันโรคระบาดในชุมชน ตลอดจนประชาชนมีความเท่าเทียมกันในการจัดการชุมชน สร้างความมีระเบียบวินัยภายในหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านต้องติดตามและประเมินผลกิจกรรมจากการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้านและการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ รวมทั้งติดตามและทบทวนแผนชุมชนหมู่บ้านทุกปี

1.2 การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สามารถที่จะวางแผนพัฒนาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชน เครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านนี้ เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มกองทุนต่าง ๆ สามารถจัดตั้งคณะกรรมการ ค้นหาสมาชิกเพิ่มเติม และประสานงานทำกิจกรรมร่วมกันได้ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และสมาชิกส่วนย่อยของเครือข่ายชุมชนต้องกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของเครือข่ายชุมชนร่วมกัน และแจ้งให้ทราบร่วมกัน ปฏิบัติร่วมกัน มีการประชุม พุดคุยแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จนกระทั่งปัญหาคลี่คลาย ก็จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนในที่สุด การพัฒนาชุมชนตามการพัฒนาแนวทางชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนจะเข้มแข็งขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับการพัฒนาแบบองค์รวม กลุ่มทุกกลุ่มภายในชุมชน สามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมอย่างเข้มแข็งตามหลักการพึ่งพาตนเอง กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายชุมชนเกิดจากความต้องการของสมาชิกชุมชนเอง ไม่ใช่อยู่ในการครอบงำจากผู้มีอิทธิพล ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การช่วยเหลือจากภาครัฐ และความเจริญต่าง ๆ ที่เข้ามาในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้สามารถบุกกรุกทำลายความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นภายในชุมชน และสิ่งแวดล้อมของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของนฤมล อนุสรณ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลินวรัตน์ (2564, น. 3-4) ที่กล่าวว่าชุมชนอาชีพโดยหมายถึง การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มประชาชนให้มีส่วนร่วมในการปกครองชุมชนเองทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สังคม จิตใจและทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนอาศัยกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการหลวมรวมตัวกันและสามารถนึกกำลังประสานประโยชน์เป็นหนึ่งเดียวกัน และใช้การยึดชุมชนเป็นเครื่องมือหลักสำคัญในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเครือข่ายชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ตั้งแต่กระบวนการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินตามแนวทางชุมชนอาชีพโดยได้ดังนี้

1.2.1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเกิดขึ้นได้ ต้องเกิดจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม ๆ และกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน จะต้องสามารถดำเนินกิจกรรมด้วยการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม และร่างระเบียบ จัดทำกฎ กติกา ระเบียบ

กลุ่ม ๆ ให้สมาชิกกลุ่ม และเครือข่ายชุมชนทราบโดยทั่วกัน มีการจัดทำแผนการดำเนินงานพัฒนาเครือข่ายชุมชนที่เกิดจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกเครือข่ายร่วมกันแสดงข้อคิดเห็น ทำประชาพิจารณ์ ตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดกิจกรรมจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชน การที่กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนจะเป็นเครือข่ายชุมชน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่พร้อมประสานงานร่วมกัน ผนึกกำลังเป็นเครือข่ายชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ภายในเครือข่ายชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ผู้ศึกษา จึงได้จำแนกลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนอาชีพได้ดังนี้

1. การวางแผนการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนเบื้องต้น

การดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทั้งกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกร จะขับเคลื่อนขึ้นได้ ต้องเริ่มต้นจากแผนการดำเนินงานกลุ่มก่อน และร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านเป็นเครือข่ายชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่าย วางระเบียบของเครือข่าย และสามารถประชุมเครือข่ายชุมชน จัดทำแผนการดำเนินงานเครือข่ายเบื้องต้น สำหรับกิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่ขับเคลื่อนเบื้องต้นของบ้านผาแดง จะมีแผนการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปลูกขิง การเพาะเห็ด การยกระดับมาตรฐานและสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอย่างปลอดภัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากขิงที่มีการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์และฉลากของผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างตลาดออนไลน์ของกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมกิจกรรมทางการเกษตรของชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ เป็นต้น โดยเป็นความร่วมมือของเครือข่ายชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด และการแปรรูปขิง เป็นต้น

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายชุมชนเบื้องต้นของเครือข่ายกลุ่มอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“เครือข่ายชุมชนกลุ่มอาชีพของผาแดงเบื้องต้น ก็ว่าจะรวมกลุ่มกันก่อน ไม่ว่าจะกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด กลุ่มปลูกขิง ทางอาจารย์ราชภัฏที่พี่คุยด้วย เขาก็แนะนำให้ทุกกลุ่มตั้งคณะกรรมการ จัดทะเบียนรายชื่อสมาชิก แบ่งหน้าที่กันด้วย พยายามทำกิจกรรมแปรรูปขิง และพยายามจำหน่ายสร้างรายได้ให้ชุมชนด้วย ตัวพี่เองก็ทำผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเห็ด จิ้งหรีดก็ขายตลอด มีลูกค้าที่มาจากเฟซ ๆ ขอซื้อ ไกลถึงจังหวัดนครพนมก็มี เรื่องการตลาดของเครือข่ายกลุ่มอาชีพที่ก็จะช่วยประชาสัมพันธ์ทางเฟซบุ๊กเช่นกัน” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนกลุ่มอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“สำหรับเครือข่ายก็จะมีการทำงานกลุ่มอาชีพหลาย ๆ กลุ่ม กระจายอยู่ หลัก ๆ คือ กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มเพาะเห็ด ทำซิง อย่างกลุ่มเพาะเห็ด ทำซิง ก็มีรวมตัวทำกันบ้างอยู่ สมาชิกก็เป็นญาติพี่น้องกันนี่แหละ ผลิตภัณฑ์เราก็ทำตามที่ถูกคำสั่งมาเรื่อย ๆ ได้รายได้กันบ้าง” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. การแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้จากสถานที่อื่น สำหรับนำมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้แทนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เคยไปศึกษาดูงาน ณ โครงการชั่งหัวมัน ตามพระราชดำริ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เพื่อไปศึกษาพันธุ์พืชเศรษฐกิจ ของดีของอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี และศึกษาแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกร กลุ่มเป้าหมายที่ไปศึกษาดูงานจะได้ความรู้ต่าง ๆ เช่น การปลูกข้าวสายพันธุ์ต่าง ๆ การปลูกสับปะรด การทำปุ๋ยหมัก การเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่ง การปลูกไม้ผล พืชไร่ต่าง ๆ เป็นต้น และกิจกรรมที่นำมาขับเคลื่อนในชุมชนคือ มีการปลูกผักที่ได้ศึกษาจากแปลงสาธิตโครงการเพิ่มเติมในหมู่บ้าน เช่น มะเขือเทศเชอร์รี่ มะเขือเทศราชินี บรอกโคลี กะหล่ำดอก เป็นต้น

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ได้กล่าวถึงประสบการณ์การไปดูงานของหมู่บ้านว่า

“บ้านเราเคยได้รับโอกาสไปดูงานโครงการชั่งหัวมัน งบประมาณของทาง อบต. ที่จังหวัดเพชรบุรี ผม คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านหลายคนได้ไปดูงานเกี่ยวกับการทำแปลงเกษตรของโครงการ ชาวบ้านก็ได้ความรู้ต่าง ๆ มาด้วย มาปลูกผักเมืองหนาวในหมู่บ้านเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นมะเขือเทศราชินี บรอกโคลี” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ได้บรรยายถึงกิจกรรมการไปดูงานของสมาชิกชุมชนที่นำมาประยุกต์ใช้ในหมู่บ้านว่า

“อย่างลูกชาย อินดี (นายมัฆวาน เวียงนาค) เขาก็ไปอบรม ดูงานตลอด อย่างไม่ไปงานไม้ไผ่ที่ปราจีนบุรี ก็เอามาแปรรูปทำหน่อไม้ ไม้ไผ่ที่บ้าน ในหมู่บ้าน ในป่า ยังมีเยอะ ผักเมืองหนาวที่ชาวบ้านไปดูงานที่ชั่งหัวมันปีแล้ว เขาก็เอามาปลูกกัน ช่วงหน้าหนาวผักขึ้นสวยมาก พวกกะหล่ำดอก บรอกโคลี ที่บ้านก็มีมะเขือเทศเชอร์รี่ หมู่บ้านเราก็จะมีคนปลูกผักใหม่ ๆ กัน

มากขึ้น” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. การแสวงหาปริมาณของเครือข่ายชุมชน

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและส่งเสริมรายได้ งบประมาณก็มาจากการเจริญเติบโตของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ ของเกษตรกรภายในชุมชน ที่มีการพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมของหมู่บ้านอยู่แล้ว และมีวิทยากรภายนอกให้คำปรึกษาในการพัฒนาอาชีพจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ในการให้คำแนะนำการพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าสูงมากขึ้น โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดหอม เห็ดหูหนู เห็ดขอนขาว ที่มีการทำฟาร์มเห็ดอัจฉริยะ สามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดทั้งปี และมีการรวมกลุ่มการปลูกขิง เพื่อการส่งออก สร้างรายได้สูงสุด บางครัวเรือนมีรายได้มากกว่า 1 ล้านบาทต่อปี เพราะคนในชุมชนมีภูมิปัญญาหรือต้นทุนเดิมและมีประสบการณ์ในการปลูกขิงอยู่แล้ว

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้กล่าวถึงงบประมาณในการส่งเสริมเครือข่ายกลุ่มอาชีพว่า

“งบประมาณของการส่งเสริมอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปขิง เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ก็จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนตลอด ต่อเติมขยายโรงเรือนสำหรับเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด โดยมีอาจารย์ราชภัฏให้คำแนะนำตลอด ฟาร์มเห็ดของเราเหมือนเป็นของหมู่บ้านด้วย ชาวบ้านก็จะมาซื้อที่บ้านพี่ด้วย และมาเก็บไปทำกับข้าว ส่วนขิงนี้ แต่ละบ้านก็มีรายได้จากการเก็บเกี่ยวค่อนข้างมาก โดยเฉพาะแปลงของท่านรองนายก ๆ ปีหนึ่ง มีรายได้เป็นล้าน” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

สำหรับกลุ่มจักสานของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านผาแดงที่มีการสืบสานภูมิปัญญาจักสาน ประกอบด้วย ตะกร้าหวาย ไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากไม้ไผ่ ได้มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายของกลุ่มอาชีพภายในชุมชนเบื้องต้น เพียงแต่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดการขยายช่องทางการตลาด

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ในฐานะประธานกลุ่มจักสานผู้สูงอายุของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้อธิบายเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพของกลุ่ม ๆ ว่า

“สมาชิกของกลุ่มจักสานของผม ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทั้งนั้น อายุมากกว่า 60 ปี ส่วนใหญ่ สมาชิกยังไม่ค่อยมากเท่าที่ควร ผมกับสมาชิกก็ยี่งสานกันทุกวัน ไม่ว่าจะ เป็นสานไม้ไผ่ทำเป็นตะกร้า กระบุง ทำไม้กวาดด้วย ช่วงหน้าหนาว ดอกกึ่งก็จะเยอะหน่อย วัตถุประสงค์ใน

หมู่บ้านเรามีเยอะแล้ว ราคาจำหน่ายก็ถูก คนที่ซื้อส่วนใหญ่ก็คนในหมู่บ้าน รายได้จากการจกสานก็พอมียังชีพให้สมาชิกแต่ละครัวเรือนได้” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

เครือข่ายชุมชนกลุ่มอาชีพเหล่านี้ ก็กำลังมีแผนดำเนินการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเบื้องต้น เช่น การสร้างและขยายตลาดออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอย่างปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP (การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม) การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้มีการพัฒนาแปลงหรือฟาร์มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน เป็นต้น

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพของเกษตรกรภายในหมู่บ้านว่า

“ตอนนี้กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด แปรรูปของของหมู่บ้าน กำลังมีแผนจำหน่ายสินค้าทางตลาดออนไลน์ให้กว้างมากขึ้น เช่นใน Shopee LAZADA ลูกค้าก็ทยอยสั่งซื้อออเดอร์มาซื้อเรื่อย ๆ มาตรฐาน GAP ก็เช่นกัน ผมกับชาวบ้านที่ทำเกษตรร่วมกันก็มีแผนส่งเสริมกิจการและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน GAP ด้วย และอยากจะส่งเสริมเครือข่ายกลุ่มอาชีพเหล่านี้ของผาแดง ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและศึกษาแปลงเกษตรของบ้านเราด้วย” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

4. การประสานงานการทำงานกิจกรรมเป็นเครือข่ายชุมชนกับหมู่บ้าน

ใกล้เคียง

การดำเนินงานกันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ้านร้อง โชนบน นอกจากบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอท่าว จังหวัดลำปาง ยังประกอบด้วยอีก 4 หมู่บ้านในพื้นที่ละแวกใกล้เคียง เช่น บ้านปากบ่อ หมู่ที่ 6 บ้านแม่ท่าวใต้ หมู่ที่ 7 บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 และบ้านแม่คำหล้า หมู่ที่ 13 ตำบลบ้านร้อง อำเภอท่าว จังหวัดลำปาง เป็นต้น ประชาชนในชุมชนเหล่านี้มักจะรู้จักและคุ้นเคยกันหมด โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดหรือปลูกชิง เกษตรกรในชุมชนเหล่านี้ จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับกิจกรรมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ มีการเยี่ยมเยียนและดูงานกันด้วย บางครั้งผลผลิตทางการเกษตรเหลือไม่พอขาย ก็มีการแบ่งปันให้ประชาชนร่วมกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นชิงหรือข้าวโพด รวมทั้งมีแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน สมาชิกเกษตรกรเหล่านี้จะมีการกั๊ยม กองทุนชุมชน เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น ในการทำไร่ข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีการดูงานการปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ในพื้นที่สูง เช่น กาแฟพันธุ์อะราบิกา พันธุ์โรบัสตา อะโวคาโด ชาดาวอินคา เป็นต้น

นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ได้ อธิบายเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพชุมชนกับหมู่บ้านข้างเคียง ดังนี้

“เกษตรกรบ้านบน ทั้ง 5 หมู่ เรารู้จักกันหมดอยู่แล้ว ทุกคนต่าง ก็ปลูกข้าวโพดหวานกันทั้งนั้น และจะพูดคุยกันอยู่กับหมู่บ้านอื่น เพื่อแลกเปลี่ยนปัญหา ประสบการณ์ การปลูกข้าวโพดกับคนบ้านอื่นด้วย บางครั้งก็ไปชมแปลง แลกเปลี่ยนความรู้กันด้วย เงินที่นำมาใช้ ปลูกข้าวโพดของชาวบ้าน ก็มาจากกู้ยืมเงินกองทุนชุมชนของหมู่บ้านนั่นเอง ส่วนใหญ่จะกู้ กข.คจ. กู้ กองทุนเงินล้าน SML กัน หมู่บ้านอื่นก็กู้ยืมเงินกองทุนพวกนี้ด้วยเช่นกัน” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

ทางด้านนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับเครือข่ายอาชีพเกษตรกรปลูกชิงว่า

“ชาวอำเภอแบบผม นิยมปลูกชิงกันบนที่สูง ตามลำห้วย อำเภอ บ้านแม่จาวใต้ บ้านแม่คำหล้า ที่อยู่ใกล้ ๆ กัน รวมทั้งบ้านบ่อสี่เหลี่ยม กิวต้า ตำบลปงเตา เขาก็นิยม ปลูกชิงกัน และส่งให้พ่อค้าคนกลาง เกษตรกรเครือข่ายชาติพันธุ์ต้นน้ำจาว ที่รู้จักกัน ก็จะคุยกันตลอด ทาง Line แลกเปลี่ยนประสบการณ์การปลูกชิง อย่างบ้านแม่จาวใต้ บ้านแม่คำหล้า นอกจากปลูกชิง เขาก็ปลูกชาดาวอินคา อะโวคาโด กาแฟพันธุ์อะราบิกา ก็เคยไปชมแปลงพืชเหล่านี้ของเขาด้วย เช่นกัน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้กล่าวถึงการทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กับ หมู่บ้านใกล้เคียงว่า

“อสม. บ้านบนนี้ เขาเข้มแข็งอยู่ ทั้ง 5 หมู่บ้าน คุณหมอ ผอ.รพ.สต.บ้านใหม่พัฒนา เขาส่งเสริมเป็นอย่างดี ทั้งกิจกรรมอบรมคัดกรองโรคมะเร็งปอด การอบรมนวดแผนไทย ทำผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร อย่างยาหม่องที่เพิ่งทำกัน ก็ขยายผลกันทำเป็น เครือข่ายในหมู่บ้านแถวนี้ อย่างบ้านเรา เขาส่งเสริมซาซิง ทาง ผอ.รพ.สต. เขาก็ให้คำแนะนำและ ส่งเสริมเป็นอย่างดี อย่างงานวัน อสม. อสม.บ้านเรา ทุกบ้านก็ไปร่วมงานเดินขบวน แข่งขันกีฬาที่ อำเภอกัน ๆ กันหลายคนเลย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การวางแผนกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในการพัฒนา เครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้นำชุมชน และ คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงของตำบลบ้านร้อง โชนบน เริ่มจะส่งเสริมให้

บุตรหลานของตน และลูกหลานที่เป็นเยาวชนรุ่นใหม่มาช่วยงานพัฒนาหมู่บ้านในเรื่องการจัดทำเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพราะผู้ใหญ่ที่มีอายุมากตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้ และให้คนรุ่นใหม่ช่วยเรื่องการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ข้อมูล Thai QM ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร ข้อมูลเกี่ยวกับงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น และคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านที่เป็นเครือข่าย และลูกหลานของผู้นำชุมชน จะทำงานเป็นพนักงานที่โรงเรียนผาแดงวิทยา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านร้อง (บ้านใหม่พัฒนา) เป็นต้น กลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะช่วยเหลืองานด้านสาธารณสุขชุมชน งานวิชาการศึกษาเป็นอย่างมาก และแต่ละหมู่บ้านกำลังวางแผนให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้เป็นเสมือนต้นกล้าชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางโลกออนไลน์ เป็นต้น สิ่งที่สำคัญหลัก ๆ คือ เพื่อให้เครือข่ายคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านมาช่วยพัฒนาชุมชนในเรื่องการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และความรู้ ทักษะเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ในเรื่องการทำสื่อประชาสัมพันธ์ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยจัดทำวิดิทัศน์ เอกสารต่าง ๆ การจัดเก็บข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบ และวางแผนการใช้สื่อออนไลน์ขยายช่องทางการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการส่งเสริมบทบาทของเครือข่ายกลุ่มคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ลูกหลานที่ไปเรียนต่อและจบมาของหมู่บ้าน ประมาณ 5 คน มีที่ทำงานภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น โรงเรียนผาแดง ๆ รพ.สต.บ้านใหม่ ๆ เป็นต้น เด็กกลุ่มนี้จะเก่งคอม ๆ ใช้โปรแกรมได้หลากหลาย ทำคลิป ทำอินโฟกราฟิกกันได้ส่วนใหญ่ และช่วยงานพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ด้วย ลูกสาวของท่านรองนายก ๆ ก็เรียนจบ ป.ตรี เก่งด้วยเช่นกัน กลุ่มคนเหล่านี้ถ้าตระหนักต่อการพัฒนาหมู่บ้าน สามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนากลุ่ม เครือข่ายได้ ให้ช่วยเรื่องทำเอกสารต่าง ๆ สื่อที่จำเป็นต่อการประชาสัมพันธ์ สามารถส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน ได้เล่าถึง การที่ตนเองอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายชุมชนว่า

“อะไรบางอย่างที่เป็น IT ที่จำเป็นต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่คนแก่ ในหมู่บ้าน ทำกันไม่ได้ และไม่ค่อยรับแล้ว และผมเคยไปเรียนที่พะเยา และลำปาง มีประสบการณ์การใช้โปรแกรมคอม ๆ ต่าง ๆ ถ้ามีอะไรช่วยได้ ก็อยากช่วยหมู่บ้านเช่นกัน เพื่อนผมบางคนแล้วนี้ ก็พอมีความรู้ทางด้านนี้ ก็ช่วยได้ ถ้าทางพ่อหลวง หรือผู้ช่วย ๆ ให้ช่วยเหลือพวกเอกสาร การพิมพ์พวกนี้ ถ้ามีเวลาก็ช่วยประจำ ผมก็คิดว่าถ้าจะส่งเสริมหมู่บ้านพัฒนา จำเป็นต้องมี

คนรุ่นใหม่ช่วยเรื่องการประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน การส่งเสริมการตลาดขายสินค้าในหมู่บ้านด้วย เพราะสมัยนี้เรื่อง IT เทคโนโลยีเหล่านี้ก็จำเป็นมาก” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชนสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

ในส่วนของนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“เด็กเด็ยวันนี้ที่เก่ง ๆ ในหมู่บ้าน ก็มี ที่จบ และใช้คอม ฯ เป็นอย่างลูกพ่อหลวง เขาก็ช่วยทำเอกสาร กลุ่ม ๆ กองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้านได้ อีกคนลูกของท่านรองนายก ฯ ที่ไปเมืองนอกที่เป็นชาวอาข่า เขาก็เก่งเรื่องการประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยว ชอบนำเสนอกิจกรรม วัฒนธรรมอาข่า เวลามีคนมาอบรม นอนพักที่บ้าน ก็ขอโปสต์ลงเฟซบุ๊กของพวกเครือข่าย กสศ. อย่างต่อเนื่อง” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

1.2.2 การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

การทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทุกกลุ่มต่าง ๆ รวมกัน ทั้งกลุ่มอาชีพ และกองทุนชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกทุกคนต้องเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเป็นองค์ประกอบหลักในการสนับสนุนทุกองค์กรภายในชุมชน ด้วย การพัฒนาเครือข่ายชุมชนเบื้องต้นอาจประสานภาคีเครือข่าย หรือมีคณะที่ปรึกษาจากหน่วยงานภาครัฐ จากมหาวิทยาลัยในการให้คำแนะนำช่วยเหลือ ให้แนวทางขับเคลื่อนพัฒนา รวมทั้งกลุ่มและเครือข่ายชุมชนอาจอาศัยกองทุนต่าง ๆ ที่กู้ยืมหมุนเวียน มาใช้ในการพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม และเครือข่ายในเบื้องต้น เพื่อเป็นกิจกรรมขั้นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านร่วมกันพัฒนาช่องทางตลาดให้กับเครือข่ายกลุ่มอาชีพภายในชุมชนได้ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่หมู่บ้านและชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นของลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดงตามพื้นฐานของชุมชนาธิปไตย ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายชุมชนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

(กสศ.)

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาหรือที่เรียกย่อสั้นๆ ว่า กสศ. เป็นกองทุนที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ทางการศึกษา และสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพประสิทธิภาพของครู สำหรับบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่

ส่งเสริมกองทุนดังกล่าวในการพัฒนาอาชีพ ร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ร่วมกับหมู่บ้านอีกจำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านผาแดง (ลาหู่) อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และเครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์ต้นน้ำงาวอีก 4 หมู่บ้าน คือ บ้านขวัญศิริ บ้านแม่คำหล้า บ้านแม่งาวใต้ และบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นต้น มีการดำเนินการประชุมอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์ต้นน้ำงาว จังหวัดลำปาง สำหรับบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนที่บ้านลุงจำ หรือบ้านของนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง การดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนดังกล่าวนี้ ดำเนินการตามโครงการสร้างโอกาสการเรียนรู้ร่วมในชุมชนคนต้นน้ำงาว มีกิจกรรมศึกษาเรียนรู้ต่างๆ เช่น การเลี้ยงผึ้งธรรมชาติ (ผึ้งมี้ม) และผึ้งโพรง การเลี้ยงหมูดำ เป็นต้น รวมทั้งมีกิจกรรมการถอดบทเรียน ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายชุมชนด้วย โดยกองทุนดังกล่าวนี้เป็นทุนส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ว่า

“เครือข่ายชุมชนบางครั้ง หมู่บ้านก็ใช้งบของหมู่บ้านขับเคลื่อนอย่างเดียวไม่ได้ อย่างผมก็มีส่วนช่วยพัฒนาเครือข่ายชุมชนจากงบประมาณของ กสศ. ซึ่งเป็นกองทุนขององค์กรเอกชน เราจะร่วมมือกับกลุ่มชาติพันธุ์ 5 หมู่บ้าน มีผาแดงที่อยู่แม่สรวย เชียงราย แม่งาวใต้ แม่คำหล้า ขวัญศิริ และผาแดงบ้านของผม ในการส่งเสริมโอกาสให้เด็ก เยาวชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต้นน้ำงาวเหล่านี้ มีโอกาสเรียนรู้ ถอดบทเรียนการพัฒนาได้ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านเรา ก็ไปประชุม ลัญจกรด้วย ล่าสุดปีก่อน เราก็ไปที่แม่สรวย และเครือข่าย กสศ. ก็เคยมาดำเนินกิจกรรมที่บ้านผม มาประชุมถอดบทเรียนกัน ศึกษาการเลี้ยงหมูดำ เลี้ยงผึ้ง ทำผลิตภัณฑ์น้ำผึ้ง เพื่อสร้างรายได้และอาชีพให้ชุมชนด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

2. การสร้างเครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer)

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ หรือภาษาอังกฤษเรียกว่า Young Smart Farmer (YSF) โดยเกษตรกรรุ่นใหม่นี้จะทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย Young Smart Farmer ระดับอำเภอและระดับจังหวัด ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะเป็นเกษตรกรผู้สนใจที่มีอายุระหว่าง 17–45 ปี และจะได้รับการพัฒนา ศักยภาพ ตลอดจนได้รับการยกระดับเป็นผู้ประกอบการ นอกจากนี้จะได้ร่วมทำงานเป็นเครือข่ายเกษตรกร และเครือข่ายผู้ประกอบการ ที่มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เชื่อมโยงข้อมูล เทคโนโลยี และ

นวัตกรรมที่ทันสมัยร่วมกัน อีกทั้งสามารถเข้าถึงแหล่งทุนการศึกษา สำหรับเกษตรกรที่สนใจศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี หรือปริญญาโท รวมทั้งโอกาสในการฝึกอบรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว เล่าถึงประสบการณ์การสร้างเครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ว่า

“ผมได้เข้าร่วมเครือข่ายเป็น Young Smart Farmer และตอนนี้ก็เป็นประธานของ Young Smart Farmer ของอำเภอแถว โครงการนี้จะช่วยพัฒนาผมในทักษะต่าง ๆ และมีโอกาสไปอบรม ดูงานที่ต่าง ๆ หลายที่ ต่างจังหวัดก็ไปบ่อย ร่วมกับสมาชิกเครือข่าย Young Smart Farmer ของอำเภอแถว และของจังหวัด ๆ และทำให้ได้รับความรู้มาก มาพัฒนากิจการเกษตรที่บ้านของผม รวมทั้งใช้เทคโนโลยีรูปแบบใหม่ในแปลงของตน รวมทั้งส่งเสริมการตลาดกิจการทางการเกษตรของผมด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ของลูกชายตนเองว่า

“ลูกชายพี อินดี้ (นายมัฆวาน เวียงนาค) เขาก็เป็นประธาน Young Smart Farmer ของอำเภอแถว ไปศึกษา อบรม ดูงานบ่อย มีเพื่อน เครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่หลายจังหวัด หลายอำเภอ เขาเข้าร่วมดีมาก เนื่องจากที่บ้านทำการเกษตรอยู่แล้ว เป็นวิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์มด้วย ก็เห็นเขานำเทคโนโลยี อะไรใหม่ ๆ มาพัฒนา สร้างสรรค์ในหมู่บ้านตลอดผลิตภัณฑ์กลุ่ม ๆ ก็มีมากขึ้น โลโก้ บรรจุภัณฑ์เขาก็ทำเองด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. การประสานงานเครือข่ายกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน

กองทุนชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอแถว จังหวัดลำปาง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนปุ๋ย กองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน เป็นต้น กองทุนดังกล่าวมีการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายกองทุนชุมชน และมีการบริหารจัดการที่ดี จัดตั้งคณะกรรมการกองทุน สมาชิกกองทุนสามารถกู้ยืมเงินไปใช้ประกอบอาชีพได้ เพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเน้นการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว เป็นต้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายถึงการเข้าถึงกองทุนที่เป็นเครือข่ายกองทุนชุมชนของประชาชนบ้านผาแดงว่า

“กองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกองทุนเงินล้าน กข.คจ. กลุ่มออมทรัพย์ ฯ ประชากรรัฐ SML ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรจะมาติดต่อยืมเงินทุกปี และใช้คืนตามกำหนด แทบไม่ค่อยพบปัญหา ส่วนใหญ่ก็จะเอาไปซื้อปุ๋ย ซื้อยา ทำข้าวโพด ทำนา” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการขับเคลื่อนกองทุนชุมชนในรูปแบบเครือข่ายว่า

“ชาวบ้านที่มีงบ ฯ มีทุนมาทำข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กัน เพราะมีงบประมาณมาจากกองทุนเงินล้าน กข.คจ. ประชากรรัฐ กองทุนปุ๋ย ถึงจะมีเงินมาซื้อปุ๋ย ซื้อยาในแต่ละปีร่วมกัน และส่วนใหญ่จะขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ถือว่าการมีกองทุนหลาย ๆ กองทุนที่ขับเคลื่อนร่วมกันเป็นเครือข่าย ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำไร่ข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

4. การสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

เครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่ร่วมมือกันทำฝายชะลอน้ำที่มีบริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) นำโครงการ “ฝายน้ำใจ ไทยประกัน” สู่ต้นน้ำแกว ณ สำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ร่วมมือกับ We love The King นครลำปาง พร้อมด้วยเครือข่ายที่ร่วมมือกันทำงานอย่างขยันขันแข็ง เนื่องจากบ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านต้นน้ำแกว เป็นต้นน้ำสาขา 1 ใน 4 ที่ไหลลงสู่แม่น้ำยม แม่น้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสายหลักของประเทศไทย เนื่องจากปัจจุบันนี้ ป่าไม้ลดน้อยลง แม่น้ำแกวไม่มีน้ำไหลตลอดทั้งปีเหมือนเมื่อก่อน และการใช้น้ำที่มีปริมาณมากตลอดสายน้ำ ทำให้น้ำไหลน้อยลง และน้อยลงไปเรื่อย ๆ จึงมีการร่วมกันสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำต้นน้ำของหมู่บ้านขึ้นมา

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ได้กล่าวถึงการเป็นเครือข่ายสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านว่า

“หมู่บ้านได้ร่วมกันทำงานเป็นเครือข่ายกับป่าไม้อำเภอ ฯ ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นลาดตระเวนไฟป่า ทำแนวกันไฟป่า ดับไฟป่า ส่วนกิจกรรมทำฝายของหมู่บ้าน ก็ร่วมกับเครือข่าย We love The King และบริษัท ไทยประกันชีวิต นำโดยอาจารย์ เสกสรรค์ บ้านโป่ง ที่ส่งเสริมกิจกรรมทำฝายตามลำธารต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน และมีการประสานเด็ก

นักเรียน เยาวชน คนรุ่นใหม่ให้ร่วมกิจกรรมเครือข่ายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง ได้อธิบายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านว่า

“กิจกรรมทำฝายแม่ัวของหมู่บ้านมีบ่อยมาก ชาวบ้านจะร่วมมือทำกันเอง โดยใช้วัสดุจากภายในชุมชน พวกไม้ ไม้ไผ่ต่าง ๆ ทางอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ป่าไม้ เครือข่ายสิ่งแวดล้อมอำเภอจาว ทสม. เขาก็มาร่วมกิจกรรมด้วย อีกทั้งนักศึกษาจากราชภัฏ ๆ ก็มาร่วมทำฝายด้วย นอกจากการขับเคลื่อนกิจกรรมหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ นับว่าเครือข่ายสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานเหล่านี้ จะเอื้ออำนวยเรื่องทำฝาย รวมถึงเรื่องเฝ้าระวังไฟฟ้าของหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. การไปศึกษาดูงานของเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงาน อบรมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้และหน่อไม้ ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่มาทำการวิจัยในพื้นที่ของอำเภอจาว เพื่อสร้างมูลค่าของไม้ในทุกมิติ ทั้งกล้า หน่อ ลำ เพื่อนำไปพัฒนาและปรับใช้ในพื้นที่ สร้างประโยชน์ส่วนรวมและสร้างมูลค่าให้ไม้ในพื้นที่ลดการขายตั้งแต่ผลผลิตต้นทาง และเพิ่มช่องทางการตลาดที่มากขึ้น ทั้งการแปรรูปของไม้ทั้งหน่อและลำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น มีการไปดูงานการแปรรูปไม้ที่มีชื่อเสียง ณ กลุ่มวิสาหกิจแปลงใหญ่ไม้ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี และกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาว จังหวัดลำปาง ได้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เบื้องต้น ได้แก่ หน่อไม้ดองธรรมชาติ หน่อไม้ดองเปรี้ยว หน่อไม้ดอง เป็นต้น

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงการมีโอกาสไปศึกษาดูงานของเครือข่ายชุมชนกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ว่า

“ผมได้มีโอกาสไปดูงานกลุ่มหนึ่งที่เขาแปรรูปไม้แบบครบวงจรที่นาดี ปราจีนบุรี ที่นั่นมีการสาธิตการปลูกไม้ทุกรูปแบบ รวมทั้งการแปรรูปไม้ไปประยุกต์เป็นสิ่งของต่าง ๆ มากมาย เพื่อเพิ่มมูลค่า ไม่ว่าจะเป็นเฟอร์นิเจอร์ ตะเกียบ ถ่านอัดแท่ง และมีการใช้เทคโนโลยีในการบรรจุหีบห่อด้วย ตลอดจนแปรรูปหน่อไม้เป็นอาหาร ที่ขายดีที่สุกก็พวกหน่อไม้ดอง ผมก็นำความรู้จากการทำหน่อไม้ดองนี้แหละของวิสาหกิจชุมชนนี้ ลองมาปรับใช้ทำหน่อไม้ดองที่ปลูกสวนตนเองบ้าง และที่นี้มีการทำโรงเรือนอัจฉริยะด้วย ผมก็จะนำเทคโนโลยีการชลประทาน การรดน้ำพืช

ของกลุ่มนี้มาใช้ที่ฟาร์มของผมด้วยครับ” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ของชุมชนชาติพันธุ์ต้นน้ำงาว ก็บริหารจัดการเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมอบรมและดูงานเป็นประจำทุกปี เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ เช่น การสาธิตการเลี้ยงหมูดำ การเลี้ยงผึ้งธรรมชาติ (ผึ้งมัม) และผึ้งโพรง การทำผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งป่า เป็นต้น รวมถึงการประชุมถอดบทเรียนกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยการจัดกิจกรรม “เวทีพัฒนาศักยภาพหน่วยจัดการเรียนรู้ภาคเหนือและตะวันตก ครั้งที่ 2 พื้นที่โซนจังหวัดลำปาง ตาก กาญจนบุรี แพร่ และพะเยา เมื่อวันที่ 8-10 มีนาคม 2567 ที่ผ่านมา ณ บ้านขวัญคีรี หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงกิจกรรมเครือข่ายชุมชนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ภายในหมู่บ้านว่า

“กสศ. ของพวกชนเผ่าบ้านอาจ่า (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง) จะจัดกิจกรรมอบรม ดูงานทุกปี ใช้บ้านของท่านรอง ๆ เป็นบ้านพักสำหรับผู้เข้าอบรม ทำอาหารร่วมกันเลย ที่ผ่านมาก็พากันไปดูงาน ไม่ว่าจะดูการเลี้ยงหมู การทำน้ำผึ้งป่า และก็มีกิจกรรมแบ่งกลุ่ม ระดมความคิด ถอดบทเรียนกิจกรรม นำเสนอด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

1.2.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชน

การสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเกิดการสร้างประโยชน์ต่าง ๆ ที่ดี ทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจ และต่อชุมชน จะต้องมีการกำหนดระเบียบของเครือข่ายชุมชนทั้งเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และเครือข่ายกองทุนชุมชนในการจัดสรรผลประโยชน์ตามเกณฑ์กำหนด เพื่อนำไปแก้ไขปัญหา และสอดคล้องตอบสนองความต้องการกับสมาชิก รวมทั้งเกิดกิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนมีส่วนร่วมกันทำงาน และสนับสนุนช่วยเหลือ และมีแผนการดำเนินงาน เพื่อให้เครือข่ายชุมชนเข้มแข็งขึ้น จะต้องเกิดการสร้างความร่วมมือ มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายภายนอกด้วย ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกลักษณะของกิจกรรมการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้าน ด้วยแนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนได้ดังนี้

1. เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาขึ้นในชุมชน

ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้และความสามารถในชุมชน มีทั้งกำลังกายและกำลังสติปัญญา พร้อมทั้งจะถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้กับประชาชนที่สนใจเรียนรู้ และฝึกวิชาชีพ เพื่อให้ครัวเรือนที่สนใจนำความรู้และภูมิปัญญาไปใช้ประกอบอาชีพ ให้เกิดรายได้ในครัวเรือน

และยังได้รับความรู้ ทักษะใหม่ ๆ โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนที่เป็นเครือข่ายของกลุ่มอาชีพ และกลุ่มเกษตรกร การมีความสัมพันธ์ของกลุ่มเหล่านี้ในชุมชน สามารถทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนของเครือข่ายชุมชน เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน สมาชิกชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะร่วมกัน ใครมีความรู้ใหม่ หรือต้องการแก้ไขปัญหาดตรงไหน สามารถปรึกษาหารือและเผยแพร่องค์ความรู้ร่วมกันได้ด้วย องค์ความรู้ อาชีพที่โดดเด่นสำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ การทำแปลงเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกชิง การทำเครื่องจักสาน การทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด จิ้งหรีด ชิง เป็นต้น

นายประเสริฐ ทะจักร์ ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม และประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานบ้านผาแดงของกลุ่มผู้สูงอายุ กล่าวถึงการส่งเสริมภูมิปัญญาจักสานภายในหมู่บ้านว่า

“สมาชิกกลุ่มของผม ตอนนี้ก็เหลือไม่กี่คนแล้ว คนแก่ อายุเกิน 60 ทั้งนั้น แต่เขาก็ขยัน สานไม้ไผ่กันทุกวัน และก็สอนให้เด็กนักเรียนที่โรงเรียนด้วย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มก็มีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นตะกร้า กระด้ง กระบุง รวมถึงพวกที่จับปลา อย่างไซเราก็ทำ ยาก ๆ ไปหน่อย ก็มีพวกส้อมไก่ ชันโตก เราก็ทำด้วย ของที่ใช้สานก็ไม้ไผ่ของหมู่บ้านเลย ถึงกลุ่มจะไม่ก้าวหน้ามาก แต่ก็ช่วยให้คนแก่ที่ว่าง เขามีอะไรทำ และพอมีรายได้เลี้ยงชีพแต่ละวันด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาอาชีพการเพาะเห็ดและการเลี้ยงจิ้งหรีดในชุมชนว่า

“ทั้งหมู่บ้านจะมีพี่ และคนที่เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ไม่กี่ราย 2-3 คน แม้ตอนเริ่มต้นจะทำยาก ต้องเรียนรู้เยอะ แต่ตนเองก็พร้อมจะสอน ไม่หวงความรู้ ถ้าใครสนใจมาดูงาน ปรึกษาได้เลย ไปเป็นวิทยากรที่หมู่บ้าน บ้านโชนล่าง ตำบลบ้านร้อง ของ อบต.บ้านหวด พี่ที่เคยขนอุปกรณ์ และไปสาธิต สอนเขาหมดแล้ว ถ้าอยากจะทำแล้วได้ดี ก็ต้องขยัน ของพวกนี้ ทั้งเห็ดจิ้งหรีด ต้องดูแลมันตลอด ไปไหนไม่ได้ ใหม่ ๆ ก็ต้องหัดเรียนรู้ ลองผิด ลองถูก เพิ่มพูนประสบการณ์กันไป ถ้าเชี่ยวชาญแล้ว มันก็ทำสินค้าได้หลายอย่าง เพิ่มราคา และมีรายได้เสริม ถ้าผาแดง มีคนทำแบบพี่หลายคน รายได้เข้าสู่หมู่บ้านเยอะแน่นอน” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายเกี่ยวกับการรวมกลุ่มอาชีพกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง และพัฒนาต่อยอดเป็นเครือข่ายร่วมกับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านว่า

“การรวมกลุ่มเพาะเห็ดนี้ บ้านเราได้เปรียบเพราะมีประชาชนผู้เชี่ยวชาญเป็นประธานกลุ่ม ๆ อีกทั้งได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ราชภัฏ ๆ อย่างต่อเนื่อง

รวมทั้งการเข้าถึงกองทุนชุมชน กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ทำให้กลุ่มอาชีพเหล่านี้เกิดการขยายผล มีผลิตภัณฑ์หมู่บ้านมากมาย และทำเชิง เลี้ยงจิ้งหรีด ทำผลิตภัณฑ์จากขิง จิ้งหรีดเพิ่มขึ้นด้วย โครงสร้างกลุ่มอาชีพของกลุ่มเพาะเห็ดเราก็แบ่งได้ชัดเจนด้วย” (นางเยา เวียงนาค ประชาญชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่บ้านและลดความขัดแย้งในชุมชน

เครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถึงแม้ว่าจะเป็นเครือข่ายที่ไม่มีขนาดใหญ่ และรวมตัวกันไม่ทั่วทั้งหมู่บ้าน อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายชุมชนกับชุมชนอื่น ๆ อาจมีไม่มากเท่าที่ควร แต่อย่างน้อย สมาชิกชุมชนที่มีการรวมกลุ่มอาชีพและเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกองทุนต่าง ๆ มีการทำงานกันเป็นเครือข่ายกัน สิ่งเหล่านี้ ทำให้สมาชิกชุมชนเกิดการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น เสริมสร้างความสามัคคี ความมีระเบียบวินัยภายในหมู่บ้าน ลดความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกัน และปัญหาความรุนแรง การทะเลาะวิวาทในชุมชน เมื่อประชาชนไม่มีความขัดแย้งในชุมชน ความสงบสุข ความสามัคคี ความสันติย่อมเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาญชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา เล่าถึงการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ผมว่าถ้ากลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้านรวมตัวทำงาน ประสานร่วมกันได้ ไม่ว่าจะกลุ่มจักสาน กลุ่มเกษตรกร กองทุนทุกอย่าง ไม่ว่าจะเงินล้าน SML กข.คจ. ถ้าสามัคคีกัน ชาวบ้านได้เข้าถึงกองทุน มีส่วนร่วมในงานกิจกรรมเช่นนี้ จะช่วยให้บ้านเราเข้มแข็ง ก้าวหน้า มีรายได้ ลดความยากจนให้ชาวบ้านได้แน่” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาญชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้อธิบายถึงการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยเฉพาะทำเชิง เพาะเห็ด จิ้งหรีด ส่วนใหญ่สมาชิก เขาจะทำงาน อสม. กันด้วย หลายคนก็ทำเกษตร ทำข้าวโพด อย่างพวกอสม. ก็จะสนิทสนมกัน เป็นญาติกันก็เยอะ คือหมู่บ้านเรามีพื้นที่แค่นี้ ก็จะพบเจอกันทุกวันอยู่แล้ว แม้ว่าการรวมตัวจะน้อยลงไปบ้าง แต่คนที่ขับเคลื่อนอาชีพเหล่านี้ยังมีอยู่ เขาก็มีความสามารถ ขยัน และสร้างรายได้ให้ครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

1.2.4 การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชน

การขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชนภายในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ให้เป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง และขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืน คณะกรรมการเครือข่ายชุมชน ร่วมกับสมาชิกเครือข่ายจะต้องมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล เข้าร่วมประชุมถอดบทเรียน ค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาของเครือข่ายชุมชน และติดตามการจัดสรรผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่คณะกรรมการสมาชิก และชุมชนจะได้รับ ตลอดจนการจัดสรรสวัสดิการภายในเครือข่ายชุมชนร่วมกันอย่างเป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ผู้ศึกษาจึงสามารถจำแนกประเด็นต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชนบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทย ในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

1. การติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน

คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนต่างๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ หรือเครือข่ายชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกชุมชนไม่ก็ ราย ร่วมกับเครือข่ายชุมชนภายนอก เช่น เครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นต้น จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ มีแผนงาน โครงการที่เป็นรูปธรรมเบื้องต้น เช่น แผนงานการพัฒนาด้านอาชีพของเกษตรกร การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เป็นต้น

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนของเครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ว่า

“เครือข่าย กสศ. ก็เป็นการรวมตัวกัน ส่วนใหญ่จะเป็นพวกชนเผ่ากะเหรี่ยง อาข่า รวมตัวเพื่อให้เด็กนักเรียนมีโอกาสเรียนรู้เพิ่มเติม สร้างรายได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต้นน้ำงาว และร่วมกันกับบ้านผาแดง แม่สรวย เชียงรายด้วย จะมีการดูงาน นัดประชุม นัดพบสัจจกรกันปีหนึ่ง ครั้ง สองครั้ง ตามโอกาส และเด็ก ๆ กับพวกผู้นำชุมชนของแต่ละบ้าน ก็จะมาคุยเสวนา ถอดบทเรียนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นฐาน ที่ทำไปว่าได้อะไรบ้าง เชื่อมโยงกันอย่างไร ถ้ามาที่ผาแดง ก็จะทำกิจกรรม เช่น ดูอาชีพ เลี้ยงหมูดำ ทำน้ำผึ้งป่า ดูไร่ซิง และที่บ้านผม ก็เอื้ออำนวยที่พิกให้เด็ก คนอบรมด้วย”(นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงการติดตามและประเมินผลของเครือข่ายชุมชนว่า

“ทุกกลุ่มเขามีเกณฑ์ติดตามผลอยู่ว่าอาชีพนี้ ต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง มีแผนอะไรบ้าง ทุกคนในหมู่บ้านที่ไม่ไปไหน เขาก็จะทำอาชีพตามที่ตนเองถนัด อย่างผมแก่แล้ว ก็นั่งสานของใช้พวกนี้ไปวัน ๆ พอมีรายได้เล็กน้อยก็ดีแล้ว เกษตรทำข้าวโพด และอาชีพอื่น พวกที่ทำเห็ด ทำขิง เขาก็เข้มแข็ง ขายของ มีรายได้กันเยอะอยู่ ทั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันได้ เขาก็ไปได้ดี วิสาหกิจชุมชนบ้านเราก็มีย โดยเฉพาะเห็ดบ้านเรามีบริโภค เกือบทั้งปี คนที่เขาสนใจก็มาดูงานและเที่ยวบ้านเราเรื่อย ๆ” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. การติดตามและประเมินผลด้านบริหารจัดการสมาชิก

สมาชิกของเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ มีการประชุมร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการในการร่วมประชุมของเครือข่ายชุมชนเบื้องต้น และมีแผนการดำเนินงานในการพัฒนาคุณภาพ ศักยภาพของสมาชิกและคณะกรรมการในการต่อยอดความรู้การพัฒนาทักษะด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ร่วมกับการทำวิจัยร่วมกับคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ในการเป็นที่ปรึกษา พัฒนากิจกรรมทางการเกษตรเกี่ยวกับการเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกขิง รวมถึงการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าว มีการถอดบทเรียน และต่อยอดการพัฒนาสมาชิกให้เกิดรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้น โดยการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงการติดตามกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มอาชีพของบ้านผาแดงที่ทำร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางในการเป็นที่ปรึกษาให้คนในหมู่บ้านว่า

“ทางอาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาเห็นว่าหมู่บ้านเรามีคนเชี่ยวชาญเรื่องเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ปลูกขิง เขาก็อยากให้รวมกลุ่มกัน มีสมาชิกเยอะ และอาชีพที่เด่นของหมู่บ้านพวกนี้ อยากให้บริหารร่วมกัน เพื่อสร้างรายได้ให้กลุ่มและหมู่บ้านด้วย สมาชิกบางคนที่ทำตลอด เขาก็จะติดต่อ Line คุยกับอาจารย์ตลอด ทำวิจัยกันด้วย และคนที่ขยัน เขาทำไรสำเร็จ ก็จะมีรายงานการขับเคลื่อนให้อาจารย์เขาทราบด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้กล่าวถึงการทำงานร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางในการเป็นที่ปรึกษาให้กับคนในหมู่บ้านว่า

“พื้นที่ทำเห็ด ทำจิ้งหรีด รวมทั้งทำวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารอย่างพัฒนาสูตรอาหารจิ้งหรีดให้คุ้มต้นทุนที่คุยไปนี้ ร่วมกับอาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาด้วย ทำไป ส่งงานรายงานให้อาจารย์เขาตลอด รวมทั้งศึกษาทั้งทำโรงเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ดูยูทูบด้วย อาจารย์เขาก็แนะนำ

หลายอย่าง ไม่ว่าจะจังหวัด ก็สามารรถทำเป็นปุ๋ย พืชปลูกงามด้วย ใบเตยก็สามารถนำมาใส่ตรงที่เลี้ยง จังหวัด ก็ช่วยดับกลิ่นได้ทางหนึ่งด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การติดตามและประเมินผลด้านบริหารจัดการผลประโยชน์

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ จากการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชน โดยเฉพาะเครือข่ายกลุ่มอาชีพเกษตรกรของหมู่บ้าน ร่วมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมของหมู่บ้าน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเห็ด จังหวัด และชิง กับเครือข่ายวิจัยต่าง ๆ เช่น คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ใช้ต้นทุนที่คุ้มค่า สร้างรายได้ และเกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชน

นายมัฆวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว บรรยายถึงการจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายกลุ่มอาชีพบ้านผาแดงว่า

“กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของคนผาแดง ไม่ว่าจะเห็ด ชิง จังหวัด สมาชิกแต่ละท่าน ใครทำมาก ทำน้อย ก็ได้ผลดีกับตนเองมากน้อยแตกต่างกัน ใครมีส่วนร่วม ทำของพวกนี้ทุกวัน ทำผลิตภัณฑ์ก็จะได้เงินเยอะหน่อย คนที่ไม่ทำ ก็จะไม่ได้รับรายได้เสริมตรงจุดนี้ อย่างของผมทำตลอด และไปอบรมบ่อย มีเขียนโครงการช่วยรับงบสนับสนุนวิจัย พัฒนา กับ สวทช. ด้วย เป็นงานเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์จังหวัด เห็ด ให้ได้มาตรฐาน GAP” (นายมัฆวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายถึงการจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายกลุ่มอาชีพของหมู่บ้านว่า

“อย่างกลุ่มเพาะเห็ดของพี่ ที่ทำทั้งชิงและจังหวัดด้วย ประธานกลุ่ม แจ่ม วรวงคณา เขาก็กำลังวางแผนจัดสวัสดิการให้สมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ ให้ได้รับผลประโยชน์สำหรับสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วม ไม่ว่าจะป็นชุดพื้นเมืองของกลุ่ม ๆ เพื่อไปใช้เวลาไปจัดนิทรรศการหรือไปขายของข้างนอก อนาคตถ้ากลุ่มรวมตัวกันหลายกลุ่มเข้มแข็ง ก็จะมีสวัสดิการกลุ่มเหมือนกองทุนด้วย เช่น ส่งเสริมค่าเลี้ยงดูบุตร ทุนการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล อุบัติเหตุ โบนัสประจำปี เป็นต้น” (นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน หมู่บ้านจำเป็นต้องมีการสร้าง

เครือข่ายชุมชนที่เริ่มต้นจากการวางแผนกิจกรรมและส่งเสริมเครือข่ายกลุ่มคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและองค์ความรู้จากสถานที่อื่น ๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาหมู่บ้าน และมีการจัดการแสวงหางบประมาณ รวมทั้งประสานงานเครือข่ายชุมชนกับหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย กิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่ขับเคลื่อนในบ้านผาแดงขณะนี้ ได้แก่ เครือข่ายกองทุนชุมชนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นต้น ตลอดจนมีการประสานงานเริ่มต้นของเครือข่ายกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน เครือข่ายสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และการหาโอกาสไปดูงานของเครือข่ายชุมชน กิจกรรมเครือข่ายชุมชนดังกล่าวจะสร้างประโยชน์ในเรื่องกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ภายในชุมชน ลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีภายในชุมชน นอกจากนี้ คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนทุกเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นมา ต้องร่วมมือกับสมาชิกเครือข่ายในการติดตามและประเมินผลร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน การบริหารจัดการสมาชิก และการบริหารจัดการผลประโยชน์ ที่สามารถสนองความต้องการของสมาชิกและกิจกรรมเครือข่ายชุมชนจะสร้างประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนอย่างยั่งยืน

1.3 การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นทุนชุมชนอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง และลักษณะที่ดี มีความงดงาม เป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามของชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานหัตถกรรม ศิลปะต่าง ๆ วัฒนธรรมการเกษตร เป็นต้น บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความเจริญของวัฒนธรรมชุมชนแบบล้านนา มาตั้งแต่สมัยอดีต 100 กว่าปีมาแล้ว มีปราชญ์ชุมชนภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ การตีมีด ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา เป็นต้น หมู่บ้านมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การพูดภาษาไทยพื้นเมืองทางภาคเหนือ จวบจนมาถึงปัจจุบัน ประชาชนก็ยังรักษาการพูดภาษาไทยพื้นเมืองจนถึงทุกวันนี้ เด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ก็ยังคงพูดกันอยู่ วิถีชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านก็จะมีระเบียบง่าย เพราะบ้านผาแดงเป็นชุมชนค่อนข้างห่างไกล แวดล้อมด้วยทัศนียภาพป่าไม้ที่สวยงาม อยู่ท่ามกลางหุบเขา อากาศหนาวมากในช่วงฤดูหนาว มีนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่รู้จักหมู่บ้านนี้ มาสัมผัสความหนาวเย็นช่วงฤดูหนาวอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในหมู่บ้านมีอัธยาศัยในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี บ้านผาแดงมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยจะเน้นที่วัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวล้านนาในอดีต และมีชุมชนอาข่าไม่ว่าที่หลังคาเรือนที่มีวัฒนธรรมชาติพันธุ์หลงเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย สมาชิกชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนด้วยหลักการพึ่งพาตนเอง จากการสร้างความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชน และดึงศักยภาพของวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน สามารถพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนตามแนวทางด้วยพลังบวร เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีโรงเรียนผาแดงวิทยา วัดผาแดง

ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านเป็นอย่างดีในการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีภายในหมู่บ้าน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสามารถวิเคราะห์ จำแนกประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และติดตามประเมินผลกิจกรรมร่วมกันของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานการพัฒนาชุมชนตามแนวทางชุมชนอาชีพได้ดังนี้

1.3.1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ปลูกฝังในชุมชนตั้งแต่ครั้งบรรพชนของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประชาชนทุกคนล้วนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง และควรภาคภูมิใจที่หมู่บ้านมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่งดงาม ประเพณีแบบล้านนาในเทศกาลต่าง ๆ และประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนายังคงหลงเหลือจวบจนทุกวันนี้ ยกเว้นประเพณีโบราณบางประเพณีที่สูญหายไปตามกาลเวลา วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังในครอบครัว โรงเรียน ให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เพื่อคนรุ่นใหม่ซึมซับในวัฒนธรรมที่งดงาม และสืบสานไปยังรุ่นลูกหลานให้คงอยู่ในหมู่บ้านอย่างยั่งยืน และการพัฒนาชุมชนแนวชุมชนอาชีพไทยจะเน้นให้สมาชิกชุมชนเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง การเดินทางสายกลาง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ขับเคลื่อนโดยใช้หลักคุณธรรมของการปกครองชุมชนด้วยตนเอง โดยการใช้วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการดึงเอาวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างความเจริญให้แก่หมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแบบอย่างที่ดีและต้องเป็นแกนหลักสำคัญในการปลูกฝังวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกชุมชนเกิดความตระหนักในการวางแผนกิจกรรม โครงการเกี่ยวกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนทุกคนตัดสินใจขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้านด้วยวัฒนธรรมชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน โดยใช้หลักพื้นฐานการพัฒนาแนวชุมชนอาชีพไทยได้ดังนี้

1. การส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเป็นคนพื้นเพเดิมของหมู่บ้าน ไม่ได้อพยพมาจากที่อื่น ประชาชนในหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และจะรู้จักกันหมดทั้งหมู่บ้าน ลักษณะนิสัยจะมีใจคอโอบอ้อมอารี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นลักษณะนิสัยที่หาได้ง่ายสำหรับประชาชนในท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชนบททางภาคเหนือ ภาษาที่ใช้ร่วมกันสื่อสารในหมู่บ้าน ก็จะเป็นภาษาคำเมืองหรือภาษาไทยเหนือ เวลาประชาชนในหมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน ยกตัวอย่างประเพณีทำบุญต่าง ๆ ก็จะมาร่วมงานกันทุกเพศ ทุกวัยอย่างสามัคคีทั้งหมู่บ้าน และรายได้สมทบจากการทำบุญก็จะมาพัฒนาหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เช่น ก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ ซ่อมแซมกุฏิ ปรับปรุงโรงอาหารภายในโรงเรียน เป็นต้น

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน เล่าถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชนว่า

“คนในหมู่บ้าน เขาก็ร่วมมือกับงานประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน อยู่อย่างเข้าพรรษา วันมาฆะ ๗ คนเฒ่า คนแก่ เขาก็ไปวัดกัน บ้านไหนมีลูก หลาน เขาก็ไปกับพ่อ แม่ เขาด้วย คนจะเห็นหน้าพร้อมหน้ากัน กิจงานบุญ ตอนไปวัดนี้แหละ ช่วงหัวค่ำ ถ้ามีเวียนเทียน ใครว่าง เขาก็มาเวียนเทียนร่วมกัน อย่างงานแห่ไม้ค้ำศรี งานใหญ่ของหมู่บ้านเลย มีคนร่วมเยอะมาก คนจะเจอหน้ากัน ได้คุยถามสารทุกข์สุขดิบกันถ้วนหน้ากัน ก็มาเจอกันที่งานนี้แหละ คนในหมู่บ้าน เด็กรุ่นใหม่ รวมทั้งผม ก็ยังพูดเมืองกันอยู่ พ่อ แม่ เด็กแถวนี้ ก็จะเน้นสอนให้ลูกหัดพูดเมือง พูดเหนือก่อน” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้อธิบายเกี่ยวกับงานบุญที่ทางหมู่บ้านได้ดำเนินการร่วมกับโรงเรียนดังนี้

“ช่วงสงกรานต์ที่ผ่านมาไม่กี่วันนี้ หมู่บ้านได้จัดกิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่า จัดงานแข่งขันกีฬา ฟุตบอลกันที่โรงเรียน ๗ ด้วย และตั้งต้นผ้าป่าร่วมสมทบบริจาคพัฒนาหมู่บ้าน มีทำป้ายไวณิลประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้วย เพื่อสมทบเงินจากการทำบุญไปพัฒนาวัด โรงเรียน ซ่อมแซมกุฏิ ปรับปรุงโรงอาหารของโรงเรียน ๗ ด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล อีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึง การส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในหมู่บ้านว่า

“ดูในฐานะผู้นำศาสนาในหมู่บ้าน ตลอดเวลาที่จำพรรษาที่วัด ก็เห็นความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเข้าวัด ทำบุญ สวดมนต์ และคุณครูก็พานักเรียนเข้าวัด ทำความสะอาดหมู่บ้าน วัด โรงเรียนด้วย ครูที่โรงเรียน โดยเฉพาะ ผอ. เขาก็เห็นความสำคัญของการปลูกฝังประชาธิปไตยให้นักเรียน มีแข่งสถานักเรียน ขอบพาไปประกวดและเคยได้รางวัลมาด้วย” (พระณัฐพล อีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2. การจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากวัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ด้านสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการศึกษา คือ ต้องการให้หมู่บ้านมีโครงการสร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชนจากปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้าน โครงการการสร้างศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศชุมชน และโครงการจัดฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน (ฐานการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฐานพอเพียง ฐานแหล่งทุนทุกสถาบันการเงิน และกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน) เป็นโครงการที่

ประชาชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และสอดคล้องกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพต่าง ๆ ทาง การเกษตรของชุมชนที่กำลังขับเคลื่อนในหมู่บ้านปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเพาะเห็ด การแปรรูปขิง การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน เล่าถึงการจัดทำ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากวัฒนธรรมและประเพณีชุมชนชนว่า

“ปีล่าสุดที่หมู่บ้านประชาคมทำแผน ฯ ได้เสนอโครงการสร้าง ศูนย์เรียนรู้ ฯ จัดทำฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งส่งเสริมอาชีพทำ เห็ด จิ้งหรีด และปลุกขิง ที่เน้นการส่งเสริมอาชีพ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านเราด้วย และผมก็ ได้พิมพ์โครงการเหล่านี้จัดทำเป็นไฟล์เอกสารแผนชุมชนของหมู่บ้านด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้เล่าถึง ความสำคัญของการนำกิจกรรมทางศาสนาและการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมเข้าสู่แผนชุมชนว่า

“กิจกรรมต่าง ๆ ประเพณีวัฒนธรรมคนเมืองเก่าแก่บ้านเรา ตู อยากรู้พื้นฟูมาก อยากให้หมู่บ้านนำเข้ามาแผน ฯ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นรากเหง้าของหมู่บ้าน และส่งเสริม ให้ชาวบ้านเป็นคนดี มีความสามัคคีด้วย เด็กรุ่นใหม่ก็จะได้รับรู้จักประเพณีเก่า ๆ ด้วย ไม่ว่าจะแห่ไม้ค้ำศรี ตานต้อด ทานหลั้วหิงไฟพระเจ้า” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

1.3.2 การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

กิจกรรมพัฒนาสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม หรือการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะช่วงเทศกาลประเพณีวันสงกรานต์ วันลอยกระทง และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ ช่วงวันหยุดยาว คนรุ่นใหม่จะกลับบ้านจำนวนมาก และมาเข้าร่วมกิจกรรมทำบุญต่าง ๆ เช่น ทำบุญ ทอดกฐิน ทำบุญทอดผ้าป่า เป็นต้น ทุกคนในชุมชนจะมาพบปะกันในช่วงงานบุญเทศกาลวันหยุดยาว และจะร่วมสนุกสนาน สังสรรค์กัน จึงถือเป็นการสร้างความสามัคคีของคนทุกเพศ ทุกวัยภายใน หมู่บ้าน และกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมชุมชนนี้ จะร่วมมือกันพัฒนาร่วมกันตามหลักบรรพ ชัยชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อร่วมสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีภายในชุมชนที่งดงามให้คงอยู่คู่หมู่บ้าน ต่อไป ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดงบนพื้นฐานชุมชนอาริปไตย ดังนี้

1. การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ร่วมกับโรงเรียนผาแดงวิทยา คณะครู นักเรียน ศิษย์เก่าทุกรุ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชน ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม “ผ้าป่าคืนสู่เหย้า ชาวผาแดงรักบ้านเกิด” เพื่อสนับสนุนงบประมาณสำหรับปรับปรุงโรงอาหารและติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน เนื่องจากโรงอาหารของโรงเรียนผาแดงวิทยา มีสภาพทรุดโทรม จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง แต่เนื่องจากทางโรงเรียนมีงบประมาณไม่เพียงพอ คณะศิษย์เก่าและคณะกรรมการสถานศึกษา จึงมีมติที่จะจัดผ้าป่าสามัคคี เพื่อแสวงหางบประมาณในการซ่อมแซมโรงอาหาร และติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน โดยประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญ บริจาคผ่านระบบ e-Donation ของโรงเรียน หรือร่วมสมทบทุนผ่านทางทีมงานตัวแทนศิษย์เก่าในแต่ละหมู่บ้านของโรงเรียนผาแดงวิทยา

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของคนในบ้านผาแดงว่า

“สงกรานต์ที่จะถึงนี้ หมู่บ้านจะจัดผ้าป่าร่วมกับโรงเรียน ๆ เพื่อให้คนในหมู่บ้าน และบอกกล่าวถึงผู้มีจิตศรัทธาละแวกนี้ ทั้งชาวบ้าน นักเรียน ผู้ปกครอง ให้ร่วมทำบุญทอดผ้าป่าสมทบพัฒนาโรงเรียน ทำโรงอาหารใหม่ และซื้อกล่องวงจรปิดให้โรงเรียนด้วย ทางเพชบุรี ทางโรงเรียนก็ประชาสัมพันธ์กิจกรรมทำบุญครั้งนี้ด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงกิจกรรมทอดผ้าป่าช่วงสงกรานต์ที่ผ่านมาว่า

“สงกรานต์ที่ผ่านมา ทอดผ้าป่าสามัคคี เพื่อสมทบทุนบูรณะปฏิสังขรณ์ของวัดผาแดงนี้ ได้ยอดทั้งสิ้น 93,049 บาท จากโยมผู้มีจิตศรัทธา เงินสมทบทั้งหมดนี้ ทางวัด ชาวบ้าน และโรงเรียน จะนำไปใช้พัฒนาซ่อมแซมกุฏิวัด สร้างโรงอาหารใหม่ให้นักเรียนในโรงเรียน ซื้อกล่องวงจรปิดและโซลาร์เซลล์ให้กับทางโรงเรียนด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา อธิบายถึงสิ่งสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ผมคิดว่าก่อนที่จะชาวบ้านจะรวมตัวกันมาพัฒนาหมู่บ้าน ลำดับแรก ต้องมาร่วมกันประชุมประจำเดือน อย่างน้อยเดือนละครึ่ง ให้ได้ครบทั้งหมู่บ้านให้ได้เสียก่อน จะได้ว่าเราจะแก้ไขปัญหาอะไรบ้าง มีแผนจะทำอะไรบ้าง ทุกกิจกรรมของหมู่บ้านทุกคนต้องมีส่วนร่วม ทั้งเรื่องปากท้อง ทำมาหากิน งานบุญต่าง ๆ ชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและความ

สามัคคีของชุมชนทุกด้าน” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม

การสร้างชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สมาชิกชุมชนต้องมองเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายของหมู่บ้านที่เป็นมรดกของบรรพชนเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม ทำเครื่องจักสาน ทำไม้กวาด ตีมีด เป็นต้น จนมาถึงยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาทางเกษตรกรรม โดยเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาของหมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิมเช่นกัน เริ่มจากการปลูกข้าวเหนียว ข้าวโพด จนมีผู้ริเริ่มทำกิจการเกษตรแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การแปรรูปเห็ด ชিং จิ้งหรีด เป็นต้น จนเกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนแปรรูปมากมาย และพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนการเกษตรของหมู่บ้านสามารถเกิดทุนทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าที่สร้างรายได้และให้คนในหมู่บ้านมีทางเลือกที่จะหางานทำในหมู่บ้านด้วย

นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง บรรยายถึงการสร้างรายได้จากอาชีพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ข้าวโพด ชিং ปลุกมัน ๆ อะไรพวกนี้ บ้านเราทำมานานแล้ว ด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นหุบเขา มีห้วย ลำธาร แต่ละคนก็มีหลายไร่ ส่วนเพาะเห็ด จิ้งหรีด และแปรรูปชিং เพิ่งมีเกษตรกรรุ่นใหม่เขาพัฒนาที่หลัง ก็ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรนะ เพราะนอกจากหลัก ๆ เขาทำข้าวโพดหวาน ก็ไปรวมกลุ่มปลุกชিং ทำผลิตภัณฑ์จากชিংแปรรูป เพาะเห็ด ช่วยให้มีอาหารในชุมชน และสร้างรายได้เสริมให้เกษตรกรเขาด้วย” (นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการส่งเสริมอาชีพและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนภายในบ้านผาแดงว่า

“นอกจากเพาะเห็ดของพี่ ที่เป็นกลุ่มแล้ว ก็มีกลุ่มจักสาน ผู้สูงอายุ ของพ่อของพ่อหลวง นายประเสริฐ ทะจักษ์ ก็ยังทำทุกวัน และก็มีวิสาหกิจชุมชนที่ให้ชาวบ้านเขาร่วมเป็นเจ้าของที่ขุนนางพาร์ม ของอินดี (นายมีฆวาน เวียงนาค) ได้ทำเป็นเครือข่ายร่วมกัน เป็นญาติกัน เวลาชาวบ้านเขาจะมาซื้อเห็ด ก็มาซื้อที่บ้านของอินดีกับของพี่ ของอินดียังมีเยอะกว่าของพี่ เขามีเห็ดหอมเยอะมาก” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นายประเสริฐ ทะจักษ์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ประธานกลุ่มจักสานบ้านผาแดง กล่าวถึงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้านว่า

“บ้านเรามีวัตถุประสงค์มากมายจากธรรมชาติ สภาพแวดล้อมก็เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ทำนา ทำข้าวโพด อย่างของผมนี่ทำจกสานได้ทั้งปี เพราะผาแดงมีไม้ไผ่เยอะ คนแก่ในหมู่บ้านเขาก็ทำกันเยอะ เรามีทรัพยากรที่โดดเด่นอยู่แล้วที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมอาชีพให้เกิดรายได้มาตั้งแต่อดีตแล้ว” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนากรรมสัมพันธ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

3. การขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยใช้หลัก “บวร”

ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้หลัก “บวร” โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงาน สถาบันต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว เด็ก นักเรียน ร่วมกับสถานศึกษาและสถาบันทางศาสนา เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านผาแดง โรงเรียนผาแดงวิทยา วัดผาแดง เป็นต้น ตลอดจนสถานบันสาธารณสุข คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านร้อง (บ้านใหม่พัฒนา) ที่ตั้งอยู่บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านร้อง หมู่บ้านข้างเคียง ในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนระหว่างสถาบันร่วมกัน กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่โดดเด่น ได้แก่ การร่วมรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก การส่งเสริมอาชีพของปราชญ์ชุมชนร่วมกับเด็ก นักเรียน โรงเรียนผาแดงวิทยา การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมทางศาสนาของนักเรียนโรงเรียนผาแดงวิทยา กิจกรรมจิตอาสาทำความสะอาดบ้าน วัด โรงเรียนของประชาชนและนักเรียนร่วมกัน เป็นต้น

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมกับวัด และโรงเรียนตามหลัก “บวร” ว่า

“ผมก็เป็นคนหนึ่งที่ร่วมกิจกรรมกับทางวัดเป็นประจำ ชาวบ้านผู้นำ ๆ เขาก็ยังเลื่อมใสศรัทธา และเข้าวัดทุกวันพระ วันพระใหญ่ อย่างกิจกรรมจิตอาสา กำจัดลูกน้ำ ยุงลาย พวก อสม. เด็ก นักเรียน ครู หลวงพี่ เขาก็ร่วมมือทำกิจกรรมอย่างขยัน ช่วยกันสำรวจลูกน้ำ ยุงลาย ทำความสะอาดภายในวัด เรื่องซ่อมแซมกุฏิ ก่อสร้างอาคาร พัฒนาวัด พวกผู้ช่วย ๆ ชาวบ้าน เขาก็มาร่วมกันสร้าง ซ่อมแซมเป็นอย่างดี ยิ่งช่วงนี้ หนาวร้อน ฝนแทบไม่ตก เขามาร่วมกันสร้างที่วัดกันทุกวัน” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

วัดผาแดงมีกิจกรรมการทอดผ้าป่าสามัคคี ทำบุญร่วมสมทบทุนบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในแต่ละปี เช่น ซ่อมแซมกุฏิ พัฒนาอาคารอเนกประสงค์ภายในวัด เป็นต้น และล่าสุดมีจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2567 มียอดบริจาครวมทั้งสิ้น 93,049 บาท (เก้าหมื่นสามพันสี่สิบเก้าบาทถ้วน) และมีการทำบุญ ประชาสัมพันธ์ร่วมกับคณะผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่าโรงเรียนผาแดงวิทยาด้วย

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้อธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคีของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในช่วงสงกรานต์ที่ผ่านมาเพิ่มเติมว่า

“ตุ้ได้นับยอดรวบรวมจากคณะผู้ศรัทธา โยม ๆ ทั้งหลายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะโรงเรียนผาแดง มีเด็กจากหมู่บ้านใกล้เคียงแถมนี้ เรียนด้วยผู้ปกครอง ชาวบ้าน เขาก็บริจาคเพื่อซ่อมแซมกุฏิ พัฒนาศาลากลางบ้าน รวมแล้วได้เงินทั้งสิ้นก็เก๋หมื่นกว่า ๆ และตุ้ก็รายงานเป็นยอดสมทบผ้าป่าทั้งหมด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในเพจวัดผาแดง และเฟซบุ๊กส่วนตัวของตุ้ด้วย เพื่อเป็นการขอบคุณคณะผู้มีศรัทธาทั้งหลายที่มีส่วนร่วมในการทำบุญครั้งนี้” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

โรงเรียนผาแดงวิทยา ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีจิตศรัทธา สามารถร่วมสมทบทุน อุปกรณ์กีฬา เช่น อุปกรณ์กีฬา ลูกฟุตบอล วอลเลย์บอล ลูกเปตอง ไม้ ลูก เน็ต ปิงปอง ตาข่ายไกล เป็นต้น หรือร่วมสมทบทุนซื้ออุปกรณ์กีฬาให้ภาคประชาชนภายในหมู่บ้าน ร่วมกับกลุ่ม เติ่น วิ่ง สวนสาธารณะเขลางค์นคร ร่วมบริจาคสิ่งของดังกล่าว เนื่องจากโรงเรียนผาแดงวิทยา เป็นโรงเรียนที่ขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์กีฬาที่จำเป็นแก่นักเรียนจำนวนมาก และเพื่อใช้สำหรับให้นักเรียนได้ใช้ในการออกกำลังกายและฝึกซ้อมไปแข่งขันกีฬาระดับอำเภอ

นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์หารายได้สมทบอุปกรณ์กีฬาของโรงเรียนผาแดงว่า

“ทางโรงเรียน ผอ. เขาต้องการช่วยให้เด็ก ๆ ได้มีอุปกรณ์กีฬาไว้เล่นในยามว่าง ช่วงเย็นหลังเลิกเรียน หรือช่วงกลางวัน และให้โรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาเด็ก นักเรียนให้ส่งเสริมการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ใครเป็นนักกีฬา มีอุปกรณ์พัฒนาทักษะ ซ้อมทุกวันก็ดี ทางโรงเรียนจึงประชาสัมพันธ์ผ่านทางเฟซบุ๊ก เพจของโรงเรียน ๆ เพื่อบอกบุญให้มีผู้มีจิตศรัทธา บริจาคอุปกรณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ พวกไม้ปิงปอง ลูกปิงปอง ลูกบอล ไม้แบด ลูกขนไก่ได้หมด เพราะโรงเรียนขาดแคลนอุปกรณ์เหล่านี้ รวมทั้งไม้ค้อยมีงประมาณ และกลุ่ม เติ่น วิ่ง สวนเขลางค์ ฯ ที่ลำปาง เขาเห็นความสำคัญโครงการนี้ และได้บอกบุญทางเฟซบุ๊กชมรมเช่นกัน และนัดหมายกันมาบริจาคที่โรงเรียนเมื่อปีที่แล้ว” (นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

4. การส่งเสริมวัฒนธรรมปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้าน

ครัวเรือนทุกครัวเรือนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการปลูกพืชผักสวนครัว พืชสมุนไพรแทบทุกบ้าน ตั้งแต่ปลูกผักริมรั้ว ในบ้าน รวมถึงสวนบริเวณบ้าน ถ้าได้ผลผลิตมากก็จะมาแบ่งปันกันในชุมชน ใครเดินผ่านหน้าบ้านก็สามารถเก็บเกี่ยวไป

บริโภคได้ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอยู่ในหมู่บ้าน หรือถ้านำไปจำหน่าย ราคาก็ไม่แพง บางบ้านก็เอาไปฝากขายที่ร้านค้าชุมชน บางบ้านก็ตั้งโต๊ะขายผักหน้าบ้าน และมีการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัวจำนวนมากหลายบ้าน เช่น ใช้น้ำยางรถยนต์ที่เสื่อมสภาพมาเป็นกระถางสำหรับปลูกผักสวนครัวแทนกระถางต้นไม้ เป็นต้น บ้านเรือนบางหลังก็มีการทำถังขยะเปียกลดโลกร้อน นำอาหารที่เหลือจากการบริโภคมาใส่ถังขยะเปียก เพื่อเป็นปุ๋ย เพิ่มธาตุอาหารให้แก่ดิน และเพื่อการเพาะปลูกด้วย ในอนาคตหมู่บ้านจะพัฒนาเป็นหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านก็สามารถเชิญชวนนักท่องเที่ยวมาเก็บผักและร่วมประกอบอาหาร รับประทานอาหารร่วมกันได้อีกด้วย

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงวัฒนธรรมการปลูกพืชผักสวนครัวภายในหมู่บ้านว่า

“ปลูกผักนี้ คนเขาปลูกกันทุกบ้านอยู่แล้ว หลายอย่างเลย สมุนไพรก็เยอะ หน้าบ้านหลายคนลงผ่าน มีผักทุกบ้าน หน่อไม้ก็เยอะหน้าฝน บ้านเรา คนเขาเอามาแกงกัน ของป่า เห็ดถอบก็เยอะ ของชอบของคนบ้านนี้เลย และสวนของผมก็ปลูกพริกเยอะ ไปเก็บที่ไร่สูงใหญ่ ๆ ได้หลายถุงเลย ก็เอาแบ่งปันให้ชาวบ้าน ญาติของแม่บ้านด้วย เวลาประชุมประจำเดือนผมก็จะพูดให้คนปลูกผักให้เยอะ มันเป็นตัวชีวิตที่หน่วยงาน อย่างปกครอง พช. (พัฒนาชุมชน) เขาส่งเสริมเพื่อพัฒนาโครงการหมู่บ้านยั่งยืน ๆ ตามนโยบายกระทรวงมหาดไทยด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงเกี่ยวกับการปลูกผักในชุมชนพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ผักบ้านเรามีเยอะมาก คนเขานิยมปลูกกันมานานละทุกบ้าน หน้าบ้านหลายคนจะมีผัก ใครเดินผ่านเขาก็แบ่งปัน ให้เด็ดเก็บกันได้ บางบ้านเขาก็ฉลาด นำยางรถยนต์เก่าที่รั่ว ไม่ใช่แล้ว มาทำเป็นกระถางปลูกผัก ปลูกหอม กระเทียมด้วย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัวในหมู่บ้านว่า

“บ้านเราผูกพันกับการปลูกผักมานานแล้ว พี่เกิดมาก็เห็นพ่อแม่ ชาวบ้านปลูกผักกันทุกหลัง อาหารก็ทำจากผักที่ปลูก ทำแกงทางเหนือง่าย ๆ บางบ้านก็เอามาจำหน่ายที่หน้าบ้าน หรือฝากร้านค้า ถ้ามีเหลือก็แบ่งปัน เป็นวิถีชีวิตที่เห็นมานานจนถึงเดี๋ยวนี้” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การสืบสานประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมเก่าแก่ในชุมชน

ประเพณีเก่าแก่ทรงคุณค่าแห่งล้านนาที่โดดเด่นของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ หรือไม้ค้ำสะหลี แต่ส่วนใหญ่เรียกว่า ไม้ค้ำศรี ในเทศกาลประเพณีปีใหม่เมือง (ประเพณีวันสงกรานต์) ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ในวันพญาวัน โดยประเพณีนี้จะจัดเดินขบวนแห่ไม้ค้ำสะหลีอย่างรื่นเริงในช่วงฤดูร้อน ที่มีอากาศร้อน และถือเป็นงานประเพณีที่ประชาชนมาร่วมตัว พบปะสังสรรค์กัน ถือเป็นวันครอบครัวของประชาชนในหมู่บ้านด้วย และจะมีพิธีรดน้ำดำหัว พักผ่อนในยามว่างร่วมกันด้วย ถือเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยมาพบปะ ร่วมมือกัน และสร้างความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันในหมู่บ้าน โดยประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีจะเป็นการค้ำไม้สะหลีกับต้นโพธิ์ในวัดไม้ให้โคนล้มลงมา ถือเป็นความเชื่อในการค้ำจุนสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดยาวนาน และเป็นการสืบชะตาชีวิต รวมทั้งหมู่บ้านและประชาชนให้เป็นสิริมงคล และอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

นางต๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีช่วงสงกรานต์ของบ้านผาแดงว่า

“งานแห่ไม้ค้ำศรีนี้ เราทำกันทุกปีเมื่อก่อน ยกเลิกไปหลายปีมาแล้ว เพิ่งฟื้นฟูหลังช่วงโควิดเมื่อ 2 ปีที่แล้ว งานนี้น่าสนุกมาก คนเขาจะมาช่วยกันทำไม้ค้ำศรี และเดินแห่กันช่วงสงกรานต์ มีเปิดเพลงระหว่างขบวน เดินกันอย่างสนุกด้วย เป็นกิจกรรมที่เห็นคนในหมู่บ้านร่วมมือกันดีมาก สามัคคีมาก พองานเสร็จเขาก็เอาไม้ไปค้ำต้นโพธิ์ ตามความเชื่อให้ศาสนาพุทธของเราเจริญรุ่งเรืองสู่รุ่นลูกหลาน” (นางต๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

สังคมเกษตรกรรมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังคงรักษาประเพณีทานข้าวใหม่ ประเพณีทานหัวหิงไฟพระเจ้า เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงปลายฤดูหนาว ประมาณเดือนธันวาคมถึงมกราคม ในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ จะมีการทำบุญถวายทานข้าวใหม่ ทานขันข้าวให้แก่ผู้ที่ล่วงลับและหิงหัวไฟพระเจ้า จะมีการหิงไฟให้แก่พระพุทธรูปได้คลายบรรเทาหายจากความหนาวเย็น เพราะชาวบ้านก็เชื่อว่าพระพุทธรูปก็มีความรู้สึกหนาวเย็นเช่นกัน จากนั้นก็จะมีการฟังพระธรรมเทศนาร่วมกันด้วย โดยประเพณีนี้จะส่งเสริมให้ประชาชนมีความกตัญญูกตเวทิต์ ส่งเสริมให้มีจิตใจที่เคารพ อ่อนโยน และเทิดทูนพระคุณของบุพการี บรรพชน และถือเป็นสิ่งจรรโลงศีลธรรม ส่งผลให้คนในชุมชนใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา เล่าถึงประเพณีทานข้าวใหม่และทานหัวหิงไฟพระเจ้าของหมู่บ้านว่า

“อย่างผมเป็นมัคทายกในหมู่บ้านหลายปีแล้ว ถึงไม่ได้เกิดที่นี่เกิดที่แจ้ห่ม แต่ก็ย้ายมาอยู่ที่นี่หลายปีแล้ว ประเพณีทานหัว ๆ ทานข้าวใหม่นี้เก่าแก่มาก แต่ชาวบ้าน

และตู้เจ้าอาวาสที่นี่เขาก็อนุรักษ์อยู่ ทำทุกปีช่วงหน้าหนาว เพื่อเป็นการฝังไฟให้พระพุทธเจ้าได้คลายความหนาวเย็นในหน้าหนาว บ้านเรานี่ หนาวมาก บางวัน 2 องศา ๆ และทานข้าวใหม่ เขาก็จะมาร่วมกัน เพื่อทำบุญ อุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

กิจกรรมสืบสานประเพณีวันลอยกระทงของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และโรงเรียนผาแดงวิทยา คณะครู นักเรียนได้จัดกิจกรรมแข่งขันประดิษฐ์กระทงจากวัสดุธรรมชาติ ใช้วัสดุที่ย่อยสลายง่าย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำกระทงขึ้นตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เองในวันลอยกระทง และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของไทย

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ได้อธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมประเพณีลอยกระทงที่ทำร่วมกับโรงเรียนผาแดงวิทยาว่า

“ลอยกระทงบ้านเรา ทำทุกปี ช่วงโควิดที่ผ่านมา ก็ยังลอยกันอยู่ที่บริเวณลำธาร ฝายในหมู่บ้าน ครูที่โรงเรียนเขาก็อยากให้เห็นความสำคัญประเพณีนี้ด้วย จึงให้เด็กแข่งขันทำกระทงจากใบตอง หรืออะไรก็ได้ที่เป็นธรรมชาติ เศษกระดาษ ขนปัง ได้หมดที่ย่อยสลายง่าย พอประกวดแข่งขันเสร็จ เลิกเรียน ตกเย็น ชาวบ้าน ครู นักเรียนก็เดินขบวนกันไปลอยกระทงตามลำธารในหมู่บ้าน ที่ฝายหน้าสำนักสงฆ์บ้าง บางคนก็ขี่มอเตอร์ไซด์ไปเอง” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

6. การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนในหมู่บ้าน

สังคมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นสังคมเกษตรกรรมมาช้านานแล้ว และสืบสานภูมิปัญญาไปสู่รุ่นลูกหลานเรื่อย ๆ การที่ประชาชนในชุมชนปลูกฝังให้ลูกหลานช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่จากการทำเกษตรกรรม ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่โลภมาก รู้จักประหยัด มีธำมรงค์ ไม่ได้สัมผัสการแข่งขันทางอาชีพ แสวงหาแต่รายได้เหมือนในชุมชนเมือง การเกษตรจะสอนให้ประชาชนมีความอดทน ขยันหมั่นเพียร สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน มีการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เลี้ยงชีพและพึ่งพาตนเองได้

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา พูดถึงค่านิยมของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ผาแดงเป็นหมู่บ้านที่คนส่วนใหญ่ทำการเกษตรอยู่แล้ว โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพด ปลูกผักต่าง ๆ ทำนา นาก็จะปลูกข้าวเหนียว ไม่ใช่ปลูกขายนะ ปลูกเพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงไก่ หมู่ก็มีบ้าง พ่อแม่ก็จะสอนให้ลูกทำสวน ข้าวโพด ทำนา ตั้งแต่เล็ก เนื่องจากบ้านเรา

อยู่ไกล ห่างไกลตัวเมือง ความเจริญ จึงอยู่กันแบบเรียบง่าย พอเพียง มาตั้งหลายสิบปีที่แล้วกันละ”
(นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

กิจกรรมทางศาสนาพิธี ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาของบ้านผาแดง ก็มีทุกวันพระ ประชาชนมักจะไปทำบุญที่วัด หรือตักบาตรพระที่บิณฑบาตตามถนนของหมู่บ้าน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น ก็จะมีกิจกรรมฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมเวียนเทียนเป็นประจำทุกปี กิจกรรมเหล่านี้จะสอนให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระศาสดาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต สร้างความสามัคคีในกิจกรรมทางศาสนาของประชาชนด้วย นอกจากนี้ โรงเรียนผาแดงวิทยา โรงเรียนประจำหมู่บ้าน คณะครู อาจารย์ก็ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ร่วมกิจกรรมถวายเทียนพรรษา เวียนเทียนทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อบรมนักเรียนให้ปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประสานประชาชนของหมู่บ้านมาอบรมภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมของหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาบ้านเกิดของตนเอง

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“บ้านเราเป็นหมู่บ้านห่างไกลจากตัวอำเภอ มีประเพณี วัฒนธรรมแบบคนภาคเหนือมาแต่ดั้งเดิม ศาสนาพุทธเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้านมานานแล้ว กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาก็ทำต่อเนื่อง ทุกปี ไม่ว่าจะตักบาตร ฟังเทศน์ เวียนเทียน ในช่วงวันพระ วันสำคัญอย่างเข้าพรรษา ออกพรรษา วันพระ ชาวบ้านบางคนก็จะงดเหล้า งดเบียร์ช่วงเข้าพรรษา ด้วย โรงเรียน ๆ ก็จะมีกิจกรรมร่วมกับทางวัดอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นแห่เทียนพรรษาช่วงเข้าพรรษา งานฝีมือ จักสาน ครูในโรงเรียนก็ส่งเสริมให้เด็กทำด้วย ให้ประชาชนคนแก่ในหมู่บ้านเรานี้แหละสอนเอง ไม่ต้องไปเรียนไหนไกล” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

สำหรับผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนาของหมู่บ้าน จะมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมดี ๆ ที่สร้างคุณประโยชน์แก่ประชาชนและสังคม จากนโยบาย ข้อราชการที่ได้รับมาจากการประชุมประจำเดือนที่อำเภอมาให้ชาวบ้านสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมบริจาคโลหิต การหาช่องทางโอกาสให้เยาวชนในชุมชนศึกษาต่อ การจัดทำซุ้มที่แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในหมู่บ้าน การทำแนวกันไฟป่า เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องความเสียสละ ความเมตตาและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ร่วมกัน โดยผู้นำชุมชนจะเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำกิจกรรมให้กับประชาชนในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ได้บรรยายเกี่ยวกับการแจ้งประชาสัมพันธ์กิจกรรมดี ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของหมู่บ้านว่า

“วันประชุมประจำเดือน ๆ พ่อหลวงเขาก็จะแจ้งวาระ ข่าวสารที่ได้ไปประชุมกันนั้น ผู้ใหญ่บ้านแต่ละเดือน ให้ลูกบ้านฟัง ไม่ว่าจะชวนไปบริจาคโลหิตที่อำเภอ ๆ ลูกบ้านจะไป ไม่ไป ถ้าอยากไปก็ติดต่อได้ จะไปส่งให้ พ่อหลวง ผม และผู้ช่วย ๆ ก็ไปบริจาคด้วย ถึงไกล ก็ไปเป็นตัวอย่างให้ลูกบ้าน กิจกรรมอื่นที่อำเภอแจ้ง เช่น การทำซุ้ม ป้ายหมู่บ้าน การทำแนวกันไฟป่า ที่นาย ๆ เขาเน้นให้ทำทุกหมู่บ้าน พ่อหลวงก็แจ้ง และชวนชาวบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

7. การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่รู้จัก เริ่มมาท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาว นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะมาเยี่ยมชม และท่องเที่ยวหมู่บ้าน กิจกรรมที่เป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ประชาชน จะส่งเสริมแก่นักท่องเที่ยวคือ การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรและหัตถกรรม เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น การเดินป่าท่ามกลางสภาพธรรมชาติ ทัศนียภาพของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเดินเที่ยวชมถ้ำต่าง ๆ ของหมู่บ้าน สำนักสงฆ์บ้านผาแดง เที่ยวชมแปลงเพาะเห็ด ไร่จิง ไร่พืชผลทางการเกษตรของหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติบางท่านก็สนใจการแต่งกายแบบภาคเหนือ ก็มีเครื่องแต่งกายขึ้น ผ้าถุงให้บริการใส่ถ่ายรูปด้วย

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“ช่วงหน้าหนาว พวกฝรั่งเขาจะมาเที่ยวบ้านพี่กัน เพราะคุยกับไกด์ที่รู้จักกัน เขาจะชวนฝรั่งมาบ้านพี่ และเขาจะปั่นจักรยาน โดยพวกฝรั่งจะซื้อจักรยานเช่ามาทิ้งไว้ที่บ้านพี่ด้วย จักรยานก็เก็บไว้ที่บ้านพี่ข้างใน เวลาฝรั่งมาเที่ยว ก็พามาดูโรงเห็ด โรงจิ้งหรีด ไกด์จะช่วยเป็นล่ามแปลให้พี่ด้วย เวลาคุยกับฝรั่ง พี่ก็ทำอาหารจากเห็ด จิ้งหรีด พร้อมเสิร์ฟเบียร์ให้ฝรั่งด้วย เขาชอบมาก และเขาสนใจการแต่งกาย มีผ้าถุง มีซิ่นให้เขานั่งเดินเที่ยวด้วย พวกฝรั่งได้ไปเที่ยวสำนักสงฆ์ ๆ ที่บ้านเรา เขาชอบมาก บรรยากาศดี มีผายไว้เล่นน้ำด้วย พอฝรั่งมาเที่ยว พี่ก็จะโพสต์ลงเฟซบุ๊ก ตี๊กต้อกด้วย เป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านตนเองด้วย” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้าน
หัตถกรรม อธิบายถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านว่า

“ตัวเราถึงอายุมากแล้ว ก็ภาคภูมิใจนะ ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรา
ทำ อย่างการจักสานของผม เด็กรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน รวมทั้งครู อาจารย์ในหมู่บ้าน เขาก็ช่วยสนับสนุน
ให้เป็นสินค้าชุมชน นักท่องเที่ยวก็เริ่มมาเที่ยวบ้านเรา เขาก็สามารถเลือกซื้อได้ ราคาไม่แพง
ผลิตภัณฑ์ชุมชนเราก็มีเยอะ อย่างน้อยก็ทำให้ชาวบ้านมีรายได้บ้าง” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์
ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

8. การเข้าร่วมกิจกรรมสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง

ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง มีการขับเคลื่อนจัดตั้งองค์กรที่
เรียกว่า สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง ร่วมกับกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหาร
ส่วนตำบลบ้านร้อง ที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการจากผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน และมีการจัดประชุมสภา
วัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง เพื่อให้เกิดการปรึกษาหารือในการจัดทำแผนพัฒนาสภาวัฒนธรรมตำบล
เพื่อเป็นการขยายเครือข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม และส่งเสริมศักยภาพสภาวัฒนธรรมให้เกิดความ
เข้มแข็งและยั่งยืน พึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งเพื่อสร้างการรับรู้การดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมให้
กว้างขวางสู่เครือข่ายวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงมีผู้แทนภาคประชาชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้าน
ร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง เช่น ผู้นำศาสนา (รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง) ผู้นำท้องถิ่น (สมาชิก
สภาองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน) ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง) ที่เข้าร่วม
สังเกตการณ์การปรึกษาหารือดังกล่าวด้วย

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง
พูดถึงการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้องต่อการพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณี ในบ้านผา
แดงว่า

“สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง จัดตั้งโดย อบต.บ้านร้อง ในการ
ช่วยส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาแผนตำบลเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาวัฒนธรรม มีการจัดตั้งคณะกรรมการ
สภาวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน ทั้งผู้นำทางศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนร่วมทำงานขับเคลื่อน
วัฒนธรรมตำบล และจะมีการจัดประชุมสภาวัฒนธรรมตำบล ๆ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อร่วมพูด
แลกเปลี่ยน ความเห็น จัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรมในตำบล ๆ กัน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา
รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
บ้านร้อง กล่าวถึงการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้องว่า

“สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้องเคยก่อตั้งช่วงหนึ่ง แต่น่าเสียดาย
กิจกรรมที่ขับเคลื่อนตามแผน ๆ หยุดชะงักชั่วคราวในช่วงโควิด แต่ก็มีข่าวดี เพราะการประชุมสภา ๆ

ไม่นานมานี้ ทางกองการศึกษา ฯ อบต.บ้านร้อง เขามีความคิดจะรื้อฟื้นมาอยู่ เนื่องจากวัฒนธรรมจังหวัด ฯ ต้องเข้ามาติดตามที่อำเภอ ฯ แนนอน ผมเองก็อยากให้มีขึ้นมาใหม่ เพราะช่วงแรกหลายปีก่อนก็เริ่มต้นดี มีชุดม่อห้อมให้สมาชิกสภาวัฒนธรรม ฯ ใส่ด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

1.3.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การขับเคลื่อนกิจกรรมในการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนที่งดงาม ไม่ให้สูญหายไปจากหมู่บ้าน กิจกรรมประเพณีทางศาสนา ทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา และเวียนเทียน ก็เป็นกิจกรรมศาสนาที่ประชาชนจะร่วมกันสืบสานร่มโพธิ์พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านให้ยั่งยืน ประชาชนจะได้มีพระพุทธศาสนาที่แฝงไปด้วยหลักธรรม คำสอนต่าง ๆ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เป็นอาชีพหลากหลายของชุมชน เช่น การปลูกข้าวโพด การทำนา การปลูกชิง การปลูกกระเทียม การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น ก็เป็นภูมิปัญญาที่มีทั้งการเกษตร การเพาะปลูก งานหัตถกรรม และการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ที่สมาชิกชุมชนสามารถมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของขับเคลื่อนภูมิปัญญาเหล่านี้ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของหมู่บ้านได้ และประชาชนจะได้มีอาชีพ งานทำในหมู่บ้าน ไม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ แยกแยะประเด็นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงลักษณะการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน ด้วยการพัฒนาชุมชนตามแนวทางชุมชนาริปไตยได้ดังนี้

1. ประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนาของล้านนาสืบสานไปสู่รุ่นหลัง

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังมีการเผยแพร่ประเพณี วัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังที่ยังไม่สูญหายในปัจจุบันนี้ เช่น ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีวันลอยกระทง ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ประชาชนจะมีส่วนร่วมทุกเพศ ทุกวัยในกิจกรรมเหล่านี้ร่วมกัน เป็นการมาพบปะกัน สร้างความสนุกสนานร่วมกัน สร้างความสามัคคีในชุมชน และคณะครูโรงเรียนผาแดงวิทยาจะส่งเสริมให้เด็ก นักเรียนเยาวชนตระหนักและร่วมกิจกรรมทางประเพณีภายในชุมชนอยู่แล้ว เช่น การแข่งขันทำกระทงในวันลอยกระทง การเข้าร่วมฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ทำให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยในหมู่บ้านเกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วย

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง บรรยายถึงกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนรุ่นหลังในหมู่บ้านว่า

“กิจกรรมต่าง ๆ ประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนาที่ผาแดง เด็กก็เข้าร่วมกันอยู่ ผอ. ครูที่โรงเรียนให้ความสำคัญมากในการให้เด็กเข้าร่วมเวียนเทียนในวันพระใหญ่ กิจกรรมลอยกระทง ก็เน้นให้เด็กทำกระทงเอง และไปลอยกระทงบูชาพระแม่คงคา ก็ทำกันแบบนี้ทุกปีนะครับ ส่วนงานแห่ไม้ค้ำครีเป็นงานใหญ่ของหมู่บ้านเราเลย เด็ก ลูกหลาน จะกลับมาบ้านกันช่วงสงกรานต์ มาหาพ่อแม่ และจะมาร่วม เทียวงานนี้กัน เด็กก็สนใจประเพณีพวกนี้อยู่ เพราะทำกันทุกที่ ทั่วประเทศ ขนบธรรมเนียมแบบนี้ บ้านเราก็น่าจะยึดถือกันอยู่อย่างเหนียวแน่น” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายถึงกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้านที่ขับเคลื่อนผ่านไป ถึงคนรุ่นหลังภายในหมู่บ้านว่า

“ในฐานะที่เป็นประธานแม่บ้าน อสม. ทำกิจกรรม งานเยอะมาก เป็นคนสวมหมวกหลายใบ จะเห็นแต่ละบ้านยังส่งเสริมให้ลูกหลานเข้าวัด ใครปิดเทอมกลับมา ก็จะมาทำบุญช่วงวันหยุดยาว ก็จะเจอกันช่วงนั้น โดยเฉพาะสงกรานต์ แทบทุกบ้านเขาจะเล่นน้ำกัน และร่วมประเพณีแห่ไม้ค้ำครี ทำบุญร่วมกัน หนุ่มสาว วัยรุ่นก็จะมาร่วมงานและสนุกสนานกันเป็นจำนวนมาก ยังไงประเพณีเก่าแก่บางอย่างก็ยังมีอยู่ในบ้านเรา” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. เกิดการสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพ เกษตรกรรม สามารถพัฒนาดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคมาศึกษา เยี่ยมชมหมู่บ้าน และอุดหนุนผลิตภัณฑ์ชุมชนมากมายจากการแปรรูปเห็ด จิ้งหรีด และชิงเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่คนในชุมชนส่งเสริมหมู่บ้านพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว สามารถประชาสัมพันธ์ทางช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูป ติ๊กต็อก เป็นต้น รวมทั้งการที่หมู่บ้านดำเนินการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวหมู่บ้านเบื้องต้น เช่น การเดินป่าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ เส้นทางเกษตร การชมแปลงสาธิตการเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกชิง เป็นต้น รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผาแดงเทรล กิจกรรมงานวิ่งเทรลของหมู่บ้าน กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งหมดนี้สามารถบูรณาการเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวเชื่อมโยงกัน เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้นักท่องเที่ยว ผู้มาเยี่ยมชมหมู่บ้านได้สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของประชาชนในหมู่บ้าน และเชื่อได้ว่าถ้าประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ดี รายได้จากการบริการท่องเที่ยว การจำหน่ายสินค้าชุมชนจะเข้ามาในหมู่บ้าน จะเข้าสู่ชุมชน และคณะกรรมการ สมาชิกที่สนับสนุนการท่องเที่ยวจะมีรายได้ตรงส่วนนี้ด้วย ทำให้ประชาชนมีงานทำในชุมชน ไม่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านด้วย

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง เล่าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมที่ส่งผลต่อการสร้างรายได้ให้คนในหมู่บ้านว่า

“บ้านเรานี้มีธรรมชาติที่สวยงาม เข้ามาก็จะเห็นหน้าผาหินปูนสีแดงตั้งตระหง่าน มีวิวทุ่งนา สมชื่อว่าผาแดงเลย บนหน้าผาก็มีถ้ำต่าง ๆ ใหญ่น้อยมากมาย คนต่างถิ่นที่เข้ามาเยือนเยียน สัมผัสบ้านเรา เขาก็ชอบ เพราะวิวสวย แม้แต่อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขามองว่าบ้านเรามีอะไรดี ๆ เยอะ จึงส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นวิทยากรช่วยเหลือในเรื่องการถอดบทเรียนแก่นพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะทำซิง จิ้งหรีด เห็ด และสนับสนุนให้มีงานวิ่งเทรลในหมู่บ้าน ก็ตั้งแต่มีวิ่งเทรล งานนี้ช่วยหมู่บ้านเราเยอะ คนต่างถิ่นเข้มาช่วยเยอะ มาร่วมวิ่ง แข่งขัน ตรงเส้นทางวิ่งก็จะโหดหน่อย ผ่านข้ามห้วย ลำธารในหมู่บ้าน ผ่านแปลงข้าวโพด ไร่จึง ได้บรรยากาศ และเห็นวิถีชุมชนด้วย สินค้าจากกลุ่มจักสาน เพาะเห็ด ก็เอามาขายในงานด้วย คนมาร่วมงาน นักท่องเที่ยว เขาก็ช่วยกันซื้อของบ้านเรา ช่วยประชาสัมพันธ์ รายได้ก็เข้าหมู่บ้านด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เล่าถึงการส่งเสริมหมู่บ้านให้มีรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนว่า

“ผาแดงเป็นบ้านห่างไกล แต่คนมาเที่ยวจะชอบทัศนียภาพ จนราชภัฏ ๆ อาจารย์เห็นความสำคัญในการพัฒนา จึงมาช่วยเหลือ เมื่อก่อนบ้านเรามีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำ พืชผัก สมุนไพร วัตถุดิบ ก็มีมากมาย ไร่แปรรูปเป็นสินค้า จึงบ้านเราก็มีคนปลูกเยอะ เขาก็กระตุ้นให้มีการทำซิงผิง ทุกอย่างถ้าประชาสัมพันธ์ดี ๆ รวมทั้งมีการตลาด สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างรายได้เข้าบ้านเราไม่น้อย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. การสืบสานวัฒนธรรมชุมชนที่ก่อให้เกิดการสร้างสามัคคีของประชาชนในหมู่บ้าน

การจะรวมตัวเป็นปึกแผ่น เป็นหนึ่งเดียวกันของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นได้ยาก และถ้าผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านไม่สามารถโน้มน้าว ไม่มีความคิดริเริ่มในการคิดนอกรอบ และยังคงใช้ระบบคิดและกระบวนทัศน์จากการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนต้องหันมาค้นหาศักยภาพของหมู่บ้าน ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม และปลุกกระตุ้นประชาชนให้สั่งสมความคิดตามแนวทางการพัฒนาแบบวัฒนธรรมชุมชน เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จนกระทั่งสมาชิกชุมชนรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนเกิดอริปไตยชุมชน เป็นการพัฒนาแนวชุมชนประชาธิปไตยในที่สุด ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นยากมาก และต้องใช้เวลาในปรับระบบคิด กระบวนทัศน์ตามแนวทางชุมชนประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนนี้

ประชาชนต้องมีความเสียสละ เด็ดเดี่ยวในกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการสร้างรายได้จากสินค้าและบริการ จนเกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่บ้าน ต้องขึ้นกับผู้นำชุมชนก่อนและทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันในการปกครองตนเองและปกครองหมู่บ้านด้วย เพื่อสามารถดึงเอาคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนมาสร้างชุมชนเข้มแข็งให้หมู่บ้านมีการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นได้

นางสาวรวงคณา ใจดี ปรากฏชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในหมู่บ้านว่า

“บ้านผาแดงถึงจะมีประชากรมากกว่าบ้านอื่น ๆ ในละแวกเดียวกัน แต่พี่คิดว่าการทำงานที่ชุมชนจะรวมตัวกัน ทำงานร่วมกันได้ สามัคคีได้ ไม่ใช่ขึ้นกับชาวบ้านอย่างเดียว ผู้นำชุมชน พ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ต้องทำให้เป็นแบบอย่างด้วย ถึงจะสั่งการให้ชาวบ้านร่วมมือ มีส่วนร่วมขึ้นได้ อย่างกลุ่ม อสม. ของพี่ มีกันแค่สิบกว่าคน แต่ก็ทำงานเข้มแข็ง ช่วยงานกันตลอด เวลาค้นทำงานแต่ละที สำรองลูกน้ำยุ่งลาย สมาชิก อสม. แทบไม่ขาดเลย การจะทำงานจิตอาสา ไม่ใช่แต่ถ่ายรูปสร้างภาพรายงานให้อำเภอ ๆ อย่างเดียว ต้องลงมือจริง ทำจริง ไม่หวั่นเวลาไปทำงานอย่างอื่น คือคนจะต้องมีจิตสาธารณะส่วนรวมจริง ถึงจะอยู่ตรงจุดนี้ได้ บางคนมีตำแหน่ง หน้าที่ ไม่ใช่หวั่นแต่ทำสวนของตนเองอย่างเดียว ต้องทำหมดทุกอย่าง ทุกบทบาทหน้าที่ อย่างพี่ก็เป็นทั้ง อสม. ทำเกษตร งานเพาะเห็ด จิ้งหรีดก็เยอะ ไปอบรม เป็นวิทยากรด้วย บางครั้งก็ไปขายของด้วย ถ้าเขาชวนไป ออกเดอร์เห็ด จิ้งหรีดพี่ก็มีเยอะ ก็ต้องเร่งทำส่งลูกค้า ก็คือหมู่บ้านจะเข้มแข็ง ทุกคนต้องร่วมมือกัน เข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่อง คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง สำคัญที่สุด” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปรากฏชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปรากฏชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา บรรยายถึงประเพณี วัฒนธรรมภายในหมู่บ้านที่สร้างความสามัคคีภายในชุมชนว่า

“ผมทำงานอยู่วัดตลอด บ้านเราถึงมีคนเฒ่า คนแก่เยอะ เขาก็นิยมเข้าวัด สวดมนต์ ทำบุญกัน ประเพณีเก่า ๆ ที่ผูกพันกับศาสนา ชาวบ้านเขาก็ศรัทธากัน และมาร่วมงานกันมาก ชาวบ้านยังเห็นความสำคัญของการทำบุญตักบาตร อย่างงานลอยกระทง แห่เทียนพรรษา วันสำคัญศาสนา ชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย ก็มาร่วมกิจกรรมศาสนากันโดยตลอด ที่เห็นชัดคืองานแห่ไม้ค้ำศรี ชาวบ้านเขาจะมาร่วมกัน ทำไม้ค้ำศรีกันหลายหลัง และแห่เข้าวัด ทำบุญกัน มันเห็นความเข้มแข็งของบ้านเรามากในงานนี้ สังคมรูปแบบนี้ทำได้ยากในปัจจุบันแล้ว” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปรากฏชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

1.3.4 การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค้วฒนธรรม

ชุมชน

การติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค้วฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมสุดท้ายที่สมาชิกชุมชนต้องร่วมกันขับเคลื่อนให้ได้ เพื่อเป็นการติดตามและประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมแบบล้านนาภายในหมู่บ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพของชุมชน เป็นต้น และมองดูผลของกิจกรรมในระยะยาว เพื่อประเมินว่ากิจกรรมเหล่านี้ พัฒนาไปมากน้อยเพียงใด แก้ไขปัญหาชุมชนในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง ขับเคลื่อนไปแล้วมีปัญหาอย่างไรบ้าง มีการจัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน เพื่อความยั่งยืนของวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านได้อย่างไร คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนต้องวางแผนกิจกรรม ประชุมร่วมกัน ถอดบทเรียนกิจกรรมการพัฒนาดังกล่าว อย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง เพื่อความยั่งยืนของกิจกรรมสร้างสรรค้วฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านให้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นต่าง ๆ ของลักษณะกิจกรรมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค้วฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนอาชีพได้ดังนี้

1. การติดตามและประเมินผลการส่งเสริมชุมชนคุณธรรม

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง นอกจากจะมีกิจกรรมส่งเสริมการสร้างสรรค้วฒนธรรมชุมชน มีการประเมินผลเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมชุมชนคุณธรรม ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมประกาศเจตนารมณ์ในการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรมและทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร และหมู่บ้านจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายปัญหาที่อยากแก้ไขภายในหมู่บ้านอย่างน้อย 5 ปัญหา ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอ การจัดการกับขยะ เป็นต้น และร่วมกันกำหนดเป้าหมายใน “ความดีที่อยากทำ” อย่างน้อย 5 เรื่อง ได้แก่ การปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วิจัย สุจริต มีจิตอาสา การเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนต้องร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมชุมชน ซึ่งเกิดจากการประชาคมในหมู่บ้าน มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบกิจกรรมอย่างชัดเจน จนกระทั่งชุมชนมีการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมชุมชนคุณธรรมเพื่อทบทวน ปรับปรุงแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนให้มีคุณภาพและบรรลุผล และมีการประกาศกิจกรรม ยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลผู้ทำความดีให้กับชุมชน และผู้มีคุณธรรม ทำความดีเพื่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 3 มิติ คือ มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมศาสนา และวิถีวัฒนธรรมที่งดงามมาแก้ไขปัญหาของชุมชน และบ่มเพาะคุณธรรม ความดีที่พึงปฏิบัติ จนชุมชนพัฒนาไปสู่หมู่บ้านที่มีองค์ความรู้การเป็น

ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ มีศูนย์เรียนรู้เปิดเวทีขยายผลให้เกิดชุมชนส่งเสริมคุณธรรมใหม่ เป็นแหล่งศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอด และสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปางว่า

“การส่งเสริมชุมชนคุณธรรมทุกหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะเดี๋ยวนี้สังคมเปลี่ยนไป สถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย ทุกอย่างเปลี่ยนไปหมด จนคนเริ่มเห็นแก่ตัว เห็นความสบาย ทำอะไรตามใจ จนลืมให้ความสำคัญกับการประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักศาสนา ตู่ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ร.9 ก็จำเป็นมากที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรมของหมู่บ้าน ก็อยากให้ทุกภาคส่วนสนับสนุน มีส่วนร่วมให้พระพุทธศาสนายังยืน ถ้าอนาคตบ้านผาแดงเราสามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวด้วย ก็อยากพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ดูงาน มีองค์ความรู้ภูมิปัญญา ให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมทางศาสนาก็ดีมากเช่นกัน สิ่งเหล่านี้จะยั่งยืนได้ เห็นด้วยที่ว่า การสร้างชุมชนคุณธรรม ทั้งผู้นำ ๆ ตูเอง และชาวบ้านต้องร่วมกันส่งเสริมและสืบสานขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง พูดถึงการส่งเสริมให้กิจกรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมในหมู่บ้าน มีแบบประเมินและติดตามผลดังนี้

“อย่างพี่เป็น อสม. ก็มีเอกสารรายงานติดตามประเมินผล เยอะแยะนะ ทั้งแบบรายงานผลการสำรวจลูกน้ำยุงลาย แบบสำรวจรายงานในระบบช่วงโควิด คัดกรองโรคเรื้อรังก็มี ส่วนเรื่องส่งเสริมคุณธรรม ที่ว่าการปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรมแก่คนในหมู่บ้าน สำคัญมาก ไม่น้อยกว่าการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องปลูกฝังทุกวัยเลย การมีแผนขับเคลื่อนและติดตาม มีแบบประเมินรายงานก็จำเป็นมากเช่นกัน” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การติดตามและประเมินผลการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมู่บ้านสามารถออกแบบประเมินร่วมกัน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมกันติดตามและประเมินผล เพื่อให้หมู่บ้านมีการพัฒนาส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยแบบประเมินจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมา ออกแบบเป็นแบบประเมินของหมู่บ้านเอง ที่สามารถเน้นการประเมินมาตรฐานดังกล่าว จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านการเรียนรู้ ชุมชนมีการให้ความรู้ ส่งเสริม สนับสนุน มีการจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ร่วมกับสถาบันศึกษาในท้องถิ่น ด้านที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วม

หมู่บ้านจะต้องมีการจัดกิจกรรม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก โดยเน้นให้ประชาชนในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง เพื่อจัดทำแผนการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ด้านที่ 3 ด้านการสร้างเครือข่าย หมู่บ้านมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีต ประเพณีท้องถิ่น ภายในชุมชนตนเองและชุมชนอื่น มีการส่งเสริมสถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชน สร้างเครือข่าย เพื่อปลูกฝัง และถ่ายทอดภูมิปัญญา ประเพณีที่ดั้งเดิมระหว่างชุมชน และมีการนำฐานข้อมูลวัฒนธรรมต่าง ๆ รวบรวมจัดทำขึ้นให้เป็นระบบ เชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ตลอดจนมีการส่งเสริมโครงการที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่ององค์ความรู้ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ด้านที่ 4 ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ หมู่บ้านมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักในคุณธรรม เรื่องการประณีตประนอม การไว้เนื้อเชื่อใจ การสร้างสันติและความสมานสามัคคี รวมทั้งกิจกรรมประสานความร่วมมือ และความเข้าใจระหว่างกัน สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินเอง และสามารถจัดทำแผนพัฒนาาร่วมกัน เพื่อการสร้างสรรควัฒนธรรมชุมชนและคุณธรรมภายในหมู่บ้านให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน พูดถึงการส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้านที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายในอนาคตได้ว่า

“กิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมของบ้านผาแดง มีอยู่ในแผนชุมชนอยู่แล้ว เรื่องแบบประเมินติดตามกิจกรรมวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ก็ช่วยพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ทำ สำรองกันประเมินกันทุกปีอยู่ ผมเห็นด้วยที่จะพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณีบ้านเรา โดยพัฒนาเป็นฐานเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะป็นจักสาน เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด แปลงผัก ต้นแบบ สามารถพัฒนาเป็นฐานเรียนรู้ และทำศูนย์เรียนรู้ ๆ ที่อาคารศาลากลางบ้านในวัดด้วย และเน้นการจัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรมของหมู่บ้านเราด้วยเป็นหลัก เพราะยังมีประเพณีหลงเหลืออยู่ บางอย่างที่ย้ายไป ก็อยากให้รื้อฟื้น ให้ทางผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญ และขับเคลื่อนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ไม่อยากให้สูญหายไปตามกาลเวลา และพวกองค์ความรู้ ถ้าอนาคต มีงบ ๆ มีโอกาส มีเวลา ตัวผมก็ช่วยหมู่บ้านในเรื่องนี้ได้ และกลุ่มอาชีพของหมู่บ้าน ถ้าเราเป็นกลุ่มที่ใหญ่ ถ้าร่วมกันขับเคลื่อนรายงานติดตามกิจกรรมกัน คิดว่าชุมชนเข้มแข็งของบ้านเรา ทุกคนสร้างขึ้นได้แน่” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงการส่งเสริมติดตามกิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของหมู่บ้านว่า

“ประเพณีทุกอย่างของบ้านเรา หรืออาชีพต่าง ๆ ถ้าอยากให้อยู่ตลอด ไม่ให้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคนต้องส่งเสริม ดูแลกันอย่างต่อเนื่อง ทบสวน จัดทำ วางแผนขับเคลื่อนทุกปี และคิดว่าควรวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย มาพูดคุยกันตอนประชุมประจำเดือนว่าจะแก้ไขอย่างไร ทุกคนจะต้องไม่ปล่อยปะละเลยกัน” (นางสาวกานดา เสี่ยงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน และประชาคมจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากวัฒนธรรมและประเพณีภายในหมู่บ้าน โดยจะมีการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนทุกฝ่ายในการพัฒนาหมู่บ้าน มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้จากสินค้าและบริการให้แก่หมู่บ้าน รวมทั้งมีการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยหลัก "บวร" ร่วมกับประชาชน บ้าน ครอบครัว วัด และโรงเรียน นอกจากนี้ หมู่บ้านมีการส่งเสริมวัฒนธรรมปลูกผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายในชุมชน และแบ่งกันซึ่งกันและกัน และทุกเดือนหมู่บ้านจะมีประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ประชาชนจะร่วมกันสืบสานประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมเก่าแก่ของหมู่บ้าน ตลอดจนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนภายในหมู่บ้าน ร่วมกับวัดและโรงเรียนด้วย รวมทั้งมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง กิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านทั้งหมดนี้ จะช่วยให้มีการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนาแบบล้านนาไปสู่คนรุ่นหลัง มีการสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชน และทำให้เกิดความสามัคคีของประชาชนในการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนด้วย รวมทั้งสมาชิกชุมชนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านต้องติดตามและประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวจากการส่งเสริมชุมชนคุณธรรม และกิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

1.4 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ที่เน้นหลักการพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่ประชาชนภายในหมู่บ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไร่ข้าวโพด ทำนา ปลูกข้าวเหนียว ปีละครั้ง และจะเน้นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน แต่หมู่บ้านก็มีธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันขับเคลื่อนได้ มีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่น การเพาะเห็ด การปลูกชิง การเลี้ยงจิ้งหรีด การจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้

สามารถรวมกันเป็นกลุ่มและพัฒนาเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพภายในชุมชนที่เข้มแข็งได้เป็นอย่างดี เป็นทางเลือกให้สมาชิกชุมชนมีรายได้เสริม ทำงานภายในหมู่บ้าน และนำรายได้เข้าสู่ชุมชนด้วย และบ้านผาแดงยังประกอบด้วยกองทุนชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุน SML กองทุนปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีเงิน และร่วมสมทบเงินให้กองทุนเจริญเติบโต รายได้หรือเงินบริจาค เงินอื่น ๆ ที่ได้มาเพิ่มเติม สามารถจัดสรรเป็นสวัสดิการชุมชนแก่สมาชิกกองทุนภายในหมู่บ้านได้ และกู้ยืมหมุนเวียนไปใช้ประกอบอาชีพได้ในแต่ละปี พร้อมมีคณะกรรมการกลุ่มอาชีพ และกองทุนที่ขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และตรวจสอบได้ จึงทำให้ผู้ศึกษาจำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมที่เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทย ตั้งแต่กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามและประเมินผลร่วมกันได้ดังนี้

1.4.1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพา

ตนเอง

การมีข้อมูลและแผนการดำเนินงานที่มีรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการสำหรับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จำเป็นต้องทำให้เป็นระบบ หมวดยุทธศาสตร์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านทราบ ทั้งกิจกรรมพัฒนาอาชีพภายในหมู่บ้าน พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และการส่งเสริมกิจกรรมกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นข้อมูลในการประชุมจัดทำแผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ทบทวนทุกปี เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน ดังนั้น สมาชิกชุมชนทุกคนต้องเข้าใจและเห็นความสำคัญของการตัดสินใจกำหนดแผนงานพัฒนาหมู่บ้านทุกด้าน รวมทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและกองทุนชุมชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านอย่างชัดเจน และสามารถสื่อสารให้สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมประชุมเข้าใจง่าย เพื่อได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และตัดสินใจกำหนดแผนงาน โครงการพัฒนาหมู่บ้านได้ ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งแยกประเด็นต่าง ๆ ของลักษณะกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชน ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพและกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

กลุ่มต่าง ๆ กองทุนชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการจัดตั้งคณะกรรมการตามหลัก 5 ก. เบื้องต้น ได้แก่ กลุ่ม กรรมการ กติกา กองทุน กิจกรรม เป็นต้น มีการจัดทำแผนการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเบื้องต้น โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มแปรรูปขิง เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มแปรรูปขิงมีการรวมตัวกลุ่มกันของเกษตรกรที่ปลูกขิง จำนวน 52 ครัวเรือน ที่มีประสบการณ์ในการเพาะปลูกขิงในชุมชนและมีฐานความรู้ภูมิปัญญาเดิมในการปลูก และดูแลจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนอาชีพอื่น ๆ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น มีเกษตรกรที่ทำอย่างเด่นชัดภายในหมู่บ้านไม่กี่ราย โดยเฉพาะกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม มีสมุดบัญชีของกลุ่ม และสามารถเข้าถึงกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในการหมุนเวียนเงิน บริหารจัดการภายในกลุ่ม เป็นกลุ่มที่ดำเนินการจริง ขับเคลื่อนกิจกรรมและต่อยอด ขยายผลได้อย่างชัดเจน มีการทำกิจกรรมอื่นร่วมด้วย เช่น การแปรรูปขิง การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกผักสวนครัว การประกอบกิจการร้านอาหารตามสั่ง การแปรรูปหน่อไม้ เป็นต้น และเป็นลูกหนี้ขั้นดี คืนเงินตรงตามกำหนด จากการกู้ 2 ครั้ง ในระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปีที่ผ่านมา

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนภายในหมู่บ้านตามหลัก 5 ก. ดังนี้

“กลุ่มอาชีพ กองทุนของบ้านผาแดง มีประชุมคัดเลือก ตั้งกรรมการกันอยู่แล้ว และบันทึกการประชุมด้วย แต่ละกลุ่ม กองทุน ประธานแต่ละกลุ่ม อย่างของผม ประธาน กข.คจ. เงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ ฯ ก็จะไปบัญชีด้วย เพื่อบริหารจัดการการเงินในกลุ่ม อย่างกลุ่มเพาะเห็ด เขามีคณะกรรมการ มีประธาน เลขา ฯ เทร่บุญนึกเช่นกัน มีสมุดบัญชีกลุ่มด้วยเช่นกัน กิจกรรมกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเน้นให้คนเขามาออมเงินและไปทำไร่ข้าวโพด ทำนา ทำสวนกัน คนบ้านนี้ก็วินัยกันด้วย หนี้ในระบบก็แทบจะไม่มี” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการจัดตั้งโครงการกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง ตามหลัก 5 ก. ดังนี้

“เพาะเห็ดของพี่มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม จำนวน 11 คน และแบ่งหน้าที่เป็นหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน เงินทุนของกลุ่มมีการกู้ยืมกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่จะต้องชำระคืนภายใน 2 ปี และกลุ่มของพี่ก็ไม่เคยมีปัญหาการขาดชำระเงินทั้ง 4 งวด จ่ายตรงเวลาตลอด เพราะเคยกู้ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2564 ไม่เคยมีประวัติหนี้เสียใด ๆ ในชุมชนเลย

เพราะกลุ่มของพี่ทำจริง นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ กิจกรรมของกลุ่มพี่ ก็มีการต่อยอดทำการเลี้ยง จิ้งหรีด ทำมดแดงคอนโด แปรรูปชิงเพิ่มเติมด้วย อนาคตมีแผนว่าจะนำกลุ่มลงทะเลเบียนวิสาหกิจ ชุมชนด้วยเช่นกัน” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

2. การวางแผนการดำเนินงานของกองทุนชุมชนตามแนวทางของ กองทุนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการส่งเสริมกองทุนชุมชน แหล่งทุนทุกสถาบันการเงิน ให้เป็นฐาน การเรียนรู้ภายในหมู่บ้าน เหมาะสำหรับการศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และถ่ายทอดภูมิ ปัญญาทางเศรษฐกิจชุมชนแก่นักท่องเที่ยว โดยให้เห็นกระบวนการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกัน ของทุกกองทุน เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนโครงการ SML กองทุนปุ๋ย กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น และมีแผน ๗ จะจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศชุมชนที่จะใช้ข้อมูลทุนชุมชน ข้อมูลรายได้ ข้อมูลเศรษฐกิจ มา บูรณาการเป็นองค์ความรู้สารสนเทศชุมชน เพื่อให้เห็นการประมวลปัญหา และแนวทางการพัฒนาทุน ชุมชนของหมู่บ้านชัดเจนมากขึ้น

นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึง การดำเนินงานพัฒนากองทุนภายในชุมชนว่า

“อนาคตอยากจะพัฒนากองทุนภายในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็น กองทุนเงินล้าน กข.คจ. กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนปุ๋ย ให้มีกิจกรรมที่เป็นเครือข่ายมากขึ้น มีกิจกรรม แบบร้านค้าชุมชน โรงงานน้ำดื่มชุมชน ธนาคารข้าว ศูนย์ลงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสพวกนี้ ทำเป็นเสมือน ฐานเรียนรู้ให้คนจากหมู่บ้านอื่น ๆ หน่วยงานอื่น มาดูงานก็ดีเช่นกัน เราก็มียุช่วย ๆ เขาเป็นประธาน กองทุน ๆ ด้วย เป็นวิทยากรให้ได้ด้วย และคิดว่าสนับสนุนฐานเรียนรู้ทุนชุมชนพวกนี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการส่งเสริมท่องเที่ยวหมู่บ้านก็ดีเช่นกัน” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบล บ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน กล่าวถึงการมีส่วนร่วม ต้องการพัฒนาทุนชุมชนให้มีการใช้สื่อสารสนเทศมากขึ้นว่า

“ผมก็อยากเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนากองทุนชุมชนภายใน หมู่บ้านในการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนต่าง ๆ ให้เป็นระบบ เพราะคณะกรรมการ ส่วนใหญ่ อายุ 40 45 ปีขึ้นไป ทำคอมไม่ค่อยเป็นแล้ว ส่วนใหญ่ก็หมดเวลาไปกับการเข้าสวนทั้งวัน แล้ว คนรุ่นใหม่ที่ใช้คอม ๆ เป็น ที่เรียนจบ เยาวชนในหมู่บ้านก็มีด้วย เพราะการทำข้อมูลทุนชุมชน แบบเป็นเอกสาร บางครั้งก็ไม่มีมีการปรับข้อมูลทะเบียนการคุมเงินยืมให้เป็นปัจจุบัน เหมือนทำลวก ๆ

กู่ ๆ ให้เสร็จไป การใช้คนที่ทำคอม ๆ เป็น จะช่วยได้ง่ายขึ้น และรวดเร็ว และต้องการพัฒนา สารสนเทศชุมชนด้วย โดยนำข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ข้อมูลอาชีพ ทุนชุมชน มาประมวลผลด้วย โปรแกรมเฉพาะ จะทราบได้ว่าตัวชีวิตไหน เช่น การส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมทุนชุมชน การบริหารจัดการความเสี่ยง เป็นต้น ตัวชีวิตไหนบกพร่อง ควรได้รับการพัฒนา ก็นำมาช่วยทำแผนพัฒนา หมู่บ้านให้เข้าใจง่ายขึ้น” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

3. การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะผูกพันกับวิถีชีวิตการเกษตรมาตั้งแต่สมัยตั้งรกราก ก่อตั้งหมู่บ้าน และการที่หมู่บ้านตั้งอยู่ท่ามกลาง หุบเขา มีความผูกพันกับอาชีพเกษตรกร หาของป่ามาแต่บรรพชน ทำให้ประชาชนสัมผัสกับวิถีชีวิตที่ เรียบง่าย และดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอเพียง พอประมาณ ในการดำรงชีวิต มีเหตุผลที่ถูกต้องตามศีลธรรม กฎหมาย ในการประกอบอาชีพที่สุจริต มีภูมิคุ้มกันในการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ทางภูมิปัญญาทางการเกษตร รู้จักบริหารความเสี่ยงในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน บนเงื่อนไข ความรู้ควบคู่คุณธรรม ที่ใช้ความรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับการ ประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และคุณธรรมที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการ ดำรงชีวิต หรือที่เรียกว่าหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขนั่นเอง

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม เล่าถึง ค่านิยมที่เรียบง่ายของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในอดีตที่ว่า

“ผมเกิดที่หมู่บ้านนี้ สมัยก่อนถนนเป็นดินแดง ลูกรัง รถเข้าถึง ลำบาก ยังขนส่งเดินทางกันด้วยเกวียนอยู่เลย วิถีชีวิตก็เรียบง่าย ปลุกข้าวเหนียว ทำนา ไร่ข้าวโพด สมัยก่อนมียาสูบด้วย และหาของป่ามีเยอะมาก เปลือกสากก็มีเยอะเมื่อก่อน แต่ตอนนี้ ยาสูบไม่ปลูก แล้ว ของป่าน้อยลง เปลือกสากก็ไม่มีแล้ว มีทำนา ข้าวโพด ชিং มัน ๆ หอม กระเทียม เท่านั้นช่วงนี้ ชาวบ้านผูกพันกับการเกษตร ประหยัด พอเพียงกันอยู่ เพราะบ้านเราอยู่ห่างไกล คนเขาจะใจเย็นกัน ไม่ไฝหาความเจริญเท่าไร มีชีวิตเข้าสวน ทำนา มีกินเพื่อยังชีพ ที่เหลือขาย แบ่งปัน ก็มีความสุขแล้ว สำหรับคนสมัยก่อน” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

ทางด้านนางสาวรวงรอง ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้าน ผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านผาแดงผูกพัน และใช้มาแต่อดีตแล้ว ก่อนที่ในหลวง ร.9 เขาจะพระราชทานแนวทางนี้เสียอีก เพราะบ้านเราอยู่ไกล ทำเกษตรมาอยู่แล้ว ชาวบ้านสัมผัสกับความพอเพียง เรียบง่ายมาอยู่แล้ว อย่างพี่ เพาะเห็ด ทำจิ้งหรีด ก็น้อมนำหลักการนี้เช่นกัน ดูที่ผนังบ้านพี่ ติดไว้เลย หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข หน่วยงานก็มาอบรมหลักนี้กันเยอะ แต่ชาวบ้านจำกันไม่ได้หมดหรอก พี่เลยทำติดที่ผนังไว้ จะได้จำให้ขึ้นใจ แต่สมัยนี้ก็อาจเปลี่ยนไปบ้าง ความเจริญเข้ามาตั้งแต่เขาสร้างถนนเข้ามาหมู่บ้าน เด็ก คน ออกไปทำงานในเมือง เรียนหนังสือกันข้างนอก ทศคนคติความพอเพียงก็เริ่มลดลงไปตามกาลเวลา ความอยากมีเงิน ความโลภของผู้คนก็มากขึ้น” (นางสาววราภรณ์ ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

สำหรับนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตว่า

“ความเรียบง่าย ความพอเพียง เป็นสิ่งที่ชาวบ้านชนบท บนดอยเรา ผูกพันมาตั้งแต่เกิดอยู่แล้ว วิถีชีวิตชาวบ้านเกี่ยวเนื่องกับการเพาะปลูก ตั้งแต่เด็ก ผมก็เห็นไร่ข้าวโพด ทุ่งนา พ่อแม่ก็ปลูกฝังให้ทำการเกษตรให้ได้ เพื่อความอยู่รอด ลืมตาอ้าปากได้ ทุกวันนี้บ้านเราก็ยังเป็นแบบนี้ อาจเปลี่ยนไปบ้างตรงที่มีใช้สารเคมีมากขึ้น ทำลายป่ามากขึ้น ก็เสื่อมสลายไปตามเวลา” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

1.4.2 การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพของครัวเรือน เป็นกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นสิ่งที่ดำเนินการเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองมาตั้งแต่ครั้งบรรพชนของหมู่บ้าน จนกระทั่งในปัจจุบัน หมู่บ้านมีอาชีพที่หลากหลายที่เกิดจากวัตถุดิบภายในชุมชน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกขิง เป็นต้น และการเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนเข้าถึงแหล่งกองทุนชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุน SML กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น และสมาชิกชุมชนสามารถมีส่วนร่วมทำกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการหาโอกาสขยายช่องทางการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในหมู่บ้าน ขับเคลื่อนแผนการดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายของกองทุนชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ศูนย์จัดการกองทุนชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นต้น เพื่อต่อยอดและขยายผลให้ประชาชน

มีส่วนร่วมพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น สมาชิกที่จะเข้าร่วมต้องดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล ไม่ทุจริต เข้าถึงกองทุนด้วยความโปร่งใส จึงทำให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นต่าง ๆ ของลักษณะการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนธูปไทยได้ดังนี้

1. การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักของคนในหมู่บ้าน

ด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น การทำนาส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเหนียวไว้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน และจะทำนาปีละครั้ง การทำไร่ก็จะเน้นการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สำหรับจำหน่ายผลผลิตเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ พืชที่ปลูกรองลงมา ได้แก่ กระเทียม ขิง เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์จะใช้เพื่อบริโภคและใช้แรงงานมีอยู่บ้าง ได้แก่ ไก่ หมู วัว ควาย เป็ด เป็นต้น นอกจากอาชีพเกษตรกรรมที่ทำเป็นส่วนใหญ่แล้ว ประชาชนมีการประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น ค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง เป็นต้น ส่วนใหญ่อาชีพรับจ้างจะเป็นรับจ้างประเภทงานเกษตรกรรม

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการเกษตรเป็นอาชีพหลักของบ้านผาแดงว่า

“ชาวบ้านแถวนี้ ทำการเกษตรมานานมากแล้ว ไม่ใช่แค่ผาแดง ทุกหมู่บ้าน ละแวกเดียวกันด้วย ผมไม่ได้เกิดที่หมู่บ้านนี้ เป็นชนเผ่าอาข่า เกิดที่บ้านแม่คำหล้า แต่มาที่หมู่บ้านนี้ 20 กว่าปีแล้ว เนื่องจากหมู่บ้านเป็นที่สูง อยู่บนหุบเขา ชาวบ้านจะนิยมปลูกข้าวโพดเป็นไร่อย่างกว้างขวางเลย บนดอยที่เห็นไกล ๆ ไร่หมด และจะทำนาปีละ 1 ครั้ง เป็นข้าวเหนียว ไว้สำหรับบริโภคเองเลยทั้งปี และขิงเป็นพืชเศรษฐกิจหนึ่งที่ปลูกมานานแล้วเช่นกัน แต่ชาวบ้านบางคนไม่ชอบปลูก เพราะมีปัญหาเยอะ ไหนโรค ไหนอากาศแปรปรวน จุลินทรีย์เชื้อราด้วย มันไม่แน่นอน เรื่องราคา เลี้ยงไก่ก็ทำกันหลายบ้าน แต่วัว ควาย มีเลี้ยงกันไม่มากแล้ว บางคนก็ทำอาชีพเสริม ค้าขาย ทำร้านค้าชุมชน ขายขนม ขายกาแฟก็มี อย่างผมตอนนี้งานหลักที่ทำก็ไร่ขิง ทำสวนยาง ฯ ปลูกกล้วย และดำรงตำแหน่งรองนายก อบต. ก็เป็นตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นที่สร้างรายได้ให้ตนเองส่วนหนึ่งด้วย นอกจากหลัก ๆ คือ การทำไร่ขิงที่ทำเป็นหลัก” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการเกษตรของคนในหมู่บ้านว่า

“อาชีพหลักของคนบ้านผาแดง ก็คือ ทำสวน ทำข้าวโพดหวาน นั่นเอง นอกนั้นหลายคนก็ปลูกขิง ทำนาข้าวเหนียวด้วย ที่เป็นรูปแบบโคก หนอง นา มีบ่อปลา ทำกัน

ไม่กี่ครัวเรือนไม่ถึง 10 บ้าน เลี้ยงไก่มีเยอะอยู่ ทำหลายหลังอยู่ และหมู่บ้านก็มีคนเชี่ยวชาญเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีดด้วยที่ทำจริง มีการเรียนรู้ใช้เทคโนโลยีพัฒนาผลผลิตด้วย เพราะหมู่บ้านเรา อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาเห็นความสำคัญในการพัฒนามาก เป็นวิทยากรเอื้ออำนวยตลอด ทั้งส่งเสริมการเกษตรแบบครบวงจร และการท่องเที่ยวให้บ้านเราด้วย” (นายนพตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

2. การมีสิทธิเลือกอาชีพในหมู่บ้านได้ตามความต้องการและความถนัดของประชาชน

การมีอาชีพที่หลากหลายของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรที่ปลูกพืชหลากหลาย เช่น ข้าว ข้าวโพด จิง มันสำปะหลัง กาแฟ เป็นต้น การทำฟาร์มเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกพืชผักสวนครัว อาชีพหัตถกรรมต่าง ๆ เช่น ทำไม้กวาด จักสานไม้ไผ่ ตีมีด เป็นต้น อาชีพรับจ้างต่าง ๆ เช่น ก่อสร้าง ซ่อมรถ เป็นต้น หรือจะเป็นการค้าขาย ประชาชนในหมู่บ้านที่ต้องการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน สามารถเลือกอาชีพได้ตามความประสงค์ ตามความถนัดของบุคคลได้ทุกเพศ ทุกวัย หมู่บ้านสามารถสรรสร้าง “เมนูอาชีพ” ที่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนรายครัวเรือนแบบพุ่งเป้าที่มีรายได้น้อยและตรงตามสภาพปัญหาความต้องการของประชาชนรายบุคคล หรือที่เรียกว่า “ตัดเสื้อให้พอดีตัว”

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม อธิบายถึงข้อดีของชุมชนที่มีอาชีพหลากหลายภายในหมู่บ้านว่า

“อาชีพในหมู่บ้านมีเยอะ คนแก่ก็สามารถมารวมกลุ่มจักสานของกลุ่มผมก็ได้ ใครมีแรงก็ไปเข้าสวน ไปไร่ข้าวโพด ปลูกขิง ทำนาทำไร่ ทำไม้กวาดก็มีคนทำเป็นเยาะ ดอกก้างบ้านเราก็กินเยอะ หรือไปรับจ้างก่อสร้าง ก็มีบางคนทำ สร้างรายได้เสริม ซ่อมรถ บ้านเราก็มื้อ หรือไปเข้ากลุ่มเพาะเห็ด จิ้งหรีด กลุ่มเหล่านี้เขาก็ต้องการสมาชิกเพิ่มเช่นกัน การมีอาชีพเยอะเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านเลือกอาชีพได้ตามถนัด และจะได้ไม่ต้องไปหางานทำข้างนอก” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

ในส่วนของนางสาวกานดา เสี่ยงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพตนเองแบบเรียบง่าย สามารถทำได้ในหมู่บ้านว่า

“คนบ้านผาแดงจำนวนไม่น้อย คนหนุ่มสาวที่ไปทำงานโรงงานในเมืองใหญ่ สุดท้ายก็กลับมาทำเกษตรที่บ้านเรา เพราะงานโรงงานไม่น่าจะเป็นงานมั่นคง มีระเบียบเยอะ อย่างเราทำข้าวโพด ทำไร่ เราสามารถกำหนดตนเองได้ ขยันแค่ไหน ขึ้นกับเราเลย อย่างพี่ที่เคยทำที่โรงงานจิ๋วเวอร์รี่แถวพะเยา จนไม่กี่ปีที่ผ่านมา ก็ตัดสินใจมาทำสวนที่บ้าน มันเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเขาทำ มีทักษะ พ่อแม่สอนมาอยู่แล้ว ถ้าเราไม่โลภมาก สบาย ๆ ชาวบ้านเราก็มีรายได้ อยู่กัน

ได้” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน รูปแบบท่องเที่ยววิถีชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น ชาวฝรั่งเศส ชาวสเปน ชาวตุรกี เป็นต้น จะมาเยี่ยมชมฟาร์มเลี้ยงจิ้งหรีด สะดิง จิ้งโกร่ง ของวิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์ม รวมทั้งศึกษาการทำเหล้า และลิ้มรสชิมสุรากลั่นตามวิถีชุมชนที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และจะมาไหว้พระขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน มีการจัดเตรียมความพร้อมรถจักรยานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มสมาพันธ์จักรยานแห่งประเทศไทยฝรั่งเศสกับการปั่นท่องเที่ยววิถีชุมชนบ้านผาแดง มีการอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ พวกกล้าต่าง ๆ แปลงเพาะปลูกทางการเกษตร เช่น ชิง ข้าวโพด เป็นต้น ด้วยรถอีแต๊ก หรือรถขนถ่ายเกษตร

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงการส่งเสริมท่องเที่ยวชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“อย่างที่บอก พี่รู้จักกับไกด์ เขาเป็นล่ามให้ด้วย ช่วงหน้าหนาวจะมีฝรั่งนักท่องเที่ยวมาเยอะ ทั้งสเปน ฝรั่งเศส ตุรกี และบ้านที่จะมีกลุ่มสมาพันธ์จักรยานแห่งประเทศไทยฝรั่งเศสมาเที่ยว เอาจักรยานมาฝากด้วย หน้าหนาวเขาจะมาทุกปี ฟาร์มเห็ด จิ้งหรีด เขาก็จะมาดูบ้านพี่ กับบ้านอินดี้ (นายมัฆวาน เวียงนาค) เป็นญาติกัน แม่เขา พี่เขา ก็เป็นพี่สาวพี่ ก็ทำเห็ดจิ้งหรีด เหมือนกัน มีการทำสุรากลั่นแบบโบราณด้วย ก็พาเขาไปชมด้วย และพาไปเดินป่า ล่ารวจถ้ำ ล่านกกิ่งขี้ โดยเฉพาะพวกฝรั่งชอบมาก เขาบอกว่าสวยงาม บรรยากาศดี อยากมาอีก หน้าหนาวช่วงเช้าก็มีทะเลหมอกด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง ได้กล่าวถึงการส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านว่า

“บ้านผาแดง ถ้าชาวบ้านเราร่วมมือกันอย่างจริงจัง สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้เสมอ พวก อสม. แม่บ้านหลายคนก็มองเห็นความสำคัญตรงจุดนี้ บางทีก็มีแขก อาจารย์ นักวิชาการมาเยี่ยมชม เราก็ต้อนรับทำน้ำสมุนไพรทั้งร้อน และเย็น โดยเฉพาะน้ำขิงร้อน ๆ เขาชอบกันอยู่ งานใหญ่ประจำปีก็คืองานวิ่งเทรล ผาแดงเทรลของบ้านเรา อสม. จะมาช่วยกันมากในเรื่องการจัดสถานที่ ขายของผลิตภัณฑ์ชุมชน งานนี้เป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้นักวิ่ง ผู้มาเยือนทุกคนสัมผัสธรรมชาติ และรู้จักบ้านผาแดงมากขึ้น” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

4. การส่งเสริมวัตถุดิบภายในชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

วัตถุดิบภายในชุมชน พืชผลทางการเกษตรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่สร้างรายได้ให้กับหมู่บ้านได้ดีคือ ชিং เพราะชিংเป็นพืชสมุนไพรที่ปลูกง่าย มักจะปลูกในพื้นที่ราบลุ่มที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและใกล้หมู่บ้าน ทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านดูแลรักษาได้ง่ายกว่าพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวโพด พักทอง เป็นต้น เพราะพืชไร่เหล่านี้จะปลูกในพื้นที่ดอนตามไหล่เขาไกลออกไปจากหมู่บ้าน และชিংนี้เองได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพ มีสรรพคุณที่ดีต่อร่างกายในรูปชিংอบแห้ง ชিংอบน้ำผึ้ง และทำในรูปแบบเม็ด ผง หรือเครื่องดื่มที่มีแผนจะให้เข้ารับการรักษาบรรเทาอาการผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และผลผลิตชุมชนอีกหนึ่งอย่าง คือ เครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ได้มีกลุ่มปราชญ์ชุมชนผู้สูงอายุภายในหมู่บ้าน ส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น สุ่มไก่ พัด กระบุง กระดัง กระจาด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว ตะกร้าหวาย ซึ่งล้วนได้จากวัตถุดิบภายในหมู่บ้านทั้งสิ้น

นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายเกี่ยวกับการประยุกต์วัตถุดิบของชุมชนพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนว่า

“ที่ผาแดงมีไม้ไผ่เยอะ ชาวบ้านเขาก็นำไม้ไผ่จากป่าในหมู่บ้านนี้แหละ มาจักสาน บางบ้านก็ปลูกไผ่ บ้านผมก็ปลูกด้วย คนแก่เขาชอบเหลาไม้ไผ่ และสานกัน เพื่อแก้เหงาในแต่ละวัน อย่างบ้านลุงคำ คริวเรือนยากจนที่ พช. (พัฒนาชุมชน) เคยไปมอบถุงยังชีพ บ้านลุงคำก็เป็นหลังหนึ่งที่เขาไม้ไผ่มาเหลาเป็นเสวียนล้อมต้นไม้ เพื่อเก็บขยะจากเศษใบไม้ ลดฝุ่นช่วงหน้าแล้งด้วย อย่างชিংด้วยภูมิประเทศ บ้านเราปลูกง่าย เป็นแหล่งที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อเยอะแห่งหนึ่งในประเทศก็ว่าได้ ชิงบ้านเราก็เอามาแปรรูปได้เยอะ อาจารย์ราชภัฏ ๆ ก็ให้คำแนะนำ ปรึกษาตลอด ไม่ว่าจะปิ้งชিংอบน้ำผึ้ง ชิงแห้ง ชาชিং ตอนนี้อย่างคนที่แปรรูปชিং ผมด้วย ก็มีแผนจะนำผลิตภัณฑ์ชিংพัฒนาให้ได้ มผช. นับว่าการใช้วัตถุดิบในชุมชน ทำให้ลดต้นทุนการผลิต สร้างรายได้ให้ชาวบ้านด้วย” (นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

ทางด้านนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ได้กล่าวถึงหมู่บ้านมีวัตถุดิบมากมายที่สามารถส่งเสริมพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนว่า

“หมู่บ้านเราอยู่บนดอย และหนาวมาก ช่วงหน้าหนาว หน้าแล้งก็มีดอกกิงมาก ไม้ไผ่ก็มีมาก เครื่องจักสานบ้านเราก็มีคนเฒ่า คนแก่ทำกัน ไม้กวาดดอกหญ้าจากดอกกิง ทางมะพร้าวด้วย บ้านเราก็ทำกัน ทั้งสามารถใช้เอง และจำหน่ายภายในหมู่บ้าน เรื่องอาชีพที่ส่งเสริมในบ้านเราช่วงหลัง ไม่ว่าจะทำชিং เพาะเห็ด จิ้งหรีด ไม่ต้องห่วงเลย สามารถกินเองได้ในหมู่บ้าน และทำจำหน่ายในชุมชน และส่งไปให้ลูกค้าได้ทุกที่” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การเข้าถึงกองทุนชุมชน เพื่อใช้สำหรับประกอบกิจกรรมเกษตรกรรม

ภายในหมู่บ้าน

สมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยเฉพาะเกษตรกร ที่ทำอาชีพปลูกข้าวโพดเป็นหลัก จะมีโอกาสในการเข้าถึงกองทุนชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนปุ๋ย เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรเงินจากกองทุนดังกล่าว เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพด จะซื้อปุ๋ย พันธุ์ข้าวโพด ยาฆ่าแมลง จากการกู้กองทุนชุมชนเหล่านี้ จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านมีแหล่งเงินของตนเองที่เกิดจากการคิดเอง ตัดสินใจเอง และปฏิบัติเอง สำหรับการประกอบอาชีพ และให้เกิดการพึ่งพาตนเองในอนาคต

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับการเข้าถึงกองทุนชุมชนของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“เกษตรกรภายในหมู่บ้าน รวมทั้งผมด้วย ก็ยืมเงินจากกองทุนชุมชน มาบริหารจัดการหมุนเวียนทำข้าวโพดหวาน บางบ้านก็ยืมไปทำนา ซื้อปุ๋ย สารเคมี ยาฆ่าแมลงกัน ทั้ง กข.คจ. SML เงินล้าน พอถึงครบกำหนดส่งแต่ละปี ส่วนใหญ่เขาก็ส่งคืนตามกำหนด นานทีก็จะมีน้อยรายที่มีปัญหา ส่งไม่คืนตามกำหนด การมีคนนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ก็ไม่พบในบ้านเรามีกองทุนชุมชนแบบนี้ก็ดี ทำให้ทุกคนมีโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำฐานะคนในหมู่บ้านด้วย” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงอาชีพการเกษตรส่วนใหญ่ของประชาชนในหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยใช้งบประมาณมาจากกองทุนชุมชนว่า

“พี่ก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการโครงการ กข.คจ. (โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน) ลูกสมาชิกในหมู่บ้านเขาก็มากู้เงินส่วนนี้หมุนเวียนไปทำไร่ ทำข้าวโพด ทำนา ซื้อปุ๋ย ซื้อยาฆ่าแมลง บ้างก็ไปค้าขาย หมุนเวียนกันทุกปี เป็นการบริหารจัดการงบประมาณเงินทุนในหมู่บ้านให้ชาวบ้านมีรายได้ ยังชีพเพื่อตนเองได้มาหลายปีจนปัจจุบันนี้ ทุกปีก็กู้ สมาชิกทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ไม่มีใครติดขัด ใช้คืนตามกำหนดแทบทุกคน รวมทั้งกองทุนเงินล้านภายในหมู่บ้านด้วย กองทุนพวกนี้สำคัญกับหมู่บ้านจริง เพราะเป็นแหล่งต้นทุนในการทำเกษตรของชาวบ้าน” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

6. การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบ

พึ่งพาตนเอง

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก และมีประสบการณ์ในการปลูกขิงในชุมชน อีกทั้งมีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเดิมตั้งแต่ขั้นตอนการปลูก ดูแล จนเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการร่วมมือถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกขิงอย่างปลอดภัยของกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกขิง มีการยกระดับมาตรฐานการปลูกขิงครบวงจร โดยทำตลอดทุกกระบวนการขั้นตอน ตั้งแต่การใช้เทคโนโลยีในการล้าง การอบแห้ง และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขิงอ่อน และขิงแก่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความโดดเด่น และเกิดการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอย่างปลอดภัย

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะเป็นคนแก่ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่เด็กรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่ก็จบประถม ม.ต้น ม.ปลาย การจะเอาวิทยาศาสตร์มาพัฒนาการเกษตรด้วยตัวเอง จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก นับว่าบ้านเราโชคดี ที่อาจารย์ราชภัฏ ๆ เคยมาเที่ยว และเห็นศักยภาพของบ้านเรา ที่จะพัฒนาเป็นหมู่บ้านเกษตรที่ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนา จึงมีงบ ๆ เอื้ออำนวยเรื่องเตาอบพลังงานแสงอาทิตย์ไว้แปรรูปขิงของหมู่บ้าน พร้อมทำวิจัยร่วมกับสมาชิกกลุ่มปลูกขิง เห็น ด้วย ผลิตภัณฑ์ชุมชนก็พัฒนาเกิดขึ้น สร้างมูลค่าให้สินค้าบ้านเราด้วย อาจารย์เขาก็ติดตามตลอด เรื่องท่องเที่ยวเขาก็ส่งเสริมด้วย จัดทำคลิปประชาสัมพันธ์ลงยูทูบด้วย คนก็รู้จักบ้านเรามากขึ้น มาเที่ยว มาดูแปลงเกษตรบ้านเรามากขึ้น รายได้เข้าชุมชนก็ทยอยเข้ามาบ้าง” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชฌาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงการร่วมงานวิจัยกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และสถาบันวิจัยต่าง ๆ ในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนว่า

“ผมเองก็เขียนโครงการขอสนับสนุนงบวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันที่ผมจบมา และของ สวทช. ด้วย และได้รับการสนับสนุนเตาอบพลังงานแสงอาทิตย์อีกเครื่องของหมู่บ้านด้วย ในการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากขิง เห็น และจังหวัด ตลาดขายมีทั้งออนไลน์ รวมทั้งไปจำหน่ายงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแสง สี เสียง สะพานโยง งานอื่น ๆ ที่ไปกับกลุ่ม Young Smart Farmer ด้วย ผลิตภัณฑ์ของผมพัฒนาตลอด เพราะไปอบรมหลายที่ เคยเรียนมาเกี่ยวกับกราฟฟิก็ก็ได้มาใช้ในการทำบรรจุภัณฑ์ด้วย เป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าทางหนึ่งด้วย”

(นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

7. การมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสร้างรายได้

ผลผลิตทางการเกษตรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ชিং เป็นต้น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลผลิตที่หมู่บ้าน ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดพะเยา หรือส่วนหนึ่ง พ่อค้าจะรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านออกไปขายที่อำเภอหรือจังหวัดด้วยกัน คราวเรือนที่ใช้พื้นที่เพาะปลูกมากก็จะได้ผลผลิตมากกว่าคราวเรือนที่ใช้พื้นที่เพาะปลูกน้อยกว่า สำหรับชিং ก็จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อจากจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเป็นแหล่งรับซื้อที่สำคัญของประเทศ ส่วนพืชผักสวนครัวที่ปลูกกันในหมู่บ้านก็มีจำหน่ายที่ร้านขายของสด 2 ร้านในหมู่บ้าน

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงตลาดรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านว่า

“ไม่ว่าจะเป็นชিং ข้าวโพด จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลผลิตทุกปี จากต่างจังหวัดบ้าง ใกล้หน่อยก็พะเยา มาถึงหมู่บ้านเลย อาจมีคิดค่าขนส่งบ้าง เพราะบ้านเราไกล ส่วนของผม ทำชিংจริง ๆ มีผลผลิตมากสุดในหมู่บ้าน พ่อค้าคนกลางก็มาจากเพชรบูรณ์ แกวเข็กน้อยมารับซื้อ เพราะแกวนี้เขาต้องการชিংไปแปรรูปผลิตภัณฑ์เยอะ แกวเข็กคือ รายได้ของครอบครัวผมส่วนใหญ่ก็มาจากการปลูกชিংและจำหน่ายนั่นเอง สมาชิกชุมชนที่ปลูกชিংในบ้านเราก็เยอะ พ่อหลวงผู้ช่วย ๆ 2 คน เขาก็ปลูกด้วย มีตลาดรับซื้อตลอด หมู่บ้านใกล้เคียง บ้านใหม่พัฒนา เขาก็รับซื้อด้วย แม้แต่ชานข้าวโพด กากที่เหลือใช้ เขาก็ซื้อไปใช้เป็นอาหารหมู ทำปุ๋ยด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

8. การใช้ตลาดออนไลน์ เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในหมู่บ้าน

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจากเห็ด ชিং และจิ้งหรีดของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่เป็นเกษตรกร ปราชญ์ชุมชนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางเฟซบุ๊ก รวมถึงเว็บไซต์ตลาดออนไลน์ เช่น Shopee Lazada เป็นต้น มีลูกค้าติดต่อซื้อทั่วประเทศ เพราะสื่อออนไลน์ปัจจุบัน กว้างขวาง ทำให้ประชาชนรับข่าวสารข้อมูลได้อย่างทั่วถึง ทั่วประเทศ การสั่งซื้อก็ง่ายดาย สะดวก และรวดเร็วด้วย และเกษตรกรมีความรับผิดชอบเรื่องเวลาที่รวดเร็วในการจัดส่งสินค้า บรรจุภัณฑ์ ส่งพัสดุให้ลูกค้าในเวลาที่รวดเร็ว ทำให้ลูกค้าไม่รอนานด้วย

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านทางตลาดออนไลน์ว่า

“เมื่อก่อนพี่ทำเพจในเฟซ ฯ ด้วย สำหรับขายผลิตภัณฑ์พวกเห็ดจิ้งหรีด และชিং ส่วนใหญ่หลัก ๆ จะเน้นเห็ด จิ้งหรีด ก็โดนสรรพรพรอำเภอ ๆ ทั้กมา เพื่อเก็บภาษี เลย

ปิดเพจไป จำหน่ายในเฟซบุ๊กของตัวเอง ประชาสัมพันธ์เท่านั้น ในตึกตอกก็ลงด้วย มีลูกค้าทำมาจากหลายที่ ต่างจังหวัดก็มี ออเดอร์มาเรื่อย ๆ พี่ก็พร้อมทำส่งให้ตลอด ถ้าลูกค้าต้องการ บางทีถ้าหน่วยงานติดต่อมา อย่างงานจังหวัดเคลื่อนที่ งานสตรีที่จังหวัด งานกาชาดนึ่งก๋อมนี่ลำปาง ถ้าพี่วางติดต่อมาแต่เนิ่น ๆ ก็จะเตรียมทำผลิตภัณฑ์ล่วงหน้า ไปจำหน่ายตลอดด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงการมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้าน และตลาดออนไลน์ดังนี้

“ส่วนใหญ่คนบ้านผาแดง เขาจะทำข้าวโพดกัน จำหน่ายให้โซโล่หมู่บ้านข้างเคียง ข้าวโพดหวานก็ส่งโรงงาน บางอย่างเช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซิง ก็ส่งพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งบ้านเรายังมีคนทำซิง เพาะเห็ด จิ้งหรีด ที่ทำผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบบรรจุอย่างดี จำหน่ายทางออนไลน์ และรับออเดอร์จากลูกค้าทั้งในและนอกจังหวัดด้วย” (นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

9. การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการกิจการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน และชาวบ้านมีการใช้หลักการทรงงานในการพัฒนาอาชีพการเกษตร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นวัฒนธรรมชุมชน จะนึกถึงหลักภูมิสังคม ได้มีการคำนึงถึงสภาพวิถีชีวิต ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน ค่านิยม และประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้าน และความเชื่อของหมู่บ้านที่ประชาชนมีประเพณีไหว้ศาลเจ้าพ่อผาแดงที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านด้วย นอกจากนี้ ประชาชนจะต้องปรับตัวให้อยู่กับสภาพสังคมในชุมชนให้ได้ รวมทั้งเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านจะยึดถือหลักขาดทุนคือกำไร เกษตรกรจะต้องลงทุนแรงงานและปัจจัยที่เอื้อต่อการเกษตรก่อน เพื่อผลกำไรในอนาคต ไม่ใช่เน้นถึงแต่ผลตอบแทนหรือกำไรเป็นอย่างเดียว

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“เกษตรกรบ้านเราได้ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการคำนึงถึงหลักภูมิสังคม ในการปรับตัวปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างข้าวโพดหวาน ซิง ทำนา โดยปรับตัวให้เข้ากับภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศหุบเขา ตลอดจนวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านเรามาแต่ดั้งเดิม มีการเลี้ยงศาลเจ้าพ่อผาแดง ประเพณีสำคัญหนึ่งของหมู่บ้าน ทำทุกปี เพื่อให้

เกษตรกรรมมีผลผลิตที่สมบูรณ์ ชาวบ้านไม่เจ็บ ไม่ไข้ สร้างขวัญให้คนในหมู่บ้านด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน อธิบายถึงหลักการทรงงานตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านผาแดงว่า

“หลักการทรงงานที่สังเกตเห็นชาวบ้านเขาใช้ที่ผมรู้จัก จำได้ก็คือ ขาดทุนคือกำไร บางครั้งชาวบ้านทำกิจกรรมการเกษตร ไม่ว่าจะเพาะเห็ด ปลูกชิง ข้าวโพด ทำนา ก็ต้องเริ่มต้นจากการลงทุนทั้งงบ ๆ แรงกาย แรงใจ รวมถึงความอดทน เก็บประสบการณ์ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่คุ้มค่ากับความเหนื่อย จากการเสียสละทั้งเงินส่วนตัว ความทุ่มเททั้งกาย และใจ นั่นแหละคือกำไรชีวิต” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

10. การขยายผลการปลูกพืชผักสวนครัวที่สามารถลดรายจ่ายให้กับ

ครัวเรือน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง มีการดำเนินการปลูกพืชผักสวนครัวและพืชสมุนไพรทุกหลังคาเรือน เพื่อลดรายจ่ายและสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีประสบการณ์การดูงาน จะสามารถปลูกผักเมืองหนาว หรือผักต่าง ๆ ได้ตามฤดูกาลได้ด้วย เช่น มะเขือเทศราชินี กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก บรอกโคลี เป็นต้น และช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ก็มีการส่งเสริมให้ประชาชนปลูกผักขยายผลให้แต่ละครัวเรือน ปลูกได้หลายชนิด มีการแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ผัก ต้นกล้า รวมทั้งพืชผักสวนครัวให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ในหมู่บ้าน และผู้ป่วยโรคโควิด-19 และวิถีชีวิตของคนเหนือ ส่วนใหญ่มักจะรับประทานอาหารที่ทำจากผัก แยกต่าง ๆ ที่อาศัยผักสวนครัวจากครัวเรือนแต่ละบ้าน ทั้งนี้ และมีครัวเรือนต้นแบบการปลูกผักสวนครัวที่นำผักจำหน่ายที่หน้าบ้านของตนเอง ผักขายที่ร้านค้าชุมชน ร้านขายของสด รวมทั้งนำไปจำหน่ายในงานเกษตรแฟร์ หรืองานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงการขยายผลการปลูกพืชผักสวนครัวภายในหมู่บ้านว่า

“การปลูกผักที่ผาแดง ทำกันทุกบ้านอยู่แล้วครับ ส่วนใหญ่ตะไคร้หอม กระเทียม มีแทบทุกบ้าน และจากการที่ผม และพวกผู้นำชุมชน พ่อหลวง ได้ไปดูงานที่โครงการซังห้วยมันเมื่อปีที่แล้ว ชาวบ้านก็ได้ความรู้ปลูกผักเมืองหนาวเพิ่ม มีปลูกในบางหลัง ไม่ว่าจะเป็นมะเขือเทศราชินี บรอกโคลี ผักสลัดต่าง ๆ ในช่วงโควิดก็เอาไปแบ่งปันให้ครัวเรือนที่ป่วย ดิดเชื้อ ที่กักตัวด้วยอาหารที่คนส่วนใหญ่ทาน ก็แก่ง่าย ๆ จากผัก หน่อไม้ ไม่ค่อยเน้นกะทิด้วย คนบ้านนี้ แกงเผ็ดจริง ๆ จะไม่ใส่กะทิกันเท่าไร ผักบ้านเรามีจำหน่ายบนรถพุ่มพวงด้วย และบางส่วนรับซื้อจากรถจะเดินช่วงเช้าตั้งแต่บ้านปากบ่อ และมาที่หมู่บ้านเรา ขายทุกวัน ชาวบ้านก็ชอบนำผักมาขายหน้า

บ้านของตนเอง บางคนก็เอาไปฝากขายที่ร้านค้าชุมชนด้วย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้าน หัตถกรรม ได้กล่าวถึงการขยายผลปลูกพืชผักสวนครัวภายในหมู่บ้านว่า

“เรื่องการปลูกผักในหมู่บ้าน พ่อหลวงเคยได้รับแนวทางจากการ ประชุมที่อำเภอ ฯ และมาบอกกล่าวชาวบ้านในหมู่บ้าน ตอนประชุมประจำเดือน ไม่ว่าจะส่งเสริมให้มีการแปรรูปพืชผักเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป มีตลาดจำหน่ายผักในหมู่บ้าน ทำผัก อาหารที่เหลือกิน ทำถึง ขยะเปียก ลดโลกร้อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ หมู่บ้านเราทำกันอยู่แล้ว ผัก สมุนไพรบ้านเราก็กินกันทุกบ้าน ตามหน้าบ้านก็มีหลายหลังด้วย และคนชนบทอย่างเราก็นิยมบริโภคผัก น้ำพริกเป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว เพาะปลูกกินเองในหมู่บ้าน ไม่เสียค่าใช้จ่ายเลย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ ด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

1.4.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพา

ตนเอง

เศรษฐกิจชุมชนที่หลากหลายของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ในรูปแบบธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน กิจกรรม เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเน้นการเกษตร และการแปรรูป วัตถุดิบ ผลผลิตทางการเกษตรภายในชุมชน สมาชิกชุมชนสามารถมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกได้ทุกกลุ่ม อาชีพเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนมีโอกาสเข้าถึงกองทุนชุมชนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ ประชาชนมีต้นทุน งบประมาณในการหมุนเวียนขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน รวมทั้งการเข้าถึงสวัสดิการ ชุมชนของสมาชิกกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ ด้วย กิจกรรมดังกล่าว สมาชิกทุกกลุ่ม ทุกกองทุนต้อง ดำเนินการตามระเบียบที่คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกตกลงไว้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนากิจกรรมที่ โปร่งใส สมาชิกมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความเสียสละที่แน่วแน่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ เพราะกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนบริหารจัดการ เอง เข้มแข็งนั่นเอง ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ แบ่งแยกประเด็นต่าง ๆ ของกิจกรรมการมีส่วนร่วมรับ ผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย หรือประชาธิปไตยชุมชนได้ดังนี้

1. การประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่ของประชาชน

การที่ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำไร่ข้าวโพด ทำนา ทำผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เป็นต้น เป็นอาชีพที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ ลดจำนวนคนว่างงาน ผลิตอาหารเพื่อยังชีพในครัวเรือนได้ และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและประหยัด รวมทั้งเกิดแหล่งอาหาร ค้างอาหารภายในชุมชนด้วย

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงผลประโยชน์ทางบวกที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมว่า

“ผมก็เป็นคนหนึ่งที่เคยทำงานบริษัทเอกชน ที่ต่างจังหวัด ลุดท้ายเพื่อระบบการทำงานในโรงงาน รู้สึกว่าไม่พอเพียง รับผิดชอบ อึดอัดใจไม่รู้ เลยกัดสินใจกลับมาทำสวน ทำไร่ที่บ้าน เหมือนชาวบ้านทั่วไป เด็กรุ่นใหม่บางคนก็ทำด้วย พวกทำข้าวโพด ทำนา อะไรพวกนี้ เพราะนอกจากมีรายได้ ไม่ต้องทะเลาะทะเลาะไปไหนไกล ๆ ด้วย อยู่บ้านเราก็สบาย งานที่ให้ทำก็มี พืชก็มีหลายชนิดที่ปลูกตามฤดูกาล ไม่อดตายด้วย เพราะมีพืชผล ผักต่าง ๆ บริโภคเองในครัวเรือน ในหมู่บ้าน ประหยัดไปได้อีกเยอะ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงการรวมตัวกันทำการเกษตรภายในหมู่บ้าน ทำให้ประชาชนเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียง และมีรายได้ดีด้วยว่า

“บ้านเราก็ทำนา มีแต่ปลูกข้าวเหนียวเท่านั้น แต่ละบ้านก็จะมีแปลงนาของใครของมัน ปลูกปีละครั้ง ลงแขกเก็บเกี่ยวกันแบบดั้งเดิม และคนเมืองส่วนใหญ่ก็กินข้าวเหนียวทุกบ้านอยู่แล้ว แม้ข้าวจะไม่ได้ขายเหมือนพืชผลอื่น ๆ แบบข้าวโพด แบบขิง คนบ้านเราก็ไม่อดตาย และส่วนใหญ่ชาวบ้านแทบทุกหลังก็มีรายได้จากการทำข้าวโพด ทำส่งโรงงาน ให้พ่อค้าคนกลางบ้าง ก็มีเงินเลี้ยงในครอบครัว ส่งเสียลูกหลานให้เรียนจบได้” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. การที่ประชาชนในหมู่บ้านไม่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน

ประชาชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีบางส่วนที่เคยไปทำงานพนักงานบริษัท รับจ้างในเมืองและต่างจังหวัด สุดท้ายก็กลับมาทำงานที่หมู่บ้านบ้านเกิดของตนเอง กลับมาทำการเกษตรพอเพียงเหมือนเดิม เพราะชนบท สภาพดินในพื้นที่บ้านผาแดงเหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ขิง กล้วย ยางพารา เป็นต้น รวมทั้งมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่สนใจการพัฒนาเกษตรในฟาร์มของตนเองให้มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมที่ทันสมัย ลดขยะและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางใน

การทำวิจัยเกี่ยวกับด้านการเกษตรด้วย เช่น การใช้เทคโนโลยีแปรรูปเชิง การวิเคราะห์สูตรอาหารที่เหมาะสมสำหรับจังหวัด เป็นต้น และมีความต้องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดออนไลน์ด้วย ศักยภาพของตนเอง ไม่พึ่งการเกษตรที่นำผลผลิตจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง คนรุ่นใหม่บ้านผาแดง ที่ไปศึกษานอกหมู่บ้าน จะกลับบ้านมาอยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัวในช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้กลับมาช่วยพ่อแม่ คนที่บ้านทำการเกษตร และมีเยาวชน คนรุ่นใหม่ที่ยังหวงแหน สำนึกรักบ้านเกิด ต้องการมาทำงานและพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ส่งผลให้รายได้หมุนเวียนภายในชุมชน ประชาชนไม่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน และมีต้นกล้าเยาวชน คนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านเป็นเสาหลักในการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา บรรยายถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมว่า

“การที่บ้านเราทำสวน ทำไร่ หรือทำนา ไม่ว่าจะข้าวโพด ฝรั่ง และ ถั่วทอดสุ่มลูกหลาน เป็นการช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ภายในหมู่บ้าน ไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอกหมู่บ้านด้วย เพื่อยังชีพ กินเองในครัวเรือนด้วย คนที่มีแรง ้วยแรงงานที่ตงงาน หรือคนที่เคยไปทำงานบริษัท ที่เปื้อความวุ่นวายในโรงงาน เขาก็ลาออกและมาทำเกษตรอยู่บ้านก็มีส่วนหนึ่ง รายได้ก็เข้าสู่ชุมชนด้วย” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายเกี่ยวกับข้อดีของการทำเกษตรกรรมในชุมชนว่า

“เราก็เป็นคนหนึ่งที่อยากสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่กลับมาทำงานที่บ้านเกิดของตนเอง บ้านเรามีอาชีพเกษตรกร อาชีพหลักของหมู่บ้าน และมีอาชีพเสริมเยาะเยะอย่างกลุ่มเห็ดของเรานี้ เลี้ยงจังหวัด ก็อยากจะมีสมาชิกมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น พร้อมให้ความรู้เสมอ และอยากให้อาชีพพวกนี้ขยายต่อยอดภายในหมู่บ้านด้วย เพราะถ้ารวมเป็นกลุ่ม ๆ เป็นเครือข่าย ชุมชนบ้านเราจะสร้างความเข้มแข็งขึ้นได้ เงินก็จะเข้าสู่ชุมชน ผลิตภัณฑ์ วัตถุประสงค์ก็มีทั้งปี จะกินอะไรในบ้านเราก็มีให้เลือกกินหมด สะอาด ปลอดภัยด้วย ยิ่งช่วงโควิดที่ผ่านมา ก็เป็นที่น่ายินดี เด็ก ๆ กลับบ้านกันมาหมด มาเรียนรู้ช่วยพ่อแม่ทำสวน ทำข้าวโพด เห็นแล้วก็เป็นที่น่าชื่นชมมากทีเดียว ยิ่งตอนนี้ก็ไม่กี่วัน บ้านเราก็จะดำนากันแล้ว คนในหมู่บ้านก็ดำกันประมาณ 100 หลังคาเรือนเศษ ๆ บ้านเราก็ดำนาด้วยเช่นกัน มีที่นาอยู่ข้างหลังบ้าน” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. การเข้ามาเยี่ยมเยียนและท่องเที่ยวหมู่บ้านของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติในแต่ละปี

การที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีธรรมชาติ ป่าไม้ ทัศนียภาพที่สวยงาม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ พวกถ้ำ สำนักสงฆ์ จุดชมทิวทัศน์ ที่สวยงาม และมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางสื่อออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ ประชาชนชุมชน ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทางเฟซบุ๊ก รวมทั้งส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปชุมชน ต่าง ๆ พร้อมเปิดแปลงสาธิตการเกษตรให้คนทั่วไป และผู้ที่สนใจเข้าเยี่ยมชม อีกทั้งมีคณาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและนักศึกษา ร่วมเป็นวิทยากร และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ จัดทำคลิป วิดีทัศน์ แผ่นพับนำเสนอโปรแกรมท่องเที่ยวของหมู่บ้าน จึงส่งผลให้มีสื่อที่หลากหลายมากขึ้นสำหรับการประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวบ้านผาแดง ทำให้หมู่บ้านได้รับการเผยแพร่ทางการท่องเที่ยวบนสื่อออนไลน์ ทำให้บ้านผาแดงเป็นที่รู้จักมากขึ้น และส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างประเทศ เริ่มแวะเวียน เยี่ยมเยียนหมู่บ้านมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ชุมชนก็ได้รับการเผยแพร่มากขึ้น มีผู้สนใจมา ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ประชาชนเริ่มมีรายได้มากขึ้นจากการส่งเสริม การท่องเที่ยว รายได้ก็เข้าสู่ชุมชนเช่นเดียวกัน

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึง การเข้ามาเยี่ยมเยียนหมู่บ้านของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติว่า

“หมู่บ้านเริ่มมีการส่งเสริมท่องเที่ยว อย่างผมก็บริการ นักท่องเที่ยวด้วยการพานั่งรถอีแต๊ก (รถขนถ่ายเกษตร) ของผมเองเลย พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวสำนัก สงฆ์ เดินสำรวจถ้ำ เดินแปลงเกษตร ชิมทุ่งนา ข้าวโพดหวาน เมื่อประมาณ 3-4 ปีก่อน มีป้ายจุด เชื้อคอินบ้านผาแดง ตรงข้างทางเข้าหมู่บ้านด้วย แต่ตอนนี้โดนฝน พายุ เสียหายแล้ว ทางราชภัฏ ๆ ก็ สนับสนุนพัฒนาหมู่บ้านเรามาก ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่พัฒนาด้วยวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี นักศึกษา ชมรมท่องเที่ยวอำเภองาว เขาก็ชอบบรรยากาศบ้านเรา มาถ่ายภาพ และไปลง ในเฟซ ๆ ทำคลิปลงยูทูปก็มีด้วย ผมว่าก็ดีนะ คนจะได้รู้จักบ้านเรามากขึ้น มาเที่ยว มาสัมผัสวิถีชีวิต หมู่บ้านก็มีฟาร์มเห็ดเด็ดกินได้ทั้งปี มีกิจกรรมหลายอย่างให้นักท่องเที่ยวมาทางเดินเท้า เอาบรรยากาศ ช่วงหน้าหนาว และมาศึกษาเรียนรู้ได้ อนาคตถ้าพัฒนาดีกว่านี้ ก็คิดว่าการท่องเที่ยวก็จะให้ เป็น ทางเลือกสำคัญในการนำรายได้เข้าสู่หมู่บ้าน” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

สำหรับพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง อธิบายถึงการมี นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวหมู่บ้านว่า

“บ้านผาแดง ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา จะเห็นมีฝรั่ง คนเริ่มมาเที่ยว สัมผัสธรรมชาติ ดูกิจกรรม อาชีพในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการเพาะเห็ด บางคนก็เดินป่า เดินถ้ำ ตู๋ก็

สนใจด้วยกับการสำรวจถ้ำภายในหมู่บ้าน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของบ้านเรา อยากให้คนรู้จักบ้านเรา มากขึ้น ดึงศักยภาพมากขึ้น อีกหนอยบ้านเราจะได้มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น กิจกรรมย่อย ๆ ของการท่องเที่ยว ถ้าชาวบ้านตระหนักจุดนี้ ก็สามารถวางแผนกิจกรรมหลายอย่างที่สามารถสร้าง รายได้ให้หมู่บ้าน ของฝาก ของจำหน่ายในบ้านเรา ก็สามารถขายให้นักท่องเที่ยวได้ด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

4. การมีวัตถุประสงค์ ผลผลิตทางเกษตรไว้สำหรับบริโภคตลอดทั้งปี

วัฒนธรรมปลูกผักสวนครัวเป็นสิ่งที่ประชาชนบ้านผาแดง ตำบล บ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปฏิบัติกันทุกครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกเอง รับประทานเอง เหลือกก็แบ่งปันเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน

กลุ่มเกษตรกรที่ทำผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากจังหวัด เช่น ผลิตภัณฑ์ จังหวัดแห้ง และผลิตภัณฑ์จังหวัดแห้งแข็ง เป็นต้น กลุ่มดังกล่าวได้มีการร่างมาตรฐานสินค้าเกษตร เพื่อให้มีมาตรฐานตลอดห่วงโซ่ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเชื่อมั่น ในความปลอดภัยอาหารต่อผู้บริโภค เพื่อสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงทางการค้าและการผลิต ของประเทศ และเพื่อยกระดับกระบวนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ของไทยให้มีมาตรฐานสากล และเชื่อว่าแมลง เช่น จิ้งหรีด จิ้งโกร่ง ตั๊กแตนตำข้าว หนอนไหมไผ่ เป็นต้น จะเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญ ของโลกในอนาคตสำหรับการบริโภคของมนุษย์

การเพาะเห็ดของเกษตรกรบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการเพาะเห็ดต่าง ๆ เช่น เห็ดนางฟ้า เห็ดหอม เห็ดหูหนู เห็ดขอนขาว เป็นต้น ที่ผลิต โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนสามารถเก็บรับประทานได้ตลอดทั้งปี ใช้วัตถุประสงค์จากเห็ดสำหรับ ประกอบอาหารในชุมชน ลดรายจ่ายให้ครัวเรือน ไม่ต้องไปซื้อที่อื่น สามารถแบ่งปันและซื้อได้ภายใน ชุมชน

นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนชุมชนผู้เลี้ยงชาวด้านส่งเสริมการ ท่องเที่ยว บรรยายถึงประโยชน์ที่หมู่บ้านได้รับจากการมีวัตถุประสงค์และผลผลิตทางการเกษตรบริโภค ตลอดทั้งปีว่า

“บ้านผาแดงมีทรัพยากรที่สมบูรณ์อยู่ อยู่ท่ามกลางป่าเขา อยู่กัน แบบเรียบง่าย ผลผลิตของป่าก็มี ผักก็ปลูกกันทุกบ้าน คนยังชีพด้วยอาชีพเกษตร ทำข้าวโพด ชিং ปลูก มัน ๆ หอม กระเทียม พวกนี้ หลัง ๆ มา เริ่มมีการเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ของเกษตรกรที่อยากลอง อะไรใหม่ ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะสำหรับฟาร์มของผม ขุนาวฟาร์ม สนใจการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนจาก แมลงมาก เพราะถ้าไม่มีเนื้อสัตว์ พวกหมู ไก่ ปลา ในอนาคต แมลงจะเป็นแหล่งโปรตีนในอนาคต และมีแผนจะพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์พวกนี้ด้วย ส่วนเห็ด ฟาร์มที่บ้านผมมีเยอะมาก เป็นฟาร์ม อัจฉริยะ ชาวบ้านถ้าเขาอยากกิน ส่วนใหญ่ก็จะมาซื้อเห็ดที่บ้านผมทั้งนั้น เหมือนที่นี้ทุกคนในหมู่บ้าน

เป็นเจ้าของร่วมกัน” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์วันที่ 19 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงการมีวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้าน ทำให้มีผลผลิตทางการเกษตรบริโภคตลอดทั้งปีว่า

“บ้านเรามีวิสาหกิจชุมชน 2 แห่ง ของนายธำรงค์นี่ ก็เน้นปลูกพืชหลายชนิด โดยเฉพาะข้าวโพด ชিং และกัฟักทอง และอีกที่หนึ่งก็ของอินดี้ (นายมัฆวาน เวียงนาค) ชุนงาวฟาร์ม ที่เน้นการเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด แปรรูปผลิตผลหลายอย่าง ชาวบ้านสามารถมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้ สามารถเด็ดเห็ดทานได้ตลอดทั้งปี ถ้าจะซื้อก็ไปซื้อที่บ้านอินดี้ส่วนใหญ่ ส่วนพืชผลอื่น ทำนาข้าวเหนียว ก็ทำกันทุกหลัง มีข้าวเหลือบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปีด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน

วิสาหกิจชุมชนชุนงาวฟาร์ม หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้มีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการปรับปรุงกระบวนการผลิตจิ้งหรีดแปรรูปโดยนวัตกรรมตู้อบแห้งสองระบบของกลุ่มชุนงาวฟาร์ม อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้มีการใช้วิธีวิจัย ทบทวนกระบวนการผลิต แปรรูปเดิมของผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพ มีการทดลองปฏิบัติ ใช้งาน นวัตกรรมในกระบวนการผลิต เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ของตนเอง มีการประเมินผลการปรับปรุง กระบวนการผลิตในประเด็นการลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการผลิตด้วยนวัตกรรม และการพัฒนา ผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพจากลักษณะทางกายภาพทั่วไป เช่น กลิ่น สี รส และลักษณะเนื้อ สัมผัส ก่อน-หลัง การใช้นวัตกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้ตามลำดับก่อน หลัง คือ ต้มสุก ขยายตัวสด การ ตากแห้ง และการอบแห้งในตู้อบ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากจิ้งหรีด

นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายถึงการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในวิสาหกิจชุมชนฟาร์มของตนเองว่า

“อย่างที่บอก ตอนนี้มีผมกำลังเขียนโครงการของบววิจัยร่วมกับ สวทช. และใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จิ้งหรีด มีการใช้ตู้อบแห้ง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุน โดยใช้วิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอนของการตากแห้ง เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์จิ้งหรีดแปรรูป และ ประหยัดต้นทุนมากที่สุด เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

กลุ่มปลูกชিংบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการพัฒนาเชิงปลอดภัยในการใช้ปุ๋ยโคติน ไคโตซาน และปุ๋ยไส้เดือนในการผสมปุ๋ยสูตรดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ในการปลูกชিংปลอดภัย นอกจากนี้ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชিংมีการใช้เทคโนโลยีการ

ปลูกเชิง เทคโนโลยีการล้างชิงสด เทคโนโลยีการทำชิงอบแห้ง เทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีแพลตฟอร์มการตลาดออนไลน์ เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ชิงแปรรูปที่ปลอดภัย ไม่มีเชื้อรา และช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้เกษตรกรด้วย

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร้อง กล่าวถึงการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประยุกต์พัฒนาผลิตภัณฑ์ชิงแปรรูปว่า

“ไร่ชิงผมมีเนื้อที่เยอะมาก ชาวบ้านก็ปลูกชิงหลายครัวเรือน ปลูกไปส่วนหนึ่งก็ให้พ่อค้าคนกลางรับซื้อ และตอนนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งเขาก็อยากสนับสนุนให้ทำชิงแปรรูป อาจารย์ราชภัฏ ๆ ก็ให้ความอนุเคราะห์เตาอบพลังงานแสงอาทิตย์ให้หมู่บ้าน มีอาจารย์เขาร่วมทำวิจัยกับเกษตรกรผู้ปลูกชิงบ้านเรา ใช้ปุ๋ยจากไคติน ไคโตซานจากเปลือกกุ้ง เปลือกหอย ก้างปลาที่เหลือ และมูลไส้เดือนในการปลูกชิงปลอดภัย ปลอดภัยสารเคมี เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาจารย์เขาให้ความรู้เทคโนโลยีการล้างชิง การอบแห้ง พัฒนาบรรจุภัณฑ์ชิงแปรรูป และแนะนำช่องทางการตลาดออนไลน์ด้วย เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม และช่วยให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ที่ปลอดภัย ไม่ใช่สารเคมีด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

1.4.4 การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจาง จังหวัดลำปาง จะเป็นทั้งวิทยากรและพี่เลี้ยงให้กับผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง สำหรับการให้คำแนะนำเรื่องแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และการขับเคลื่อนกองทุนชุมชน ตลอดจนแนะนำแนวทางการติดตามและประเมินผลด้วยการสนับสนุนให้หมู่บ้านมีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง การประเมินตรวจสอบสภาพทางการเงินกองทุนชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้ทราบถึงข้อบกพร่องของกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ และการขับเคลื่อนกองทุนชุมชนร่วมกัน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการพัฒนา กิจกรรมและกองทุนชุมชนต่อไป ผู้ศึกษาได้จำแนกประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลได้ดังนี้

1. การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง จะดำเนินการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ตัวชี้วัดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด สำหรับหมู่บ้านที่

ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย (ครัวเรือนทำสวนครัว ครัวเรือนปลอดอบายมุข) ด้านการเพิ่มรายได้ (ครัวเรือนมีอาชีพเสริม ครัวเรือนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) ด้านการประหยัด (ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์) ด้านการเรียนรู้ (หมู่บ้านมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (ชุมชนใช้วัสดุติดอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ ชุมชนส่งเสริมปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่) ด้านการเอื้ออารีต่อกัน (ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา ชุมชนมีความรู้รักสามัคคี) เป็นต้น จากการประเมินเบื้องต้นพบว่า หมู่บ้านมีการขับเคลื่อนทุกตัวชี้วัด แต่จะต้องพยายามขยายกิจกรรมไปสู่ครัวเรือนอื่น ๆ มากขึ้นและควรปฏิบัติทุกครัวเรือน สมาชิกชุมชนต้องขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย โดยเฉพาะอบายมุขต่าง ๆ สิ่งเสพติด ของมีเงินมาควรลดลงและหมดไปจากชุมชน

นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงการติดตามและประเมินผลกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ด้วยการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านผาแดงว่า

“ทางพัฒนาชุมชนอำเภอองาว เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตำบล ฯ เขาก็สนับสนุนให้หมู่บ้านมีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประจำทุกปี ด้วยการประชาคมจากคนในหมู่บ้านตอนประชุมประจำเดือน พบว่าบ้านเราผ่านหมดทุกตัวชี้วัด เพียงแต่ต้องขยายกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน พวกกลุ่มอาชีพ กองทุน ให้มีกิจกรรมร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเอาประเด็นนี้จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านด้วย” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้กล่าวถึงการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านว่า

“โดยส่วนตัว พี่เข้าประชุมหมู่บ้านเกือบทุกเดือน ก็เห็นว่า การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาชุมชนเขาเคยมาสอนและสนับสนุนให้ทุกหมู่บ้านประเมินทุกปี มีเกณฑ์ที่ชัดเจน ข้อไหนไม่ผ่าน ก็จัดทำแผน ฯ ไม่ใช่มีแค่เรื่องการเกษตร แต่จะครอบคลุมทุกด้านเลย ไม่ว่าจะเรื่องกองทุน คุณธรรม ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทุกอย่างอยู่ในแบบประเมินหมด” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. การประเมินตรวจสอบสภาพทางการเงินกองทุนชุมชนต่าง ๆ

คณะกรรมการกองทุนชุมชนต่าง ๆ เช่น โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น จะมีการดำเนินการตรวจสอบสภาพทางการเงินกองทุนดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนากองทุนชุมชนให้บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกองทุนชุมชนที่อาจเกิดขึ้นได้ และเพื่อกำกับดูแลกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงอย่างยั่งยืน มีปัญหาเรื่องใด คณะกรรมการกองทุนต้องดำเนินการวางแผนพัฒนากิจกรรมที่กองทุนชุมชนขาดตกบกพร่องไป เช่น คณะกรรมการไม่ติดตามการดำเนินงานของสมาชิกในหมู่บ้านไปใช้อย่างต่อเนื่อง สมุดคุมเงิน บัญชีต่าง ๆ ไม่มีการจัดทำให้เป็นปัจจุบัน เป็นต้น เพื่อให้การบริหารจัดการด้านการเงินของกองทุนชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงการประเมินตรวจสอบสภาพทางการเงินกองทุนชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ดังนี้

“ผมเป็นประธานกองทุนต่าง ๆ หลายกองทุนของหมู่บ้าน ตอนแรกเรียกว่าการประเมินตรวจสอบสภาพ ชาวบ้านเขายังไม่เข้าใจ นึกว่าตรวจสอบสภาพร่างกาย ต้องอดข้าว อดน้ำมาใหม่ จึงต้องอธิบาย มันคือการตรวจประเมินศักยภาพของกองทุนต่าง ๆ ตามตัวชี้วัด ระบุว่ากลุ่มออมทรัพย์ ๆ กข.คจ. ว่ามีการบริหารจัดการถูกต้องตามแนวทาง โปร่งใสเปล่า ถ้าไม่ผ่านตัวชี้วัดไหน ก็ทำแผนพัฒนากองทุน ๆ ต่อไป เช่น รายงานภาวะหนี้สิน กข.คจ. ทุกปี การทำเอกสารสัญญา ถ่ายเอกสาร 3 ชุด ทำทะเบียนคุมให้เป็นปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์ร่วมสมทบบริจาคเป็นเงิน ล้างจะสะสมพิเศษและใช้เป็นสวัสดิการสังคม ถือว่าดีมากครับ เพราะช่วยให้กองทุนเติบโตขึ้น สวัสดิการชุมชนงอกเงยและเข้มแข็งขึ้นด้วย” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เล่าถึงการตรวจสอบสภาพกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“การประเมินกองทุนมีทุกปี อย่าง กข.คจ. เพราะตนเองเป็นคณะกรรมการและมีอำนาจเบิกถอนเงินในกองทุน ๆ ด้วย อย่างสิ่งที่ทางหมู่บ้านไม่เคยทำตามแบบประเมินก็จะต้องทำ เช่น การทำใบเสร็จรับเงินให้ผู้กู้ยืมในแต่ละปี การทำสัญญาเงินกู้ สำรอง 2 ชุด เมื่อมีปัญหาจะได้ตรวจสอบได้ การแจ้งรายละเอียดเงินสมทบนอกจากเงินส่วนที่กู้ ถ้ามีการนำไปกู้ยืมเพื่อสาธารณประโยชน์ ให้ประชุมลงมติ และบันทึกการประชุมด้วย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ประชาชนภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบการเกษตรเพื่อยังชีพภายในครัวเรือน หมู่บ้านมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปเชิงแบบครบวงจร เป็นต้น และจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนชุมชน เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น และมีการวางแผนการดำเนินการกองทุนชุมชนตามแนวทาง ฯ รวมทั้งประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ขับเคลื่อนกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ประชาชนสามารถมีสิทธิเลือกอาชีพภายในหมู่บ้านได้ตามความต้องการและความถนัด และในขณะนี้หมู่บ้านกำลังเริ่มต้นส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การเยี่ยมชมธรรมชาติ การศึกษาอาชีพทางการเกษตรและการส่งเสริมวัตถุดิบชุมชนแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งสมาชิกชุมชนมีโอกาสสามารถเข้าถึงแหล่งทุนในชุมชน เพื่อนำมาหมุนเวียนประกอบกิจกรรมเกษตรกรรมภายในหมู่บ้าน จนกระทั่งหมู่บ้านมีเกษตรกรที่สามารถใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างง่ายทางการเกษตร โดยเฉพาะการแปรรูปเชิงและผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านจะมีตลาดรองรับที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน จนพัฒนาไปสู่การใช้ตลาดออนไลน์ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน รวมทั้งประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านยังใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน มีการขยายผลการปลูกพืชผักสวนครัวที่ลดรายจ่ายภายในครัวเรือน กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองที่เน้นเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ของหมู่บ้านนี้จะช่วยให้ประชาชนมีรายได้ มีอาหารยังชีพในครัวเรือน และสร้างคลังอาหารภายในชุมชนด้วย เพื่อใช้สำหรับบริโภคตลอดทั้งปี และการที่หมู่บ้านมีอาชีพให้เลือกทำหลากหลาย มีวิสาหกิจชุมชนทางการเกษตร จะช่วยให้ประชาชนไม่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านด้วย และเมื่อคำนึงถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านผาแดงมีทัศนียภาพ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจเป็นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยียนทุกปี รวมทั้งมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องชาวนาการใช้เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดงจะยั่งยืนขึ้นได้ ประชาชนจะต้องให้การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้วยการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่ต้องร่วมกันขับเคลื่อนขยายผลกิจกรรมให้ไปทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน กองทุนชุมชนจะต้องมีการตรวจสอบสุขภาพ เพื่อวางแผนพัฒนากองทุนให้เป็นตามแนวทางของหลักธรรมาภิบาล และเพื่อให้กองทุนชุมชนเจริญเติบโตและเข้มแข็งต่อไปในวันข้างหน้า

ตอนที่ 2 ปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบน พื้นฐานชุมชนอาชีพใตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ปัญหาของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ในการครอบงำของการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความเจริญเข้ามาในหมู่บ้าน ที่ทำลายวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง มีคนรุ่นใหม่และคนวัยทำงานไปทำงานแสวงหาเงินตราและความร่ำรวยนอกหมู่บ้าน และที่สำคัญ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่พร้อมที่จะปรับระบบคิดและกระบวนทัศน์ของการพัฒนาชุมชนด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และอาศัยหลักการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชน และขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการสร้างความมีส่วนร่วม และกิจกรรมพัฒนาชุมชนเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการพัฒนาแนวชุมชนอาชีพใตยหรือประชาธิปไตยชุมชน และหมู่บ้านยังอาศัยการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐ เศรษฐกิจชุมชนยังอยู่ในการควบคุมของพ่อค้าคนกลาง ตลอดจนกลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชนยังไม่สามารถขยายผล รวมตัวสมาชิกได้อย่างเข้มแข็งภายในหมู่บ้าน คนในชุมชนขาดกลยุทธ์กลุ่มในการพัฒนากลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชนให้มีความสัมพันธ์กัน ประสานการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น

ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านผาแดงจากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ พบว่าบ้านผาแดงนี้ เป็นหมู่บ้านที่ทุนทางสังคม มีวัฒนธรรมชุมชน มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และมีหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผู้ศึกษาจึงเห็นว่ากิจกรรมทุกอย่าง ทั้งด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้านที่ทำร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐจึงได้ให้ความสำคัญว่าหมู่บ้านนี้ ทุนชุมชน ทุนทางสังคม ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีความเหมาะสมสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ถ้าปราศจากการพึ่งพาจากภายนอก หมู่บ้านสามารถบริหารจัดการเองได้ ขับเคลื่อนส่งเสริมอาชีพด้วยตนเอง บริหารจัดการกองทุนชุมชนด้วยตนเอง สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมด้วยตนเอง บ้านผาแดงก็จะเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืนได้ไม่ยาก แต่ปัญหาเกิดจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล เป็นต้น ที่อาศัยการพัฒนาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนอาชีพใตยที่ ประกอบด้วย การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง หัวข้อในกรอบความคิดการวิจัยดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจึงจำแนกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อยได้ดังนี้

2.1 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมทำกิจกรรม การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามการพัฒนาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางชุมชนอาชีพไทย สามารถจำแนกเนื้อหาดังกล่าวแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1.1 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

การขาดอุดมการณ์ทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย และการไม่เห็นความสำคัญในการประชุมหมู่บ้านของประชาชนบางส่วนในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เพื่อดำเนินการค้นหาปัญหาและความต้องการภายในชุมชนที่จะนำไปสู่การเสนอแผนงาน โครงการในการจัดทำแผนชุมชนหรือแผนพัฒนาหมู่บ้าน และการประชุมต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน การประชุมอบรม โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ บุคคลที่เข้าร่วมประชุม จะเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ และจากการที่ผู้ศึกษาเคยเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จำนวน 2 ครั้ง สังเกตได้ว่าผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น และครั้งแรกที่ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมประชุม จะมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้าร่วมประชุม แต่เข้าร่วมประชุมเลยกำหนดเวลานัดหมายประชุมเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมง โดยกลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการประชุม เพื่อมาปรึกษาคณะในการแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกที่ระบาดในหมู่บ้าน และอีกปัญหาหนึ่งสำคัญคือ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่มีอุดมการณ์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่ควร จะใช้เวลาไปกับการทำเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จนละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในบางครั้ง และหมู่บ้านมีปัญหาผู้นำชุมชนไม่สามารถส่งการสมาชิกชุมชนมาเข้าร่วมประชุมประชาคม ร่วมตัดสินใจกันให้จำนวนครัวเรือนมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อย่างน้อยร้อยละ 70 ของจำนวนครัวเรือนของหมู่บ้านมาเข้าร่วมประชุมได้ ผู้ศึกษาจึงจำแนกเนื้อหาปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดังนี้

1. ปัญหาการขาดวิทยากรกระบวนการในการดำเนินการจัดทำแผนชุมชน

การจัดทำแผนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในขั้นตอนของการทบทวนแผนชุมชนแต่ละปี ประชาชนในหมู่บ้านยังขาดบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นวิทยากรกระบวนการในการเอื้ออำนวยการจัดทำแผนชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือ ประสานงานจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะนักพัฒนาชุมชน นักวิเคราะห์นโยบายและแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เพื่อเป็นวิทยากรกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในการ

กำหนดปัญหาและความต้องการ และเสนอแผนงาน/โครงการในแต่ละด้านของหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องใช้เทคนิคการสร้างควมามีส่วนร่วมของประชาชนเข้าร่วมด้วย เช่น การใช้แผนที่หมู่บ้าน การใช้แผนผังความคิด การใช้บัตรคำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนผู้เข้าร่วมประชาคมแผนชุมชนกล้าแสดงออก กล้าคิด และมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการตัดสินใจกำหนดโครงการด้านต่าง ๆ สำหรับพัฒนาหมู่บ้าน

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหาของการขาดวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านว่า

“ตัวผมเองก็เข้าร่วมประชุมประจำเดือนหมู่บ้านที่วัด ทุกเดือน จะเห็นว่าปีไหน ที่ประชาคมทำแผนชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านยังขาดทักษะในการดำเนินเวทีจัดทำแผนชุมชนด้วยตนเองอยู่ ถึงทำเอง ก็เหมือนได้ข้อมูล โครงการที่ต้องการแก้ไขปัญหามาไม่ครบถ้วน จึงจำเป็นที่คณะกรรมการหมู่บ้านควรเพิ่มความรู้อีก และทักษะในการจัดทำแผนชุมชนด้วย อย่างแรกต้องตระหนักความสำคัญของแผนชุมชนก่อน ก่อนที่จะลงมือทำแผนชุมชนในหมู่บ้าน จะเห็นว่าหมู่บ้านจะมีแผนชุมชน แผนท้องถิ่น ต้องรอนักพัฒนา นักวิเคราะห์ ๆ จาก อบต. มาช่วยทำแผน หมู่บ้านถึงจะได้มีแผนชุมชนใช้กัน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสี่ยงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายปัญหาของการที่คณะกรรมการหมู่บ้านไม่มีทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการที่คล่องแคล่วเท่าที่ควรว่า

“ตัวพี่เองก็เข้าประชุมหมู่บ้านเกือบทุกเดือน เรื่องแผนชุมชนส่วนใหญ่จะต้องรอเจ้าหน้าที่จากภาครัฐมาช่วยเป็นวิทยากรดำเนินการให้ ส่วนใหญ่จะเป็น อบต. มาช่วยทำแผน ๆ ทบพวนให้ทุกปีในทุกด้าน ถ้าจะให้หมู่บ้านทำเอง คงยาก เขาจะรอหน่วยงานอย่างเดียว ถ้าจะทำเอง ก็ควรให้ผู้นำ ๆ กรรมการหมู่บ้านไปอบรมทักษะการทำแผน ๆ มา และจะพบว่าปัญหาข้อมูลชุมชนที่ใช้ทำแผน ๆ หมู่บ้านไม่มีเท่าที่ควร และขาดเอกสาร ข้อมูลสำหรับใช้ประกอบ” (นางสาวกานดา เสี่ยงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. ปัญหาความไม่กล้าแสดงออกของประชาชนในการเสนอปัญหาและโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน

ประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ที่เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านแต่ละครั้งในทุก ๆ เดือน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป และมีจำนวนไม่มากนัก จากการประชุมจัดทำแผนชุมชนหรือแผนพัฒนาหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมประชุมยังไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าพูด และขาดการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น

เสนอปัญหาในการกำหนดโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน รวมทั้งอาจยังไม่คุ้นเคยกับวิทยาการที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมากเท่าไร แต่ภายหลังการประชุมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีผู้เข้าร่วมประชุมประชาชนบางส่วนมาพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มาเป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำแผนชุมชนว่า ต้องการโครงการนี้ ต้องการพัฒนารูปแบบนี้ และในช่วงนอกเวลา บางรายก็จะมาพูดคุยเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการประชุมในช่วงรับประทานอาหารร่วมกันหลังจากการประชุม

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาคนไม่กล้าแสดงออกในการเสนอโครงการจัดทำแผนชุมชนว่า

“ผมคิดว่าหมู่บ้านควรทำแผนชุมชนด้วยตนเอง พ่อหลวง และผมเป็นผู้ช่วย ๆ ก็จะพยายามมีทักษะให้ได้ตรงจุดนี้ เพราะบางทีให้เจ้าหน้าที่ อบต. มาทำแผน ๆ ให้คนเขาจะไม่กล้าเสนอความเห็น ปัญหา โครงการเท่าไร เนื่องจากชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ ควรเป็นหน้าที่ที่คนในหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านต้องลงทุนทำเอง เพราะชาวบ้านคุ้นเคยกับผู้นำ ๆ มากกว่าเจ้าหน้าที่ ๆ ถ้าเจ้าหน้าที่ ๆ มาเมื่อไร ถ้ามเมื่อไร ก็จะเงิบ ไม่เสนอความเห็น ถึงมีแจกบัตรคำให้เขียนโครงการ ก็จะลอกกันด้วย มันไม่ใช่ความต้องการของประชาชนที่แท้จริง แต่พอเลิกประชุมตอนนั่งทานข้าวกัน หรือบางทีตั้งวงกันช่วงเย็น ชาวบ้านเขามักจะกล้าพูดในตอนนั้นว่าอยากได้โครงการนี้ แต่ไม่กล้าเสนอตอนประชุม เป็นแบบนี้ประจำ โอกาสในการพัฒนาก็จะน้อยลงด้วย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ได้กล่าวถึงปัญหาของความร่วมมือในการจัดทำแผนชุมชนว่า

“คนที่เข้าประชุมประจำเดือนทุกเดือนบ้านเรา คนเฒ่า คนแก่ทั้งนั้น และมากันไม่กี่คน ไม่ถึง 20 คนด้วยซ้ำบางเดือน แต่ผมก็เข้าร่วมทุกเดือนนะ คนแก่แล้ว เวลาชี้แจงประชุมอะไร เขาก็ไม่ค่อยรับแล้ว แต่เขาร่วมมือ เขาร่วมประชุมคืออยู่ อย่างจัดทำแผน ๆ ชาวบ้านเขาก็คิดไรไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยออก ไม่กล้ายกมือลงความเห็นไร จะปล่อยทางพ่อหลวง ผู้นำ ๆ จัดการเองกับทาง อบต. ส่วนใหญ่” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

3. ปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการแสดงความคิดเห็นและเสนอโครงการเข้าสู่แผนชุมชน

การประชาคมเสนอโครงการภายในหมู่บ้านของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง บางครั้งผู้เข้าร่วมประชุมอาจมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ขัดแย้งกันบ้าง คนหนึ่งต้องการโครงการแบบนี้ อีกคนต้องการโครงการอีกอย่าง และอาจมีการทะเลาะ วิวาทกันเล็กน้อยในที่ประชุม บางส่วนก็จะไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน เพราะทำทุกปี ครั้งแล้วครั้งเล่า ก็ไม่เห็นความคืบหน้าในการพัฒนาหลายโครงการ ปัญหาและความ

ต้องการของประชาชนหลายปัญหายังไม่พัฒนาขึ้นมา ยังหยุดนิ่งและไม่มีการเดินหน้าต่อ บางโครงการที่หมู่บ้านหรือทุกครัวเรือนสามารถดำเนินการได้เอง ถึงแม้ว่าทางผู้นำชุมชนได้สั่งการให้ขับเคลื่อนปฏิบัติในที่ประชุมประจำเดือน ก็ไม่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมแต่อย่างใด จึงเห็นได้ว่ามีประชาชนส่วนน้อยที่ยังเห็นความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ แต่ก็มีประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่ให้ความสำคัญร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านและไม่เห็นความสำคัญของการกำหนดกิจกรรมและโครงการในการจัดทำแผนชุมชน จึงทำให้ประชาชนเริ่มแบ่งพรรคพวก และเกิดความขัดแย้งขึ้นบ้างในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนว่า

“บางปีที่เราเห็นหมู่บ้านเขาทำแผนชุมชน ก็จะมีชาวบ้านบางคน ยกมือถามเลยว่า ทำทำไมทุกปี ทำแล้วไม่เห็นได้ประโยชน์เลย เหมือนเก่า ถนนก็ไม่พัฒนา เสี่ยงตามสายก็แยเหมือนเดิม ก็แสดงให้เห็นว่ามีคนไม่ให้ความสำคัญกับแผนหมู่บ้าน บางทีก็ทะเลาะกัน คนหนึ่งอยากได้โครงการนี้ อีกคนก็อยากได้โครงการอื่นนี้ ความต้องการไม่เหมือนกัน ก็ทะเลาะกัน เพราะบางครั้งมีงบประมาณมาสนับสนุน ให้ชาวบ้านเลือกโครงการ 1 โครงการเท่านั้น ถ้าปัญหานี้ แก้ไขไม่ได้ คนในชุมชนก็จะขัดแย้ง ความสามัคคีก็จะลดลงไปด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ในส่วนของนางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนว่า

“บ้านผาแดงนี้ ถ้าให้มาประชุมกันหมดทั้งหมู่บ้าน ยากมาก แสบเป็นไปไม่ได้ ชาวบ้านเขาขัดแย้งกันอยู่แล้ว อย่างกลุ่มกรรมการหมู่บ้านกับ อสม. ก็ไม่ค่อยถูกกัน ถ้าจะมาประชุม คงต้องมีเบี้ยประชุมหรือของแจก ถึงมากัน ในเมื่อคนไม่ค่อยเข้าร่วมประชุม การประชุมทำแผน ๆ ก็จะไม่โอเค แผนชุมชนก็เหมือนไม่ได้มาจากความคิดของประชาชนที่แท้จริง เพราะมีปัญหาคนเข้าประชุมกันน้อยแต่แรกอยู่แล้ว” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการไม่เข้าร่วมประชาคมภายในหมู่บ้านของกลุ่มคนรุ่นใหม่

การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ เพื่อดำเนินการกำหนดแผนงานและโครงการสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน จะได้ผลมากน้อยเพียงใดตามความต้องการของคนในหมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับการรวมตัวของสมาชิกชุมชนทุกคนให้เป็นปึกแผ่น เพื่อให้เกิดพลังขึ้นภายในชุมชนในการขับเคลื่อนการบูรณาการจัดทำแผนชุมชน แต่ปัญหาที่พบมาโดยตลอดก็คือ ผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุเข้าร่วมไม่กี่คนที่สำคัญขาดเยาวชน

และกลุ่มคนรุ่นใหม่ในการมีส่วนร่วมเข้าประชุมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ทั้ง ๆ ที่กลุ่มคนเหล่านี้มีศักยภาพทางด้านความรู้ มีประสบการณ์ทางการศึกษาและการทำงาน สามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ต่อไปในอนาคต สิ่งเหล่านี้เกิดจากคนรุ่นใหม่จำนวนมากไปศึกษาในตัวเมืองและต่างจังหวัด บางส่วนก็ไปทำงานบริษัท โรงงานต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรม ส่วนคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในชุมชนก็มีงานประจำหรืองานรับเหมาภายในหมู่บ้าน และที่สำคัญกลุ่มคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านไม่เห็นความสำคัญในการประชุมหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดทำแผนชุมชน จึงเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องกระตุ้นให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ภายในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของกิจกรรมเหล่านี้

นางสาววราภรณ์ ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาการไม่ร่วมประชุมประจำเดือนของคนรุ่นใหม่ว่า

“จะเห็นว่าทุกเดือนที่หมู่บ้านประชุม ดูจากภาพที่พ่อหลวงเขาส่งรายงานทาง Line ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอำเภอ ๆ เลย คนจะร่วมประชุมกันไม่ถึง 20 คน มีแต่คนแก่ คนหน้าเดิม ๆ เข้าประชุม ผู้นำ ๆ ก็มีแต่ผู้ช่วย ๆ อบต. ท่านรองนายก ๆ เท่านั้น แต่ถ้ามีเบี้ยประชุม เบี้ยผู้สูงอายุ เบี้ยพิการ ฤกษ์ยังชีพ ถ้ามีของฟรีพวกนี้ นั่นแหละ ชาวบ้านเขาจะมากันเยอะ อย่างตอนช่วงไข้เลือดออกระบาดเมื่อปีที่แล้ว ต้องไปประชุมฯ เรื่องแผนในการป้องกันโรค ไข้เลือดออก ต้องให้พี่ลงประชุมกันเองในฐานะประธาน อสม. นัดพวก อสม. ประชุมด้วย ถึงจะได้มติ ถ้าผู้นำ ๆ ทำเองถ้าจะไม่ได้ผล และคนรุ่นใหม่เดี๋ยวนี้ เขาไม่สนใจกับการประชุมเท่าไรแล้ว ชาวบ้านเขาก็ไม่ได้บังคับ ปลุกฝังด้วย ส่วนใหญ่ก็จะไปทำงาน ไปเรียนหนังสือกัน เด็กเดี๋ยวนี้ไม่ให้ความสำคัญกับการประชุมหมู่บ้านแล้ว (นางสาววราภรณ์ ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ไม่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนและกิจกรรมพัฒนาชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“เด็กส่วนใหญ่บ้านเราเขาตื่นมา ก็อาบน้ำ แต่งตัวไปเรียนหนังสือกันแล้ว ยังไม่มีเวลาในเรื่องพวกนี้เท่าไร แม้ช่วงปิดเทอม เขาก็ไม่ได้เข้าร่วม กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ใช้แรงงาน เช่น ทำฝาย ก่อสร้างกุฏิ ซ่อมถนน ฯลฯ เด็กสมัยนี้เขาก็ไม่ทำกันแล้ว ที่ไปเรียนในเมือง นานทีก็จะกลับมาพักผ่อนที่บ้าน มาทำบุญสักพักแค่นั้น” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน

โครงการภายในหมู่บ้าน

โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง หลายโครงการที่ประชาชนในหมู่บ้านดำเนินการตัดสินใจกำหนดลงในแผนชุมชนหมู่บ้านยังมีงบประมาณที่ได้จากกองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน หรือการทำบุญ การบริจาคต่าง ๆ ไม่มากพอ สาเหตุเกิดจากคณะกรรมการกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้านขาดการบริหารจัดการกองทุนชุมชนที่ดีและขาดการต่อยอดกิจกรรมของกองทุน เพื่อให้กองทุนชุมชนงอกเงยขึ้น บางโครงการยังอาศัยงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง โดยเฉพาะการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นต้น งบประมาณอีกส่วนหนึ่งของหมู่บ้านก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภองาว ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภองาว สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภองาว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ฯ เป็นต้น ในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพ ส่วนใหญ่กิจกรรมที่หมู่บ้านดำเนินการเอง จะเป็นกิจกรรมที่ไม่ใช้งบประมาณหรือใช้งบประมาณจากกองทุนชุมชนส่วนหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน เช่น จิตอาสาทำความสะอาด ปรับภูมิทัศน์หมู่บ้าน การสำรวจลูกน้ำยุงลาย การทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น และประชาชนส่วนใหญที่เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ ก็จะเป็นบุคคลที่มีจิตอาสาภายในหมู่บ้านคนเดิมอยู่ตลอด

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการมีงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานโครงการภายในหมู่บ้านว่า

“หมู่บ้านมีโครงการที่ทำกันเองไม่กี่อย่าง หลัก ๆ ก็จิตอาสา ทำฝาย ส่งเสริมอาชีพพวกจักสานอะไรพวกนี้ พวกโครงสร้างพื้นฐาน งบประมาณหลักแสน หลักล้าน ต้องรอความช่วยเหลือจากทาง อบต. ตลอด เงินสมทบจากการทำบุญ จากสวัสดิการชุมชนก็ไม่เพียงพอ เพราะกองทุนของหมู่บ้านแต่ละอัน ไม่ได้มีกิจกรรมต่อยอดเงินสมทบเข้ากองทุน ฯ เลย เป็นปัญหาอย่างมากที่หลายกิจกรรมของหมู่บ้านไม่ได้รับการพัฒนา อย่างบ้าน 3 หลัง ที่ต.เกษมย์ จ.ปฐ. เรื่องไฟฟ้า ก็ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือจนเดี๋ยวนี้” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายพรชัย ภูซิ่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ได้เล่าถึงปัญหาการมีงบประมาณในสวัสดิการชุมชนสำหรับพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ตนเองในฐานะประธานกองทุน กข.คจ. เงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ ฯ ก็ไม่ค่อยมีเวลาเท่าไร เพราะงานทำสวนก็เยอะ งานผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก ช่วยงานพ่อหลวงด้วย จึงไม่มีโอกาสทำกิจกรรมสมทบเงินเข้ากองทุนเท่าไร สวัสดิการชุมชนก็จะมีเงินที่พอเหลือ

ช่วยกิจกรรมพวกถูงยังชีพ แจกของให้คนจนในหมู่บ้าน ค่าดูแลรักษาพยาบาลพวกนั้น บางครั้งก็ได้จากการทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินหมู่บ้าน ก็ช่วยหมู่บ้านได้ไม่กี่โครงการ อย่างการซ่อมแซมกุฏิที่วัด ถ้ามีเวลา ก็จะประชุมกองทุน ๆ วางแผนขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมให้เงินในกองทุนเพิ่มขึ้นอยู่” (นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

6. ปัญหาการประสานงานในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายในหมู่บ้าน

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น จะมีปัญหากับกลุ่มผู้สูงอายุภายในหมู่บ้าน ที่ส่วนใหญ่จะไม่ใช้บริการสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ ทำให้การประสานงานจะได้รับจากเสียงตามสายและหอกระจายข่าว หรือการบอกกล่าวต่อ ๆ กันมา และปัญหาที่สำคัญของคนในชุมชนก็คือ ประชาชนภายในหมู่บ้านยังขาดความสามัคคี กลุ่มทุกกลุ่มในชุมชนไม่สามารถรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายในหมู่บ้านได้ ทำให้ไม่มีการตั้งกลุ่มไลน์ของหมู่บ้าน ในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับทราบ ส่วนใหญ่จะตั้งกลุ่มไลน์แยกกันเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มของผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น ทำให้บางครั้งในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน หรือการแจ้งสั่งการจากผู้นำชุมชนให้ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ทั่วถึง และเกิดความล่าช้าในการรับทราบข่าวสารของประชาชนภายในหมู่บ้าน จึงส่งผลให้บางกิจกรรมประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนน้อย ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการตัดสินใจของประชาชนที่กำหนดในแผนชุมชน กิจกรรมดำเนินการไม่ต่อเนื่องและขาดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในหมู่บ้าน

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหาความร่วมมือของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนว่า

“ปกติเวลาประชุมประจำเดือน คนจะมาประชุมน้อยมาก แต่ละเดือน ส่วนใหญ่เป็นแต่คนหน้าเดิม ๆ ทั้งนั้น เราก็เลือกเวลาที่คนน่าจะสะดวกสุดแล้วนะ เป็นช่วงก่อนที่เขาจะไปเข้าสวน ทำงานกัน การจัดทำแผนชุมชนนี้ คิดว่าบางครั้ง หมู่บ้านน่าจะมีปัญหาเรื่องการเตรียมข้อมูลไม่พร้อมเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่นำเสนอ รายละเอียดงบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย ผู้มีส่วนได้เสีย ยังมีข้อมูลไม่ชัดเจน ทำให้มีปัญหาในการตัดสินใจของชาวบ้านในการนำเสนอโครงการด้วย และคนแก่ของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เล่น Line ไม่เป็น โทรศัพท์เขาสามารถโทรเข้า โทรออกได้เท่านั้น บางคนก็อยู่สวน เวลาโทรหา คลื่นก็ไม่ค่อยมี จึงต้องแจ้งข่าวสารตอนเจอกันข้างนอก ที่ไร่ ที่ร้านค้าชุมชน หรือไปบอกถึงบ้านได้แค่นั้น และจะต้องไปช่วงเย็น หัวค่ำ ชาวบ้านเขาจะกลับสวนมาช่วงนั้น” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน กล่าวถึงปัญหาการประสานงานในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายในหมู่บ้านว่า

“หมู่บ้านมีปัญหาการแบ่งพรรค แบ่งพวก คนบางกลุ่มไม่ค่อยถูกกัน ขัดแย้งกัน Line กลุ่มหลักของหมู่บ้านก็เลยไม่มี มีเฉพาะ Line ของกลุ่ม อสม. แม่บ้าน ผู้นำชุมชนพวกนี้ เวลาประสานงาน เรียกประชุม พ่อหลวงเขาจะประกาศตามเสียงตามสาย ส่วนใหญ่แกลงจะประกาศช่วงเช้ามีด ก่อนจะประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน เวลา 7 โมงเช้า และช่วงนี้เสียงตามสายไม่ค่อยดีด้วย คนเขาก็บ่น ได้ยินฟังไม่ชัด เวลามีข่าวอะไร ส่วนใหญ่เจอกันก็บอกกล่าวกัน อย่างร้านค้าชุมชนที่ผมมาทุกวัน ก็เจอคนในหมู่บ้านหลายคนแทบทุกวัน คนเขาจะมาซื้อของที่นี่ โดยเฉพาะช่วงนี้หน้าร้อน คนมาซื้อน้ำแข็งกันเยอะมาก ขายดีทุกวัน เขาเจอกันก็จะคุยกันที่ร้านค้านี้กัน ผู้ช่วย ๆ เขาก็มาบ่อยด้วย หรือบางครั้งไปเจอกันในไร่ ในสวน เขาก็แจ้งข่าวกันที่นั่นเลย ช่วงทำงานตอนกลางวัน” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

7. ปัญหาวัฒนธรรมอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ที่เข้ามาภายในชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้มีปัญหาเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ผู้ลงเลือกตั้งทางการเมือง มีการซื้อสิทธิ์ ขายเสียงกับประชาชนบางส่วนในพื้นที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของภาคประชาชนในการยึดถือความโปร่งใสที่ถูกต้อง แต่กลับไปอยู่ใต้อำนาจของวัฒนธรรมอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ที่แทรกซึมเข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อให้บุคคลดังกล่าวชนะการเลือกตั้ง ประชาชนที่ตกอยู่ใต้อำนาจวัฒนธรรมนี้ จะไม่มีความหนักแน่นในการยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง กลับไปพึ่งพาผู้ที่อำนาจเหนือกว่า สิ่งเหล่านี้จะทำให้สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านขาดเอกภาพ เกิดความแตกแยก และจุดยืนร่วมกัน

นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมอำนาจนิยมที่แทรกแซงเข้ามาเกี่ยวกับการซื้อสิทธิ์ ขายเสียงภายในหมู่บ้านว่า

“ในช่วงเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อปีที่แล้ว หรือก่อนหน้านั้นอีก เรื่องปัญหาผู้สมัครรับเลือกตั้งมาจ่ายเงิน ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง เข้ามาในหมู่บ้านอยู่แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็อยากได้ตั้งค์ โดยเฉพาะคนเฒ่า คนแก่ที่ไม่รู้เรื่อง รับเงินอย่างเดียว เพื่อกาชองคน ๆ นั้น เป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ แม้แต่ผมเป็นผู้นำ ๆ ก็เห็นว่าปัญหานี้ เป็นปัญหาปกติที่พบโดยทั่วไปในช่วงเลือกตั้ง หาเสียงอยู่แล้ว” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้กล่าวถึงปัญหาของผู้สมัครเลือกตั้งเข้ามาซื้อสิทธิ์ ขายเสียงภายในหมู่บ้านว่า

“เรื่องนี้ก็ได้ยินมาเลยในช่วงเลือกตั้ง ส.ส. อะไรพวกนี้ เพราะเขาก็เลือกตั้งที่อาคารในวัดนี้แหละ คิดว่าเรื่องแบบนี้ไม่ดีเลย ทำให้ชาวบ้านทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความโปร่งใสก็ไม่มี คนเฒ่า คนแก่ ที่ไม่ค่อยมีเงิน ไม่รู้เรื่อง เขาก็เผลอคล้อยตามไปด้วย กลายเป็นไม่คิดถึงประโยชน์ต่อหมู่บ้าน แต่คิดถึงแต่ประโยชน์เข้าหาตนเองฝ่ายเดียว” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสืบสานศิลปวัฒนธรรม ประเพณีภายในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มักจะเป็นคนเดิม ๆ จะมีประชาชนส่วนหนึ่งที่จะมาเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะกิจกรรมที่ตนเองได้รับผลประโยชน์ เช่น การแจกเบี้ยยังชีพ เบี้ยผู้พิการ เบี้ยผู้สูงอายุ การแจกถุงยังชีพ การแจกวัสดุในการส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น กิจกรรมในหมู่บ้านแต่ละครั้ง จึงเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะมีค่านิยมในแง่ลบ นั่นคือการเห็นประโยชน์ส่วนตนสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนและหมู่บ้าน จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้แยกแยะประเด็นสำคัญของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. ปัญหาความเห็นแก่ตัวของประชาชนบางส่วนภายในชุมชน

ประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จำนวนไม่น้อย จะไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ไม่ตระหนักในการที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้มีความก้าวหน้าและความยั่งยืนในอนาคต ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเป็นไปได้ล่าช้า สาเหตุส่วนหนึ่งก็เกิดจากการแบ่งพรรคพวกขึ้นภายในหมู่บ้าน และการมีค่านิยมที่ผิดศีลธรรมทำให้คนส่วนหนึ่งมีความเห็นแก่ตัว หวังผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนร่วมกันและคนทั้งหมู่บ้าน บางครั้งมีหน่วยงานภาครัฐมาช่วยเหลือและมีโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้าน ถ้ามีงบประมาณมาสนับสนุนวัสดุ เครื่องมือในการส่งเสริมอาชีพ ประชาชนก็จะมาเข้าร่วมกิจกรรมอบรม มารับวัสดุ อุปกรณ์กัน แต่ถ้าจะให้จัดตั้งกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งขึ้นมา หมู่บ้านจะไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะประชาชนบางส่วนไม่เห็นความสำคัญในการต่อยอดพัฒนาอาชีพ เพื่อให้เกิดรายได้ขึ้นภายในชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะหวังสิ่งของที่เป็นผลประโยชน์แก่ตนเองที่หน่วยงานต่าง ๆ แจกจ่ายให้ พออบรมเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมทุกอย่างก็ไม่ดำเนินการต่อ ไม่มี การวางแผน บริหารจัดการ และต่อยอดพัฒนาแต่อย่างใด

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงปัญหาความเห็นแก่ตัวของสมาชิกชุมชนในการร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ เวลาที่มีหน่วยงานมาอบรม มาให้วัสดุ แจกของ เขาก็จะมากันแค่ช่วงนั้น อย่าง พช. (พัฒนาชุมชน) มาแจกไก่พันธุ์ไข่ ทีแบบนี้ เขาจะมาเข้าร่วมอบรม และรับของกันดี พอได้ไปเลี้ยง ก็ไม่ค่อยต่อยอด ไก่ตายบ้าง ไข่ไม่ออกบ้าง อีกอย่างที่ราชภัฏ ๆ เขามาสนับสนุนเตาอบ เพื่อแปรรูปขิง ตอนแรกเตาอยู่บ้านผู้ช่วย ๆ แต่ชาวบ้านเขาไม่ทำกัน ทั้งขิงที่ตากไว้ จนขึ้นรา พี่เห็นว่า ถ้าทิ้งไว้ กลัวของจะเสียหาย เลยขอผู้ช่วย ๆ เอาเตามาเก็บรักษาที่บ้านตัวเอง เวลาอาจารย์เขามา แยกดูงาน พี่จะเก็บขิงและใช้เตาอบแห้ง มาทำผลิตภัณฑ์จำหน่าย และให้อาจารย์เขาดูด้วย บ้านพี่ก็แบบนี้แหละ คนเขาจะมาอบรมกันตอนอาจารย์เขามา และก็ไม่ทำกัน พวกแปรรูปขิง อบรมเสร็จ ก็กลับไปทำสวน ไร่ข้าวโพดกันเหมือนเดิม ชาวบ้านเขาเห็นว่างานเสริมพวกนี้เสียเวลาเขา รายได้ไม่แน่นอนด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายปัญหาของคนภายในหมู่บ้านบางส่วนมีความเห็นแก่ตัว และขาดความเสียสละในการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“บ้านเรานี้อยู่ไกลจากอำเภอ ๆ เวลาจะไปทำธุระอะไรให้ชาวบ้าน ต้องเสียสละค่าน้ำมัน แต่ส่วนใหญ่ถ้าไม่ใช่หน้าที่จำเป็นจริง ๆ เขาจะไม่ไปอำเภอ ๆ กัน ไปพะเยาจะไกลกว่า ชาวบ้านเขาจะอยู่ไร่ ในสวนกันทุกวัน ไม่ชอบไปไหน เพราะงานหลักของคนในหมู่บ้านคือทำสวน โดยเฉพาะช่วงหน้าข้าวโพด อย่างช่วงที่ผ่านมา ทางสำนักส่งเสริมศุภาคักดี เขาจะมอบถุงยังชีพให้ครัวเรือนยากจนให้ทุกหมู่บ้าน บ้านผาแดงยังไม่มีใครเสียสละลงไปเอาเลยสักคน” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. ปัญหาการขาดค่าตอบแทนในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ในการดำรงชีวิตประจำวันจะผูกพันกับการเกษตร เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนของตนเอง จึงมักไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เป็นกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่มีการรวมตัวกันของคนภายในหมู่บ้าน รวมทั้งการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ประชาชนมักไม่เข้าร่วม จนกระทั่งชาวบ้านถามหาค่าเบี้ยประชุม ค่าตอบแทนของการดำเนินกิจกรรม หรือวัสดุ สิ่งของส่งเสริมอาชีพที่ได้รับ ถ้ามีงบประมาณพวกนี้จากหน่วยงานราชการ หรือสวัสดิการชุมชนหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนถึงจะมาเข้าร่วมกิจกรรมกันมากขึ้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ มีนิสัยเห็นแก่ตัว เห็นผลประโยชน์ของตนเอง มากกว่าจะเป็นผู้เสียสละ มีจิตอาสา ทำงานเพื่อส่วนรวม

นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงปัญหาของสมาชิกชุมชนไม่เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากขาดค่าตอบแทนว่า

“ชาวบ้านแถวนี้บางครั้ง จะให้เข้าร่วมอะไร ก็รอแต่หน่วยงาน เขามาแจกถังค์ แจกเบียร์ บางครั้งเราในฐานะผู้นำ ๆ เห็นก็เหนื่อยใจ คนที่มีจิตอาสาจริง ๆ หายาก ถึง บางกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ จะแจกเบียร์ประชุม เขาก็ยอมมาเข้าร่วมกันอยู่ แต่นานที่จะอบรม เขาก็บ่นว่าได้เงินน้อย ถ้าเป็น อบต. เขามาแจกเบียร์ เกษตร ๆ พช. (พัฒนาชุมชน) ประมง ๆ มาแจก ต้นไม้ แจกไก่ แจกปลา งานแบบนี้ จะเข้าร่วมและมาไวด้วย นี่แหละคนบ้านผมเป็นแบบนี้กัน” (นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงสมาชิกส่วนใหญ่เห็นค่าตอบแทนในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าการจะลงไปมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสาจริง ๆ ว่า

“คนบ้านเราเนี่ย ถ้ามีแจกถังค์ แจกเบียร์ แจกไก่ แจกปลา จะเข้าร่วม และมาไวมาก อย่างประชุมหน่วยงาน ยังไม่ค่อยมาประชุมกันเลย หลายคนชอบถามหาค่าเบียร์ ประชุม บางทีหน่วยงานขอให้ไปประชุมที่ลำปาง ออกค่าน้ำมันให้ ยังไม่ไปกันเลย พวกกลุ่มอาชีพต่าง ๆ คนที่มีจิตอาสา จริง ๆ ทำงานโดยไม่หวังค่าตอบแทนหาได้ยากมาก” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. ปัญหาค่าความขัดแย้งในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มภายในหมู่บ้าน

ทุกสังคมทุกที่ ไม่ว่าจะเป็ยสังคมขนาดเล็ก สังคมขนาดใหญ่ ย่อมมีทั้งคนดี และคนไม่ดีในสังคม บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง ก็เช่นเดียวกัน มีทั้งคนขยันหมั่นเพียร คนเก่ง ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมีคนที่ทำงานแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ไม่เคยเสียสละเพื่อส่วนรวม คนเกียจคร้านที่ไม่ทำอะไรก็มี สิ่งเหล่านี้ถ้าสมาชิกมาทำงานร่วมกันในสังคม ย่อมเกิดอคติระหว่างกันในหมู่บ้านเป็นธรรมดา ทำให้มีการแบ่งพรรคพวก ไม่สามารถรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวได้ภายในชุมชน คนรุ่นใหม่ คนเก่งที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาวิทยาการต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน อาจจะทำงานก้าวหน้ากว่าคนที่มีความคิดล้าหลัง ทำงานเดิม ๆ ไม่มีการพัฒนา ขับเคลื่อนใด ๆ ทำให้สมาชิกชุมชนมีความไม่ลงรอยกันและบั่นทอนความสามัคคีในการรวมตัวเป็นกลุ่มกัน เพื่อเสียสละส่วนรวมร่วมกันในการทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านได้

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงปัญหาค่าความขัดแย้งของคนในหมู่บ้านว่า

“อย่างพี่เป็น อสม. การจะทำกิจกรรมอะไร ต้องแจ้งพ่อหลวงด้วย ไม่งั้นเขาจะหาว่าข้ามหน้าข้ามตา และพูดตรง ๆ บ้านนี้ กรรมการหมู่บ้านมีปัญหาหน่อย เขาไม่ค่อย

ชอบคนที่เก่งเกิน การเชิดชูเกียรติ ยกย่องคนที่ทำประโยชน์ในหมู่บ้านก็ไม่มี อย่างประชุมประจำเดือน จะเห็นว่าพวกพี่ กลุ่ม อสม. จะไม่เข้าร่วมกันเลย ยกเว้นกรณีจำเป็นเกี่ยวกับโรคระบาด โรคไข้เลือดออก พวกพี่ถึงเข้า” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึง ปัญหาความขัดแย้งในการรวมตัวกันของคนภายในหมู่บ้านว่า

“หลัก ๆ บ้านเรา เดี่ยวนี้ เหลือแต่คนเฒ่า คนแก่ 45 ขึ้นไปส่วนใหญ่ แล้ว คนแก่ ผู้สูงอายุก็มาก ที่ทำอะไรไม่ได้เลย อยู่แต่บ้าน ไม่ไหว ก็มี เด็ก ๆ ก็ไปเรียน พอเข้ามาวิทยาลัย ก็กลับบ้าน ไปพะเยา ไปในเมืองกัน คนที่จะใส่ใจในงานพัฒนาหมู่บ้านก็มี แต่บ้านเรามี ปัญหาคนแยกเป็นกลุ่ม เป็นพวก ไม่ลงรอยกัน ทำให้หลายกิจกรรม ไม่มีชาวบ้านค่อยเข้าร่วม เขาจะไปทำงานอาชีพของเขาเองส่วนใหญ่ โดยไม่จ้อใคร” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการขาดความต่อเนื่องและหยุดชะงักในการดำเนินกิจกรรมภายในหมู่บ้านท่ามกลางวิกฤตการณ์โรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

มาตรการการป้องกันการแพร่ของโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของชุมชนทุกพื้นที่ในประเทศไทย รวมทั้งชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในช่วงปี พ.ศ.2563-2564 ทำให้กิจกรรมหลายกิจกรรมของประชาชนที่มีการรวมตัวกันหยุดการขับเคลื่อน เช่น กิจกรรมทำฝายชะลอน้ำ กิจกรรมงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ กิจกรรมอบรมส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น โรคระบาดที่รุนแรงนี้ ทำให้ประชาชนเกิดความหวาดระแวง และไม่กล้าพบปะพูดคุยกันชั่วคราวในชุมชน การเดินทางไปทำกิจกรรมนอกพื้นที่ภายในจังหวัด และต่างจังหวัดก็ถูกจำกัดและหยุดชะงัก ส่งผลทำให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เคยขับเคลื่อนมาไม่มีความต่อเนื่อง และอาจส่งผลทำให้กิจกรรมบางอย่างต้องยุติการดำเนินงานในที่สุด เพราะถ้าประชาชนขาดการมีส่วนร่วมครั้งหนึ่ง ครั้งต่อไปอาจจะไม่มีใครมาเข้าร่วมอีกเลย เช่น กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพภายในชุมชน กิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

นายจันงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง พูดถึงการหยุดชะงักของกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่ผ่านมามีว่า

“ช่วงโควิด มีมาตรการกำหนดคนเข้าออกพื้นที่ และทาง รพ.สต. เขาให้กลุ่ม อสม. ดูแลชาวบ้านอย่างเข้มงวดมาก กิจกรรมที่รวมกลุ่มกัน พวกงานประเพณี งานบุญ สงกรานต์ก็ถูกยกเลิก ทำฝายก็หยุดชั่วคราว อะไรที่รวมตัวกันเยอะ ๆ หลายคน ต้องยกเลิกหมด มีแต่เน้นการป้องกันเท่านั้น ผมเอง กับผู้ช่วย ๆ ก็ต้องไปส่งลูกบ้านไปฉีดวัคซีนที่งาวถึง 3 ครั้ง ส่วนกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาให้ความสำคัญมาก ช่วงโควิด เขาก็จะเข้าในช่วง

มาตรการคลี่คลายเป็นช่วง ๆ พอระบาดอีกรอบ ก็พักไปก่อน จะเห็นว่าช่วงนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านจะไม่ต่อเนื่องเลย” (นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาการหยุดทำกิจกรรมใด ๆ ในช่วงวิกฤตการณ์เชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ว่า

“ตอนโควิดมาปี 2563 หมู่บ้านเงียบมาก ลูกหลาน เด็กที่ไปเรียนในเมืองหรือบางคนทำโรงงาน บางที่ก็กลับบ้านไม่ได้ และคนที่อยู่พะเยา กลับมาบ้าน ก็ออกไปไหนไม่ได้ เวลาประชุมคนก็มาน้อย นั่งก็ต้องนั่งห่างกัน จะตั้งวงงานเลี้ยง ก็ทำไม่ได้ ต้องกินบ้านใคร บ้านมันกิจกรรมอบรมพัฒนาทุกเล็ทุกอย่ง แต่ยังไม่เข้าสวน เข้าไร่กันได้อยู่ บางคนไม่กล้าออกบ้าน เพราะหวาดระแวงจะติดเชื้อ” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนภายในหมู่บ้าน

ความเหลื่อมล้ำของประชาชนมีอยู่ในทุกพื้นที่ จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจิตสำนึก จิตสาธารณะร่วมกันของคนภายในชุมชนด้วย เพื่อสร้างความสมานฉันท์และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ภายในชุมชน ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ได้ประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่เช่นเดียวกัน เช่น คนที่มีรายได้สูง-คนที่มีรายได้ต่ำ คนที่มีการศึกษาสูง-คนที่มีการศึกษาระดับปานกลาง คนรู้หนังสือ-คนไม่รู้หนังสือ คนขยันหมั่นเพียร-คนขี้เกียจ เป็นต้น คนประเภทเหล่านี้จะทำให้ความเสมอภาคของประชาชนภายในชุมชนไม่เท่าเทียมกัน ความสามารถในการเข้าถึงกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้และรายได้ก็ไม่เท่าเทียมกัน การเข้าถึงโอกาสในการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐก็ไม่เท่าเทียมเช่นเดียวกัน

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน พูดถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่พบในสังคมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปางว่า

“คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน จะจบประถมกัน เพราะส่วนใหญ่เป็นคนแก่ ผู้สูงอายุ อย่างมากใครมีแรง ก็เข้าสวนไหวอยู่ แต่บางคนอยู่กับบ้านไม่ทำอะไรเลย ตีแต่เหล้าก็มี บางคนก็ทำอาชีพจักสาน บางคนก็ไม่ไหวแล้ว และคนแก่หลายคนจะไม่รู้หนังสือ ถ้าเทียบกับเด็กสมัยนี้จะไปเรียนนอกหมู่บ้าน จบปริญญาตรีกัน เขาก็จะมีโอกาสเข้าถึงการบริการในสังคมมากกว่า จึงเป็นปกติที่ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เรื่องฐานะ การศึกษา ยังปรากฏอยู่ในหมู่บ้าน จะเห็นกิจกรรมบางอย่างที่เน้นวิชาการ ถึงคนแก่มาเข้าฟัง เขาก็ไม่ได้อะไร พวกสื่อสังคมออนไลน์ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพราะหมดวัยที่เขาจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แล้ว และตอนผมรับทำบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้สูงอายุที่มีปัญหา อ่านหนังสือไม่ออก จะมีปัญหาเยอะ ต้องสั่งสอน แนะนำให้หมด ถ้าเอาบัตรไปกดตู้เอทีเอ็ม เขา

ก็ทำไม่ได้ ต้องให้ลูก หลานคอยช่วยด้วย เรื่องพวกนี้” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันของคนภายในหมู่บ้านว่า

“การที่บ้านเราอยู่ไกล การพัฒนาไปได้ช้า และชาวบ้านส่วนใหญ่ รายได้ค่อนข้างน้อย และมีคนส่วนน้อยที่มีการศึกษา มีรายได้มากกว่าบ้านอื่น ๆ ก็จะทำให้ไม่เท่าเทียมกันแล้ว ศักยภาพที่ไม่เท่ากันของคนในหมู่บ้านก็ส่งผลต่อการเข้าถึงผลประโยชน์ของหมู่บ้าน และความสามารถในการพัฒนาชุมชนก็ไม่เท่ากันด้วย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2.1.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

ประโยชน์ของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง และประโยชน์ที่ชุมชนหรือหมู่บ้านจะได้รับ จะได้ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากประชาชนทุกคน กลุ่มทุกกลุ่มภายในหมู่บ้าน ไม่สามารถรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียว และเป็นปีกแผ่นได้ เพราะประชาชนบางส่วนยังขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ภายในหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการขาดความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนภายในชุมชน บุคคลกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้นก็จะได้รับผลประโยชน์ที่ดีต่อตนเองและจิตใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ส่วนบุคคลที่ไม่เข้าร่วมจะไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ และส่งผลให้กิจกรรมที่ดีในชุมชนที่จะสามารถพัฒนาได้ในอนาคตต้องหยุดดำเนินการ เพราะไม่สามารถรวมตัวสมาชิกชุมชนเป็นกลุ่มก้อนภายในหมู่บ้านได้ ผู้ศึกษาจึงได้แยกหัวข้อเป็นประเด็นต่าง ๆ ของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. ปัญหาการจำกัดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน สำหรับการกำหนดโครงการในแผนชุมชน

ผู้นำชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง มีกลุ่มตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สัมภาษณ์กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น มักเอาความรู้สึกตนเองเป็นหลัก และไม่ชอบให้สมาชิกชุมชนทำงาน หรือขับเคลื่อนกิจกรรมเด่นกว่าตนเอง จึงเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนภายในหมู่บ้าน ตลอดระยะเวลาที่ผู้นำชุมชนปฏิบัติหน้าที่ ประชาชนขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ออกความคิดเห็นในการทำประชาพิจารณ์ กำหนดโครงการของแผนพัฒนาหมู่บ้าน บางครั้ง จนไม่ค่อยเห็นโครงการขับเคลื่อนภายในหมู่บ้านเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร แทนที่จะมี

โอกาสจะได้ทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพที่หมู่บ้านมีศักยภาพ สามารถดำเนินการเองได้ และมีหน่วยงานมาสนับสนุน ก็ไม่เกิดการขับเคลื่อน ทำให้ชุมชนเสียผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน แผนชุมชนถ้าไม่ขับเคลื่อนก็ไม่เกิดประโยชน์ต่อหมู่บ้าน งบประมาณที่หน่วยงานช่วยเหลือก็ไม่เกิดประโยชน์เช่นกัน ความรู้สึกที่ติดต่อกันระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนก็เป็นไปในทางที่แยกลง

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงปัญหาของการที่คณะกรรมการหมู่บ้านไม่ให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นว่า

“เท่าที่เห็น ประชุมแต่ละเดือน คนมาน้อยมาก หน้าเดิม ๆ ไม่ถึง 20 คน พี่เอง ก็กับพวก อสม. ก็ไม่ค่อยเข้าร่วมด้วย ถ้าไม่มีเรื่องของ อสม. อะไรที่จำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่เข้า และปัญหาคือกรรมการหมู่บ้าน เขาชอบออกความเห็นกันเอง เสนอโครงการเอง คนเข้าร่วมประชุมไม่ค่อยกล้าแสดงออกและไม่ค่อยตั้งใจประชุมฟังเท่าไรด้วย จะนั่งฟังเงียบ ๆ ส่วนใหญ่ก็คนเฒ่า คนแก่ทั้งนั้น” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายถึงปัญหาของการจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับการนำเสนอโครงการลงในแผนชุมชนว่า

“คณะกรรมการหมู่บ้าน เท่าที่ทราบมา เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนา บางที เขามักจะกัก ไม่ให้คนมีส่วนร่วมในเรื่องการเสนอความเห็นเท่าไร อย่างที่อธิบายมาว่า การพัฒนาของหมู่บ้านเป็นในแนวราบหรือไม่ เท่าเทียมกันหรือไม่ ไม่ใช่เลย ผู้นำ ๆ เขาจะยึดความคิดเห็นตนเองเป็นหลัก อย่างที่บอกมาการพัฒนาเป็นแบบบนลงล่าง ผู้นำ ๆ ยังทำตัวเองมีอำนาจเหนือชาวบ้าน” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

2.1.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

กิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง อำเภอถ้ำเสือ ตำบลบ้านร้อง จังหวัดลำปาง ที่ดำเนินการไปได้ไม่ยั่งยืนนั้น เกิดจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละโครงการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมตัวดำเนินกิจกรรมกันไม่กี่ครั้ง ก็หยุดการขับเคลื่อนกิจกรรมสาเหตุมาจากการขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ จึงส่งผลให้หลายกิจกรรมในหมู่บ้านขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและหยุดชะงักลง เนื่องจากไม่มีการประเมินผล ขาดการจัดทำเอกสารประเมินผล และประโยชน์ รวมถึงคุณค่าที่ได้รับจากโครงการของหมู่บ้าน รวมทั้งการ

ขาดการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ และไม่มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงและแผนการพัฒนาโครงการให้ยั่งยืนได้ในอนาคต สำหรับบ้านผาแดงแล้ว โครงการที่ดำเนินการภายในหมู่บ้าน ถ้าผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการกลุ่ม ๆ ไม่ติดตามโครงการ ส่วนใหญ่กิจกรรมในโครงการนั้น ๆ ก็จะถูกทอดทิ้งหรือชะงักงันไปโดยปริยาย ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาการกำหนดมาตรฐานของแผนชุมชนให้ประชาชนทราบทั่วกัน

ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง นอกจากขาดความรู้และทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนด้วยการดำเนินงานของหมู่บ้านเอง ยังขาดความรู้การกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ของแผนชุมชน เช่น การจัดทำแผนชุมชนเป็นรูปเล่มที่ประกอบด้วยประวัติหมู่บ้าน ข้อมูลชุมชนต่าง ๆ ที่จำเป็น การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในหมู่บ้านตามเกณฑ์ที่กำหนด การขับเคลื่อนโครงการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการเองด้วยหมู่บ้านตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น หมู่บ้านยังบกพร่องตัวชีวิตดังกล่าวมาก เพราะปีล่าสุด ผู้ศึกษาสอบถามเอกสารแผนชุมชน ถึงแม้จะมีการทบทวน แต่หมู่บ้านยังไม่มีการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ จึงทำให้แผนชุมชนของหมู่บ้านไม่มีมาตรฐานเท่าที่ควร ประชาชนไม่รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นและค่อนข้างละเลยความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านไม่รับทราบรายละเอียดของกิจกรรมแผนชุมชนร่วมกัน เพราะไม่มีการติดตั้งประกาศประชาสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านด้วย

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับมาตรฐานแผนชุมชนว่า

“คิดว่าแผนชุมชน แผนท้องถิ่น ก็จำเป็นเหมือนกันที่จะต้องทำให้ดี และมีมาตรฐาน อย่าง อบต. เจ้าหน้าที่ นักวิเคราะห์ ๆ เขาทำเป็นรูปเล่ม อัปเดตทุกปีใช้ได้เลย แต่ของหมู่บ้านมีเฉพาะเป็นไฟล์ ยังไม่เห็นเป็นรูปเล่มเลย และพอทำแผน ๆ ไป บางทีพอหลงก็ไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านรับทราบว่า มีโครงการสำคัญบ้าง งานทุกอย่างจำเป็นต้องมีการประเมินมาตรฐาน มีเกณฑ์ มีตัวชี้วัด ข้อมูลต่าง ๆ ในแผนชุมชนก็ต้องอัปเดตให้เป็นปัจจุบัน ในแต่ละปีงบประมาณ พวกข้อมูลรายได้ ประชากร เศรษฐกิจ ต้องปรับแก้ ทุกครั้ง ก็ควรมีบันทึกการประชุม มีผู้เข้าร่วมประชุม เช่น ชื่อด้วย เพื่อเป็นหลักฐาน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้กล่าวเกี่ยวกับปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนที่ดี ที่มีประสิทธิภาพของหมู่บ้านว่า

“ขนาดคนเข้าร่วมประชุมแผน ๆ ยังมีนิดเดียว แผนชุมชนที่ดีที่มาจากความต้องการของประชาชนที่แท้จริงจะเป็นอย่างไร ทำไป คิดโครงการไปก็แค่นั้น ไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนแต่อย่างใด ข้อมูลหมู่บ้านก็ไม่ค่อยมี สมุดบันทึก รูปเล่ม รายงานการประชุมก็ไม่มี ไม่ได้จดรายละเอียดเลย บางกิจกรรมที่อยู่ในแผน อย่างตุ๋นยาสมุนไพรพัฒนาเกษตรกรรมศาสตร์ พวกทองเที่ยว บางทีก็ไม่มีเวลารอชาวบ้านนะ จะหาญาติโยมที่เขาศรัทธา อาสาร่วมกับเรา ไปทำด้วยกันเลย อย่างเป็นทางการไปสำรวจถ้า เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน” (พระณัฐพล ธีรวิโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2. ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลกิจกรรมของโครงการในแผนชุมชน

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นโครงการส่วนใหญ่ในแผนชุมชน จะเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกับหน่วยงาน และหน่วยงานจัดสรรงบประมาณทำให้ บางกิจกรรมที่หน่วยงาน หรือมหาวิทยาลัย สนับสนุน โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด การแปรรูปขิง กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมโครงการ ถ้ามหาวิทยาลัยไม่ติดตาม ก็จะมีปัญหาสมาชิกกลุ่มอาชีพดังกล่าวไม่ขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน มีผู้ขับเคลื่อนไม่กี่ราย กิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำฝายชะลอน้ำ การซ่อมแซมถนน การทำป้ายจุดเช็คคอินของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะดำเนินการแล้ว ก็ปล่อยทิ้งไว้ ขาดการติดตามและประเมินผล ไม่มีเอกสารที่เป็นรูปธรรมชัดเจนในการบันทึกและติดตามประเมินผลโครงการ สิ่งก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ก็จะเสียหาย และผู้ฟังไปตามกาลเวลา ขาดการดูแล และรักษา พอเสียหาย ประชาชนก็ขาดความกระตือรือร้นในการจัดทำแผนพัฒนาขึ้นมาใหม่ ทำให้กิจกรรมหลายกิจกรรมขาดการติดตาม หยุดชะงักลง ทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนแต่ละด้านขาดความยั่งยืน

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหาของการขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการในแผนชุมชนว่า

“โครงการแต่ละอย่าง ส่วนใหญ่หน่วยงานจะมาทำร่วม และเป็นที่ปรึกษาให้ โดยเฉพาะอาจารย์ราชภัฏ ๆ ตั้งแต่ 5 ปีที่ผ่านมา เขาเข้ามาหมู่บ้านเราทุกปี เน้นเรื่องส่งเสริมอาชีพแปรรูปขิง เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะมาอบรม รวมตัวกันตอนอาจารย์เขามาเท่านั้น พออาจารย์เขาไป จบกิจกรรม ก็หายไป แยกย้ายกันไปทำสวน ทำข้าวโพดเหมือนเดิม ที่ทำจริงมีแค่ราย สองรายตอนนี้ ที่ส่งงานให้อาจารย์อยู่ ส่วนเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ยังต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกอีกมาก อนาคตก็จะมึงบ ๆ ซ่อมแซมถนนบางสาย มีเส้นทางเข้าแปลงเกษตรบ้าง ถนนก็ต้องติดตาม ดูแล เพราะถ้าทำไม่ดี ก็จะเป็นหลุม ชำรุดง่ายไปตามเวลา ดูอย่างถนนทางเข้าหมู่บ้าน เป็นหลุมเยอะ บางครั้งต้องใช้บ ๆ หมู่บ้านจัดหายางมะตอยมาอุด

รอยร้วบนถนน จึงคิดว่าทุกโครงการต้องช่วยกันขับเคลื่อน ติดตาม ไม่เช่นนั้นมันจะไม่ต่อเนื่อง” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลโครงการในแผนชุมชนของหมู่บ้านว่า

“หมู่บ้านแทบไม่มีการจัดทำเอกสารประเมินอะไรเลย สำหรับกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ตัวชี้วัดในการประเมินไม่มีความชัดเจน อะไรที่สร้างที่ทำ ชาวบ้านมันจะปล่อยไปให้ชำรุดตามเวลา อย่างป้ายจุดเช็คคือนหมู่บ้าน ตอนนี้ก็พังทลายไปตามธรรมชาติ ลม ฝน พายุพวกนี้ง่าย ๆ คือ คนที่นี้เขาไม่ตื่นตัว ขาดความกระตือรือร้นในเรื่องการติดตามการพัฒนาหมู่บ้าน หรือโครงการก่อสร้างอะไรต่าง ๆ กันอยู่แล้ว” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนหมู่บ้านมีปัญหาขาดวิทยากรกระบวนการที่มีความสามารถและทักษะในการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งประชาชนภายในหมู่บ้านไม่กล้าแสดงออก และมีปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการเสนอปัญหาและโครงการต่าง ๆ บรรจูลงในแผนชุมชน นอกจากนี้ กลุ่มคนรุ่นใหม่ภายในหมู่บ้านไม่ให้ความสำคัญในการเข้าร่วมประชาคมของหมู่บ้าน และงบประมาณชุมชนไม่เพียงพอสำหรับแก้ไขปัญหาในการขับเคลื่อนโครงการของหมู่บ้านได้ รวมทั้งช่องทางการประสานงานในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของหมู่บ้านไม่ทั่วถึงและล่าช้า ไม่มีกลุ่ม Line หมู่บ้านในการประสานงานกัน ตลอดจนมีปัญหาวัฒนธรรมอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์แทรกแซงในระบบคิดของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านด้วย การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนมีปัญหาประชาชนบางส่วนมีความเห็นแก่ตัว ต้องการค่าตอบแทนถึงจะให้ความร่วมมือ และมีปัญหาความขัดแย้ง แบ่งพรรคพวกในหมู่บ้าน จนทำให้ประชาชนภายในหมู่บ้านเกิดการขาดความสามัคคี ไม่สามารถผนึกรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนได้ ตลอดจนการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนขาดความต่อเนื่องและหยุดชะงักในช่วงวิกฤตโควิด-19 รวมทั้งมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนภายในหมู่บ้าน เนื่องจากปัญหาความรู้ ความสามารถ และฐานะของสมาชิกชุมชนไม่เท่ากัน จนทำให้ปัญหาการขาดความสามัคคีส่งผลกระทบต่อการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน สร้างผลเสียต่อผลประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่บ้าน ทั้งเรื่องการจำกัดการมีส่วนร่วมไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชาคมจัดทำแผนชุมชน และเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน รวมทั้งผู้นำชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำและขับเคลื่อนแผนชุมชน ส่งผลให้หมู่บ้านเสียผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกชุมชนได้ติดตามและประเมินผลกิจกรรมในแผนชุมชน

พบว่าไม่มีการกำหนดมาตรฐานแผนชุมชนที่ชัดเจน และสมาชิกชุมชนไม่ทราบรายละเอียดโครงการทั่วถึงกัน รวมทั้งขาดความต่อเนื่องในติดตามและประเมินผลแผนชุมชน ส่งผลให้กิจกรรมในแผนชุมชนหยุดการขับเคลื่อนและขาดความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรม

2.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนทุกคน ทุกกลุ่มภายในหมู่บ้าน ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนต่าง ๆ และกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น สมาชิกทุกกลุ่มต้องให้การมีส่วนร่วม ประชุมวางแผนระเบียบ ข้อกติกร่วมกัน มีเจตจำนงร่วมกัน รวมทั้งวางแผนการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และทบทวนการปฏิบัติงานหน้าที่ของกลุ่มต่าง ๆ และเครือข่ายชุมชนเป็นประจำ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมา มองหาปัญหาที่เกิดขึ้นในเครือข่ายชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันค้นหาแนวทางแก้ไข และวางแผนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีกิจกรรมที่ยั่งยืน สามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ต่อเนื่องในอนาคต ปัญหาหลัก ๆ ของการสร้างเครือข่ายชุมชนที่มีในบ้านผาแดงคือ สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้ ต่างคน ต่างทำกิจกรรมกัน มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง คณะกรรมการหมู่บ้านต้องพยายามประชุมให้เกิดกลยุทธ์กลุ่มขึ้นในการสร้างเครือข่ายชุมชน พยายามหันหน้าพูดคุย ปรึกษาหารือกัน และเลิกมีอคติต่อกัน โดยจะต้องมีผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนหลัก การพัฒนาเครือข่ายชุมชน ทุกคน ทุกตำแหน่งในหมู่บ้านต้องร่วมกันแก้ไขปัญหากัน จะต้องพัฒนาหมู่บ้านด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนในแนวระนาบ มากกว่าการพัฒนาจากบนลงล่าง หรือจากล่างขึ้นบน ประชาชนทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันในการเสนอความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของชุมชนร่วมกันจากปัญหาหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนตามการพัฒนาแนวทางชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนได้ดังนี้

2.2.1 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชน

การที่ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะดำเนินการตัดสินใจที่จะลงมือทำกิจกรรมหรือโครงการใด โครงการหนึ่ง เพื่อสร้างเสริมให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น จำเป็นต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม อย่างน้อย 2 กลุ่มขึ้นไป เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายชุมชน แต่หมู่บ้านเองก็ยังมีประสบปัญหาการขาดความสามัคคี ความขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับทางด้านความคิดในการเสนอโครงการของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้าน เพราะแต่ละ

บุคคลมีความต้องการไม่เหมือนกัน รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจกันภายในชุมชน และการสร้างเจตจำนงร่วมกันของแต่ละกลุ่ม จึงทำให้สมาชิกชุมชนแต่ละกลุ่มของบ้านผาแดงมีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงความเป็นเครือข่ายชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นได้ยากมาก และจะไม่ช่วยก่อให้เกิดแผนการพัฒนาหมู่บ้านด้านอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. ปัญหาการขาดความสามัคคีและจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างเครือข่ายชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มักจะทำกิจกรรมการประกอบอาชีพเกษตรกร ปลูกข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ เพื่อเลี้ยงชีพตนเองในครัวเรือนของแต่ละบุคคล และไม่สามารถรวมตัวทำกิจกรรมกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มกองทุนชุมชนในหมู่บ้านได้อย่างต่อเนื่อง จะรวมตัวกันได้ในช่วงแรก ๆ และค่อย ๆ หายไป จนเหลือผู้ประกอบการ ราษฎรชุมชน เกษตรกรเพียงไม่กี่ราย ที่ทำอาชีพเฉพาะด้านอยู่ เช่น การจักสาน การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขิง เป็นต้น เมื่อรวมกลุ่มอาชีพกันได้ไม่ยั่งยืน การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เป็นเครือข่ายชุมชนก็จะเป็นไปได้ยากและลำบากด้วย จะหาประชาชนส่วนใหญ่ที่มีจิตอาสา มีความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ เห็นความสำคัญของกิจกรรมเครือข่ายชุมชนมีน้อยมาก และสำหรับกองทุนชุมชน ถ้าจะมีการกั๊ยืมของกองทุนที่นำไปใช้สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุน SML เป็นต้น ก็จะมากั๊ยืมร่วมกันปีต่อปีเท่านั้น จะรวมทุกกองทุนชุมชนของหมู่บ้านดำเนินกิจกรรมร่วมกันเป็นเครือข่ายกองทุนชุมชนไม่ได้เลย เนื่องจากไม่มีแผนการดำเนินงานและขับเคลื่อนใด ๆ ทำให้กองทุนชุมชนของหมู่บ้านไม่ค่อยมีเงินสมทบและไม่ค่อยออกเงยขึ้นมา กิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายชุมชนก็จะมีน้อยด้วย

นางสาวรวงคณา ใจดี ราษฎรชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาของการสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“คนบ้านนี้ เวลาทำงานเกษตร ทำใคร ทำมัน และจะมีปัญหาภาคตอนที่ไม่มีหน่วยงาน หรือทำกิจกรรมอะไรที่รวมกลุ่ม พี่เห็นเลยว่าเขามองโอกาสเป็นภาระตลอด แทนที่เขามีอาชีพมาส่งเสริม อย่างอาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาก็มองว่าไม่อยากมีส่วนร่วมงานพวกนี้เท่าไร กลัวเหนื่อย พอเสร็จอบรม ก็ทิ้งโครงการ กลับไปทำสวนกันเหมือนเดิม อาจารย์เขาก็บ่นเหมือนกันที่มาส่งเสริมโครงการ และไม่มีควมก้าวหน้า” (นางสาวรวงคณา ใจดี ราษฎรชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน อธิบายถึงการขาดความสามัคคีและควมมีจิตสาธารณะของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“คนบ้านนี้ เขาแบ่งพรรค แบ่งพวกกัน ถ้าจะให้รวมตัวเป็นกลุ่ม และเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งแบบต่อเนื่อง นียาก และเวลาทำงาน เขาจะทำใคร ทำมัน ไม่รอกัน เพราะเขาถือว่าเขาเสียเวลา เช่น ตอนทำข้าวโพด ก็จะทำแปลงใคร แปลงมัน ยิ่งถ้าให้คนทำงานเป็นกลุ่มนี้ คนจะเกียกกันมาก อย่างจะส่งเสริมทำชิง เพาะเห็ด ก็เห็นรวมตัวกันไม่ได้ ไปไม่รอด เขาจะกลับไปทำข้าวโพดกันส่วนใหญ่ เพราะทำกันมานาน และเห็นว่ารายได้ข้าวโพดมันแน่นอนกว่าพืชชนิดไหน” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

2. ปัญหาความห่างไกลของหมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชุมชนระดับตำบล และระดับอำเภอ

ระยะทางจากบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ห่างไกลจากตัวอำเภองาว ประมาณ 75 กิโลเมตร และพื้นที่ตำบลบ้านร้อง หมู่บ้านโชนบงที่เป็นที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง บางครั้งการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายระดับตำบล และระดับอำเภอต้องเดินทางไปพื้นที่ว่าการอำเภองาว และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการเดินทางมาก ไม่ว่าจะเป็นการไปประชุมการจัดทำแผนพัฒนาระดับตำบล การประชุมประจำเดือนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือการประชุมสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้องทุกเดือน จึงเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนต้องมีความเสียสละในการเดินทางไปร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก และต้องเห็นความสำคัญของกิจกรรมต่าง ๆ ตามนโยบายรัฐบาล และถ้าบางกิจกรรมที่ไม่จำเป็น ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมการประชุมเครือข่ายสตรีระดับตำบล ระดับอำเภอ เป็นต้น สตรีทุกหมู่บ้าน จำนวน 5 หมู่บ้าน ของตำบลบ้านร้อง โชนบง นอกจากบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 แล้วบ้านปากบอ หมู่ที่ 6 บ้านแม่งาวใต้ หมู่ที่ 7 บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 และบ้านแม่คำหล้า หมู่ที่ 13 ตำบลบ้านร้อง มักจะไม่ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะเห็นว่าบางงานไม่จำเป็น ไม่เกิดรายได้ให้กับตนเอง จึงเห็นความสำคัญของการไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทางการเกษตรในพื้นที่มากกว่า

นางต็ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาความห่างไกลของหมู่บ้านที่เป็นอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่ายสตรีว่า

“เวลาประชุมสตรีของตำบลบ้านร้อง บ้านโชนบงแทบไม่ไปประชุมเลย เพราะไปที่ อบต. ไกล เปลืองค่าน้ำมัน บางคนไม่มีรถ ขั้รถไม่ได้ เขามองว่าเสียเวลาทำมาหากินสร้างรายได้ของเขา ทุกวันต้องเข้าสวน ทำข้าวโพด ไปไร่ชิงบ้าง อย่างที่ก็เป็นประธานสตรีหมู่บ้านตามตำแหน่ง เรื่องกู้เงินกองทุนสตรี ที่ก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง จะให้แจ่ม (นางสาววรางคณา ใจดี) ดูแล เขาเป็นเลขา ๆ สตรีตำบล ช่วยทำเอกสารตลอด เพราะเขาเก่ง เคยทำงานแถวงาว และเข้าอบรม จะรู้เรื่อง

กองทุน ฯ สตรี เป็นอย่างดี” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร้องเล่าถึงปัญหาความห่างไกลของหมู่บ้าน เมื่อเดินทางไปร่วมกิจกรรมเครือข่ายภายนอกว่า

“บ้านเราอยู่ไกลอำเภอ เป็นพื้นที่ตำบลบ้านร้องอีกส่วนหนึ่ง แยก ส่วนบ้านล่างที่เป็นที่ราบ ใกล้ตัวอำเภอ กว่าจะมาถึงบ้านเราต้องผ่านเขตจังหวัดพะเยา ขึ้นเขา ผ่านจุด ชมวิวกว๊านพะเยา เดินทางไปอำเภอ ไป อบต. แต่ละที เปลืองน้ำมันมาก เวลาประชุมอะไร เกี่ยวกับ ทำแผนท้องถิ่น แผนตำบล หมดค่าน้ำมันไป 400-500 บาท แต่ในฐานะผู้นำ ฯ ต้องทำตามหน้าที่ หน่วยงานก็ไม่มีเบี้ยประชุม ค่าพาหนะให้ อยากให้แก้ไข” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

3. ปัญหาประชาชนขาดความรู้และไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้าง เครือข่ายชุมชน

ต้นทุนของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง ไม่เท่าเทียมกัน คนที่อายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษา และ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะจบชั้นประถมศึกษา และไม่ได้รับการศึกษา แต่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะจบปริญญาตรี ระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนภายในหมู่บ้านจะประกอบด้วยผู้สูงอายุ จึงทำให้การ รวมตัวกลุ่มของเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ส่งผลให้ความคิดในการตัดสินใจของคนแต่ละช่วงวัยอาจ แตกต่างกัน และการที่มีคุณธรรม ความคิดนอกกรอบในการส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายชุมชนของ สมาชิกชุมชนไม่มีความหนักแน่น เด็ดขาด จึงส่งผลทำให้การขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ภายใน หมู่บ้าน ทั้งเครือข่ายกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชนไม่มีความยั่งยืน

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงการที่ สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านไม่เห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายชุมชนว่า

“คนบ้านเรา ถ้าเทียบกันง่าย ๆ รุ่นอาวุโส รุ่นพ่อแม่ กับเด็กรุ่นใหม่นี้ เด็กรุ่นใหม่มีโอกาสมากกว่า โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ได้มีโอกาสเรียนสูง จบมหาวิทยาลัย ทำอะไรได้ หลากอย่าง บางคนยากที่จะมาทำเกษตร ใช้แรงงานแบบพ่อแม่ ความคิดคนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ก็จะ แตกต่างกัน เปลี่ยนตามสมัยด้วย เด็กจะชอบความทันสมัย บางคนคิดว่าอยู่บ้านเรากันดาร อยากไป ทำงานในเมือง จะให้พอเพียง สมณะ แบบคนรุ่นเก่าก็ไม่ใช่เลย และเรื่องเครือข่ายชุมชน ผมว่าคนเขา ไม่เข้าใจด้วยซ้ำว่าเครือข่ายคืออะไร จึงไม่เห็นความสำคัญ ไม่รู้แนวทาง ถ้าจะรวมกัน ก็ไม่มีการแจ้ง รายละเอียดชัดเจน ทำให้ชาวบ้านขาดความสนใจ และไม่อยากทำงานที่รวมเป็นกลุ่มอาชีพกันด้วย เรื่องกองทุนก็มีแค่ให้กู้ ๆ ยืม ๆ ไป หมุนเวียนทำสวนในแต่ละปี” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนา ชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงปัญหาของการที่สมาชิกชุมชนไม่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“คิดว่าชาวบ้านหลายคนไม่เข้าใจด้วยซ้ำว่า เครือข่าย หรือเครือข่ายชุมชนเป็นยังไง ทุกวันนี้ เท่าที่เห็นแบ่งพรรค แบ่งพวก ทำงานบ้านใคร บ้านมัน ประชุมก็ไม่ค่อยเข้า ประชุมกัน ถึงจะเป็นเครือข่าย ก็มาจากคนที่ทำงานในกลุ่มต่าง ๆ เพียงไม่กี่คน ที่ลงมือทำจริง ๆ อย่างเพาะเห็ด จิ้งหรีด ก็เหมือนเป็นเครือข่ายที่ไม่สมบูรณ์ เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีปราชญ์ คนเก่งทำได้หลายอาชีพเท่านั้น” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

4. ปัญหาการบริหารจัดการของเครือข่ายชุมชน

การจัดตั้งคณะกรรมการของเครือข่ายชุมชนภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถ้ามีการแบ่งหน้าที่ และคณะกรรมการแต่ละตำแหน่ง ยังไม่เข้าใจและตระหนักในหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งอาจไม่เข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน มีการสร้างการรับรู้ของสมาชิกเครือข่ายชุมชนไม่เท่าเทียมกัน จะทำให้เครือข่ายชุมชนขาดความสามัคคี และไม่มีการดำเนินงานกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม สาเหตุเกิดจากการประชุมสร้างการรับรู้ของเครือข่ายชุมชนที่ไม่ต่อเนื่อง และขาดความชัดเจนในทางทฤษฎี เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนเข้าใจและรับรู้การดำเนินงานตามแนวทางของเครือข่ายชุมชน และมีการจัดทำแผนการดำเนินงาน แต่ถ้าหากสมาชิกเครือข่ายไม่สามารถมารวมตัวทำกิจกรรมตามแผน ๆ หรือดำเนินการในทางปฏิบัติ กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนก็จะไม่เติบโต ขาดการพัฒนาและอายุดีไปในที่สุด นั่นคือ ขาดการบริหารจัดการที่ดีตั้งแต่เริ่มต้นของการรวมกลุ่มกันก่อตั้งเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ นั้นเอง

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาการบริหารจัดการของการสร้างเครือข่ายชุมชนภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“แค่กลุ่มอาชีพยังรวมกันแทบไม่ได้เลย บ้านเรา ทั้ง ๆ ที่มันน่าจะก้าวหน้าไปได้เยอะ คนเขาก็ขี้เกียจ ไม่ขยัน ไม่รับผิดชอบกันด้วย ผมคิดว่าการที่เป็นเครือข่ายกันไม่ได้เกิดจากการขาดการวางแผน การแบ่งหน้าที่ของกรรมการ ทำให้ไม่ค่อยมีคนเข้าร่วม สมาชิกก็ไม่เพิ่มอย่างที่พูด ระเบียบอะไรก็ไม่เคยตั้ง แม้แต่เอกสาร บันทึกการประชุมก็ไม่เคยทำ ถ้าชาวบ้านไม่คุย ไม่ประชุมกัน ทำความเข้าใจกัน เครือข่ายก็ยากจะขับเคลื่อนและล้มเหลวในที่สุด ที่สำคัญที่สุดคือ เงินหรือ งบ ๆ ที่ใช้บริหารจัดการไม่มี กิจกรรมก็ไปไม่รอด” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางตี๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาของการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนที่พบเห็นในหมู่บ้านว่า

“ส่วนใหญ่จะมีแต่คนทำสวนกันนะ ถ้ามาหมู่บ้านช่วงกลางวัน เงียบมาก อยู่ในสวน ไร่ข้าวโพดหมด กลุ่มอาชีพที่มีอยู่ก็มีคนทำกันไม่กี่คน การจัดการ ถึงตั้งกรรมการมา ก็ไม่ได้ทำงานกันเป็นจริง เป็นจ้ง บริหารจัดการเอง หรือวางแผนร่วมกันยังไม่ได้เลย ถึงมีอะไรที่เป็นรูปธรรมในแง่การพัฒนาของกลุ่มยังมีไม่มากและไม่ชัดเจน ถ้าจะให้เป็นเครือข่ายก็ยาก มีแต่ล้มเหลว พังกับพังเท่านั้น” (นางตี๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

การขาดกลยุทธ์กลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่งผลให้ชุมชนขาดอธิปไตยชุมชนในการรวมกลุ่มทุกกลุ่มในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่สามารถสร้างเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งได้ กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มอาชีพ กองทุนภายในหมู่บ้าน ไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานกันเป็นเครือข่ายชุมชนได้ อีกทั้งประชาชนยังมีค่านิยมในความเป็นปัจเจกบุคคลสูง รวมทั้งการขาดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน และการขาดความเข้าใจของสมาชิกชุมชนในเรื่องการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตลอดจนการที่ประชาชนขาดการคิดนอกกรอบในการอาศัยหลักพึ่งตนเองในการพัฒนาชุมชน และไม่มีภาระตุ้นจิตสำนึกประชาธิปไตยชุมชนขึ้นภายในชุมชน ทำให้ประชาชนภายในหมู่บ้านขาดการสร้างค่านิยมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมขึ้นในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกชุมชนไม่สามารถต่อยอดกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นหัวข้อของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชน ดังนี้

1. ปัญหาเครือข่ายชุมชนไม่สามารถรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายในหมู่บ้าน

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะมีการรวมตัวเป็นกลุ่มกันทำกิจกรรมในตอนประชุม อบรมร่วมกัน เบื้องต้นเท่านั้น โดยช่วงแรกอาจมีวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกมาเอื้ออำนวยในการขับเคลื่อนกิจกรรม ประชาชนก็จะมาตอนมีวิทยากรมาช่วงแรก โดยเฉพาะคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง พอจบกิจกรรม เมื่อวิทยากรไม่มา สมาชิกของเครือข่ายชุมชนที่เป็นกลุ่มอาชีพ เน้นการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ก็จะไม่มาร่วมกิจกรรมกันอีกเลย เพราะไม่เห็นความสำคัญในการเสียสละร่วมกันที่จะพัฒนาอาชีพทางด้านนี้ ส่วนใหญ่ก็จะกลับไปทำไร่ข้าวโพดกันเหมือนเดิม เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพหลักและมีรายได้ที่แน่นอนที่สุด ส่วนอาชีพเสริมที่ทางหมู่บ้านร่วมสนับสนุนจะไม่มาร่วมกิจกรรมกันอีกแล้ว จนท้ายที่สุด กลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปชিং เป็นต้น

ในช่วงแรกที่มีการรวมกลุ่มกันแต่ละครัวเรือน จนท้ายที่สุดต่อมาจะเหลือสมาชิกเพียงไม่กี่รายภายในหมู่บ้านที่ยังขับเคลื่อนกิจกรรมอยู่ นอกนั้นก็กลับไปทำสวน ทำไร่ของตนเองกันเหมือนเดิมหมด

นายมัฆวาน เวียงนาค ราษฎรชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงปัญหาการไม่รวมตัวกันเป็นหนึ่งในเดียวของเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“อาจารย์ราชภัฏ ๆ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่เราเห็นความสำคัญของหมู่บ้านเรามาก อยากรส่งเสริมให้ชาวบ้านผาแดงมีส่วนร่วม รวมกลุ่ม สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน วางแผนการตลาดจำหน่ายสินค้าให้มีรายได้เข้าชุมชน ถ้ารวมเป็นเครือข่ายของกลุ่มเห็ด จิ้งหรีด ชিং ยิงดี เพราะถ้าทำผลิตภัณฑ์ดี แพ็คเก็จดี ก็สามารถเพิ่มมูลค่าได้ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญที่จะมีอาชีพเสริมจากเครือข่ายพวกนี้ เน้นการทำข้าวโพดอย่างเดียว แทนที่จะส่งเสริมให้หมู่บ้านมีรายได้ในอนาคต แต่ชาวบ้านกลับไม่ใส่ใจกันเลย แม้แต่ทำข้าวโพด เข้าสวน ยังเข้าของใครของมัน ตัวใคร ตัวมันด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ราษฎรชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาของการไม่รวมตัวกันของเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“อย่างแรกเลย ผมเห็นว่าชาวบ้านเขาไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเลย และคิดว่ามันยากสำหรับเขาด้วย เขาอยากอยู่แบบพอใจ ต่างคน ต่างทำ บ้านนั้นทำสวน ทำข้าวโพด คนแก่ก็สานไปวัน ๆ บ้านนั้นก็เพาะเห็ด ถึงจะมีหน่วยงานมาช่วยตั้งกลุ่ม อย่างราชภัฏ ๆ ก็มาร่วมอบรมกันแค่ช่วงแรก สุดท้ายก็แยกย้าย ไม่ทำงานต่อ จึงไม่มีการพัฒนาอะไรที่ยั่งยืนในหมู่บ้านเลย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง วันที่ 6 เมษายน 2567)

2. ปัญหาความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชุมชน

การจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง แม้จะร่วมคิด ร่วมตัดสินใจกำหนดแผนงาน กิจกรรมของเครือข่ายชุมชน แต่ถ้าไม่มีการบันทึกรายงานการประชุม หรือจัดทำเป็นเอกสาร รูปเล่มที่เป็นลายลักษณ์อักษรเชิงประจักษ์ หรือขาดระเบียบของเครือข่ายชุมชน ทำให้เครือข่ายชุมชนขาดเครื่องมือในการพัฒนา กิจกรรมของเครือข่ายชุมชน เครือข่ายชุมชนที่ก่อตั้งก็จะยุติ ไม่มีการขับเคลื่อนกิจกรรม ยกตัวอย่าง เช่น กลุ่มอาชีพแปรรูปชিং ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้มาถ่ายทอดเป็นวิทยากรในเรื่องการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ มีวิทยากร คณาจารย์มาเื้ออำนวยการส่งเสริมกิจกรรม แต่ถ้าโครงการจบ วิทยากรไม่มาอบรมแล้ว สมาชิกเครือข่ายชุมชนจะไม่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมหรือต่อยอดการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนต่อไปได้ ทุกงานที่ร่วมมือกันมาตั้งแต่ต้น ก็จะยุติในที่สุด

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหา การทำกิจกรรมกลุ่มหรือเครือข่ายชุมชนที่ไม่ต่อเนื่องภายในชุมชนว่า

“กลุ่มอาชีพต่าง ๆ บ้านเรา ไม่ว่าจะจักสาน เห็ด จิ้งหรีด ทำซิง จะเห็น ว่าทำกันได้ไม่นาน จนสุดท้ายเหลือคนทำไม่กี่คน รวมกลุ่มทำกันแป๊บเดียว ก็แยกย้ายไปแล้ว คิดว่า ขาดการวางแผน การประชุมร่วมกันด้วย ชาวบ้านก็ไม่มีความรู้ แนวทางตรงจุดนี้ด้วย เอาความ สะดวกของตัวเอง งานหลักทำสวนของตัวเองเป็นหลัก เขาบอกกันแคงงานสวนก็เยอะแล้ว ไม่มีเวลาทำ อย่างอื่น จะให้กลุ่มขับเคลื่อน และดำเนินไปหลายเดือน หลายปี ยาก เขาไม่ค่อยทำกัน ทั้ง ๆ ที่ดูแล้ว ถ้าทุกคนเห็นความสำคัญ หมู่บ้านเรามีวัตถุประสงค์ มีอะไรมากมาย ที่ต่อยอดอาชีพ ถ้าคนสนใจหน่อย หมู่บ้านน่าจะพัฒนาขึ้นได้” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงการขาดการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนว่า

“กลุ่ม ๆ หนึ่ง ที่จะมาเป็นเครือข่าย แทบจะไม่เห็นมีการจัดตั้ง ระเบียบ กติกาอะไรเลย ทำให้เสร็จ ๆ ไปวัน ๆ อย่างกลุ่มเพาะเห็ดเป็นกลุ่มที่ตั้งคณะกรรมการอยู่ แต่ จิ้งหรีดแทนที่จะทำเป็นกลุ่ม ก็ทำไม่ก็ราย กลุ่มชิงตอนแรกสมาชิกมีหลายสิบคน ผม ผู้ช่วย ๆ ก็เป็น สมาชิกกลุ่มแปรรูปซิงด้วย สุดท้ายก็เหลือคนทำไม่กี่คน ปัญหาเหล่านี้จะเกิดจากการขาดการ วางแผน ทำให้กิจกรรมกลุ่ม เครือข่ายล้มเหลว มีรูปธรรมไม่กี่วัน หรือก็เดือน แสดงให้เห็นว่าไม่ยั่งยืน เลย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. ปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชน บางกลุ่มไม่มีกองทุนภายใน กลุ่ม เช่น กลุ่มแปรรูปซิง เป็นต้น การไม่มีการจัดทำบัญชี และสมุดบัญชีของกองทุนกลุ่มหรือเครือข่าย ชุมชน ทำให้ไม่มีเงินตั้งต้นของกลุ่ม และเงินที่เป็นกองทุนภายในกลุ่มและเครือข่ายชุมชน จะไม่มีการ ฝากงอก และขาดงบประมาณในการหมุนเวียนขับเคลื่อนกิจกรรมของเงินภายในกลุ่ม รวมทั้งมีการขาด การจัดทำสมุดบัญชีคุมเงิน ทั้งรายรับและรายจ่ายภายในกลุ่มและเครือข่ายชุมชน ทำให้ไม่สามารถวางแผนการใช้เงินของเครือข่ายชุมชนได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด กลุ่มจะต้องมีการขับเคลื่อนกิจกรรม ต่าง ๆ ใช้ภูมิปัญญาในการขับเคลื่อนอาชีพให้มีเงินสมทบเข้ากลุ่ม อาจมาจากกิจกรรมทอดผ้าป่า ทำบุญต่าง ๆ หรือร่วมบริจาคจากสมาชิกชุมชน ถ้าสมาชิกชุมชนรอแต่งบประมาณจากหน่วยงาน ภาครัฐเพียงอย่างเดียว กิจกรรมก็จะไม่มีการขับเคลื่อน การพัฒนาเครือข่ายชุมชนและการพัฒนา กิจกรรมด้านอาชีพก็จะไม่เกิดขึ้น

นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง บรรยายถึงปัญหา การขาดงบประมาณในการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ เครือข่ายชุมชนว่า

“งบประมาณที่หมู่บ้านจัดสรรเพื่อกิจกรรมหมู่บ้านน้อยมาก ส่วนมากก็ได้จากการทำบุญ เงินสมทบประจำปีจากกิจกรรมผ้าป่า ทอดกฐิน อะไรพวกนี้ สวัสดิการ ชุมชนก็พอมีบ้างในกองทุนต่าง ๆ กลุ่มที่มีในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะจักสาน ชิง จิ้งหรีด ก็ไม่เห็นมีทำสมุดบัญชี เก็บเงินเข้ากลุ่ม และการที่กิจกรรมอาชีพพวกนี้ไม่เดินหน้า เงินก็ไม่เกิดกับกลุ่ม ถ้ายังขยันทำกัน ย่อม มีเงินเหลือ พอเป็นสวัสดิการให้สมาชิกกลุ่มกันได้ และเท่าที่เห็นกรรมการตั้งกัน มีเลขา ๆ เทร่บุญกุ๊ก ๆ ตั้งไปงั้น ๆ สุดท้ายก็ไม่เห็นทำอะไรเลย งานก็ไม่เกิด เงินก็ไม่ออกเลย นี่แหละปัญหาที่ชาวบ้านทุกคนต้อง รู้ตัวและตระหนัก” (นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ทางด้านพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงการพัฒนา หมู่บ้านหรือเครือข่ายชุมชน จำเป็นต้องมิงงบประมาณว่า

“งานทุกอย่างแทบทุกด้าน กิจกรรมสงฆ์ ต้องอาศัยงบประมาณมาก อย่างกิจกรรมศาสนพิธีของวัดที่นี่ อย่างที่บอกมาจากโยมที่ศรัทธาบริจาคทำบุญทอดผ้าป่า ที่พัฒนา ในวัดอย่างที่เราเห็น กำลังสร้างกุฏิใหม่อยู่ และร่วมมือกับโรงเรียนด้วย ติดตั้งกล้องวงจรปิด ซ่อมแซมโรง อาหารพวกนี้ อย่างอาชีพเพาะเห็ดของป้าแจ่ม (นางสาววรางคณา ใจดี) ก็จำเป็นต้องใช้งบประมาณ หรืออาศัยกองทุนชุมชนขับเคลื่อนอาชีพ และชาวบ้านเขาขาดการบริหารจัดการ ต่อยอดกิจกรรมให้ กองทุนในกลุ่มเติบโตขึ้น” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

4. ปัญหาคณะกรรมการของเครือข่ายชุมชนไม่เข้าใจแนวทางการดำเนินงาน กิจกรรม

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กองทุนต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนภายในบ้าน ผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเกาะ จังหัดลำปาง พบว่าปัญหาเกิดจากประธานกลุ่มและกองทุน รวมทั้งคณะกรรมการกลุ่ม ๆ ไม่เข้าใจแนวทางกลุ่มอาชีพและกองทุนอย่างชัดเจน ถ้าประธาน คณะกรรมการกลุ่ม ๆ เครือข่ายไม่เข้าใจแนวทางที่ชัดเจน ก็จะไม่เกิดการสร้างความรับรู้ของสมาชิก กลุ่ม การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจก็จะไม่เกิดขึ้นและผิดพลาดได้ และบางกลุ่มอาชีพไม่มีการจัดทำ ระเบียบ กติกาภายในกลุ่มและกองทุน และจะพบเห็นกลุ่มอาชีพและกองทุนขับเคลื่อนกิจกรรมไม่ตรง ตามแนวทางของกลุ่มอาชีพและกองทุน ทำให้กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนทั้งกลุ่มอาชีพ และกองทุน ขับเคลื่อนไปได้ไม่ต่อเนื่อง ไม่เกิดรูปธรรม และไม่มีการต่อยอด เพื่อขยายผลให้เกิดกิจกรรมที่สร้าง รายได้ และไม่สามารถทำให้เงินในกองทุนของกลุ่มและกองทุนชุมชนงอกเงยขึ้นมาได้ เช่น กลุ่มออม

ทรัพย์สินเพื่อการผลิต บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ไม่ได้มีการเก็บเงินสัจจะสะสมของสมาชิกในจำนวนที่เท่ากันทุกเดือน แต่เก็บเป็นรายปี ซึ่งไม่ตรงกับแนวทางของกองทุน เป็นต้น

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง พูดถึงปัญหาคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนไม่เข้าใจแนวทางการดำเนินงานว่า

“กลุ่มออมทรัพย์ ๆ หมู่บ้าน ยอมรับในฐานะประธานว่า ได้ดำเนินการผิดตามแนวทาง ไม่ได้เก็บเงินสมาชิกหรือเงินสัจจะสะสมเป็นรายเดือน แต่เก็บทีเดียวปีละ 120 บาท ซึ่งไม่ถูกต้อง การดำเนินกิจกรรมของกองทุน ๆ อื่น เราก็แค่ประชุมปล่อยกู้ยืมกัน ปีละครั้ง อย่าง กข.คจ. เงินล้าน เพราะทุกวันงานเข้าสวน เข้าไร่ ชาวบ้านมีทุนจากกองทุนเหล่านี้ เพื่อทำนา ทำข้าวโพด อย่างการประเมินกองทุน ๆ บางอย่างเราก็ทำเอกสารไม่ปรับข้อมูลเป็นปัจจุบัน นั่นก็คือข้อบกพร่องของเราอีก เกี่ยวกับการทำทะเบียนคุมเงิน การจัดทำสัญญา ก็ไม่ได้ทำสำรองไว้ เพราะเห็นว่าสมาชิกที่กู้เงินกัน ไม่เคยมีปัญหาในการส่งคืนกัน มีความรับผิดชอบทุกคน แต่การตรวจสอบสภาพกองทุน ๆ ก็ดี ผมในฐานะประธานกองทุนต่าง ๆ จะได้รับข้อบกพร่องและแก้ไขต่อไป” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ทางด้านนายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม เล่าถึงปัญหาการสร้างเครือข่ายชุมชนของกลุ่มอาชีพภายในหมู่บ้านว่า

“กลุ่มของผมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ทำจักสานไม้ไผ่ที่บ้านเราแหละ ถ้าอยากจะให้รวมเป็นกลุ่มใหญ่ ก็ยาก สมาชิกคนแก่ทั้งนั้น จะให้ขับเคลื่อนแบบที่อาจารย์ราชภัฏ ๆ แนะนำ ก็ทำไม่ได้แล้ว คนแก่ไม่ค่อยรับแล้ว คนหนุ่มก็ไม่ค่อยขยันด้วย และกลุ่มอื่น เขาก็ทำงานคนละแบบกับกลุ่มผม เขาทำสวน เพาะปลูก ทำแบบค่อยเป็น ค่อยไป ไม่รีบมาก ก็เป็นที่น่าเสียดายสมัยก่อน คนในหมู่บ้านเขาสมาชิกกันมากกว่านี้ ยังเข้าสวน ทำอะไรร่วมกัน แต่ตอนนี้สังคมเปลี่ยนไป ใจไม่รู้ ต่างคน ต่างอยู่ ไม่ค่อยอยากให้ใครได้ดีกันด้วย นี่แหละคงเป็นสิ่งที่ทำให้หมู่บ้านไม่สามัคคีในทุกงาน จะทำเป็นอาชีพก็ไม่รอด จะสร้างรายได้ให้ดีขึ้นก็ยาก ชาวบ้านขอแค่อยู่ ให้มีกินไปวัน ๆ พอ” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงปัญหาสมาชิกเครือข่ายชุมชนไม่เห็นความสำคัญของแนวทางการดำเนินงานว่า

“คนบ้านนี้นะ เวลาหน่วยงานเขามาอบรมอาชีพ ให้ความรู้ ใจดี ก.ศ.น. พช. (พัฒนาชุมชน) เกษตร ๆ ให้แนวทางต่าง ๆ มากมาย แจกของ แจกวัสดุ ก็ตั้งหน้าตั้งตาของส่วนใหญ่ อะไรที่เป็นทฤษฎีนี้ ลองถามเถอะ ลืมหมด ตอบไม่ได้ บางทีเขาแจกเอกสาร ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช้อ่านกัน แนวทางที่หน่วยงานสนับสนุน พวกหลักตั้งกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ๆ เขาก็ไม่ศึกษา

เห็นความสำคัญเท่าไร แต่อะไรที่เป็นเงิน ที่ให้คนมากู้ไปทำอาชีพ เรื่องแบบนี้ จะสนใจกันมาก” (นางสาวรวงคนา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

5. ปัญหาการขาดการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมของเครือข่ายชุมชน

ปัญหาที่ผ่านมาของการรวมตัวกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จากการที่กลุ่มต่าง ๆ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดการวางแผนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนในการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนที่เป็นรูปธรรม สมาชิกเครือข่ายชุมชนไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน เป็นหนึ่งเดียวได้ภายในชุมชน รวมทั้งขาดกิจกรรมที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนกับชุมชนอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายชุมชนขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา ไม่มีการขับเคลื่อนกิจกรรม นอกจากนี้ งบประมาณ กองทุนที่มีสมมุติฐานของกลุ่มไม่มีการต่อยอดให้ขงเงย รวมทั้งงบประมาณที่หน่วยงานภาครัฐมาส่งเสริมหมู่บ้านส่วนหนึ่ง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางส่งเสริมการจัดซื้อเตาอบพลังแสงอาทิตย์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจึง จึงหืด เห็นเป็นต้น สมาชิกเครือข่ายก็ไม่เห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มพัฒนา กิจกรรมด้านอาชีพ สุดท้ายงบประมาณที่ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านก็เหมือนไม่มีประโยชน์ ดังสำนวนที่ว่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ หมายถึง มีงบประมาณจากภาครัฐมาช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาอาชีพในชุมชน แต่สมาชิกชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ทำให้ไม่เกิดผลประโยชน์ในการลงทุนงบประมาณ

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายเกี่ยวกับปัญหาของเครือข่ายชุมชนที่ขาดการขยายผลและการต่อยอดว่า

“อย่างเครือข่าย กสศ. ที่ผมเข้าร่วม ช่วงนี้ก็ไม่ค่อยขับเคลื่อนแล้ว มันก็คืออยู่กองทุนนี้ ช่วยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้ ได้ศึกษา วิถีชุมชนตนเองด้วย แต่เนื่องจากเครือข่ายเดินทางไกล ไปแม่สรวย เชียงราย เลยไม่ค่อยมีงบประมาณตรงนี้เท่าไร อย่างกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ผมเห็นที่ทำงาน ไม่ว่าจะไม้วาด สานไม้ไผ่ เห็น ชิง ไม่ได้ทำกันทุกบ้านให้เห็นนะ เห็นแต่ละอย่าง ทำกันไม่ถึง 5 รายด้วยซ้ำ แต่คนที่ทำจริงก็มี ทำของพวกนี้ นำเข้าไปเรียนรู้ เทียบชมได้ ก็น่าเสียดายที่มันขยายผล ต่อยอดให้ทำกันทั้งหมู่บ้านไม่ได้ ราชภัฏ ๆ เขาก็เป็นวิทยากร ลงทุนงบ ๆ อบรมให้ ก็ไม่ค่อยมีเรตี่ขึ้นเลย จึงจำเป็นที่ชาวบ้านต้องหันมาเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องนี้ซะละ อย่านองสิ่งดี ๆ ที่จะพัฒนาหมู่บ้าน เป็นปัญหาของตน มองในแง่บวก และมุ่งมั่นกันบ้าง” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา เล่าถึงกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนที่ไม่มีการต่อยอดและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องภายในหมู่บ้านว่า

“เห็นเยอะแล้ว กิจกรรมที่หมู่บ้านเคยสนับสนุนที่รวมตัวกันตอนแรก ที่อยากให้เป็นเครือข่าย ๆ ทั้งกลุ่มจักสาน ทำหืด ทำชิง พอเวลาผ่านไป คนก็ไม่มาเข้าร่วม ทำกัน

จริง ๆ น้อยคน เห็นได้เลย ทำกันไม่ทั่วทั้งหมู่บ้าน ทำอะไรก็ทำซ้ำ ๆ เดิม ๆ พวกจักสาน ไม้ไผ่ การต่อ ยอดให้มีผลิตภัณฑ์หลากหลายก็ไม่ต่อเนื่อง และคิดว่าเป็นเรื่องยากของชาวบ้านในการพัฒนากิจกรรม พวกนี้ เหมือนเขามองเลยว่ามันไม่ยั่งยืน และแน่นอน เลยไม่ทำกัน” (นายเทียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชน ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2.2.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่าย

ชุมชน

กลุ่มอาชีพและกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถ้ามีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ๆ ที่มีโครงสร้าง และแบ่งภาระหน้าที่ในการดำเนิน กิจกรรมที่ชัดเจน รวมทั้งการจัดตั้งระเบียบกลุ่ม ๆ ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเข้าใจตรงกัน จะสามารถประสานงานร่วมกันระหว่างกลุ่มขึ้นเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งได้ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปขิง เป็นต้น แต่เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวไม่มีการวางแผนและการบริหารจัดการที่ดี จึงทำให้เกิด ความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนภายในกลุ่ม และไม่สามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพขึ้น ภายในชุมชนได้ และหยุดดำเนินกิจกรรมกันในที่สุด เหลือสมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมขับเคลื่อน ไม่ก็ราย จึงทำให้ผลประโยชน์ด้านการส่งเสริมอาชีพภายในหมู่บ้านที่ได้รับ ผลประโยชน์ส่วนบุคคลตก อยู่กับผู้ดำเนินกิจกรรมที่เหลืออยู่เท่านั้น ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมก็จะมีอาชีพเสริมและรายได้ แต่ไม่เกิดการ ขยายผลและต่อยอดอาชีพภายในหมู่บ้าน การกระจายรายได้ภายในหมู่บ้านก็จะไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ เครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้นในบ้านผาแดง ยังมีเครือข่ายชุมชนที่มีสมาชิกชุมชนจำนวนไม่มาก และมีไม่ก็ เครือข่าย ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เครือข่ายชุมชน ชาติพันธุ์ต้นน้ำงาว จังหวัดลำปาง เป็นต้น ที่สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีแต่กลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น ไม่ว่าจะ เป็น ปกาเกอญอ อาข่า เป็นต้น โดยบ้านผาแดงมีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าไม่ก็ครัวเรือนภายในหมู่บ้าน ทำ ให้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในเครือข่ายไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมายผู้ได้รับ ผลประโยชน์ก็จะจำกัดเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น ผู้ศึกษาจึงจำแนกหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาและ อุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. ปัญหาสมาชิกของกลุ่มองค์กรไม่ให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อน กิจกรรมของเครือข่ายชุมชน

การขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ต้องเกิดจากการ ปฏิรูปโครงสร้างและสถาบันของชุมชนให้เข้มแข็งเสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างของผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มทุกกลุ่มภายในหมู่บ้าน ทุกคนต้องรู้บทบาทและหน้าที่ มีคุณธรรมที่มีจิต สาธารณะต่อชุมชน ร่วมมือทำงานเพื่อชุมชนอย่างสมัครสมานสามัคคี สิ่งเหล่านี้ถ้าเริ่มต้นและวางแผน ขับเคลื่อนตั้งแต่ขั้นตอนแรก ทุกกิจกรรมที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กร และเครือข่ายชุมชนก็จะ

ขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง เกิดความก้าวหน้า ให้ผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในความเป็นจริงปัจจุบันนี้ ถ้าหมู่บ้านยังหวังการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก เป็นระบบอุปถัมภ์ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจตัดสินใจเท่านั้น ไม่ให้อิสระแก่คนในหมู่บ้านแสดงความคิดเห็น เอาความรู้สึกตนเองเป็นหลัก การสร้างเครือข่ายชุมชนหรือกลุ่มทุกกลุ่มภายในชุมชนก็จะไม่เกิดการรวมตัวกันและล้มเหลวในที่สุด กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้น

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา อธิบายปัญหาสมาชิกชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดงว่า

“ชุมชนมีปัญหาแต่แรกละ เห็นอยู่ว่าพ่อหลวง ชาวบ้านบางส่วนไม่ถูกกัน ความเข้มแข็งของชุมชนก็จะด้อยลงตั้งแต่ยังไม่เริ่ม จะสั่งชาวบ้านทำอะไร ก็บังคับใจเขายาก เพราะคนเขาขาดความศรัทธา และคนมีอิทธิพล คนที่มาหยิบยื่นหวังผลประโยชน์ในชุมชนก็มี อย่างพวกหลงสมัคร ส.ส. ทำให้คนขาดการยึดถือความถูกต้อง เห็นแก่ตัวกัน จะหวังพึ่งไร้อะไรก็เอาแต่ประโยชน์ก็เท่าที่เห็นคนแยกกลุ่มเป็นพวก ๆ ทำงานรวมกันทั้งหมู่บ้านไม่ได้ จะให้เป็นกลุ่มอะไร อย่างกลุ่มปลูกข้าวโพด ก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจันร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงปัญหาประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมเครือข่ายชุมชนว่า

“อย่างเด็กเดี๋ยวนี้ เขามีทางเลือกเยอะ จะไม่ค่อยมาทำอะไร ทำสวนหรือ กิจกรรม อาชีพในหมู่บ้านแทบไม่สนใจเลย ไปทำงานบริษัท ในเมือง ต่างจังหวัดส่วนใหญ่ อย่างที่รู้จัก ชาวบ้านเขาติดทำสวน ทำข้าวโพด มันเป็นอาชีพที่รายได้แน่นอน อย่างข้าวโพดจากโรงงานเขาจะกำหนดเป้าหมายให้ส่งขายมาเลย ถ้าทำกลุ่มอาชีพพวกเพาะเห็ด จิ้งหรีด มันต้องเรียนรู้ ชอบจริง ทำยาก และมันไม่ยั่งยืน ชาวบ้านเขาถึงไม่ค่อยชอบทำกัน จึงทำให้รวมกลุ่ม รวมเครือข่ายกันแทบไม่ได้” (นายประเสริฐ ทะจันร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. ปัญหาประมาณของโครงการที่หมู่บ้านได้รับ ไม่สามารถเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านได้

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มองเห็นคุณค่าและศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ หมู่บ้านจึงโชคดีและได้รับความช่วยเหลือในเรื่องการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวหมู่บ้าน และช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์และมหาวิทยาลัยดังกล่าวทุ่มงบประมาณภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายพื้นที่ และในพื้นที่บ้านผาแดง มีจำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการยกระดับ

มาตรฐานผลิตภัณฑ์เชิงปลอดภัย โครงการผาแดง Explore โครงการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ และเตรียมพร้อมผู้วัยเกษียณ เป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ.2565 กิจกรรมที่เด่นชัดคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงปลอดภัย และสนับสนุนเตาอบพลังงานแสงอาทิตย์ของหมู่บ้าน แต่กิจกรรมดังกล่าวก็ไม่ยั่งยืน แทนที่สมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับผลประโยชน์มีอาชีพและรายได้ แต่บางรายเห็นว่าการมีอาชีพเสริมเหล่านี้ โดยเฉพาะการแปรรูปจึงจะมีรายได้ไม่แน่นอน และส่วนหนึ่งมีทัศนคติไม่ตีมองว่าการมีโอกาสได้รับการพัฒนาของหมู่บ้านนี้ แทนที่จะสนับสนุนให้ประชาชนมีอาชีพเสริมและรายได้ แต่กลับมองว่าเป็นภาระที่ต้องทำงาน รายงานผลการขับเคลื่อนให้แก่มหาวิทยาลัย สุดท้ายก็ไม่รวมกลุ่มกันและเลิกดำเนินการไปในที่สุด เหลือสมาชิกกลุ่มเพียงแค่ 2-3 ราย ที่ยังดำเนินกิจกรรม ส่งรายงานผลให้กับคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางอยู่ สมาชิกกลุ่มได้รับผลประโยชน์ โอกาสเท่าเทียมกัน บุคคลที่ยังขับเคลื่อนกิจกรรมก็สามารถพัฒนา มีอาชีพเสริมสร้างรายได้เพิ่มในครัวเรือน แต่สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ที่หายไป นอกจากเสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง แทนที่จะพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในหมู่บ้านร่วมกัน แต่กลับทำให้โครงการที่ลงทุนงบประมาณ ไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ต่อชุมชนเลย

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหางบประมาณที่หมู่บ้านได้รับที่ไม่เกิดผลประโยชน์ต่อเครือข่ายกลุ่มอาชีพบ้านผาแดงว่า

“อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาสนับสนุนงบ ๆ ให้หมู่บ้านมีเตาอบใช้แปรรูปของในหมู่บ้าน แต่ทำแล้วเหมือนเสี่ยงงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์ เสียเวลาด้วย เหมือนต้ำน้ำพริกละลายแม่น้ำ คนไม่เห็นความสำคัญถึงการแปรรูปซึ่งเป็นอาชีพเสริม เขาบอกว่ามันละเอียด ยาก ทะเบียนสมาชิกกลุ่ม ๆ อาจารย์เขาก็ช่วยทำ เพราะเขาทำงานวิจัยร่วมกับการพัฒนาสินค้าของหมู่บ้านด้วย สรุปก็คือแค่พี่กับอินดี้ (นายมัชวาน เวียงนาค) ที่ทำกันอยู่สองคน และส่งรายงานให้อาจารย์เขาเท่านั้น” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

กิจกรรมอื่น ๆ เช่นกัน บางครั้งหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไก่ พันธุ์ปลาจากสำนักงานประมงอำเภอจาง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจาง กลุ่มเป้าหมายก็จะมารับวัสดุกันไปแต่ไม่ดูแล ต่อยอดให้เกิดประโยชน์ รายได้ก็ไม่เพิ่มขึ้น

นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงปัญหาประชาชนได้รับวัสดุสำหรับพัฒนาอาชีพจากหน่วยงาน แต่ไม่เห็นความสำคัญว่า

“ชาวบ้านบ้านนี้ ถ้ มีของมาแจกฟรี พวกพันธุ์ไก่ไข่ ปลา หรือกบ จะมารวมตัวกันดีมาก แต่สุดท้ายก็ไปไม่รอด ได้ไปก็ไม่ดูแล อ้างปัญหาต่าง ๆ โรคระบาด อากาศเปลี่ยนแปลง ปลาตาย กบตาย ไก่ไม่ไข่ จนบางที่ชาวบ้านล้มไปด้วยซ้ำว่าเคยได้รับของจากหน่วยงานเห็นได้เลยว่าเขาไม่ให้ความสำคัญเลย เอาแต่ผลประโยชน์ทั้งสิ้น กิจกรรมไม่ต่อยอด รายได้ก็ไม่เกิด”

(นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3. ปัญหาการขาดความรับผิดชอบของสมาชิกชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชน

ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์มีทุกที่ ทุกหน ทุกแห่งของชุมชน ถ้ากิจกรรมภายในชุมชนใดที่ไม่มีประโยชน์ ไม่มีรายได้หรือไม่มีค่าตอบแทน สมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ก็จะไม่ให้ความร่วมมือกัน พฤติกรรมของสมาชิกชุมชนในแต่ละครอบครัว คนบางส่วนไม่มีอิสระในการดำเนินชีวิต อาจอยู่ในการควบคุมของสมาชิกในบ้าน ให้ทำงานเพื่อยังชีพ และรายได้ของครอบครัวเท่านั้น ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมส่วนรวม เพราะคนบางส่วนเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้ ทำให้ครอบครัวเสียเวลาและรายได้จากการทำมาหากิน การที่สมาชิกชุมชนจะตระหนัก และทุ่มเทในการสร้างกิจกรรมจากกลุ่มองค์กรและเครือข่ายชุมชน จึงเป็นไปได้ยาก และเห็นได้น้อยในหมู่บ้าน หลายคน ต่างความคิดกัน จึงเห็นได้ว่าทุกกิจกรรมของเครือข่ายชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นกองทุนชุมชนและกลุ่มอาชีพ ถ้าเริ่มต้นล้มเหลว ไม่ร่วมมือกัน ความต่อเนื่องของกิจกรรมเครือข่ายชุมชน และความยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาความรับผิดชอบในการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนของประชาชนบ้านผาแดงว่า

“พูดตรง ๆ คนบ้านนี้ เขาขี้เกียจ อย่างทำสวนข้าวโพด ก็ไม่ได้ทำทั้งปีนะ พอเก็บเกี่ยว ช่วงหน้าร้อน ระหว่างรอฝน เขาก็ว่าง อยู่บ้านก็แทบไม่มีไรทำช่วงนั้น ก็ไม่ทำ หาอาชีพเสริม กลุ่มอาชีพก็เห็นว่าจะไม่รุ่งแต่ต้นละ ไม่ใช่แค่บ้านนี้ หมู่บ้านข้าง ๆ ก็เป็น พอมีหน่วยงานมาช่วยเหลือ ทำให้พัน ๆ ไปวัน ๆ บางทีหน่วยงานมาอบรม บางคนก็ไม่มีมารยาท ถ้ามหัวหน้าที่มาอบรมว่า นี่กว่าจะมีบ ๆ มาให้ทำ บางคนก็ถามแต่เรื่อง แจกตั้งค์ และพอหน่วยงานไม่มาหา ก็ไม่ทำกันละ อย่างของอาจารย์ราชภัฏ ๆ พวกขิง เห็ด เห็นแล้วก็เสียดายบ ๆ แทน อดส่ำห์รวมกลุ่มกันได้พอสมควร เกือบ 60 คน แต่สุดท้ายก็มีคนตั้งใจทำจริงไม่กี่คน การขยายกิจการกลุ่มพวกนี้ในหมู่บ้านก็ไม่มีขึ้น” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ทางด้านของนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงปัญหาสมาชิกชุมชนขาดความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“เห็นได้ง่ายเลย ชาวบ้านที่นี่เขาไม่มีความรับผิดชอบ ความเสียสละอะไรหรอก คนส่วนใหญ่เขาเอาแต่ผลประโยชน์เข้าหาตัวเองกันทั้งนั้น จะให้รวมกลุ่มอาชีพ เป็นเครือข่ายอย่างที่ว่า เขาก็ไม่เอา ไม่ทำกัน บางคนที่ไม่ทำอะไรเลยในวันหนึ่งยังมีเลย กินนอนอย่างเดียว

ดื่มเหล้าทั้งวันก็มี ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนจึงแทบไม่เกิดขึ้นเลย” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการขาดการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงของเครือข่ายชุมชน

ปัญหา อุปสรรค หรือสถานการณ์ วิฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยแล้ง โรคระบาด ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นต้น เกิดขึ้นได้เสมอในสังคมและประเทศชาติ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะต้องคำนึงถึงหลักการมีภูมิคุ้มกันในตนเอง และสังคม คำนึงถึงความเสี่ยงว่าทุกกิจกรรม แผนงานต่าง ๆ ของชุมชน อาจขับเคลื่อนไปได้ไม่ราบรื่น อุปสรรคสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แผนบริหารความเสี่ยงภายในชุมชนจำเป็นต้องมี โดยเฉพาะเรื่องกองทุนของเครือข่ายชุมชน การบริหารจัดการของงบประมาณเครือข่ายชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการ แบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนแก่สมาชิกเครือข่ายชุมชนร่วมกัน เป็นต้น ถ้าในอนาคต อาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้านหมดไป ยกตัวอย่างเช่น อีกไม่ถึงยี่สิบปี อาชีพหัตถกรรมของหมู่บ้าน จักสานไม้ไผ่ ตีมีด อาจหมดไป ผู้สูงอายุ หรือคนในพื้นที่ที่จะหาอาชีพใหม่อื่น ๆ ทดแทนหรือไม่ การเพาะเห็ดภายในครัวเรือน ถ้าลูกหลานไม่สนใจศึกษาเรียนรู้ และสานต่อ วันข้างหน้าจะทำอะไร อาชีพพวกนี้ก็จะหายไปหมู่บ้าน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ สมาชิกเครือข่ายชุมชนจำเป็นต้องร่วมมือวางแผน ต้องคิดเสมอว่าปัญหา อุปสรรคอะไรเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มและเครือข่ายชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคนต้องวางแผนรับมือกับความเสี่ยงตั้งแต่เริ่มต้น

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงปัญหาความเสี่ยงของชุมชนต่ออาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านจะสูญหายไปในอนาคตว่า

“พวกที่ทำจักสาน ส่วนใหญ่คนเฒ่า คนแก่ทั้งนั้น พ่อของพ่อหลวงก็เป็นประธาน มีสมาชิกไม่กี่คน คนสูงวัยทั้งนั้น คิดว่าอนาคตไม่กี่ปี ถ้าหมดรุ่นนี้ ไม่มีคนสืบสาน อาชีพนี้ก็จะหมดไป และอีกอาชีพคือ ตีมีด มีคนทำได้คนเดียวคือ นายปัญญา ลูต้า แต่ตอนนี้แกไม่ไหวละ หูไม่ค่อยได้ยิน และไม่ทำมานานแล้ว สิ่งเหล่านี้เกิดจาก ยุคสมัยเปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่ไม่สนใจงานหัตถกรรมเหล่านี้กันแล้ว เพราะเป็นงานยาก ละเอียด ลีนค้าขายถูกด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

ถ้าอนาคตหมู่บ้านจะพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงความเสี่ยงและปัญหาที่ตามมา เช่น ปัญหาการสร้างที่พักในป่าสงวน ปัญหาขยะในชุมชน ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น ทุกอย่างต้องป้องกันตั้งแต่เริ่มต้น และจะได้ง่ายต่อการแก้ไขปัญหาในวันข้างหน้า

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา พูดถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นถ้าหมู่บ้านพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในอนาคตว่า

“ผมคิดว่าถ้าบ้านเราอนาคต คนรู้จักเยอะ มีคนมาท่องเที่ยวกันเยอะ อนาคตจะเยอะ การจราจรต้องแออัดแน่ช่วงวันหยุดยาว และปัญหาขยะก็น่าจะตามมา และที่สำคัญ บ้านเราเป็นเขตป่าสงวน จะสร้างรีสอร์ท ที่พักยาก อย่างมากได้แค่โฮมสเตย์ บ้านของชาวบ้านนี่แหละ ถ้าอนาคตอยากจะทำเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ชาวบ้านควรคิดตรงจุดนี้ด้วย” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2.2.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังมีขนาดเล็ก สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมไม่มาก สมาชิกของเครือข่ายชุมชนจึงขาดการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการดำเนินกิจกรรม เพราะไม่มีการใช้เครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน จึงทำให้ขาดการเพิ่มขีดความสามารถและการพัฒนาศักยภาพให้กับกลไกในการพัฒนาเครือข่ายชุมชน และยังขาดการจัดทำเอกสารที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการติดตามและประเมินผล เช่น รายงานการประชุมของเครือข่ายชุมชน แผนการพัฒนาขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชน แบบประเมินที่มีเกณฑ์และตัวชี้วัดของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น จึงจำเป็นที่คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการเครือข่ายชุมชน และสมาชิกเครือข่ายชุมชน ต้องประเมินผลตนเอง ตามมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ประเภทเครือข่ายชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านบริหารจัดการเครือข่าย ด้านบริหารจัดการสมาชิก และด้านบริหารจัดการผลประโยชน์ เป็นต้น

1. ปัญหาการขาดเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ และกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะเป็นเครือข่ายเกี่ยวกับด้านอาชีพและกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน และเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ อีก เช่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) Young Smart Farmer เป็นต้น สมาชิกเครือข่ายชุมชนยังขาดทักษะและความรู้ในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในรูปแบบเอกสารในการติดตามและประเมินผลเครือข่ายชุมชน เช่น แผนพัฒนาเครือข่ายชุมชน แบบประเมินโครงการเครือข่ายชุมชน แบบติดตามความก้าวหน้ากิจกรรม รายงานการประชุม เป็นต้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาการขาดการบริหารจัดการติดตามและประเมินผลเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดงว่า

“กิจกรรมทุกอย่างในหมู่บ้าน นอกจากจะรวมกันเป็นกลุ่มได้ยาก เครือข่ายที่เข้มแข็งในบ้านเรายังเกิดได้ยาก ถ้าถามถึงเอกสาร การติดตามโครงการ ชาวบ้านเขาไม่ได้

ทำ ไม่มีการบริหารจัดการอะไรเลย ส่วนใหญ่ถ้ามีก็จะม็อบเอกสาร อย่างผมทำเกี่ยวกับกองทุนเงินล้าน กข.คจ. ก็จะมีสมุดรายงานการประชุม บัญชีคุมเงินก็ไม่ได้อัปเดตอะไรมาก และยังไม่เป็นปัจจุบัน ส่วนกลุ่มอาชีพนี้ยิ่งไปใหญ่ ชาวบ้านเขาไม่ค่อยทำกัน กิจกรรมไม่เกิดตั้งแต่เริ่มต้น ทุกอย่างก็จบตั้งแต่เริ่มต้นเช่นกัน” (นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินงานเครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ดังนี้

“กสศ. ที่หมู่บ้านเราช่วยขับเคลื่อนกับหมู่บ้านข้างเคียงต้นน้ำวางบนดอยข้างเคียงกันนี้ ที่ผ่านมา ทำงานไม่เคยมีการจัดทำเอกสารอะไรเลย มาประชุมแบ่งกันเป็นเจ้าภาพหมู่บ้าน ทำกิจกรรมกันไป ก็จบ การถอดบทเรียนก็ยังไม่มีการจัดทำรายงานสรุปผลกิจกรรมอย่างชัดเจน และตอนนี้ประธานของเครือข่ายเราที่อยู่บ้านผาแดง อำเภอมะนัง ก็ไปต่างประเทศแล้ว ปีนี้กิจกรรมของ กสศ. ก็ยังไม่ได้ทำอะไรเลย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน เครือข่ายชุมชนที่จะสร้างขึ้นในบ้านผาแดง ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน เป็นต้น สมาชิกเครือข่ายเกิดปัญหาการขาดความสามัคคีและจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างเครือข่ายชุมชน รวมทั้งมีปัญหาหมู่บ้านห่างไกลในการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชุมชน ทั้งในระดับตำบล และระดับอำเภอ นอกจากนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายชุมชน จนส่งผลให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน เมื่อมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายชุมชนจะไม่สามารถรวมตัวกันทำงานร่วมกันภายในหมู่บ้านได้ และส่งผลให้กิจกรรมเครือข่ายชุมชนดำเนินการไม่ต่อเนื่อง สมาชิกเครือข่ายชุมชนรวมตัวกันไม่ก็ครั้งก็จะไม่มาเข้าร่วมอีกเลย รวมทั้งแต่ละเครือข่ายชุมชนขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชุมชนด้วย สาเหตุหลักก็คือ คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนทั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนที่จัดตั้งขึ้นไม่เข้าใจและศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรม จนเกิดการขาดการจัดทำแผนพัฒนาและไม่เกิดการต่อยอดกิจกรรมภายในเครือข่ายชุมชนขึ้นมา เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นเรื้อรัง ทำให้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชุมชนและสมาชิกเครือข่ายชุมชน นอกจากนี้ เกิดจากสถาบันชุมชนรวมตัวกันไม่เข้มแข็ง รวมทั้งค่านิยมทางลบของสมาชิกบางส่วนที่มีความเห็นแก่ตัว ขาดความรับผิดชอบร่วมกัน ตลอดจนการทำงานภายในหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชน และเกิด

ปัญหาสมาชิกกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อหมู่บ้านได้รับงบประมาณจากภาครัฐ ก็ไม่เกิดผลประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้ เนื่องจากขาดการจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชน และแผนบริหารความเสี่ยงของเครือข่ายชุมชนด้วย นอกจากนี้ หมู่บ้านยังไม่มี การติดตามและประเมินผลกิจกรรมของเครือข่ายชุมชน เนื่องจากขาดการวางแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชนตั้งแต่แรก และขาดเครื่องมือในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายชุมชน เช่น ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ประเภทเครือข่ายชุมชน แผนการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

2.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สมาชิกชุมชนทุกคนล้วนเป็นเจ้าของอยู่แล้ว ไม่ว่าจะประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่ประชาชนจะมองข้ามและไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่สามารถสร้างทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาหมู่บ้านได้ และส่งผลต่อการขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการน้อมนำคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นเป็นหัวข้อต่าง ๆ ของปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านตามการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานการพัฒนาแนวประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนาริปไตย ดังนี้

2.3.1 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การที่ไม่มีข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้แก่ ข้อมูลประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อองค์ความรู้ของปราชญ์ชุมชน เป็นต้น ที่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร และเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบของหมู่บ้าน จะส่งผลทำให้เกิดการกำหนดรายละเอียดของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนไม่ชัดเจน ประชาชนจะตัดสินใจในการเสนอโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรมและประเพณีภายในหมู่บ้านได้ลำบากมากขึ้น เพราะหมู่บ้านมีข้อมูลที่ไม่ชัดเจน ประชาชนไม่สามารถเข้าใจและรับทราบรายละเอียดได้ทั้งหมด ตลอดจนผู้นำชุมชน และคนในหมู่บ้านบางส่วนไม่ตระหนักในกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านนี้ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญมากต่อการพัฒนาหมู่บ้าน และผู้ศึกษาได้รวบรวมปัญหาต่าง ๆ และจำแนกเป็นหัวข้อประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหากลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมในชุมชน

สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนรุ่นใหม่และเยาวชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน คือ กลุ่มคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่เคยศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และหมู่บ้านไม่มีการจัดทำเอกสารประวัติของหมู่บ้านเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านไม่ได้มีการจัดทำประวัติของหมู่บ้านประกาศไว้ ณ อาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน และไม่เคยเล่าถึงประวัติของหมู่บ้านให้ประชาชน คนรุ่นหลังฟัง สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้คนรุ่นใหม่ไม่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน และไม่รู้จักชุมชนของตนเองเท่าที่ควร และอีกสาเหตุคือ อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ มีค่านิยมที่ไม่พอเพียง ขาดความเรียบง่ายในวิถีชีวิต ถ้าไปศึกษานอกหมู่บ้านที่ตัวจังหวัดใกล้เคียง คนเหล่านี้ก็จะสัมผัสความเจริญ ความสะดวกสบายในชุมชนเมือง ซึมซับลัทธิวัตถุนิยมเข้ามา และจะมองว่าประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านเป็นอะไรที่เขย ล้าสมัย ไม่สามารถสร้างความเจริญรุ่งเรือง และสร้างรายได้ ความร่ำรวยให้กับเขาในอนาคตได้

นายประเสริฐ ทะจักร์ ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม เล่าถึง ปัญหาของคนรุ่นใหม่ไม่สนใจวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านว่า

“ถ้าถามเด็กเดี๋ยวนี้ ลองเล่าประวัติหมู่บ้านว่าเป็นยังไง เล่ากันไม่ได้หรอก ผมเองรู้อยู่ แต่ตอนนี้เล่าไม่ได้แล้วเช่นกัน อายุมากแล้ว ลืมแล้ว ต้องทำอะไรเป็นตัวแทนสื่อให้อ่าน หรือติดในอาคารประชุม คนถึงจะอ่าน จะรู้ คิดว่าชาวบ้านควรรู้ประวัติหมู่บ้านเรา รวมทั้งอะไรดี ๆ ในบ้านเรานะ อย่างน้อยบางส่วนจะได้เกิดความภาคภูมิใจ รู้ที่มาของบ้านเรา เรื่องพวกนี้บางทีห้ามเขาไม่ได้ ก็ต้องทำใจตามเวลา อยู่ที่พ่อแม่เขาอบรม ปลูกฝัง รวมทั้งโชคชะตาด้วย บังคับเขาหมดไม่ได้ จะให้มาจักสานแบบผมนี้ทุกคน หรือไปทำสวนเหมือนคนอื่น ก็ยากแล้ว เด็กสมัยนี้ เด็กมันไปทำงาน ไปเรียนนอกหมู่บ้าน มันก็เปลี่ยนเป็นคนละแบบกับคนเฒ่าแบบเราแล้ว” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาของคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้านว่า

“ปัญหาอย่างแรก เด็กส่วนใหญ่เขาไม่รู้จักชุมชนของเขาอย่างแท้จริง คนรุ่นใหม่จะต้องประชาสัมพันธ์ เผยแพร่สิ่งที่ดีในบ้านเราเป็นด้วย เล่าที่ไปที่ไปต่าง ๆ ทุกอย่างในหมู่บ้านต้องรู้และเข้าใจอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่ดีดังคู่คุดในผาแดง อย่างสถานที่ท่องเที่ยว เด็กรุ่นใหม่ต้องรู้รวมถึงอาชีพในหมู่บ้าน ต้องสามารถอธิบาย เวลาที่มีหน่วยงาน มีแขก นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยม

เขียน แต่ส่วนใหญ่ที่พูดมานี้ เด็กเขาไม่สนใจเลย หลายคนไม่อยากอยู่บ้าน ไปทำงานที่อื่น ไม่ค่อยกลับมาก็มี” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. ปัญหาประชาชนภายในหมู่บ้านไม่พร้อมขับเคลื่อนและขาดการพัฒนา กิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน

การที่สมาชิกชุมชนจะสามารถพัฒนาหมู่บ้านด้วยหลักการพึ่งพาตนเอง บริหารจัดการเองได้ ต้องเริ่มต้นจากผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นหลักเสียก่อน ความสำเร็จและความสำเร็จที่ไกลถึงความเจริญก้าวหน้าของหมู่บ้านในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญ ผู้นำชุมชนต้องไม่เอาความรู้สึกของตัวเองเป็นที่ตั้ง จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้ สมาชิกชุมชนต้องกลับมามองถึงจุดแข็ง ชุมชน ชุมชนทางสังคมภายในหมู่บ้านที่มีอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน ทุกคนในหมู่บ้านต้องตระหนักว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่า และเป็นรากเหง้าที่แสดงถึงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ครั้งสมัยบรรพชน จึงจำเป็นที่หมู่บ้านต้องปลุกกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ด้วยการเน้นตัวประชาชนเป็นศูนย์กลางพัฒนาเป็นหลัก คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนของด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและด้านเศรษฐกิจด้วยการนำเสนอโครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และขยายช่องทางการตลาด การรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนที่อย่างน้อยคนในหมู่บ้านไม่ก็รายในปัจจุบัน ยังมองเห็นและคิดนอกกรอบว่าบ้านผาแดงของตนเองก็สามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้เช่นกัน

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง บอกเกี่ยวกับประชาชนไม่ค่อยสืบสาน และพัฒนาประเพณี วัฒนธรรมในหมู่บ้านว่า

“เรื่องประเพณีทั้งหลาย แผนชุมชน นานที เป็นปี ปีกว่า เราก็ปรับทำที่ ไม่ใช่มานั่งคุยเรื่องแผน ๆ กันทุกเดือน เรื่องที่ชี้แจงในหมู่บ้านมีเยอะ จะพัฒนาวัฒนธรรม เรื่องพวกนี้เป็นเรื่องเล็กน้อยในชุมชน ถ้าเทียบกับเรื่องส่งเสริมอาชีพ ทำถนน ปัญหาหาเสพติดอะไรพวกนี้ ประเพณีถ้าเทียบเมื่อก่อน หายไปเยอะ คนเฒ่าคนแก่ตายไปหลายคน มันก็หายไปตามเวลา เขาไม่สานต่อ เด็กเดี๋ยวนี้ยิ่งไปใหญ่ ถึงแม้บางอย่าง สงกรานต์ ลอยกระทงมีอยู่ เขาเข้าร่วมได้ แต่ก็อยากให้เด็กที่มาก็ ความสำคัญของพวกนี้ด้วย และต้องเป็นแบบอย่าง ปลุกฝังรุ่นต่อไป มันถึงอยู่กับหมู่บ้านต่อไปได้” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ในทางกลับกันนางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงประชาชนไม่เห็นความสำคัญที่จะพัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวว่า

“บ้านเรานี้นะ ฝรั่งเขามาเที่ยว เขาชอบวิวหน้าผาของหมู่บ้าน ไปลำน้กกสงฆ์ เขาก็ชอบบรรยากาศ พักกับหลวงพี่ที่วัดก็เคยไปเดินสำรวจถ้ำของหมู่บ้าน เหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมาก แต่กลุ่ม ๆ คณะกรรมการหมู่บ้านนี้แหละ นี่นี่เลย ยังไม่เห็นความสำคัญเท่าไร บางทีมีโอกาสนัก ผู้ว่า ๆ รองผู้ว่า ๆ มาจัดงานที่บ้านเรา ก็อยากให้เราไปดูลำน้กกสงฆ์พวกนี้ เพื่อเขามีแนวคิดจะมาช่วยพัฒนาบ้านเราได้ แต่กรรมการหมู่บ้านก็นิ่งเฉย อย่างที่เห็น งานหมู่บ้านเสร็จส่วนใหญ่ก็นัดกันกินเลี้ยง” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. ปัญหาการกำหนดแผนงานและโครงการสำหรับพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จากการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมดังกล่าวมักไม่ขับเคลื่อนเป็นรูปธรรมชัดเจนและไม่ต่อเนื่อง ถึงจะมีโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมในแผนชุมชน บางปีหมู่บ้านก็ไม่ได้จัดทำ พิมพ์เอกสารแผนชุมชนเป็นรูปเล่มอย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนจำนวนมากในหมู่บ้านไม่เข้าใจและไม่รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน เช่น กิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร พริกขิง ที่ใช้ทำยาหม่อง ขาขิงผงเพื่อสุขภาพ เป็นต้น ภูมิปัญญาดังกล่าวก็จะทำเฉพาะกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เท่านั้น ไม่มีการต่อยอดและขยายผลให้ครัวเรือนอื่น รวมทั้งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจการพัฒนาด้านนี้เท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบแต่อาชีพหลัก ไม่มีอาชีพเสริม การพัฒนาด้านอาชีพและบริการที่เกิดจากวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นไปได้ล่าช้า และถ้ามุ่งเน้นให้กลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมกิจกรรมดังกล่าว มักเป็นไปได้ค่อนข้างยาก คนกลุ่มนี้บางส่วนไม่อยู่บ้านและคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการขาดการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามจากครอบครัวด้วย ถ้าครอบครัวไม่อบรมสั่งสอนให้รู้คุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณี คนรุ่นใหม่ก็จะละเลยและทอดทิ้งได้ จนอาจทำให้วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดงบางประเพณีสูญหายได้ในอนาคต

นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหาความไม่ชัดเจนของการจัดทำแผนชุมชนด้านส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านว่า

“เรื่องประเพณีในแผน ๆ ไม่ค่อยมีเท่าไร ส่วนใหญ่ก็จะเน้นที่ทำกันทุกปี สงกรานต์ก็เพิ่งเริ่มอีกครั้งหลังโควิดก็ปีที่แล้ว ลอยกระทงอะไรพวกนี้ เข้าวัด เข้าวา ช่วงวันพระใหญ่ และยังไม่มียุทธศาสตร์จากการประชาคมในด้านนี้ชัดเจน ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น พวกกลุ่ม อสม. ก็

ทำกันอยู่ ล่าสุดไม่กี่วันก็เพิ่งทำยาหม่องกัน งบประมาณแทบไม่ได้ใช้เลย วัตถุประสงค์ก็เป็นสมุนไพรที่หาได้จากบ้านเรานี่แหละ” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงปัญหาการขับเคลื่อนกิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรมในแผนชุมชนว่า

“ถึงมีกิจกรรมที่จะสร้างความเข้มแข็งจากประเพณี อาชีพในแผนชุมชน รายละเอียดเท่าที่ทราบก็มีไม่มาก หมู่บ้านไม่ค่อยมีข้อมูล แผนหมู่บ้าน ยังระบุมีโครงการที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณี ถึงมี ก็เห็นชาวบ้านเขาไม่ขับเคลื่อนเท่าไร การร่วมมือกับวัด บ้านโรงเรียน ก็ไม่เข้มแข็งพอ เวลาทำบุญผ้าป่า เพื่อจัดสรรสมทบงบประมาณพัฒนาหมู่บ้าน คนที่นี่เขาก็ไม่ร่วมมือเท่าไรด้วย จะบริจาคกันต่อคนก็ไม่กี่บาท แต่งานของกลุ่ม อสม. ของพี่ก็ทำอยู่ แปรรูปสมุนไพรจากขิง มียาหม่อง ซาขิง ง่าย ๆ ทำจากของบ้านเราเลย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

4. ปัญหาประชาชนไม่สามารถคิดนอกกรอบที่จะนำวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านมาพัฒนาหมู่บ้านได้

สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังรอคอยการพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก ขาดความกระตือรือร้นในการเปลี่ยนอุดมการณ์ที่จะมาพึ่งพาตนเอง การรอให้หมู่บ้านพัฒนา ประชาชนมีรายได้ ก็คงรอคอยหน่วยงานมาสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นการรับเงินยืมยืมของผู้สูงอายุ เงินเบี้ยประชุม กิจกรรมที่มีค่าตอบแทน ประชาชนจะให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ ถ้ากิจกรรมที่หน่วยงานขอความร่วมมือและความเสียสละ มักจะไม่ให้ความร่วมมือกันเป็นส่วนใหญ่ การที่สมาชิกชุมชนนิ่งเฉย ยังจมปลักอยู่ในระบบความคิดเดิม ๆ รวมทั้งขาดการตื่นตัวในการรับประสบการณ์ ความรู้ และสิ่งใหม่ ๆ ตลอดจนระบบแนวคิดและกระบวนทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนประชาธิปไตย จึงเป็นไปได้ยาก คนส่วนใหญ่ยังเชื่อในระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทน โดยแสวงหาผู้นำชุมชนหรือผู้มีอิทธิพลมาปกครองและพัฒนาหมู่บ้าน แต่ชุมชนประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่มาจากความต้องการของประชาชน ประชาชนมีอำนาจอธิปไตยในการพัฒนาและปกครองหมู่บ้านเอง ถ้าผู้นำชุมชนมีอุดมการณ์ในการพัฒนาแบบดั้งเดิม ไม่เปลี่ยนความคิดใหม่ ก็จะไม่สามารถกระตุ้นให้ประชาชนเปลี่ยนความคิดที่เป็นสังคมนิยมแบบใหม่ที่กล้าคิดนอกกรอบ ที่อาศัยแนวทางการพัฒนารูปแบบใหม่ในการพัฒนาหมู่บ้าน จึงเห็นว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นการแสวงหาเงินตราแบบทุนนิยมหรืออาศัยพ่อค้าคนกลาง ผู้มีอิทธิพลตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จึงเป็นเสมือนการรอคอยโอกาส รอวาสนาของประชาชนเท่านั้น โดยที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมที่จะเริ่มคิดขับเคลื่อนกิจกรรมใด ๆ แทนที่

จะอาศัยการใช้วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาพัฒนาหมู่บ้าน โดยลุกขึ้นมาพัฒนาตั้งแต่ววันนี้ และอาศัยการสร้างทุนทางวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมชุมชน โดยการอาศัยหลักการพึ่งตนเอง จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาแบบนี้ก็แสดงให้เห็นถึงคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาของชุมชนอย่างแท้จริง

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม อธิบายถึงกระแสทุนนิยมที่ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของหมู่บ้านว่า

“ผมอยู่บ้านนี้มาตั้งแต่เกิด คนสมัยก่อนเขาสามีคึกกัน เดียวนี้พอความเจริญเข้ามา ถนนสร้างเข้ามาถึงหมู่บ้าน มันเปลี่ยนไป คนรอบนอกเข้ามา เมื่อสามสิบปีก่อน มีคนลักลอบมาตัดไม้ด้วย ทำให้ต้นไม้ในป่าลดลงไปเยอะ อีกอย่างคนรุ่นใหม่ไปเรียนในเมือง ไปทำงานบริษัท ไม่ค่อยกลับบ้าน มีส่วนหนึ่งยังกลับมาช่วยพ่อแม่ทำสวน สังคมก็เปลี่ยนไป และจะให้ชาวบ้านเอาประเพณี ธรรมเนียมมาพัฒนาหมู่บ้าน คิดว่ายาก อันที่มีอยู่เดิม ก็สูญหายไปเยอะ ถ้าจะให้อธิบายเรื่องนี้ให้คนปรับความคิด ยิ่งยาก ต้องใช้เวลา อยู่ที่ผู้นำ ๆ ด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายถึงปัญหาการคิดนอกกรอบให้พัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนี้

“ตามที่ถาม ถ้าจะให้ชาวบ้านคิดนอกกรอบไม่พึ่งพางบประมาณจากหน่วยงาน หรือรอหน่วยงานมาแจกเงิน และให้มามองคุณค่าของชุมชน และดึงมาพัฒนาหมู่บ้านแบบหมู่บ้านตัวเอง ใช้งบ ๆ หมู่บ้าน เป็นไปได้ยาก สำหรับบ้านนี้ เพียงแค่หน่วยงานเขายื่นมือมาช่วย ยังไม่สามารถทำกันเป็นกลุ่ม พัฒนากันไปได้เลย ทำกิจกรรมกันก็ไม่ต่อเนื่อง อย่างเรื่องอาชีพ ทำแล้วหยุด เรื่องอุดมการณ์ของผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่มีต่อการพัฒนา ก็มีน้อย การจะพัฒนาหมู่บ้านไม่ใช่รอโชคชะตาอย่างเดียว คิดว่าต้องสามัคคี และช่วยกันทุกฝ่าย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. ปัญหาการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานและภาครัฐ

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่มีหน่วยงานหลายแห่งมาให้การสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภองาว องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เป็นต้น หน่วยงานดังกล่าวได้ใช้งบประมาณในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน และพยายามส่งเสริมให้บ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมจักสานด้วยไม้ไผ่ การปลูกชิงและแปรรูปชิงแบบครบวงจร การทำฝายชะลอน้ำจากวัสดุดิบภายในชุมชน เป็นต้น สมาชิกชุมชนก็จะมา

รวมตัวกลุ่มกันเป็นในช่วงเวลาที่มีเจ้าหน้าที่ วิทยากร และอาจารย์มหาวิทยาลัยมาอบรม สนับสนุน เท่านั้น พอจบโครงการ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ก็ไม่สานต่อกิจกรรม ไม่มีการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือ วัฒนธรรมชุมชนจากกลุ่มอาชีพเหล่านี้ จึงเป็นเสมือนการตักน้ำพริกละลายแม่น้ำ หน่วยงานใดมา สนับสนุนงบประมาณกิจกรรมพัฒนาชุมชน ก็เหมือนกิจกรรมหยุดชะงัก ขาดการสานต่อ ไม่เกิด ประโยชน์ใด ๆ ต่อคนในชุมชนเลย และถ้าหากให้ชุมชน และประชาชนของหมู่บ้าน หันมายืน ด้วยลำแข้งของตนเอง พัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง โดยไม่มีหน่วยงานใดมาเอื้ออำนวย สิ่งเหล่านี้จึง เป็นไปได้ยาก ถ้าประชาชนไม่ทุ่มเทเสียสละเพื่อส่วนรวม และหันมาเปลี่ยนอุดมการณ์หรือความคิด เสียใหม่ วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านก็จะไม่เกิดการพัฒนา และจะเริ่มเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับปัญหาของการที่ประชาชนขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนา กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า

“การที่คนบ้านผาแดงจะพึ่งพาตนเองนี้ยาก อย่างอาจารย์ราชภัฏ ๆ เขามาอบรม มาถอดบทเรียนปัญหาหมู่บ้าน เพื่อพัฒนา ต่อยอดกิจกรรม เขาก็ช่วยสนับสนุนทุกปี จนถึงงานวิ่งเทรล อะไรก็รอดแต่อาจารย์ราชภัฏ ๆ ตลอด ถึงมารวมตัวทำกิจกรรมกัน อย่างอาชีพภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะจักสาน ทำขิง เพาะเห็ด พออาจารย์เขาทิ้งโครงการให้ทำ และไปแล้ว ก็หาว่า อาจารย์มาช่วยเหลือและทิ้ง และชาวบ้านก็ไม่ทำงานต่อเลย ทำจริง ๆ ไม่ก็คน มิงบ ๆ มา ก็สูญเปล่า” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

ทางด้านนายพรชัย ภูซิ่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความ ยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาการไม่มีงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งการ ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีภายในชุมชนว่า

“งบ ๆ หมู่บ้าน หรือสวัสดิการจากกองทุนชุมชนมีน้อย อย่างที่บอก ได้มาจากการทำบุญสมทบจากการทอดผ้าป่า ทอดกฐิน วันสงกรานต์ วันพระใหญ่ ส่วนใหญ่ก็นำมา ก่อสร้าง ซ่อมแซมอะไรในหมู่บ้าน ปีนี้ก็เน้นพัฒนาวัด เรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรม ชาวบ้านก็ไม่ค่อย สนใจในการพัฒนาด้วย ใช้ชีวิตกับสวนส่วนใหญ่ อาชีพที่เด่น ๆ อย่างเพาะเห็ด ก็มีบ้าน สองบ้าน ที่จะ พัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เห็นอยู่ก็เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันแบบไม่ใช้งบ ๆ เช่น กิจกรรมทาง ศาสนาของชาวบ้าน วัด และโรงเรียนร่วมกัน ถ้าจะแก้ปัญหาคงต้องหากิจกรรมต่อยอด หรือส่งเสริม ภูมิปัญญาคนภายในหมู่บ้านให้มีรายได้เข้าสู่สวัสดิการชุมชนเพิ่มขึ้น จะเกิดขึ้นได้ ถ้าชาวบ้านเขาตั้งใจ และพร้อมนะ” (นายพรชัย ภูซิ่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2.3.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในอดีตเคยมี วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านแบบล้านนามากมาย ที่สามารถสร้างความสามัคคี ความสามานฉันท์ และ ความเอื้ออาทรขึ้นภายในชุมชน แต่ปัจจุบันนี้ บางประเพณีก็สูญหายไปตามกาลเวลา บรรพบุรุษ คน เก่าแก่ก็ได้ล่วงลับไปจำนวนมาก และขาดการถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีให้แก่ชนรุ่นหลัง ภายในหมู่บ้าน รวมทั้งความเจริญจากการพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้านในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อีกทั้ง กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและความเจริญทางวัตถุ เทคโนโลยี ทำให้ค่านิยมของประชาชนภายใน หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลทำให้ประชาชนบางส่วนขาดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน และเยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับประเพณี วัฒนธรรม ภายในชุมชนมากนัก ทั้ง ๆ ที่มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีภายในหมู่บ้านเหล่านี้ ถ้าประชาชน รู้จักตระหนักที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเหล่านี้ ก็จะก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่ ประชาชนสามารถนำมาใช้พัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบสินค้าและการบริการ ให้เกิดการสร้างรายได้ขึ้น ภายในหมู่บ้านจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ดังนี้

1. ปัญหาประเพณีแบบล้านนาที่สูญหายไปตามกาลเวลา

ประเพณีของทางภาคเหนือ วัฒนธรรมแบบล้านนาบางประเพณีของบ้าน ผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้สูญหายไปแล้วในปัจจุบันนี้ ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีตานต๋อด เป็นต้น เด็กรุ่นใหม่และเยาวชนไม่รู้จักประเพณีนี้แล้ว ซึ่งประเพณีนี้เป็นการ แสดงออกของประชาชนที่ดื่งาม แสดงความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทรที่มีต่อผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งคนชราที่ไม่มีญาติ ลูกหลานดูแล และสามารถทำได้โดยการทำบุญโดยไม่หวังผลตอบแทน อาจ ทำบุญบริจาคด้วยการแจกจ่ายเครื่องอุปโภค บริโภค ข้าวของ เครื่องใช้ที่จำเป็น ตามกำลังจิตศรัทธาที่ จะทำบุญ ส่วนใหญ่ประเพณีนี้จะทำในช่วงฤดูหนาว หลังเทศกาลลอยกระทง ในช่วงเวลากลางคืนที่ เด็ก ๆ ในชุมชนนอนหลับกันหมดแล้ว และกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้นที่จะไปร่วมกิจกรรมดังกล่าว

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม เล่าถึง ประเพณีตานต๋อดที่เคยมีในหมู่บ้านผาแดง และสูญหายไปตามกาลเวลากว่า

“ตอนเป็นเด็ก สมัยหนุ่ม ๆ ยังมีอยู่ประเพณีตานต๋อด เขาจะเอาคร้าว ทานมาแจกให้คนเฒ่า คนแก่ ในช่วงค่ำ ๆ กับคนติดเตียงที่ไปไหนไม่ได้ เขาก็ทำบุญด้วย คนที่ทำงาน เขาสนุก มีความสุข ยิ้มแย้มดีนะ เพราะช่วยเหลือคนด้อยโอกาส คนชรา ภายในหมู่บ้าน น่าเสียดาย ตอนนี้ไม่ค่อยมีแล้ว เด็กเดี๋ยวนี้ก็ไม่รู้จักประเพณีนี้กันแล้วด้วย เพราะสังคมเจริญ อะไรเปลี่ยนแปลงด้วย ภาพจิตรกรรมในวัด ๆ ส่วนหนึ่งก็เป็นฝีมือของช่าง สล่าแต่ก่อน มีรูปหนึ่งที่มีผนังวัด ผมก็ไปช่วยเขาวาด

ด้วย เมื่อหลายปีก่อน” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงปัญหาประเพณีแบบล้านนาที่ค่อย ๆ สูญหายไปว่า

“อย่างประเพณีแห่ไม้ค้ำสินี ตู๊กไฟ่งพื้นฟูได้ 2 ปีเองนะ หายไปหลายปีเหมือนกัน ตานต้อคนี้ แทบไม่ค่อยมีแล้ว แต่นานทีก็มีคนนิมนต์ตูไปร่วมงานนี้อยู่ช่วงกลางคืน หน้าหนาว แต่ไม่ค่อยมีแล้ว เด็กก็ไม่รู้จักประเพณีตานต้อคแล้ว ส่วนทานลัวหิงไฟพระเจ้าทำทุกหน้าหนาวช่วงเข้ามิด และจะทานข้าวใหม่ร่วมกันช่วงกลางวัน อันนี้ยังอนุรักษ์ไว้อยู่ ก่องปูกาของวัดก็มีตัวนึ่ง ช่วงเข้าพรรษา เขาจะตีกลองด้วยช่วงเย็น พร้อมกัน 17 วัด ทั่วทั้งอำเภอแถว และอีกอย่าง ละลื้อ ซอ ซึ่ง มีปราชญ์คนหนึ่งที่ยังเชี่ยวชาญ แต่อายุมากแล้ว 80 แล้วมั้ง ชื่อว่า นายรัตน์ ดวงแก้ว คิดว่าถ้าหมดรุ่นคนอายุ 70 กว่า อย่างพ่อประเสริฐ พ่อของพ่อหลวงที่จักสาน ตีมีดของพ่อปัญญา สู้ตัวอีกอัน ตอนนี้นำไม่ไหวแล้ว คนเขาซื้อมิดกันเองส่วนใหญ่ ถ้าหมดรุ่นนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่บ้านจะหายไปเยอะเลย ไม่มีคนสานต่อแล้วด้วย” (พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

ประเพณีอีกประเพณีหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง คือ ประเพณีพิธีหล่อเทียนพรรษา ในช่วงวันเข้าพรรษาของหมู่บ้าน สมัยก่อน พิธีหล่อเทียนพรรษานี้ยังมีให้เห็น เป็นประเพณีทางศาสนาที่แสดงออกถึงความเท่าเทียมกันในสังคมของสังคมประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคีของประชาชนในการร่วมทำบุญ ไม่จำกัดชนชั้น แสดงถึงความศรัทธาในการร่วมพิธี ฯ เพื่อบูชาองค์พระรัตนตรัย มุ่งหวังอันสืบสันตติวงศ์ให้เกิดความสุข มีสติปัญญาที่สว่างไสว ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองสดใสดุจแสงไฟจากเทียนที่ส่องสว่าง แต่ปัจจุบันนี้ พิธีหล่อเทียนพรรษาเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีประชาชนร่วมแรง ร่วมใจกันหล่อเทียนพรรษาให้เห็นแล้ว จะซื้อเทียนพรรษาสำเร็จรูปมาทำพิธีกันเป็นส่วนใหญ่

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง เล่าเกี่ยวกับประเพณีหล่อเทียนพรรษา วันเข้าพรรษาสมาชิกคิดว่า

“แต่ก่อนนะ งานหล่อเทียนพรรษา ชาวบ้าน คนทุกวัยเลย เขาจะมาร่วมหล่อเทียน เทน้าซี้ฝั่งลงเข้าเทียนเลย ช่วยกัน รู้สึกว่าชาวบ้านดูร่วมแรงกันดี สามัคคีกันมาก แต่ภายหลังไม่กี่ปี ประเพณีหล่อเทียนด้วยมือของชาวบ้านไม่มีแล้ว ง่าย ๆ ไปซื้อเทียนพรรษาสำเร็จรูปจากร้านสังฆภัณฑ์ หรือจากห้าง ฯ ที่พะเยา และมาแห่กัน เพราะง่ายและรวดเร็ว คิดว่าตรงจุดนี้ทำให้กิจกรรมที่สร้างความสามัคคีในประเพณีนี้ลดลงไปด้วย ขนาดตัวเองยังคิดถึงสมัยก่อน มาร่วมหล่อเทียนที่วัด เหมือนมาทำบุญจริง ๆ มีความสุขด้วย แต่ก็นะ โลกเปลี่ยนไปแล้ว” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา อธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษาไปตามยุคสมัยว่า

“เมื่อก่อนชาวบ้านเขาหล่อเทียนกันเองจริง ตั้งเข้าหล่อที่วัดเลย ชาวบ้านเขาก็จะมาร่วมกันหล่อเทียนช่วงเข้าพรรษากันเยอะมาก พ่อแม่ ก็ชอบพาลูกมาร่วมด้วย เด็ก ๆ ก็ชอบนะ มันสนุกดี ไม่น่าเชื่อ และเสียดายมาก ตอนนี้อายุชีวิตเปลี่ยนไป ประเพณีแบบนี้หายไป เขาไปซื้อเทียนตามห้าง ๆ มาทำบุญกันหมดแล้ว ถ้าจะรื้อฟื้น ชาวบ้านต้องร่วมกันฟื้นฟูให้ประเพณีนี้ กลับมาอีกครั้ง แต่สัถย์เชิงเทียน ความเชื่อของคนเหนือก็น่าจะมีใช้อยู่ในวัดนะ” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. ปัญหาประชาชนไม่ให้ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน

ความเจริญจากสังคมภายนอกของบ้านผาแดงเริ่มเข้ามาตั้งแต่ถนนทางเข้าหมู่บ้านปรับปรุงจากถนนลูกรังเป็นถนนคอนกรีต เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่แล้ว การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น รถยนต์ รถจักรยานยนต์เข้าถึงได้ง่ายขึ้น จากสมัยก่อนที่เดินทางโดยใช้เกวียน ใช้แรงงานจากโค กระบือ กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แนวคิดวัตถุนิยม เริ่มหลั่งไหลเข้ามาในหมู่บ้าน สังคมมีผู้สูงอายุมากขึ้น และหมดเป็นชั่วรุ่นบรรพชนไปเรื่อย ๆ ตามกาลเวลา เด็กรุ่นใหม่และเยาวชนต้องการความสะดวกสบาย ชีวิตที่หรูหรา ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยมากขึ้น จากการศึกษา เรียนหนังสือที่ต่างจังหวัด และมหาวิทยาลัยของรัฐนอกชุมชน ทำให้เด็กเหล่านี้ได้รับวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ เข้ามา และมีบางส่วนไปทำงานบริษัทเอกชน หรือโรงงานที่ต่างจังหวัด นานที่จะกลับบ้าน ความพอเพียงตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณธรรมของคนรุ่นใหม่ในชุมชนจึงเริ่มลดน้อยลง ถ้าจะให้คนรุ่นใหม่มาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน มาเข้ากลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ ทำไม้กวาดร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุก็คงยาก แม้แต่การฝึกสอนทักษะอาชีพจักสานไม้ไผ่ ทำไม้กวาดของนักเรียนในโรงเรียนผาแดงวิทยา ปราชญ์ชุมชนไปฝึกสอนอาชีพพร้อมกับคณาจารย์ของโรงเรียนก็พบว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจ และใจไม่เย็นพอที่ฝึกทักษะทางอาชีพเหล่านี้ จึงจำเป็นที่ครอบครัว สถาบันแรกที่ใกล้ชิดของเยาวชนจะต้องคอยปลูกฝังเรื่องวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาของการร่วมสืบสานประเพณีของหมู่บ้านว่า

“งานบุญต่าง ๆ ประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ของบ้านเรา มีมานานแล้ว คนรุ่นผมวัยทำงานยังซาบซึ้งอยู่ โดยเฉพาะคนเฒ่า เขาจะชอบเข้าวัด ทำบุญทุกวันพระ แต่โลกเปลี่ยนไป พ่อแม่บางคนเอาแต่ทำงาน จนไม่มีเวลาสั่งสอนลูก และขาดการปลูกฝังเรื่องประเพณี บางบ้านก็อาจไม่สอนลูกทำบุญ เข้าวัด เข้าวา วัน ๆ ตี๋มแต่เหล้าก็มี แบบนี้ก็มี และลูกโตมาก็ตี๋มตามกัน ผิดศีลไปอีก

ผมเป็นคนหนึ่งที่ชอบมีส่วนร่วมกิจกรรมในวัด เห็นได้ว่า เด็กสมัยนี้เข้าวัดกันไม่เยอะ ทุกวันพระ จะเห็นเยอะสุดก็ตอนมาทำบุญแห่ไม้ค้ำศรี วันสงกรานต์ เด็กวัยรุ่นจะกลับมาเยอะสุด และยังแหย่กว่านั้น งานบุญ งานรื่นเริงในวัด บางปีมีรางวัลย้อนยุค หลายคนก็ตี๋มเปียร์ ตี๋มเหล้ากันในวัดเลย คิดว่าคนแก่สมัยก่อนเห็นแล้วคงรู้สึกไม่ดี อย่างผม คนอื่นหลายคนน่าจะไม่เห็นด้วยเช่นกัน” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางตี๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงประเพณีบายศรีสู่ขวัญที่ทำภายในหมู่บ้านว่า

“ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ บ้านเราก็อายุ่นะ บางทีอาจารย์ราชภัฏ ๆ และนักศึกษามาร่วมกิจกรรมอบรม มาวิจัย พ่อหลวง พวกพี่ อสม. ก็ทำประเพณีเรียกขวัญกำลังใจให้ ทั้งอาจารย์และนักศึกษาด้วย แต่พี่นะ บายบายศรีไม่ค่อยได้ ทำได้แต่องค์ประกอบเล็ก ๆ น้อย ๆ จะประกอบเป็นรูปทรงสวยงามไม่ได้หรอก คนในหมู่บ้านนี้ทำเป็นไม่กี่คน บางครั้งก็ต้องจ้างเขาทำ และไม่ค่อยมีแล้วด้วยประเพณีนี้ เมื่อก่อนเขาจะทำเรียกขวัญให้ลูก ๆ หลาน ๆ บางครั้งมีมหาวิทยาลัยมา ทำค่ายลูกเสือ ค่ายอาสาที่หมู่บ้าน รุ่นพี่เขาก็ทำบายศรีสู่ขวัญนะ ตอนนี้อยู่ไม่ค่อยมีแล้ว” (นางตี๋ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สมัยบรรพชนยังมีการทอผ้า ผู้สูงอายุที่อยู่ภายในชุมชนยังทันเห็นอยู่ การตีข้าวด้วยเครื่องตีข้าวก็ยังมีอยู่ ปัจจุบันก็ยังมีอุปกรณ์ เช่น ก็ทอผ้า เครื่องตีข้าว เกวียน เป็นต้น ที่เป็นร่องรอยของภูมิปัญญา ท้องถิ่นในอดีตหลงเหลืออยู่บ้าง ตามใต้ถุนบางบ้าน ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาที่สมัยก่อน คนในหมู่บ้านจะร่วมแรงกันหล่อเทียนด้วยความสามัคคีภายในชุมชนด้วยตนเอง แต่สมัยนี้เพื่อความรวดเร็วจะไปซื้อเทียนพรรษาสำเร็จรูปจากร้านส่งหมักหรือห้างสรรพสินค้าแทน จึงเห็นได้ว่าความเจริญและความสะดวกสบาย ตามกระแสวัตถุนิยมและโลกาภิวัตน์ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักใน วัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้านดั้งเดิม ทุกอย่างดำเนินการไปด้วยความสะดวกสบายมากขึ้นในโลกอนาคต ทั้ง ๆ ที่วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านผาแดง เป็นรากเหง้าของความเจริญของหมู่บ้านในสมัยบรรพชน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมชุมชน ถ้าผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน ตลอดจนคนรุ่นใหม่มาสร้างความเข้าใจ ร่วมกันถอดบทเรียน ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม ก็สามารถที่จะจัดทำแผนพัฒนาหรือฟื้นฟูความเจริญทางวัฒนธรรมในอดีตที่สื่อถึงความเจริญทางจิตใจให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง ทดแทนการไปฝึกฝน หลงใหลในความเจริญทางวัตถุจากโลกภายนอก สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ภายในชุมชนด้วย

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึง ปัญหาของประเพณี วัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน จำเป็นต้องประชุมถอดบทเรียนร่วมกันว่า

“เมื่อ 4 ปีแล้ว อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขามาถอดบทเรียนเรื่องแก่นใจใน หมู่บ้านเราที่วัด ๆ คิดว่าหมู่บ้าน ตอนประชุม พ่อหลวงควรเรียกลูกบ้านมาประชุมเยอะ ๆ มาพูดคุย เกี่ยวกับปัญหาชุมชน วิเคราะห์หาค่าศักยภาพ จุดเด่นในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนา รวมทั้งเรื่องประเพณี อาชีพต่าง ๆ ของหมู่บ้าน อยากให้มาวิเคราะห์ว่าบ้านเรามีจุดเด่นอะไรบ้าง ปัญหาอะไรบ้าง ประเพณีไหน เริ่มเปลี่ยนแปลง สูญหาย หรืออาชีพไหนที่เคยทำ และคนไม่ทำกันแล้ว และคิดว่าใครควรมีส่วนร่วม และจะพัฒนาทำแผนต่อไปอย่างไร เริ่มเมื่อไร ใครร่วมติดตามกิจกรรม ควรมาพูดคุยเสวนากัน อย่างน้อยปีละครั้ง 2 ครั้งก็ยังดี เพื่อให้วางแผนแนวทางพัฒนาให้ชัดเจนขึ้น” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. ปัญหาปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมที่มีความรู้และความสามารถเหลือ จำนวนน้อยลง

ปราชญ์ชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่เชี่ยวชาญภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะงานหัตถกรรม เช่น จักสานไม้ไผ่ ทำไม้กวาด ตีมีด เป็นต้น อาชีพเหล่านี้ ประธานกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น มีสมาชิกไม่กี่รายในหมู่บ้าน แต่ก็ยังขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนอยู่ แต่การตลาดและการจำหน่าย ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เพราะเครื่องจักสานเป็นสิ่งที่มีความยาก ถึงจำหน่ายได้ภายในหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มก็พอมีรายได้เพื่อยังชีพในแต่ละวัน สำหรับอาชีพตีมีด แต่เดิมมีนายปัญญา สุตา ปราชญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญเพียงรายเดียวของหมู่บ้านที่ยังเชี่ยวชาญอยู่ แต่ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว และปราชญ์ชุมชนดังกล่าวก็มีปัญหาสุขภาพตามวัยผู้สูงอายุ และขาดผู้สืบสานภูมิปัญญาในเรื่องนี้ด้วย จึงเป็นที่น่าห่วงและกังวล สำหรับงานอาชีพหัตถกรรมของบ้านผาแดงในอนาคต จะสูญหายไป เพราะคนรุ่นใหม่สมัยนี้ไม่ค่อยสนใจ และขาดผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมเหล่านี้

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมเหลือเพียงไม่กี่รายในหมู่บ้านว่า

“ตอนนี้ ปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้าน อย่างพ่อประเสริฐ พ่อของพ่อหลวงตอนนี้ ก็อายุ 70 กว่าละ ก็ยังทำจักสานอยู่ แต่อีกหน่อยคนแก่จากไป คิดว่าภูมิปัญญานี้ น่าจะหายไปจากหมู่บ้านแน่นอน ส่วนตีมีด ของนายปัญญา สุตา ก็ตอนนี้ทำไม่ไหวแล้ว อายุมากเช่นกัน พอ ๆ กับพ่อประเสริฐ ฟูไม่ได้ยืนแล้ว เรื่องอาชีพเพาะเห็ดก็มีที่กับอินดี้ (นายมัชวาน เวียงนาค) แหะเลยที่ยังพัฒนาต่อยอดทุกวัน แต่น่าเสียดาย ชาวบ้านไม่ร่วม ทำกันจริง ของแค่นี้ในหมู่บ้าน ก็อยากให้เห็นเป็นอาชีพเสริมด้วย เพราะคิดว่าถ้าไม่รื้อฟื้นวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หรือส่งเสริมอาชีพ ถ้าผู้นำ ๆ ไม่คำนึงจุดนี้ ไม่ตระหนักพัฒนาต่อ อนาคตบ้านเราต้องถอยหลังเข้าคลองแน่” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม อธิบายว่าหมู่บ้านมีปัญหาเหลือปราชญ์ชุมชนเพียงไม่กี่รายที่จะขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“การพัฒนาอะไรที่เป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาเก่า ๆ คิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยมาก ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มองข้ามในการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอย่างจักสานของ ผม ถ้าหมดรุ่นผม ก็หายไปจากหมู่บ้านแน่นอน รุ่นใหม่ ๆ ที่ทำพวกชิง เพาะเห็ด ก็ทำกันไม่กี่เจ้าในบ้านเรา จึงเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านเราเขาจะมองล้าสมัย และไม่คิดว่ามันจะพัฒนาหมู่บ้านเราได้ เพราะคนรุ่นใหม่ไม่ยอมทำกันแล้ว” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมของปราชญ์ชุมชนสู่ชน

รุ่นหลัง

ปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุของหมู่บ้าน หลายรายมีปัญหาสุขภาพ ทักษะการได้ยินไม่ค่อยดี บางรายก็มีโรคประจำตัว โรคเรื้อรัง ทายาทที่สานต่อวัยแรงงาน วัยกลางคนของหมู่บ้านก็ไม่มีแล้ว ถึงแม้ว่าปราชญ์ชุมชนจะมีทักษะทางวิชาชีพ มีฝีมือ ไม่ว่าจะเป็นการจักสานไม้ไผ่ การทำไม้กวาด เป็นต้น แต่ถ้าขาดการถ่ายทอดสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่ต้องการศึกษา การมีปัญหาสุขภาพของปราชญ์ชุมชนก็เป็นปัญหาอย่างมาก เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ของโรงเรียนผาแดงวิทยาที่ได้รับการส่งเสริมทักษะอาชีพจากปราชญ์ชุมชนของหมู่บ้าน มักจะไม่มีสมาธิและตั้งใจเรียนรู้งานประดิษฐ์ หัตถกรรมเหล่านี้ และเห็นว่าเป็นงานที่สร้างรายได้น้อย และอาศัยพรสวรรค์ ผนวกกับพรแสวงของแต่ละบุคคล และในสมัยนี้ คนรุ่นใหม่ที่จบมหาวิทยาลัย หรือเด็ก เยาวชน จะมีทางเลือกในสายอาชีพเยอะ จึงเลิกใส่ใจกับอาชีพของปราชญ์ชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน และมักไปหารายได้ ทำงานนอกหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่

นายเกียน เจ้าเล่หัตดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงปัญหาการถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชุมชนสู่คนรุ่นหลังภายในหมู่บ้านว่า

“เห็นได้ชัด คนรุ่นผม 70 กว่าแล้ว ตอนนี้หลายคน เริ่มทำอะไรไม่ได้แล้ว เด็กก็ไม่ค่อยสนใจคนแก่ และอาชีพดั้งเดิมของหมู่บ้านกันแล้วด้วย ปราชญ์ชุมชนที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน อย่างพ่อประเสริฐ พ่อของพ่อหลวง ที่จักสานทุกวันนี้ เขาก็ไปสอนเด็กทำอยู่นะ สานไม้ไผ่ ทำไม้กวาด เรียนไปก็จบ ๆ ไม่ได้เอาไปทำ ไข่ไร เวลาของเด็กจะอยู่กับการเรียนส่วนใหญ่ และกลุ่มไม่มีสมาธิเพิ่มขึ้น ขยายจำนวนคนทำของพวกนี้ในหมู่บ้านด้วย คือคิดว่าของพวกนี้ เด็กจะต้องเห็นแต่เกิด และผูกพัน และพ่อแม่ควรภาคภูมิใจ ก็ยอมรับว่าวันที่ภูมิปัญญาดั้งเดิมเก่าแก่ พวกจักสาน ตีมีด และประเพณีอื่น มันต้องถึงวันอวสานวันหนึ่ง ถ้าอยู่ถึงตอนนั้น เราก็ต้องทำใจยอมรับความ

เปลี่ยนแปลง สำคัญที่ผู้นำ ๆ ชาวบ้านด้วยว่าจะพัฒนา และฟื้นฟูได้ไหม” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากประชาชนไปสู่คนรุ่นหลังภายในหมู่บ้านว่า

“เด็กเดี๋ยวนี้ไม่เอาแล้ว งานฝีมือท้องถิ่นของบ้านเรา ใจมันไม่เย็นกัน ขอบอะไรสบาย ๆ และของพวกนี้มันขายถูก คนรุ่นใหม่ก็ไม่เห็นคุณค่ากันแล้ว ถึงจะเรียนกับคนเฒ่า ในหมู่บ้าน พวกจักสาน ทำไม้กวาด ก็เรียนทำให้ได้งู ๆ ปลา ๆ จากนั้นก็ไม่ทำเลย ทั้งเลย จึงเห็นว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านเราน่าจะไปไม่รอด ไม่ต่อเนื่องแล้ว” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

5. ปัญหาศีลธรรมที่เสื่อมโทรมและการเกิดบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีใน

ชุมชน

ความประหลาดและการปฏิบัติตนของสังคม มีทั้งคนดีและคนชั่ว มีทุกสังคม สำหรับบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ก็มีเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นพวกขโมยสิ่งของ ในชุมชน ทำลายป่า เผาป่า ทั้งขยะ การเสพสิ่งเสพติด การดื่มสุรา ของมีนเมาในชุมชน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวทำให้ชุมชนมีสมาชิกชุมชนที่เห็นแก่ตัว ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เผาป่า หาของป่ากัน และการดื่มของมีนเมาที่เป็นค่านิยมที่ประชาชนส่วนใหญ่จะดื่มกันเพื่อความสนุกสนาน คิดว่าเป็นการเข้าสังคมส่วนใหญ่ และมักจะเสพดื่มร่วมกันหลังเลิกงานช่วงเย็น เห็นทั่วไปที่ร้านค้าชุมชน แม้กระทั่งงานวัดที่มีประชาชนภายในหมู่บ้านร่วมงานรื่นเริง ท่ามกลางกิจกรรมทำบุญต่าง ๆ ก็มีประชาชนดื่มสุราในวัดเป็นจำนวนไม่น้อย จึงเห็นว่าศีลธรรมที่เสื่อมโทรม บางครั้งเกิดจากความมั่งง่าย และคนลอกเลียนแบบกัน ยึดปฏิบัติตามกัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้คุณธรรม และวัฒนธรรมชุมชนมัวหมอง ถ้าพ่อแม่ในครอบครัวเป็นตัวอย่างไม่ดี ไม่อบรมสั่งสอนบุตรหลาน อนาคตเด็กรุ่นใหม่ก็ปฏิบัติตามกัน และเกิดปัญหาอบายมุขภายในชุมชน สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน อาจเกิดปัญหาอาชญากรรม อุบัติเหตุ ที่สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในหมู่บ้าน และศีลธรรมที่เสื่อมโทรมนี้ ถ้าผู้นำชุมชนและประชาชนไม่ร่วมมือลงมือแก้ไข ปัญหา ปัญหาเหล่านี้จะขัดขวางส่งผลกระทบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนววัฒนธรรมชุมชนและชุมชนาริปไตยเป็นอย่างมาก

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง เล่าถึงปัญหาศีลธรรมภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปางว่า

“เป็นที่น่าห่วงอย่างมากสำหรับสังคมบ้านเรา อย่างงานบุญผ้าป่า ช่วงสงกรานต์ที่ผ่านมา คนก็ดื่มเหล้ากันเยอะ เพราะเป็นช่วงสนุกสนานของชาวบ้าน ก็กลัวจะตีกัน จะทะเลาะกัน อยากให้มี ชรบ. มาคุมเฝ้าอยู่ เรื่องยาเสพติดก็แก้ยาก ที่บ้านก็มีคนหนึ่งผู้ชาย เดินไปเดิน

มาทั้งวัน เมายา คนพวกนี้อารมณ์ไม่แน่นอน สร้างความหวาดระแวงต่อคนในชุมชน กลัวจะไปทำร้าย ชาวบ้าน ทำให้สูญเสียทั้งชีวิต และทรัพย์สินด้วย ในกลุ่มเด็ก นักเรียน ก็น่าเป็นห่วงเหมือนกัน เด็กดี ไม่ได้ เก่ง ไม่เก่ง กลัวถ้าลองยาเสพติดจะพาหลงผิดไปหมด และตอนนี้มีเดือนภัยบุหรีไฟฟ้าก็น่ากลัว มากเช่นกัน เด็กอยู่ในวัยคึกคะนอง หัวเลี้ยวหัวต่อ เราก็ห่วง อยากให้พ่อแม่ ครู ช่วยป้องกันและดูแล เป็นพิเศษ เรื่องเผาป่าอีก หน้าร้อนปีนี้ใหม่ทุกวัน คนเห็นแแก้ตัว มั่งง่าย ก็เริ่มมีให้เห็นมากขึ้น แม้จะมี มาตรการมาก็ตาม” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 31 มีนาคม 2567)

ทางด้านของพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึง ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรมภายในชุมชนว่า

“ความจริงเรื่องทางโลก ตู๊กก็ไม่ค่อยรู้เท่าไรนัก แต่ปัญหามีอยู่ อย่าง หมู่บ้านมิงงานศพ ก็มีคนตีมีเหล้ากัน ห้ามก็ไม่ได้ งานบุญทอดผ้าป่า อย่างมีรางวัลย้อนยุค ดีที่เขาทำนอก เขตรั้ววัด ก็มีตีมีเป็นปกติ เข้าพรรษา คนก็ตีมีกัน ร้านค้าชุมชนหน้าวัดและโรงเรียน ตั้งวงตีมีกันทุกวัน เป็นการยากที่จะแก้ไขปัญหอบายมุขพวกนี้ในหมู่บ้าน” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัด ผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

6. ปัญหาการพัฒนาชุมชนตามแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร”

ยังไม่เข้มแข็ง

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเป็นชุมชนที่ เข้มแข็งได้ด้วยการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางชุมชนาธิปไตย ทุกสถาบันต่าง ๆ ทุกภาคส่วนของหมู่บ้าน ทั้งสถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว จะต้องสามารถประสานงาน ทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ และดำเนินกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนผาแดงวิทยา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่คนใน พื้นที่ภายในหมู่บ้าน ส่วนสถาบันทางศาสนา วัดผาแดงมีพระสงฆ์ จำพรรษาเพียง 1 รูป สำนักสงฆ์ถ้า ผาแดงอีก 1 รูป ทำให้บุคลากรที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความเข้มแข็งของบวรในชุมชนมีจำนวนน้อย ทำให้ทุกวันนี้ ช่วงกลางวัน คนส่วนใหญ่จะไปทำไร่ ทำสวน สภาพแวดล้อมตัวหมู่บ้านจะค่อนข้างเงียบ เหมงมาก กิจกรรมของประชาชน บ้าน วัด และโรงเรียน จะไม่มีการขับเคลื่อนตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่จะ อยู่ในรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในช่วงงานทำบุญทอดผ้าป่า กิจกรรมประเพณีทางศาสนาก็มี ไม่กี่ครั้งต่อปี และมีกิจกรรมแข่งขันกีฬา เข้าค่ายอาสา ค่ายลูกเสือ ศึกษาฐานเรียนรู้อาชีพในชุมชน และทำกิจกรรมศาสนพิธีของทั้งประชาชน นักเรียนโรงเรียนผาแดง วิทยา ร่วมกันที่วัดผาแดงด้วย การจะทำให้การพัฒนาแนวทางบวรเข้มแข็งได้ภายในหมู่บ้าน หมู่บ้าน ควรจะมีแผนการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาเป็นชุมชนคุณธรรมเพิ่มขึ้น เพราะที่ ผ่านมาทางหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกชุมชนยังไม่เน้นการพัฒนาตรงจุดนี้เท่าที่ควร

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงการดำเนินงานที่ไม่เข้มแข็งของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตามหลักบรรณา

“ผมว่าการขับเคลื่อนระหว่างผู้นำชุมชน ชาวบ้าน วัด และโรงเรียน ถ้าดูความเข้มแข็งไม่ค่อยเท่าไรนะ กิจกรรมดูไม่ค่อยต่อเนื่อง คิดว่าขาดงบ ๆ ขาดปัจจัยต่าง ๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมด้วย อีกอย่างวัดก็มีพระสงฆ์รูปเดียว เป็นรักษาการเจ้าอาวาส สำนักสงฆ์ ๆ ก็มีอยู่อีก 1 รูป ครูที่โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในหมู่บ้าน คนลำปางบ้าง คนพะเยาบ้าง และย้ายกันแทบทุกปี อย่างกิจกรรมปลูกผักในโรงเรียน บางครั้งหมู่บ้านไม่มีงบสนับสนุน ต้องรอให้หน่วยงานอื่นมาช่วยสนับสนุนกล้าไม้ เมล็ดพันธุ์ด้วย” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายเกี่ยวกับปัญหาคความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมที่เป็นหลักบรรณา

“กิจกรรมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชาวบ้านนี้ เห็นไม่ค่อยทุกเดือนนะครับ สองเดือนที และจะมีในช่วงวันพระใหญ่ มาฆะ วิสาขะ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง สงกรานต์พวกนี้ ยิ่งช่วงโควิดมีปัญหา กิจกรรมพวกนี้บางอย่างถูกยกเลิก ความจริงวันทำการธรรมดา ก็สามารถขับเคลื่อนได้ ควรวางแผนกิจกรรมด้วย อย่างปีนี้ ก็จะทำบุญทอดผ้าป่าช่วงสงกรานต์ ซ่อมแซมโรงอาหารของโรงเรียนและกุฏิวัด และมีแข่งกีฬาอีกด้วย ที่ผ่านมาฟาร์มเห็ดของผม ก็ส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ๆ ในการเป็นฐานหนึ่งของการเข้าค่ายพักแรม เดินทางไกล ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ศึกษาการเพาะเห็ดด้วย” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

2.3.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตั้งแต่การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้ประเพณี วัฒนธรรมนิยมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา หากผู้นำชุมชนและประชาชนไม่ร่วมกันสานต่อ วัฒนธรรมชุมชนเหล่านี้ ก็จะสูญหายไปตามกาลเวลา คุณธรรมของประชาชนก็จะเสื่อมโทรมลง มีความเห็นแก่ตัวตามกระแสวัตถุนิยม และแสวงหาเงิน ฟังพามีอิทธิพล มากกว่าประชาชนในชุมชนจะพึ่งพาตนเอง และส่งผลให้รายได้จากการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนลดลง ประชาชนก็จะไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และจำแนกประเด็นเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหาหมู่บ้านขาดการบริหารจัดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถึงแม้ว่าจะมีแผนการพัฒนาหมู่บ้าน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาประเพณี วัฒนธรรมภายในหมู่บ้านบ้างเล็กน้อย แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ค่อยมีการขับเคลื่อนเท่าที่ควร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาชีพดั้งเดิม โดยเฉพาะพวกหัตถกรรมภายในชุมชน ไม่มีการขยายผลไปสู่ครัวเรือนอื่นทั่วทั้งหมู่บ้าน จะมีปราชญ์ชุมชนและสมาชิกไม่กี่รายที่ยังขับเคลื่อนกิจกรรมอยู่ และกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับงานหัตถกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุทำกัน ไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการ และระเบียบกติกาคือเป็นรูปธรรม ขาดการจัดทำแผนการดำเนินงาน ส่งผลทำให้การบริหารจัดการของกลุ่มดังกล่าวไม่เป็นระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ทางการตลาด ผลิตภัณฑ์จำหน่ายในราคาตนเองและมีลูกค้าเฉพาะในชุมชนเท่านั้น จึงทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงชีพเท่าที่ควร

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงการขาดการบริหารจัดการที่ดีของการขับเคลื่อนประเพณี และวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านว่า

“หมู่บ้านเรามีปัญหาเรื่องงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก ถึงบางกลุ่มอาชีพจะตั้งกรรมการ แต่ก็ขาดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง และไม่ทำระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษรที่ตกลงร่วมกัน การประชุมขับเคลื่อนเรื่องนี้ก็ไม่ต่อเนื่อง กิจกรรมอาชีพใด ๆ ก็ทำกันไม่กี่คน ไม่มีการขยายตัวไปบ้านอื่น และในอนาคตถ้าหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำศูนย์เรียนรู้ ๆ แหล่งวัฒนธรรม ก็คิดว่ายาก เพราะผมว่ายังมีปัญหาเรื่องสถานที่ และต้องอาศัยงบประมาณต่าง ๆ รวมทั้งสวัสดิการชุมชนด้วย” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ในส่วนของนายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาการบริหารจัดการกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“จากเท่าที่ทำกิจกรรมร่วมกับตู้ กับวัดมาโดยตลอด ประชุมประจำเดือน ถ้าวางก็เข้าตลอด พบว่าเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนส่วนใหญ่จะมองข้าม จะสอบถามเกี่ยวกับอะไรที่เป็นรายได้ เงินจากกองทุนต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านที่นี้ละ ส่วนทางคณะกรรมการหมู่บ้านก็ไม่มีเวลาและความพร้อมที่จะวางแผนพัฒนาทางด้านประเพณีหมู่บ้านตรงจุดนี้ด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. ปัญหาผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกระจุกตัวเฉพาะกลุ่มประชาชน ชุมชนที่อาวุโสของหมู่บ้านเท่านั้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน โดยเฉพาะงานหัตถกรรม เช่น จักสานไม้ไผ่ ตีมีด เป็นต้น เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาร้อยกว่าปี และจะมีปราชญ์ชุมชนผู้สูงอายุที่อาวุโสภายในหมู่บ้านทำกันไม่กี่ราย บางรายก็อายุมาก ทำงานไม่ได้แล้ว ถึงแม้จะมีการสอนงานเหล่านี้ให้แก่เด็กและเยาวชน ก็ไม่ค่อยมีเวลามากในการขับเคลื่อน เพราะเด็กนักเรียนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการศึกษาเล่าเรียนหนังสือ และกลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้ก็ไม่ค่อยมีสมาธิ มีความตั้งใจกับงานที่ประณีตละเอียดเท่าที่ควรด้วย ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้อาจจะสูญหายไปจากหมู่บ้านในอนาคต

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวว่าปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่เจ้าของภูมิปัญญาเป็นผู้สูงอายุว่า

“คนแก่ คนเฒ่าในหมู่บ้านก็ลดลงเหลือน้อยลงทุกวัน อาชีพเก่าแก่ดั้งเดิมสมัยก่อน เช่น ตีมีด จักสาน เป็นต้น คนที่ทำมีไม่กี่คน ตอนนั้นก็คนแก่ทั้งนั้นที่ทำ รุ่นลูกหลานไม่ค่อยทำกันแล้ว ยังพอมิทำไม้กวาดนี้พอทำได้บ้าง สมัยก่อนหมู่บ้านก็ทำยาสูบ หาของป่า พวกเปลือกสาจำหน่าย เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ยังมีให้พบอยู่เลย ตอนนี้อย่างหมดแล้ว อย่างยาสูบ ก็ยังมีร่องรอยของโรงงานบ่มใบชาแถวบ้านบน บ้านทุ่งคืออยู่ ส่วนพี่คิดว่า ถ้าอีกหน่อย งานจักสาน ถึงจะช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุ แต่รายได้ก็ไม่เพียงพอ และคนสมัยนี้ไม่เอาถิ่น ก็จะมีคนทำไม่เป็น อนาคตของพวกนี้ก็จะหมดไป ทางเลือกในการพัฒนาอาชีพของบ้านเราก็น้อยลงตาม” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงปัญหาปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมชุมชนกระจุกตัวส่วนใหญ่ ปราชญ์ชุมชนเป็นผู้สูงอายุว่า

“อาชีพเก่า ๆ ดั้งเดิม อย่างหัตถกรรม จักสานที่ผมทำ เขาทำมานานแล้ว เพราะบ้านเรามีไม้ไผ่เยอะ คนสมัยก่อนว่างจากการเก็บเกี่ยว ปลูกข้าว ว่างงานเขาก็ชอบมาสานไม้ไผ่กัน ทำไม้กวาดก็มีบ้าง จนเวลาผ่านไป เด็กรุ่นลูกหลาน เขาเริ่มไม่สนใจกัน ก็เหลือแต่คนแก่ ๆ แบบผม ไม่ก็หลังที่ยังทำกันอยู่ เพราะขาดคนสืบทอด คิดว่าสังคมเปลี่ยนไป เวลาเปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจงานฝีมืออาชีพพวกนี้ด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

3. ปัญหาประชาชนขาดการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน และทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

ความเจริญทางวัตถุเริ่มเข้ามาภายในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่มีการพัฒนาเส้นทางถนนเข้าสู่หมู่บ้านจากลูกรัง เป็นคอนกรีต ลาดยาง เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว กระแส

ทุนนิยมต่าง ๆ ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป ความสมัครสมานสามัคคีของคนในหมู่บ้านเริ่มหายไป เป็นไปตามกระแสตะวันตก เริ่มมีการแข่งขัน ต่างคน ต่างทำงานของตัวเอง รวมทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่เริ่มไปศึกษาและทำงานภายนอกหมู่บ้าน เห็นความเจริญของโลกภายนอกมากขึ้น จึงทำให้ไม่ค่อยมีกลุ่มเด็ก เยาวชนหวงแหนวัฒนธรรมชุมชน ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านเท่าที่ควร จารีต วัฒนธรรมที่เก่าแก่ก็สูญหายบ้างไปตามกาลเวลา ความต้องการมีรายได้จากการเกษตรก็มากขึ้น ชาวบ้านเริ่มตัดไม้ทำลายป่า เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด พืชผลทางการเกษตรต่าง ๆ มีการทำไร่ เลื่อนลอย ปลูกพืชหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน ทำให้ป่าชุมชนรอบหมู่บ้าน มีต้นไม้ค่อยลงไปมาจาก ครั้นอดีต

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา บอกถึงผลกระทบจากการที่ความเจริญสมัยใหม่เข้ามาในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัด ลำปางว่า

“ตั้งแต่เขาสร้างถนนเข้ามาบ้านเรา ยุคถนนดินแดง ลูกวิ่งหมดไป คนเข้าออกหมู่บ้านง่ายขึ้น ก็เริ่มมีคนต่างถิ่น คนแปลกหน้า เข้ามาในหมู่บ้าน และเริ่มไปเรียนหนังสือ ที่พะเยา บางคนไปตั้งแต่เล็ก ไม่ค่อยอยู่บ้านเรา ค่านิยมก็เปลี่ยนไป คนเริ่มหัวสูง ไม่สนใจอะไรที่ ล้าสมัย เรียบง่ายในหมู่บ้านเราแล้ว และชาวบ้านก็เริ่มตัดต้นไม้ เพื่อขยายพื้นที่ทำไร่ข้าวโพด ชิงพวกนี้ ป่าไม้ลดลงไปเยอะมากจากเมื่อก่อน ถ้าสิ่งเหล่านี้ ชาวบ้านไม่ร่วมกันปลูกฝัง คนก็จะละเลยปฏิบัติ หมู่บ้านจะมีคนเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น คนจะไม่เสียสละ ความสามัคคีของชาวบ้านก็จะไม่มีให้เห็นแน่นอน” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

ในส่วนของนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อธิบายเกี่ยวกับปัญหาการขาดความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านว่า

“คนสมัยนี้ จะสบายขึ้นกว่าเมื่อก่อน และเริ่มมีนิสัยมักง่าย พวกที่ทิ้ง ขยะ บุหรี่รีไรด์บ้านเราก็มีย และมีพวกเผาไฟในช่วงหน้าร้อน ป่าบ้านเราจะไหม้แทบทุกวัน พวกเห็น แก่ตัวก็มีเยอะขึ้นเรื่อย ๆ และเด็กบางคนหัวสูงกัน จะให้มาสนใจอะไรเก่า ๆ โบราณ ของเก่าดั้งเดิมใน บ้านเรา เด็กมันไม่ค่อยสนใจแล้ว ไปตามกระแสใหม่ ไปตามเวลา ตรงนี้หมู่บ้านต้องยอมรับอนาคตที่ จะเกิดขึ้นได้ในหมู่บ้านว่า อีกไม่นาน งานบุญ ประเพณีบ้านเราเก่า ๆ บางอย่างจะสูญหายตามเวลา” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

4. ปัญหาที่มีผู้สร้างสรรค์และสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชนไม่กระจาย

ภายในหมู่บ้าน

กิจกรรมส่งเสริมรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีปัญหาการขาดวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน หมู่บ้านไม่สามารถรวมตัวประกอบอาชีพเสริมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ซิง เป็นต้น รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชนเบื้องต้น คนส่วนใหญ่จะมองว่าอาชีพเสริมเหล่านี้เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน มีปัญหาผลผลิตทางการเกษตรมากมาย และสมาชิกชุมชนขาดความขยันหมั่นเพียรในการทดลองเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ จากอาชีพดังกล่าว จึงละทิ้งอาชีพเหล่านี้ กลับไปเป็นเกษตรกรทำสวน ปลูกข้าวโพดเหมือนเดิม สมาชิกชุมชนคนใดที่เลิกกิจการ ไม่รวมกลุ่ม ก็จะไม่ได้รับรายได้เสริมตรงจุดนี้ การต่อยอดและขยายผลของอาชีพจากวัฒนธรรมชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้น ใครที่ทำก็มีรายได้ ใครที่ไม่ทำก็ไม่มีรายได้ คราวเรือนไม่กระจาย ประมาณ 2-3 คราวเรือน ยังทำฟาร์มเพาะเห็ดและเลี้ยงจิ้งหรีด ก็จะมีรายได้จากการทำผลิตภัณฑ์ชุมชน มีตลาด และมีการพัฒนาทักษะ ต่อยอด ขยายผลอาชีพ เรียนรู้อย่างไม่จบสิ้น

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงการสร้างรายได้จากอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้านที่มีคนขับเค็ลื้อนและถ่ายทอดไม่กระจายว่า

“อาชีพอย่างจักสาน เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด เหลือคนทำจริงไม่เยอะแล้ว จักสานก็เป็นของพวกผู้สูงอายุ ยังดีที่เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด มีผม แม่ผม อาแจ่ม (นางสาววรางคนา ใจดี) เขายังทำกัน แต่ปัญหาคือ หาสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมไม่ได้ อย่างขุนนางฟาร์มของผมก็ขึ้นทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับเกษตร ฯ เรียบร้อยแล้ว พุดตรง ๆ ถึงจะมีหน่วยงานสนับสนุน คนส่วนใหญ่บ้านเรา เขาก็ไม่ทำ ไม่เอาแล้ว ถึงมาให้เราสอนเพาะเห็ด ขอคำแนะนำ ก็ไม่ทำอยู่ดี แทนที่จะมีรายได้เสริมตรงอาชีพพวกนี้ ชาวบ้านก็เหมือนตัดโอกาสในการพัฒนา สร้างรายได้ให้ตนเอง และหมู่บ้านจริง ๆ” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน จะมีครัวเรือนไม่กี่หลังคาเรือน ถึงแม้จะไม่มีการสร้างที่พัก โฮมสเตย์ภายในหมู่บ้าน แต่สมาชิกชุมชนเพียงไม่กี่รายที่เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการประสานการท่องเที่ยวกับบริษัทท่องเที่ยว และมีภาคีต่างถิ่น ทำให้บ้านผาแดง มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หมู่บ้านก็จะมีเที่ยวปั่นจักรยานในหมู่บ้านในช่วงฤดูหนาว มาผจญภัยเดินสำรวจธรรมชาติในถ้ำต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ไหว้พระที่สำนักสงฆ์เดินศึกษาเส้นทางเกษตรของหมู่บ้าน และจะคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการทำอาหารจาก

ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน บริการด้วยอาหารจากเห็ด จิ้งหรีด รวมทั้งอาหารไทย อาหารจานเดียว อาหารพื้นเมือง เป็นต้น และสาเหตุปัญหานี้ เกิดจากผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านตรงจุดนี้ ทำให้หมู่บ้านขาดการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย และไม่มีแนวทางที่จะริเริ่มพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

เช่นเดียวกับนางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงปัญหาคณะกรรมการหมู่บ้านไม่ให้ความสำคัญของการส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า

“ที่กับลหวงที่วัด ๗ สนใจจะพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว วันก่อนก็ไปสำรวจถ้ำน้ำออกกู ถ้ำเจ้าพระยาถ้ำกัน แต่ตอนนี้ฝนตก และหญ้ารก ถ้ำเจ้าพระยาจะเดินไปยากหน่อย ถ้ำน้ำออกกู พอไปได้ ข้ามห้วยไป เคยพาฝรั่งไปแถวสำนักสงฆ์ มีฝาย เขาบอกเขาชอบมาก อยากพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ผู้นำ ๗ นีดี ไม่มองจุดนี้เลย อย่างที่บอก วัน ๗ เอาแต่เข้าสวน วันก่อน รองผู้ว่า ๗ เขามาหมู่บ้านเรา ก็ไม่พาเขาไปเที่ยว ไปดูสำนักสงฆ์” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

5. ปัญหาขาดการเชิดชูเกียรติของปราชญ์ชุมชน และบุคคลที่สร้างคุณประโยชน์แก่หมู่บ้าน

ปัญหาสำคัญของการรวมตัวของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ การแบ่งกลุ่ม แบ่งพรรค แบ่งพวกภายในหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชนหรือเกษตรกรตัวอย่างที่เชี่ยวชาญของหมู่บ้าน และมีรายได้มากกว่าครัวเรือนอื่น ๆ ของชุมชน มักจะเกิดอคติต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนบางส่วน เกิดความรู้สึกไม่พอใจบุคคลที่เก่งกว่า ดีกว่าตนเอง ผู้นำชุมชนไม่เคยยกย่อง เชิดชูเกียรติประชาชนในชุมชน แม้จะมีปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านไปสร้างผลงานนอกชุมชน เช่น งานส่งเสริมอาชีพสตรี งานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น ก็ไม่เคยประกาศในการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ทำให้ประชาชนไม่เห็นแบบอย่างของกลุ่มดังกล่าว สิ่งเหล่านี้จะส่งผลทำให้เกิดความบั่นทอนทางจิตใจของสมาชิกชุมชนร่วมกัน ประชาชนขาดความสามัคคี วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมก็ไม่มี ความเข้มแข็ง และความมีอคติของสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ จะส่งผลการพัฒนาหมู่บ้านตามแนววัฒนธรรมชุมชนด้วย

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงปัญหาของกลุ่มผู้นำชุมชนกับคณะกรรมการหมู่บ้านกับการไม่ลงรอยกันเรื่องการขับเคลื่อนอาชีพของตนเองว่า

“คนบ้านนี้ก็แปลก อย่างที่พี่เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด คนเขาไม่ทำกัน ชาวบ้านไม่มารวมกลุ่มกัน มีพี่กับบินดี (นายมัชวาน เวียงนาค) ทำกันแค่นั้น ทั้งผู้ช่วย ๗ ทั้ง อบต. ก็มาหาว่าพี่ข้ามหน้าข้ามตาพวกเขา อย่างพี่ทำเห็ดเอง ก็มาว่าเอาดีคนเดียว ทั้งที่จริง ไม่มีส่วนร่วม ไม่

มารวมกลุ่มกันเองต่างหาก ถ้าถามเรื่องกิจกรรมเชิดชูเกียรติ ๆ ชาวบ้านได้รับรางวัลเทรอ กรรมการหมู่บ้านนี้ไม่มีเลย ไม่เคยเล่าในที่ประชุมประจำเดือน อย่างน้อยคนเฒ่า คนแก่ ชาวบ้าน เขาจะรับรู้จะได้เห็นแบบอย่าง อย่างว่าแต่พี่ คนอื่นที่อาจได้รับรางวัลด้วย ถ้าได้เล่า เมื่อเขาจะได้ไปเล่าให้ลูกหลาน คนที่บ้านฟังต่อ” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงการขาดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เชิดชูเกียรติผู้ที่ได้รับรางวัล ประกาศเกียรติคุณจากหน่วยงานต่าง ๆ ว่า

“อย่างบ้านเรา มีผู้ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่น มีปราชญ์ชุมชนดีเด่น ทางหมู่บ้านเขาไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าไร อาจมาจากคนบ้านเรา แยกพรรค แยกพวก ไม่ค่อยผูกกัน หมู่บ้านจึงไม่ให้ความสำคัญของเรื่องนี้ แต่ส่วนตัวพี่คิดว่าถ้ามีการพูดกล่าวในที่ประชุมประจำเดือน อย่างน้อยทำให้ชาวบ้านได้รับทราบ และเห็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานของบุคคลพวกนั้น และคนที่ได้รางวัล เขาจะได้มีกำลังใจทำงานต่อไปด้วย” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2.3.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การที่กิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนสามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ จะมีความยั่งยืน และสามารถพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้าได้ สมาชิกชุมชนจะต้องวางแผนร่วมกันในการกำหนดกิจกรรมติดตามและประเมินผลด้วย โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านด้วย ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนจะต้องร่วมมือกัน และหมู่บ้านควรมีการออกแบบจัดทำเอกสารให้ชัดเจนในการประเมินผลกิจกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยวัฒนธรรมชุมชน และการส่งเสริมกิจกรรมสร้างคุณธรรมภายในหมู่บ้าน เพราะบ้านผาแดงขาดการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน จึงทำให้สมาชิกชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ก็จะมีคนให้การมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าวลดลง และอาจสูญหายไปในอนาคต ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนได้ดังนี้

1. ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเพณีภายในชุมชน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกงาว จังหวัดลำปาง จะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังคงต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และ

อาศัยความร่วมมือจากโรงเรียน สถานศึกษา ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และทักษะการปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชุมชนสู่เด็กนักเรียนและเยาวชนของโรงเรียนผาแดงวิทยา ถ้าหากช่วงมีหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยมาสนับสนุนงบประมาณพัฒนาอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำไม้กวาด การจักสานไม้ไผ่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขิงและขมิ้น เป็นต้น สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะรวมตัวกันตอนมีหน่วยงานมาอบรมพบเสร็จกิจกรรม ก็จะมาร่วมกิจกรรม หรือถ้านัดหมายการทำกิจกรรมกลุ่ม ก็จะเหลือเพียงไม่กี่รายที่ยังดำเนินกิจกรรมอยู่

นายพนตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาการติดตามและประเมินผลอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านว่า

“อาชีพที่ส่งเสริมในหมู่บ้าน ทั้งจักสาน เถิด ทำขิง นี้ อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาจะเป็นทั้งวิทยากรแนะนำแนวทางการพัฒนา จะเห็นว่ามีปัญหาขาดความต่อเนื่องมาก เพราะเขาทำวิจัยด้วย เขาจะติดตามเอาข้อมูล ก็พบว่ามีปัญหาชาวบ้านจะมารวมตัวกันทำ ตอนอาจารย์มาอบรมเท่านั้น พออาจารย์ไป ตอนอบรมเสร็จ ก็หายกันไปเลย อย่างเตอบเพื่อทำขิงแปรรูปก็ไม่ได้ใช้ เลยไปให้แจ่ม (นางสาววรางคณา ใจดี) ช่วยเก็บดูแล” (นายพนตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ความเจริญเข้ามาภายในหมู่บ้าน สำหรับกิจกรรมการอนุรักษ์รักษาประเพณีดั้งเดิมบางอย่างภายในหมู่บ้าน ที่เป็นประเพณีที่อาศัยความสามัคคี และความเอื้ออาทรของคนภายในชุมชนได้หมดไปจากหมู่บ้าน และแทบไม่หลงเหลือแล้ว เช่น ประเพณีตานต้อต ประเพณีสู้ขวัญข้าว เป็นต้น เพราะปัจจุบันนี้ สังคมเริ่มดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคล ไม่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม เหมือนสังคมในอดีตสมัยก่อน และการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชนในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีขาดความต่อเนื่อง ขาดการติดตามกิจกรรมร่วมกัน มีแผนการดำเนินงานที่ไม่ชัดเจนเป็นที่ประจักษ์ในหมู่บ้าน ถ้าสถาบันชุมชนและการขับเคลื่อนแนวทางด้วยหลักบรรพชนของหมู่บ้านขาดความเข้มแข็ง การสืบสานวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่รุ่นลูกหลานก็จะขับเคลื่อนไปได้ยาก และสูญหายไปในอนาคต ค่านิยมที่ดีก็จะสูญหายไป สังคมเริ่มเสื่อมโทรมในเรื่องศีลธรรมมากขึ้น เนื่องจากกระแสวัตถุนิยมที่ล้นหลามเข้ามาภายในหมู่บ้านปัจจุบัน

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงการขาดการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลวัฒนธรรม และประเพณีภายในหมู่บ้าน ทำให้ประเพณีบางอย่างสูญหายไปอย่างน่าเสียดายว่า

“ถ้าพูดถึงประเพณีที่หายไป ก็มีเยอะ ที่นี่ก็ออก ก็มีตานต๋อด ลู่ขวัญ ข้าว จำได้สมัยก่อนมี เดียวนี้ผ่านไปนานแล้ว ของพวกนี้หายไปหมด เราเห็นประเพณีรู้สึกว่าคุณใน หมู่บ้าน รักใคร่กลมเกลียวดี อยู่ดี ๆ ก็ไม่ทำกันเลยช่วงหลัง หายไปตามเวลา น่าเสียดายมาก เพราะ คนเขาไม่ร่วมสานต่อ เด็กเดี๋ยวนี้ ไปถามดี คิดว่าไม่รู้จักกันแล้ว ตานต๋อด” (นายเกียน เจ้าเล่หัตติ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2. ปัญหาขาดการจัดทำเอกสารประเมินชุมชนคุณธรรม

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีหน่วยงานที่มาสสนับสนุนการส่งเสริมชุมชนคุณธรรม โดยเฉพาะสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง แต่สภาองค์กรชุมชน ดังกล่าวได้หยุดขับเคลื่อนกิจกรรมเป็นระยะเวลาานาน แต่ถ้าผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมของหมู่บ้านร่วมกับสมาชิกชุมชน สามารถจัดทำแบบติดตามและประเมินผลพัฒนาชุมชนคุณธรรมได้ แต่เนื่องจากภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้านมีค่อนข้างมาก ถ้าพิจารณาถึงประเด็นการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมของหมู่บ้านจึงไม่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง แต่การดำเนินการตามหลักบวร บ้าน วัด และโรงเรียนยังมีการดำเนินกิจกรรมบ้าง แต่ยังขาดการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรม ไม่มีเอกสาร ข้อมูลองค์ความรู้ที่จัดทำอย่างเป็นรูปธรรม และไม่มีการติดตาม ประเมินผลกิจกรรมดังกล่าว โดยการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมภายในหมู่บ้าน ถือเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านให้เข้มแข็งขึ้นได้

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการหยุดชะงักของการขับเคลื่อนสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้องในการส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีของหมู่บ้านว่า

“ก่อนหน้านี้ มีสภาวัฒนธรรมตำบล ๆ เขาจัดประชุมนะครับ ของ อบต. กองการศึกษา ศาสนา ๆ เขาจะเรียกประชุมที่ อบต. พูดคุยแนวทาง วางแผนในการขับเคลื่อน วัฒนธรรมของทุกหมู่บ้านในตำบลบ้านร้อง แต่ตอนนี้หยุดขับเคลื่อนแล้ว ตั้งแต่โควิด ปี 2563 ไม่ได้ ประชุมมานานแล้ว ใจจริงอยากให้กลับมาประชุมอีก เพราะสภาวัฒนธรรม วัฒนธรรมระดับอำเภอ จังหวัด ๆ ตอนนี้ก็มีอยู่ ตอนนี้มาตรการโควิดคลี่คลายแล้ว คิดว่าวัฒนธรรมจังหวัด ๆ เขามาติดตาม แ่นนอน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึง ปัญหาการติดตามและประเมินผลชุมชนคุณธรรมของหมู่บ้านว่า

“เรื่องการติดตามและประเมินผลชุมชนคุณธรรมของหมู่บ้านยังไม่มี คิดว่าทางพ่อหลวง ผู้นำ ๆ ต้องเข้าใจ ทราบแนวทางเสียก่อน และมาแจ้งกับลูกบ้าน เรื่องนี้ยังไม่ ขับเคลื่อนเป็นรูปธรรม และไม่ชัดเจน ถึงหมู่บ้านไม่ได้ขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมเหมือนบ้านอื่น แต่ทุก

บ้านก็ควรจะขับเคลื่อน มันควรมีตัวชี้วัดให้ทราบโดยทั่วกันด้วย ตู๊ก็เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านเกือบทุกเดือน ก็จะช่วยเสริมเรื่องนี้ได้ และกิจกรรมอันไหนที่หมู่บ้านยังไม่เคยทำ ก็จะต้องทำแผนดำเนินการ และควรมีเอกสารช่วยประกอบ ประเมินการขับเคลื่อนก็ดี อย่างน้อยเดือนหนึ่ง ขับเคลื่อนกิจกรรม ชุมชนคุณธรรม ส่งเสริมประเพณี กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เดือนละ 2 ครั้ง ก็ถือว่าดีแล้ว” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการสร้างเสริมวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ไม่รู้จักประวัติและชุมชนของตนเอง รวมทั้งมีค่านิยมตามกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านไม่มีความพร้อมในการขับเคลื่อนกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนหมู่บ้านยังกำหนดโครงการสำหรับพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควร และสาเหตุของปัญหาดังกล่าวอีกอย่างคือ สมาชิกชุมชนไม่สามารถคิดนอกกรอบที่จะนำวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหมู่บ้านได้ กิจกรรมการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก เพราะสมาชิกชุมชนไม่สามารถปรับระบบคิดและกระบวนการทัศนในการสร้างเสริมวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ส่งผลทำให้ประเพณีแบบล้านนาดั้งเดิมบางอย่างสูญหายไปตามยุคสมัย เพราะประชาชนไม่ให้ความสำคัญ วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน รวมทั้งปราชญ์ชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญวัฒนธรรมเฉพาะด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเหลืออยู่ไม่กี่คน จนส่งผลทำให้เกิดปัญหาการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ชุมชนสู่คนรุ่นหลัง ทำให้การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่ยั่งยืนและไม่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม เพราะคนรุ่นหลังส่วนใหญ่จะไปศึกษาและทำงานนอกพื้นที่ในการสร้างความก้าวหน้าหารายได้มากกว่า รวมทั้งกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยมที่เข้ามาภายในหมู่บ้าน ส่งผลทำให้เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมและมีบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีในชุมชน ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะมีสถาบันต่าง ๆ ทั้งโรงเรียน วัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็ยังประสบปัญหาการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตามหลักบรรทัดฐานที่เข้มแข็งเท่าที่ควร สาเหตุมาจากหมู่บ้านขาดการจัดทำแผนพัฒนาเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนคุณธรรม และวัฒนธรรมชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการขับเคลื่อนกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง และขาดความยั่งยืน ผลกระทบด้านลบอื่น ๆ ก็ตามมา เช่น ปัญหาการขาดการบริหารจัดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน รวมทั้งปัญหาปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชน มีสมาชิกชุมชนขับเคลื่อนไม่กี่ราย เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปขิง กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น และหมู่บ้านขาดกิจกรรมเชิดชูเกียรติปราชญ์ชุมชนและบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่หมู่บ้าน ทำให้สมาชิกชุมชนไม่เห็นแบบอย่างและองค์ความรู้ของบุคคลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาตนเองด้วย และสำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการ

ติดตามและประเมินผลของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ก็มีปัญหาในเรื่องการขาดความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีชุมชน การส่งเสริมชุมชนคุณธรรมยังไม่มี การจัดทำเอกสารการประเมินที่เป็นรูปธรรม และขาดการจัดทำแผนพัฒนา กิจกรรมชุมชนคุณธรรมด้วย

2.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพา

ตนเอง

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิถีชีวิตผูกพันกับการเกษตรมาแต่ดั้งเดิม และประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่มีภายในชุมชน ก็ส่งผลทำให้หมู่บ้านเกิดกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ มากมาย เป็นอาชีพที่มีความหลากหลาย แต่การที่หมู่บ้านมีปัญหาการรวมกลุ่มของอาชีพที่เป็นเศรษฐกิจชุมชน และประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านยังอาศัยการพึ่งพางบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ กิจกรรมที่พึ่งพาตนเองก็ลดลง สมาชิกชุมชนจะแสวงหารายได้จากงบประมาณของหน่วยงานมากกว่าที่จะพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของหมู่บ้านให้พัฒนา และขยายตัวในอนาคต และเป็นไปได้อย่างยั่งยืน และหมู่บ้านยังขาดการจัดทำแผนการดำเนินงานที่แน่นอน จึงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านเป็นไปได้ล่าช้า และทำให้ผู้ศึกษาได้แยกประเด็นหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามการพัฒนาแนวชุมชนอาชีพได้ดังนี้

2.4.1 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ปัญหาจากการที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีข้อมูลชุมชนที่ไม่ชัดเจน นอกจากข้อมูลวัฒนธรรมชุมชนแล้ว ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนก็เช่นกัน ได้แก่ ข้อมูลรายได้ ข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่าย ข้อมูลกองทุนชุมชน ข้อมูลองค์ความรู้อาชีพภายในหมู่บ้าน ข้อมูลหนี้สิน เป็นต้น และข้อมูลไม่มีการแจ้งให้ประชาชนรับทราบ ขาดการจัดทำข้อมูลที่เป็นระบบ และเป็นปัจจุบัน และจะส่งผลต่อการจัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพราะประชาชนไม่ทราบรายละเอียดโครงการในด้านดังกล่าวที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นของปัญหาการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาการขาดแผนพัฒนากิจกรรมธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชน

ของหมู่บ้าน

ธุรกิจชุมชนที่มีอยู่ในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในปัจจุบันนี้ เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกชิง การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น สมาชิกชุมชนยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพได้อย่างสมบูรณ์ แต่ละครัวเรือนจะประกอบอาชีพด้วยความเป็นปัจเจกบุคคลสูง การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มักจะทำเป็นครัวเรือนของตนเอง แม้จะมีกิจกรรมและโครงการภายในแผนชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ แต่หมู่บ้านยังไม่สามารถบริหารจัดการพัฒนาอาชีพได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยงบประมาณจากภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภองาว สำนักงานเกษตรอำเภองาว คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภองาว เป็นต้น และสมาชิกชุมชนถึงแม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มอาชีพเบื้องต้น แต่ก็ขาดการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมธุรกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้กิจกรรมธุรกิจชุมชนไม่มีการต่อยอดและเพิ่มรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการไม่มีแผนกิจกรรมของกลุ่มอาชีพภายในบ้านผาแดงว่า

“กลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มของหมู่บ้าน ไม่เคยทำแผนพัฒนาขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มเลย และคิดว่าก่อนที่จะทำแผน ๆ ทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะกลุ่มจักสาน กลุ่มข้าวโพด กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทำชิง เห็ด จิ้งหรีด และกองทุนที่อยู่ในบ้านเรา ควรมีข้อมูลกลุ่มอาชีพ อย่างทะเบียนสมาชิก ระเบียบ ใครมีอะไร ก็เสนอโครงการดี ๆ ควรมีการเตรียมข้อมูลรายละเอียดมาชี้แจงให้ชัดเจน ที่สำคัญต้องพยายามนัดมาคุย มาประชุมกันด้วย ถึงบางช่วงคนไม่ว่าง หายกันไปเก็บเกี่ยว ก็ต้องเรียกมาให้ได้ ถ้าอยากให้กลุ่มอาชีพเดินหน้าต่อ และหมู่บ้านก็มีวิสาหกิจชุมชน ๆ ชาวบ้านสามารถร่วมเป็นเจ้าของได้ทุกคน แต่ต้องรวมตัวกันและขับเคลื่อนด้วยครับ” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรอำเภองาว มีจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชบ้านผาแดง เป็นต้น กลุ่มดังกล่าวนี้มีประชาชนชุมชนหรือเกษตรกรที่ขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มเพียงไม่กี่ครัวเรือนและไม่กี่ราย ประมาณ 2-3 ราย ภายในหมู่บ้าน และเจ้าของกิจการวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว ถึงแม้จะเป็นบุคคลตัวอย่างของหมู่บ้านที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักวางแผนพัฒนาในอนาคตอย่างต่อเนื่อง ไปอบรมกับหน่วยงานภายนอกเป็นประจำ แต่กลุ่มดังกล่าวก็ประสบปัญหาในการเพิ่มจำนวนสมาชิกให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และไม่สามารถต่อยอดขยายผลภายในหมู่บ้านได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านไม่ค่อยยอมรับองค์ความรู้ทางการเกษตรใหม่ ๆ เท่าที่ควร ยังยึดติดกับรายได้หลักของหมู่บ้านจากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนใหญ่ และขาดความกระตือรือร้นในการ

เรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร เช่น ชিংแปรรูปเห็ดแปรรูป จิ้งหรีดแปรรูป เป็นต้น ไม่รู้จักลองผิดลองถูกในการหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ในการพัฒนาขยายผลเศรษฐกิจชุมชนเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรต่าง ๆ ของชุมชน

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงปัญหาของการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน ฯ ภายในหมู่บ้านว่า

“อย่างวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชบ้านผาแดง ที่เพิ่งจดไม่นานของนายธำรงค์ ฯ เขาก็ทำของเขาเอง ได้ยินมาว่าพ่อหลวงส่งเสริมให้ไปจดกับทางเกษตร ฯ เน้นการทำฟักทอง สวนข้าวโพด ชিং ขึ้นชื่อว่าวิสาหกิจ ทุกคนในชุมชนต้องร่วมเป็นสมาชิกและเป็นเจ้าของ แต่นี้ยังไม่มีการตั้งกลุ่ม ไม่มีสมาชิกเข้าร่วมเลย ส่วนของขุนนางพาร์มนี่ อย่างน้อยก็เปิดให้ทุกคนเข้าไปดู เรียนรู้ได้ มาลองชิม เด็ดไปกินก่อนได้ และถ้าจะซื้อ ทุกคนในหมู่บ้านก็จะไปซื้อที่นั่น เจ้าของอาจไม่ค่อยอยู่บ้าน แต่ก็ขับเคลื่อน เรียนรู้ พัฒนาการเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด รวมทั้งวิจัยกับหน่วยงานด้วย” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

2. ปัญหากลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน ขาดการวางแผนการขยาย

โอกาสทางการตลาด

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีสมาชิกกลุ่มดำเนินกิจกรรมไม่กี่ราย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มจักสานไม้ไผ่ เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการทำไร่ข้าวโพดมากกว่า และส่งผลทำให้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจากสินค้าทางการเกษตรของหมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนก็เป็นไปไม่ต่อเนื่อง แต่ก็มีลูกค้ามาติดต่อทางสื่อออนไลน์ ทางเฟซบุ๊ก กลุ่มอาชีพบางกลุ่ม ยกตัวอย่างกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง เคยประชาสัมพันธ์สินค้าทางเว็บเพจในเฟซบุ๊ก แต่ก็ปิดเว็บเพจลง เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายกับภาษีสรรพากร รวมทั้งป้ายโฆษณา ป้ายประชาสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพด้วย จึงเน้นการจำหน่ายในเฟซบุ๊กส่วนตัว และลูกค้าที่คุ้นเคย รู้จักกันดี ทั้งในชุมชน ในอำเภอ และต่างจังหวัด การอบรมและแลกเปลี่ยนปัญญากับชุมชนอื่นใกล้เคียง หมู่บ้านยังไม่ค่อยมีแผนดำเนินการ ถ้าอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ยังต้องพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภองาว ในการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทักษะผู้ประกอบการ และบรรจุภัณฑ์ในการลงทะเบียน OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีผู้ใช้สื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ ดิจิต็อก เป็นต้น เพียงไม่กี่ราย เพราะช่องทางสื่อสารออนไลน์ประเภทนี้ มีผู้นิยมใช้บริการมากและกว้างขวาง โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ดของหมู่บ้านก็เริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้สั่งสินค้าทางช่องทางดิจิต็อกบ้าง จึงจำเป็นที่สมาชิกชุมชนต้องลองเรียนรู้เทคโนโลยี

ที่ทันสมัยใหม่ ๆ จากสื่อออนไลน์ เพื่อช่วยเรื่องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น ลูกค้ายี่อื่นจะได้รู้จัก และมีช่องทางเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวด้วย

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงปัญหาของการขยายโอกาสทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนว่า

“ถ้าดูอาชีพจักสานของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จำหน่ายภายในหมู่บ้านเท่านั้น และตามที่เขาสั่งมา อย่างของฟ้ตอนแรกที่ทำบายไว้นิลประชาสัมพันธ์กลุ่มของตนเอง หน้าบ้าน แต่ก็โดนเรียกเก็บค่าภาษีบาย จาก อบต.บ้านร้อง สุดท้ายต้องบายบายเก็บไว้ ทำเพจขายสินค้าในเฟซบุ๊ก ก็โดนสรรพากร ๆ เก็บเงิน และคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนแก่ เล่น Line ตึกตอกเฟซบุ๊ก ไม่ค่อยได้กันด้วย หมดเวลาเรียนรู้ของแบบนี้แล้ว อย่างน้อยเพจต่าง ๆ ของฟ้ ในเฟซบุ๊ก ตึกตอก ก็สามารถเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ให้มีลูกค้ามาสั่งออเดอร์ได้ ล่าสุดมีคนมาสั่งจิ้งหรีดไปเป็นร้อยกิโล จากนครพนม” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ได้กล่าวถึงการขาดทักษะทางการตลาดของสมาชิกชุมชนในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านเรา การตลาดยังไม่กว้าง แคบ อย่างมาก มีแต่คนแถวๆรู้จักกัน คนอำเภออื่น ๆ ยังไม่รู้จักเท่าไร อย่างมากก็เอาไปขายที่พะเยา พวกชิงแปรรูปเห็ดแปรรูป ส่วนขายออนไลน์ ต้องอาศัยเด็กรุ่นใหม่ หรือผู้ที่เล่นมือถือเก่ง ๆ ช่วยเผยแพร่ อย่างลูกชายฟ้ อินดี้ (นายมันหวาน เวียงนาค) เขาก็เก่งอยู่เรื่องประชาสัมพันธ์ ขายทางเว็บไซต์ด้วย พวกจิ้งหรีดชิง เห็ดแปรรูปก็ลงในเว็บ ๆ ด้วย ขายได้บ้าง แต่ก็น่าเสียดาย ชาวบ้านเราส่วนใหญ่ยังขาดทักษะตรงจุดนี้มาก” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

3. ปัญหากองทุนชุมชนต่าง ๆ ขาดการต่อยอดกิจกรรมที่จะทำให้เงินในกองทุนงอกเงยขึ้นมา

การขาดการจัดทำแผนการดำเนินงาน และการขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกองทุนชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะนัดหมายกันมาทำสัญญากู้ยืมเงินในแต่ละปี ไม่ว่าจะเป็กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) ของสมาชิกชุมชนแต่ละราย แต่ประธานและคณะกรรมการกองทุน ๆ ขาดการมองการณ์ไกล ไม่มีการระดมเงินสมทบภายในกลุ่ม ขาดการจัดทำแผนกิจกรรมที่สามารถรวบรวมเงินเข้ามา จากการบริจาคภายในหมู่บ้าน จากการสมทบทำบุญทอดผ้าป่า เพราะกลุ่มเป้าหมาย สมาชิกกองทุนที่กู้ยืมเงิน หลายรายมีฐานะ

ยากจน และมีรายได้น้อย คณะกรรมการกองทุน ฯ ก็สามารถนำเงินสมทบ ไปใช้ในการซื้อเครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค ฤกษ์ยังชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมายได้ และควรมีสวัสดิการชุมชนจากกองทุนเหล่านี้ สำหรับใช้ในการช่วยเหลือเรื่องการรักษาพยาบาล การคลอดบุตร การมอบทุนการศึกษา เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น รวมทั้งสามารถส่งเสริมอาชีพ ต่อยอดและขยายผลให้กลุ่มอาชีพที่ใช้เงินจากกองทุนบริหารจัดการให้เงินในกองทุนมีเจริญเติบโตมากขึ้น การจ่ายเงินปันผลรายปีก็ต้องนึกถึงหลักความคุ้มค่าและความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกกองทุนด้วย

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาการขาดกิจกรรมต่อยอดกองทุนให้พัฒนาองเงยขึ้นมาว่า

“จากการที่กองทุนชุมชนแต่ละกองทุน ไม่ว่าจะ กข.คจ. SML เงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ ฯ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบเท่าที่ควร และการวางแผนกิจกรรมขับเคลื่อนเพื่อต่อยอดกองทุน ฯ ก็ไม่เคยทำ ไม่มีรายละเอียดกิจกรรมที่ชัดเจน ชาวบ้านก็ตัดสินใจยาก และประชุมกันก็ไม่บ่อยด้วย ส่วนใหญ่ก็จะแทรกกับประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านไป การไม่มีกิจกรรมสนับสนุน เช่น ส่งเสริมอาชีพ ทำบุญทอดผ้าป่า ทำให้ไม่เกิดเงินที่ใช้สำหรับเป็นส่วนสวัสดิการชุมชนของหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกกองทุน ฯ ขาดโอกาสในการได้เงินไปช่วยเหลือ เยียวยาตรงจุดนี้ เพราะเงินในกองทุนไม่เกิดการขยายตัวขึ้น” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

ทางด้านของนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงปัญหาของการไม่ขยายผลของกองทุนชุมชนว่า

“ที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหลายกองทุน ไม่ว่าจะเงินล้าน กข.คจ. ออมทรัพย์ ฯ บ้านเรายังขาดกิจกรรมต่อยอดเงินเข้าสู่กองทุนพวกนี้ ส่วนใหญ่จะออม และกักกันไปทำข้าวโพดรายปี สวัสดิการจากเงินสมทบกองทุน ฯ เหล่านี้ ก็ไม่ค่อยมีเท่าไรด้วย แต่ยังดีบ้านเราไม่ค่อยมีปัญหาคนเหนียวหนี้เท่าไร” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

4. ปัญหาหมู่บ้านขาดการจัดทำข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นระบบและไม่เป็นรูปธรรม

คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการกองทุนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีปัญหาเรื่องการใช้เทคโนโลยีจากคอมพิวเตอร์ในการจัดพิมพ์เอกสาร เอกสารที่เป็นสมุดคัมภีร์ หรือสมุดบันทึกรายงานการประชุมก็ไม่ได้ตรวจสอบปรับปรุง ให้เป็นปัจจุบันเท่าที่ควร ส่วนใหญ่บุคลากรด้านกองทุนชุมชนมักมีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป ขาดความเชี่ยวชาญเรื่องการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ต้องอาศัยลูกหลานและคนรุ่นใหม่มาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในเรื่องนี้ เพราะคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย

ระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ หมู่บ้านจะต้องมีการประชุมของสมาชิกชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อให้มีการวางแผนในการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนที่เข้าใจง่ายและเป็นระบบ อาจทำเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงข้อมูลให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง เช่น ข้อมูลกองทุนชุมชน ข้อมูลปราชญ์ชุมชน ข้อมูลด้านอาชีพ ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน เป็นต้น ถ้ามีงบประมาณอาจทำเป็นวัสดุการประชาสัมพันธ์ที่เป็นป้ายตั้งพื้น (Roll Up) ป้ายฉากแบ็คดรอป (Backdrop) เป็นต้น ไว้สำหรับตั้งแสดงในอาคารอเนกประสงค์หมู่บ้าน หรือกลุ่มอาชีพทำสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อไปจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ตลาดภายนอกชุมชน หรือมหกรรม ฯ งานต่างๆ ระดับอำเภอ และจังหวัด

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน เล่าถึงปัญหาของหมู่บ้านขาดการจัดทำข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้และเป็นระบบว่า

“ทั้งข้อมูลกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชน ไม่ได้มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และข้อมูลบางอย่างที่เป็นตัวเลข ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกค่านายหน้าของสมาชิกกองทุนในกองทุนต่าง ๆ ไม่เป็นปัจจุบัน คิดว่าข้อมูลบางอย่างทั้งของกลุ่มอาชีพ กองทุน ฯ เป็นสิ่งที่สมาชิกและคนในหมู่บ้านควรจะได้รับทราบด้วย ควรมีติดตั้งประกาศประชาสัมพันธ์ทำเป็นบอร์ดที่หมู่บ้าน ถ้ามีงบประมาณ ฯ ก็พัฒนาเป็นป้ายไว้นิล ชาวบ้านจะได้อ่านและศึกษาได้ง่ายขึ้น แต่ตอนนี้หมู่บ้านไม่ได้ทำอะไรเลยเรื่องนี้” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดทำเอกสาร รวมทั้งการจัดทำวิดิทัศน์ของหมู่บ้าน และสื่อโสตทัศนูปกรณ์ในการนำเสนอ เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกหมู่บ้าน ควรจะมีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ และเลขาธิการกลุ่มต่าง ๆ ที่มีทักษะและความสามารถ มาช่วยเหลือในงานเกี่ยวกับเอกสารของหมู่บ้าน รวมทั้งบัญชีกองทุนต่าง ๆ ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ ก็มี การใช้โปรแกรมจัดเก็บข้อมูลแล้ว เพราะใช้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว การจัดทำวิดิทัศน์ หรืออินโฟกราฟิก เป็นสื่อแนะนำที่ทำให้ประชาชนเข้าใจง่าย และเผยแพร่ได้หลายช่องทาง ถ้ามีบุคลากรทางการศึกษาหรือคนรุ่นใหม่มาให้ความอนุเคราะห์จัดทำสื่อเหล่านี้ ก็จะช่วยประชาสัมพันธ์ และนำเสนอเป็นองค์ความรู้ให้กับประชาชนได้มากมายเลยทีเดียว และหมู่บ้านควรมีงบประมาณจากกองทุนชุมชนบริหารจัดการจัดซื้อเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศเหล่านี้ รวมทั้งร่วมกันดูแลรักษาไม่ให้ชำรุด เสียหาย แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ต้องร่วมด้วยช่วยกัน ทุกเพศ ทุกวัย การขับเคลื่อนกิจกรรมต้องขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนชุมชนเป็นหลัก ถ้าไม่กล้าลงมือทำอะไรใหม่ ๆ ที่จำเป็นในโลกยุคสมัยปัจจุบัน หมู่บ้านก็จะพัฒนาช้า ขาดกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ต่อยอดพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านได้

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาการขาดการเผยแพร่ข้อมูลชุมชน ข้อมูลต่าง ๆ โดยการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศว่า

“หมู่บ้านมีปัญหาเรื่องคอมพิวเตอร์ภายในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เสียหมดสัญญา แต่เครื่องใหม่ก็มีคอม ๆ โน้ตบุ๊กส่วนตัวอยู่ คิดว่าถ้าผู้นำ ๆ ขอความร่วมมือจากเครื่องใหม่ในหมู่บ้าน ที่เก่ง ๆ เรื่องไอทีพวกนี้ ก็มีประมาณ 5 คน ที่สามารถช่วยเหลือหมู่บ้านได้ ถ้าชุมชนใช้ประโยชน์จากคนรุ่นใหม่ได้ ในการจัดทำข้อมูลต่าง ๆ เอกสารของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ กองทุนชุมชน สื่อวีดิทัศน์ จะช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชนได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะสื่อเหล่านี้ เข้าใจง่าย รวดเร็ว ชัดเจน สามารถแบ่งปัน เผยแพร่ได้ทั่วถึง” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

5. ปัญหาประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านไม่จัดทำบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกครัวเรือนควรมีติดตัวทุกครัวเรือน และบันทึกอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สมาชิกชุมชนในแต่ละครัวเรือน หรือเกษตรกร สามารถควบคุม วางแผนการใช้จ่ายเงิน ลดปัญหาการขาดทุนภายในครัวเรือน แต่ส่วนใหญ่ สมาชิกชุมชนแต่ละครัวเรือนก็ไม่จัดทำ เพราะอาจไม่มีเวลามากพอในการจดบันทึกกิจกรรม รายละเอียดค่าใช้จ่ายในบัญชีครัวเรือน และขาดความต่อเนื่องในการจัดทำบัญชีครัวเรือน หลายครัวเรือนก็เป็นผู้สูงอายุ บางราย ไม่รู้หนังสือ คำนวณเลขไม่เป็น จึงทำให้ครัวเรือนดังกล่าวขาดการจัดทำบัญชีครัวเรือน

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาประชาชนในหมู่บ้านไม่ค่อยจัดทำบัญชีครัวเรือนว่า

“การทำบัญชีครัวเรือน เมื่อก่อนพี่ทำอยู่ แต่เนื่องจากหลัง ๆ มาไม่ค่อยมีเวลา ไม่ได้ทำวันหนึ่ง ก็พลอยไม่ทำวันต่อไปเลย คนอื่นก็เป็นเหมือนกัน หลายบ้านคนแก่ เขาก็ไม่รู้หนังสือ เด็ก ๆ ลูก ๆ หลานสมัยนี้ก็ไม่ค่อยทำแล้ว เพราะเห็นว่าไม่จำเป็น แต่พี่คิดว่าทำไว้ก็ดี จะได้ประเมินสภาพการเงินของแต่ละบ้านเป็นไง บางทีพี่รู้สึกว่ามันช่วยให้เราวางแผนทางการเงินได้เป็นระบบด้วย และช่วยให้รู้คุณค่าของเงินว่าถึงไหน จำเป็นไม่จำเป็น ถ้าทำกันทั้งหมู่บ้านก็จะดีมาก” (นางสาวติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ในส่วนของนายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านไม่ค่อยจัดทำบัญชีครัวเรือนว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่เขาไม่ค่อยว่างกันครับ วัน ๆ อยู่สวน ทำไร่ ข้าวโพด เมื่อก่อน หลายบ้านเขาก็ทำกัน แต่ส่วนใหญ่จะขาดทุน จะจ่ายมากกว่ามีรายได้ จนท้อกันเลิกทำ ผมเองก็ไม่ได้ทำนานแล้วเช่นกัน แต่คิดว่าถ้าชาวบ้านทำโดยยึดตามความพอเพียง จะสอนให้มีวินัย

ในการทำบัญชีครัวเรือน และตระหนักในการใช้เงินแบบคิดก่อนจ่ายมากขึ้น ลดการเกิดหนี้สินได้ด้วย”
(นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

6. ปัญหากระแสนิยมที่ส่งผลให้ประชาชนไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน

จากการที่ประเทศไทยมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเริ่มมีการหลั่งไหลของความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมมากขึ้น การคมนาคมที่สะดวกสบายก็เข้าถึงทุกชุมชน เป็นผลจากการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราหรือทุนนิยมของกระแสชาติตะวันตก คนในปัจจุบันของหมู่บ้าน ทั้งวัยแรงงาน และคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาชั้นปริญญาตรี ไม่ค่อยมีความคิดจะกลับมาทำการเกษตรในหมู่บ้าน แรก ๆ จะมุ่งหวังหาความร่ำรวย อยากมีรายได้สูงจากการทำงานบริษัทเอกชน นิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไล่จากจังหวัดลำพูน กรุงเทพมหานคร แถบภาคกลาง และภาคตะวันออก นานที่จะกลับมาบ้าน มาเยี่ยมเยียนครอบครัว แทนที่จะทำงานเกษตรกับพ่อแม่ หารายได้จากผลผลิตทางการเกษตรภายในชุมชน เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สะดวก ไม่เดินทางไปไหนไกล แม้บางช่วงรายได้ อาจน้อย แต่ก็มั่นคง สามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเอง ล้มเหลวก็ลุกขึ้นพัฒนาตนเองต่อไปได้ แตกต่างจากการทำงานเอกชนที่มีความเสี่ยงต่อความมั่นคงในองค์กร เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การแข่งขันผลประโยชน์ในองค์กร โดยเฉพาะปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างมาก จึงเป็นปัญหาสำคัญในการให้คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในบ้านเกิดของตนเอง ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพราะคนส่วนใหญ่ขาดความอดทน ใฝ่รู้ในการเรียนรู้กิจการทางการเกษตรของตนเอง ถ้าไม่รักงานในชุมชนจริง ก็จะก้าวหน้าได้ยาก จึงเป็นสิ่งที่ครอบครัว ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชุมชนต้องปลูกฝังเรื่องนี้ให้กับสมาชิกชุมชนทุกเพศ ทุกวัยด้วย แทนที่จะอพยพไปทำงานหาความก้าวหน้า หารายได้จากชุมชนต่างถิ่น ตามต่างจังหวัด

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายถึงปัญหาของความก้าวหน้าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนออกไปทำงานนอกหมู่บ้านว่า

“เนื่องจากวิถีชีวิตหมู่บ้านเจียบเหงา เรียบง่าย ไม่มีแสงสี ห้างไกล ความเจริญ มีชาวบ้านจำนวนมาก รวมทั้งเด็กออกไปทำงาน ไปเรียนหนังสือข้างนอก เพื่อสร้างฐานะ ถ้าไปทำงานก็จะทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูนส่วนใหญ่ ภาคกลาง ภาคตะวันออกก็มีนิดหนึ่ง บางคนก็ไม่อยู่บ้าน ไป ๆ มา ๆ บ่อย ผมเมื่อก่อนก็ไปกรุงเทพ ๆ บ่อย เอาของไปขาย ไป ๆ มา ๆ การอยากจะมีฐานะร่ำรวยขึ้น จึงส่งผลให้ชาวบ้านอยากไปทำงานบริษัท ทำเอกชน เพราะน่าจะก้าวหน้ากว่ามาทำสวนที่บ้านเรา แรก ๆ ชาวบ้านจะรู้สึกแบบนี้ แต่อาจค้นพบว่าทำเอกชนอาจไม่มั่นคง

สุดท้ายกลับมาทำสวนที่บ้านเหมือนเดิมแบบผมนี้แหละ ว่าไปของแบบนี้ มันต้องอาศัยการเรียนรู้ ประสบการณ์ชีวิตด้วยตนเองด้วย จะไปสอนเขาช่วงแรก ให้คนรุ่นใหม่ เขาไม่เอาตามหรอก รวมทั้งระบบพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อผลผลิต ก็ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน เกษตรกรขาดทุนด้วย ถ้ากลับมาคิดที่จะพึ่งตนเอง จำหน่ายเอง ใช้การตลาดเข้าช่วยก็น่าจะดีกว่านี้” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงความเจริญที่เข้ามาภายในหมู่บ้าน ทำให้วิถีชีวิตอันเรียบง่ายเปลี่ยนแปลงไปว่า

“อย่างที่บอกว่า เมื่อบ้านเราทางลาดยางมาถึง คนต่างถิ่น แผลงหน้าก็เริ่มเข้ามา ชาวบ้านลี้ภัยไปข้างนอกง่ายขึ้น รถประจำทางก็ผ่านตรงปากทาง เดินทางสะดวกขึ้น คนรุ่นใหม่เริ่มไม่ค่อยทำการเกษตร ไปทำงานในเมือง โรงงานกันแล้ว จนเริ่มลืมรากเหง้า หรือสิ่งที่ดีที่มีอยู่ในบ้านเรา เพราะเด็กส่วนใหญ่เขาเริ่มเบื่อบ้านเรา มันเจ็บ อยากจะไปอยู่ในเมืองมากขึ้น” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

2.4.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังยึดติดกับการประกอบอาชีพที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยอาศัยการพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือ รวมทั้งการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา เป็นต้น รวมทั้งกองทุนชุมชน เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุน SML กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น แทนที่สมาชิกชุมชนจะร่วมมือกันรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ให้เป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการสร้างสังคมรูปแบบใหม่ในหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งขึ้นได้ สามารถมีกองทุนและบัญชีบริหารจัดการเองภายในกลุ่ม และเครือข่ายชุมชน แต่สิ่งเหล่านี้จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรที่จะทำให้สมาชิกชุมชนของหมู่บ้านปรับระบบคิดและกระบวนทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางชุมชนาธิปไตยเริ่มต้นจากความเข้าใจแนวทางร่วมกันเสียก่อน จึงทำให้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าวนี้ที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลาหลายปี ปรับตัวใหม่ได้ดีขึ้นจากการพึ่งตนเองของประชาชน และทำให้ผู้ศึกษาสามารถสรุปแยกประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ดังนี้

1. ปัญหาประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ไม่สามารถรวมกลุ่มในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภายในหมู่บ้านได้

สมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง แต่ละครัวเรือน ขาดการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาด้วยกลยุทธ์กลุ่ม ต่างคน ต่างทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละครัวเรือน เพราะมีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของครัวเรือนตนเอง การรวมกลุ่มกันมักไม่ยั่งยืน เนื่องจากสมาชิกชุมชนขาดความอดทน เสียสละ และความขยันหมั่นเพียรร่วมกันในการประกอบอาชีพแบบรวมตัวกันเป็นกลุ่ม หลายครัวเรือนก็คิดว่าอาชีพเสริมที่มีภายในหมู่บ้าน รวมทั้งหลากหลายอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นภาระของตนเอง และเสียเวลาในการประกอบอาชีพหลัก เช่น ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าอาชีพที่พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของหมู่บ้านที่ภาครัฐช่วยเหลือ เช่น การปลูกชิงและแปรรูปชิงแบบครบวงจร การแปรรูปเห็ดและจิ้งหรีด เป็นต้น กลุ่มอาชีพดังกล่าวจะมีสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการไม่กี่ราย และจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มีรายได้เข้าสู่ครัวเรือนไม่กี่หลังคาเรือนภายในหมู่บ้าน

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน อธิบายถึงปัญหาความไม่สามัคคีในการรวมกลุ่มอาชีพของประชาชนว่า

“เดี๋ยวนี้ คนไปสวน ไปทำนา ต่างคนต่างทำแปลงของตนเอง เพราะเขาบอกว่า ถ้ามารวมเป็นกลุ่มพร้อมกัน มันเสียเวลา อย่างเพาะเห็ด แปรรูปชิง จิ้งหรีดนี้ ก็น่าเสียดายมาก อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาช่วยสนับสนุนมาก แต่รวมกลุ่มกันไม่ค่อยได้ มีแค่คน สองคนที่ยังทำ คนอื่นหายไปทำสวนข้าวโพดเหมือนเดิมกันหมด สุดท้ายก็มีสองคนที่ทำแค่นั้นได้หมู่บ้าน ได้พัฒนาได้รายได้เดียวเท่านั้นสำหรับกิจกรรมนี้ทั้งหมู่บ้าน” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

2. ปัญหาประชาชนมีรายได้จากอาชีพหลักไม่เพียงพอ และไม่มีอาชีพเสริม

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนใหญ่ ทำนาจะทำนาปีละครั้ง เป็นการปลูกข้าวเหนียว และบริโภคเองในครัวเรือน ไม่มีการจำหน่ายสู่ตลาดภายนอก การเกษตรจะอาศัยการกู้ยืมเงินหมุนเวียนจากกองทุนชุมชน และมีการกู้สินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสำหรับปัญหาหนี้สินในหมู่บ้านไม่ค่อยมี แต่ปัญหาจากการที่สมาชิกชุมชนไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง อย่างน้อยก็จะมีอำนาจต่อรองราคาซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรกับพ่อค้าคนกลาง จึงทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านเสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง เพราะไม่เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มปลูกข้าวโพด กลุ่มปลูกชิง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกษตรกรของหมู่บ้านมีรายได้ไม่ค่อยเพียงพอ เงินลงทุนแต่ละครัวเรือนมีไม่มาก ต้องอาศัยการกู้ยืมเงินจากกองทุนชุมชนเข้าช่วย ส่วนใหญ่ขาดการวางแผนทางการเงินและสมาชิกชุมชนขาดการต่อยอดกิจกรรมทางการเกษตรของตนเอง

ยังทำไร่ ทำสวนเหมือนเดิมซ้ำซากในแต่ละปี และสมาชิกชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนา รวมกลุ่มกัน สำหรับกิจกรรมของอาชีพเสริมภายในหมู่บ้านเท่าที่ควร รวมทั้งปัญหาความไม่ซื่อสัตย์ในการบริหารการเงินของสมาชิกร่วมกันด้วย มีการนำเงินไปใช้ไม่ถูกวัตถุประสงค์ นำเงินที่กู้ยืมไปชำระหนี้ในจุดประสงค์อื่น ๆ ปัญหานี้มีบ้าง แต่ก็ไม่พบมากเท่าไรในหมู่บ้านนี้

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาประชาชนมีรายได้จากอาชีพหลักไม่เพียงพอ และไม่มียาอาชีพเสริมว่า

“ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่จะทำข้าวโพดหวานเท่านั้น และรายได้ส่วนใหญ่ก็มีไม่เพียงพอ ต้องไปกู้เงินที่อื่นมาหมุนเวียนด้วย ทั้งสินเชื่อ ธ.ก.ส. กข.คจ. เงินล้าน ถ้าเก็บจปฐ. จริง ๆ เรื่องรายได้ ถ้าเอาความเป็นจริง น่าจะตกเกือบทั้งหมู่บ้าน ที่จำเป็นต้องให้ผ่านเกณฑ์เพราะถ้าหน่วยงานเขามึงบ ๆ อบรม เขาไม่ไปกันหรอก อย่างน้อยพวกที่ไปไหนไม่ได้ ติดเตียง โรคเรื้อรัง ก็ขอแค่ถุงยังชีพพอ แต่หมู่บ้านก็ไม่เจอปัญหาคนกู้ยืมเงิน หรือหนี้ในระบบน่ะครับ และอาชีพเสริมที่มีมากมาย เช่น เพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด แปรรูปขิง จักสาน ชาวบ้านเขาก็ไม่เอาด้วย เขาบอกเป็นของทำยาก ละเอียดย เขาทำแต่ข้าวโพดเท่านั้นพอ” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. ปัญหาการขาดการบริหารจัดการของกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน

กิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ ที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ และจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ๆ คณะกรรมการกลุ่ม ๆ ส่วนใหญ่จะตั้งไว้ แต่ขาดการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่หลายคน ส่งผลให้กิจกรรมกลุ่มอาชีพขับเคลื่อนไปได้ไม่ต่อเนื่อง และหยุดชะงักในที่สุด กิจกรรมที่ใช้กองทุนชุมชนบริหาร ไม่ว่าจะป็นธนาคารข้าว เคยมีกิจกรรมนี้ภายในหมู่บ้าน แต่การบริหารจัดการของคณะกรรมการและการขับเคลื่อนที่ไม่ต่อเนื่อง สมาชิกชุมชนที่เข้ากลุ่มเริ่มไม่ค่อยมีการบริจาคข้าวแล้ว ทำให้ธนาคารข้าวของหมู่บ้านยุติการดำเนินงานไปในที่สุดเป็นเวลาหลายปีแล้ว

กิจกรรมธนาคารขยะอีกกิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนให้ดำเนินการ ก็ทำได้เพียงปีเดียว ในเวลาไม่กี่เดือน กิจกรรมก็ไม่ดำเนินการ เพราะขาดการจัดตั้งคณะกรรมการ สมาชิกชุมชนที่เป็นโครงสร้างและรูปธรรมที่ชัดเจน ขาดการจัดตั้งระเบียบของกลุ่ม ๆ ไม่มีแผนการดำเนินงาน กิจกรรมก็ล้มเหลวในระยะเวลาอันสั้น

นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง พูดถึงปัญหาการดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะภายในหมู่บ้านว่า

“ธนาคารขยะก็เคยทำครั้งหนึ่ง แต่ไปไม่รอด มันไม่มีคนเข้าร่วม ขาดการจัดการ ไม่มีการประชุม วางแผนกันไม่ดี ในที่สุดเงินในกองทุนของกิจกรรมก็ไม่เติบโต เอาคืนสมาชิกและยุติลงในที่สุด” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาความล้มเหลวของกิจกรรมธนาคารข้าวของหมู่บ้านว่า

“ธนาคารข้าว ยังเหลือเป็นย้งวางอยู่ข้าง ๆ ว่าง ตอนนี้อ้าวไป ก็เห็นอยู่เมื่อก่อนเคยทำมาหลายปีอยู่ แต่ก็หยุดทำไปในที่สุด เพราะคนไม่มีเวลา ส่วนใหญ่เขาทำนาทำกันแค่เพื่อกินบ้านใครบ้านมันด้วย ไม่ได้มีไว้ขาย หรือเหลือไว้เท่าไร หลัง ๆ มา ไม่มีใครเอาข้าวมาฝาก การจัดการการเงินไม่ดี ไปไม่รอด ก็เลยปิดกิจการไปในที่สุด” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายทางการเกษตรภายในหมู่บ้านยังไม่มี

เท่าที่ควร

เกษตรกรส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง อายุค่อนข้างมากแล้ว ส่วนใหญ่อายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป และยังขาดความใฝ่รู้ในวิทยาการทางการเกษตรใหม่ ๆ และการใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย เช่น การทำน้ำส้มควันไม้ การทำแก๊สชีวมวล ไบโอดีเซล เป็นต้น มีการทำไม่กี่คร้วเรือน ทั้ง ๆ ที่เทคโนโลยีรูปแบบนี้ ช่วยลดของเสียทางการเกษตรให้ลดลงเหลือน้อยที่สุด และลดมลภาวะสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนด้วย แต่ก็ยังมีประชาชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมกิจกรรม Young Smart Farmer ที่เป็นหุ้นส่วนกับกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง ก็คือ เจ้าของขุนนางฟาร์มที่ลงทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานเกษตรอำเภองาวด้วยที่สนใจพัฒนาระบบแปลงเกษตรแบบฟาร์มเพาะเห็ดอัจฉริยะ ดัดแปลงระบบชลประทานด้วยการออกแบบเองอย่างอัตโนมัติ และลดของเสียจากการเกษตรให้เหลือน้อยที่สุด หรือเรียกว่า Zero Waste และคร้วเรือนของขุนนางฟาร์มก็เป็นต้นแบบคร้วเรือนเดียวของหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรมจากการเกษตรของชุมชน แต่ก็ประสบปัญหาเช่นเดิม ถึงจะขยายผลต่อยอด และเป็นวิทยากรท้องถิ่นภายในชุมชน สมาชิกเกษตรกรในชุมชนก็ไม่สามารถขับเคลื่อนและประยุกต์กิจกรรมดังกล่าวมาใช้กับคร้วเรือนตนเองได้เท่าที่ควร

นายนพต มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการไม่มีเทคโนโลยีอย่างง่ายใช้ในการเกษตรภายในหมู่บ้านเท่าที่ควรว่า

“เกษตรกรไม่ค่อยมีความรู้เท่าไรเรื่องเทคโนโลยี แก๊สชีวภาพก็ยังไม่มีคนทำเท่าไร เพราะเชื่อเพลิงก็สู้จากแก๊สหุงต้มไม่ได้ และโซลาร์เซลล์ยังสู้ไฟฟ้าไม่ได้เลย อีกอย่างน้ำส้มควันไม้ หมู่บ้านนี้แทบไม่มีใครทำเลย แต่ที่บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 ข้าง ๆ มีคนทำอยู่อย่างมาก เขาก็ใช้เศษจากการทำข้าวโพด ชานข้าวโพด กากต่าง ๆ ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพเท่านั้น บางทีของพวกนี้อาจต้องใช้งบ ๆ ด้วย ชาวบ้านถึงไม่ค่อยทำกัน” (นายนพต มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

ตรงกันข้ามกับนายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สามารถเยียวยาปัญหาของเสียทางการเกษตรให้กลับมาใช้อย่างคุ้มค่าว่า

“วิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์มของผม เป็นเกษตรผสมผสาน คำนึงและเน้นสิ่งแวดล้อมและชุมชน เราจะมีระบบการจัดการในฟาร์ม และพยายามทำให้เกิด Zero Waste น้อยที่สุด ลดขยะนำของเสียกลับมาใช้ให้เกิดมูลค่า มีการเลี้ยงหมูหลุม นำขี้หมูมาให้เชื้อเพลิงในเตาอบ ทำปุ๋ยชีวภาพ และได้ทำน้ำส้มควันไม้ ใช้กำจัดแมลงด้วย ส่วนฟาร์มเห็ดก็เป็นฟาร์มอัจฉริยะ ออกแบบระบบการให้น้ำในฟาร์มเอง ให้เป็นการควบคุม Sprinkle แบบอัตโนมัติในการให้น้ำเห็ดด้วย แต่เสียดายกิจการแบบผมนี้ ยังไม่ขยายผลทั่วหมู่บ้านตอนนี้” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

5. ปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกร

สารเคมีที่ใช้สำหรับการเพาะปลูกทางการเกษตร และกำจัดวัชพืช ศัตรูพืช เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับเกษตรกรในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เพราะทำให้ผลผลิตดีกว่าการใช้ปุ๋ยที่หมักจากธรรมชาติ หรือผลิตมาจากของเหลือใช้จากการเกษตร ในชุมชน ส่วนยาฆ่าแมลงจากธรรมชาติ พวกสะเดา ยาสูบ ก็ให้ผลที่ไม่ดีในการกำจัดศัตรูพืชเทียบเท่ากับยาฆ่าแมลงที่เป็นสารเคมี การใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่อย่างมหาศาลในหมู่บ้าน จึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในระยะยาว เพราะมีสารเคมีเจือปนในดิน ลงสู่แหล่งน้ำไปตามห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศภายในหมู่บ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าร่างกายได้รับสะสมปริมาณมากก็เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งขึ้นได้ สตรีที่กำลังตั้งครรภ์ก็จะส่งผลกระทบต่อทารกในครรภ์ด้วย

นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวเกี่ยวกับปัญหาของสารเคมีทางการเกษตรที่เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกพืชว่า

“เรื่องสารเคมี ปุ๋ย ยา เป็นสิ่งที่ห้ามไม่ได้นะ เพราะข้าวโพดที่ชาวบ้านปลูก จะงาม ก็ต้องพึ่งยาฆ่าแมลง ถ้าใช้สารธรรมชาติอื่น ๆ ฆ่าแมลงมักไม่ได้ผล ชาวบ้านเขาก็ระวังอยู่เรื่องสุขภาพ เราจึงเน้นหลังกลับจากสวน ต้องอาบน้ำให้สะอาด เดี่ยวจะมีสารเคมีตกค้างในร่างกาย และถ้ามีปัญหาสุขภาพ ของแบบนี้อาการไม่ออกทันที มันจะออกอาการระยะยาวหลายปี แต่ก็ต้องระวังกันด้วย” (นายจำนงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงปัญหาสารเคมีตกค้างทางการเกษตรในกิจกรรมทางการเกษตรภายในชุมชนว่า

“ปัญหาคือชาวบ้านเรายังขาดความรู้เรื่องการลดสารเคมีในการทำ การเกษตร หรือหาวิธีอื่น ๆ มาศึกษาลองทำ และอันตรายนะ สารเคมี ยา เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น จะรับ โดยไม่รู้ตัว บางทีมันไหลซึมมากับแหล่งน้ำทางการเกษตรด้วย บางปี ฝนตกหนักน้ำหลาก ท่วมพื้นที่ไร่

มันก็เจ็บไปด้วย รับเข้ามาโดยไม่รู้ตัว เพราะมันจะเสี่ยงต่อการเป็นโรคเรื้อรัง พวกมะเร็ง อวัยวะภายในด้วย” (นางเยา เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

6. ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยังขยายตัวไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน

การขาดกลยุทธ์ของกลุ่มของสมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ที่ประชาชนไม่สามารถรวมกลุ่มอาชีพ ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน ทำให้การต่อยอด ขยายผลของอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชนเป็นไปได้ไม่ต่อเนื่อง ไม่มีสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นถึงเป็นกลุ่มก็เป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีทำกันไม่กี่ราย แม้กระทั่งอาชีพทำไร่ข้าวโพดที่เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของชุมชน ก็ขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม แต่ละครัวเรือนทำของตนเองในแปลงและที่ดินของตนเอง กองทุนชุมชนต่าง ๆ ยังไม่มีการพัฒนา และประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกเพิ่ม ทั้งกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การต่อยอดเงินทุนในกองทุนในรูปแบบเงินบริจาค เงินสมทบ ไม่ค่อยมีเท่าที่ควร ส่วนกิจกรรมการออมเงินของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็เป็นไปไม่ต่อเนื่อง และดำเนินการไม่ถูกต้องตามแนวทาง ไม่มีการเก็บเงินสมาชิกเป็นรายเดือน แต่เก็บปีละ 120 บาทต่อคน การขยายตัวของกองทุนชุมชนก็ไม่ดีเท่าที่ควร เกิดมาจากคณะกรรมการกลุ่ม ๆ และกองทุนไม่มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ไม่มีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้กัน ทำให้ไม่มีกิจกรรมขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงกิจกรรมกลุ่มอาชีพขยายผลไม่ทั่วถึงหมู่บ้านและการดำเนินกิจกรรมกองทุนชุมชนที่ใช้แนวทางไม่ถูกต้องว่า

“น่าเสียดายหมู่บ้านเรา อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาอยากส่งเสริมและพัฒนามาก ทั้งจักสาน เพาะเห็ด ทำชิง จิ้งหรีด อาจารย์ช่วยทำทะเบียนสมาชิกมาพร้อม เพราะเขาทำวิจัยต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วย แต่น่าเสียดาย คนที่ตั้งใจทำจริงมีแค่คน สองคนในหมู่บ้าน สุดท้ายก็ไม่มียั่งยืน เหมือนเป็นการสร้างภาพเบื้องต้น สุดท้ายก็ไม่ต่อยอด ไม่รวมกลุ่มกันทำ ผลสรุปคือกิจกรรมก็ไม่ยั่งยืน และพูดอีกที ยอมรับว่าดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ ๆ ไม่ถูกต้องตามแนวทาง เก็บปีหนึ่งรวดเดียวเลย 120 บาท ตามแนวทางต้องทยอยเก็บแต่ละเดือน และขาดการทำแผนต่อยอดกองทุนด้วย” (นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพขยายผลไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้านว่า

“อย่างพี่และชาวบ้านหลายคนเป็น อสม. เคยทำเกี่ยวกับการแปรรูปชิงในหมู่บ้าน เพราะบ้านเราปลูกเยอะ แต่คิดว่าที่มันไม่เติบโต เพราะของพวกนี้มันเสียเวลาเรียนรู้ ใช้

ประสบการณ์ ลองผิดลองถูกเยอะ ชาวบ้านก็ไม่ค่อยสนใจด้วย รวมถึงพวกเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด เหมือนกัน คนที่นี้เขาถนัดทำสวนข้าวโพดกัน ก็อย่างที่เห็นทั้งหมู่บ้าน ทำอาชีพพวกนี้กันไม่กี่หลัง” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

7. ปัญหาประชาชนขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน

กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน ภาคการเกษตรของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง เป็นอาชีพที่สืบทอดมาแต่บรรพชน แต่ก็มีปัญหาความเสี่ยงมากมาย ในเรื่องราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน ปัญหาจุลินทรีย์ โรคพืช ศัตรูพืช รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร โค เป็นต้น ที่อาจจะมีโรคระบาดตามฤดูกาลที่ไม่แน่นอน ฉะนั้น การเรียนรู้ที่จะทำการเกษตรต้องมีความขยัน อดทน ศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และควรมีแผนการพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนด้วย เพื่อให้มีการต่อยอด มีความก้าวหน้า และไม่หยุดอยู่กับที่ อาจมีการสร้างโรงเรียน สถานที่ผลิตสินค้าชุมชน และมีการขยายผลกิจการให้มากขึ้นด้วย แต่สมาชิกชุมชนของบ้านผาแดงก็ประสบปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน ปัญหาการไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพที่เรื้อรังมาเป็นระยะเวลานาน ตลอดจนบุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียรอย่างแท้จริงในชุมชนก็ไม่ค่อยมี แม้แต่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ยากจน ที่หน่วยงานภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพให้กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ก็ไม่เห็นความสำคัญของการอบรมทักษะอาชีพ และไม่มาร่วมกิจกรรมกัน เพราะหมู่บ้านอยู่ห่างไกล ลำบากในการเดินทางไปอบรม ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้สูงอายุ ทำงานไม่ค่อยไหวแล้ว ต้องการการส่งเสริมช่วยเหลือด้วยเงินสงเคราะห์ ฤกษ์ชีพเพียงอย่างเดียว บางครั้งหน่วยงานมาสนับสนุนการแปรรูปอาหาร เช่น แหนม หมู หมูแดดเดียว กล้วยตาก เป็นต้น กลุ่มเป้าหมายครัวเรือนยากจนก็จะไม่ไปอบรมกันเลย

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหา ครัวเรือนยากจนไม่สนใจกิจกรรมส่งเสริมอาชีพว่า

“ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน เป็นคนเฒ่า คนแก่ ทั้งนั้น ติดเตียงด้วย ไม่ค่อยมีรายได้ มีหลังหนึ่ง ถึงจะจักสาน แต่ก็ทำวัน ๆ เงินก็ไม่ค่อยมากเท่าไร อยากรช่วยเหลืออยู่ และถ้าให้ไปอบรมอาชีพที่อำเภอก็ไม่มีใครไปหรอก มันไกล ให้ผมไปส่ง ก็ไม่คุ้มค่าน้ำมัน จะให้วิทยากรท้องถิ่นช่วยส่งเสริมอาชีพในหมู่บ้าน อย่างเพาะเห็ด ทำซิงแปรรูป เขาก็ไม่ทำกัน เขาไม่ไหวแล้ว” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ทางด้านของนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร้อง บรรยายถึงปัญหาประชาชนขาดความกระตือรือร้นในการประกอบกิจกรรมกลุ่มอาชีพภายใน หมู่บ้านว่า

“การปลูกขิงนี้ ยากนะ ต้องใช้ประสบการณ์ อาศัยความเชี่ยวชาญ ปัญหาโรคพืชก็เยอะ และไม่แน่นอนด้วย ชาวบ้านที่นี่ก็ทำขิงกันหลายบ้าน แต่ละคนมีพื้นที่หลายไร่ น้อยสุดก็ 2 ไร่ แต่การทำขิงแปรรูปนี้ก็ยากเช่นกัน ใช้เทคโนโลยีช่วยเยอะ และน่าเสียดาย ชาวบ้านไม่ค่อยเอากัน ทำกัน เพราะเห็นว่ามันละเอียด มันไม่แน่นอน ถึงจัดวิสาหกิจชุมชน ๆ ก็ไม่สามารถรวมกลุ่ม รวมเครือข่ายกันได้” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

8. ปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังขาดการพัฒนาในหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีทัศนียภาพที่สวยงาม อยู่ท่ามกลางหุบเขา มีอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เหมาะสมสำหรับพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากมีนักท่องเที่ยว หน่วยงานอื่น ๆ คนภายนอกหมู่บ้าน ชาวต่างชาติมาเยี่ยมเยือนหมู่บ้าน และหลงเสน่ห์ความสวยงามในหมู่บ้าน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมาสนับสนุนกิจกรรมวิ่งเทรล ผาแดงเทรล เป็นประจำทุกปีในหมู่บ้านนี้ เป็นต้น และอย่างน้อยยังมีสมาชิกชุมชนไม่กี่รายที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน เช่น การเยี่ยมชมฟาร์มเห็ด การเดินป่า สำรวจถ้ำ การรับประทานอาหารพื้นถิ่น เป็นต้น แต่สิ่งที่หมู่บ้านประสบปัญหา ก็คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผาแดง และไม่ขับเคลื่อนเท่าที่ควร การพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านผาแดงจึงไม่เกิดขึ้น เป็นรูปธรรม ยังไม่มีการสร้างที่พัก และจัดตั้งโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวก็ยังไม่กำหนดเป็นโปรแกรมอย่างเป็นรูปธรรม การจัดตั้งบุคลากรการท่องเที่ยวก็ยังไม่ดำเนินการ อย่างน้อยก็อาศัยความร่วมมือกับคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ในการช่วยออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวชุมชน ทำเอกสาร แผ่นพับให้หมู่บ้าน แต่การประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายก็ยังไม่มีการทำเท่าที่ควร ยังมีคนไม่ค่อยรู้จักหมู่บ้านผาแดงเท่าไร จึงต้องใช้ระยะเวลาการดำเนินการ และจัดทำแผนพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านให้เป็นรูปธรรม และสมาชิกชุมชนทำความเข้าใจ วางแผนร่วมกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในหมู่บ้านจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงปัญหาการขาดการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า

“ช่วงงานวิ่งเทรล ช่วงหน้าฝน อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาจะมาจัดวิ่งเทรลทุกปี และสนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านนำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาจำหน่าย พวกเห็ดแปรรูป จิ้งหรีดแปรรูป จะเห็นว่าภาครัฐมองเห็นว่าบ้านเราเหมาะสมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เพราะใครมาก็

หลงใหลในทัศนียภาพที่สวยงาม และมีอาชีพหลากหลาย วิถีชีวิตเกษตรกรรมเรียบง่าย และนักศึกษา เขาก็ช่วยทำคหิลิประชาสัมพันธ์ ทำแผนพับโปรแกรมท่องเที่ยวด้วย แต่น่าเสียดายคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านน่าจะร่วมมือกันส่งเสริม ประชุม พูดคุย ผลักดันให้บ้านเราส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้าง เอาจง ในแผนชุมชน แผนท้องถิ่นด้วยก็ยิ่งดี” (นายมีฆวาน เวียงนาค ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริม การท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

ทางด้านของนายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา อธิบายถึงประชาชนยังไม่ค่อยให้ความสำคัญของการพัฒนาบ้านผาแดงเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวว่า

“ก็น่าเสียดายนะ ถึงแม้ไม่ได้เกิดที่นี่ เป็นคนแจ่ม แต่ก็ย้ายมาอยู่ ผาแดงหลายปีแล้ว บ้านเราธรรมชาติสวย อยากให้คนมาเที่ยว และช่วยกันดูแลให้หน้าบ้านสะอาด น่ามอง คงเพราะชาวบ้านที่มีรายได้น้อย จึงเน้นการทำมาหากิน เข้าไร่ ทำสวนเพียงอย่างเดียว จนลืมนสนใจเรื่องพวกนี้ กิจกรรมพัฒนาชุมชนบางอย่างที่เคยเห็นทำกัน พวกฝึกอาชีพ ทำของขาย ก็ทำกันไม่ตลอด นานทีจะทำกัน ถ้ามีงานสำคัญในหมู่บ้าน” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชน ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

9. ปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

เกษตรกรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง และ ประชาชนยังขาดการตระหนักในการใช้พื้นที่ทางการเกษตร โดยขาดการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกเป็นพื้นที่สูงลาดชันตามหุบเขาเสี่ยงต่อ การพังทลายของหน้าดิน ควรส่งเสริมให้มีการปลูกหญ้าแฝก เพื่อลดการพังทลายของหน้าดิน อีกทั้งมี การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าก่อนหน้า เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร จนพื้นที่ป่าชุมชนลดลง และมีการ ออกมาตรการควบคุมตัดไม้ทำลายป่าในช่วงหลัง ส่วนปัญหาไฟป่า มีควันไฟในช่วงฤดูแล้ง ก็ยังแก้ไข ไม่ได้ มีเป็นประจำทุกปี เกิดจากความมกง่ายของประชาชนส่วนหนึ่งในการเผาป่า เพื่อหาของป่า รวมทั้งจากการทิ้งขุขี้ในป่าชุมชน ทางผู้นำชุมชนจึงต้องไปแก้ไข ลาดตระเวนป่าชุมชนเป็นประจำ ทุกวันในช่วงฤดูร้อน ตลอดเดือนมีนาคม-เมษายน ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำหรับปัญหาหมอกควัน หมอกควันจะมีทุกปีในช่วงฤดูร้อนในชุมชนบ้านผาแดง สำหรับการทำการเกษตร การพังทลายและทำลาย แร่ธาตุของหน้าดิน เกิดปัญหาดินขาดแร่ธาตุ เป็นปัญหาที่พบทั่วไปในการเกษตร เกษตรกรยังพอมิวิธี บำรุงดิน ปลูกพืชหมุนเวียนรักษาสภาพหน้าดินเข้าช่วย แต่อีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาสารเคมีจาก การเกษตรปนเปื้อนในดิน ลงไปสู่ลำธาร แหล่งน้ำ เป็นปัญหาที่ยังควบคุมไม่ได้ และอาจส่งผลกระทบต่อ สุขภาพประชาชนในระยะยาว จึงจำเป็นที่หมู่บ้านและผู้นำชุมชนต้องมีมาตรการรณรงค์การ ควบคุมของเสีย และขยะเป็นพิษให้เข้มงวดมากขึ้น เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาอีกทางหนึ่งในการ รณรงค์ลดสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน กล่าวถึงปัญหาเกษตรกรขาดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า

“ถึงผมเป็นคนรุ่นใหม่ แต่งานพวกเข้าสวน ทำข้าวโพด หักข้าวโพดก็ทำเป็น ชาวบ้านหนีไม่พ้นเรื่องสารเคมี จากปุ๋ย จากยาฆ่าแมลง และบางส่วนขาดความรู้ในการป้องกันก็เกรงว่าของพวกนี้จะส่งผลกระทบต่อเมื่ออายุมากขึ้น ส่วนการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ การปลูกหญ้าแฝก หมู่บ้านเรายังไม่ได้ทำนะ แต่ถ้าทำก็ได้อยู่ และช่วงหน้าร้อนนี้ หนีไม่พ้นไฟไหม้ป่าแทบทุกวัน เพราะความเห็นแก่ตัวของชาวบ้านนี่แหละที่อยากหาของป่า บางคนมักง้างกิ่งกันบุหรี่ยังมี มีไหม้แถวสำนักสงฆ์ และป่าแถวทางไปต้นน้ำด้วย ส่วนบ่อขยะของหมู่บ้าน ก็อยากให้มีมาตรการควบคุมให้เหมาะสมด้วย เนื่องจากอยู่ใกล้ชุมชน และอยู่ริมถนน ผู้คนสัญจรไปมา เขาเห็นชัดครับ” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม เล่าถึงการไม่ตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของเกษตรกรภายในหมู่บ้านว่า

“ผมอยู่ที่นี่มาแต่เกิด เห็นป่าไม้ลดลงไปอย่างชัดเจนมากจากเมื่อก่อน คนมันตัดป่า ทำข้าวโพด ปลูกชิงกันตามเนิน ตามห้วย และเวลาฝนตกหนักช่วงหน้าฝน บางปีน้ำหลากมาก ก็จะท่วมพื้นที่การเกษตรบ้านเราเสียหายหลายไร่เลย สาเหตุนี้ก็มาจากคนชอบตัดไม้ทำลายป่านี้แหละ และผาแดงก็เป็นหมู่บ้านต้นน้ำจืดด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

10. ปัญหาประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านขาดการใช้ประโยชน์จากที่ดิน เนื่องจากไม่มีเอกสารสิทธิ์และที่ดินทำกิน

การถือครองที่ดินของประชาชนภายในหมู่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วนมากจะเช่าที่ดินจากคนในหมู่บ้าน และเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน จะเป็นเอกสารสิทธิ์ ประเภท สทก. เป็นสิทธิ์ทำกินของที่ดินในเขตป่าสงวนและเป็นป่าไม้ที่เสื่อมโทรม ส่วนที่เหลือจะเป็นคร่าวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเอง ไม่ต้องเช่าที่ดินของคนอื่น เนื่องจากมีที่ดินเพียงพอแก่การทำมาหากิน เลี้ยงชีพในคร่าวเรือน และมีคร่าวเรือนที่มีที่ดินทำกิน แต่ไม่เพียงพอในการทำเกษตรภายในคร่าวเรือน ต้องเช่าของผู้อื่น และค่าเช่าที่ดินของคนในหมู่บ้านจะเสียเป็นผลผลิตทางการเกษตรเท่านั้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาประชาชนส่วนใหญ่ ไม่มีเอกสารสิทธิ์และที่ดินทำกินว่า

“เป็นปัญหาใหญ่และสำคัญมาก เพราะบ้านเราอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ๆ ป่าสงวน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ การจะมีได้ต้องขออนุญาตจากทางเกษตร ๆ เพื่อใช้พื้นที่สำหรับเพาะปลูกข้าวโพด ทำนาพวกนี้ และถ้าจะส่งเสริมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ที่พัก รีสอร์ท เขาก็ไม่

อนุญาตได้อย่างแน่นอนเช่นกัน” (นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงปัญหาจากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางการเกษตร เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ว่า

“ແ່່ລຽ ບ້ານໂຮນບນດອຍຂ້າງບນທັງຫມດ ເປັນເຂດພື້ນທີ່ອຸທຸຍານ ຯ ພື້ນທີ່ປ່າໄມ້ ບໍ່ມີບ້ານໂໜມີໂຮນດທີ່ດິນ ມີໄມ້ກີ່ຫຼັງທີ່ຂອ ນ.ສ.3 ດ້າບ້າງ ໃນການທຳເກຊຕຣ ເວລາທຳຂ້າວໂທດ ປລຸກໂຣ ດ້ອ່ງທຳເຣື່ອ່ງອຸທຸຍາດຈາກເກຊຕຣອຳເກວ ຯ ທ່ຳນັ້ນ ແຕ່ຍັງດີພື້ນທີ່ບ້ານເຣຍັງເໝາະແກ່ການທຳໂຣ ມີຫຼ້ຍຫລາຍສາຍຜ່ານອຸ” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2.4.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ปัญหาของสมาชิกชุมชนและเกษตรกรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ที่ไม่สามารถแก้ไขได้คือ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกรแต่ละครัวเรือนไม่สามารถทำงานรวมกลุ่มกันเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน และการปฏิเสธ ขาดความกระตือรือร้นของสมาชิกชุมชนในการรับทักษะอาชีพใหม่ ๆ ภายในชุมชนเป็นอาชีพเสริม เช่น การแปรรูปเชิงแบบครบวงจร การแปรรูปเห็ด การแปรรูปจิ้งหรีด เป็นต้น สมาชิกชุมชนสามารถมีส่วนร่วมต่อบริการเหล่านี้ตามความถนัดของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ความไม่สามัคคี และการขาดความทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ ก็เหมือนเป็นการตัดโอกาสตนเองในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ เศรษฐกิจชุมชนก็ไม่สามารถพัฒนาได้ดีขึ้น ปัญหาหลัก ๆ เหล่านี้ ทำให้ผู้ศึกษาได้แยกประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ดังนี้

1. ปัญหาเกษตรกรบางรายเสียเปรียบขาดทุนทางการเงินกับพ่อค้าคนกลาง

ผลผลิตทางการเกษตรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง เช่น ข้าวโพด ชিং เป็นต้น จะจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลผลิตถึงหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งพ่อค้าในหมู่บ้านจะรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้านออกไปจำหน่ายในอำเภอหรือจังหวัด และจากการที่เกษตรกรภายในหมู่บ้านไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งได้ภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเสียเปรียบรายได้อีกกับพ่อค้าคนกลาง

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาเกษตรกรภายในหมู่บ้านเสียเปรียบราคาจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้กับพ่อค้าคนกลางว่า

“บ้านเรา เกษตรกรไม่สามารถทำงานกันเป็นกลุ่มได้ ต่างคน ต่างทำ เวลาพ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลผลิต การที่รวมกลุ่มไม่ได้ ทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองราคาพ่อค้าคนกลาง ไหนจะค่าขนส่ง ค่าเดินทางขึ้นมาที่บ้านเราอีก ไม่ว่าจะป็นขิง หรือข้าวโพดหวาน” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

ในทางเดียวกัน นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายเกี่ยวกับปัญหาเกษตรกรเสียเปรียบทางการค้ากับพ่อค้าคนกลางว่า

“ปัญหาหลักเลยสำหรับบ้านเรา ถึงแม้เกษตรกร ชาวบ้านจะทำ ข้าวโพดกันได้เยอะ โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะขายให้พ่อค้าคนกลาง เขามาซื้อถึงบ้าน ก็ต้องเสีย ค่าเดินทางมาอีก และจากการที่ไม่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม จึงมีปัญหาในการต่อรองราคาผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง เป็นปัญหาที่เกษตรกรบ้านเราจะต้องยอมรับ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. ปัญหากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนบางประเภท มีผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมเพียงไม่กี่รายที่มีรายได้เท่านั้น

การกระจายรายได้ภายในชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะขึ้นอยู่กับบุคคลใดให้การมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ตามกิจกรรมการขับเคลื่อนของกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละบุคคล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ จะเห็นได้ว่า ประชาชนบางส่วนยังมีปัญหาระบบคิด ทักษะคิดในแง่ลบ แต่การส่งเสริมอาชีพภายในหมู่บ้าน บางครั้ง สมาชิกชุมชนแทนที่จะมองเห็นโอกาสที่หมู่บ้านจะพัฒนา แต่กลับมองเป็นอุปสรรคที่เป็นภาระที่ทำให้สมาชิกชุมชนเสียเวลาทำมาหากิน เพราะอาชีพหลักทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดก็ค่อนข้างหนักอยู่แล้ว ทำให้กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น การเพาะเห็ด การแปรรูปขิง การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น มีเกษตรกรหรือปราชญ์ชุมชนดำเนินการในปัจจุบันไม่กี่รายภายในหมู่บ้าน และมีที่ปรึกษาเป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่ยังให้คำปรึกษาและสนับสนุนอยู่ จนกลุ่มดังกล่าวมีการต่อยอด เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนหลายประเภทอย่างต่อเนื่อง และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับครัวเรือน แต่มี ปัญหาจากการที่กลุ่มอาชีพขยายผลไม่ทั่วทั้งหมู่บ้าน ส่งผลให้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนไม่เข้มแข็ง และทั่วถึง รายได้ก็จะกระจุกเฉพาะครัวเรือนที่ทำงานที่แท้จริงและตั้งใจจริงเท่านั้น ก็ยังดีกว่ากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าวยุติและหยุดดำเนินการไป

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงปัญหากลุ่มอาชีพ บางกลุ่มหรือธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านมีผู้ขับเคลื่อนไม่กี่รายว่า

“น่าเสียดายหมู่บ้านเรา มีวัดฤดูบิ มีผลผลิต อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขา มาส่งเสริม สนับสนุน ติดตามทุกปี ปีนี้ ดูก็เห็นเขามาติดตามแล้วบ้าง มาทุกปี โดยเฉพาะเพาะเห็ด แปรรูปขิง จิ้งหรีดนี้ มันไม่ขยายผลไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ทำแต่ข้าวโพด ไม่สนใจอาชีพเสริมพวก

นี้ เพราะมันทำยาก ต้องขยัน มีแต่ป่าแจ่ม (นางสาววรางคณา ใจดี) ทำแค่นั้นแหละ กับญาติ ๆ ของเขาที่อยู่บ้านใกล้กัน” (พระณัฐพล อีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

ในทางเดียวกัน นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขยายตัวไม่ทั่วถึงของกลุ่มอาชีพทางการเกษตรภายในบ้านผาแดงว่า

“แต่ละกลุ่มที่เห็นของผาแดงนี้ แทบจะไม่มีกลุ่มกันเลย อย่างที่ที่เห็น เพาะเห็ด ฝรั่ง ทำกันไม่กี่บ้าน ส่วนข้าวโพด ทำนา ก็ทำของแปลงใคร แปลงมัน จากการไม่รวมตัวเป็นกลุ่ม ทำให้รายได้ไม่กระจายตัวทั่วหมู่บ้าน สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่ม ๆ ที่ตั้งไว้แต่แรก พอไม่ทำงาน ก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์และรายได้จากกลุ่ม ๆ อีกต่อไป” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. ปัญหาความไม่แน่นอนของผลผลิตการเกษตรบางประเภท

ผลผลิตทางการเกษตรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น ข้าวเหนียว ข้าวโพด ชিং มันสำปะหลัง กระเทียม เป็นต้น มักจะมีความไม่แน่นอนในแต่ละปี ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ ลองผิดลองถูก เก็บเกี่ยวประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความรู้กันของเกษตรกรภายในหมู่บ้านด้วย ปัจจัยที่ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอน เช่น สภาพอากาศ ศัตรูพืช ภัยธรรมชาติ โรคระบาดของพืช เป็นต้น พืชทุกประเภทมีความเสี่ยงในการเพาะปลูกหมด และทำให้รายได้ไม่แน่นอน จะมีเฉพาะข้าวโพดที่มีปัญหาน้อยที่สุด เพราะประชาชนส่วนใหญ่นิยมเพาะปลูกในพื้นที่หลายไร่ในหมู่บ้าน มีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในการควบคุมผลผลิต โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สร้างรายได้ให้กับหมู่บ้านทุกปี

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน กล่าวถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรภายในหมู่บ้านว่า

“คนที่นี่เขาปลูกข้าวโพดหวานกันมาหลายปีแล้ว และมันรายได้แน่นอนกว่าชিং มันสำปะหลัง พวกนี้ อย่างขิงนี่ เห็นพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ก็ปลูก ปัญหาเยอะ ปลูกก็ยาก มันชอบขึ้นบนดอย ใกล้ ๆ ลำห้วย เวลาขี่มอเตอร์ไซค์ไปก็ลำบาก เรื่องโรคพืช ปัญหาที่มาก เชื้อจุลินทรีย์ เชื้อรา จะปลูกให้ได้มาตรฐานก็ยาก ทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่เอากัน ไปทำข้าวโพดหวานกันเหมือนเดิม” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงปัญหาความไม่แน่นอนของผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านว่า

“ชาวบ้านนี้เขาไม่ประเมินความเสี่ยงหรอก เรื่องผลผลิตจากการเพาะปลูก โดยเฉพาะชิง เป็นอะไรที่ไม่แน่นอนอยู่แล้ว ตามสภาพอากาศ หลายปัจจัย บางปีแล้ง บางปีน้ำท่วมเสียหาย แทบขายไม่ได้ก็เคยมี รวมทั้งข้าวโพดด้วย แต่ข้าวโพดจะเสี่ยงน้อยกว่า ราคาค่อนข้างแน่นอนกว่าผลผลิตอื่น ๆ เพราะทำกันทั้งหมดบ้าน และชาวบ้านเขาก็ปลูกกันมานานแล้ว มีประสบการณ์มาเยอะแล้ว” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

4. ปัญหาการเผยแพร่ความรู้ของปราชญ์ชุมชนทางการเกษตร ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพภายในชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีปราชญ์ชุมชนที่สามารถพัฒนาและต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร และเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิกของกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มปลูกชิง กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น ปราชญ์ชุมชนจะเน้นการนำผลผลิตทางการเกษตรเหล่านี้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเฉพาะการแปรรูปชิง และเห็ด จะมีคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นวิทยากรและมาทำวิจัยเกี่ยวกับการต่อยอดผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้าน จะให้คำปรึกษากับกลุ่มอาชีพตลอด แรกเริ่มก็รวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์กันได้อยู่ พอเวลาผ่านไป สมาชิกกลุ่มเริ่มไม่ค่อยเห็นความสำคัญและไม่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มให้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้กิจการทางการเกษตรเหล่านี้ มีปราชญ์ชุมชน เกษตรกร หรือผู้ประกอบการทำเพียงไม่กี่รายภายในหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่ม ๆ ส่วนใหญ่จะกลับไปปลูกข้าวโพดกันเพียงอย่างเดียวเหมือนเดิมสำหรับการปลูกชิงยังทำกันอยู่หลายครัวเรือน แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากชิงแล้ว

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเล่าถึงปัญหาการเผยแพร่ความรู้ของปราชญ์ชุมชนทางการเกษตร ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพภายในชุมชนว่า

“ที่เป็นทั้งวิทยากรท้องถิ่นเรื่องทำเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ทั้งในและนอกหมู่บ้าน ก็ไม่หวงความรู้เลย มีหลายคนมาดู มาศึกษาที่ฟาร์มของพี่ แต่ก็นะ หาสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มของเรายาก กลับไปทำข้าวโพดกันเหมือนเดิม เพราะอย่างน้อยอาชีพพวกนี้ก็เป็นอาชีพเสริมให้พวกชาวบ้าน และสร้างรายได้ด้วยเช่นกัน อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขามาช่วยให้แนวทาง และทำวิจัยร่วมกับหมู่บ้านด้วย คนก็ไม่ให้ความร่วมมือกันเท่าที่ควร การต่อยอดและขยายผลจึงไม่เกิดขึ้น” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์ม ธุรกิจชุมชนของตนเองไม่สามารถต่อยอดขยายผลให้แก่ประชาชนภายในหมู่บ้านว่า

“อย่างขุนนางฟาร์มของพี่ มีปลูกผักหลายอย่าง เพาะเห็ด เลี้ยง จิ้งหรีด เลี้ยงหมู มีนักท่องเที่ยวมาทางเต็นท์นอนช่วงหน้าหนาวด้วย เพื่อนของลูกชายก็มานอนพักด้วย ชาวบ้านก็มาดูที่นี้กันหลายคนแล้วนะ แต่ก็ยังไม่เห็นใครมาเรียนรู้ และลองเอาองค์ความรู้ของวิสาหกิจ ชุมชน ๆ ไปประยุกต์ทำในครัวเรือนเลย อย่างน้อยถ้าเริ่มต้นทำ ก็ช่วยให้มีอาชีพเสริม และสร้างรายได้ ได้บ้าง แต่ที่เห็นส่วนใหญ่เขาก็จะมาซื้อแต่เห็ดกันแค่นั้น” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2.4.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะ ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ที่เน้นการทำไร่ข้าวโพดเกือบทุกหลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะรับจ้าง ขายให้แก่พ่อค้าคนกลางจากจังหวัดพะเยา และต่างจังหวัด สำหรับกิจกรรมชุมชนอื่น ๆ ที่เป็น เศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน เช่น การจักสานไม้ไผ่ การทำไม้กวาด การปลูกขิง การเพาะเห็ด การเลี้ยง จิ้งหรีด เป็นต้น ผู้คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะทำมาหากินให้ลุล่วงไปในแต่ละวัน แทบไม่มีกิจกรรมที่จะ วางแผนติดตามกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาอาชีพภายในหมู่บ้าน รวมทั้งการประเมินผลที่อาศัยการใช้ เอกสาร ออกแบบแบบสอบถาม หรือแบบประเมิน ก็ไม่มีการจัดทำเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน จึงจำเป็นที่คณะกรรมการหมู่บ้านควรตระหนักและศึกษาแนวทางการติดตามและประเมินผลมากขึ้น โดยสามารถปรึกษากับคณาจารย์จากมหาวิทยาลัย ฯ หรือวิทยากรหน่วยงานราชการภาครัฐ ในการ ให้คำแนะนำ และเอื้ออำนวยเรื่องการจัดทำเอกสารสำหรับติดตามและประเมินผลกิจกรรมเศรษฐกิจ ชุมชนมากขึ้น ผู้ศึกษางานวิจัยจึงได้แบ่งแยกปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมติดตามและ ประเมินผลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ดังนี้

1. ปัญหาขาดการติดตามและขยายผลของกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนให้แก่ ส่วนรวม

กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใน หมู่บ้าน จะขับเคลื่อนดำเนินการได้อย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับการติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง ทั้งผู้นำ ชุมชน คณะกรรมการกลุ่ม ฯ หรือกองทุน และสมาชิกชุมชนร่วมกันด้วย จากเท่าที่ผ่านมามีหลาย อาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน มีผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมไม่กี่ ราย จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนควรหวั่งใยปัญหาเหล่านี้กับสมาชิกชุมชน ควรพยายามนัดหมายกันประชุม

ปรึกษาหารือ วางแผนร่วมกันใหม่ เพื่อมองหาปัญหาที่เกิดขึ้น สรุปลงจดหมายเวียน และมาพูดคุยกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา เนื่องจากหมู่บ้านมีทุนชุมชนที่ดี และได้รับโอกาสในการพัฒนามากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในระแวกเดียวกัน ควรใช้โอกาสในการพัฒนาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นประโยชน์ ลดอคติระหว่างกัน มามุ่งมั่นพัฒนาร่วมกัน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน ถ้ามีวแต่เพิกเฉยแบบนี้ ปัญหานี้ก็จริงในหมู่บ้าน การพัฒนาอาชีพในชุมชนก็จะล่าช้ามากขึ้นเรื่อย ๆ

นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงปัญหาการขาดการติดตามและประเมินผลกิจกรรมส่งเสริมอาชีพภายในหมู่บ้านว่า

“กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน สมาชิกแต่ละกลุ่ม ขาดการติดตามและประเมินผล ส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริม และเลิกทำ ทั้ง ๆ ขว้าง ๆ แต่ก็ยังดีที่มีคนยังขยัน ยังทำอยู่ เพราะเหตุเช่นนี้ ทำให้อาชีพ ไม่ว่าจะเป็นเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ทำซิง ทำไม้ต่อเนื่อง ขยายผลไม่ทั่วหมู่บ้าน และไม่ยั่งยืน ผลผลิตกลุ่มชุมชนก็ยังมีอยู่ แต่ไม่ใช้ของชุมชนทำร่วมกัน มีคนทำเพียงคนเดียว ไม่ว่าจะเห็ดหรือจิ้งหรีดแปรรูป” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนกล่าวว่า

“ความจริงกลุ่มอาชีพพวกทำซิงนี้ มีพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย เขาก็ปลุกซิงกันอยู่พวกนี้ แต่เวลารวมกลุ่มทำซิงแปรรูป ไม่มีใครทำจริงจัง ไม่ค่อยสนใจอาชีพนี้เท่าไรด้วย ได้แต่ปลุกซิง ขายให้ตลาด พ่อค้าคนกลางเท่านั้น อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาก็ร่วมทำวิจัยเกี่ยวกับซิงครบวงจรด้วย เวลาประสานงานกัน ก็มีปัญหา ชาวบ้านไม่ร่วมมือกันขับเคลื่อน คนที่ส่งรายงานให้อาจารย์ก็มีพี่กับอินดี้ (นายมีฆวน เวียงนาค) เท่านั้น” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

2. ปัญหาการขาดการจัดทำเอกสารติดตามและประเมินผลของกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม

ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ขาดการจัดทำองค์ความรู้ ข้อมูล และเอกสารเกี่ยวกับเกษตรกร พืชเศรษฐกิจทางการเกษตรของหมู่บ้าน ยังไม่มีการจัดทำข้อมูลเอกสาร เก็บเข้าแฟ้มอย่างเป็นระบบ ส่วนใหญ่ก็จะดำเนินการจัดทำบันทึกรายงานการประชุมของหมู่บ้านเท่านั้น โดยเฉพาะการบริหารจัดการเงินกองทุนชุมชนในการกู้ยืมเงินกองทุนชุมชนต่าง ๆ ของเกษตรกรภายในชุมชน คณะกรรมการกองทุน ฯ ขาดการติดตามการนำเงินจากกองทุนไปใช้ดำเนินการของสมาชิกผู้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง แต่ก็พบว่าปัญหานี้สืบจากกองทุนชุมชนของหมู่บ้านมีไม่มาก ถ้ามีปัญหาสมาชิกรายใดไม่ชำระเงิน คณะกรรมการก็จะกำชับ ติดตามและนำเงินมาคืนให้ได้ ส่วนปัญหานี้ในระบบของสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านก็ไม่มีเลย

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาญกน (กข.คจ.) บำผแฉง เลำถึงปัญหาคญกนไม่จ้ดทำเอกสรตึตตามและประเมึนผลกลุ่มอาชึพและ กองทุน ๖ ว่า

“กลุ่มอาชึพ กองทุนในหมู่บ้าน ของบ้านเรำ ยังไม่มีการจ้ดทำ เอกสรแบบจ้ดเก็บเป็นแพ้ม เป็นระบบเท่าไรน้ก ผมในฐานะที่เป็นประธานกองทุน กข.คจ. กลุ่มออม ทรัพย์ ๖ ก็จะไม่เก็บสัญญาของลูกบ้านที่กู้เป็นชุด ๆ ไว้ อยู่ มีสมุดรายนงานการประชุม แต่สมุดคญบ้ญชึ อาจยังไม่ได้มีการแก้ไขข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน เพราะไม่ค่อยมีเวลา ส่วนกลุ่มอาชึพ ก็เห็นแต่ละกลุ่มมี กิจกรรมทำกันไม่กี่คน อย่างที่พูด ไม่มีการจ้ดทำเอกสรอะไรเลย ให้เป็นรูปธรรม แผนดำเนินงาน ระเบียบก็ยังไม่ได้ทำให้เป็นรูปธรรม” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาญกน (กข.คจ.) บำผแฉง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ในส่วนองนายสุวัฒน์ ชัยเมืออง ออสาพัฒนาชุมชน (อช.) บำผแฉง กล่าวถึงการขาดระบบบริหารจ้ดการตึตตามความก้าวหน้าองกิจกรรมทางการเกษตรภายในชุมชนว่า

“ไม่มีเลย ไม่มีความชัดเจนเลย ในการที่จะเห็นชาวบ้านตึตตาม ความก้าวหน้าองกิจกรรมทำการเกษตร ขาดการบันทึกรายนงานผลกิจกรรม ไม่มีการทำ เอกสรรายนงานใดเลย การวางแผนก็ไม่มี หมู่บ้านขาดคนมีทักษะในเรื่องนี้มาก เพราะส่วนใหญ่ รุ่นผม หรือคนแก่ เขาเรียนมาน้อย เรื่องพวกนี้เขาไม่ใส่ใจกันหรอก เขาจะเน้นทำรายนงานทางการเกษตร เท่านั้น ให้พอเลี้ยงชีพไปวัน ๆ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมืออง ออสาพัฒนาชุมชน (อช.) บำผแฉง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. ปัญหาเกษตรกรขาดการปรึกษาจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ

เกษตรกรและประชาชนส่วนใหญ่องบ้านผแฉง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองว จ้งหวัดลำปาง เมือดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร หรือกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน มักจะประสบปัญหา ส่วนใหญ่ก็จะเพิกเฉย และทิ้งปัญหาให้เรื้อรังไว้เช่นนั้น บางรายก็ล้มเลิกดำเนินการขับเคลื่อนในที่สุด แทนที่จะปรึกษาหน่วยงานภาครัฐที่มาอบรมภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จากสำนักงานเกษตรอำเภอองว หรืออาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประชาชนองหมู่บ้าน ถือว่ามีโอกาสมาก แต่ไม่เข้าหาบุคคลที่สามารถให้คำปรึกษาและให้แนวทางแก้ไขปัญหาคาญกน และ มองไม่เห็นความสำคัญองการพัฒนาหมู่บ้าน ยังยึดติดกับความรู้สึกตนเองเป็นสำคัญ และอาจคิด เพียงแค่ทำมาหากินให้อยู่รอด พอยังชีพไปวัน ๆ แต่ลึมนึกลงถึงความก้าวหน้าองครัวเรือนตนเองและ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากองชุมชนในอนาคต

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริม ผลิตภัณท์ชุมชน อธิบายถึงปัญหาสมาชิกชุมชนไม่เข้าหาและปรึกษาวิทยากร หรืออาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางว่า

“คนที่นี่ ส่วนใหญ่จะมารวมกลุ่มทำขิงกันตอนอาจารย์เขามาเท่านั้น แม้แต่ผู้นำชุมชน อาจารย์เขาโทรศัพท์ไปหา ยังไม่รับสายเลย จนสุดท้ายจะโทร ๆ หาพี่ตลอด พวกสมาชิกเมื่อไม่ทำ ไม่เรียนรู้ ก็ล้มเลิกจะทำ และไม่ติดต่อ ไม่ส่งงานอะไรให้อาจารย์แล้ว อย่างที่เห็นรูปทางเฟซ ๆ ทางเว็บไซต์ ตอนอาจารย์มาลงข่าว ก็ดูเหมือนหมู่บ้านมีกิจกรรมดี ๆ แต่ตอนนี้มาเที่ยวดู ไม่มีใครทำอะไรเลย ไปสวนอย่างเดียว ช่วงกลางวัน หมู่บ้านเงียบมาก จะมาหาใคร ก็ไม่มีใครอยู่ เขาอยู่ในสวนหมด” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีโตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง หมู่บ้านยังไม่มีการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชนขาดการวางแผนทางการตลาด รวมทั้งกองทุนชุมชนไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาต่อยอดกิจกรรม เพื่อให้กองทุนชุมชนเติบโต ตลอดจนหมู่บ้านขาดการจัดทำข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นระบบ และประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีครัวเรือน รวมทั้งกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ส่งผลให้คนในชุมชนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน และมีปัญหาสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ไม่สามารถรวมกลุ่มอาชีพกันได้ และประชาชนภายในหมู่บ้านมีปัญหารายได้ไม่เพียงพอและขาดอาชีพเสริม สาเหตุมาจากการขาดการบริหารจัดการกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนและกิจกรรมส่งเสริมเทคโนโลยีอย่างง่ายทางการเกษตรที่ยังไม่มีเท่าที่ควร รวมทั้งเกษตรกรภายในหมู่บ้านใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพของประชาชนที่รับสารเคมีในระยะยาว นอกจากนี้ สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทำให้กิจกรรมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขยายผลไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน สำหรับการส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ในขณะนี้ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านไม่ให้ความสำคัญและขาดการพัฒนากิจกรรมดังกล่าว และหมู่บ้านยังมีปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการลักลอบเผาป่า ส่งผลต่อมลภาวะหมอกควันในช่วงหน้าแล้ง รวมทั้งขาดการบำรุงรักษาทรัพยากรดิน และให้มีปัญหาดินเสื่อมสภาพและมีสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม และปัญหาสำคัญที่แก้ไขไม่ได้คือ ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีที่ดินทำกิน เนื่องจากพื้นที่ทางการเกษตรของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวน ปัญหาดังกล่าวนี้นำให้เกษตรกรภายในหมู่บ้านเสียผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การเสียเปรียบทางการเงินกับพ่อค้าคนกลาง การรวมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มแปรรูปขิง กลุ่มเพาะเห็ด เป็นต้น มีสมาชิกชุมชนขับเคลื่อนเพียงไม่กี่ราย ทำให้รายได้ของกลุ่มกระจายไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน รวมทั้งปัจจัยภายนอกเรื่องโรคพืช ศัตรูพืช สภาพอากาศแปรปรวนภัยธรรมชาติ ก็ส่งผลต่อความไม่แน่นอนของผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้าน และกิจกรรมเผยแพร่

ความรู้การพัฒนาของกลุ่มอาชีพของปราชญ์ชุมชน เมื่อสมาชิกชุมชนรวมกลุ่มกันไม่ได้ ก็ไม่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพภายในชุมชน และปัญหาอีกอย่างคือ กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านไม่มีการติดตามและประเมินผล เนื่องจากกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนต่าง ๆ ขาดการจัดทำเอกสารติดตามและประเมินผล รวมทั้งกลุ่มอาชีพและเกษตรกรขาดการปรึกษาจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านไม่เกิดการขยายตัวและไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ผู้ศึกษาได้ศึกษาลักษณะกิจกรรม เหตุการณ์ต่าง ๆ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตลอดช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาในช่วงปัจจุบันนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2563-2567 จากการที่ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2565-2569) ที่มีหลักการสำคัญในการเน้นคนเป็นศูนย์กลางสำหรับการพัฒนา และชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นภาคประชาชนของหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นต้น พบว่าปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ขั้นตอนการตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามและประเมินผลร่วมกัน สามารถค้นหาข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพที่ประกอบด้วย การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

จากการศึกษากิจกรรม เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง

อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผล ที่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางชุมชนาธิปไตยหรือ ประชาธิปไตยชุมชน ในลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เน้น 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การรวมตัวกันของ สมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น จนนำไปสู่การศึกษา ค้นคว้า สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งกลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชุมชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และพยายามค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ทุกกิจกรรมจึง จะต้องเป็นหน้าที่ของสมาชิกชุมชนทุกคนต้องร่วมมือกัน ปรึกษากัน รับทราบข้อมูลร่วมกัน เพื่อเสนอ หาแนวทางแก้ไขปัญหา ที่เน้นหลักการพึ่งพาตนเอง ประชาชนเข้าใจและน้อมนำแนวทางหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ประชาชนทุกคนให้การมีส่วนร่วมอย่างมีคุณธรรมและมีอิสระในการ พัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน สามารถดึงเอาวัฒนธรรมชุมชน ทูนาทางสังคม และการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชน และสมาชิก ชุมชนทุกคนจะต้องมีแนวทางในการป้องกันการครอบงำของอำนาจทางการเงินจากระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม หรือลัทธิบริโภคนิยม แต่สามารถปรับปรุงแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นการพัฒนารูปแบบใหม่ที่ทันสมัย โดยเน้นปฏิบัติร่วมกันตามแนวทางชุมชนาธิปไตยหรือ ประชาธิปไตยชุมชน ดังนั้น การเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของภาค ประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ตามกระบวนการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน ผู้ศึกษาได้แยกข้อมูลออกเป็น ประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1.1 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

ชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนและสังคม รูปแบบหนึ่ง ที่มีการพัฒนาในระยะหลังจากระบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน และเน้นทรัพยากร มนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ตามยุทธศาสตร์หรือนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งในปัจจุบัน สมาชิกชุมชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีอำนาจในการปกครอง ชุมชน บริหารจัดการในชุมชนด้วยตนเองได้ ตามแผนการดำเนินงานและแนวทางที่วางไว้ ร่วมกับการ พัฒนากิจกรรมภายในชุมชนที่เป็นสังคมของความสามัคคี ความสมานฉันท์ และความเอื้ออาทร ที่ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การทำนุบำรุงประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน และผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษาพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีทุนทางสังคม ทรัพยากรและธรรมชาติ

วัฒนธรรมชุมชน และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ผู้มาเยี่ยมชมประทับใจกันไม่น้อยเลยทีเดียว นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐสนใจที่จะพัฒนาหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะเห็นจุดแข็ง ชุมชนวัฒนธรรมที่หลากหลายภายในหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีปัญหาในเรื่องความไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน ความหลากหลายทัศนคติของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้าน แต่ปัญหาและอุปสรรค ถ้านำมาวิเคราะห์ ทุกปัญหาสามารถมีทางออก และแนวทางแก้ไขปัญหาหลายวิธีอยู่เสมอ ผู้ศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ จึงแยกประเด็นเพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน ดังนี้

1. การเพิ่มทักษะของคณะกรรมการหมู่บ้านให้สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสำหรับการจัดทำแผนชุมชนได้

ทักษะของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งคณะกรรมการหมู่บ้านทุกคน ในขณะที่ได้รับแต่งตั้งตำแหน่งใหม่ ๆ ส่วนใหญ่จะได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้และฝึกอบรมวิทยาลัยการปกครอง ทั้งทักษะการพูดในที่ประชุม ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน มีครบทุกหลักสูตรที่เป็นวิชาการและทักษะที่จำเป็นของการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ก็จะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ตนเองใกล้ชิด และไว้วางใจในการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเอกสาร หน้าที่ของเลขานุการในการบันทึกรายงานการประชุม ตลอดจนฝ่ายปฏิบัติตามการประสานจัดสถานที่ อบรม และบำเพ็ญกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านทุกคน หรืออาสาสมัครภายในหมู่บ้าน สามารถมีบทบาทในการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในการเป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เช่น SWOT Analysis การใช้บัตรคำ การจัดทำแผนที่หมู่บ้าน การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจ เป็นต้น ผู้นำชุมชนอาจสามารถดำเนินการเอง โดยใช้กระดาษฟลิปชาร์ตและประชาคมในเวทีชุมชนจากการประชุมหมู่บ้าน เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน โดยอาจอาศัยความร่วมมือจากวิทยากรอาสาสมัครเป็นตัวอย่างจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นภาคีร่วมกัน เช่น ครูศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล พัฒนาการประจำตำบล เกษตรประจำตำบล เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือนักวิเคราะห์นโยบายและแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล ฯ เป็นต้น เพื่อเป็นวิทยากรเอื้ออำนวยให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านในการขับเคลื่อนการจัดทำและบูรณาการแผนชุมชน ด้วยการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน เพื่อทำให้เกิดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านแต่ละด้าน และสิ่งที่จำเป็นอีกอย่าง หมู่บ้านจะต้องมีการทบทวนและจัดทำแผนชุมชนเป็นประจำทุกปี

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการเพิ่มทักษะวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านว่า

“ผมว่าผู้นำ ๆ ผู้ช่วย ๆ ตัวผมด้วยในฐานะ ส.อบต. หมู่บ้าน กลุ่ม อสม. จำเป็นต้องเดินเวทีทำแผนชุมชนของหมู่บ้านได้ ต้องช่วยกัน ใ้คนในหมู่บ้านเชื่อถือ และโน้ม

น้ำวให้ชาวบ้านเขาเข้ามามีส่วนร่วมให้ได้เยอะ ๆ ช่วงแรก อาจขอนักพัฒนา ๆ นักวิเคราะห์ ๆ อบรม. มาเป็นวิทยากร เพื่อดูตัวอย่าง ช่วงหลัง ๆ นี้ หมู่บ้านต้องวางแผน ดำเนินการเองได้ ถึงไม่เคยทำ ก็ต้องช่วยกันทำให้ได้ เพราะแผน ๆ จะต้องทบทวนทำใหม่ทุกปี” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้อธิบายเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะในการจัดทำแผนชุมชนว่า

“ก่อนจะเริ่มทำแผนชุมชน ตัดคิดว่ากรรมการหมู่บ้าน ผู้นำ ๆ ต้องประสานและระดมชาวบ้านให้มาประชุมมากที่สุดก่อน ข้อมูลชุมชนควรมีทำเป็นเอกสารใช้ประกอบทำแผน ๆ ด้วย ไม่ใช่ อบรม. มาทำให้อย่างเดียว เพราะแผนชุมชนเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคนที่ต้องร่วมกันทำ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้าน” (พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2. การจัดทำแผนชุมชนที่มีมาตรฐานและมีหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรม

ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ต้องทราบถึงองค์ประกอบของแผนชุมชนที่มีคุณภาพ และมีมาตรฐานว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง เช่น ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตามเกณฑ์ที่กำหนด การจัดทำโครงการต่าง ๆ แต่ละด้าน และการมีโครงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่หมู่บ้านสามารถดำเนินการเองได้ เป็นต้น รวมทั้งมีการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนที่อาศัยเด็กและเยาวชน คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านที่มีทักษะพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยจัดทำเอกสารแผนชุมชนเป็นรูปเล่ม และจะต้องทบทวน ปรับปรุงรูปเล่มเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ สมาชิกทุกคนต้องรับทราบถึงความสำคัญของแผนชุมชน รวมทั้งกิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งจะขับเคลื่อนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านจะต้องดำเนินการตีตประกาศแผนพัฒนาหมู่บ้านโครงการต่าง ๆ ณ อาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้านด้วย

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน อธิบายถึงแผนชุมชนควรมีความชัดเจนและต้องมีหลักฐานรูปเล่มที่เป็นลายลักษณ์อักษรกันด้วย ดังนี้

“แผนชุมชน แผนหมู่บ้าน แผนท้องถิ่น ชาวบ้านจะต้องรับทราบว่า มีโครงการอะไร ควรติดบอร์ดประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านด้วย ข้อมูลต้องชัดเจน ชาวบ้านรับรู้ เพื่อเขาจะได้ใช้ประกอบการพิจารณา และผมเป็นคนพิมพ์ไฟล์ให้หมู่บ้านทุกปี แล้วแต่ทางพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ เขาจะสั่งมา และคิดว่าตั้งแต่ปีหน้า จะพิมพ์เป็นรูปเล่มแผนชุมชนของหมู่บ้านให้เห็นกันถ้วนหน้า เพื่อคนไหนในหมู่บ้านหรือผู้นำ ๆ คนใดขออ่านดู” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

3. การพัฒนาช่องทางสื่อสารออนไลน์ให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสาร ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน

การที่ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ยังมีปัญหาการแบ่งพรรค แบ่งพวก การมีความคิดแตกแยกที่แตกต่างกันในการพัฒนาชุมชน ทำให้ประสบปัญหาหมู่บ้านขาดจุดยืนร่วมกัน จึงจำเป็นอย่างมากที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าวนี้ ในการอาศัยระยะเวลาในการปรับระบบคิดและกระบวนการทัศนในการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง มากกว่าการพัฒนาชุมชนแบบประชาธิปไตยผู้แทน ที่อาศัยระบบอุปถัมภ์และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพราะการพัฒนาชุมชนที่อาศัยความเท่าเทียมกันของสมาชิกชุมชนจะต้องทำให้เกิดความต้องการพัฒนา แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างแท้จริง หมู่บ้านจำเป็นต้องมีช่องทางสื่อสารออนไลน์ของหมู่บ้าน มีการตั้งกลุ่มไลน์ของหมู่บ้านไว้สำหรับประชาสัมพันธ์ข่าวสารร่วมกัน นอกจากมีกลุ่มไลน์ที่เป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้านภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นช่องทางสื่อสารที่ทำได้ง่ายในสังคมยุคปัจจุบัน รวมทั้งมีการประกาศทางหอกระจายข่าวของผู้นำชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารจากการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องชัดเจน รวดเร็ว จึงจำเป็นที่หอกระจายข่าว เสียงตามสายต้องอาศัยงบประมาณของหมู่บ้านในการซ่อมแซมและดูแลให้เป็นปกติมากที่สุด ไม่ให้ชำรุด เสียหาย ประชาชนทุกคุ้มหมู่บ้านได้ยินอย่างชัดเจน รวมทั้งอาศัยการโทรศัพท์ติดต่อกันหรือใช้วิธีการบอกกล่าวต่อกันภายในหมู่บ้านด้วยต้องอาศัยความร่วมมือกันของสมาชิกชุมชนอย่างแท้จริง

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้ชุมนุมด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน พูดถึง Line กลุ่มของหมู่บ้านควรมีเพื่อแจ้งข่าวสารและประชาสัมพันธ์กันว่า

“Line กลุ่มหมู่บ้าน ควรมี เพราะสำคัญมากในการแจ้งข่าวสารถึงชาวบ้านบางคนจะไม่เล่น Line ก็ตาม กรรมการหมู่บ้านต้องตระหนักถึงจุดนี้ เพื่อเป็นสื่อออนไลน์ในการแจ้งข่าวสารกับลูกบ้าน นอกจากหอกระจายข่าว ตอนนี้ก็ได้ยินไม่ชัดด้วย ควรทำ Line กลุ่มเพื่อความรวดเร็ว และควรนัดข้อตกลงร่วมกันใน Line กลุ่มหมู่บ้าน ให้สมาชิกกลุ่มดำเนินกันตามกติกาของ Line กลุ่ม ด้วย เช่น ไม่ส่งรูปลามก หรือสวัสดีแต่ละวันมา หรือคุยเรื่องอื่น นอกเรื่องไร้สาระ” (นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้ชุมนุมด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน ได้แสดงความคิดเห็นถึงความจำเป็นที่หมู่บ้านต้องมี Line กลุ่มว่า

“Line กลุ่ม หมู่บ้านไม่มี อาจจะเกิดจากปัญหาผู้นำชุมชน อาจตั้ง Line กลุ่ม ทำอัลบั้มรูปไม่เป็นด้วย ถ้าผู้นำ ๆ ยอยากให้ช่วยเหลือ ผมก็ตั้งให้ได้ เพราะถ้าหมู่บ้านไม่มี Line กลุ่ม ก็ดูไม่ดี ทุกวันนี้ก็เหมือนแบ่งพรรค แบ่งพวก การแจ้งข่าวสารอะไรก็ดูไม่ทั่วถึง Line ยัง

แบ่งเป็นกลุ่มผู้นำ ๆ กลุ่ม อสม. และกลุ่มอื่น ๆ แยกกันหลายกลุ่ม เวลาทำกิจกรรมอะไรแต่ละวัน นัดหมายอย่างไร นอกจากแจ้งเสียงตามสาย ควรมี Line กลุ่มแจ้งข่าวสารด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

4. การกระตุ้นให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ การพัฒนาหมู่บ้านจำเป็นต้องครบถ้วน บิดา มารดา ผู้อาวุโส รวมทั้งครูบาอาจารย์ของสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนผาแดงวิทยาในหมู่บ้าน ต้องปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้หวงแหนรักบ้านเกิด และสอนให้เด็กผูกพันกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมทำบุญของหมู่บ้าน ด้วยการพัฒนาตามหลักบวร ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว บ้าน วัด และโรงเรียน บุคลากรของสถาบันดังกล่าวต้องร่วมมือประชุมจัดทำแผนพัฒนา ตลอดจนสมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนด้วย เด็กและเยาวชน คนรุ่นใหม่ที่เรียนมหาวิทยาลัยและจบจากสถาบันอุดมศึกษาทุกครัวเรือนต้องปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านเบื้องต้น เช่น กิจกรรมจิตอาสา ปรับภูมิทัศน์หมู่บ้าน กิจกรรมประเพณีทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเข้าร่วมประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน การทำฝายชะลอน้ำ การฝึกทักษะอาชีพในชุมชน โดยเฉพาะการจักสานไม้ไผ่ การทำไม้กวาด การปลูกขิง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น โดยบางกิจกรรมสามารถส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนดำเนินการร่วมกับสถาบันทางการศึกษา และสถาบันทางศาสนาร่วมกันได้

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวถึงการดำเนินการกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนว่า

“เด็กเดี๋ยวนี้ จะให้ความรับผิดชอบ คิดว่าครอบครัว และโรงเรียนสำคัญมาก ต้องอบรมสั่งสอนให้เสียสละ คิดถึงส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว บ้านไหนทำสวน พอปลูกเริ่มโต ควรสอนลูกทำให้เป็นด้วย พวกปลูกข้าวโพด ทำนา ถึงจะเหนื่อย แต่ก็เลี้ยงชีพได้ อย่างผมก็ยินดี ถ้าโรงเรียน ๆ ขอเป็นวิทยากรอบรมจักสานให้พวกเด็ก ๆ ก็จะไปสอนสานไม้ไผ่ ทำไม้กวาดให้อยู่” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

5. การจัดทำระเบียบและกฎ กติกาของชุมชนให้เป็นรูปธรรม และสามารถนำมาใช้ดำเนินการปฏิบัติได้จริง

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่มี การดำเนินการตั้งกฎ ระเบียบ กติกาชุมชนอย่างเป็นทางการที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างแท้จริง มีเพียงกฎเหล็กที่รับทราบร่วมกันมาหลายปีเพียงไม่กี่ข้อที่สมาชิกชุมชนทราบกัน และดำเนินการปฏิบัติ เช่น การยกเว้นเงินฌาปนกิจแก่ผู้ป่วยยาเสพติดที่มียาเสพติดครอบครอง เป็นต้น

สำหรับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกชิง กลุ่มเพาะเห็ด เป็นต้น และกองทุน ต่าง ๆ เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น ยังไม่มีการจัดทำระเบียบที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่มที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนเช่นกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน และประธานกลุ่ม ๆ กองทุนชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ต้องดำเนินการประชุมสร้างความเข้าใจร่วมกันใหม่ และร่างระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน รวมทั้งมีการจัดบันทึกรายงานการประชุมที่เป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งการจัดทำระเบียบ กฎ กติกาของหมู่บ้าน ควรดำเนินการใช้งบประมาณของหมู่บ้านในการจัดทำป้ายไว้นิลหรือป้ายโลหะให้ประชาชนในหมู่บ้านอ่านเข้าใจง่าย ติดตั้งให้รับทราบทั่วกัน ณ ที่ทำการอาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน หรือที่ทำการ สถานประกอบการของกลุ่มอาชีพในชุมชน สิ่งที่สำคัญที่สุด สมาชิกชุมชนต้องคอยติดตามการกระทำของบุคคลหรือผู้ต้องสงสัยที่มีปัญหาภายในหมู่บ้าน เพื่อแสดงถึงอำนาจในการสอดส่องดูแลและร้องเรียนกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการได้ โดยยึดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านร่วมกันตกลงและจัดทำขึ้นมา

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง พุดถึงหมู่บ้านไม่มีการจัดตั้งกฎของหมู่บ้านที่ชัดเจน และคิดว่าจำเป็นต้องขับเคลื่อนดำเนินการว่า

“ส่วนใหญ่บ้านเรา มีกฎไม่กี่ข้อ ที่ตกลงกัน ที่เด่นก็เรื่องการงดเว้นเงินฉาบปนกิจ ๆ กับพวกที่ติดยาเสพติด หมู่บ้านไม่ค่อยประชุมร่างกฎระเบียบกันเลย ไม่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม และลูกบ้านได้รับทราบร่วมกัน คิดว่าจำเป็นต้องมีอยู่ละ เพราะคนเริ่มฝ่าฝืน ทำอะไรตามใจชอบเยอะ ก็ต้องคุยกับพ่อหลวงอีกที ถ้าจะดำเนินการเรื่องนี้ให้ชัดเจน” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมีขวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงหมู่บ้านควรมีการกำหนดกฎของหมู่บ้านให้ชัดเจนและรับทราบมากขึ้นว่า

“ทุกวันนี้ หมู่บ้านหละหลวมมาก เรื่องกฎระเบียบ เพราะไม่ทำเป็นลายลักษณ์อักษร ชัดเจนตั้งแต่แรกแล้ว ควรจะมีป้ายกำหนดในพื้นที่หมู่บ้านให้อ่านชัดเจน ในศาลากลางบ้าน เพราะไม่มีนี่แหละ เลยมีคนไม่คำนึงถึงส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบ เรื่องคนแอบเผาป่าเช่นกัน ควรทำธรรมนูญป่าชุมชนให้ชัดเจน และออกมาตรการลงโทษให้เด็ดขาด ถึงจับมือใครดมไม่ได้ว่าใครทำ แต่ก็ต้องมีกฎที่ต้องคุยกับชาวบ้าน และตกลงร่วมกัน และที่ผ่านมาไม่นานนี้ บ้านเรามีเหตุชายคั่งติดยาเผาบ้านตัวเองด้วย ผมคิดว่าโซนบ้านผาแดง ควรมีหน่วยกู้ภัยประจำตำบลซัก 1 จุด เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัยนะครับ เพราะอยู่ห่างจากตัวตำบลหลายกิโล ๆ เดินทางประมาณชั่วโมงครับ อยากสะท้อนปัญหานี้ด้วยนะครับ” (นายมีขวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

6. การส่งเสริมกิจกรรมของหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสร้างความสมัครสมานสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันของหมู่บ้าน

การที่ประชาชนในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น เป็นหนึ่งเดียวกัน และมีจุดยืนร่วมกันในหมู่บ้าน ไม่มีปัญหาการแบ่งเป็นพรรค เป็นพวกที่มีอุดมการณ์แตกต่างกันในการพัฒนาหมู่บ้าน จากที่ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์มา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ รวมทั้งคณะกรรมการหมู่บ้านจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพด การปลูกซิง ยังพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และอยู่ภายใต้อิทธิพลของพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร จึงทำให้ความมีอุดมการณ์ในการพัฒนาของคณะกรรมการหมู่บ้าน ถึงจะมีแผนการดำเนินงานที่แน่นอนเป็นรูปธรรม แต่ไม่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ต่อเนื่องอย่างชัดเจนเท่าที่ควร และอีกกลุ่ม นอกจากนั้นจะเป็นทั้งกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีความเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ในการเฝ้าระวังโรคระบาด โรคเรื้อรังในชุมชน กิจกรรมการสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายที่เป็นงานสำคัญในช่วงฤดูฝน กลุ่มดังกล่าวจะมีส่วนร่วมปฏิบัติดำเนินกิจกรรมอย่างเข้มแข็งมาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) บางราย มีไม่กี่คนในหมู่บ้าน และคนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งที่เป็นปราชญ์ชุมชนอาชีพต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น การเพาะเห็ด การปลูกซิง การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น รวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของวัตถุดิบชุมชนดังกล่าว โดยจะมีปัญหาของกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกซิงนี้ ถึงแม้จะมีรายชื่อสมาชิกคณะกรรมการ แต่กิจกรรมกลุ่มไม่ขับเคลื่อนเท่าที่ควร รวมตัวกันเป็นกลุ่มไม่ได้ มีปราชญ์ชุมชนแค่ไม่กี่ราย ประมาณ 4-5 คน ยังดำเนินการกิจกรรมเหล่านี้อยู่ด้วยการพึ่งพาตนเอง ยืนด้วยลำแข้งตนเอง และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่และส่งเสริมการตลาดให้กับกิจการในครัวเรือนตนเองอย่างต่อเนื่อง และปัญหาสำคัญคือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่เห็นความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มอาชีพดังกล่าวเท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่จะทำการปลูกข้าวโพดสำหรับส่งโรงงาน เพราะเป็นอาชีพที่ทำมาเป็นเวลานาน และพวกเขาเห็นว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้แน่นอน

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวว่าอยากให้สังคมหมู่บ้านมีความสมัครสมานเหมือนในอดีตว่า

“บัดเดี๋ยวนี้ ชาวบ้านไม่ค่อยสามัคคีกันเท่าไร แยกทำงานใครทำงานมัน เมื่อก่อน เวลาเข้าสวนจะร่วมลงแขกกัน แต่ตอนนี้ ข้าวโพดหวานก็ทำแปลงใคร แปลงมันเห็นอาจารย์ราชภัฏ ๆ มาส่งเสริมหมู่บ้าน ก็ไม่ค่อยช่วยมากเท่าไร สุดท้ายก็ต่างคน ต่างทำกันเหมือนเดิม ไม่เหมือนสมัยก่อนคนในหมู่บ้านรักใคร่กันดี คนเฒ่าแบบเรา ลูกหลาน ชาวบ้านร่วมกันก็ดูแลกันดี เดี่ยวนี้ไม่ค่อยละ เด็กก็ไปที่อื่น ไม่ค่อยอยู่บ้านกันด้วย” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร้อง อธิบายถึงกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีกันว่า

“กิจกรรมหลายอย่าง อยากรจะส่งเสริมมาก ง่าย ๆ จิตอาสา เก็บขยะ ล้างรถลูกน้ำขุ่นลายของ อสม. อย่างทำฝาย ก็อยากทำหลายที่ คนมาร่วมเยอะ ๆ จะดีมาก อยากให้คนมาประชุมเยอะ ๆ ให้ชาวบ้านพูดคุย เปิดอกกันบ้าง รับฟังปัญหาที่มันน่าจะดีขึ้น และเป็นที่น่ายินดี อย่างกิจกรรมทำบุญของหมู่บ้าน แห่ไม้ค้ำศรีในช่วงสงกรานต์นี้ ชาวบ้านมาร่วมกันเยอะ คิดว่าอย่างน้อยก็สร้างความสามัคคีขึ้นมาบ้าง มาเจอ มาสนุกกัน รวมทั้งด้านอาชีพ อยากให้ทุกฝ่าย ชาวบ้าน พยายามรวมตัวทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ ไม่ใช่แยก ต่างคน ต่างทำแบบทุกวันนี้ อย่างน้อยก็ได้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ถ้าร่วมมือกันหน่อย ทุกอย่างน่าจะดีขึ้น” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

การที่บ้านผาแดงจะสามัคคี ประชาชนรวมตัวกันทำกิจกรรมเป็นหนึ่งเดียวกัน ขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นสำคัญ การมีอุดมการณ์ ความเสียสละ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด พวกเขาจะต้องเข้าถึงประชาชนทุกครัวเรือน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้านเป็นสำคัญ ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกคน ผู้นำชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมทุกกิจกรรมในทุกด้าน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ถึงจะสามารถสั่งการ ผนึกกำลังประชาชนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียวกัน และต้องคำนึงถึงความถูกต้อง กล้าที่จะปฏิบัติ เด็ดขาด ลงมือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมอย่างเข้มแข็งด้วย การปลูกฝังการดำเนินชีวิตของประชาชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในชุมชนก็สำคัญมากเช่นกัน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องทำให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง และต่อยอดขยายผลภายในหมู่บ้านต่อไป

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้ความคิดเห็นว่าผู้นำชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นว่า

“ชาวบ้านเขาบอกกัน บางที ผู้นำ ๆ เขาไม่ค่อยชอบให้ชาวบ้านเสนอความคิดเห็น อย่างคนที่เข้าร่วมประชุมก็คนหน้าเดิม ๆ และเขาไม่ค่อยสนใจฟังเท่าไรด้วย เวลาตัดสินใจอะไรส่วนใหญ่ อำนาจจะอยู่ที่ผู้นำ ๆ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ไม่ค่อยมีส่วนร่วมกันด้วย การพัฒนาเหมือนชาวบ้านยังไม่เท่าเทียมกัน ผู้นำ ๆ จะเป็นหลัก คิดว่าถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกัน วางตัวเป็นกลาง มาคุยกัน เห็นประโยชน์ของการพัฒนาหมู่บ้านสำคัญกว่าทุกเรื่อง คำนึงถึงความถูกต้องมากกว่าถูกต้องใจ ทุกอย่างน่าจะดีขึ้น” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3.1.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรม ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างสามัคคีของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง ก็ต่อเมื่อสมาชิกชุมชนทุกคนมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ทุกฝ่ายต้องปรองดองซึ่งกันและกัน มีความเสียสละผลประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเองเพื่อส่วนรวม และมีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ในการพัฒนาหมู่บ้านในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั่นคือ ประชาชนทุกครัวเรือน ทุกคนภายในหมู่บ้านนั่นเอง การพัฒนาต้องคำนึงถึงทุกสถาบัน ระบบ และมิติต่าง ๆ ในชุมชนที่ประกอบไปด้วย ครอบครัว สถานศึกษา วัด กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ กองทุน วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ทุกอย่างต้องพัฒนาร่วมกันให้เกิดดุลยภาพครบวงจรในทุกมิติด้วย เพื่อให้การส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นชุมชนเข้มแข็งจะนำไปสู่การเกิดกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์และจำแนกหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. การสนับสนุนให้สมาชิกทุกครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ จะขับเคลื่อนและเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน จะต้องเริ่มต้นจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านที่จะเสียสละ และสร้างอุดมการณ์ในการพัฒนาหมู่บ้านให้ประชาชนได้เห็นเป็นแบบอย่าง สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน แต่ถ้าผู้นำชุมชนเป็นได้เพียงแค่เฉพาะตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือตำแหน่งต่าง ๆ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ทำหน้าที่เพียงแค่ไปรับนโยบายจากการประชุมประจำเดือนและมาบอกกล่าวในที่ประชุมหมู่บ้านเท่านั้น แต่ขาดความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ และใช้เวลาส่วนใหญ่ในกิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว ขาดอุดมการณ์และไม่มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนได้เห็นอย่างชัดเจน การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนลักษณะนี้ ย่อมทำให้ประชาชนขาดความเคารพ ศรัทธา ไม่ให้ความร่วมมือภายในหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้านก็จะเป็นไปได้ล่าช้า ถ้าหลังและถอยหลังเข้าคลองเรื่อย ๆ เพราะผู้นำชุมชนไม่สามารถสั่งการประชาชนได้ ทุกอย่างจะต้องเกิดขึ้นจากผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่าง รวมทั้งการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านมาปฏิบัติหน้าที่ ประชาชนต้องคัดเลือกผู้ที่มีอุดมการณ์ มองการณ์ไกล มีความเสียสละ ขยันหมั่นเพียรอย่างไม่ย่อท้อ ตั้งแต่สมัยที่เป็นประชาชนหรือราษฎรธรรมดาในหมู่บ้านก่อน และมีแนวคิดที่จะพัฒนาหมู่บ้านอย่างชัดเจน รวมทั้ง

คำนึงถึงความถูกต้อง คุณธรรมในการคัดเลือกผู้นำชุมชนมาปกครอง บริหารหมู่บ้าน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง ไม่ทุจริตซื้อสิทธิ์ ขายเสียงในการเลือกตั้ง

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง เล่าถึงการส่งเสริมให้ประชาชนทุกครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนว่า

“อย่างแรก พ่อหลวง ผู้นำ ๆ ผู้ช่วย ๆ ต้องเป็นแบบอย่างในการดำเนินกิจกรรม ไม่เห็นว่างานนี้เหนื่อย และต้องร่วมงานกับส่วนราชการด้วย เป็นแบบอย่างที่ดีกับลูกบ้าน ให้ลูกบ้านเกิดความเลื่อมใส เวลาทำอะไรให้ชาวบ้านร่วมมือ ผู้นำ ๆ จะได้สั่งการชาวบ้านได้ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแรกคือ ประชุมประจำเดือน สามารถให้คนมาเข้าร่วมมากกว่านี้ หรือครั้งหนึ่งของทั้งหมู่บ้านก็ยังดี กิจกรรมทำฝาย ก็ควรมาร่วมกันเยอะ ๆ อย่างส่งเสริมอาชีพของ อสม. และที่ทำกับอาจารย์ราชภัฏ ๆ ควรประชาสัมพันธ์ให้มาร่วมกิจกรรมกันเยอะ ๆ” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงการป้องกันอิทธิพลของการซื้อสิทธิ์ ขายเสียงการเลือกตั้งที่มาครอบงำสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านว่า

“คู่ได้ยืนอยู่ เรื่องการขายเสียงช่วงเลือกตั้งปีที่แล้ว มีเลือก ส.ส. เวลาเขาเลือกตั้งก็เลือกที่อาคารที่ประชุมกันที่วัดนี้แหละ อยากให้ผู้นำ ๆ เข้มงวดกับเรื่องนี้หน่อย และต้องส่งเสริม รณรงค์ไม่ให้ชาวบ้านซื้อสิทธิ์ ขายเสียง แต่ให้ใช้วิจารณญาณเลือกคนดีมาทำงานเพื่อบ้านเมือง ที่จะต้องคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน” (พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2. การกระตุ้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยชุมชนให้สมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม และเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหมู่บ้าน

แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าใจและตระหนักถึงประโยชน์ของการพัฒนาตามแนวทางนี้ชัดเจน ที่สำคัญคือ การพัฒนาแนวชุมชนประชาธิปไตยจะเน้นการให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหมู่บ้าน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน และเน้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพึ่งพาตนเอง สำหรับการพัฒนาหมู่บ้านด้วย ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเห็นว่าชุมชนประชาธิปไตยเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนรูปแบบใหม่ โดยแนวทางจะเน้นการพัฒนาที่ตระหนักในศักยภาพของวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนของหมู่บ้านเป็นหลัก จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนควรเชิดชูเกียรติยกตัวอย่างผลงานของปราชญ์ชุมชนภายในหมู่บ้านด้านต่าง ๆ เช่น ด้านหัตถกรรม ด้านการเกษตร ด้านแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านการท่องเที่ยว ด้านศาสนา เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนบุคคลเหล่านี้ และร่วมมือพัฒนากับปราชญ์ชุมชนในการต่อยอดกิจกรรมการส่งเสริม

พัฒนาด้านอาชีพ สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดรายได้ ด้วยการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการบริหารจัดการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเองได้

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงประชาธิปไตยที่แท้จริงควรขับเคลื่อนภายในหมู่บ้านว่า

“ทางผู้นำ ๆ ควรให้ความรู้ชาวบ้านให้เข้าใจความหมายของประชาธิปไตยที่แท้จริง และสำหรับงานวิจัยที่แนะนำว่า ที่บอกถึงประชาธิปไตยชุมชน ก็เป็นสิ่งที่ดี คิดว่าการพัฒนามาจากความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ไม่มีหน่วยงานภายนอกมาครอบงำ และผู้นำ ๆ ชาวบ้านต้องร่วมรณรงค์กิจกรรมการเลือกตั้งให้โปร่งใส ไม่มีการทุจริตด้วย แทนที่จะเห็นแก่ตัว รับเงินจากผู้สมัครเลือกตั้ง อยากให้สอดส่องดูแล ชับไล่ กำจัดพวกม็อบอิทธิพลพวกนี้ออกจากหมู่บ้านมากกว่า” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชฌวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายถึงควรใช้สื่อการเรียนรู้ขับเคลื่อนภายในชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนเข้าใจประชาธิปไตยมากขึ้นว่า

“หมู่บ้านควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน นักเรียน ใช้สื่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่ทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย และเกิดจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตย โดยการจัดทำคลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก หรือทำสติ๊กเกอร์ติดผนังรณรงค์ไว้หลาย ๆ จุด ในหมู่บ้าน และควรประชาสัมพันธ์ทาง Line กลุ่ม ประชาสัมพันธ์ทางบอร์ดหมู่บ้าน หรือเผยแพร่ตอนประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน” (นายมัชฌวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3. การปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของทุนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพของหมู่บ้าน

การปรับกระบวนทัศน์และกระบวนการทางความคิดของประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการเรียนรู้ ยอมรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลหรือประชาธิปไตยชุมชน จะต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนและใช้ระยะเวลาพอสมควรอย่างค่อยเป็นค่อยไป เริ่มต้นจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน หรืออาสาสมัคร จิตอาสาของชุมชนที่จะถ่ายทอดแนวความคิดการพัฒนาสู่สมาชิกชุมชน เพื่อให้รับทราบและปฏิบัติโดยทั่วกัน สำหรับบ้านผาแดง ถ้าทุกคนในชุมชนมองเห็นถึงศักยภาพ ทุนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติภายในหมู่บ้าน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ผู้มาเยี่ยมเยือนชุมชน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จะมองเห็นว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่สวยงาม มีวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่เรียบง่าย และมีอาชีพที่ค่อนข้างหลากหลาย เหมาะสมที่จะเป็นพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภองาว จังหวัดลำปาง

และพร้อมที่จะพัฒนา ประชาสัมพันธ์ตามสื่อสังคมออนไลน์ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักและมาท่องเที่ยวกัน สิ่งสำคัญที่ประชาชนต้องตระหนักเบื้องต้น คือการยึดถือปฏิบัติตามหลักการทรงงานที่เรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” ชุมชนจะต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง ขับเคลื่อนกิจกรรมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเบื้องต้นเสียก่อน และพร้อมจะพัฒนาชุมชนรับความเจริญ ร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานภายนอกต่อไป จึงจำเป็นอย่างมากที่สมาชิกชุมชนบ้านผาแดงต้องพึงปฏิบัติตามหลักการทรงงานดังกล่าว เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านให้ยั่งยืนในอนาคต

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน อธิบายถึงความต้องการที่อยากให้ประชาชนตระหนักถึงจุดแข็ง โอกาส และศักยภาพของหมู่บ้านที่มีอยู่ในการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ผมเห็นว่าบ้านเรามีธรรมชาติที่สวยงามอยู่แล้ว และยังไม่ได้รับการพัฒนา ไม่มีอะไรปรุงแต่งทำลายธรรมชาติ เหมาะสมที่จะประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จัก และมาท่องเที่ยวได้ อีกทั้งอาชีพหมู่บ้านเราก็น่าสนใจ และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ และชาวบ้านตระหนักถึงจุดนี้ ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาขึ้น เอาโครงการลงแผนชุมชนด้วย และหลักการทรงงานที่ว่าระเบิดจากข้างในนี้สำคัญมาก ต้องเริ่มพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งก่อน และเปิดรับความเจริญหรืออิทธิพลต่าง ๆ จากภายนอกได้ทุกรูปแบบ” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

รวมทั้งนายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงศักยภาพของหมู่บ้านมีเพียงพอต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวว่า

“หมู่บ้านผาแดง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่นำจับตามองของชมรมท่องเที่ยวอำเภอองาว ที่เขาประชาสัมพันธ์ทางเฟซบุ๊ก ยูทูป นอกจากบ้านแม่ฮ่าง บ้านบ่อสี่เหลี่ยมขององาว ด้วยความเป็นหมู่บ้านเรียบง่าย สงบ มีธรรมชาติที่สวยงาม วิถีชีวิตคนสวยงาม และมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น อาชีพที่หลากหลาย การทำฝาย สินค้าชุมชนมากมาย คิดว่าถ้าผู้นำ ๆ ชาวบ้านตระหนักจุดนี้ ควรช่วยกันประชาสัมพันธ์ วางแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยวก็จะดีมาก” (นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มีการพัฒนาเท่าเทียมกัน

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ เคยได้รับการอบรมตั้งแต่เป็นผู้ใหญ่บ้านใหม่ ๆ ผู้นำชุมชนต้องเข้าใจ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้เห็นชัดเจนกับประชาชนภายในหมู่บ้าน ตั้งแต่กระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การประสานงานเบื้องต้น จนถึงขั้นตอนการตัดสินใจร่วมกันของประชาชน การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน การร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกัน ขั้นตอนสุดท้ายของการมีส่วนร่วมคือ การติดตามและประเมินผล

กิจกรรมชุมชนให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน การพัฒนาชุมชนเกิดจากผู้นำชุมชนต้องไม่รวมอำนาจ และทำตนเองเป็นใหญ่ในชุมชน ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจ แสวงหางบประมาณ และกำหนดกิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาต้องเป็นไปตามแนวระนาบ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ถึงจะทำให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน เริ่มต้นจากการที่หมู่บ้านสามารถพัฒนาด้วยหลักการพึ่งพาตนเองมากขึ้นด้วย

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง ให้ข้อคิดเห็นว่า ประชาชนภายในหมู่บ้านควรมีความเท่าเทียมกันว่า

“การที่หมู่บ้านจะเกิดความสามัคคีขึ้นได้ ทุกฝ่าย ผู้นำชุมชน และชาวบ้านต้องมีความเท่าเทียมกัน ยอมรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน และควรตระหนักในการพึ่งพาตนเองมากกว่ารอคอยหน่วยงานมาช่วยเหลือ หรือรองบ ๖ จากภาครัฐ อย่างทุกวันนี้ การทำเกษตรทุกคนต้องมีอิสระในการเลือกอาชีพอย่างเท่าเทียม และคิดว่าควรช่วยเหลือ วางแผนพัฒนาร่วมกัน เพื่อส่งเสริมรายได้เข้าชุมชนด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ทางด้านนางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายว่าการสร้างความเท่าเทียมกันในหมู่บ้านอย่างเดียวไม่พอ ต้องรู้จักพึ่งพาตนเองได้ด้วยว่า

“เมื่อชาวบ้าน ผู้นำ ๖ ทุกฝ่าย เข้าใจตรงกัน ไม่ขัดแย้งกัน คิดว่าสิ่งหนึ่งที่หมู่บ้านต้องแก้ไข คือการรู้จักพยายามหัดพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียรในการหาเลี้ยงชีพ ร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ขับเคลื่อนอาชีพในชุมชนด้วย เพราะทุกวัน คนบ้านผาแดงเป็นเหมือนเด็กที่รอคอยหน่วยงานมาคอยป้อน เหมือนป้อนข้าว ป้อนอาหารให้ทุกคำ ถ้าไม่มีคนป้อน ก็เหมือนเด็กที่ไม่ได้รับการพัฒนา หยุคอยู่กับที่ ตอนนี ผาแดง เป็นแบบนี้เลย” (นางสาววรางคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

5. การสอดส่องดูแลป้องกันการทุจริตที่เกิดขึ้น และการมีสิทธิร้องเรียนความเดือดร้อนของประชาชนภายในหมู่บ้าน

หน้าที่สำคัญของสมาชิกชุมชนหรือประชาชนทุกคนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ การสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งประชาชนร่วมกันในหมู่บ้าน ทุกคนต้องยึดถือความถูกต้อง ความโปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาลมากกว่าการกระทำที่เป็นความถูกต้องของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหากมีการทุจริตการยกยอกเงินภายในหมู่บ้านของประธานหรือคณะกรรมการของกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ประชาชนก็มีสิทธิที่จะร้องเรียนต่อศูนย์ดำรงธรรมอำเภองาวได้ แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายหมู่บ้านยังไม่เคยมีเหตุการณ์นี้ และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ การละเลยการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจาก

การเพิกเฉย กรณีที่ชาวลาหู่หน้าโค กระบือมาเลี้ยงในบริเวณต้นน้ำแม่ น้ำงาว ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าว เบื้องต้นในงานวิจัยนี้ ทำให้แหล่งน้ำต้นน้ำชุมชนสกปรก แพร่กระจายไปถึงภายในหมู่บ้าน และไหลสู่หมู่บ้านต่าง ๆ และพื้นที่อำเภอจาง จังหวัดลำปาง เหตุการณ์นี้แสดงถึงการไม่รู้สึกรู้ถึงความต้องการ ความทุกข์ร้อนของผู้นำชุมชน จนทำให้ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทำหนังสือร้องเรียนถึงศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจาง เมื่อปี 2566 ปีที่แล้วนี้เอง จนมีการเผยแพร่ข่าว ดังกล่าวทางสื่อออนไลน์ให้เห็นอย่างแพร่หลายเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการสอดส่องดูแลความทุจริต ความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชนส่วนหนึ่งเช่นกัน

นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายถึงเหตุการณ์ชาวบ้านที่เป็นชาวลาหู่จากที่อื่น ได้ลุกกล้าบริเวณต้นน้ำแม่ น้ำงาว แหล่งต้นน้ำ ลำธารตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ และประชาชนร้องเรียนถึงการละเลยปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชน เป็นการสอดส่องดูแลความไม่สงบภายในหมู่บ้าน และประชาชนมีสิทธิร้องเรียนความเดือดร้อนกับภาครัฐว่า

“เรื่องต้นน้ำงาวที่เป็นข่าวปีที่แล้ว ผมว่าเป็นปัญหาใหญ่ของบ้านเราเลยนะ ที่ผู้นำ ๆ เขาเพิกเฉย จนชาวบ้านต้องมาร้องเรียนกันเนี่ย ผมในฐานะลูกบ้านคนหนึ่งก็รู้สึก หวงแหนแหล่งน้ำ ต้นน้ำบ้านเราเช่นกัน มันเป็นแหล่งน้ำของคนทั้งหมู่บ้าน ที่หล่อเลี้ยงชาวบ้าน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายายแล้ว การที่ผู้นำ ๆ ไม่ใส่ใจปัญหานี้ ถือว่าแย่มากเลย ไม่เช่นนั้น ชาวบ้านต้องบริโภคน้ำที่เต็มไปด้วยซี้ว ซี้ควาย เป็นแบบนี้ ชาวบ้านไม่ยอมหрок และน้ำเสียนั้นก็ต้องไหลไปที่ตำบลอื่น ๆ และตัวอำเภอจางด้วย ไม่สมควรอย่างมากที่กรรมการหมู่บ้านละเลยปัญหาเช่นนี้ ก็เห็นด้วยเรื่องนี้ ชาวบ้านมีสิทธิที่จะร้องเรียนความเดือดร้อนได้” (นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

6. การส่งเสริมสร้างชุมชนรูปแบบใหม่ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และอาศัยศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง นับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีบุคคลคุณภาพ ที่เป็นปราชญ์ชุมชน รวมทั้งมีคนรุ่นใหม่ที่ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในหมู่บ้าน และมีปราชญ์ชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านหลากหลายอาชีพที่ดำเนินชีวิต นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกร และทำอาชีพเสริมสร้างรายได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนต้องเห็นว่าเป็นศักยภาพจุดแข็งของหมู่บ้าน รวมทั้งเล็งเห็นว่าหมู่บ้านผาแดงมีความสวยงามทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแบบล้านนาดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่บ้าง เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ในอนาคต ดังนั้น สมาชิกชุมชนจะต้องตระหนักถึงการมีนักท่องเที่ยวยุคใหม่และชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวผจญภัยทางธรรมชาติภายในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนสนใจเสน่ห์ของหมู่บ้าน และหมู่บ้าน

เริ่มแพร่หลายเป็นที่รู้จักของผู้ประกอบการท่องเที่ยว และรู้จักไปยังต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ชุมชนแปรรูปต่าง ๆ จากฟาร์มเห็ดครบวงจร ไม่ว่าจะเป็นจิ้งหรีด เริ่มมีผู้บริโภค และลูกค้าสั่งซื้อจากต่างจังหวัด และเมื่อได้ประกอบอาหารจากผลิตภัณฑ์ชุมชน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็ชื่นชอบ จึงจำเป็นแล้วที่สมาชิกชุมชนทุกคนของหมู่บ้าน เริ่มจากผู้นำชุมชนจะต้องตระหนักและเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านที่ประชาชนทุกคนต้องวางแผนพัฒนาและร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างรายได้แก่หมู่บ้านอย่างจริงจัง

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่หมู่บ้านควรส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง โดยดึงศักยภาพชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ก็เป็นเรื่องที่ดีที่ผู้นำ ๆ และชาวบ้านควรเปลี่ยนแนวคิดมาพัฒนาหมู่บ้านด้วยการดึงจุดเด่น ของที่มีในหมู่บ้าน มาหนุนเสริมการพัฒนาบ้านผาแดงเรา ทั้งการท่องเที่ยว การรักษาเกษตรแบบดั้งเดิม ประเพณี อาชีพเก่าแก่ในหมู่บ้าน และการขายผลผลิตทางการเกษตร สินค้าชุมชนต่าง ๆ ยังมีทางราชภัฏ ๆ มาช่วยให้คำแนะนำและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และยังเข้าหน้าหนาว ฝรั่งเศสชอบ มาเที่ยวบ้านเราทุกปี อยากให้ทุกคนคิดว่า นี่เป็นโอกาสสำคัญมากที่หมู่บ้านอื่นไม่ได้รับอีกแล้ว จงใช้ให้เป็นประโยชน์ และตั้งใจขับเคลื่อนกิจกรรมให้มากที่สุด เพื่อความก้าวหน้าของหมู่บ้านในวันข้างหน้า” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้กล่าวถึงการพัฒนาหมู่บ้านที่เน้นการใช้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาว่า

“ตอนนี้ตุ๊กก็เรียนหนังสือด้วย เรียนออนไลน์ รู้มาด้วยว่านโยบายแผน ๆ ของชาติ เขาเน้นทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทุกด้าน คิดว่าหมู่บ้านเราก็เช่นกันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ขออย่างเดียว ต้องปลูกฝังให้ทำงานร่วมกันได้ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สำคัญสุด หมู่บ้านและชาวบ้านต้องตระหนักและเปลี่ยนแนวคิดใหม่แล้ว ไม่ใช่รอความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเดียว” (พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

7. การร่วมกันดูแลผู้ป่วยยาเสพติดให้กลับมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพใน

สังคม

ผู้ป่วยยาเสพติดของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเกาะ จังหวัดลำปางที่ผ่านมามีผู้ที่มียาเสพติดครอบครองและส่งดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ถูกพิพากษาจำคุก รวมทั้งมีผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้าค่ายบำบัดกับฝ่ายความมั่นคง ที่ทำการปกครองอำเภอเกาะ ในการสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่น การฝึกอาชีพทำไม้กวาด ทำหมันหมู การศึกษาดูงานแปลงกสิกรรมธรรมชาติ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นต้น ประชาชนทุกคนจะต้องให้โอกาสบุคคลดังกล่าว เพื่อให้

ทำตนเป็นประโยชน์และใช้ชีวิตภายในหมู่บ้านได้เป็นปกติสุข ที่สำคัญคือ ผู้นำชุมชนและประชาชน จะต้องให้กำลังใจครอบครัวและผู้ป่วยยาเสพติดที่กลับคืนสู่ชุมชน ให้สามารถไปทำงานในชุมชน ทำไร่ ขำวโพน ทำสวนการเกษตรในพื้นที่แปลงเกษตรของครัวเรือนในหมู่บ้าน จึงเป็นหน้าที่ของประชาชน ทุกคนจะต้องคอยสอดส่องดูแลผู้ป่วยยาเสพติด เพื่อไม่ให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดความหวาดระแวง ในการก่อคดีอาชญากรรมและทะเลาะวิวาทภายในหมู่บ้าน ถ้ามีปัญหาดังกล่าว ผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องช่วยกันไกล่เกลี่ย หรือร้องเรียนแก่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจาว หรือฝ่าย ความมั่นคง กองอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ที่ทำการปกครองอำเภอจาวในการร่วมมือกันสอดส่อง ดูแล และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึง ประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมสอดส่องดูแลปัญหาเสพติดภายในหมู่บ้านว่า

“ที่ผ่านมามีปีที่แล้ว บ้านเราก็มีคนติดยาที่ส่งเข้ารับการบำบัดที่ อำเภอ ๗ กับบ้องกัน ๗ ปลัดอำเภอ ผมไปส่งที่อำเภอ ๗ ด้วย อย่างน้อยก็เอาไปอบรมอาชีพ ทำ กิจกรรมที่บำเพ็ญประโยชน์ ก่อนที่จะกลับสู่ครอบครัวและคืนสู่ชุมชน คิดว่าชาวบ้านต้องให้โอกาส พวกเขา และทุกวันนี้ก็ยังมีผู้เสพยาอยู่คนหนึ่งในหมู่บ้านเรานี้แหละ ที่เห็นเดินไปเดินมาทั้งวัน วันก่อน มันก็ไปโดนกระຈกບາດ ต้องให้พวก อสม. มาช่วยทำแผลให้ คนแบบนี้ชาวบ้านเขาหวาดระแวง ทุกคน ต้องสอดส่องดูแลด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 31 มีนาคม 2567)

สิ่งเสพติดอื่น ๆ ในชุมชนที่บางคนถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น สุรา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ บุหรี่ไฟฟ้า เป็นต้น หมู่บ้านจะต้องมีมาตรการเบื้องต้น ที่ผ่านมามีการ กำหนดกิจกรรมรณรงค์งดการดื่มเหล้าหรือสุราในงานศพ บรรจุลงในแผนชุมชน การรณรงค์เลิกเหล้า ช่วงเข้าพรรษา เมาไม่ขับก็เป็นสิ่งที่จำเป็นในหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการทะเลาะวิวาท และอุบัติเหตุใน ชุมชน รวมทั้งละแวกในพื้นที่ใกล้เคียง ที่สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะช่วง เทศกาลวันหยุดยาว จะต้องมีการตั้งด่านชุมชนและอาศัยชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ใน การตรวจสอบความสงบเรียบร้อยของชุมชน และที่สำคัญบุหรี่ไฟฟ้าเริ่มแพร่ระบาดในชุมชน สถานที่ ทำงาน และสถานศึกษา ชาวที่ผ่านมามีล่าสุด บุหรี่ไฟฟ้าได้มีการดัดแปลงให้อยู่ในลักษณะภาชนะคล้าย ของเล่น นับได้ว่าเป็นสิ่งที่อันตรายและยั่วยวนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนหลงใหลมาเสพยาบุหรี่ไฟฟ้าได้ จึง เป็นสิ่งที่สมาชิกชุมชนทุกคน สถานศึกษา คณะครูและอาจารย์ รวมทั้งครอบครัว จะต้องช่วยกัน รณรงค์และสอดส่องดูแลบุตรหลานในครอบครัวอย่างใกล้ชิด

นางสาวรวงคณา ใจดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสอดส่องดูอบายมุข และสิ่งเสพติดภายในชุมชนว่า

“เรื่องการพนันห่วยในชุมชน มีทุกที่ เป็นเรื่องปกติ อันนี้พอยอมรับได้ แต่อย่างหนึ่งคือ ชรบ. บ้านเราไม่ค่อยเข้มแข็ง มีประมาณ 20 คน แต่ทำงานจริง ๆ คน สองคน อยากรให้มาดูแลหน่อย ในช่วงงานศพ หรือตอนที่หมู่บ้านจัดงานต้อนรับจังหวัด ๆ ควรมาร่วมช่วยกัน หรือตอนมีงานวัด เพื่อป้องกันคนดื่มเหล้าทะเลาะกัน และตอนนี้เห็นใน Line เขาส่งมา บุหรี่ไฟฟ้าระบาดในกลุ่มนักเรียน ในรูปขวดคล้ายของเล่นเหมือนตัวการ์ตูน อันตรายมาก ครอบครัวยุคใหม่ และครูในโรงเรียนควรช่วยกันดูแลบุตรหลาน ลูกศิษย์ของท่านด้วย น่าเป็นห่วงมากตอนนี้” (นางสาววราภรณ์ ใจดี ประชาชนผู้เกี่ยวข้องชาวด่านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล อีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึง การรณรงค์ป้องกันอบายมุข ควรเป็นกิจกรรมส่งเสริมขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมภายในแผนชุมชนว่า

“การรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา การงดเว้นเหล้า เปียร์ในงานบุญ งานประเพณี เป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องตระหนัก รวมถึงงดเหล้าในงานศพ เพราะการส่งเสริมคุณธรรมหมู่บ้านควรปลอดอบายมุข ชาวบ้านจะได้อยู่ในศีลธรรม และจะช่วยทำให้ศาสนาไม่มัวหมอง จากการลุ่มหลงอบายมุขของชาวบ้านด้วย” (พระณัฐพล อีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

3.1.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

สมาชิกชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกเพศและทุกวัย ถ้าให้การมีส่วนร่วม มีความสามัคคี ผนึกกำลังเป็นปึกแผ่นอย่างเป็นหนึ่งเดียวกันได้ภายในหมู่บ้าน เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน และเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง อาศัยทรัพยากรชุมชนงบประมาณจากสวัสดิการชุมชนภายในหมู่บ้าน วางแผนดำเนินการขับเคลื่อนร่วมกัน ตามการพัฒนาแนวทางชุมชนอาชีพไทย มีการร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคีภายในหมู่บ้านในลักษณะเช่นนี้ จะทำให้สมาชิกชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมทำเพื่อสังคม และทำให้เกิดความสามัคคี เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ภายในชุมชน ทำให้ประชาชนภายในชุมชนมีคุณธรรม ส่งผลให้ปัญหาศีลธรรมอบายมุขที่ไม่ดีก็จะไม่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งจากการที่ประชาชนมีเจตจำนงร่วมกันในการพัฒนาหมู่บ้านก็จะเกิดขึ้น และทุกสถาบัน ทุกฝ่ายภายในหมู่บ้านจะร่วมมือกันเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาความไม่ปรองดองกันที่เกิดขึ้นในบ้านผาแดง ส่งผลเสียหลายประการต่อภาคประชาชนและชุมชน หรือหมู่บ้านนั่นเอง จึงทำให้วิเคราะห์ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. การส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

ประชาธิปไตยเป็นสิ่งทีประชาชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง แทบทุกคนเคยได้ยินมาแล้ว แต่ก็ยังไม่ตระหนักในความหมายและไม่สามารถทำความเข้าใจได้เท่าที่ควร อาจจะเข้าใจเพียงแค่ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศชาติ ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ทุกคน แต่การปฏิบัติและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน อาจจะไม่ได้สอดคล้องกับแนวทางตามความหมายของประชาธิปไตย เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจถูกครอบงำด้วยระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองท้องถิ่น ผู้มีอิทธิพลที่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งผู้แทนภาคประชาชนภายในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ลายความเป็นประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง และประชาชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ จึงจำเป็นที่หมู่บ้านจะต้องรณรงค์และให้เห็นความสำคัญถึงความโปร่งใส ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงประชาชนทุกคนควรให้การมีส่วนร่วมขับเคลื่อนประชาธิปไตย และรณรงค์การไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งว่า

“ผู้นำชุมชนควรเน้นย้ำเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักประชาธิปไตย โดยให้ชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ สามารถเสนอข้อคิดเห็น ร้องทุกข์ ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ หรือขับเคลื่อนกิจกรรมตามหลักบวรทุกวันพระใหญ่ เพียงเท่านี้ก็ถือว่าชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยแล้ว เพราะได้รวมตัวกันได้ สร้างความสามัคคีกันด้วย รวมถึงควรพยายามทำกิจกรรมที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อในหลวง ตอนนี้ทางหมู่บ้านกำลังทำซุ้มเฉลิมพระเกียรติในหลวง ร.10 อยู่ และเรื่องที่ว่าชาวบ้านรับสินบนเลือกตั้ง ซื้อสิทธิ์ ขายเสียงอยากให้ชาวบ้านทุกคนร่วมกันสอดส่องดูแล และแจ้งเบาะแสที่ผู้นำชุมชน สำคัญที่สุดคือผู้นำ ๆ และผมในฐานะผู้ช่วย ๆ ต้องรณรงค์เรื่องนี้ก่อนแต่แรก เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความประพฤติที่ทุจริตเช่นนี้ จะได้ไม่เลียนแบบทำตามกันด้วย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

ประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนาธิปไตยเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนรูปแบบใหม่ที่มีขึ้นภายในระยะเวลาไม่กี่สิบปี เป็นระบอบการปกครองที่ยึดถือการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านทุกคน เพื่อให้เกิดอธิปไตยชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยประชาชนและชุมชนเองได้อย่างยั่งยืน โดยปราศจากการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้มีอิทธิพลจากสังคมภายนอก เป็นระบอบการปกครองที่เน้นให้ชุมชนพึ่งพาตนเองตาม

แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และประชาชนมีคุณธรรมยึดเหนี่ยวในการประพฤติ ปฏิบัติตน และถ้าชุมชนมีการพึ่งพาหน่วยงานภายนอกจะต้องพึ่งพาให้น้อยที่สุด หรือสมาชิกชุมชนมีวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และคำว่า “ชุมชนอาชีพไทย” ถือว่าเป็นคำศัพท์ใหม่ที่ประชาชนไม่คุ้นหูและไม่รู้จัก การจะให้ประชาชนทุกคนทำความเข้าใจประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนอาชีพไทย จะต้องเริ่มต้นจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ประชาชนชุมชน จะต้องตระหนักและสร้างความเข้าใจ แนวทางการพัฒนารูปแบบนี้ และเผยแพร่ให้ประชาชนทุกคนเข้าใจในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยจะต้องมีการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ เช่น การประกาศทางหอกระจายข่าว การจัดทำป้ายไวเนล แผ่นพับ สติกเกอร์ติดตามผนังอาคารอเนกประสงค์ เส้าไฟฟ้าของหมู่บ้านให้เห็นชัดเจน เป็นต้น รวมทั้งอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) คนรุ่นใหม่ สามารถประชาสัมพันธ์การพัฒนาชุมชนตามแนวทางชุมชนอาชีพไทยในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น การจัดทำสื่อวีดิทัศน์ อินโฟกราฟิก ชุดนิทาน เป็นต้น เผยแพร่ให้กับประชาชนในที่ประชุม และจัดทำสื่อวีดิทัศน์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ของหมู่บ้าน คลิปยูทูป เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกชุมชนเข้าถึงข้อมูล ความรู้และเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น และตระหนักในประโยชน์ของแนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนอาชีพไทย ตลอดจนนำไปปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ซึ่งอาจใช้ระยะเวลาในปรับระบบคิดและกระบวนทัศน์พอสมควร แต่ถ้าทุกฝ่ายในชุมชนร่วมมือกันและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง เชื่อได้ว่าชุมชนก็จะพัฒนาประสบผลสำเร็จตามแนวทางนี้ได้อย่างแน่นอน

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง อธิบายว่า คณะกรรมการหมู่บ้านควรส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ประชาธิปไตยชุมชนจากที่ฟังความหมายที่เราคุยกันวันนั้น ผมว่าเป็นแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านที่ดีเลย แต่ต้องใช้เวลา ต้องให้พ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ พุดเน้นย้ำบ่อย ๆ เพื่อให้เขาเข้าใจแนวทาง จะไปอธิบายอย่างเดียว เขาไม่รู้เรื่องหรอกครับ ควรยกตัวอย่าง อาจให้นักเรียน เด็กรุ่นใหม่ ทำสื่อนำเสนอต่าง ๆ ให้ชาวบ้านมองเห็นภาพและเข้าใจง่ายขึ้น และจะต้องร่วมกันปฏิบัติด้วย เพื่อซึมซับ อย่างแรกคนบ้านเราต้องสามัคคีกันก่อนทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะร่วมงานราษฎร์ งานหลวง หรืองานบุญ ประเพณี การส่งเสริมอาชีพต้องช่วยเหลือกัน และรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง พุดง่าย ๆ ชาวบ้านต้องเห็นความสำคัญ และมองเห็นโอกาสการพัฒนาหมู่บ้านและสร้างเงิน สร้างรายได้ให้ตัวเองด้วย เรื่องแบบนี้มันต้องใช้เวลา อยู่ที่ชาวบ้าน และผู้นำ ๆ ด้วยครับ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การสนับสนุนให้มีการขับเคลื่อนแผนชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถพัฒนาหมู่บ้านได้

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งทีประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ดำเนินการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ด้วยการทำกิจกรรมทางการเกษตรตั้งแต่สมัยบรรพชนแล้ว การเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ ทำให้ประชาชนมีความพอเพียงพอประมาณ เดินตามทางสายกลางมาแต่ช้านานแล้ว เพียงแต่ประชาชนหรือสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ที่เห็นจากการประชุมของหมู่บ้านที่ผู้ศึกษาได้ไปเข้าร่วมประชุมด้วย จำนวนหลายหมู่บ้าน รวมทั้งบ้านผาแดงด้วย ผู้ศึกษาจะถามคำถามตลอดว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขที่ประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้ควบคู่คุณธรรมมีอะไรบ้าง จะเห็นว่าประชาชนผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่จะตอบคำถามไม่ได้ ถึงแม้จะมีหลายหน่วยงานมาอบรมเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะบอกว่าจำไม่ได้ จึงจำเป็นที่หมู่บ้านจะต้องทำสื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบไว้นิลหรือติดบอร์ดให้เห็นความชัดเจนของหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องอธิบายและทบทวน ยกตัวอย่างให้ประชาชนผู้เข้าร่วมประชุมเห็นภาพชัดเจน และอาจใช้เทคนิคให้เข้าใจและจดจำได้ง่ายขึ้น ที่สำคัญต้องปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องในการดำเนินชีวิตประจำวัน

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านผูกพันมาอยู่แล้ว เพราะทำนา ทำเกษตร อยู่แบบเรียบง่าย หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มีหน่วยงานมาสอนเยอะ แต่ชาวบ้านก็ลืม ทีก็จำไม่ค่อยได้ แต่พิมพ์ติดที่ผนังบ้านตรงนั้นอยู่ เพื่อตามรอยพ่อ คิดว่าหลักนี้สำคัญมาก ทุกคนควรยึดเหนี่ยวไว้เลยแหละ ทำอะไรก็ต้องใช้หลักนี้ อย่างทำแผนหมู่บ้านของกรรมการหมู่บ้าน ควรเน้นเรื่องปากท้องชาวบ้าน ส่งเสริมอาชีพ และให้ชาวบ้านช่วยเหลือตนเองได้ ถ้ามีหน่วยงานช่วย ควรขับเคลื่อนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้เห็นหมู่บ้านพัฒนา คนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น สร้างรายได้ให้ตนเองได้” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

การจัดทำแผนชุมชนก็เช่นกัน การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาหมู่บ้านจะต้องอาศัยกิจกรรมที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดภายในโครงการ เช่น การส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน การพัฒนาเทคโนโลยีอย่างง่ายในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและเครือข่ายชุมชน การจัดกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมของประชาชน การส่งเสริมออมเงิน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ฯ กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น กิจกรรม

ดังกล่าวนี้ ถ้าบรรจุลงในแผนชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องประกาศให้สมาชิกชุมชนรับทราบโดยทั่วกัน และร่วมกันขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ก็จะสามารพัฒนาหมู่บ้านให้ยั่งยืนขึ้นได้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายถึงแผนชุมชนควรมีโครงการที่เน้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น ส่วนใหญ่ว่า

“อย่างผมจะทำงานกองทุนชุมชนเยอะ การจะให้กองทุน ๗ ขับเคลื่อนและพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ อย่างการตรวจศักยภาพหรือตรวจสอบคุณภาพกองทุน ๗ กข.คจ. กลุ่ม ออมทรัพย์ ๗ ทุกปี กิจกรรมไหนที่ทำให้กองทุนเติบโต คิดว่าควรลงในแผนชุมชนเช่นกัน อย่างอาชีพ ทำขิง เพาะเห็ด ที่อาจารย์ราชภัฏ ๗ เขาสันตสนุน ก็ควรลงในแผนชุมชนด้วย เพราะกิจกรรมเหล่านี้ ช่วยสร้างสวัสดิการชุมชน และรายได้แก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมด้วย” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. การเพิ่มมาตรการลงโทษที่เด็ดขาดของกฎ กติกาของหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกคนในหมู่บ้านเห็นเป็นแบบอย่าง

ความเด็ดขาดของผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการยื่นหยัด กล่าวหาทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ ต่อชุมชนเป็นสิ่งสำคัญมาก จากการละเลยและหละหลวมในการควบคุมมาตรการต่าง ๆ ภายในชุมชน หรือการไม่มีการจัดทำระเบียบ กติกา มาตรการต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และ ติดตั้งประกาศ ณ อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วกัน สิ่งเหล่านี้จะ ทำให้มีประชาชนบางส่วนละเมิดกฎระเบียบของหมู่บ้าน เช่น การลักลอบเผาป่า การมีสิ่งเสพติด ครอบครองในชุมชน สมาชิกชุมชนเพิกเฉยในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ เป็นต้น หมู่บ้าน จะต้องมีการจัดทำระเบียบของชุมชนที่เกิดจากการประชุม ตกลงประชุมร่วมกันของหมู่บ้าน และ ประกาศให้ทราบโดยทั่วกันอย่างชัดเจน รวมทั้งมีการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนสำหรับผู้ลักลอบเผาป่า และทำลายทรัพยากรธรรมชาติของป่าชุมชนบ้านผาแดงด้วย ติดตั้งเป็นป้ายที่บริเวณเขตป่าชุมชน เพื่อให้ผู้ที่เข้าไปหาของป่าและประชาชนได้เห็นชัดเจน และพึงประพฤติ ปฏิบัติตาม ที่สำคัญคือ ธรรมนูญป่าชุมชนจะต้องมีบทลงโทษด้วย

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านจำเป็นต้องมีระเบียบ มาตรการที่เข้มงวด เพื่อความสงบและเรียบร้อยของ หมู่บ้านว่า

“ผู้นำชุมชนควรเด็ดขาดเรื่องนี้แล้ว เพราะเดี๋ยวนี้ หมู่บ้านเริ่มมี ปัญหาต่าง ๆ เข้ามา ไม่ว่าเรื่องสิ่งแวดล้อม ไฟป่าไหม้ทุกวันเลย หนัาร้อน ส่วนเรื่องกลุ่มอาชีพ

ข้อตกลง สมาชิกควรกำหนด และบังคับหน้าที่ของสมาชิกเลย เพื่อจะได้ขับเคลื่อนจริง ๆ อีกอย่าง ปัญหาเสพติด คนดื่มเหล้าในงานบุญ งานศพ ต้องมีบทลงโทษเด็ดขาด และร่างเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้าน ตัดให้ชาวบ้านรับทราบทั่วกันที่อาคารที่ประชุมทุกเดือนก็ได้ ปัญหาพวกนี้จะได้ค่อยลง และจะต้องลงโทษจริง เพื่อให้ชาวบ้านคนอื่นเห็นเป็นตัวอย่าง” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง ได้อธิบายเกี่ยวกับการมีกฎ ระเบียบภายในชุมชนว่า

“ที่คิดว่าหมู่บ้านควรใช้สวัสดิการชุมชน หรือหางบประมาณ จัดทำระเบียบเป็นป้ายให้ชาวบ้านอ่านชัดเจนหลาย ๆ จุด ที่อาคารประชุมหมู่บ้าน แลวป่าชุมชน ตามถนนสายหลักในหมู่บ้าน และพ่อหลวงต้องเน้นย้ำด้วยในการประชุม และตามหอกระจายข่าว รวมทั้งใครฝ่าฝืนก็ลงโทษให้เห็นชัดเจน ไม่ให้ชาวบ้านคนอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่าง” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

4. การทบทวนแผนชุมชนเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนที่เข้ากับสถานการณ์และเป็นปัจจุบัน

ข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านที่ใช้สำหรับประกอบการจัดทำแผนชุมชน เช่น ข้อมูล กลุ่มอาชีพ ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) เป็นต้น จำเป็นต้องจัดเก็บข้อมูล เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทุกปี ตามสถานการณ์ต่าง ๆ และนโยบายของรัฐบาล เช่น มีโครงการเกี่ยวกับมาตรฐานควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การมีนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเหลือประชาชน นโยบายแก้ไขปัญหาน้ำนอกระบบ นโยบาย Re X-ray ตามยุทธการหมู่บ้านชุมชนปลอดภัยไร้ยาเสพติด เป็นต้น นโยบายของรัฐบาลและภารกิจ ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐที่ผู้นำชุมชนได้รับทราบจากการไปประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านจะต้องแจ้งให้ประชาชนทราบอย่างรวดเร็วและชัดเจนในที่ประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน และสำหรับแผนชุมชน หมู่บ้านจะต้องมีการทบทวนว่าโครงการไหนดำเนินการไปเรียบร้อยแล้ว จะต้องเอาออกจากแผน ๆ และควรประชาคมให้มีโครงการใหม่ ๆ ที่พัฒนาหมู่บ้านตามนโยบายต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ และนโยบายของรัฐบาล เช่น มีการประชาคมลัทธิยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมประชาชนที่มีรายได้น้อยที่มีคุณสมบัติให้ดำเนินการจัดทำบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นต้น

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงแผนชุมชนควรทบทวนทุกปี เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลาปัจจุบันว่า

“ก็เห็นด้วยที่แผนหมู่บ้าน แผนท้องถิ่น ควรทำและปรับทุกปี บางกิจกรรม อย่างถนนบางเส้น ที่ อดต. มาสร้าง ก็ควรเอาออกจากแผน อันไหนยังไม่ได้ทำ หรือทำไปแล้วไม่ดีขึ้น ก็อยากให้อยู่ในแผน ๆ ต่อ อันไหนที่จำเป็นต้องทำทุกปี ก็ให้อยู่ในแผน ๆ ด้วย เช่น

ส่งเสริมประเพณี แจกถุงยังชีพพวกนี้ นโยบายใหม่ ๆ ของรัฐบาล เช่น หนี้นอกระบบ ยาเสพติด บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ถ้าพอทำโครงการพัฒนาได้ อยู่ในแผนหมู่บ้านด้วย ก็จะได้ มันช่วยเหลือชาวบ้านที่มีปัญหาเรื่องเงินได้ด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

5. การจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหายาเสพติดและขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้าน

กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายให้ทุกหมู่บ้านดำเนินการจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดิน ในปีงบประมาณ พ.ศ.2567 โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนทุกอำเภอเป็นที่ปรึกษาในการขับเคลื่อนกิจกรรม และบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเกาะ จังหัดลำปาง ยังไม่ได้ดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน แต่นโยบายของกระทรวงมหาดไทยจะต้องให้ทุกหมู่บ้านที่ยังไม่ได้จัดตั้งหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ดำเนินการจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินทุกหมู่บ้าน ทุกอำเภอ ทั่วประเทศไทย โดยจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนอย่างน้อย 10 คน มีการสมัครสมาชิกเข้าสู่กองทุนเริ่มต้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน และเปิดบัญชีสมทบเงินเข้าสู่กองทุน และมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเกาะ ได้ดำเนินการติดตามให้ความรู้ คำแนะนำตามแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินในการขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้าน โดยการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในชุมชน เช่น การส่งเสริมการแข่งขันกีฬา กิจกรรมเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ โทษและพิษภัยของยาเสพติด การทำบุญผ้าป่าสมทบกองทุน การส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เป็นต้น และบ้านผาแดงได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการ จำนวน 10 คน และเปิดบัญชีธนาคาร มีคณะกรรมการ จำนวน 3 ราย ที่มีอำนาจเบิกถอน รวมทั้งจัดทำรายงานการประชุมก่อตั้งกองทุนดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว

นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึง การดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินว่า

“โครงการนี้ พ่อหลวงเขาไปประชุม ๆ ที่อำเภอมา และนโยบาย กระทรวงมหาดไทยเขาให้หมู่บ้านที่ยังไม่ได้รับเงินกองทุนแม่ ๆ จัดตั้งคณะกรรมการ ทหาสมาชิก เข้าร่วม และเปิดบัญชี ผมว่าก็ดีนะ เพราะเป็นช่องทางเริ่มต้นในการพยายามให้หมู่บ้าน สร้างความร่วมมือกับชาวบ้านในการสมทบเงินเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมแก้ไขปัญหายาเสพติด อย่างบ้านเรา เคยจัดส่งเสริมก็หาร่วมกับโรงเรียน มีอบรมาชีพ ประชาคมลัษยาเสพติด ถ้ามีเงินส่วนนี้เป็นกองทุนหนึ่งของหมู่บ้านก็จะดีมาก ช่วยรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติดด้วย” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3.1.4 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมติดตาม และประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน

ความสามัคคีของสมาชิกชุมชนภายในชุมชน การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะเกิดขึ้นได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และยั่งยืน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมสอดส่อง ดูแล การขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายต้องพยายามมาประชุม ปรึกษาหารือกัน ร่วมกันเสวนา ถอดบทเรียนปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมที่ดำเนินการตามแผนชุมชน และทบทวนกิจกรรม ปรับปรุงแผนชุมชนเป็นประจำทุกปี สิ่งสำคัญคือ ทุกคนในชุมชนต้องเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ผู้นำชุมชน หรือกลุ่มคน กลุ่มใดในหมู่บ้านต้องไม่ทำตัวเป็นใหญ่ วางอำนาจในหมู่บ้าน ทุกฝ่ายมีอิสระทางความคิด มีส่วนร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาได้ทั้งนั้น และจะต้องวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมทุกด้าน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนภายในหมู่บ้าน และมีการออกแบบ ประเมินแผนชุมชน ดังนั้น จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องมีความรู้และเห็น ความสำคัญของแผนชุมชนมาก่อนที่จะประชาคมเป็นลำดับแรก และถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชน ทราบโดยทั่วกัน เพื่อให้แผนชุมชนมีมาตรฐานและสามารถขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ศึกษาได้จำแนกการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วม ติดตามและประเมินผลในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน ดังนี้

1. การประเมินแผนชุมชน

ทุกหมู่บ้าน รวมทั้งบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะต้องมีการประเมินคุณภาพแผนชุมชน เพื่อประเมินผลการนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ ดำเนินการ ตามกิจกรรมในแผนชุมชนตามตัวชี้วัดที่กำหนดหรือไม่ และกรรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมการ ประเมินคุณภาพของแผนชุมชนเป็นเกณฑ์และตัวชี้วัด จำนวน 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ข้อมูลความ จำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในการ สนับสนุนวิเคราะห์ จัดทำแผนชุมชนร้อยละ 70 ขึ้นไป นอกจากนี้ ผู้แทนทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนมากกว่าร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมด องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่ม รวมทั้งหมู่บ้านจะต้องมี แผนชุมชนที่จัดทำเป็นรูปเล่มและเป็นลายลักษณ์อักษร มีการใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงเป็นกระบวนการในการกำหนดแผนงาน โครงการของแผนชุมชน นอกจากนี้ มีโครงการหรือ กิจกรรมที่หมู่บ้านสามารถพึ่งพาตนเอง หรือเป็นกิจกรรมทำเอง อย่างน้อยร้อยละ 30 ของกิจกรรม ทั้งหมดในแผนชุมชน และมีการขับเคลื่อนนำไปปฏิบัติจริงร้อยละ 30 ของจำนวนกิจกรรมที่หมู่บ้าน ดำเนินการทำเองทั้งหมด เป็นต้น

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงมาตรฐานแผนชุมชนและกิจกรรมแผนชุมชนเป็นสิ่งที่ประชาชนและผู้นำชุมชนต้องร่วมกันติดตามและประเมินผลว่า

“ผมว่าแผนชุมชนไม่ใช่ทำเสร็จแล้ว คิดว่าทำให้เสร็จ ๆ พัน ๆ ไป มันต้องมีการขับเคลื่อนกิจกรรม แสวงหางบประมาณด้วย และควรมีเล่มด้วย ที่มีม็อคประกอบครบ เพราะผมเป็นรองประธานสภา อบต. ทำเกี่ยวกับเรื่องแผน ๆ อยู่ อยากให้ข้อมูลแผน ๆ ต่าง ๆ เป็นปัจจุบันด้วย เราจะต้องร่วมกัน ทั้งผู้นำ ๆ ชาวบ้าน ขับเคลื่อนแผน ๆ และติดตามด้วย ถ้าทำไป ไม่เกิดประโยชน์ ก็จะมีคำถามจากลูกบ้านว่า ทำไมทำทุกปี ทำแล้ว ไม่เห็นมีประโยชน์อะไรเลย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

2. การประเมินโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของแผนชุมชนตามหัว ระยะเวลา

ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จะต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนของบ้าน ผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยจะต้องมีการประเมินผลของโครงการต่าง ๆ ที่บรรจุในแผนชุมชนว่ามีการใช้และติดตามแผนพัฒนาหมู่บ้านตามตัวชี้วัดต่าง ๆ เช่น การดำเนินการแผนชุมชน การประสานงานแผนชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือส่วนราชการในพื้นที่ การออกแผนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผน เป็นต้น รวมทั้งการทบทวนแผนชุมชน และการจัดทำรายงานการประชุมแผนชุมชนด้วย ตลอดจนการตรวจสอบองค์ประกอบในเอกสารรูปเล่มแผนชุมชนว่ามีข้อมูลครบถ้วนหรือไม่ เช่น ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน (ประวัติหมู่บ้าน ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน) การวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ของชุมชน (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค) การกำหนดทิศทางการพัฒนา และกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาหมู่บ้าน การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อบูรณาการวางแผนงาน และการวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน เป็นต้น และที่สำคัญจะต้องมีแผนงาน กิจกรรม และโครงการที่บรรจุลงในแผนชุมชน นอกจากนี้ มีการจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน โครงการ และจำแนกวิธีการดำเนินการ (ทำเอง ทำร่วม หรือหน่วยงานอื่นทำให้) มีการจำแนกโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน 5 ด้าน เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงและความปลอดภัย เป็นต้น ตามความเหมาะสม และมีการบูรณาการนำโครงการในแผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) และข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนชุมชนด้วย

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวถึงแผนชุมชน และแผนพัฒนาอื่น ๆ ของหมู่บ้าน จำเป็นต้องติดตามและประเมินผลว่า

“ไม่ใช่แค่แผนชุมชน แผน อสม. ด้วยเช่นกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องขับเคลื่อนทุกปี โรคระบาด โรคเรื้อรัง หรือโรคใหม่ ๆ แผลง ๆ ก็มาเรื่อย ๆ ไม่แน่นอน อสม. ต้องร่วมมือกับ รพสต. ในการดูแลและควบคุมด้วย คิดว่าการติดตามและประเมินผล ควรมีแบบเอกสารที่ชัดเจน ของ อสม. ก็เคยมีเอกสารเช่นกัน แผนชุมชนก็ควรมี ทางที่ดีอยากให้หมู่บ้านทำเป็นเอกสารที่มีข้อมูลโครงการต่าง ๆ ชัดเจน เพื่อประกอบกับแบบติดตามและประเมินผลโครงการด้วย และผู้นำ ๆ ชาวบ้านต้องตรวจสอบด้วยว่ากิจกรรมโครงการเป็นรูปธรรม และมีหลักฐานที่ชัดเจนประกอบด้วยเปล่า” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำแผนชุมชนได้ อัจฉริยะวิทยากรชาติที่มีประสบการณ์จากหน่วยงาน/ภาคีที่เคยร่วมงานกันเป็นแบบอย่างก่อน รวมทั้งการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน จะต้องมีความมาตรฐานและมีหลักฐานเป็นรูปเล่มอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องพัฒนาช่องทางสื่อสารออนไลน์ให้ประชาชนรับทราบข่าวสารทั่วกัน ตลอดจนต้องปลูกฝังให้สมาชิกชุมชนทุกคน รวมทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวและโรงเรียนจะต้องปลูกฝังอย่างเข้มงวด และให้เห็นคุณค่าของกิจกรรม ในเรื่องระเบียบและกฎกติกาของชุมชน สมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านจะต้องร่วมกันกำหนดและจัดตั้งให้เป็นรูปธรรม พร้อมสามารถนำไปใช้ขับเคลื่อนปฏิบัติได้จริง กิจกรรมของหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสร้างความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้ได้ โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องคอยสนับสนุนให้สมาชิกทุกครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน และเน้นย้ำกระตุ้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยชุมชนให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมและเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของทุนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพของหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มีความเท่าเทียมกันในการทำกิจกรรมของหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนต้องคอยสอดส่องดูแล ป้องกันการทุจริตที่เกิดขึ้น และใช้สิทธิของตนเองในการร้องเรียนความเดือดร้อนภายในชุมชนได้ นอกจากนี้สมาชิกชุมชนต้องร่วมกันปรับกระบวนทัศน์ มีความคิดที่จะสร้างชุมชนรูปแบบใหม่ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และอาศัยศักยภาพชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน อีกเรื่องก็คือ ปัญหายาเสพติด สมาชิกชุมชนทุกคนต้องร่วมกันดูแลผู้ป่วยยาเสพติดให้กลับมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม กิจกรรมทั้งหมดนี้

เมื่อเกิดการรวมตัวของสมาชิกชุมชน จะทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งหมู่บ้านจะต้องมีการขับเคลื่อนแผนชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การที่หมู่บ้านมีการเพิ่มมาตรการ บทลงโทษที่เด็ดขาดของกตিকা ระเบียบของหมู่บ้าน จะกระตุ้นให้ประชาชนภายในหมู่บ้านเห็นเป็นแบบอย่าง ไม่ปฏิบัติตาม และกิจกรรมการทบทวนแผนชุมชนทุกปี จะทำให้ได้เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนที่เข้ากับสถานการณ์และเป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับนโยบายของชาติปีนี้ รวมทั้งผลจากการที่หมู่บ้านจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาเสพติด จะทำให้ชุมชนมีกองทุนชุมชนที่ขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของหมู่บ้าน ซึ่งการติดตามและประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวจะต้องทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการประเมินแผนชุมชน และประเมินโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของแผนชุมชนตามห้วงระยะเวลาด้วย

3.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสร้างเครือข่ายชุมชนของประชาชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากมาก ต้องขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม ๆ และกองทุน ในการเข้าใจแนวทาง กิจกรรมของเครือข่ายชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุน เครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ก่อนจะเป็นเครือข่ายชุมชนขึ้นได้ จำเป็นต้องมาจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ที่มีการต่อยอดและขยายผลกิจกรรมที่เข้มแข็งเสียก่อน และสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ถึงจะสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านได้ รวมทั้งการมีภาคีกับกลุ่มต่าง ๆ และเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ ภายนอกหมู่บ้าน ในพื้นที่ชุมชนอื่น และต่างจังหวัดได้ด้วย จะต้องมีการประชุมทำความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม สมาชิกเครือข่ายชุมชน และจัดทำระเบียบ กติกา ข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนแผนการดำเนินงาน และการสมทบกองทุนของเครือข่ายชุมชน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากที่สมาชิกชุมชนทุกคนในหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญ ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นของการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชนของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนาธิปไตยได้ดังนี้

3.2.1 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชน

ปัญหาของการสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นตั้งแต่การที่กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ไม่สามารถรวมตัวกันได้ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลคณะกรรมการ ข้อมูลสมาชิก และองค์ความรู้ต่าง ๆ เอกสารแนวทางของกลุ่ม และเครือข่ายชุมชน เป็นต้น อย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน ตลอดจนการส่งเสริมกองทุนของกลุ่มอาชีพ และเครือข่ายชุมชนให้เติบโต งอกเงยขึ้นได้ ถ้าคณะกรรมการกลุ่มและเครือข่ายชุมชนไม่เข้าใจข้อมูลที่ชัดเจน ก็จะไม่สามารถกำหนดโครงการที่จะวางแผนการดำเนินงาน เพื่อขับเคลื่อนโครงการของเครือข่ายชุมชนให้สมาชิกชุมชนเข้าใจและปฏิบัติตามได้ จึงทำให้การจะตัดสินใจดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนไม่ราบรื่น และมีอุปสรรคต่าง ๆ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องแก้ไขตั้งแต่เริ่มต้น และสามารถแยกประเด็นข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. การจัดทำแผนเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนที่เริ่มก่อตั้งขึ้นมาบ้าง และดำเนินการไม่ค่อยต่อเนื่องเท่าที่ควรภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทั้งเครือข่ายกลุ่มองค์กรที่เป็นกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ ควรจะมีการประชุมร่วมกันภายในหมู่บ้าน และจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชนที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งการจัดทำผังเครือข่ายแต่ละเครือข่าย กลุ่มอาชีพ กองทุน และกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เชื่อมโยงกันให้เข้าใจชัดเจนมากขึ้น ดังนั้น จากปัญหาการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่ไม่ชัดเจนของบ้านผาแดง หมู่บ้านควรจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชนที่เน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน ด้านการบริหารทรัพยากรและเงินทุนของเครือข่าย ด้านการพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่ม/องค์กรชุมชน เป็นต้น

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงความร่วมมือของสมาชิกชุมชนในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนว่า

“บ้านเราแทบไม่มีการรวมตัวกันที่เป็นเครือข่ายเลย ทั้ง ๆ ที่มันน่าจะรวมได้ แม้แต่กลุ่มอาชีพ ยังรวมตัวกันแทบไม่ได้เลย ทำกันเองไม่กี่คนตามที่บอกไป การจะเป็นเครือข่ายได้ กลุ่มต่าง ๆ ต้องประชุม พูดคุยกันก่อน แล้วควรจัดตั้งกรรมการ หาสมาชิกเพิ่ม ควรจัดทำข้อตกลง ระเบียบร่วมกันด้วย และวางแผนการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนหาเงินสมทบเบื้องต้นด้วย แต่คิดว่าเครือข่ายจะไปรอด กลุ่มต่าง ๆ จะต้องรอดก่อน เมื่อเป็นเครือข่ายแล้ว ก็สามารถที่จะไปประสานงานกับเครือข่ายภายนอกหมู่บ้านอื่น หรือต่างจังหวัดได้ด้วย” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน จะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ระเบียบ กติกา ข้อตกลงร่วมกัน ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สมัครสมาชิกในเครือข่ายชุมชน และมีสถานที่ ทำงานของเครือข่ายชุมชนที่ชัดเจน สำหรับด้านการบริหารทรัพยากรและเงินทุนของเครือข่ายชุมชน จะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ คำนึงถึงหลักความคุ้มค่าและความโปร่งใส สำหรับเครือข่ายชุมชน ทั้งกลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ จะต้องมีการจัดหาเงินทุน งบประมาณ และ ทรัพยากรจากการบริจาค เงินสมทบภายในหมู่บ้าน มีแผนการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และเงินทุน รวมทั้งการควบคุมการใช้ประโยชน์จากงบประมาณด้วย และที่สำคัญอย่างสุดท้าย ด้าน ผลประโยชน์ของสมาชิกและชุมชนของเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการจัดสรร แบ่งปัน ผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ตอบสนองความต้องการเห็นพ้องตาม ระเบียบของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ควรจะมีการสร้าง เครือข่ายชุมชนร่วมกันว่า

“กองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ที่ผมดูแล ไม่ว่าจะออมทรัพย์ ๆ กข.คจ. รวมถึงกองทุนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเงินล้าน SML ประชารัฐ กองทุนปุ๋ย กรรมการแต่ละกองทุน และสมาชิก ควรมาประชุมคุยกัน เพื่อรวมตัวกันเป็นเครือข่าย วางแผนร่วมกัน หากิจกรรมอะไรก็ได้ ที่สามารถทำ ให้เงินเข้ากองทุนเพิ่มขึ้น และสะสมเป็นเงินสวัสดิการชุมชนให้สมาชิกและชาวบ้านได้” (นายพรชัย ภูชีนศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การส่งเสริมกลยุทธ์กลุ่มของทุกกลุ่มในชุมชนให้รวมตัวเป็นเครือข่าย ชุมชน

กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัด ลำปาง เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้สูงอายุ กองทุน ชุมชน เป็นต้น จะต้องส่งเสริมแผนการดำเนินงานที่เป็นกลยุทธ์ที่เป็นแผนหรือกลวิธี เพื่อให้กลุ่ม ประสบผลสำเร็จในระยะอันสั้น แต่การพัฒนาเครือข่ายชุมชนส่วนใหญ่จะเห็นผลในระยะยาว จะต้อง ใช้เวลาในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม เครือข่ายชุมชนอย่างต่อเนื่อง และใช้ระยะเวลาพอสมควร สังเกตเห็นว่ากลุ่มล้มเหลวหรือประสบผลสำเร็จมายน้อยเพียงไร ที่สำคัญกิจกรรมของทุกกลุ่ม ทุก กองทุน จะต้องมีการดำเนินงานเชื่อมโยง ประสานงานร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่ประกอบด้วย กลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป และดำเนินการตามหลัก 5 ก. นั่นคือ มีชื่อกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีคณะกรรมการ มีระเบียบและกติกา มีกองทุนบริหารจัดการภายในกลุ่ม และมีกิจกรรมที่ขับเคลื่อน ตามแผนการดำเนินงานของกลุ่มและเครือข่ายชุมชน เป็นต้น การจะเห็นผลสำเร็จในระยะยาว เพื่อให้

เกิดปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้ จะต้องเกิดจากการรวมตัวของกลุ่ม และทำงานร่วมกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่มีความสามัคคี และมีแผนการดำเนินงานบริหารจัดการเครือข่ายที่เป็นระบบ เพื่อจะช่วยให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านมากขึ้น โดยเฉพาะการรวมตัวของกลุ่มอาชีพเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ปลูกชิง เป็นต้น ถ้าสามารถทำงานร่วมกันได้ จะทำให้เกิดการต่อยอดและขยายผลทั้งอาชีพ และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เกิดรายได้ และพัฒนาอาชีพภายในหมู่บ้านให้เกิดความยั่งยืนขึ้นภายในชุมชน

นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้คำแนะนำว่ากลุ่มทุกกลุ่มภายในหมู่บ้านควรรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนว่า

“ความจริงกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เกิดจากวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ภายในชุมชน ตลอดจนคนที่มีคุณภาพ มีทักษะในการส่งเสริมอาชีพ ไม่ว่าจะจักสาน ทำชิง เพาะเห็ด และมีอาจารย์จากราชภัฏ ฯ เป็นวิทยากรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง กลุ่มพวกนี้ควรเข้มแข็งและอยู่ตัวให้ได้ ก่อน จากนั้นควรรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่มีการจัดการร่วมกัน มีการวางแผนเครือข่าย หากกิจกรรมพัฒนาของเครือข่าย ถ้าเครือข่ายอาชีพเหล่านี้เข้มแข็ง จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งด้วย และทุกคนต้องขับเคลื่อนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย กิจกรรมของเครือข่ายถึงจะได้ยั่งยืน” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง กล่าวถึงการส่งเสริมกลยุทธ์กลุ่มในการรวมตัวเป็นเครือข่ายชุมชนว่า

“ทุกกลุ่ม ทุกกองทุนของผาแดง จะเข้มแข็ง และดำเนินได้ดีนั้น ผมคิดว่าควรมีการวางแผนเป็นขั้นตอนชัดเจนตามช่วงเวลา มีระเบียบยึดถือปฏิบัติให้เห็นชัดเจน และที่สำคัญควรจัดหางบประมาณ โดยแสวงหาแหล่งงบประมาณจากส่วนต่าง ๆ มาใช้พัฒนาให้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง และเครือข่าย ฯ ในที่สุด” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3. การจัดตั้งระเบียบของเครือข่ายชุมชนและกำหนดแนวทางให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนทุกคนทราบโดยทั่วกัน

ระเบียบของเครือข่ายชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นที่กลุ่มต่าง ๆ และเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะต้องดำเนินการประชุมทั้งคณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันในการจัดตั้งระเบียบที่เป็นข้อตกลง รวมทั้งกติกาที่ต้องพึงปฏิบัติร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ มีแผนการดำเนินงาน และการพัฒนาเครือข่ายชุมชน การบริหารจัดการเงินทุนหรืองบประมาณของเครือข่ายชุมชน ตลอดจนมติการตกลงผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยระหว่างคณะกรรมการ สมาชิกเครือข่ายชุมชน และชุมชน อาจมีบทลงโทษสำหรับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบของเครือข่ายชุมชน เช่น มีการปรับค่าธรรมนิยม มีมติให้ลาออกจากกลุ่ม งดเว้นค่าตอบแทน

ชั่วคราว เป็นต้น และอาจมีการปรับปรุงระเบียบเครือข่าย ทุกปี หรือทุก 2 ปี หรือเวลาใดก็ได้ตามความเหมาะสม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน นอกจากนี้ การจัดทำระเบียบเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ไม่ว่าจะ เป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน จะต้องมีการประกาศให้สมาชิกทุกคนรับทราบทั่วกัน มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร และบันทึกรายงานการประชุมเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ รวมทั้งติดตั้งระเบียบไว้ ณ ที่ทำการของเครือข่ายชุมชนด้วย

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการจะรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการมีระเบียบ กติกา เจตจำนงร่วมกันด้วยว่า

“กลุ่มอาชีพจะก้าวหน้า ประธานกลุ่ม ๆ ต้องสั่งการ ดำเนินการกลุ่ม ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม กลุ่มถึงจะเข้มแข็งได้ กลุ่ม ๆ ก็จะต้องมีระเบียบกลุ่ม ๆ และถ้าอนาคตต้องการขยายผลเป็นเครือข่าย จะต้องวางแผน ประชุมหารือกันก่อน จัดตั้งเครือข่าย และจัดตั้งกรรมการเครือข่าย มีระเบียบเครือข่ายที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย สมาชิกทุกคนต้องรับทราบระเบียบพร้อมกันด้วย พร้อมทำแผนขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายด้วย ที่สำคัญเครือข่ายจะต้องมีงบประมาณเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันด้วย” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวถึงการจะมีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง จำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบให้ชัดเจนว่า

“ก่อนจะรวมตัวเป็นกลุ่มหลายกลุ่ม และถ้าอยากเป็นเครือข่าย ๆ ขึ้นอยู่กับชาวบ้านเราก่อนเลย ต้องเข้าใจแนวทางการสร้างกลุ่ม เครือข่าย ๆ ไม่ใช่อยู่ ๆ ตั้งขึ้นมาแล้วจบ ไม่ทำอะไรแล้วจบ ทุกคน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือ แผนงานต่าง ๆ กฎที่ตกลงกัน สำคัญมากจะต้องมี เพื่อใช้ขับเคลื่อนกลุ่ม ๆ และเครือข่าย ๆ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุน” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

3.2.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชน

โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายชุมชนจะขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมทุกปี ไม่ใช่ประธาน หรือคณะกรรมการของเครือข่าย ขอลาออกจากการทำงาน และยุติกิจกรรม การทบทวนคณะกรรมการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะวางแผนขับเคลื่อน การบริหารจัดการงบประมาณของเครือข่ายชุมชนจะต้องควบคุม ดูแลอย่างเป็นระบบและโปร่งใส สิ่งสำคัญคือเครือข่ายชุมชนจะต้องมีระเบียบ กติกาที่สมาชิกเครือข่ายชุมชนตกลงร่วมกัน สำหรับบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เครือข่ายชุมชนที่ถึงแม้จะเกิดเป็นรูปธรรมมีไม่ชัดเจน

เท่าที่ควร แต่ถ้าผู้นำชุมชน และประชาชนมาปรึกษาหารือ วางแผนกันในการประชุมประจำเดือน หมู่บ้าน ทำความเข้าใจร่วมกัน และมีความคิดริเริ่มสร้างแผนการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือว่าการเริ่มต้นที่ดีของการสร้างเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านเบื้องต้น และจะค่อย ๆ ใช้ระยะเวลาสร้างความเข้าใจ ถอดบทเรียนกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายชุมชนที่ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นต่าง ๆ ของการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมการทำกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการของเครือข่ายชุมชนให้เป็นชุดปัจจุบัน

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนและสวัสดิการชุมชน เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์หรือเครือข่ายต้นน้ำงาว เป็นต้น ทุกเครือข่ายชุมชนจำเป็นต้องสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายชุมชนได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการของเครือข่าย ฯ และมีการจัดทำระเบียบ กติกาของกลุ่ม และข้อตกลงที่พึงปฏิบัติร่วมกันภายในกลุ่ม ควรจะมีการประชุมและปรับเปลี่ยนแก้ไขคณะกรรมการทุก 1 ปี หรือทุก 2 ปี ตามความเหมาะสม และสถานการณ์ของการดำเนินกิจกรรมภายในเครือข่ายชุมชน ที่สำคัญคือ เครือข่ายชุมชนภายในชุมชนบ้านผาแดง ทุกเครือข่ายชุมชนจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการ มีระเบียบและบันทึกรายงานการประชุมที่สมาชิกเครือข่ายชุมชนรับทราบร่วมกัน และบันทึกเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น มีการจดบันทึก รายงานการประชุม การจัดทำเป็นบอร์ดประชาสัมพันธ์ หรือจัดทำเป็นป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ ที่ทำการของเครือข่ายชุมชน การจัดทำรูปเล่มเอกสารแผนการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชน การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง อธิบายว่าคณะกรรมการกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชน รวมทั้งเครือข่ายอาชีพ และเครือข่ายกองทุน ต้องจัดตั้งคณะกรรมการเป็นชุดปัจจุบันว่า

“ไม่ว่ากลุ่ม ฯ หรือเครือข่ายต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ระเบียบจะต้องมีข้อตกลงของกรรมการ และสมาชิกอาจประชุมปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม กรณีมีลูกกลุ่ม หรือกรรมการคนไหนตาย ป่วย หรือย้ายถิ่นไปที่อื่น รวมทั้งไม่อยากทำงานแล้ว ให้ปรับเปลี่ยนเลือกคนใหม่ที่ดีคิดว่ามีคุณสมบัติเหมาะสม เพื่อมาทำงานเครือข่ายชุมชน รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ของกลุ่ม เช่น บัญชีต่าง ๆ บันทึกการประชุม จะต้องปรับให้เป็นปัจจุบันที่สุด เพื่อสะดวกต่อการตรวจสอบด้วย และข้อมูลจะได้ไม่บกพร่องด้วย” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การจัดเวทีเสวนา ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นของ เครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนที่มีภายในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในขณะที่ อาจารย์รวมตัวกันได้เพียงแค่อาชีพ กองทุนต่าง ๆ แยกกัน และยังไม่สามารถประสานงาน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมในรูปแบบเครือข่ายชุมชนได้มากเท่าที่ควร กลุ่มและกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้านจะต้องหาโอกาส อย่างน้อยจะต้องประชุมร่วมกัน อย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง ถ้าเป็นไปได้อาจประชุมร่วมกับการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทุกเดือน สำหรับทุกกลุ่มอาชีพ กองทุน และเครือข่ายชุมชน ที่สำคัญคือ ประธานและคณะกรรมการกลุ่ม ๆ และเครือข่ายชุมชน จะต้องเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมและกองทุนอย่างถูกต้อง และประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งให้ความรู้แก่สมาชิกเครือข่ายชุมชน เพื่อให้รับรู้ร่วมกันอย่างถูกต้อง และเกิดผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม ๆ รวมทั้งสมาชิกเครือข่ายชุมชน นอกจากนี้ การวางแผนพัฒนากิจกรรมเครือข่ายชุมชนก็สำคัญเช่นกัน สมาชิกทุกคนจะต้องสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ และค้นหาแนวทางที่เป็นกิจกรรมดี ๆ ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชน เพื่อให้มีความเข้มแข็งและมีกิจกรรมที่ยั่งยืนมากขึ้น เช่น การพัฒนาแนวทางการเติบโตของกลุ่มอาชีพภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ปลูกขิง กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกข้าวโพด กลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น กิจกรรมของกองทุนต่าง ๆ ทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น จะต้องมีการที่สร้างแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก มีการสมทบเงินภายในกองทุนให้เติบโตออกเงยในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ดีภายในชุมชน เป็นต้น

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะว่าการเป็นเครือข่ายชุมชน จะต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนร่วมกันว่า

“ผู้นำชุมชนต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านด้วย การจะทำกลุ่ม ๆ เป็นเครือข่ายไม่ใช่เรื่องง่าย ทุกคนจะต้องมีความสามัคคี และมีความพร้อมดำเนินงานต้องเสียสละทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ถ้าชาวบ้านยังไม่ถูกกัน แบ่งพรรค แบ่งพวกแบบนี้ รับรองไปไม่รอด สร้างผลเสียทั้งต่อกรรมการ และสมาชิกกลุ่ม ๆ ด้วย ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน เห็นความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านมากกว่าความคิดตัวเองเป็นหลัก ใครที่เก่ง เชี่ยวชาญ ก็ต้องสอนคนที่ไม่รู้ให้ปฏิบัติได้ด้วย อย่างฟีนี ก็พร้อมสอนทุกคน ไม่หวงความรู้เลย โดยเฉพาะเรื่องอาชีพอย่างทำขิง เพาะเห็ด และอื่น ๆ อีกมากมาย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง พูดถึงกิจกรรมถอดบทเรียน เสวนาของเครือข่ายกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ว่า

“กสศ. เป็นกองทุนที่จะช่วยเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ การศึกษาของพี่น้องชาติพันธุ์เครือข่ายต้นน้ำจาว ไม่ว่าจะเป็นอาฮา กะเหรี่ยง รวมกัน 5 หมู่บ้าน อย่างที่บ้านผมก็เคยทำค่ายอบรมของ กสศ. พร้อมทั้งพักให้เด็ก ๆ ด้วย กิจกรรมจะมีถอดบทเรียน แบ่งกลุ่ม และระดมสมอง วางแผนการพัฒนาอาชีพร่วมกัน พร้อมการนำเสนอ มีเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และพาเด็ก ๆ ไปศึกษาดูงานการเลี้ยงหมูดำ การทำน้ำผึ้งป่าด้วย ลูกสาวผมเอง เขาก็เก่งมาก มาช่วยผมพัฒนาตรงจุดนี้ และทำการประชาสัมพันธ์ด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

3. การขยายผลเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนภายนอก

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทั้งเครือข่ายอาชีพและเครือข่ายกองทุนต่าง ๆ จะต้องมีการประสานงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ ชุมชนใกล้เคียง และชุมชนภายในตำบล อำเภอดีเดียวกัน รวมทั้งต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เพื่อวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การปลูกขิง เป็นต้น สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกับหมู่บ้านใกล้เคียงในจำนวน 5 หมู่บ้านในพื้นที่โซนบนของตำบลบ้านร้อง อำเภองาว ได้แก่ บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 บ้านปากบอ หมู่ที่ 6 บ้านแม่จาวใต้ หมู่ที่ 7 บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 และบ้านแม่คำหล้า หมู่ที่ 13 เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายชาติพันธุ์ต้นน้ำจาวของกลุ่มอาฮาที่จะเชี่ยวชาญการปลูกขิงให้เกิดรายได้มหาศาลในชุมชน สามารถที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงกันได้ กองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) เป็นต้น หมู่บ้านละแวกใกล้เคียงส่วนใหญ่จะมีกองทุนเหล่านี้อยู่แล้ว และเป็นคณะกรรมการร่วมกันในระดับตำบล และระดับอำเภอด้วย เครือข่ายชุมชนเหล่านี้ จะต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิด และแนวทางการพัฒนาต่อยอดกองทุนร่วมกัน และจัดทำแผนพัฒนากองทุนให้ดำเนินการถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล ประเด็นไหนที่ไม่ปฏิบัติตามแนวทางกองทุนก็ให้ดำเนินการแก้ไข เช่น การจัดเก็บระบบเอกสารของกองทุนให้ครบถ้วน เป็นปัจจุบันและเป็นรูปธรรม การตรวจสอบการคุมเงินในบัญชีกองทุน และการติดตามการกู้ยืมเงินของสมาชิกที่จะต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกองทุน เป็นต้น

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงกิจกรรมเครือข่ายชุมชนควรขยายผลไปยังชุมชนอื่นด้วยว่า

“ตอนนี้ถึงแม้เครือข่ายชุมชนของบ้านเรายังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร แต่เกษตรกรบ้านเราทั้ง 5 หมู่ ๆ ละแวกเดียวกัน ก็เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการทำข้าวโพดทำชิงพวงนี้ ถ้าอนาคตเป็นกลุ่ม ๆ ที่ก้าวหน้า และรวมเป็นเครือข่ายได้ ก็อยากให้ประสานร่วมกับเครือข่ายนอกชุมชนด้วย ที่ทำกิจกรรมอะไรเหมือนกัน ในตำบลอื่น อำเภออื่น และจังหวัดอื่น ๆ หรือไปแลกเปลี่ยนรับความรู้ใหม่ ๆ อาชีพใหม่ ๆ ด้วย และถ้าวางแผนกันได้ดี ก็จะทำให้เครือข่ายชุมชนก้าวหน้าขึ้นมาก เพราะจะเป็นเครือข่ายที่ใหญ่และเข้มแข็งมากขึ้น” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

4. การนำความรู้และภูมิปัญญาที่แลกเปลี่ยนจากเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ มาพัฒนาหมู่บ้าน

เครือข่ายกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชน ภายในหมู่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประชาชนกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีโอกาสไปศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งแหล่งเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในตำบลอื่น ๆ ของอำเภองาว รวมทั้งอำเภออื่นในจังหวัดลำปาง หรือต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพาะเห็ดบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง ที่เคยไปศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปเห็ด บ้านโป่ง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว ที่สามารถนำความรู้มาต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น แหนมเห็ด ข้าวเกรียบเห็ด เป็นต้น และประชาชนชุมชนรุ่นใหม่ภายในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเป็น Young Smart Farmer หรือเกษตรกรปราดเป็ร่องรุ่นใหม่ที่มีอายุตั้งแต่ 17-45 ปี แม้ว่าจะมีเพียงไม่กี่รายในหมู่บ้าน แต่กลุ่มคนดังกล่าวก็เป็นความหวังของหมู่บ้านในการที่จะไปประชุม อบรมกับเครือข่าย Young Smart Farmer และดำเนินการวิจัยในการสร้างนวัตกรรมทางการเกษตรภายในชุมชนด้วย และสามารถเขียนโครงการพัฒนาการเกษตรร่วมวิจัยพัฒนาร่วมกับสถาบันวิชาการและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้ อีกทั้งเกษตรกรรุ่นใหม่ของหมู่บ้านยังมีความเพียรพยายามในการพัฒนาทักษะอาชีพทางการเกษตร ด้วยการรู้จักลองผิด ลองถูก สามารถค้นคว้าหาความรู้ทางโลกออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น และมาปฏิบัติ ประยุกต์ในการพัฒนาทักษะของกิจการทางการเกษตรของตนเองได้ด้วย

นางสาววรารจณา ใจดี ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายว่าการจะเป็นเครือข่ายชุมชน สมาชิกจะต้องต่อยอดพัฒนากิจกรรมเครือข่ายชุมชน เพื่อความก้าวหน้าด้วยว่า

“ช่วงแรกที่ทำเห็ด เหนื่อยมาก เพราะต้องอาศัยประสบการณ์เรียนรู้เยอะ ทั้งไปดูงาน อย่างเมื่อก่อนเคยทำงานแถวตัวอำเภองาว ก็ไปแลกเปลี่ยนความรู้กับพี่เขา ที่ทำพวกข้าวเกรียบเห็ด แหนมเห็ด เราก็นำมาประยุกต์ทำผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นด้วย และพอเริ่มมีงบ ก็ทำจังหวัด มดแดงคอนโดพวกนี้ ใครอยากจะมาาร่วมกลุ่มกับพี่ และสร้างเครือข่าย จะต้องก้าวไปด้วยกัน

เผชิญปัญหา เรียนรู้ร่วมกัน นอกนั้นก็ศึกษาจากยูทูปก็ช่วยได้มากมาย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงเครือข่ายชุมชนจะต้องไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากเครือข่ายชุมชนที่อื่น เพื่อนำมาพัฒนาหมู่บ้านว่า

“อย่างผมเข้าร่วมกิจกรรม Young Smart Farmer มาได้หลายปีแล้ว มันดีจริง ถึงไปอบรมบ่อย เดินทางบ่อย แต่ก็ได้มีโอกาสไปดูงาน สถานที่ใหม่ ๆ เรื่อยๆ เพื่อนำมาพัฒนาผลิตผลทางการเกษตรในฟาร์มตนเอง ไม่ว่าจะปลูกผักเมืองหนาวชนิดใหม่ การทำหน่อไม้แปรรูป จิ้งหรีดแปรรูป พวกนี้” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

5. การบริหารจัดการ แสวงหางบประมาณ เพื่อส่งเสริมพัฒนากิจกรรมเครือข่ายชุมชน

การบริหารจัดการงบประมาณของเครือข่ายชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะต้องอาศัยการบริหารจัดการด้านการเงินอย่างมีส่วนร่วม โดยมีกองทุนชุมชนที่เกิดจากการสร้างความมีส่วนร่วมในเชิงงบประมาณ มีการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชน ที่เกิดจากสมาชิกชุมชนร่วมอุทิศเงิน สมทบบริจาครายได้จากการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชุมชน สวัสดิการชุมชนดังกล่าว เพื่อเป็นหลักประกันของการดำเนินชีวิตของสมาชิกเครือข่ายชุมชนด้านการส่งเสริมสุขภาพ การคลอดบุตร การเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล การเสียชีวิต ด้านนันทนาการ การสนับสนุนการศึกษา การพัฒนาอาชีพ และกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น โดยจะมีหลักการในการช่วยเหลือสมาชิกเครือข่ายชุมชนที่ว่า เมื่อสมาชิกคนใดเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตในปัญหาด้านใดด้านหนึ่ง กองทุนสวัสดิการชุมชนจะช่วยเยียวยา บรรเทาปัญหาให้กลับมาดำรงชีวิตได้เป็นปกติ

พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวว่าสมาชิกทุกคนควรมีสวัสดิการคุ้มครองความเป็นอยู่ และชุมชนต้องวางแผนกิจกรรมเครือข่ายชุมชน เพื่อส่งเสริมสวัสดิการชุมชนด้วย

“ทุกคนเกิดมา ควรมีสวัสดิการคุ้มครองความเป็นอยู่ ตั้งแต่ยามเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตู่ว่าทุกกิจกรรม ทุกอาชีพ ทุกกองทุน หรือทางวัดเอง ก็อยากสร้างระเบียบ ส่งเสริมชุมชนคุณธรรม ให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากสวัสดิการชุมชนที่ทำงานร่วมทุกข์ ร่วมสุขกัน ใครมีส่วนร่วมก็ได้รับผลเช่นนั้น อย่างเงินทอดผ้าป่าที่ผ่านมาเป็นการส่งเสริมสวัสดิการ เพื่อความเป็นอยู่ของครู นักเรียนในโรงเรียน ให้มีโรงอาหารที่มีมาตรฐาน มีกล่องวงจรปิด มีโซลาร์เซลล์ ส่วนสวัสดิการ

ของประชาชนก็สำคัญมากเช่นกัน ชาวบ้านต้องใส่ใจ อย่างหนึ่งเลยด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการ เจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

3.2.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ชัดเจนและยังเป็นรูปธรรมที่ไม่ค่อยสมบูรณ์ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จึงไม่มีการต่อยอดขับเคลื่อนกิจกรรมแต่อย่างใด สมาชิกชุมชนจำนวนมากมักทำลายโอกาส ให้เสียประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการต่อยอดและขยายผลของกลุ่มอาชีพ ที่สามารถส่งเสริมให้เป็นกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็งและพัฒนาเป็นเครือข่ายชุมชนได้ในอนาคต จึงจำเป็นที่เครือข่ายชุมชนต้องวางแผนการดำเนินงาน กิจกรรมที่มาจากความต้องการและปัญหาของสมาชิกชุมชน รวมทั้งมีกติกาเครือข่ายชุมชนที่ระบุเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การจัดสรรหุ้นส่วนของสมาชิกร่วมกัน การมีค่าตอบแทน เงินปันผลในกลุ่ม การจัดสวัสดิการชุมชนของสมาชิกเครือข่ายชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนมีกำลังใจ และสร้างแรงจูงใจในการทำกิจกรรมเครือข่ายชุมชนได้ ผู้ศึกษาจึงสามารถวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. การชี้แจงการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายชุมชนแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน

เครือข่ายชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน จะต้องประชุมร่วมกับสมาชิกชุมชน เพื่อกำหนดการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ของคณะกรรมการ และสมาชิกเครือข่ายชุมชนทุกตำแหน่ง ทุกบทบาทหน้าที่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่ตกลงกันด้วยรายได้จากการขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน การจัดสรรสวัสดิการเครือข่ายชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษาดูงาน การเข้าค่าย ประชุมอบรม การถอดบทเรียนกิจกรรมที่ผ่านมา เป็นต้น และจะต้องมีบทลงโทษ สำหรับสมาชิกชุมชนที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ และคณะกรรมการที่กำกับ ดูแล การบริหารเงินทุนภายในเครือข่ายชุมชนที่ไม่โปร่งใส ทุจริตด้วย โดยสมาชิกชุมชนทุกคนสามารถร้องเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่รับเรื่องร้องทุกข์ และผู้นำชุมชนได้

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อธิบายถึงการจัดทำระเบียบเครือข่ายชุมชนว่า

“เครือข่ายนี้ ถ้าหมู่บ้านเรามีขึ้น ควรมีข้อตกลงร่วมกันว่า ถ้าตั้งกรรมการแล้ว จะต้องแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน ใครฝ่าฝืน หรือทุจริต ต้องมีบทลงโทษด้วย ตามความหนักเบา อาจจะมีโทษเป็นทักรายได้อย่างไร หรือลงโทษให้ออกจากการเป็นสมาชิกเลย เพื่อความเด็ดขาด และให้เกิดความโปร่งใสในกิจกรรมเครือข่ายชุมชน” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวถึงถ้าหมู่บ้านสามารถมีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง จะต้องแบ่งปันผลประโยชน์ให้สมาชิกเครือข่ายด้วยความเป็นธรรมด้วยว่า

“การจะมีเครือข่ายนั้น จะต้องตั้งระเบียบที่สมาชิกตกลงร่วมกัน และยอมรับร่วมกัน ใครมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมมากน้อยเพียงใด ควรให้ผลประโยชน์ตามนั้น แบ่งสรรรายได้ และเงินปันผลอย่างยุติธรรม ต่างฝ่ายต้องทำตามหน้าที่ เลขา ฯ ต้องจดบันทึก ดูแลเอกสาร เหมารัฐกิจต้องดูแลบัญชีเครือข่ายและการเงินของกรรมการ และสมาชิกในกลุ่มอย่างโปร่งใส รวมทั้งให้สวัสดิการชุมชนแก่สมาชิกเครือข่ายด้วยในยามฉุกเฉิน และยามจำเป็นตามที่ระเบียบได้วางไว้” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

2. การบริหารจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชนที่สอดคล้องกับปัญหาและ ความต้องการของสมาชิกเครือข่ายชุมชน

การพัฒนาเครือข่ายชุมชนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง อีกประการหนึ่งคือ การบริหารจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้าน เครือข่ายชุมชนจะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างน้อยร้อยละ 20 ตามเกณฑ์และตัวชี้วัดมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) เพื่อให้สมาชิกสามารถจัดสรรผลประโยชน์ดังกล่าว และนำไปแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของสมาชิก นั่นคือ สมาชิกเครือข่ายชุมชนสามารถมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนร่วมกัน พัฒนาทุนที่สร้างเพื่อพัฒนาให้กับหมู่บ้าน ได้แก่ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนความรู้ ทุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ที่มีอยู่ในชุมชน โดยสามารถร่วมมือได้ทุกฝ่ายในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านให้เข้มแข็งและเติบโตมากขึ้น และนำไปดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของสมาชิกตามแผนพัฒนาเครือข่าย เช่น การพัฒนา กิจกรรมเครือข่ายกลุ่มอาชีพ งานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กองทุนชุมชน เป็นต้น เมื่อเกิดรายได้ในเครือข่ายชุมชนเกินความต้องการ สามารถนำจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเพื่อเป็นสวัสดิการ เครือข่ายชุมชนได้

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวถึง ถ้าหมู่บ้านมีเครือข่ายอาชีพ และเครือข่ายกองทุนภายในหมู่บ้าน สมาชิกเครือข่ายสามารถได้รับผลประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของสมาชิกว่า

“เครือข่ายที่จะเกิดขึ้นนี้ ถ้ามันสร้างขึ้นได้ เรื่องอาชีพจะต้องมีสวัสดิการชุมชน คนที่ได้ควรเป็นคนขยัน และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อย่างเขาจะเอาสินค้าไปจำหน่ายออกงาน ต้องช่วยกัน อย่างงานวิ่งเทรลที่จะมีช่วงหน้าฝนนี้ แต่ตอนนี้ยังเกิดขึ้นยาก เพราะคนทำจริงอย่างเห็ด จิ้งหรีด มีไม่กี่คน คนที่ทำก็จะมีรายได้คนเดียว อย่างกองทุน ๆ สมาชิกต้องการแก้ไขปัญหาชุมชน อยากซ่อมแซมไร ก็ทำกิจกรรมทอดผ้าป่าในแต่ละปี อย่างปีนี้ เน้นพัฒนาโรงเรียนก็ประชาสัมพันธ์ผู้มีจิตศรัทธาในหมู่บ้าน อีกเรื่องสมาชิกที่มีลูกหลานเรียนดี แต่รายได้น้อย ก็ควรช่วยเรื่องทุนการศึกษาด้วย ถ้าต้องการเอาไปทำสวน ทำไร่ ปลูกข้าวโพด ก่อนให้ยืมเงิน อย่าง กข.คจ. ผมกับกรรมการก็ร่วมตรวจสอบทุกครั้ง ว่าทำข้าวโพด ทำนา ซื้องของจริงเปล่า ส่งคืนทุกปีเปล่า” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ถ้าหมู่บ้านมีเครือข่ายอาชีพ และเครือข่ายกองทุนภายในหมู่บ้าน สมาชิกเครือข่ายชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของสมาชิกว่า

“เครือข่ายที่จะเกิดขึ้นในบ้านผาแดง ไม่ว่าจะเป็เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน คิดว่าสมาชิกเครือข่ายที่ทำอาชีพแปรรูปขิง เพาะเห็ด หรือสมาชิกเครือข่ายกองทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็ กข.คจ. เงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ ๆ สมาชิกสามารถเข้าถึงแหล่งทุนเครือข่ายที่มี รวมทั้งสวัสดิการชุมชน และสามารถนำมาจัดสรรแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น นำไปส่งเสริมอาชีพ นำไปเป็นค่ารักษาพยาบาล นำไปเป็นค่ามาบนกิจศพ ค่าทุนการศึกษาบุตรหลาน ซึ่งจะเห็นว่าที่ผ่านมามหมู่บ้านไม่ค่อยมีสวัสดิการชุมชนเท่าไร ผู้นำ ๆ คณะกรรมการหมู่บ้านต้องร่วมกันช่วยสนับสนุนเบื้องต้นอยู่แล้ว” (นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

3.2.4 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนที่สามารถเกิดขึ้นในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ย่อมเกิดขึ้นได้ และสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผู้นำเครือข่ายชุมชน คณะกรรมการเครือข่ายชุมชน และสมาชิกเครือข่ายชุมชนทุกเครือข่าย จะต้องมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรม และติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ต้องวางแผนการดำเนินงานทุกขั้นตอนให้เป็นระบบ ชัดเจน และทบทวนให้เป็นปัจจุบัน โดยเน้นการบริหารจัดการ

เครือข่ายชุมชน การบริหารจัดการสมาชิก และด้านการบริหารจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน และมีหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เห็นชัดเจน เช่น สมุดบันทึกรายงานการประชุม สมุดตรวจเยี่ยมของเครือข่ายชุมชน สมุดบัญชีเครือข่ายชุมชน บัญชีคุมเงินรับ-จ่ายของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น สมาชิกเครือข่ายชุมชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนของเครือข่ายชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นต่าง ๆ ของการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการการมีส่วนร่วม ติดตามและประเมินผลในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ดังนี้

1. การใช้ช่องทางสื่อสารทางออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันในเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ เช่น กองทุน กลุ่มอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น มีการร่วมมือหลายกลุ่ม หลายกองทุนภายในหมู่บ้านและชุมชนอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องมีช่องทางสื่อสารพูดคุย ประชาสัมพันธ์งานกัน เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น ควรตั้งเป็นกลุ่มในสังคมออนไลน์ เพื่อแจ้งข่าวสาร กิจกรรมร่วมกัน คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ หรือคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนจะต้องจัดตั้ง และมีกฎระเบียบ กติกา เครือข่ายชุมชนที่เป็นรูปธรรม เข้าใจเนื้อหา วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินงานเครือข่าย และร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มหลายกลุ่มภายในหมู่บ้านสามารถประสานงานร่วมกันในหมู่บ้านได้ ทำให้ได้กิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และเกิดอริปไตยชุมชนของการที่สมาชิกเครือข่ายชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน พูดถึงความจำเป็นที่ทุกกลุ่ม หรือเครือข่ายชุมชนจำเป็นต้องมี Line กลุ่ม เพื่อสื่อสารกันว่า

“Line ตอนนี้อาจสำคัญมาก เวลาแจ้งข่าวอะไร ก็รวดเร็วดี ไม่ว่างานหมู่บ้าน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ถ้าจะเป็นเครือข่ายก็ควรตั้ง Line กลุ่มมา แม้สมาชิกบางคนอาจไม่เล่น Line ก็โทรศัพท์แจ้งกันเอาอีกทางด้วย เพื่อป้องกันการตกข่าว และทางที่ดีควรเน้นย้ำอย่างน้อย 2 รอบ เพราะทุกคนภารกิจก็เยอะ เผื่อลืม อย่างกลุ่มเห็ด กลุ่มขิงที่มีในหมู่บ้าน ก็ควรมี Line กลุ่มแต่แรกด้วย ถ้าต่างคนโดดเดี่ยว คิดว่าการแจ้งข่าว การร่วมงานอะไรก็จะไม่มีใครมาร่วม จนแยกย้ายกันเหมือนเดิมนี่” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวว่าเครือข่ายชุมชนจำเป็นต้องมีช่องทางติดต่อสื่อสารทางสื่อออนไลน์ว่า

“สมัยนี้การแจ้งข่าวสารต้องชัดเจนและรวดเร็ว อย่างกิจกรรมเครือข่าย อย่าง กสศ. ที่ร่วมขับเคลื่อนกับพี่น้องอาช่าและกะเหรี่ยงหมู่บ้านอื่น ก็จะมี Line กลุ่ม หรือเมื่อก่อนเราตั้งในเฟซ ๗ มีกลุ่มด้วย หลัง ๆ มาคนเขาไม่ค่อยใช้กัน จะมาแจ้งกันทาง Line

ส่วนกติกาเครือข่ายก็ควรตั้งไว้ในเน็ตของกลุ่มให้อ่านรับทราบก็จะดี อย่างหมู่ไหนอยากเป็นเจ้าภาพ ทำกิจกรรม อยู่ในช่วงมืงบ ๆ จัดกิจกรรม ก็ประสานกันแต่เนิ่น ๆ ได้ ในการเตรียมกลุ่มเป้าหมาย อบรม และเตรียมความพร้อมเรื่องอาหาร ที่พัก สถานที่ ตลอดจนวางแผนการเดินทาง” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

2. การใช้ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชนตรวจสอบการประเมินและวางแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชน

ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน หรืออักษรย่อเรียกว่า มชช. เป็นระบบ ที่มีเกณฑ์และตัวชี้วัด สำหรับคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายชุมชน ก็จะต้องทราบเกณฑ์ และ ตัวชี้วัดในการทำแผนพัฒนาเครือข่ายให้มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม และสร้างประโยชน์ให้กับเครือข่าย ชุมชนและชุมชนเอง โดยมาตรฐานเครือข่ายชุมชนประกอบด้วยเกณฑ์ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านบริหารจัดการงานเครือข่าย เครือข่ายชุมชนจะต้องมีกรรมการครอบคลุมทุกกลุ่มองค์กร และมีการบัญญัติบทบาท หน้าที่ที่คณะกรรมการต้องปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ เครือข่ายชุมชนจะต้องมีการจัดทำระเบียบ กฎ กติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร สมาชิกเครือข่ายชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการร่างกฎ ระเบียบ และจะต้องประกาศให้รับรู้โดยทั่วกัน นอกจากนี้ จะต้อง มีแผนการดำเนินงานหรือโครงการที่เป็นลายลักษณ์อักษร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเครือข่าย ชุมชน ด้านที่ 2 ด้านบริหารจัดการสมาชิก สมาชิกเครือข่ายชุมชนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน สมาชิกทั้งหมดมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและโครงการของเครือข่าย มีการประชุมเครือข่าย อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 พร้อมมีการบันทึกรายงาน การประชุมเป็นหลักฐาน และจะต้องมีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพ ศักยภาพของสมาชิกและกรรมการ เครือข่ายชุมชนไม่น้อยกว่าปีละ 2 ครั้ง ด้านที่ 3 ด้านบริหารจัดการผลประโยชน์ เครือข่ายชุมชน จะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์ อย่างน้อยร้อยละ 20 ขึ้นไป เพื่อใช้สำหรับแก้ไขปัญหาที่ตอบสนอง ความต้องการของสมาชิก และสมาชิกเครือข่ายชุมชนร่วมมือกันทำงาน สนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรม อย่างน้อย 3 กิจกรรม เป็นต้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องเข้าใจการดำเนินงาน ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) และขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมภายในหมู่บ้าน รวมทั้งมี แผนการดำเนินงานและหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วย เช่น ระเบียบของเครือข่ายชุมชน แผนการ ดำเนินงานติดไว้ ณ ที่ทำการเครือข่ายชุมชน สมุดรายนงานการประชุม สมุดบัญชี สมุดคุมบัญชี ภาพ กิจกรรม เป็นต้น และอาจให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนช่วยดำเนินการเรื่องจัดทำเว็บเพจต่าง ๆ ของ เครือข่ายชุมชนทางสื่อออนไลน์ด้วย

นายมัฆวาน เวียงนาค ประชาญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายข้อดีของการมีระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนว่า

“ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน หรือ มชช. ผมว่ามีก็ดีขึ้นที่ทาง พช. (พัฒนาชุมชน) เคยมาอบรมที่บ้าน เพราะอย่างน้อยทุกกลุ่ม ทุกเครือข่าย สมาชิกชุมชนจะรู้ว่าต้องมีตัวชี้วัด ขับเคลื่อนกิจกรรม ทำอย่างไร รูปแบบใดบ้าง จะได้วางแผนถูก ยังมีตัวอย่างให้เขาเห็นจากที่อื่น ก็จะได้ เวลาวางแผนกิจกรรมอะไร ดูจากตัวชี้วัด มาพูดคุย ประชุมร่วมกัน มชช. นี้ ก็จะช่วยวางแผนกิจกรรมได้ดีมากเลยทีเดียว” (นายมีขวาน เวียงนาค ประชาญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอธิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน หมู่บ้านจะต้องมีการจัดทำแผนเครือข่ายชุมชนและแผนบริหารความเสี่ยง เพราะจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมกลยุทธ์ของกลุ่มของทุกกลุ่มภายในหมู่บ้านให้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชน รวมทั้งมีการจัดตั้งระเบียบของเครือข่ายชุมชน และกำหนดแนวทางให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนรับทราบทั่วกัน นอกจากนี้ กิจกรรมเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ สมาชิกชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกัน จะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนให้เป็นปัจจุบัน มีการส่งเสริมกิจกรรมจัดเวทีเสวนา ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็นของเครือข่ายชุมชน และการจัดทำกิจกรรมขยายผลเครือข่ายชุมชนร่วมกับชุมชนภายนอก นอกจากนี้ เครือข่ายชุมชนควรรหาโอกาสไปศึกษาดูงาน อบรม นำความรู้และภูมิปัญญาจากที่อื่นมาพัฒนาหมู่บ้าน และสิ่งสำคัญที่เครือข่ายชุมชนจะต้องมี คือ การจัดการแสวงหางบประมาณ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายชุมชน รวมทั้งกิจกรรมเครือข่ายชุมชนจะต้องมีการชี้แจงเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายชุมชน โดยการบริหารจัดการผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายชุมชนจะต้องชัดเจน รวมทั้งการบริหารจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชนจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกเครือข่ายชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์สูงสุด และสำหรับกระบวนการติดตามและประเมินผลการสร้างเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการใช้ช่องทางสื่อสารออนไลน์ สำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารในเครือข่าย ๆ และเครือข่ายชุมชนควรมีการใช้ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ในการตรวจสอบการประเมินผลและพัฒนากิจกรรมเครือข่ายชุมชนด้วย

3.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามแนวทางชุมชนอธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน ทุกคนในหมู่บ้านล้วนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมชุมชนทุกอย่างในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น อาชีพต่าง ๆ การเกษตร เป็นต้น จึงเป็นสิ่งที่สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องวางแผน อนุรักษ์ เห็นคุณค่า และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ด้วยการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการผลักดันวัฒนธรรมชุมชนให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสินค้าและบริการในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ และธำรงรักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลาพร้อมกับการเจริญเติบโตของกระแสโลกาภิวัตน์ วัตุนิยม ทุกคนจะต้องวางแผน และมีศักยภาพในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งชุมชนขึ้นได้ ด้วยการใช้อธิปไตยชุมชนที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีส่วนร่วมขับเคลื่อนตามการพัฒนาแนวทางชุมชนอธิปไตย ดังนั้น ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นของแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนสำหรับการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานชุมชนอธิปไตย โดยเริ่มต้นจากกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนได้ดังนี้

3.3.1 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การตัดสินใจร่วมกันถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ด้วยการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนอธิปไตย เพื่อให้เกิดกลยุทธ์กลุ่มภายในหมู่บ้านในการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่าย และชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก ตลอดจนการปรับระบบคิดและกระบวนการทัศน์ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้วยการดึงศักยภาพของวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน และเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องเข้าใจแนวทาง และเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนภายในชุมชน รวมทั้งทุกคนในชุมชนต้องพร้อมยอมรับประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านตามสถานการณ์ในปัจจุบันจนกระทั่งสามารถวางแผนถึงอนาคตวันข้างหน้าของหมู่บ้านได้ ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกประเด็นของการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนได้ดังนี้

1. การเสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง

การบ่มเพาะทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ มีค่านิยมในทางบวกที่ถูกต้อง เริ่มต้นจากการปลูกฝังจากสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก ประชาชนทุกคนในบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง ทุกครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือน ผู้อาวุโส

ในครอบครัวจะต้องส่งเสริมให้ครอบครัวมีสัมพันธ์ภาพที่ดี มีกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในครัวเรือนอย่างเหมาะสม รวมทั้งดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม สิ่งสำคัญก็คือ จะต้องส่งเสริมให้สมาชิกครัวเรือนทุกคนดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อบรมให้ครอบครัวมีการสร้างภูมิคุ้มกันในชีวิต พึ่งพาตนเองได้ ทุกสถานการณ์ เช่น มีการส่งเสริมการออมเงินในครอบครัวอย่างมีวินัย มีการถ่ายทอดวิชาชีพ ความรู้ที่เป็นประโยชน์สู่รุ่นลูกหลาน เป็นต้น

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงประชาชนและเยาวชนจะเป็นคนดี มีคุณภาพของสังคม จะต้องปลูกฝังจากสถาบันครอบครัวก่อนเป็นลำดับแรกว่า

“เด็กจะดีหรือไม่ดี จะต้องได้รับการอบรมจากพ่อแม่ก่อน ถ้าพ่อแม่ไม่ดี เด็กมักจะเสียไปได้ง่าย อย่างพ่อตีแม่แล้ว มันก็แยแล้ว จากนั้น ต้องอยู่ที่ครู โรงเรียนเขาอบรมต่อ เด็กบ้านเรากับบ้านใกล้ ๆ ส่วนใหญ่เขาเรียนโรงเรียนบ้านเราอยู่แล้ว พ่อแม่ ครู ต้องคอยดูไม่ให้ลูกหลาน ตนเอง หลงไปในทางที่ผิด ทางที่ไม่ควร” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด อธิบายว่าการสืบสานอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับครอบครัวด้วยว่า

“อย่างงานเกษตร ทำนา ทำข้าวโพด เด็กเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยทำแล้ว แต่ยังมีอยู่ พวกอายุ 30 กว่า ๆ ที่ทำเป็น ช่วยพ่อแม่ ยังมีบ้าง ของแบบนี้ อยู่ที่พ่อแม่จะสอนลูก และลูกจะทำตามด้วยเปล่า อย่างงานจักสานในหมู่บ้าน ก็แทบไม่มีใครสานต่อแล้ว หมดรุ่นคนแก่พวกนี้ อาชีพนี้ว่าจะหายไปจากบ้านเราแล้ว” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. การส่งเสริมศักยภาพปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ให้มีคุณภาพ และขับเคลื่อนสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน

การจะส่งเสริมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่สำคัญประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมการพัฒนาหมู่บ้าน ด้วยการใช้หลักการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มศักยภาพต่าง ๆ ให้กับทุนชุมชนของหมู่บ้าน เช่น กองทุน และสวัสดิการต่าง ๆ ของหมู่บ้าน อาชีพภายในชุมชน ปราชญ์ชุมชนของหมู่บ้าน ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เป็นต้น กิจกรรมหรือแผนงานทุกอย่างจะต้องเริ่มต้นจากการทำแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และมีส่วนร่วมตัดสินใจในการค้นหา

กลุ่มเป้าหมาย และงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน อาจจะมีโครงการเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ที่สูญหายภายในหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือให้สมาชิกชุมชนทุกเพศ ทุกวัย กลับมามีส่วนร่วมในกิจกรรมและเสริมสร้างความสามัคคีให้เหมือนเดิม เมื่อครั้งในสมัยอดีตของหมู่บ้าน รวมทั้งมีการต่อยอด พัฒนาศักยภาพของปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้และความสามารถของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ชุมชนผู้สูงอายุที่เชี่ยวชาญด้านการจักสาน ปราชญ์ชุมชนอาชีพต่าง ๆ เช่น การปลูกชิง การปลูกข้าวโพด การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด ด้านศาสนา ด้านบริหารจัดการกองทุน เป็นต้น ให้ทุกกลุ่มอาชีพมีการรวมกลุ่ม จัดตั้งคณะกรรมการที่ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ ดำเนินการตามหลัก 5 ก. ได้แก่ มีชื่อกลุ่มอาชีพหรือกองทุน มีคณะกรรมการ มีเงินในกองทุนของกลุ่ม มีการจัดตั้งกติกา กฎระเบียบของกลุ่ม และมีกิจกรรมที่เป็นแผนการดำเนินงานของกลุ่ม เป็นต้น รวมทั้งพัฒนากลุ่มอาชีพของปราชญ์ชุมชนให้มีการต่อยอดและพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการต่อยอดและขยายผลของกลุ่มในการค้นหาจำนวนสมาชิกเข้ามาขับเคลื่อน และให้การมีส่วนร่วมในกลุ่มเพิ่มขึ้น มีการเพิ่มอาชีพเสริม กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่น ๆ เพิ่มขึ้นภายในกลุ่ม มีการค้นหาภาคีเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาภูมิปัญญาของกิจกรรมภายในกลุ่มร่วมกัน เป็นต้น ทุกกิจกรรมดังกล่าว ล้วนทำให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในอนาคตได้

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวถึงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชุมชนร่วมกับโรงเรียนว่า

“เห็นอยู่โรงเรียนเขาจะจ้างพ่อ ๆ กลุ่มจักสาน ไปสอนสอน ทำไม้กวาดให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน ๆ อยู่ ทำทุกปี แต่ส่วนใหญ่ก็จะเรียนให้รู้ ให้ผ่าน ๆ ไป ก็เห็นไม่ได้ไปทำอะไรต่อ และเด็กสมัยนี้ก็ไม่ค่อยตั้งใจเท่าไรด้วย อนาคตเขามีทางเลือกอาชีพเยอะ แต่ก็ยังดีกว่าโรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมอะไรพวกนี้เลย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เล่าถึงการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่นของครัวเรือนตนเองให้แก่คนในหมู่บ้านว่า

“อย่างเพาะเห็ดของพี่ บ้านพี่มีพื้นที่กว้างขวาง ที่เป็นโรงเรือนเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ถึงบ้านอื่นไม่มีที่ทำ พี่ก็ยินดีให้ชาวบ้านมาร่วมเป็นสมาชิกกับกลุ่ม มาทำงานด้วยกัน แต่ชาวบ้านก็อย่างที่เห็น เขาไม่ค่อยเอากันเท่าไร เขาบอกว่ามันยาก มันละเอียด กลับไปทำข้าวโพดเหมือนเดิม และอยู่ที่ผู้นำ ๆ เขาจะส่งเสริมด้วย อาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาก็ช่วยส่งเสริมบ้านเราเต็มที่ แต่เวลาอาจารย์โทรหาพ่อหลวง เขาไม่รับสายเลย อย่างโรงเรียนมีค่ายลูกเสือ เดินทางไกลครูเขาก็จะให้เด็กมาดูฟาร์มเห็ดของพี่ กับของอินดี้ (นายมัชวาน เวียงนาค) เพื่อเรียนรู้ด้วย”

(นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การจัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และส่งเสริมหมู่บ้านคุณธรรม

ความโง่เขลาเบาปัญญาและความคิดที่เต็มไปด้วยมิจฉาทิฐิของประชาชนภายในหมู่บ้าน ตั้งแต่ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชน ถ้าหมู่บ้านมีคนส่วนใหญ่ที่มีความคิดเช่นนี้ ปฏิเสธการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แนวทางการพัฒนาชุมชนรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน และชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชน ทดแทนการพัฒนาหมู่บ้านด้วยระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่อาศัยนายทุน พ่อค้าคนกลาง ผู้มีอิทธิพลเป็นผู้กำหนดการพัฒนาของหมู่บ้าน แต่ถ้าประชาชนทุกคนทุกหมู่บ้าน รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกคนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอกวาง จังหวัดลำปาง กลับมาค้นหาศักยภาพ ทุนทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ที่สามารถดึงมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน ทุกคนในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และประชาชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมมองข้ามวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยมตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยหันกลับมามองคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้านแทน เพราะความจริงสิ่งเหล่านี้ ทุกคนในหมู่บ้านล้วนผูกพันมาตั้งแต่สมัยบรรพชนเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว ประเพณีต่าง ๆ ทุกอาชีพเกษตรกรรมของหมู่บ้าน การค้าขายที่มีมาตั้งแต่อดีต รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน ที่สามารถต่อยอดได้นอกจากนี้ หมู่บ้านยังมีทรัพยากรธรรมชาติและทัศนียภาพที่สวยงามของหมู่บ้าน ทุกอย่างสามารถพัฒนาให้หมู่บ้านเป็นชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนสามารถบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนด้วยการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมภายในหมู่บ้าน และทำให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมขึ้นภายในหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องรู้จักการพัฒนาตามหลักการพึ่งพาตนเอง โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และจัดทำแผนพัฒนาทางด้านอาชีพ การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน รวมทั้งการส่งเสริมหมู่บ้านให้เป็นชุมชนคุณธรรมที่ประชาชนรักษาศีล 5 และปลอดอบายมุข เช่น โครงการพัฒนาและแปรรูปอาชีพการเพาะเห็ด การปลูกชิง การเลี้ยงจิ้งหรีด โครงการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวทางขับเคลื่อนด้วย “บวร” ที่มีการบูรณาการกิจกรรมร่วมกันระหว่างประชาชน ครอบครัว และบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในชุมชน ตั้งแต่บ้าน วัด สถานสาธารณสุข และโรงเรียน โครงการส่งเสริมประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นต้น

พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง อธิบายถึงความต้องการที่จะส่งเสริมชุมชนคุณธรรม และกิจกรรมประเพณีทางศาสนาภายในหมู่บ้านว่า

“ตอนนี้การส่งเสริมกิจกรรมชุมชนคุณธรรมของหมู่บ้าน ข้อมูลรายละเอียดยังไม่ชัดเจน ยังไม่ค่อยมีโครงการในแผนหมู่บ้านเท่าไร แต่ตีมีความคิดอยากจะส่งเสริมอะไรหลายอย่างในบ้านเรา อย่างการหล่อเทียนพรรษา นี่ คิดอยู่จะรื้อฟื้นการหล่อเทียนที่เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านเอง แทนการไปซื้อตามห้าง กิจกรรมตักบาตรทุกวันพระ สวดมนต์ ทำวัตร ร่วมกับเด็ก นักเรียนในโรงเรียน และศูนย์เด็กเล็ก ๆ ตอนนี้ก็ทำทุกเดือน” (พระณัฐพล ธีรวโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

นอกจากนี้ นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงหมู่บ้านมีทุนชุมชน มีศักยภาพมากพอที่จะส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็งได้ว่า

“ความจริงบ้านเรานี้ มีอาชีพดี ๆ ให้ส่งเสริมเยอะแยะ ในแผนหมู่บ้านก็มีเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ชุมชนเข้มแข็งด้วย แต่การทำรายละเอียดโครงการยังไม่ชัดเจน ชาวบ้านไม่ค่อยรู้ และที่สำคัญกรรมการหมู่บ้าน เขาก็ไม่ค่อยเอากันด้วย ถ้ามองแล้ว บ้านเราถ้าช่วยกันเรื่องส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้คนมาทำอาชีพเสริมอย่างเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ทำซิง ถ้าทุกคนขยันร่วมมือกัน ผู้นำ ๆ กระตุ้น บ้านเราจะพัฒนาไปได้อีกเยอะ รายได้ก็จะเข้าหมู่บ้านด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

4. การปรับกระบวนการตีความความคิดกลุ่มเยาวชนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักและวางแผนวัฒนธรรมชุมชน และสามารถส่งเสริมให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม

กลุ่มเยาวชนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง ถือว่าเป็นความหวังสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้าน เพราะคนรุ่นใหม่ เยาวชนสมัยนี้ได้รับการศึกษาทุกคน จนถึงชั้นเรียนสูงสุดถึงระดับมหาวิทยาลัย อ่าน ออก เขียน รู้หนังสือทุกคน และส่วนใหญ่ สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ และเทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นอย่างดี การจะพัฒนาคนวัยหนุ่มสาวหรือคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน ต้องเริ่มต้นจากความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว เป็นลำดับแรก ลำดับต่อไปคือ สถาบันการศึกษา ที่ปลูกฝังให้กลุ่มคนเหล่านี้ ภาควิชาในวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้านของตนว่ามีคุณค่าและงดงาม ควรปลูกฝังตั้งแต่ลูกหลานยังเล็ก ให้รู้จักเข้าร่วมกิจกรรมทำบุญ สวดมนต์ เข้าร่วมประเพณีต่าง ๆ ในวัด และของหมู่บ้าน เพราะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคี สอนให้เด็กรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ พอลูกหลานเข้าโรงเรียน มีเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีครูบาอาจารย์ที่คอยให้ความรู้ อบรมบ่มเพาะความรู้ และคุณธรรมที่ดีงาม จะต้องปลูกฝังให้เด็กได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมต่าง ๆ และอบรมเรียนรู้กับปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ของบ้านผาแดงด้วย ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาอาชีพ หัตถกรรมต่าง ๆ เช่น การจักสาน การทำไม้กวาด เป็นต้น หรือการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด การปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกซิง จนไปถึงกระบวนการทำ

ผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่แปรรูปจากการเกษตร เช่น แหนมเห็ด น้ำพริกเห็ด น้ำพริกจิ้งหรีด ชิงอบน้ำผึ้ง ชาชิงสมุนไพรวัว แก้วเห็ด เป็นต้น เพราะผลิตภัณฑ์ชุมชนเหล่านี้ ได้มาจากวัตถุดิบภายในชุมชน และเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่หมู่บ้าน

นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวถึงหมู่บ้านยังมีเด็กรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพให้การมีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ตอนนี้ หมู่บ้านยังมีเด็กที่จบใหม่ ๆ และทำงานแล้ว ๆ บ้านอยู่ข้าง ที่พ่อช่วยพ่อหลวง เขาทำเรื่องข้อมูลหมู่บ้าน รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่หน่วยงาน เขามอบหมาย เช่น จปฐ. และมีอยู่ 4-5 คน พี่ว่าให้มาช่วยเรื่องทำแผนชุมชน ทำเอกสารกองทุนให้ เป็นเอกสาร รูปเล่ม จะทำได้เยอะ เกี่ยวกับเรื่องประเพณี ให้ทำสื่อเป็นองค์ความรู้ ก็น่าจะช่วยให้ ผู้นำ ๆ ต้องตระหนักสนใจถึงจุดนี้ด้วย เวลาจะพัฒนาอะไร แจ้งชาวบ้าน ไม่ใช่บอกกล่าวอย่างเดียว ควรมีข้อมูลเป็นตัวหนังสือให้เขาอ่านด้วย มันจะชัดเจนด้วยในการร่วมมือทำแผนหมู่บ้าน” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

กลุ่มคนรุ่นใหม่สามารถเห็นบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัด ลำปาง จากสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ติ๊กต็อก เป็นต้น ในเรื่องเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ ท่องเที่ยวหมู่บ้านว่าบ้านผาแดงมีทัศนียภาพที่งดงาม เหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นเส้นทางเดินศึกษา ธรรมชาติ และชมวิถีชีวิตของเกษตรกร ศึกษาการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนแปรรูปต่าง ๆ ถ้าหากคนรุ่นใหม่ นำความรู้ เทคโนโลยีที่ได้ศึกษาเรียนรู้มา สามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนภายในหมู่บ้านได้ ในเรื่องการทำสื่อประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้หลากหลาย และน่าสนใจมากขึ้น อนาคตอาจจะมี นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวหมู่บ้านมากขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวก็เกิด จากทุนทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ที่สามารถสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชนและการบริการ ท่องเที่ยวของหมู่บ้านนั่นเอง

นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว อธิบายว่าการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเรื่องการท่องเที่ยวเป็นสิ่งส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“มีนักศึกษาจากราชภัฏ ๆ มาทำคลิปวิดีโอที่ที่บ้านเราอยู่ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีนางแบบมาแสดงด้วยพร้อม ในยูทูบก็มีให้ดู เกี่ยวกับการมาชมฟาร์มเพาะเห็ด ไปเดินเที่ยวแปลงเกษตร ไร่ชิง เล่นน้ำที่ฝายบ้านเรา และทางชมรมท่องเที่ยวอำเภอองาว ก็สนใจ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านเราด้วย เขามาถ่ายภาพ และทำคลิป เอาลงสื่อทางเฟซ ๆ ทางยูทูบ ติ๊กต็อก คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก ที่จะช่วยให้คนรู้จัก และอาจมีคนสนใจมาเที่ยวที่บ้านเรา คิดว่า ครูควรนำคลิปพวกนี้ให้เด็กนักเรียนบ้านเราดูด้วย หรือแชร์ในกลุ่ม Line ชาวบ้านพวกเรานี้แหละ อย่างน้อยก็ทำให้คนส่วนหนึ่ง ชาวบ้านเราภาคภูมิใจในหมู่บ้านเราได้มาก คิดว่าเด็กที่จบใหม่บ้านเรา

ก็น่าจะทำสื่อวิดีโอพวกนี้ และประชาสัมพันธ์ช่วยเรื่องนี้ให้หมู่บ้านเราด้วย และผมเองก็ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนทางเฟส ฯ ขยายทาง Shopee LAZADA เพื่อสร้างรายได้ด้วย” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3.3.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตัวอย่างในประเทศไทยมีหลายหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนสามารถศึกษาเรียนรู้จากการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อศึกษากิจกรรมและแนวทางการพัฒนาของหมู่บ้านดังกล่าว รวมทั้งอำเภอจาง จังหวัดลำปาง ก็มีหมู่บ้านที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นกิจกรรมวิถีชีวิตชาติพันธุ์ เช่น บ้านแม่่าง หมู่ที่ 4 ตำบลนาแก ที่เน้นการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชาติพันธุ์ปกากะญอ และบ้านบ่อสี่เหลี่ยม หมู่ที่ 6 ตำบลปงเตา ที่เน้นการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชาติพันธุ์อัวเมี่ยน เป็นต้น หมู่บ้านเหล่านี้เริ่มสนับสนุนการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์หลายสื่อทางสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยว ศึกษาวิถีชีวิต ประเพณีรูปแบบต่าง ๆ จึงจำเป็นที่สมาชิกชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ควรนำแนวทางการพัฒนาของหมู่บ้านดังกล่าว โดยใช้การพัฒนาที่สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และดึงศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจอาชีพของชุมชน ประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน มาใช้เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ แยกแยะประเด็นของแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนได้ดังนี้

1. การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ที่มีคุณค่าถือว่ามีไม่น้อยเลยทีเดียว และยังหลงเหลืออยู่ภายในหมู่บ้านบ้าง จึงจำเป็นสำหรับในอนาคต ถ้าหมู่บ้านมีงบประมาณจากการบริหารจัดการกองทุนชุมชน หรือจากการทำบุญสมทบบริจาคในงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ เพื่อสมทบสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน และส่งเสริมการท่องเที่ยวในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า น่าจะมีรายได้เข้าสู่หมู่บ้านจำนวนมากเลยทีเดียว อีกหนึ่งสิ่งที่หมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจะมีให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ศึกษา เรียนรู้ นั่นคือ พิพิธภัณฑ์มีชีวิต และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ถึงแม้จะมีปัญหาเรื่องการจัดหาสถานที่สำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ แต่วัฒนธรรมชุมชนที่มีภายในหมู่บ้าน สามารถวางแผนต่อยอดให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมในอนาคตได้ การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของบ้านผาแดง จำเป็นต้องทำในอาคารในร่ม เนื่องจากผู้ศึกษาได้สำรวจชุมชนพบสิ่งของ หลงเหลืออยู่ในหมู่บ้านมากมาย เช่น เกวียน เครื่องตีข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องบดแป้งทำขนมสมัยก่อน ก็ทอผ้า เป็นต้น และสิ่งปลูกสร้าง บ้านเรือนของวิถีชุมชน

ล้านนาสมัยก่อน เช่น ยุงฉาง บ้านแบบโบราณล้านนาสมัยก่อนที่มีฝาไหล เป็นต้น ผู้ศึกษาจึงได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นปราชญ์ชุมชนที่อาวุโสของหมู่บ้าน บุคคลเหล่านั้นก็เห็นด้วย ถ้าในอนาคตหมู่บ้านมีงบประมาณ มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว น่าจะพัฒนาให้มีพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของคนล้านนาในอดีตของหมู่บ้านจำลอง เพื่อให้สำหรับนักท่องเที่ยวได้ศึกษา อาจใช้สถานที่ อาคาร หรือบ้านเรือนสมัยโบราณที่ร้าง ไม่มีผู้อยู่อาศัยแล้ว พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตได้ มีการจำลองวิถีชีวิต แสดงเครื่องมือ เครื่องใช้ของสมัยโบราณ และมีข้อมูลแสดงประกอบ มีโมเดลจำลองวิถีชีวิตคนสมัยก่อน ภาพถ่ายหมู่บ้านในสมัยก่อนที่หลงเหลืออยู่ ถ้าพัฒนาและก่อสร้างออกมาดี นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมน่าจะสนใจไม่น้อย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะชอบมาเห็นอะไรแปลกใหม่

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวว่าหมู่บ้านส่งเสริมจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่บ้านว่า

“คิดว่าทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิตก็ดี อย่างบ้านเรามีของเก่าหลงเหลือเยอะแยะ ทั้งเกวียน เครื่องตีข้าว อุปกรณ์การเกษตรที่ใช้กับวัว ควาย เอามาจัดแสดงในอาคารจะดีมาก แต่ตอนนี้ต้องหาสถานที่ และงบประมาณก่อน ถ้าอีกหน่อยบ้านเรามีคนมาเที่ยวเยอะให้นักท่องเที่ยวดูเขาน่าจะชอบ” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

ผู้ศึกษาได้มองอีกแง่หนึ่ง ถ้าจะต่อยอดจากพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ก็อาจจะทำเป็นศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ที่มีการแสดงนิทรรศการ มีการจำลองวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทุกอย่างภายในหมู่บ้าน หมู่บ้านควรจะส่งเสริมกลุ่มคนรุ่นใหม่มาพัฒนาจุดนี้ในเรื่องการจัดทำสื่อสื่อดิจิทัลในศูนย์วัฒนธรรม ๓ ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำวีดิทัศน์ เอกสาร แผ่นพับ หนังสือตำราสารคดีเกี่ยวกับการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน การจัดทำสื่อป้ายไวนิล ป้ายนิทรรศการอธิบายองค์ความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น และในอนาคตควรจะมีการส่งเสริมให้มีคณะกรรมการ บุคลากรท่องเที่ยวของชุมชน และมีคฤหาสน์น้อยที่เป็นเยาวชนภายในหมู่บ้านด้วย

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน อธิบายว่าการส่งเสริมบุคลากรท่องเที่ยวภายในชุมชนในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นว่า

“ถ้าบ้านเราจะทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน ผมว่าก็ดีนะครับ แต่จะต้องมีข้อมูล องค์ความรู้ให้นักท่องเที่ยวด้วย ก่อนอื่นต้องมีงบประมาณ มีทำสื่อวีดิทัศน์ให้นักท่องเที่ยวชมในเวลาอันสั้น และควรมีไกด์ในหมู่บ้าน เป็นมัคคุเทศก์น้อย เด็กนักเรียนก็ดี ก็มีเด็กหลายคนในบ้านเราอยู่ ให้ทางโรงเรียนช่วยส่งเสริมอีกแรงด้วย และที่สำคัญ ผู้นำ ๆ กรรมการหมู่บ้านต้องเห็นความสำคัญในการพัฒนาตรงนี้ด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

2. การจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะนิยมปลูกพืชผักสวนครัว อย่างน้อย 20 ชนิด ทุกครัวเรือน และบริโภคผักเป็นองค์ประกอบในอาหารแต่ละมื้อเป็นหลัก เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้าน ลดรายจ่ายและสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชนอีกด้วย จึงจำเป็นที่หมู่บ้านต้องขยายผลกิจกรรมให้เกิดการจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชน เพื่อเป็นสถานที่ ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่จัดเก็บ สะสม รวบรวม แลกเปลี่ยนแบ่งปัน เมล็ดพันธุ์และต้นกล้า รวมทั้งสามารถแบ่งปันเมล็ดพืชผักสวนครัว ต้นกล้าไม้ผล พืชสมุนไพรให้แก่ครัวเรือนในหมู่บ้าน

นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง กล่าวว่า การส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชนว่า

“การจะมีศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์ ๆ ภายในหมู่บ้านก็ดี นอกจากกระตุ้นให้ชาวบ้านปลูกผักมากขึ้น อนาคตน่าจะทำเป็นตลาดจำหน่ายผัก ของป่า ที่เป็นอาคาร เป็นหลักแหล่งด้วย แต่ปัญหาคือ ตอนนี้อย่างไม่มีงบประมาณ และสถานที่ ถ้าผู้นำ ๆ มาร่วมประชุมกับชาวบ้าน น่าจะแก้ไขปัญหาลงส่งเสริมเรื่องนี้ได้อยู่” (นายพรชัย ภูชื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชนว่า

“บ้านเราปลูกผัก สมุนไพรกันทุกหลังอยู่แล้ว ผมว่าการมีศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์ผัก กล้วยไม้จะดีมาก เพราะจะช่วยให้ชาวบ้านเขาแบ่งปันกัน แสดงถึงความมีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกันด้วย แม้ตอนนี้อย่างไม่มีศูนย์ ๆ เขาก็แบ่งปันกันอยู่แล้ว ถ้ามีผักเหลือ แม้แต่ผักที่ปลูกหน้าบ้าน ก็เด็ด แบ่งปันกันได้” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การแสวงหางบประมาณ เพื่อจัดทำศูนย์สงเคราะห์ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ปัญหาคความยากจนของประชาชนภายในชุมชน และปัญหาของผู้ป่วยติดเตียงผู้ยากไร้ มีแทบทุกหย่อมหญ้าในชนบทของประเทศไทย บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน จึงจำเป็นที่ภาคประชาชนของหมู่บ้าน นำโดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ควรเริ่มมีแนวคิดที่จะหางบประมาณเบื้องต้น ระดมทุนด้วยการบริจาคเงิน จัดตั้งต้นผ้าป่า หรือประชาสัมพันธ์ร่วมทำบุญบริจาคสิ่งของที่จำเป็น เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ฤกษ์ยังชีพ หน้ากากอนามัย เป็นต้น อาจเริ่มต้นจากการดำเนินกิจกรรม โครงการเบื้องต้น และรู้จักเข้าถึง

กองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชนในการจัดหางบประมาณ ถ้ามีงบประมาณมากพอ ก็อาจจะมอบเงินซื้อเตียงผู้ป่วยและอุปกรณ์ช่วยเหลือที่จำเป็น รวมทั้งค่าพาหนะและพนักงานในการขนส่งผู้ป่วยติดเตียงไปโรงพยาบาล และควรดำเนินงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รวมทั้งประสานงานกับชมรมผู้สูงอายุอำเภอทองผาภูมิในกรณีจำเป็นและฉุกเฉิน และถ้าในอนาคตการบริหารจัดการเบื้องต้นไปได้ดี ก็สามารถจัดตั้งจดทะเบียนเป็นมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสภายในชุมชน และเมื่อดำเนินกิจการผ่านไป ชุมชนก็สามารถวางแผนขยายกิจการเป็นศูนย์สงเคราะห์ประชาชนผู้ด้อยโอกาสภายในหมู่บ้านได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ระเบียบ และขับเคลื่อนกิจกรรมของศูนย์ ฯ อย่างเป็นรูปธรรม

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรมีศูนย์สงเคราะห์ประชาชนผู้ด้อยโอกาสภายในหมู่บ้านว่า

“ในฐานะที่พี่เป็นประธาน อสม. หมู่บ้าน และเคยทำงานผู้สูงอายุมาก่อน เห็นว่างานอาสาภายในชุมชนสำคัญมาก การมีศูนย์สงเคราะห์ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน ยากไร้ และแจกของ แจกถุงยังชีพก็เป็นสิ่งที่ดี ถ้ามีสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม จะช่วยสร้างความเป็นจิตอาสาให้คนในชุมชนมาก คนแก่ เจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ บ้านนี้ก็เยอะ ที่ไม่สมประกอบดูแลยากก็มี ต้องช่วยเหลือร่วมกัน และพี่ก็สามารถประสานกับโรงพยาบาลทองผาภูมิได้ด้วย เวลามีคนป่วยฉับพลัน หรืออุบัติเหตุฉุกเฉิน เนื่องจากมีประสบการณ์งานนี้มาก่อน แต่ก่อนที่จะสร้างศูนย์ ฯ นี้ ควรจะมีโครงการนี้ในแผน ฯ ถ้าชาวบ้านเขาจะเอาด้วยนะ เพื่อแสวงหางบประมาณ หรืออาจทำกิจกรรมบอกรับบุญทอดผ้าป่าหมู่บ้าน เพื่อสมทบสร้างศูนย์ ฯ นี้” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กล่าวถึงการมีศูนย์สงเคราะห์ประชาชนผู้ด้อยโอกาสเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรมีภายในหมู่บ้านว่า

“บ้านเรามี อสม. เยอะ แต่ละคนขยัน และมีคุณภาพ ได้รางวัลก็มี การมีศูนย์สงเคราะห์ ฯ ให้ผู้ยากไร้ คนจน จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ชาวบ้านก็จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมากขึ้น และลดความเห็นแก่ตัว ความเหลื่อมล้ำ เห็นคุณค่าผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ในหมู่บ้านมากขึ้น” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

4. การฟื้นฟูประเพณีเก่าแก่ที่สูญหายไปกลับมาอีกครั้ง

ปัญหาของประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแบบล้านนาภายในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดลำปาง ที่ได้สูญหายไป เช่น ประเพณีตานตอด ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา เป็นต้น การฟื้นฟูประเพณี

ดังกล่าวให้กลับมาอีกครั้ง จะต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ เพราะชาวบ้านบางกลุ่มหรือกลุ่มเยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ ไม่รู้จักประเพณีดังกล่าวแล้ว โดยเฉพาะประเพณีตานต้อด ผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการหมู่บ้าน จะต้องถ่ายทอดองค์ความรู้และให้เห็นความสำคัญ ประโยชน์จากประเพณีนี้ โดยประเพณีดั้งเดิมควรจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้าสู่สถานการณ์โลกยุคใหม่ปัจจุบัน เริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์การจัดประเพณีตานต้อดเป็นประจำทุกปี รวมทั้งกระตุ้นและดึงให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนจะได้พบปะกัน และถ่ายทอด สืบสานประเพณี เก่าแก่ของหมู่บ้านร่วมกัน จนทำให้ภาคประชาชนทุกเพศ ทุกวัยภายในหมู่บ้านเกิดจิตสำนึกใน วัฒนธรรมประเพณีชุมชนเหล่านี้

พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ได้เสนอว่าอยากเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมภายในชุมชนว่า

“ต้อดเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากการ ปฏิบัติทางธรรม อย่างถ้ำต่าง ๆ ไกล ๆ หมู่บ้าน ก็อยากสำรวจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับ ชาวบ้าน อย่างแท้ไม่ค้าศรีช่วงสงกรานต์ที่ผ่านมา นี้ ตูก็เพิ่งฟื้นมาได้ 2 ปีเองนะ หลังจากหายไปหลาย ปี ตานต้อด ก็ไม่ค่อยมี แต่ยังมีคนเฒ่าแกว่นี่มันต้อดไปร่วมทำบุญอยู่ และหล่อเทียนของชาวบ้าน ตูว่า จะฟื้นฟูอยู่ คิดว่าประเพณีเหล่านี้ ต้องสืบสานและฟื้นฟู ไม่อยากให้หายไปในอนาคต มันเป็น วัฒนธรรมของคนเหนือดั้งเดิม และของหมู่บ้านด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาส วัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ได้เสนอข้อเสนอแนะว่าประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านควรได้รับการฟื้นฟูว่า

“อย่างตานต้อด หล่อเทียน ๆ ก็เห็นไม่มีแล้ว ตานต้อดนี้ไม่ ค่อยได้เห็นนานแล้ว อย่างประเพณีเก่าแก่ เมื่อก่อนหมู่บ้านมีความเยอะ ก็มีการทำขวัญข้าว การลง แยกเกี่ยวข้าวบ้านนี้ก็ร่วมมือ สามัคคีกันอยู่ ในใจอยากให้ฟื้นฟูอยู่ ให้เด็กเด็กรู้จัก ผู้นำ ๆ และ ชาวบ้านต้องร่วมกันฟื้นฟูด้วย ถึงจะได้ผล” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะ เห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีมากมายหลากหลาย และมีบางประเพณีที่สูญหายไปจากหมู่บ้าน ที่สามารถฟื้นฟูได้ สำหรับการบริโภคอาหารพื้นถิ่นของคนในหมู่บ้าน ยังเป็นอาหารพื้นเมือง พวกแกง สมุนไพร น้ำพริก ของป่า และนิยมบริโภคข้าวเหนียว รวมทั้งอาหารที่มาจากฟาร์มเพาะเห็ดชนิด ต่าง ๆ ที่สามารถทำได้หลากหลายเมนู สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้ในอนาคต ในขณะนี้ เริ่มมี นักท่องเที่ยวต่างประเทศมาท่องเที่ยวหมู่บ้านช่วงฤดูหนาว เจ้าของหรือปราชญ์ชุมชนที่ทำฟาร์ม

เพาะเห็ด มักจะทำอาหารจากเห็ดให้นักท่องเที่ยวได้บริโภคกัน อีกทั้งหมู่บ้านมีกลุ่มอาชีพจักสานของผู้สูงอายุ มีการจักสานขันโตก สามารถนำมาบริการเป็นสำหรับอาหารของคนภาคเหนือให้นักท่องเที่ยวได้ การแสดงก็ยังมีหลงเหลืออยู่ พวกขับซอ เล่นสะล้อ ซอ ซึง สามารถนำมาบริการการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม เป็นรายได้เสริมจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกด้วย

นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากว่า

“อย่างบ้านเรานะครับ ถ้าจะส่งเสริมเรื่องท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ควรมีที่พัก ตอนนี้มีปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ก็ต้องทำโฮมสเตย์ชาวบ้านก่อน และคิดว่าการทำเรื่องอนุญาต ถ้าผู้นำ ๆ ชาวบ้านร่วมมือกัน ก็ไม่น่าจะยากเกิน อย่างมาเที่ยวศึกษาชมฟาร์มเห็ด ดูแปลงข้าวโพด แปลงซิง เด็ดเห็ด และทานข้าวจากเห็ดของชาวบ้าน และซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่แปรรูปจากเห็ด ซิง จิ้งหรีด ก็เป็นช่วยเพิ่มรายได้เข้าหมู่บ้านทางหนึ่งด้วยครับ” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ให้ความเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนได้ว่า

“บ้านเราถ้าอนาคตส่งเสริมเรื่องท่องเที่ยว คิดว่าภูมิปัญญาบ้านเราก็นำเสนอนักท่องเที่ยวได้เหมือนกัน อีกหน่อยถ้ามีที่พัก โฮมสเตย์ ก็ทำอาหารเห็ดที่บ้านเราพวกน้ำพริก แกงเมืองให้นักท่องเที่ยว เอาขันโตกที่หมทำจักสาน ไปบริการก็ได้ อย่างการแสดงพวกสะล้อ ซอ ซึงก็มีอยู่บ้าง สามารถแสดงให้นักท่องเที่ยวชมได้ เป็นการเพิ่มรายได้หมู่บ้านทางหนึ่งด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

6. การสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

เยาวชนและคนรุ่นใหม่ภายในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะมีการศึกษา และสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ จนถึงระดับมหาวิทยาลัย มีทั้งศึกษาในโรงเรียนตามละแวกในพื้นที่ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น โรงเรียนผาแดงวิทยา โรงเรียนประชาราชาวิทยา เป็นต้น รวมทั้งโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ระดับอุดมศึกษามีทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น ถึงแม้ว่าคนรุ่นใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนที่กลับมาทำงานในพื้นที่และในหมู่บ้านอาจมีเพียงไม่กี่ราย แต่กลุ่มคนเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็มีความสามารถในเทคโนโลยีสารสนเทศ การมีทักษะทางการใช้คอมพิวเตอร์และ

การประชาสัมพันธ์เบื้องต้น อีกทั้งคณะครู อาจารย์จากสถาบันศึกษาของกลุ่มคนรุ่นใหม่ภายในหมู่บ้าน ก็ให้การสนับสนุน ใ้คำแนะนำ ปรึกษาในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านผาแดง เพื่อให้หมู่บ้านมีกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมกลุ่มอาชีพจักสานของผู้สูงอายุ พาร์มเห็ดครบวงจรที่เก็บได้ตลอดทั้งปี การแปรรูปผลิตภัณฑ์เชิงแบบครบวงจร เป็นต้น ถ้าผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านส่งเสริมคนรุ่นใหม่ที่สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชน ใ้รู้จักทำสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อวีดิทัศน์ เป็นต้น รวมทั้งการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านผ่านทางโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแนวผจญภัยธรรมชาติ เป็นต้น และที่สำคัญประเพณีต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี ประเพณีทานลัวหิงไฟพระเจ้า ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบูชาเจ้าพ่อผาแดง เป็นต้น ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำวีดิทัศน์ และส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น เพราะวัฒนธรรมและประเพณีเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของหมู่บ้าน และหาได้ยากในปัจจุบัน ก่อนที่สิ่งเหล่านี้จะสูญหายไปตามกาลเวลา

นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความคิดเห็นว่าหมู่บ้านควรส่งเสริมเด็กรุ่นใหม่มาช่วยเรื่องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวว่า

“อย่างเด็กรุ่นใหม่ อย่างลูกสาวพี่ กำลังฝึกงาน ใกล้เคียงจบแล้ว อยากให้มาช่วยเรื่องส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ อย่างเพาะเห็ดที่มาช่วยพี่ ก็ทำได้หมด ช่วยดูแลอยู่ และอย่างอา มี ลูกสาวท่านรองนายก ๆ คนนั้นก็เก่ง ถ้าผู้นำ ๆ เห็นความสำคัญส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถให้เด็กรุ่นใหม่พวกนี้มาช่วยเรื่องทำเอกสาร ทำคลิปท่องเที่ยวลงยูทูป ลงติ๊กต็อก หรือทำองค์ความรู้ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้าน รวมถึงอาชีพต่าง ๆ ด้วย หมู่บ้านเราทำได้นะ ถ้าเล็งเห็นตรงจุดนี้กัน” (นางสาววรางคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวว่าการรุ่นใหม่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า

“บ้านเราผมเห็นมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมากมาย ถึงบ้านเราจะมีคนแก่เยอะ จะให้พัฒนาไร พวกนี้คงไม่ไหวแล้ว อยากจะฝากกับเด็กรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน ก็ยังมีที่เก่ง ๆ กลับมาทำงานแถวบ้านอยู่ อนาคตก็อยากฝากบ้านผาแดงให้พัฒนา เพื่อให้คนรู้จัก มาท่องเที่ยวมากขึ้น และเผยแพร่ให้คนที่อื่นรู้จัก มาเที่ยวมากขึ้น เสนอลิงค์ ๆ ในบ้านเราให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบ้านเราในอนาคตด้วย” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

7. การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เข้มแข็งตาม แนวทางขับเคลื่อนด้วยหลัก “บวร”

ผู้นำชุมชนและประชาชนทุกคนในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง จะต้องสร้างความเข้าใจ ตระหนักที่จะรับรู้ และขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นชุมชนคุณธรรม ที่พึงปฏิบัติร่วมกันดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางขับเคลื่อนด้วยหลัก “บวร” มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันสอดส่องดูแล เพื่อไม่ให้เกิดอบายมุขขึ้นภายในชุมชน เช่น ไม่มียาเสพติดภายในหมู่บ้าน ไม่มีการพนัน ไม่มีการทะเลาะวิวาท รวมทั้งการมั่วสุมที่ไม่ดีในชุมชน เป็นต้น และชุมชนจะต้องไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่มีปัญหาขยะภายในชุมชน สิ่งเหล่านี้ ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเป็นชุมชนคุณธรรม ประชาชนประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา สมาชิกชุมชนทุกคนมีความเสียสละ ลดความรู้สึกร่วมตัวเอง ลดทิฐิ และอคติที่มีต่อกันระหว่างเพื่อนบ้าน ร่วมกัน มีความอดทนต่อสิ่งแวดล้อม สถานการณ์รอบข้างในชุมชน และมีอุดมการณ์แรงกล้าที่จะพัฒนาหมู่บ้านเพื่อส่วนรวม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรม มีความสมัครสมานและสามัคคี มีความเมตตา แบ่งปันกันภายในชุมชน ตลอดจนประชาชนทุกคนตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าการดำเนินการตามหลักบวรจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย และสอดส่องดูแลความไม่สงบเรียบร้อยภายในชุมชนว่า

“งานทำบุญที่วัด รวมถึงงานทอดผ้าป่าช่วงสงกรานต์ที่จะมีนี้ จะมีรางวัลย้อนยุคด้วย คนก็ดื่มเหล้ากันด้วย ในฐานะกรรมการหมู่บ้านคนหนึ่ง ก็อยากเฝ้าระวังเหตุการณ์ที่ไม่สงบขึ้น กลัวคนจะเมาและตีกันในงานด้วย เรื่องยาเสพติดก็เช่นกัน ถ้าชาวบ้านพบเห็นเบาะแสมาแจ้งพ่อหลวง ไม่เจอพ่อหลวง มาแจ้งปรึกษากับผมก็ได้ ส่วนกิจกรรมบวรที่ว่า ยังไม่ค่อยเข้มแข็งเท่าที่ควร อาจเพราะบ้านเรามีพระไม่ก็รูป คนเข้าร่วมจริง ๆ ก็ไม่ค่อยเยอะ มีแต่ผู้เฒ่าคนแก่ แต่คนจะเยอะแค่ตอนวันหยุดเทศกาลยาว ๆ อย่างสงกรานต์ ปีใหม่ เด็กจะกลับมาบ้านกันเยอะ” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่ากิจกรรมทางศาสนา ทุกภาค ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังว่า

“งานวัด งานบุญต่าง ๆ ผมจะมาช่วยเหลือตลอด ก็อยากให้คนบ้านเรานอกจากเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีคุณธรรมกันด้วย อย่างเรื่องการดื่มเหล้า ของมีนเมาในงานบุญ ก็ไม่อยากจะให้มี หรือดื่มกันปกติก็อยากให้ลดลง และควรคงช่วงเข้าพรรษา และกิจกรรม

ทอดผ้าป่า เพื่อช่วยเหลือวัด และโรงเรียน อยากให้ร่วมมือสมทบกันตามกำลังศรัทธาทุกบ้าน เพราะ จะช่วยให้ความเป็นอยู่บ้านเราดีขึ้น ทั้งลูกหลาน พระสงฆ์ ครู จะได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และผมว่าการ ช่วยเหลือกันนี้ จะทำให้ทุกภาคส่วนในหมู่บ้านพึ่งพาอาศัยกันในวันข้างหน้าด้วย” (นายสุวัฒน์ ชัยเมือง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จะต้องมีส่วนร่วมในการรู้จักประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาคุณภาพชีวิต สมาชิกชุมชนจะต้องสามารถรวมกลุ่มอาชีพ ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน มีจิตใจเอื้ออาทร ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและยากจนภายในหมู่บ้าน โดยการส่งเสริมพัฒนาอาชีพและรายได้ รวมทั้งการพัฒนากองทุนต่าง ๆ เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจฐานรากของหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน เป็นต้น

นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ความเห็น เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนภายในหมู่บ้านว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่คนบ้านเราทำอยู่แล้ว แต่อยากให้แต่ละบ้านปลูกฝังลูกหลาน ให้รู้จัก ประหยัด พอเพียงกันด้วย เพราะเด็กไปกันตามยุคสมัย อยากจะมีมือถือ ก็ต้องมีให้ได้ พ่อแม่ก็ทำไร ทำสวน เหนื่อยมาก เพื่อซื้อให้ลูก ก็อยากให้เด็กในหมู่บ้านที่ไปเรียนข้างนอก เรียนหนังสือจบ อยากให้มาช่วยพ่อแม่ทำงานด้วย และควรมาช่วยกัน พัฒนาหมู่บ้าน เพราะตอนนี้บ้านเราส่วนใหญ่ก็เป็นคนสูงวัยทั้งนั้น ต้องช่วยกันดูแล ส่วนเรื่องกองทุน ภายในหมู่บ้าน ผมก็ให้ช่วย ๆ เขาช่วยดูแล ด้วยภารกิจส่วนตัวเยอะมาก กองทุนก็สำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งต้นทุนของการทำเกษตรของบ้านเรา ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน” (นายจ่านงค์ ทะจักษ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

8. การประชุมถอดบทเรียนความสำเร็จและการวิจัยต่อยอดการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การประชุมถอดบทเรียนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จำเป็นจะต้องค้นหาอาสาสมัครของหมู่บ้านที่มีความสามารถและทักษะการเป็น วิทยากรกระบวนการในการดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนภายในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยอาจเป็นบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ประชาญชุมชน อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ฯ เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกล และยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนทุกคน ในช่วงแรกทางหมู่บ้านอาจจะประสาน ภาควิชาหรือช่วยในการช่วยเป็นวิทยากรสำหรับการประชุมถอดบทเรียน เช่น เจ้าหน้าที่องค์การบริหาร

ส่วนตำบลบ้านร้อง ครูศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล ฯ คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นต้น เพื่อมาช่วยเอื้ออำนวยและเป็นแบบอย่างในการดำเนินเวทีประชุมถอดบทเรียนในการวิเคราะห์ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ และจัดทำแผนพัฒนาแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของชุมชน รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ร่วมกับคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่มีโครงการวิจัยพัฒนาหมู่บ้าน และนิสิต นักศึกษา นักวิจัย หรือผู้สนใจที่ต้องการทำวิจัยจัดทำสารนิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ร่วมกับหมู่บ้าน เพราะการวิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยถอดบทเรียน และได้แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ความคิดสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความก้าวหน้าและยั่งยืนในอนาคตขึ้นได้

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ได้เสนอว่ากิจกรรมถอดบทเรียนกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนจำเป็นสำหรับการพัฒนาหมู่บ้านว่า

“ทุกกิจกรรม ผู้นำ ฯ ควรมาคุยกับชาวบ้านตอนประชุมประจำเดือน แลกเปลี่ยนปัญหาร่วมกัน หาทางแก้ไขปัญหากัน อย่างกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมหมู่บ้าน ควรช่วยกันดูแล สืบสานถึงรุ่นลูก หลาน ตัวผมในฐานะเป็นชาวอาข่า ก็อยากส่งเสริมประเพณีชนเผ่า ให้มีการแต่งชุดประจำเผ่า และนักท่องเที่ยว ฝรั่ง เขาชอบชุดอาข่ากันอยู่ ก็อยากทำเป็นสินค้าจำหน่ายที่หมู่บ้านด้วย ถึงแม้บ้านเราจะมีอาข่าไม่กี่หลัง และคิดว่าผลผลิตการเกษตรบ้านเรา พวกขิง เห็ด อยากเห็นทุกคนรวมกลุ่ม ขยันกันทำ เพราะเรามีวิทยากรจากราชภัฏ ฯ ช่วยสนับสนุนแล้ว ทุกคนจะได้มีรายได้เสริม อาชีพในชุมชนจะได้ยั่งยืน และมีสินค้าชุมชนไว้ขายด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว มีความคิดเห็นว่าการถอดบทเรียนจำเป็นสำหรับทุกกิจกรรมภายในหมู่บ้านว่า

“ไม่ว่ากิจกรรมประเพณีหมู่บ้าน ผมว่างานเกษตร กลุ่มอาชีพของชาวบ้าน ก็ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่ชาวบ้านต้องมาพูดคุยกัน เพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น และโลกเราก็เปลี่ยนแปลงไปมาก มีสถานการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอด ทุกบ้านต้องสร้างภูมิคุ้มกัน จะทำอะไรควรวางแผน จะต้องก้าวหน้า ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ การถอดบทเรียน หรือนั่งเสวนาคู่กัน ก็เป็นสิ่งจำเป็นของหมู่บ้าน อย่างทุกกลุ่มอาชีพ ต้องนัดมาประชุมกันว่า ที่ผ่านมารวมกลุ่มกันแล้ว มีปัญหาอะไรอยากวางแผนพัฒนาตรงไหน แก้ไขตรงไหน พ่อหลวง และประธาน กรรมการ ทุกกลุ่มต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายด้วย อย่างงานวิจัยของน้อง ผมก็ว่าดีด้วย เพราะจะช่วยค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน และจะได้แนวทางแก้ไขปัญหามาที่บ้านเราได้เยอะ” (นายมัชวาน เวียงนาค ประชาชนชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3.3.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับ ผลประโยชน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

ปัญหาวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง เริ่มซบเซาไปตามกาลเวลา ประชาชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาตั้งแต่ครั้งบรรพชน ก็ลดจำนวนเหลือไม่ก็หายไปทุกที ศักยภาพของประชาชนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ก็เป็นไปได้ยากในปัจจุบันนี้ จึงจำเป็นที่สมาชิกชุมชนจะต้องร่วมกันถอดบทเรียน กระตุ้นให้ทุกคนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน และเสียสละร่วมกันสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทรัพยากรภายในชุมชนบ้านผาแดงยังมีมากมาย ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างรายได้ให้กับหมู่บ้าน รวมทั้งการจะรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมที่สูญหายและซบเซา ก็จะเป็นการสร้างอดีตของวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองภายในหมู่บ้านให้กลับมีชีวิตชีวาทันที และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีร่วมกันทำกิจกรรม สืบสานประเพณีต่าง ๆ มากขึ้นด้วย ผู้ศึกษาจึงได้จำแนกแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การสร้างความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน

สิ่งที่จำเป็นที่สุดอย่างแรกก็คือ ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านจะต้องรู้จักชุมชนของตนเอง มองเห็นคุณค่าและศักยภาพทุกอย่างของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ทุกคนจะต้องทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตนเอง รู้จักวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในประเพณี งานสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ สถาบันครอบครัว ผู้อาวุโส บิดา มารดา ต้องอบรมบ่มเพาะ ปลูกฝังให้บุตรของตนที่เป็นเยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ ตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนเกิดความหวงแหน เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตั้งถามทั้งหมดเหล่านี้ ไม่ให้เปลี่ยนแปลงและสูญหายไปตามสถานการณ์ของโลก ตามกาลเวลา รวมทั้งสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านผาแดง โรงเรียนผาแดงวิทยา บุคลากร ครูบาอาจารย์ในโรงเรียนจะต้องถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม วิชาการ ประสานประชาชนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม ให้การอบรม ถ่ายทอดภูมิปัญญา วิชาชีพให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เพื่อให้วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีชีวิตอยู่ มีการต่อลมหายใจ และไม่ให้มลายสูญหายไปในอนาคต

นายเกี้ยน เจ้าเล่ห์ดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ให้ข้อเสนอแนะว่าการปลูกฝังวัฒนธรรมและประเพณีให้แก่เด็กรุ่นหลัง จะช่วยทำให้เกิดความภาคภูมิใจภายในหมู่บ้าน ในท้องถิ่นของตนเองว่า

“อยากให้พ่อแม่ของเด็กๆรุ่นหลัง ทุกคน ปลูกฝังวัฒนธรรมคนเมืองล้านนาบ้านเรา ไม่ว่าจะการพูดเมือง ทานอาหารเมือง และสอนให้ลูกเข้าวัด ก็ถือว่ามีส่วนร่วมใน

กิจกรรมชุมชนตั้งแต่ยังเล็ก ครูโรงเรียนผาแดง ๆ เขาก็ใส่ใจเรื่องนี้อยู่ แม้แต่ครอบครัว ก็มีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนด้วย เด็กบางคนไปเรียนโรงเรียนพระราชาราช ๆ ที่บ้านล่าง ครูก็มาเยี่ยมถึงบ้าน ส่วนประเพณีเก่าแก่ รดน้ำดำหัว ลอยกระทง ครูเขาก็ส่งเสริมนักเรียนอยู่ และคิดว่าประเพณีหมู่บ้าน ไม่ว่าจะบ้านใด เด็กควรรู้ และเล่าได้ เพื่ออีกหน่อยเล่าให้นักท่องเที่ยว หรือเล่าให้ผู้บริหาร หัวหน้าส่วน ๆ ที่มาจัดกิจกรรมที่หมู่บ้านเราฟังด้วย ทุกอย่างเด็กต้องซึมซับตั้งแต่ยังน้อย เพื่อให้รักและหวงแหนวัฒนธรรมของหมู่บ้านเรา” (นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ให้ข้อเสนอแนะว่าประเพณีต่าง ๆ ที่ยังมีอยู่ในปัจจุบัน จะต้องมีส่วนร่วมและกระตุ้นให้สืบทอดกันอย่างจริงจัง ดังนี้

“อย่างลอยกระทงทุกปี เขาจะลอยกันแถวลำธาร แถวฝายหน้าสำนักสงฆ์วัดถ้ำ ๆ มีติดไฟประดับด้วย คนไปร่วมเยอะ อยากเห็นประเพณีแบบนี้มีตลอดไป ครูโรงเรียนเขาก็ส่งเสริมให้เด็กร่วมกิจกรรมนี้ ก็อยากให้มันต่อไป และประเพณีแห่ไม้ค้ำศรีที่เพิ่งฟื้นฟูนี้ ก็ไม่อยากให้หายไป มีจัดเรื่อย ๆ ผู้นำ ๆ ต้องให้ชาวบ้านร่วมกิจกรรมทุกปีอย่างต่อเนื่อง เพราะกิจกรรมพวกนี้ เป็นประเพณีที่แสดงถึงความเข้มแข็งของบ้านเรา เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน คนทุกเพศ ทุกวัยได้เข้าร่วมและมาพบปะ สนุกสนาน พุดคุยกันด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

2. การสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและแสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรือง ความดีงามของบรรพชนและชาวบ้านในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง มาเป็นเวลายาวนานร้อยกว่าปี สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนก็คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรมของประชาชนภายในหมู่บ้านให้มีความรัก ความสามัคคี ไม่แบ่งแยกกัน มีความเสียสละอย่างเด็ดเดี่ยว รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร สมานฉันท์กัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นกลุ่มของสมาชิกทุกคนในชุมชน ประชาชนทุกคนภายในหมู่บ้านสามารถมีอำนาจในการบริหารตนเองในการมีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อทำให้เกิดอธิปไตยชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นภายในหมู่บ้าน และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง สมาชิกชุมชนทุกคนสามารถถึงความโดดเด่น ศักยภาพของวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน มาวางแผนให้เกิดการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การเกษตรของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการสร้างทุนทางวัฒนธรรม จนกระทั่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากสินค้าและบริการของวัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านได้

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าประชาชนจะต้องสามารถตั้งศักยภาพที่มีในวัฒนธรรมชุมชน มาสร้างเป็นรายได้ พัฒนาหมู่บ้านให้ได้ ดังนี้

“วัตถุดิบชุมชน เช่น สมุนไพร สามารถมาทำเป็นผลิตภัณฑ์หลายอย่าง ที่พี่ร่วมทำกับกลุ่ม อสม. ก็มีหม่อง น้ำมันหอมจากขิง นอกจากแจกแล้ว ถ้าต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ก็สร้างรายได้ด้วย อย่างถ้าอีกหน่อยมีนักท่องเที่ยว หมู่บ้านเราก็อยากให้มีบริการนวดแพทย์แผนไทย มีนวดประคบสมุนไพรด้วย เพราะ อสม. บ้านเราก็ไปฝึกอบรมนวดกับ รพ. สต. อยู่ นอกจากไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ เพราะของมีในบ้านเราอยู่แล้ว และถ้ามีบริการนวดสมุนไพรอีก อย่าง ก็จะช่วยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มและสร้างรายได้อีกด้วย” (นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะเรื่องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน จะต้องต่อยอดและขยายผลทั่วทั้งหมู่บ้านว่า

“บ้านเรามีพื้นที่ปลูกขิงเยอะอยู่แล้ว นอกจากข้าวโพดที่เขาปลูกส่งโรงงาน ขิงนี้ พี่กับกลุ่ม อสม. ก็ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์หลายอย่าง อย่างประกวด อสม. ที่ผ่านมา พี่ก็ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่น ด้านส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สนับสนุนขิงสมุนไพร ก็อยากทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนมาก เวลาแม่แขก อาจารย์ราชภัฏ ๆ พี่ก็ทำน้ำขิงสมุนไพรต้อนรับแขก อย่างขิงอบแห้ง ขิงอบน้ำผึ้ง ก็อยากให้มาช่วยกันทำเยอะ ๆ ตอนนี้ไม่ค่อยมีสมาชิกมาร่วม เพราะถ้าตั้งใจประชาสัมพันธ์ อาจมีออเดอร์จากลูกค้าเพิ่ม ส่วนเห็นนี้ ของบางอย่างก็ซื้อนอกหมู่บ้าน พวกซื้อเลื่อยอะไรพวกนี้ อยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม กลุ่มเพาะเห็ดบ้านเราจะได้เข้มแข็งมากขึ้นด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การทำงานที่เป็นเครือข่ายของ “บวร” และทุกสถาบันภายในหมู่บ้าน เกิดความเข้มแข็งและความสามัคคีร่วมกัน

ทุกภาคส่วนของหมู่บ้านในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ประชาชนทุกคน จะต้องปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ รวมทั้งเครือข่ายของ “บวร” ภายในหมู่บ้าน เช่น วัดผาแดง โรงเรียนผาแดงวิทยา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านผาแดง เป็นต้น ตลอดจนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกองทุนและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของหมู่บ้าน จะต้องรู้จักพึ่งพาอาศัยกัน ทำงานกันเป็นเครือข่ายชุมชน ประสานงานร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการประชุมหารือร่วมกัน มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนคุณธรรมที่ดำรงไว้ด้วยประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม และก่อให้เกิดหมู่บ้านเกิดทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสินค้าและบริการในอนาคต

เพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน สำหรับประชาชนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาที่จะได้เริ่มต้นจากโครงการดี ๆ มองเห็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนที่ร่วมดำเนินการก็จะมีรายได้ตรงส่วนนี้ ความสามัคคีในการพัฒนาหมู่บ้านก็จะเกิดขึ้น และสามารถดำเนินการพัฒนาเป็นเครือข่ายชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง ในระดับตำบลและอำเภอเดียวกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือกันของกลุ่มชาติพันธุ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ตำบลบ้านร้องและอำเภองาว เช่น ปกาเกอญอ อาข่า ม้ง อีวเมี่ยน เป็นต้น และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกันพัฒนาเป็นเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและซื้อสินค้า ช่วยสนับสนุนให้ประชาชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ที่มีรายได้เพิ่มขึ้นต่อไป

นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่ากิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ถ้าร่วมมือทุกภาคส่วน เป็นบวร และเครือข่ายระดับตำบลจะช่วยพัฒนาได้มากขึ้น

“บ้านเรามีกิจกรรมงานวิ่งเทรลทุกปี งานมหกรรมเสริมรายได้ที่ทางอาจารย์ราชภัฏ ๆ เขาสนับสนุน ไม่ว่าจะเรื่องทำฝาย การประกวดคว่าจ้อย นิทรรศการกลุ่มชาติพันธุ์ในตำบลบ้านร้อง มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยว และขายสินค้าชุมชน ผัก ของป่า คิดว่ากิจกรรมเหล่านี้ ควรจัดอย่างต่อเนื่อง และหมู่บ้านควรหาโอกาสทำทุกเดือน ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว อย่างประเพณีแห่ไม้ค้ำครี คิดว่ามีไม่กี่หมู่บ้านที่ทำ ถึงไม่ถึงใหญ่เท่าที่อื่น แต่ถ้าเผยแพร่ทางโลกโซเชียล คิดว่ามีผู้สนใจอยากมาสัมผัสวิถีชีวิตบ้านเราแน่นอน และกิจกรรมเหล่านี้ก็เป็นสิ่งเริ่มต้นในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้บ้านเรา” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าการฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีหมู่บ้านสำคัญมากต่อการสร้างความเข้มแข็งชุมชนว่า

“ตุ๊กก็เป็นคนหมู่บ้านนี้เช่นกัน เห็นว่าบ้านเรามีประเพณีล้านนาที่หายไปเยอะ มีความคิดอยากฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมหลายอย่าง ไม่ว่าจะประเพณีทานหัวหิงไฟพระเจ้า ประเพณีทานข้าวใหม่ ยังมีอยู่ ก็อยากให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกันเยอะ ๆ ที่ภูมิใจคือประเพณีแห่ไม้ค้ำครีและทอดผ้าป่า ได้เห็นชาวบ้านมามีส่วนร่วม และสนุกสนาน หลังจากที่ไม่ได้ทำมาหลายปี เงินจากศรัทธาก็ได้มาพัฒนาภูมิ และโรงเรียนได้มาก และยังมีแผนว่าจะฟื้นฟูหลายประเพณี เช่น หล่อเทียนพรรษาแบบดั้งเดิม ตานต้อด กิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ตักบาตร ทำบุญ ก็จะทำทุกปี เด็ก นักเรียน ครู รวมทั้งชาวบ้านจะได้มีส่วนร่วมสืบทอดศาสนาด้วย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

4. การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาและ สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน

การพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากล่างขึ้นบน หรือพัฒนาในแนวระนาบ ประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในการแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางพัฒนาหมู่บ้าน อำนาจการพัฒนาไม่กระจุกตัวอยู่ที่ กลุ่มผู้นำชุมชนหรือผู้มีอิทธิพลที่ครอบงำภายในหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบการพัฒนาจากบนลงล่างใน ลักษณะสังคมที่ผู้นำชุมชนเป็นหลักตามสังคมนิยมแบบดั้งเดิม จึงจำเป็นแล้วที่ชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้าน ร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง จะต้องพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกทุกคน เริ่มต้นจากผู้นำชุมชนต้องเปลี่ยนทัศนคติ มีอุดมการณ์ และมองการณ์ไกลในการพัฒนาหมู่บ้าน ใน ฐานะผู้นำชุมชนจะมีความเสียสละ และความอดทน คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ผลประโยชน์ของตนเอง สิ่งนี้จะต้องมียึดติดภายในจิตใจ รวมทั้งคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิก ชุมชนทุกคนด้วย พร้อมทั้งจะสร้างสรรค์สังคมนิยมแบบใหม่ หรือรัฐรูปแบบใหม่ภายในหมู่บ้านที่ ประกอบด้วยสมาชิกชุมชนที่มีความเท่าเทียมกัน มีคุณธรรม เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สามารถ รวมตัวกลุ่มเป็นปึกแผ่นภายในหมู่บ้าน ไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก ไม่มีอคติต่อกัน ชุมชนสามารถ บริหารจัดการพัฒนาด้วยตนเองตามหลักการพึ่งพาตนเองและแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางส่งเสริมการพัฒนาในรูปแบบชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชน ที่ ส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อให้ เกิดทุนทางวัฒนธรรม รวมทั้งใช้หลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาหมู่บ้านด้วย ที่ประกอบด้วยหลัก คุณธรรมที่ให้ความเป็นธรรมกับสมาชิกชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน หลักนิติธรรมคือ สมาชิกชุมชนจะต้อง มีส่วนร่วมประพฤติกฎ ระเบียบ และแนวทางของกลุ่ม มีการใช้หลักความโปร่งใส ทุกอย่าง ของกิจกรรมจะต้องโปร่งใส สมาชิกตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วม สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่วนหลักความรับผิดชอบ สมาชิกทุกคนต้องรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทและ หน้าที่ของตนเอง และสุดท้ายคือ หลักความคุ้มค่า จะต้องบริหารจัดการงบประมาณ ใช้จ่ายอย่าง ประหยัด คุ้มค่ากับต้นทุนและเกิดประโยชน์สูงสุด เป็นต้น

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ ความเห็นว่า การพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมของบ้านผาแดงให้ยั่งยืน สำคัญที่สมาชิกชุมชนจะต้อง ทำความเข้าใจร่วมกันและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องว่า

“เรื่องประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา เป็นของที่คู่กับบ้านเรามา นาน ก็เปลี่ยนไปตามเวลา การจะอนุรักษ์นี้ คิดว่าพ่อหลวงต้องเน้นย้ำให้ลูกบ้านเข้าร่วมประเพณีทาง ศาสนาก่อนให้มาก ๆ ไม่ควรให้ลูกบ้านอ้างว่าติดไปทำอะไร ทำสวน ให้ร่วมมือใช้เวลาไม่นานมากก็ดี อย่างประเพณีที่หายไป ถ้าร่วมพูดกันกับตุ๊ที่วัด คิดว่าชาวบ้านน่าจะเห็นด้วย ถ้าต้องการฟื้นฟูขึ้นมา

ส่วนกิจกรรมอาชีพในบ้านเรา เช่น ทำชิง ทำเห็ด เรามีผู้สนับสนุนเป็นอาจารย์ราชภัฏ ๆ เป็นที่ปรึกษา และทำงานวิจัยด้วย ถ้าอาจารย์มาอีก อยากร่วมกัน ถอดบทเรียน รวมกลุ่มกันให้เห็นยวแน่นอนมากขึ้น อาชีพเหล่านี้จะได้เผยแพร่และสร้างรายได้ให้บ้านเราอย่างจริงจัง” (นายพนพล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3.3.4 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

การส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านที่เกิดจากการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ภายในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ให้เกิดประโยชน์แก่หมู่บ้านอย่างยั่งยืน สามารถเกิดขึ้นได้ เมื่อสมาชิกชุมชนทุกคนหันมาพร้อมหน้าแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างสรรค์กิจกรรมคุณธรรมร่วมกัน คนรุ่นใหม่ร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ปรับเปลี่ยนกิจกรรมพัฒนาในแผนชุมชนให้มีรูปแบบการพัฒนาที่ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น เพื่อแข่งขันกับการเจริญเติบโตกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ก่อให้เกิดลัทธิวัตถุนิยม ระบบอุปถัมภ์ ระบบอำนาจนิยมภายในหมู่บ้าน ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องมีส่วนร่วม ป้องกัน แก้ไขปัญหาดังกล่าว และติดตามกิจกรรมร่วมกันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องดำเนินการออกแบบแบบประเมินผลต่าง ๆ และร่วมกันประชุมถอดบทเรียนกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนเป็นประจำทุกเดือน ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งแยกประเด็นของการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ดังนี้

1. การประเมินชุมชนคุณธรรมและวางแผนกิจกรรมพัฒนาชุมชนคุณธรรม

จากการที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยความร่วมมือจากสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง คณะกรรมการหมู่บ้าน และสามารถออกแบบประเมิน ค้นหาข้อบกพร่องของกิจกรรมที่ไม่ได้ดำเนินการในหลักเกณฑ์คุณสมบัติของชุมชนคุณธรรม เพื่อดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมต่อไป เช่น การจัดทำองค์ความรู้ชุมชนคุณธรรม โดยจัดทำเป็นเอกสารทุกกิจกรรม สื่อรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคลิปวีดิทัศน์ การโฆษณาบนสื่อออนไลน์ นิทรรศการ เป็นต้น รวมทั้งควรมีกิจกรรมเชิงรุกเกียรติประชาชนที่ทำความดีให้กับหมู่บ้าน มีการประชาสัมพันธ์การประกาศยกย่องภายในหมู่บ้าน และผ่านช่องทางสื่อสารออนไลน์ที่หลากหลายต่าง ๆ

นายพรชัย ภูชี้นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่า หมู่บ้านควรมีกิจกรรมเชิดชูเกียรติประชาชนที่ทำประโยชน์แก่ชุมชนว่า

“จากตัวชีวิตที่เห็นจากการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน พบว่าหมู่บ้านไม่เคยมีกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติคนในหมู่บ้านที่ได้รับรางวัล ทำคุณประโยชน์เลย คิดว่าเกิดจากปัญหาความขัดแย้งของลูกบ้านด้วย ทางผู้นำ ๆ เลยไม่ได้กล่าวถึงกิจกรรมนี้ เพราะส่วนตัวคิดว่าดีอยู่ ลูกบ้านจะรู้ว่าบุคคลนั้นทำคุณประโยชน์อะไรกับบ้านเรา อย่างน้อยก็เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาชุมชนบ้านเรา” (นายพรชัย ภูชี้นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับพระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง กล่าวว่า หมู่บ้านควรมีการวางแผนกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตามตัวชีวิตที่บางหมู่บ้านส่งเสริมชุมชนคุณธรรมด้วยว่า

“ถึงหมู่บ้านเรายังไม่มีหน่วยงาน มาส่งเสริมชุมชนคุณธรรมเหมือนบ้านอื่น แต่อยากให้ผู้ผู้นำ ๆ นำตัวชีวิตของชุมชนคุณธรรม หาแบบประเมินทางเน็ตก็ได้ มาวางแผนขับเคลื่อนกิจกรรมในแผนชุมชนก็จะดี อีกอย่างหนึ่งก็คืออยากให้หมู่บ้านส่งเสริมคือ การรณรงค์เป็นหมู่บ้านไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียงด้วย บ้านเรามีข่าวแจกเงินของทีมผู้สมัครเลือกตั้งตลอด ในฐานะผู้นำด้านศาสนาของบ้านเรา ไม่อยากให้มีเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นเลย” (พระณัฐพล ธีรวีโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2567)

2. การประชุมสรุปถอดบทเรียน เพื่อวางแผนการพัฒนาสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน

การประชุม เสวนา ร่วมกัน และมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียนกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน โครงการที่ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับสมาชิกชุมชน ควรพูดคุยกันในการประชุมประจำเดือนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น และหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน โดยสามารถพัฒนาในรูปแบบบวร บ้าน วัด ครอบครัว และโรงเรียนร่วมกันได้ และเห็นความสำคัญของกิจกรรมประเพณีพื้นถิ่น และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยอาจส่งเสริมกิจกรรมทำบุญสมทบเงินทอดผ้าป่าทอดกฐิน เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านที่เป็นความต้องการของประชาชน และโรงเรียนผาแดงวิทยา วัดผาแดง ควรทำกิจกรรมร่วมกันในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน คนรุ่นใหม่ ทำกิจกรรมร่วมกันใน

ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปีด้วย เพื่อให้เกิดการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมของศาสนาพุทธให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนภายในหมู่บ้าน

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ ข้อเสนอแนะว่ากิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านที่ดำเนินการมา ควร ติดตามและถอดบทเรียนร่วมกัน วางแผนพัฒนาให้ยั่งยืน ดังนี้

“บ้านผาแดงมีอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย ประเพณี ศาสนาตลอดทั้งปี ทางพ่อหลวงและชาวบ้านควรมาประชุมร่วมกันบ้าง มีที่ปรึกษาเป็นตุ้ เจ้า อาวาสด้วยก็ดี เพราะสิ่งเหล่านี้ควรร่วมกันคุยกัน ถอดบทเรียน ว่าที่ผ่านมามีปัญหาอะไรบ้าง โดยเฉพาะ กลุ่มอาชีพที่อาจไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ และประเพณีต่าง ๆ มีอะไรบ้างที่ควรฟื้นฟู และพัฒนา มี กิจกรรมส่งเสริมอะไรบ้าง รวมทั้งด้านศาสนาด้วย จะให้ทำกิจกรรมอะไร ต้องบรรจุลงในแผนพัฒนา ๆ เพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันสืบทอดประเพณี และสานต่ออาชีพในชุมชนให้ยั่งยืน” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน ให้ข้อเสนอแนะ ว่าอยากมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ความรู้ที่เรียนมาช่วยพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และ วัฒนธรรมภายในชุมชนว่า

“ผมคิดว่าประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้าน มีอะไรที่น่าสนใจ สามารถดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวก็ได้ ในฐานะเคยทำงานที่ศูนย์ ICT โรงเรียน ๆ อยากจะคุยกับ อาจารย์ และช่วยเรื่องการทำสื่อประชาสัมพันธ์ทางด้านนี้ให้แกบ้านเรา เพราะผมเห็นมีฝรั่งต่างชาติมา บ้านเรา เขาก็สนใจหมู่บ้านเราอยู่ เรื่องเอกสาร แผ่นพับ ถ้าทางพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ร่วมถอดบทเรียน กับชาวบ้าน ได้แผนพัฒนา ๆ โครงการไร มีอะไรที่พอให้ช่วย ถ้ามีเวลาก็ช่วยได้ เพราะก่อนช่วงโควิด และผ่านช่วงโควิด นอกจากทางมหาวิทยาลัยราชภัฏ ๆ แล้ว เขายังมองเห็นศักยภาพของหมู่บ้านเรา มีส่งเสริมงานวิสาหกิจชุมชน ผมมองไปในอนาคต ถ้าบ้านเราตั้งใจพัฒนา ส่งเสริมอาชีพและประเพณี ภายในหมู่บ้าน ร่วมกับการท่องเที่ยว ถ้าประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง คิดว่าจะมีคนรู้จักบ้านเราเยอะ ขึ้น และจะมาเที่ยวบ้านเรา” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 12 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐาน ชุมชนธปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมชุมชน ชุมชนจะต้องเสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งในการปลูกฝังวัฒนธรรม และ คุณธรรมที่มีคุณค่าภายในชุมชนก่อน ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถให้ขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านจะต้อง

ดำเนินการจัดทำแผนงาน โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และส่งเสริมกิจกรรม ชุมชนคุณธรรม พร้อมทั้งปรับกระบวนการทัศนคติกลุ่มเยาวชน และกลุ่มคนรุ่นใหม่ให้วางแผนและ ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน จนสามารถส่งเสริมให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมขึ้นได้ นอกจากนี้ บ้านผาแดงควรดำเนินการจัดทำแผนการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนร่วมกัน เพื่อให้ วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านในอนาคต ที่จะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมี กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชน รวมทั้งมีแผนการฟื้นฟูประเพณีเก่าแก่ ที่สูญหายให้กลับมาอีกครั้ง เช่น ประเพณีตานต้อด ประเพณีหล่อเทียนพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และจัดทำแผนขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เข้มแข็งตามแนวทางการบูรณาการ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมการประชุมถอด บทเรียนความสำเร็จ และการวิจัยต่อยอดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านด้วย จาก กิจกรรมดังกล่าว ถ้าบ้านผาแดงสามารถขับเคลื่อนได้ จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและ หมู่บ้านคือ สมาชิกชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน นอกจากนี้ ทำให้เกิดการสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน และเกิดการดำเนินงานที่เป็นเครือข่ายของ “บวร” และทุกสถาบัน ทุกฝ่ายภายในหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งและสามัคคีร่วมกัน และหมู่บ้านเกิด การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนด้วย จน มาถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล หมู่บ้านจะต้องดำเนินการประเมิน ออกแบบแบบประเมินชุมชนคุณธรรม และวางแผนกิจกรรมพัฒนาชุมชนคุณธรรม ตลอดจนจัด กิจกรรมการประชุมถอดบทเรียน เพื่อวางแผนการพัฒนาสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ต่อไป

3.4 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีหลากหลายอาชีพ แต่ยังคงขาดการบริหารจัดการด้วยการใช้หลักการพึ่งพา ตนเอง ตลอดจนการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประโยชน์ หมู่บ้านยังมีปัญหา เรื่องการรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ยังพึ่งพาหารายได้จากอำนาจของพ่อค้า คนกลาง และอาจถูกเอาเปรียบได้ แต่กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนภายในบ้านผาแดงที่โดดเด่น ได้แก่ การ ทำไร่ข้าวโพด การปลูกขิง การทำนา การจักสานไม้ไผ่ การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น ผู้ศึกษา ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางชุมชนประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนในการสนับสนุนให้สมาชิกชุมชน ยึดหลักการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน

การเข้าถึงกองทุนชุมชน การเรียนรู้สร้างสรรค์วิถีชีวิตทางการเกษตรภายในชุมชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ และการวางแผนการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย รวมทั้งการบริหารจัดการของกิจกรรมสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นภายในกองทุนชุมชนของหมู่บ้าน ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ และจำแนกแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ตามแนวทางชุมชนอาชีพโดย ในขั้นตอนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและการประเมินผล เป็นต้น ได้ดังนี้

3.4.1 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

การวางแผนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน ด้วยการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สมาชิกชุมชนและเกษตรกรจะต้องรับทราบโครงการและรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อตัดสินใจทำประชาพิจารณ์ เรียงลำดับความสำคัญของโครงการจากมากไปหาน้อย และตัดสินใจ ค้นหาโครงการที่สนับสนุน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสามารถคัดแยกประเด็นตามแนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ดังนี้

1. การสนับสนุนให้เกษตรกรและกลุ่มอาชีพปรับกระบวนการตัดสินใจโดยชุมชน เพื่อให้ทุกกลุ่มรวมตัวเป็นหนึ่งเดียวกันภายในหมู่บ้าน

ปัญหาของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประชาชนหรือสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้านจะมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ทำงานของครัวเรือนของตนเอง ไม่เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มเกษตรกร พืชผลต่าง ๆ ภายในชุมชน จึงจำเป็นที่ชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่จะต้องปฏิบัติตนในการเสียสละ เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนทุกอย่างของหมู่บ้านด้วยความสมัครใจ รวมทั้งเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจชุมชนหรือเกษตรกรแบบอย่างของหมู่บ้าน และจำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนระบบคิดและกระบวนการตัดสินใจของประชาชน ให้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ถ้ามีโอกาสในการประชุมต่าง ๆ โดยเฉพาะการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จะต้องให้สมาชิกชุมชนเห็นว่าความเป็นเอกเทศหรือความเป็นปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละครัวเรือน เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ใช่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนจะต้องต่อยอด

กิจกรรม ผนึกกำลังเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรรวมภายในชุมชนให้ได้ ดังนั้น สมาชิกทุกคนต้องให้ความร่วมมือในการรวมตัวกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกรให้เป็นหนึ่งเดียวกันภายในหมู่บ้าน และทำงานร่วมมือกันอย่างจริงจัง ไม่เช่นนั้นพลังชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้น อธิปไตยชุมชนที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้นเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในวันเดียว จะต้องพยายามให้ประชาชนภายในหมู่บ้านมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และจะต้องใช้เวลาถึงจะปรับทัศนคติให้สมาชิกชุมชนเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนตามแนวทางชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนอย่างถ่องแท้

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นว่าการรวมกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพให้เข้มแข็ง จะต้องใช้เวลาทำความเข้าใจร่วมกันอย่างต่อเนื่องว่า

“การจะเปลี่ยนคนในหมู่บ้านให้มารวมตัวกลุ่มอาชีพกันได้นี้ และทำให้ยั่งยืน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ทำไปแล้ว ต้องเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมกันติดตามกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วย ทางพ่อหลวง ผู้ช่วย ๆ ต้องสามารถโน้มน้าวลูกบ้านให้เห็นข้อดีของกิจกรรมต่าง ๆ และใช้เวลาพอสมควรในการปรับความเข้าใจ ที่สำคัญคิดว่าประธานทุกกลุ่ม ต้องมีข้อตกลงในการแบ่งสรรผลประโยชน์ของสมาชิกให้ชัดเจน ถ้าชาวบ้านเห็นด้วยว่าดี คิดว่ากลุ่มต่าง ๆ น่าจะเติบโตและขับเคลื่อนไปได้เรื่อย ๆ” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด ให้ข้อเสนอแนะว่าผู้นำชุมชน และประธานทุกกลุ่มอาชีพควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ดังนี้

“หมู่บ้านสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือทางอาจารย์ราชภัฏ ๆ กลุ่มอาชีพมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด ทำกิจกรรมการหมู่บ้านต้องเป็นแบบอย่างในการกระตุ้นให้ลูกบ้านที่สนใจเข้าร่วมกลุ่ม ๆ ตามความสมัครใจ ส่วนประธานกลุ่ม ๆ ควรแจ้งแนวทาง ประชุมทำกติกา วางแผนร่วมกันกับสมาชิก เพื่อให้กิจการกลุ่มขับเคลื่อน พัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนทางการเงินของเกษตรกร

เกษตรกรทุกรายของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง จำเป็นต้องรู้การวางแผนทางการเงินและประเมินความเสี่ยงบริหารทางการเงินของครัวเรือนตนเอง โดยยึดหลักการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ฉะนั้น บัญชีครัวเรือนจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศชีวิตของเกษตรกร แม้ปัจจุบัน เกษตรกรภายในหมู่บ้านไม่ได้จัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเหมือนเมื่อก่อน แต่ด้วยสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในปัจจุบัน เกษตรกรจำเป็นจะต้อง

ใช้ระบบจัดการบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนการใช้จ่าย กำหนดเป้าหมายของครัวเรือน และเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือน จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นแบบอย่าง และขยายผลกิจกรรมให้แก่ประชาชนภายในชุมชนด้วย

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ข้อคิดเห็นว่าการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรควรขับเคลื่อนทุกครัวเรือนว่า

“ทุกอาชีพในหมู่บ้าน อย่าว่าแต่เกษตรกรอย่างเดียว ควรทำบัญชีครัวเรือนต่อเนื่อง เสียเวลาทำไม่ถึงครึ่งชั่วโมงในแต่ละวัน จะได้วางแผนการเงิน และป้องกันอุบัติเหตุการเงินได้ด้วย จะได้ตัดสินใจจะวางแผนการเงินอย่างไร ถ้าเงินขาดแคลน ขาดทุน จะได้หาทางออกว่าจะวางแผนหาโอกาสทางการเงินอย่างไรได้ด้วย ไม่ว่าจะไปหาอาชีพเสริม หรือไปเข้าถึงแหล่งกองทุนภายในชุมชนอย่างนี้” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวว่าทุกครัวเรือนนอกจากจัดทำแผนชุมชน ควรทำแผนที่ชีวิตด้วย

“การทำบัญชีครัวเรือนอย่าคิดว่าเสียเวลา ไม่จำเป็น ทุกคนควรทำให้ติดเป็นนิสัย เพื่อประเมินวางแผนการเงินให้รอบคอบมากขึ้น และป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน และ พช. (พัฒนาชุมชน) เคยมาอบรมบ้านเรา เขาแนะนำให้ออกแบบทำตารางแผนที่ชีวิตด้วย ไม่ว่าจะป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา จะวางแผนให้สมาชิกครัวเรือนแบ่งหน้าที่กันอย่างไรบ้าง ทำอะไรบ้าง แต่ละคนมีความปรารถนาอย่างไรในอนาคต เริ่มต้นวางแผนอย่างไรบ้าง และลงมือทำทีละขั้นตอน ทำในสมุดบันทึก คิดว่าวิธีนี้ก็ดีมากเช่นกัน เพราะพี่ก็ทำอยู่สำหรับกิจการเพาะเห็ดของตัวเอง และช่วยวางแผนอนาคตให้ลูกพี่ด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชนต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นต้น จำเป็นจะต้องมีการตรวจสอบสภาพกองทุน หรือตรวจประเมินศักยภาพของกองทุนเป็นประจำทุกปี เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องที่พบในการดำเนินงานกองทุนชุมชน และควรจัดทำแผนพัฒนากองทุนให้มีประสิทธิภาพและดำเนินงานได้ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล ไม่มีสมาชิกกองทุนทุจริตในการดำเนินงานกองทุน โดยเฉพาะกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ที่สมาชิกกองทุนส่วนใหญ่กู้ยืมหมุนเวียนไปใช้ในแต่ละปี สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ข้าวโพด เป็นต้น จากการประเมินสุขภาพของกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ระดับการพัฒนากองทุนของหมู่บ้านอยู่ในระดับดี แต่ยังมี

บางตัวชีวิตที่ไม่ผ่านเกณฑ์ และจัดทำแผนพัฒนากองทุน เช่น คณะกรรมการ กข.คจ. จะต้องมีการสรุปรายงานภาวะหนี้สินและฐานะการเงินของโครงการให้กับอำเภอ ปีละ 2 ครั้ง การจัดทำสมุดบัญชีทะเบียนครัวเรือนเป้าหมาย บัญชีคุมเงินฝากธนาคาร บัญชีคุมลูกหนี้ จะต้องชัดเจน มีหลักฐานเชิงประจักษ์ ครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน และคณะกรรมการจะต้องมีการจัดทำหลักฐานการรับเงินสนับสนุน เงินบริจาค หรือเงินสมทบโครงการทุกครั้ง พร้อมทั้งระบุจำนวนเงินและเงื่อนไขการใช้เงินด้วย รวมทั้งมีการออกใบรับคืนเงินยืมให้ครัวเรือนเป้าหมายด้วย เป็นต้น

นายพรชัย ภูซิ่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เล่าถึงการตรวจสอบหรือประเมินศักยภาพของกองทุนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน จะต้องดำเนินการจัดทำแผนพัฒนากองทุนว่า

“หมู่บ้านเรา จะตรวจประเมินสุขภาพกองทุนทุกปี อย่าง กข.คจ. เราต้องแจ้งให้กรรมการ และสมาชิกที่กู้ยืมทุกคนทราบว่าที่ผ่านมา มีปัญหาอะไรบ้าง ต้องทำความเข้าใจ วางแผนแก้ปัญหาจุดไหนบ้าง เช่น เราต้องทำสัญญาเพื่อ 3 ชุดนะ เมื่อมีปัญหาคนไม่จ่ายเงิน หรือเอกสารเสียหาย จะได้ตรวจสอบได้ สมุดคุมเงินต้องทำให้เป็นปัจจุบันตลอด เพื่อความต่อเนื่อง” (นายพรชัย ภูซิ่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง จากการประเมินศักยภาพกองทุน พบว่ายังอยู่ในระดับ 2 ระดับปานกลาง มีหลายตัวชีวิตที่ไม่ดำเนินการตามแนวทาง คณะกรรมการจะต้องจัดทำแผนพัฒนากองทุน เช่น คณะกรรมการจะต้องส่งเงินสัจจะสะสมของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือน มีการจัดทำบัญชีงบกำไร-ขาดทุน และรายงานสถานะทางการเงินให้กรรมการและสมาชิกทราบเป็นประจำทุกปี และติดประกาศไว้ ณ ที่ทำการกลุ่มของหมู่บ้าน หมู่บ้านจะต้องจัดทำป้ายชื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และป้ายแสดงข้อมูลที่ชัดเจน และเป็นปัจจุบัน โดยการบริหารจัดการงบประมาณของกองทุนเอง มีการการจัดทำระเบียบข้อบังคับ จะต้องเป็นปัจจุบัน บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และประกาศทั่วกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการครบ 4 ฝ่าย คือ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ คณะกรรมการตรวจสอบ (ตรวจสอบบัญชีและติดตามการดำเนินงานกองทุน) และคณะกรรมการส่งเสริม (ส่งเสริมการเพิ่มสมาชิกและประสานงานภายในกลุ่ม) เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านผาแดง จะต้องคำนึงถึงหลักการบริหารจัดการแนวใหม่ และคำนึงถึงหลักประสิทธิภาพ เช่น มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยง แผนประกันความเสี่ยงของกลุ่มทุกปี และสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามดังกล่าว รวมทั้งการใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วยจัดทำบัญชี ข้อมูลของสมาชิก และหลักฐานทางการเงิน เป็นต้น

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) ควรจัดทำแผนขับเคลื่อนพัฒนา ดังนี้

“ผมเป็นคนหนึ่งที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ๆ พ่อของผมก็เป็นประธานกองทุนเงินล้านด้วย ทุกกองทุนควรตรวจสอบคุณภาพ เพื่อหาปัญหาของกองทุน การบริหารทุกอย่างต้องเป็นไปตามแนวทาง และโปร่งใส และต้องสอดส่องลูกสมาชิกที่มีโอกาสไม่จ่าย หรือทุจริตด้วย เพื่อป้องกันเงินในกองทุน ๆ เสียหาย ส่วนตัวคิดว่างานพวกกองทุน ๆ เอกสารเยอะมาก ถ้าหมู่บ้านมีเด็กรุ่นใหม่มาช่วยเก็บข้อมูลสมาชิก โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ช่วย คิดว่าน่าจะรวดเร็ว และตรวจสอบข้อมูลได้” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

4. การปรับทัศนคติให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีตามกระแสทุนนิยม

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตั้งแต่เริ่มต้นจากการเลี้ยงชีพตนเองภายในครัวเรือน จนพัฒนาถึงสามารถจำหน่าย ค้าขาย สร้างรายได้ มาเป็นเวลาร้อยกว่าปีแล้ว และมีพื้นฐานค่านิยม ลักษณะนิสัยใจคอที่ชาวบ้านอาศัยร่วมกันภายในหมู่บ้าน เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ผู้คนมีน้ำใจไมตรี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นระบบคิดขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ตั้งแต่รุ่นบรรพชนของหมู่บ้าน และจำเป็นที่ต้องเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรก ผู้ปกครอง พ่อแม่ ครอบครัวยุคใหม่ในภูมิภาคนี้ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความงดงามของหมู่บ้านตนเอง ต้องปลูกฝังให้ลูกหลานมีความภาคภูมิใจกับค่านิยมที่ดั้งเดิมมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย อบรมบ่มนิสัยให้มีความเสียสละ มีน้ำใจ พึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ร่วมกันภายในชุมชน และแสดงให้เห็นว่านี่คือคุณค่าทางจิตใจที่ประเสริฐ และเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่สูงส่งของหมู่บ้านเรา และสั่งสอนไม่ให้บุตรหลานมีความเห็นแก่ตัว หรือมีความโลภในสิ่งต่าง ๆ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ช่วยพ่อแม่ทำงานเลี้ยงชีพ เป็นเกษตรกร จะต้องรู้จักพึ่งพาอาศัยกันกับคนในหมู่บ้าน สามัคคีกัน สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนให้เจริญ เกิดความยั่งยืนในทุกด้าน และจะต้องไม่โลภ แสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต แต่จะต้องอยู่ในความพอเพียง ไม่หวังสูงให้มั่งคั่ง ร่ำรวยเหมือนคนในเมือง ตามความเจริญทางวัตถุของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในปัจจุบัน

นายเกียน เจ้าเล่ห์ดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ให้ข้อเสนอแนะว่าเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเองน่าจะเป็นทางเลือกในการพัฒนาอาชีพภายในหมู่บ้านว่า

“อยู่ที่นี้มานานแล้ว คิดว่าเกษตรกรในหมู่บ้าน ควรมาคุยกัน และรวมตัวกลุ่มกันให้สามัคคีกันได้ เหมือนเกษตรกรรุ่นก่อน เพราะจะได้ช่วยเหลือกัน หรือ

ร่วมปรึกษากันระหว่างหมู่บ้านก็ได้ สมัยนี้โลกเปลี่ยนไปเยอะ ปัญหามาได้เรื่อย ๆ มีปัญหาจะได้ช่วยกันแก้ ไม่ใช่รอแต่พึ่งบ ๆ หน่วยงานอย่างเดียว ควรวางแผนกันแต่เนิ่น ๆ อาชีพอื่น ๆ ที่เป็นเกษตรในบ้านเราก็เยอะแยะ ปลูกหอม ปลูกขิง ข้าวโพด ส่วนเห็ดนี้ ถ้ารายได้ไม่พอ ก็ไปเข้าร่วมทำกับเขาก็ได้” (นายเกียน เจ้าเล่หีดี ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับนางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้แสดงความเห็นว่าการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง ดีกว่าการไปตกอยู่ใต้อิทธิพลของพ่อค้าคนกลางว่า

“บ้านเราส่วนใหญ่ทำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กันเยอะ แต่ต่างคนต่างทำ รวมกลุ่มกันไม่ได้ จึงขาดทุน เสียเปรียบพ่อค้าคนกลางอย่างต่อเนื่อง ไหนค่าเดินทางมารับผลผลิตถึงบ้านเราอีก จึงคิดว่าชาวบ้านที่ปลูกข้าวโพดต้องรวมกลุ่มกัน เพื่อมีอำนาจต่อรองราคาพ่อค้าคนกลาง หรือหันไปทำข้าวโพดหวาน ส่งโรงงานแทน เพราะแต่ละปี โรงงานประจำที่รับซื้อจะกำหนดราคามาแน่นอนกว่า หรือไปเป็นสมาชิกกับกลุ่มทำขิง เพาะเห็ด ก็ดีเหมือนกัน เพราะจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ๆ ด้วย นอกจากนี้ พ่อหลวง ต้องพยายามกระตุ้นให้แนวทางพัฒนาเกษตรแบบพึ่งพาตนเองให้ลูกบ้านตลอดด้วย เผื่อบางคนจะได้ปรับวิถีหนทางใหม่ เพื่อความยั่งยืนในอาชีพมากขึ้น” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

5. การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน

เกษตรกรในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง จะต้องรู้จักมีเป้าหมายในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงจำเป็นที่คณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนทุกคน จะต้องเข้าร่วมการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแบบโครงสร้าง กระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน กระตุ้นให้เกษตรกรภายในชุมชนสามารถค้นหาศักยภาพและโอกาสของกิจการเกษตรในหมู่บ้าน อีกทั้งวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในชุมชนและตลาดภายนอกชุมชน ค้นหาตลาดที่รองรับชัดเจน อีกทั้งหมู่บ้านจะต้องดำเนินการจัดทำแผนธุรกิจเกษตรรายสินค้าด้วย เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งกองทุนชุมชนต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในเรื่องการเข้าถึงเทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่จำเป็น รู้จักการต่อยอด ยกระดับมาตรฐานการผลิตของตนเอง โดยการจัดแผนพัฒนาเกษตรระดับหมู่บ้าน และแผนธุรกิจ จะช่วยทำให้เกิดการขับเคลื่อนและต่อยอดการเกษตรภายในหมู่บ้านให้ได้รับการพัฒนาด้านการเกษตรอย่างยั่งยืน

นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง กล่าวว่า เกษตรกรภายในชุมชนควรทำแผนพัฒนาว่า

“อาชีพเกษตรกร ถึงทำกันมานาน และเป็นหลักของคนบ้านนี้ แต่ก็มีความเสี่ยง มีปัญหา ความไม่แน่นอนมาเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะทำชิง ข้าวโพดหวาน ทำนา เมื่อก่อนบ้านเราก็ปลูกข้าวบาร์เลย์ แต่ไม่ได้ผล จนยกเลิกในที่สุด ทุกอย่างต้องประเมินความเสี่ยงด้วย จึงจำเป็นต้องทำแผนพัฒนาเกษตรกร อาจทำระดับหมู่บ้าน หรือส่งเสริมแนวทางให้ทำเป็นแผนครัวเรือนใคร ครัวเรือนมัน บ้านไหนจะทำผลผลิตส่งออก หรือจำหน่ายทางออนไลน์ ก็ควรทำแผนการตลาดด้วย รวมทั้งการขยายผลไปทำอาชีพเสริมทางเกษตรอื่น ๆ” (นายวิษณุ นันทะโย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าคณะกรรมการหมู่บ้านควรกระตุ้นให้ประชาชนทำแผนพัฒนาการเกษตร ดังนี้

“เห็นว่าชาวบ้านบ้านเรา เป็นเกษตรกรทั้งนั้น ปลูกอะไร มีความเสี่ยง ปัญหาทุกปี ไม่ว่าจะอากาศแปรปรวน ภัยธรรมชาติ บางปีแล้งจัด น้ำไม่มี บางปีน้ำท่วม หรือมีพายุ การทำแผนพัฒนาเกษตรกร ผู้นำ ๆ และผู้ช่วย ๆ ควรให้แนวทาง และกระตุ้นให้ลูกบ้านเห็นความสำคัญ และทำกิจกรรมขับเคลื่อนระดับหมู่บ้านทุกปี ต้องสื่อสารให้ลูกบ้านเข้าใจว่าจะคิดอย่างไร ในการวางแผนพืชเศรษฐกิจแต่ละอย่าง และทุกบ้านต้องวางแผนการตลาดกันด้วย เพื่อให้คุ้มค่ากับการลงทุน ไม่ขาดทุนกันด้วย” (นายประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2567)

3.4.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

กองทุนชุมชนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สามารถต่อยอดกิจกรรมสวัสดิการชุมชน และบริหารจัดการเงินของกองทุนส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์สวัสดิการตลาด ร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน เป็นต้น โดยการพยายามวางแผนการรวมกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนให้ได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกองทุนชุมชน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ต่อยอดเศรษฐกิจชุมชน และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนสมาชิก และชุมชนได้ด้วย สิ่งสำคัญคือ การบริหารจัดการงบประมาณพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จะต้องวางแผนทางการเงิน และควบคุมงบประมาณอย่างรอบคอบ โปร่งใส และต่อเนื่องด้วย ผู้ศึกษาจึงได้แยกแยะประเด็นสำคัญของการเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ดังนี้

1. การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีกองทุนของกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิตภายในหมู่บ้าน คณะกรรมการจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจตามแนวทางการ ดำเนินงานของกลุ่ม ฯ และบริหารจัดการกันเองตามหลักธรรมาภิบาล กลุ่ม ฯ สามารถดำเนินการ จัดสรรเงินทุนที่มีอยู่มาดำเนินกิจกรรมหรือลงทุน เพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาของสมาชิกและ หมู่บ้าน และคณะกรรมการต้องขับเคลื่อนดำเนินการต่อยอดกลุ่ม ฯ ให้ต่อเนื่อง จนเป็นกิจกรรม เครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เรียกว่า “ศูนย์สาธิตการตลาด” โดยจะมีการรวมตัวกัน ของสมาชิกชุมชนของหมู่บ้านในการนำปัจจัยการผลิต สินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภคมาจำหน่าย ซึ่ง เป็นกิจกรรมที่ป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้สมาชิกชุมชนจะได้ไม่ต้องซื้อ สินค้าราคาแพง หรือจำหน่ายผลผลิตในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาด และขับเคลื่อนกิจกรรมในรูปแบบ รวมกันซื้อ-รวมกันขาย และศูนย์สาธิตการตลาดจะทำให้สมาชิกกลุ่ม ฯ ที่มีฐานะยากจนหรือมีรายได้น้อย มีบทบาทด้านการค้าภายในหมู่บ้าน ขยายผลสู่ระดับตำบล และอาจขยายผลสู่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดในอนาคตได้ และยังช่วยเหลือสมาชิกชุมชนให้สามารถซื้อสินค้าใช้ภายในครอบครัว และ อุปกรณ์สำหรับประกอบอาชีพได้รวดเร็ว และประหยัด

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดภายในชุมชนว่า

“จากการที่เคยศึกษาแนวทางของกลุ่มออมทรัพย์ ฯ พบว่า กิจกรรมของกลุ่ม ฯ สามารถดำเนินการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดได้ สมาชิกทุกคนสามารถนำสินค้า ของมาขายในราคาที่ตกลงกัน ต่างซื้อ ต่างขาย ในราคาที่ไม่เกี่ยงกัน ซึ่งก็ดีเหมือนกัน และคิดว่า ร้านค้าชุมชนหมู่บ้านก็ทำเป็นที่ดำเนินการได้ อย่างบ้านเรา ลูกบ้านสามารถนำผัก หรือของป่า อาจจะเป็นผลไม้ตามฤดูกาลก็ได้ มาจำหน่ายร่วมกัน ก็ถือว่าดีเลยทีเดียว” (นายพรชัย ภูษินศรี ประธาน กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

2. การส่งเสริมจัดตลาดนัดชุมชน

ประชาชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ส่วน ใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางส่วนจะเก็บหาของป่า หมู่บ้านสามารถที่จะจัดตั้งตลาดนัด ชุมชนริมถนนหรือพื้นที่ว่างในชุมชน ที่มีชาวบ้านในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงสัญจรไปมา ตามที่หมู่บ้านเห็นว่าเหมาะสม เพื่อใช้ตลาดนัดชุมชนเป็นสถานที่ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนซื้อและ จำหน่ายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน เช่น ผักต่าง ๆ ของป่า ผลไม้ ข้าว เติบ เป็นต้น โดย อาจเป็นสินค้าที่จำหน่ายไปตามแต่ละฤดูกาลของหมู่บ้าน และมีความสดใหม่ เป็นผลผลิตที่เก็บจาก สวน ไร่ มีคุณภาพดี ราคาไม่แพง เป็นกันเอง คุ่มค่ากับคุณภาพที่ได้รับ และตลาดชุมชนถือเป็นเสน่ห์ และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้ที่ซื้อ เดินเลือกซื้อสินค้า ส่วนใหญ่ก็ชาวบ้านรู้จักกัน เป็นกันเองกัน สามารถ

ต่อรองราคาได้ และหมู่บ้านควรกำหนดวันจำหน่ายของตลาดนัดชุมชนที่ชัดเจนในทุกสัปดาห์ เป็นที่สะดวกและรู้วันจำหน่ายที่กำหนดระหว่างผู้ค้าและผู้ซื้อ ไม่จำเป็นต้องจำหน่ายทุกวัน และตลาดนัดชุมชนควรอยู่ในแหล่งชุมชน ใกล้สถานที่ราชการ วัด สถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นวัดผาแดง โรงเรียนผาแดงวิทยา เป็นต้น

นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวว่า หมู่บ้านเราควรมีตลาดนัดชุมชนว่า

“หมู่บ้านเราควรมีตลาดนัดชุมชน อาจปูเสื่อนั่งขาย หรือตั้งโต๊ะหน้าบ้านขาย บริเวณหน้าโรงเรียน หน้าวัด พอมีพื้นที่อยู่ หรือตามที่ชาวบ้านตกลง เพราะบ้านเรามีผัก ผลผลิตการเกษตร ผลไม้ ของป่ามากมาย อย่างเข้าหน้าฝน หน่อไม้ เห็ดถอบ ก็เยอะ มีหลายอย่างสามารถขายได้ทุกหน้า อาจจะทำขายทุกวัน หรืออาทิตย์ละวัน สองวัน แล้วแต่ชาวบ้านเห็นเหมาะสม อย่างน้อยก็ดี กิจกรรมนี้ช่วยสร้างความสามัคคีในบ้านเราทางหนึ่ง และช่วยกระจายรายได้ในชุมชนด้วย” (นายจ่านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน กล่าวถึงการพัฒนาตลาดนัดชุมชนว่า

“การทำตลาดชุมชนก็ดี แต่คิดว่าถ้าประสบปัญหา บางวันลูกค้าไม่ค่อยมี คนไม่ค่อยอยู่บ้าน ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ก็พากันยกเลิก ควรจะวางแผนประเมินความเป็นไปได้ เพื่อไม่ให้เสียเวลา เสียของที่เตรียมมาขาย และการขายอาจจะขายไม่ทั้งวัน เริ่มต้นอาจขายเฉพาะช่วงสำคัญ ช่วงเทศกาล ตอนมีงานต่าง ๆ อย่างวิ่งเทรล ถ้าไปไม่ค่อยรอด ก็อาจตั้งโต๊ะ วางจำหน่ายหน้าบ้านใคร บ้านมัน หรือฝากร้านค้า 2 ร้านในหมู่บ้านขายก็ได้ และควรมีการแจ้งประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจนให้รู้ทั้งหมู่บ้านด้วย ส่วนตัวคิดว่า ควรพัฒนาหมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวล้นหลามเรื่อย ๆ คิดว่าน่าจะมีลูกค้าแวะซื้อแน่นอน และน่าจะไปรอดได้อยู่” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3. การพัฒนาส่งเสริมการเพิ่มมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร

ผลิตภัณฑ์ชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ที่เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด จิ้งหรีด และขิง กำลังเข้าสู่กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP) เพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความปลอดภัย ไม่มีการปนเปื้อนของสารเคมี มีความปลอดภัยต่อเกษตรกรและลูกค้า ผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด โดยปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนด้วย

นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้เข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติ
ทางการเกษตรที่ดีหรือ GAP ว่า

“ตอนนี้วิสาหกิจชุมชนขุนนางวฟาร์มของผม กำลังวางแผน
พัฒนาผลิตภัณฑ์จังหวัด เห็ด เข้าสู่มาตรฐาน GAP เพราะการมีมาตรฐานต่าง ๆ รับรอง จะช่วยเพิ่ม
ความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภค และใครซื้อก็ต่างเชื่อถือ และอยากส่งเสริมให้ทุกบ้านที่ทำสินค้าจากเห็ด
จังหวัด แบบเดียวกัน ทำเรื่องขอมาตรฐานต่าง ๆ ก็จะได้ด้วย เป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าและเครดิตให้
ผลิตภัณฑ์ชุมชนเราด้วย อย่าง อย. มผช. พวกนี้” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ
ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

4. การสนับสนุนให้มีสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ จากกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังไม่มีการต่อยอดกิจกรรมของกองทุน ๆ เท่าที่ควร ควรเพิ่ม
สวัสดิการบางอย่างที่ไม่มีภายในหมู่บ้าน เช่น สวัสดิการคลอดบุตร สวัสดิการเจ็บป่วย เป็นต้น
สวัสดิการคลอดบุตรควรมีให้กับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อจะได้มีเงินค่าทำขวัญบุตร
ค่าชดเชยนอนโรงพยาบาล และควรมีสวัสดิการเจ็บป่วย ให้มีการได้รับค่าชดเชยการนอนโรงพยาบาล

นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
ให้ข้อเสนอแนะว่ากองทุนชุมชนภายในหมู่บ้านจำเป็นต้องมีสวัสดิการชุมชนด้วย ดังนี้

“ตอนนี้กองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ผมจะให้ผู้ช่วย ๆ เขา
ช่วยดูแล ไม่ว่าจะเงินล้าน กข.คจ. ออมทรัพย์ ๆ SML กองทุนปุ๋ย คิดว่าทุกกองทุนต้องมีสวัสดิการเพื่อ
ผลประโยชน์ของสมาชิก เช่น มีเงินช่วยเรื่องถุงยังชีพ ที่เราทำกันทุกปีให้คนจนอยู่แล้ว ทุนการศึกษา
ค่ารักษาพยาบาล ค่าคลอดบุตร เงินฌาปนกิจ อะไรพวกนี้” (นายจำนงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน
บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

นอกจากนี้ นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการ
ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความเห็นว่าสวัสดิการชุมชนควรมีในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านด้วย
ดังนี้

“เรื่องบัญชี ทุกกลุ่ม ๆ ควรมีสมาชิกบัญชีตัวเอง และหลักการ
คนเบิกถอน 2 ใน 3 ตามที่กรรมการและสมาชิกเห็นตกลง อย่างกลุ่มเห็ดที่ ก็มีสมุดบัญชีกลุ่ม ๆ แม้
ตอนนี้กลุ่มยังไม่เติบโตเท่าที่ควร แต่ถ้าวันข้างหน้า เริ่มมีเงินสะสมเยอะ ก็แบ่งสรรผลประโยชน์
สวัสดิการชุมชนกัน ถ้ามีสมาชิกมาเข้าร่วมกลุ่มจำนวนมาก อาจให้เป็นเงินปันผล ค่าเบี้ยขยัน ค่าโบนัส
ประจำปี หรือเพื่อผลประโยชน์อย่างอื่นที่สมาชิกต้องการ ถ้าประชุมตกลงกันได้” (นางสาวรวงคณา
ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

5. การส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมี

เกษตรกรส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ ข้าวเหนียว ชিং ยาสูบ เป็นต้น และจะมีการดูแลบำรุงรักษา เอาใจใส่ตลอดจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยว เช่น มีการใส่ปุ๋ย พ่นยาฆ่าแมลง เป็นต้น จึงทำให้เกิดสารเคมีปนเปื้อนตกค้างสู่ผลผลิต และเจือปนในสิ่งแวดล้อม ในดิน น้ำ และอากาศ จึงจำเป็นที่เกษตรกรของหมู่บ้านจะต้องหันมาใส่ใจสิ่งแวดล้อม และลงมือทำการเกษตรอินทรีย์ที่ไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี ฮอโมน และสารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด เป็นต้น เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพภายในชุมชน อีกทั้งเกษตรกรต้องรู้จักการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การดูแลแหล่งน้ำให้สะอาด ปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิด และที่สำคัญเกษตรกรต้องหมั่นศึกษา ค้นคว้า และสามารถสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานกิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินทำกินของตนเอง

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าควรลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และหันมาพัฒนารักษาหน้าดินด้วยวิถีธรรมชาติ ดังนี้

“บ้านผาแดง เป็นพื้นที่สูง นอกจากการใช้สารเคมีที่อาจเลี้ยงไม่ได้ เพื่อให้ผลผลิตอย่างข้าวโพดหวาน นาข้าว ออกมาได้ผลดี อยากให้ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการรักษาหน้าดินด้วย อาจใช้วิธีการหมักดิน โดยเอาฟางข้าว หรือกาก ชานข้าวโพดมาคลุมดินตอนปลูกพืช เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน และจากเท่าที่รู้มา การปลูกหญ้าแฝกช่วยป้องกันพังทลายของหน้าดิน โดยเฉพาะบ้านเราเป็นแปลงเกษตรตามไหล่เขา ลาดชัน ควรส่งเสริมหาหญ้าแฝกมาปลูกด้วยก็ดี เพราะบ้านเราส่วนหนึ่งก็เน้นการปลูกพืช ไร่ไร้หมุนเวียนกันด้วย” (นาย นพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

6. การพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในหมู่บ้าน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอองาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่ถึงแม้อยู่ห่างไกลจากความเจริญ แต่ก็มิตักษณียภาพทางธรรมชาติที่สวยงาม รวมทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่งดงามและเรียบง่าย สามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับอำเภอ และระดับจังหวัด แม้ว่าที่ดินของหมู่บ้านยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่จะสร้างรีสอร์ท เกสต์เฮ้าส์เหมือนหมู่บ้านท่องเที่ยวที่โด่งดังที่อื่น แต่ก็สามารถพัฒนาให้มีโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยวได้พักแรมค้างคืน หรือจัดสถานที่ลานกางเต็นท์ภายในหมู่บ้านได้ ถึงแม้การจัดสร้างโฮมสเตย์จะวุ่นวาย มีการจดทะเบียน ตรวจสอบมาตรฐาน แต่ถ้าทำเป็นขั้นตอน ก็ถือว่าไม่ยากมากไปเลยทีเดียว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา คนรู้จักหมู่บ้านมากขึ้น รายได้ก็เข้าสู่ชุมชน

นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะว่าต้องการพัฒนาบ้านของตนเองให้เป็นโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว หลังแรกของหมู่บ้านว่า

“ฝรั่งส่วนใหญ่ หรือนักท่องเที่ยว รวมถึงคนที่มาวิ่งเทรล ช่วงเดือนกรกฎาคม เขาจะหาที่พักในหมู่บ้านเราตลอด และฝรั่งเขาจะชอบมาที่บ้านที่บ้านแรก อาจารย์ราชภัฏ ฯ เวลามาประสานงาน ก็จะมาบ้านที่ อย่งที่รู้จักกับไกด์ ฝรั่งจะมาหน้าหนาวทุกปี ปั่นจักรยานกันมา เนื่องจากบ้านเราติดเอกภรลสิทธิ์ ถ้ามีมีงบ ฯ เก็บเงินได้ซักก้อน จะพัฒนาทำห้องพัก โฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวด้วย อนาคตก็ค่อย ๆ ขยับขยายไป อย่างน้อยถ้าประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและที่พักโฮมสเตย์ คิดว่านี่ก็น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผาแดงเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวด้วย” (นางสาวรวงคณา ใจดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สามารถพัฒนาให้มีจุดชมพระอาทิตย์ขึ้น-ตกของหมู่บ้านได้ เพียงแต่พัฒนาถนนเส้นทางเข้าไปให้เข้าถึงเท่านั้น จุดเช็คอินถ่ายรูปกับป้ายหมู่บ้านก็เคยมีการสร้างเรียบร้อยแล้ว แต่ป้ายเก่าชำรุด ก็สามารถสร้างใหม่ และประชาชนร่วมกันดูแล ถ้าเสียหายก็บูรณะ ซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ร้านค้าชุมชน ร้านกาแฟ ถ้าผู้นำชุมชนมีความสนใจความพร้อมพัฒนา ร่วมกับประชาชนทั้งหมู่บ้าน ก็มีกลุ่มคนที่เชี่ยวชาญทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำกาแฟในหมู่บ้านอยู่แล้ว กาแฟหมู่บ้านก็มีปลูกด้วย อีกทั้งสามารถร่วมกันพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน พื้นที่ไร่ พื้นที่นาการเกษตรของหมู่บ้าน โดยศึกษาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านได้ สามารถสำรวจถ้า และพัฒนาเส้นทางเข้าถ้า ก็สามารถถางหญ้า ทำความสะอาดร่วมกันจนถึงปากถ้า ก็สามารถพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม ถ้าสวย ๆ ของหมู่บ้านก็มีหลายแห่งอยู่แล้ว ได้เห็นวิถีชีวิตเรียบง่าย ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ปลูกผักสวนครัว ทำฟาร์มเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด การจักสาน ปลูกชิง เป็นต้น ซึ่งมีอยู่ให้เห็นในหมู่บ้าน สามารถสร้างฐานการเรียนรู้ในชุมชนได้ และให้นักท่องเที่ยวร่วมเก็บผลผลิตทางการเกษตรมาประกอบอาชีพอาหารร่วมกับชาวบ้าน สมุนไพรที่มีมากมายสามารถที่จะพัฒนาทำเครื่องดื่มน้ำสมุนไพรต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อธิบายถึงบ้านผาแดงสามารถจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวได้มากมายว่า

“นักท่องเที่ยวที่มาบ้านผมช่วงแรก ก็เป็นกลุ่มนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ฯ และมาถ่ายสารคดีด้วย ผมก็จะบริการด้วยรถอีแต๊ก พาไปเที่ยวสำนักสงฆ์วัดถ้ำ ฯ พาไปชมแปลงชิง ข้าวโพดในหมู่บ้าน รวมทั้งชมการทำชิงแปรรูปที่บ้านผม ตอนนั้น จุดชมวิวพระอาทิตย์บ้านเรามีอยู่ แต่ถนนขึ้นไปลำบาก ถ้าได้งบประมาณก็ดี เพราะซ่อมแซมได้ ส่วนจุดชมทะเลหมอก มีในช่วงหน้าฝน หน้าหนาว และบ้านเราชมวิวได้หลายจุด อยู่ที่บ้านใครก็จะเห็นภูเขาสูงใหญ่ที่

มีหน้าผาแทบทุกบ้าน นอกจากนี้ นักศึกษาเขาแนะนำว่าบ้านเราจัดโปรแกรมท่องเที่ยวได้เยอะ พาไปชมฟาร์มเห็ดเด็ดได้ตลอดทั้งปี พาไปชมไร่เชิงที่ได้รายได้นับแสน นับล้าน ไปดูการจักสานของกลุ่มผู้สูงอายุ หรือชวนนักท่องเที่ยวมาในงานประเพณีสำคัญ อย่างเช่น แห่ไม้ค้ำศรี งานลอยกระทง พวกนี้” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

สิ่งสำคัญของการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน หมู่บ้านจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการ บุคลากรท่องเที่ยว ที่มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ มีการจัดทำระเบียบ กติกา คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มที่ขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ทุกคนจะต้องรู้หน้าที่ของตน และดำเนินกิจกรรมตามกติกาที่หมู่บ้านวางไว้อย่างเคร่งครัด มีการส่งเสริมพัฒนามัคคุเทศก์น้อยที่เป็นเด็ก เยาวชนของหมู่บ้าน ก็ถือว่าน่าสนใจเลยทีเดียว

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม ให้ข้อเสนอแนะว่าการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการบริหารจัดการที่ดีด้วยว่า

“ถ้าอีกหน่อย บ้านเราอยากให้มีการท่องเที่ยว ก็ต้องจัดการกันให้ดี ๆ กลัวจะเริ่มต้นทำ และไม่เติบโต จนยกเลิก เหมือนกลุ่มอาชีพที่เป็นอย่างตอนนี้ ผู้นำชุมชนชาวบ้านทุกคนต้องมีส่วนร่วม ช่วยกัน และเห็นด้วยที่จะต้องมีบุคลากรการท่องเที่ยวเป็นกรรมการ ต้องทำระเบียบและปฏิบัติกันได้ การส่งเสริมเด็กให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยก็ดี เพราะเด็กจะได้มีส่วนร่วม และหารายได้ เล็ก ๆ น้อย ๆ ตั้งแต่ยังเล็ก” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

7. การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

บริเวณอาคารอเนกประสงค์ภายในวัดผาแดง บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สามารถจัดสรรพื้นที่พัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน หรือศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือบ้านของปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญแต่ละด้าน เช่น การจักสาน การเพาะเห็ด การเลี้ยงจิ้งหรีด เป็นต้น เป็นสถานที่ที่ประชาชนสามารถมาอบรมอาชีพทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ฝึกอบรมอาชีพอย่างแท้จริง และพบปะพูดคุยกันภายในหมู่บ้าน อีกทั้งสามารถใช้เป็นโรงเรียนส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ ที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน หรือคนทุกเพศ ทุกวัย ที่ต้องการพัฒนาอาชีพในหมู่บ้าน รวมถึงในอนาคตสามารถพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้มีข้อมูลชุมชนต่าง ๆ เช่น เมฆอาชีพ ข้อมูลปราชญ์ชุมชน ข้อมูลองค์ความรู้อาชีพต่าง ๆ ข้อมูลหมู่บ้าน เป็นต้น ไว้สำหรับให้ประชาชนภายในหมู่บ้านสามารถศึกษา ค้นคว้า และใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านี้ได้

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนและโรงเรียนส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุว่า

“อนาคตถ้าบ้านเราเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว น่าจะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้ชาวบ้านมาสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ จัดแสดงองค์ความรู้ภูมิปัญญาในศูนย์เรียนรู้ ฯ พร้อมเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย แต่ตอนนี้ยังมีปัญหาเรื่องสถานที่ งบประมาณ ถ้าจะปรับปรุงอาคารอเนกประสงค์ภายในวัด ก็น่าจะพอทำได้ แต่ตอนนี้ใช้เป็นสถานที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และโรงเรียนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุควรมีด้วย รวมถึงส่งเสริมให้เด็กมาฝึกอาชีพจากสถาน สาธิตให้นักท่องเที่ยวดูก็น่าจะดี และบ้านที่เพาะเห็ด ทำจิ้งหรีด วิถีชีวิตชาติพันธุ์ที่บ้านอาจำ ท่านรองนายก ฯ ก็เหมาะสมทำเป็นฐานเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวแวะชมด้วย” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กล่าวว่าควรมีได้กรุ่นใหม่ช่วยพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายในหมู่บ้าน ดังนี้

“ถ้าบ้านนี้จะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฝึกฝนอบรมอาชีพต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวในอนาคตก็ดี แต่ที่คิดว่าควรมีได้กรุ่นใหม่ ช่วยเรื่องการทำข้อมูล สื่อในศูนย์เรียนรู้ อย่างน้องดริ่ม (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น) ลูกชายพ่อหลวง ก็เก่ง น่าจะช่วยเรื่องนี้ได้ ให้ช่วยพิมพ์ ออกแบบทำข้อมูล รวมทั้งหมู่บ้านต้องหางบ ฯ ทำสื่อพวกนี้ด้วย และสมัยนี้จำเป็นต้องมีสื่อวิดิทัศน์ในศูนย์เรียนรู้ ฯ ด้วย ทุกกลุ่ม ฯ ทุกฐานการเรียนรู้ ต้องมีป้ายและข้อมูลชัดเจน พอสร้างแล้วต้องร่วมกันดูแล ถ้าเริ่มฝุ่พัง ต้องซ่อมแซมใหม่ด้วย” (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

8. การส่งเสริมพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เทคโนโลยีทางการเกษตรในขณะนี้ บ้านผาแดงมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ ประยุกต์ใช้เพียงไม่กี่รายในหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาฟาร์มอัจฉริยะสำหรับการเพาะเห็ด เป็นต้น ควรจะขยายผลและเผยแพร่ให้กับประชาชน เพราะเทคโนโลยีการเกษตรจะพัฒนาประสิทธิภาพในการทำเกษตร และสามารถสร้างผลกำไรให้เกษตรกรได้ อีกทั้งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาระบบการชลประทานในการเพาะปลูก ลดการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงอีกด้วย นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรจะช่วยให้ลดต้นทุนทางการเกษตรได้ เป็นต้น

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึงสมัยนี้จำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอย่างง่ายว่า

“ตอนนี้ที่แปลงเราก็พัฒนาเป็นฟาร์มเห็ดรูปแบบอัจฉริยะ มีการตั้งระบบการให้น้ำ การควบคุมอุณหภูมิอย่างดี เป็นเทคโนโลยีที่ฟาร์มเรามีสมาชิกร่วมวิจัยกับ สวก. (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร) โดยเฉพาะเห็ดหอม จะออกยากมาก ต้องขึ้นที่บ้านเรา เท่านั้น เพราะอากาศเย็น และที่ฟาร์มเรา ก็จะมีเห็ดหอมมากกว่าที่ไหนด้วย นอกนั้น มีการใช้เตาอบ ทำซิงแปรรูปด้วย ส่วนตัวอยากให้กลุ่มเพาะเห็ดทำหลายบ้าน และมีการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยี พวกนี้ให้บ้านอื่น ๆ ทำตามด้วย” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

เกษตรกรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ควรริเริ่มมีแนวคิดในการกำจัดขยะจากการเกษตรให้เหลือน้อยที่สุด และไม่มีขยะหลงเหลือที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และพยายามนำของเสียจากการเกษตรไปแปรรูป และใช้ประโยชน์อย่างอื่นใหม่ โดยแนวคิดนี้เรียกว่า Zero Waste เช่น นำกากข้าวโพดไปทำปุ๋ยชีวภาพ หรือนำมูลสัตว์ไปทำก๊าซชีวภาพ ไบโอดีเซล เป็นต้น

นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการ ท่องเที่ยว กล่าวถึงการเข้าร่วมโครงการ Young Smart Farmer ทำให้ได้ความรู้เทคโนโลยีทาง การเกษตรและการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมว่า

“การเข้าร่วมกิจกรรม Young Smart Farmer ในช่วงหลาย ปีที่ผ่านมา ทำให้ผมได้ไปอบรมหลายที่ แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนสมาชิกหลายคน และมาปรับใช้ใน ฟาร์มของตน อย่างเรื่อง Zero Waste ก็เน้นนำของเสียไปใช้ประโยชน์ นำขี้หมูไปทำเชื้อเพลิง ลด กลิ่นเหม็นด้วย ที่เหลือก็ทำปุ๋ยเพื่อการเกษตร บ้านผมก็ทำข้าวโพด ทำนา ก็ใช้ประโยชน์ตรงจุดนี้ ด้วย” (นายมีฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

9. การส่งเสริมจัดตั้งศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้าน ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสมุนไพรต่าง ๆ และปลูกมานานร้อยกว่าปี เช่น ขิง กระชาย ไพล ขมิ้นชัน ตะไคร้ มะกรูด ส้มป่อย เป็นต้น และหมู่บ้านมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่เข้มแข็ง สามารถทำผลิตภัณฑ์ชุมชนจากสมุนไพร เช่น ยาหม่องสูตรขิง น้ำมันเหลืองสมุนไพรสูตรขิง ชาขิงผง เป็นต้น ถ้าในอนาคตหมู่บ้านสามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สามารถไปอบรมการนวดแผนไทย หรือการนวดประคบ ด้วยสมุนไพรเพิ่มเติมจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ๆ บ้านใหม่พัฒนา ที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน สามารถต่อยอดพัฒนาให้เกิดศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชนขึ้นได้

นางติ่ม กลิ่นหอม ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง กล่าวว่า
 ควรจัดตั้งศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชนในหมู่บ้านว่า

“บ้านประธาน อสม. หรือบ้านแจ่ม (นางสาววรางคณา ใจ
 ดี) นอกจากเป็นที่รับนักท่องเที่ยว และอสม. บ้านเราเคยอบรมนวดแผนไทยกับอนามัยบ้านใหม่พัฒนา
 หรือ รพ.สต. กันหมดแล้ว อีกทั้งบ้านเราสมุนไพรมีเยอะ ที่บ้านแจ่ม ถ้าพอมึงบ ๆ สร้างอาคาร ไว้ทำ
 ศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชนก็ดีมาก เพราะมีเนื้อที่กว้างขวาง อสม. ก็เคยพาชาวบ้านมาออกกำลังกายที่
 บ้านแจ่มด้วย มาเดินบาสโลป มาซ้อมรำวงกัน หลัง ๆ มากี่เล็กกัน เพราะเริ่มซึ่เกี่ยจ ก็นะ เป็น
 ความคิดที่ดีที่จะส่งเสริมศูนย์แพทย์แผนไทยของกลุ่ม อสม. ที่บ้านของเรา” (นางติ่ม กลิ่นหอม
 ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายเกียน เจ้าเล่หัดดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา
 ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของสมุนไพรภายในหมู่บ้าน สามารถส่งเสริมอาชีพ
 บริการภายในชุมชนได้ดังนี้

“ที่ผาแดงนี้ มีป่าไม้เยอะ มีสมุนไพรเยอะมานานละ อย่าง
 ขมิ้น ไพล ขิง ตะไคร้ คิดว่าเอาไปทำผลิตภัณฑ์พวกแชมพู ยาหม่อง เอาไปนวดก็ดี ทำศูนย์เรียนรู้และ
 จำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรก็ดี ถ้าคิดก้าวหน้าอีกนิด อย่างที่ว่า พวกกลุ่ม อสม. นำจะวางแผนทำศูนย์
 แพทย์แผนไทย ๆ ในบ้านเราได้อยู่” (นายเกียน เจ้าเล่หัดดี ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

เช่นเดียวกับ นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัคร
 สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้ข้อเสนอแนะว่าสมุนไพรที่มีภายในหมู่บ้าน สามารถนำมาพัฒนา
 เพื่อการบริการแพทย์แผนไทย และควรจัดตั้งศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชนภายในหมู่บ้าน ดังนี้

“บ้านเรามีขิงเยอะ และสมุนไพรสำหรับแก้ปวด นวด
 ประคบเยอะ พวกขมิ้น ไพล บูเลย มีหมด เหมาะสมส่งเสริมอาชีพนวดแผนไทยในหมู่บ้าน ถ้ามีบ ๗
 จัดตั้งศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชนก็ดี อาจก่อสร้างอาคารที่ทำการศูนย์ ๆ หรือปรับปรุงบ้าน อสม. ลัก
 คน ทำศูนย์แพทย์แผนไทย ๆ และคิดว่าควรมีห้องอบสมุนไพรด้วย ถ้าอนาคตเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว
 บ้านเราคนแก่เยอะ จะปวดขา ปวดเข่า ปวดตัว ก็สามารถใช้บริการได้ในราคากันเอง”
 (นางสาวกานดา เสียงหาญ ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์เมื่อ
 วันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

10. การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนทางสื่อ

ออนไลน์

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีผลิตภัณฑ์ชุมชน
 และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากการเกษตรมากมาย หมู่บ้านควรส่งเสริมให้มีร้านค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชน

โดยเฉพาะสำหรับให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ แต่ผู้ประกอบการจะต้องวางแผนบริหารจัดการ พัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างต่อเนื่องด้วย เพื่อให้กิจการร้านค้าขับเคลื่อนตลอด อยู่ได้ยั่งยืน และควรพัฒนาช่องทางการจำหน่ายทางสื่อออนไลน์ ประชาสัมพันธ์ในกลุ่มขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ เว็บเพจทางเฟซบุ๊ก หรือใช้ช่องทางอื่น ๆ เช่น เว็บไซต์จำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ดึงดูด เป็นต้น ช่องทางออนไลน์เหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริโภคสื่อสังคมออนไลน์สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวถึง การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้านควระจะมีการขยายช่องทางการตลาดทางออนไลน์ว่า

“อย่างผลิตภัณฑ์แปรรูปชิง และจิ้งหรีดของบ้านเรา ก็ก้าวหน้าไปมาก เพราะกลุ่มเพาะเห็ดเรา เป็นญาติกันอยู่แล้ว เป็นเครือข่ายประสานงานกัน จะจำหน่ายกันทางเฟซ ๖ ส่วนใหญ่ และเริ่มมีการขยายจำหน่ายทางเว็บออนไลน์ทาง Shopee LADAZA ด้วย ออกเดอร์ตี้จะมีมาเรื่อย ๆ บางที่เราให้สมาชิกคนที่เล่นดีกติก ทำสตอรี่ในเฟซ ๖ เป็น เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนของเราด้วย ก็ช่วยเรียกลูกค้าได้มากทีเดียว” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

11. การจัดตั้งและส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สามารถให้เกิดการพัฒนากิจกรรมเครือข่ายในรูปแบบธุรกิจชุมชน โดยที่สำคัญคือ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกคนจะต้องมีความเข้าใจข้อจำกัด และขอบเขตของกิจกรรมเครือข่าย สามารถวางแผนกำหนดความต้องการและเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรม และกลุ่ม ๆ จะต้องมีเงินทุนก่อตั้งที่เริ่มต้นตั้งแต่การค่อย ๆ ออมทีละเล็กทีละน้อย เริ่มกิจกรรมจากเล็กไปใหญ่ และที่สำคัญ ทรัพยากรมนุษย์ภายในชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนมีความรู้ ความสามารถด้านวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีสมัยใหม่ คณะกรรมการกลุ่มที่บริหารจัดการกิจกรรมเครือข่ายจะต้องรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการทำกิจกรรม มีใจทำงานด้วยความเสียสละเพื่องานพัฒนาชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมที่จะทำกิจกรรมเครือข่าย หรือธุรกิจชุมชนที่สามารถมีขึ้นในหมู่บ้าน ได้แก่ โรงงานน้ำดื่มชุมชน ธนาคารขยะ ธนาคารข้าว เป็นต้น

การก่อสร้างโรงงานน้ำดื่มชุมชน จะต้องเริ่มต้นจากความต้องการของประชาชนภายในหมู่บ้าน เพื่อลดรายจ่ายจากการซื้อน้ำนอกชุมชน ห้างสรรพสินค้า ร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น และป้องกันไม่ให้เงินออกสู่ภายนอกชุมชน ถ้าบ้านผาแดงมีโรงงานน้ำดื่มชุมชนของหมู่บ้านเอง จะช่วยลดรายจ่ายให้คนภายในหมู่บ้าน และเงินก็ยังหมุนเวียนภายในชุมชนอยู่ ยกตัวอย่างเช่น บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านร้อง ที่อยู่ติดกับบ้านผาแดง ก็มีโรงงานน้ำดื่มชุมชน จึงจำเป็นที่

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และสมาชิกชุมชน สามารถไปดูงานโรงงานน้ำดื่มชุมชนที่หมู่บ้านใกล้เคียงได้

นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรมีโรงงานน้ำดื่มชุมชน ดังนี้

“บ้านเรามีกลุ่มออมทรัพย์ ๆ ควรวางแผนขยายกิจการร่วมกับกองทุนชุมชนอื่น ๆ ในรูปแบบเครือข่ายด้วย และควรมีโรงงานน้ำดื่มชุมชน เหมือนบ้านใหม่พัฒนา ที่อยู่ติดกับบ้านเราด้วย กรรมการและสมาชิกต้องดูแลเป็นตัวอย่าง และรักษาหมู่บ้านดังกล่าวได้ คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ช่วยเพิ่มรายได้ ผลผลิตภักดิ์น้ำดื่มก็ของบ้านเราเอง” (นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

การก่อตั้งธนาคารขยะภายในหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องมีส่วนร่วมในการนำขยะมาขาย และเป็นการส่งเสริมการออมให้สมาชิกนำเงินจากการขายขยะไปฝากเงินสัจจะออมทรัพย์ หรือฝากไว้กับธนาคารขยะที่มีคณะกรรมการกลุ่ม ๆ บริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อความยั่งยืนของกิจกรรม อีกทั้งเป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม สร้างสุขอนามัยที่ดีต่อประชาชนในชุมชนด้วย

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง เสนอแนะว่าควรขับเคลื่อนกิจกรรมธนาคารขยะภายในหมู่บ้านว่า

“ที่ผาแดงก็ควรทำธนาคารขยะ แต่ก็ล้มเหลวในที่สุด ทำได้ไม่นาน เพราะการจัดการไม่ดี ถ้าพวกเราเผลอ ก็อยากทำใหม่อีกครั้ง เพราะผมเห็นหมู่บ้านในภาอย่างบ้านพร้าวใหม่พัฒนา หมู่ที่ 13 ตำบลปงเตา ทำตลอดทุกเดือน ประชาสัมพันธ์ทุกเดือน ถ้าผาแดงทำอีกครั้ง ประชุมกันใหม่ วางแผน หาสมาชิกเข้าร่วมกันใหม่ ขับเคลื่อนอีกครั้งก็จะดี ช่วยให้ชาวบ้านได้ส่งเสริมการออมเงินด้วย” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เคยมีธนาคารข้าว เป็นศูนย์กลางใหญ่อยู่บริเวณวัดผาแดง แต่ปัจจุบันยุติกิจกรรมไปแล้ว เพราะการบริหารจัดการของคณะกรรมการไม่เป็นระบบ การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มกันออมข้าวลดน้อยลง และขาดความต่อเนื่อง จึงเหลือเพียงแค่ธนาคารข้าวร้าง ๆ ในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ควรจะฟื้นฟูกิจกรรมนี้ขึ้นมาอีกครั้ง เพราะหมู่บ้านก็ปลูกข้าวเหนียวปีละ 1 ครั้ง และมีคนป่วย คนยากจน คนพิการในหมู่บ้าน หรือบางครั้ง หมู่บ้านเกิดภัยธรรมชาติ ธนาคารข้าวก็สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ ใครที่ได้ผลผลิตข้าวปริมาณมาก สามารถนำมาบริจาคที่ธนาคารข้าวได้ในราคา ยุติกรรม และเป็นการส่งเสริมคุณธรรมให้สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่จะสงเคราะห์ให้ประชาชน

ผู้ยากไร้ก็ยิ้มข้าวไปใช้บริโภค และปลูกพันธุ์ข้าวในฤดูทำนา และส่งเสริมให้คนที่มีฐานะดีเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือคนยากจนภายในหมู่บ้านด้วย

นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม กล่าวว่า ธนาคารข้าวเมื่อก่อนเป็นกิจการที่จำเป็นมากในหมู่บ้าน สมควรได้รับการฟื้นฟูดังนี้

“ธนาคารข้าวเดิมของหมู่บ้าน เมื่อก่อนเป็นตู้ข้าว (ยุงฉาง) ใหญ่ ๆ อยู่ที่วัด สมัยก่อนชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าว สมาชิกก็จะมาฝากขายไว้ที่ธนาคารข้าว เป็นกิจกรรมที่สอนให้ชาวบ้านแบ่งปันข้าวร่วมกัน แต่เนื่องจากการเกษตรพัฒนาขึ้น ข้าวปลูกได้มากขึ้น การบริหารจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง และชาวบ้านเห็นว่ากิจการธนาคารข้าวเริ่มหมดความสำคัญ จึงปิดตัวลง สังเกตตามหมู่บ้าน ทุกบ้าน บ้านหลายหลัง จะมีตู้ข้าวกันทั้งนั้น ถ้าผู้นำ ๆ เห็นความสำคัญ ก็สามารถทำกิจกรรมนี้ขึ้นมาใหม่ก็ได้ ฟื้นฟูวิถีชีวิตท้องถิ่นแบบเดิม และขับเคลื่อนกิจกรรมการแบ่งปันข้าวในหมู่บ้าน เพราะข้าวบ้านเราปลูกปีละครั้ง เน้นยังชีพแต่ละบ้าน อย่างน้อยก็ยังมีพันธุ์ข้าวที่เหลือไว้เก็บเพาะปลูกปีต่อไป” (นายประเสริฐ ทะจักร์ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567)

12. การจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชน

การที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีกองทุนชุมชนต่าง ๆ ที่หลากหลาย คณะกรรมการกองทุนชุมชนต่าง ๆ ควรจะส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชนขึ้นภายในหมู่บ้าน นั่นคือ การนำกองทุน กลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ มารวมกัน โดยความร่วมมือของภาคประชาชน และดำเนินการบูรณาการข้อมูลกองทุนชุมชนในพื้นที่ และเชื่อมโยงการบริหารจัดการเงินทุนในชุมชนให้คุ้มค่า และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชนขึ้นในหมู่บ้านนี้ จะช่วยทำให้หมู่บ้านสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สิน เกิดการบริหารจัดการหนี้ไปสู่ 1 คราวเรือน 1 สัญญา เพื่อดำเนินการจากฐานข้อมูลทุนชุมชน ฐานข้อมูลหนี้สินครัวเรือน ให้สามารถลดหนี้ ปลดหนี้ด้วยมาตรการต่าง ๆ เช่น ปรับโครงสร้างหนี้ ปลดโครงสร้างหนี้ และส่งเสริมวินัยการวางแผนทางการเงินในชุมชน ตลอดจนสนับสนุนให้ครัวเรือนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้แก้ไขในการดำเนินชีวิต เป็นต้น เพื่อสามารถลดหนี้สินภายในหมู่บ้าน และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

นายพรชัย ภูษินศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าหมู่บ้านควรจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชนว่า

“เนื่องด้วยหมู่บ้านเรามีกองทุนหลายกองทุน ไม่ว่าจะเป็นเงินล้าน กข.คจ. SML กองทุนปัย กองทุนฌาปนกิจ ๆ กลุ่มออมทรัพย์ ๆ ถ้าหมู่บ้านรวมทุกกองทุนเป็นเครือข่ายได้ และจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชนที่มีการประชุม ให้แนวทางร่วมกันระหว่างสมาชิก คิดว่าก็น่าจะดี ในการช่วยลดหนี้ให้สมาชิกตามมาตรการต่าง ๆ สถานที่ก็คิดว่าจะประชุมร่วมกันใน

อาคารอเนกประสงค์ที่วัด ๆ ที่ประชุมประจำเดือนนี้แหละ และอาจประชุมศูนย์จัดการ ๆ ควบคู่กับประชุมหมู่บ้านด้วย แต่ตอนนี้ต้องหาคนรุ่นใหม่มาช่วยจัดการเอกสารให้เป็นระบบก็จะดีมาก และควรนำเรื่องนี้ เข้าสู่แผนชุมชนด้วย” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

13. การจัดตั้งระบบสหกรณ์ขึ้นภายในชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คณะกรรมการหมู่บ้านควรเห็นความสำคัญของหลักการและแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยอาศัยหลักพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของสมาชิกชุมชนที่จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการอยู่ร่วมกันในสังคมตั้งแต่ญาติพี่น้องครอบครัว จนไปถึงเพื่อนร่วมงาน ชาวบ้านร่วมกัน การที่หมู่บ้านจะเจริญและพัฒนาขึ้น ใช้ชาวบ้านเพียงคนเดียวไม่ได้ สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักการของระบบสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น อย่างแรกคือ หมู่บ้านควรสนับสนุนให้จัดตั้งสหกรณ์การเกษตร เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกเกษตรกรสามารถกู้เงินสหกรณ์ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น สามารถประกอบอาชีพในที่ดินทำกินของตนเอง อีกทั้งยังได้รับการอบรมต่าง ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยีทางการผลิต การใช้พันธุ์พืช การใช้ยาปราบศัตรูพืช การใช้ปุ๋ย การเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ เป็นต้น สามารถทำการเกษตรให้ได้ผลผลิตที่เป็นไปตามความต้องการของตลาด และหมู่บ้านสามารถจัดตั้งสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ ได้บางประเภท จนสามารถทำงานเป็นระบบสหกรณ์อย่างเป็นเครือข่ายภายในหมู่บ้าน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อสนับสนุนการออมทรัพย์ เป็นแหล่งเงินฝากและกู้เงินของสมาชิก รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมเงิน ไม่ต้องไปกู้นอกระบบ และมีการให้ผลตอบแทนเป็นเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกทุกปี เป็นต้น

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีร้านค้าชุมชนอยู่ภายในหมู่บ้าน ประมาณ 2-3 แห่ง ร้านค้าเหล่านี้ควรจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า เพื่อให้เกิดการจัดหาสินค้าและบริการที่สมาชิกมีความต้องการมาจำหน่าย ช่วยจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของสมาชิกตามราคาตลาดในชุมชน สินค้าจะมีคุณภาพดีตามความต้องการของสมาชิก รวมทั้งมีการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบสหกรณ์และด้านการค้า

นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน กล่าวถึงการมีระบบสหกรณ์ขึ้นภายในหมู่บ้าน จะช่วยในการบริหารการเงินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันภายในหมู่บ้านได้ดี ดังนี้

“ที่ผาแดง มีทั้งชาวบ้านทำการเกษตร มีร้านค้าชุมชนที่ชาวบ้านเหมือนเป็นเจ้าของร่วมกัน ใช้บริการ ซื้อของตลอด ก็เหมาะสมมากที่จะมีระบบสหกรณ์ทั้งรูปแบบสหกรณ์การเกษตรและร้านค้าภายในหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านจะได้แบ่งปันผลผลิต ซื้อขาย

สินค้าในราคากันเองที่ตกลงร่วมกันได้ เป็นระบบส่งเสริมการออมในชุมชนด้วย แต่ก็ต้องประชุมวางแผนกันภายในหมู่บ้านก่อน ให้ชาวบ้านเข้าใจแนวทางร่วมกัน ถ้าตกลงกันได้ ก็ควรมีกรรมการและสมาชิกร่วมขับเคลื่อน เพื่อกิจกรรมจะได้ราบรื่น ไม่ยุติเหมือนกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย” (นายอัมรินทร์ วงศ์สนั่น ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567)

ในอนาคตข้างหน้า บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง อาจได้รับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรวางแผนจัดตั้งสหกรณ์บริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการด้านการบริการตามหลักของสหกรณ์ มีการส่งเสริมสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัว โดยสมาชิกชุมชนจะใช้สหกรณ์บริการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาฝีมือในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด จิ้งหรีด สมุนไพรต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม จักสาน เป็นต้น เพื่อให้ได้สินค้าที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาด มีการจัดตั้งร้านค้าชุมชนที่เป็นแหล่งรวบรวมผลิตภัณฑ์ชุมชนและอุปกรณ์ในการจัดทำผลิตภัณฑ์ด้วย

นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวว่าระบบสหกรณ์เป็นระบบที่ควรจะมีขึ้นภายในหมู่บ้าน และจำเป็นมาก ดังนี้

“บ้านเรามีกิจกรรม ธุรกิจชุมชนมากมาย ควรมีระบบสหกรณ์ เพื่อให้ชาวบ้านบริหารร่วมกัน และส่งเสริมการมีสวัสดิการชุมชน เพื่อเอื้ออำนวยผลประโยชน์ของสมาชิกร่วมกัน ทั้งกลุ่มผู้ปลูกข้าวโพด ร้านค้าชุมชน กลุ่มเพาะเห็ด ที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด ชিং และจิ้งหรีด ควรใช้ระบบสหกรณ์ ขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนภายในหมู่บ้านด้วย” (นายมัชวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

3.4.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ประชาชนและเกษตรกรของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถ้าทุกคนมีส่วนร่วม สามารถสื่อสารทำงานร่วมกัน เพื่อวางแผนขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านได้ และร่วมทำกิจกรรมด้วยความเสียสละ และความรับผิดชอบร่วมกัน ย่อมทำให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ การเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน และการทำกิจกรรมเพื่อต่อยอดเงินสมทบในกองทุนชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้สมาชิกชุมชนใช้เวลาว่างจากอาชีพหลัก มาทำอาชีพเสริมได้ โดยเฉพาะช่วงนอกฤดูกาลทำการเกษตรของพืชเศรษฐกิจบางชนิด ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด ปลูกชিং เป็นต้น สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพ ธุรกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อสร้างอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้ครัวเรือน และพัฒนาต่อยอด

ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แพร่หลาย สู้ท้องตลาดมากขึ้น รายได้ก็จะเข้าสู่ชุมชน เศรษฐกิจชุมชนก็จะเจริญเติบโตขึ้น และทำให้ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน ก็เป็นการสร้างความสามัคคี และความปรองดองภายในหมู่บ้านด้วย

1. การร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้าน

สมาชิกชุมชนทุกคนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง สามารถมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้าน จำนวน 2 กลุ่ม คือ วิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์ม และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชบ้านผาแดง เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่สมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ จึงถือว่าเป็นกิจกรรมชุมชนที่ทำให้ทุกคนในหมู่บ้าน สามารถมีส่วนร่วมขับเคลื่อนส่งเสริมอาชีพในรูปแบบธุรกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน และเป็นสิ่งที่เปี่ยมแรงจูงใจให้ประชาชนประกอบอาชีพ ทำงานภายในหมู่บ้าน ไม่ออกไปทำงานต่างถิ่น ต่างจังหวัด

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง ให้ข้อเสนอแนะว่าการส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้เข้าร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้านว่า

“อย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชบ้านผาแดง ของนายธำรงค์ สระแก้ว ผมก็แนะนำให้เขาจดทะเบียนกับทางเกษตร ฯ เมื่อไม่นานมานี้ เพื่อขยายผลกิจการปลูกข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน ให้เกษตรกรร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งปลูกเชิง ข้าวโพด และฟักทอง” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับนางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด กล่าวว่าประชาชนถ้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้าน จะช่วยพัฒนาด้านอาชีพและสร้างรายได้ ดังนี้

“วิสาหกิจชุมชนขุนนางฟาร์มของบ้านเรา จดทะเบียนมาได้ระยะหนึ่งแล้ว พร้อมทั้งจะให้ชาวบ้านที่อยากมีส่วนร่วมมาทำงานร่วมกันได้ และช่วยกันทำผลิตภัณฑ์ชุมชน เพราะตอนนี้สมาชิกน้อยมาก ต้องหากคนมาขับเคลื่อน และช่วยเรื่องการตลาดด้วย กิจกรรมก็มีหลายอย่าง ไม่ว่าจะเพาะเห็ด เลี้ยงจิ้งหรีด แปรรูปเชิง เห็ด จิ้งหรีด หน่อไม้ พวกนี้ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมกัน และสามารถเป็นอาชีพเสริมได้ ถ้าขับเคลื่อนไปได้ดี สินค้าขายดี สมาชิกในหมู่บ้านก็จะสร้างรายได้ตรงจุดนี้ร่วมกัน เพราะวิสาหกิจชุมชนก็เหมือนกิจกรรมเศรษฐกิจที่ชาวบ้านทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของอยู่แล้ว” (นางเยา เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2567)

2. การประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกกองทุนชุมชน และมีส่วนร่วมใน

กิจกรรมกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะพัฒนาขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับการประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิก เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกองทุนชุมชนที่เป็นลักษณะการออมเงินเพื่อชุมชน และเป็นการออมเงินในรูปแบบสัจจะจะเป็นประจำทุกเดือน สมาชิกสามารถมีส่วนร่วมในการรับฝากเงินและกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ และควรมีแผนการดำเนินงาน จัดกิจกรรมสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น การรักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ ทุนการศึกษา การสงเคราะห์คนชรา การจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน และสาธารณประโยชน์ภายในชุมชน เป็นต้น และคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องประชาสัมพันธ์แนวทางการดำเนินงาน และผลประโยชน์ที่สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกองทุนจะได้รับให้ชัดเจน จะเห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะช่วยเรื่องการลดภาระการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น ๆ ที่เสียค่าใช้จ่ายสูง คณะกรรมการกลุ่ม ๆ จะได้ฝึกเรียนรู้การบริหารเงินทุนให้กับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน และกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถขยายเป็นกิจกรรมเครือข่ายชุมชนได้ เช่น โรงสีข้าวชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด เป็นต้น และที่สำคัญเป็นแหล่งกองทุนชุมชนที่ทำให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา แก้ไขปัญหาาร่วมกันภายในชุมชนด้วย

นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง ให้ข้อเสนอแนะว่าทุกกองทุนภายในชุมชนควรมีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้น ดังนี้

“ผมในฐานะที่ดูแลหลายกองทุน ก็อยากให้ทุกกองทุนรวมตัวกันเป็นเครือข่าย และอยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเข้าถึงกองทุนภายในชุมชนมากขึ้น อย่างกลุ่มออมทรัพย์ ๆ ก็อยากให้คณะกรรมการส่งเสริม ๆ รับสมัครสมาชิกเพิ่ม ประชาสัมพันธ์แนวทางของกองทุน ๆ จัดตั้งกลุ่ม Line แจ้งข่าวสารกิจกรรมกองทุนพวกนี้ เพื่อมองถึงอนาคตอย่างที่เราวางแผนไว้ จะได้สร้างศูนย์สาธิตการตลาด การมีระบบสหกรณ์ในชุมชนพวกนี้ ทุกคนที่มีส่วนร่วมจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และบริหารจัดการร่วมกันตามที่ตกลงกันอย่างยุติธรรมด้วย” (นายพรชัย ภู่อื่นศรี ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวว่า การส่งเสริมกองทุนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านตามแนวทางการกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยดำเนินการตามนโยบายกระทรวงมหาดไทยว่า

“ในปีี้ ผมว่าดีมากเหมือนกัน ที่บ้านเราจะส่งเสริมกองทุนเกี่ยวกับแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้าน จากการจัดตั้งคณะกรรมการ และเปิดบัญชีไว้บริหาร

จัดการร่วมกัน โดยเน้นกิจกรรมเรื่องนี้ สมาชิกผมว่าไม่ซีเรียสมาก ทุกบ้านสามารถสมัครสมาชิกได้ทุกครัวเรือน กรรมการก็ควรดูแลแต่ละคุ้มบ้าน หมู่บ้านจะได้ขับเคลื่อน วางแผน ต่อยอดกิจกรรมไว้แก้ปัญหาหลายเสพติด ไม่ว่าจะเป็นส่งเสริมกีฬา จัดงานวันเด็ก ส่งเสริมกิจกรรม ชรบ. ส่งเสริมอาชีพพวกนี้” (นายพนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

3.4.4 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กิจกรรมกลุ่ม เครือข่ายชุมชน รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชน สามารถแก้ไข และพัฒนาได้โดยใช้มาตรฐานการพัฒนาชุมชนที่เป็นแนวทางการดำเนินงาน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตนเองภายในชุมชน ทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน เป็นต้น หรือเรียกเป็นทางการว่า ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ทุกฝ่ายในหมู่บ้านควรจะมีความพร้อม และมีความสมัครใจในการประเมินตนเอง พัฒนาตนเอง รวมทั้งอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การทำกิจกรรมอบรมต่าง ๆ และใช้เครื่องมือสำหรับพัฒนาตนเอง อาศัยความมีส่วนร่วมภายในชุมชน และเชื่อมประสานการทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน องค์กร เครือข่ายชุมชน และชุมชน

บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ควรทำความเข้าใจระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนภายในหมู่บ้านรับทราบ ประเมินตนเอง และจัดทำแผนพัฒนากิจกรรม โดยอาศัยความมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่าย รวมทั้งเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถพัฒนาได้โดยสมาชิกชุมชนในกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม และสามารถพัฒนาบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการที่สูงขึ้นอยู่ในระดับมาตรฐานด้วย และเกษตรกรที่เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนในหมู่บ้าน ควรมีการประเมินตนเองและพัฒนาตนเอง โดยศึกษาหลักเกณฑ์ของการคัดเลือกเกษตรกรดีเด่นของกรมส่งเสริมการเกษตร และหมู่บ้านสามารถทำแบบประเมินพัฒนาศักยภาพการทำงานของเกษตรกรในชุมชนได้อีกด้วย เพื่อพัฒนาการทำงาน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ก้าวหน้าและยั่งยืนให้กับหมู่บ้านในอนาคต

1. การพัฒนากลุ่มองค์กรภายในชุมชนด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนา

ชุมชน (มชช.)

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ทุกกลุ่มภายในชุมชน และกองทุนชุมชนทุกกลุ่มของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ประธานและคณะกรรมการกลุ่ม ๆ ควรทำความเข้าใจระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน ประเภท มาตรฐานกลุ่มองค์กรชุมชน ที่ประกอบด้วย 3 ด้าน มีการเขียนสมุดบันทึกพัฒนาทุกวัน จัดทำแผนการดำเนินงาน และจัดทำสมุดรายงานการประชุมทุกครั้ง ตามกิจกรรมดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านบริหารงาน กองทุนของกลุ่ม จะต้องสมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีการบริหารจัดการเงินที่ชัดเจน และโปร่งใส ตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล มีการควบคุมระบบกองทุนของกลุ่มอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกกลุ่มจะต้องมีส่วนร่วมกำหนดกฎระเบียบที่ครอบคลุม เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน ที่เกิดจากสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ และจะต้องบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งมีการประกาศใช้ ขับเคลื่อนปฏิบัติอย่างถูกต้อง สำหรับการบริหารงานของกลุ่มองค์กรชุมชนจะต้องมีกิจกรรมกลุ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบกลุ่ม และมีศีลธรรม มีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ที่สมาชิกให้ความร่วมมือ และส่งเสริมการจัดทำแผนสวัสดิการเพื่อสมาชิกและชุมชน และมีกิจกรรมที่ขับเคลื่อนตามแผนการดำเนินงานอย่างน้อย 3 กิจกรรมขึ้นไป ด้านที่ 2 ด้านบริหารคน จะต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นคณะกรรมการกลุ่มในตำแหน่งต่าง ๆ ที่จะต้องรู้บทบาทหน้าที่ และพึงปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย คณะกรรมการจะต้องมีการจัดทำแผนปฏิบัติการและขับเคลื่อนได้จริงด้วย และกลุ่มจะต้องส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ร้อยละ 70 ขึ้นไป ของจำนวนสมาชิกที่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบกลุ่ม และมีการประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น คนในชุมชนจะต้องยอมรับการจัดตั้งกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทำกิจกรรมกลุ่มด้วย รวมทั้งมีกระบวนการแลกเปลี่ยน มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงาน วางแผนใหม่ต่อไป ด้านที่ 3 ด้านบริหารผลประโยชน์ ผลประโยชน์ของสมาชิกจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม และระเบียบของกลุ่ม มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง มีกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาสมาชิก เพื่อพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และสมาชิกทุกคนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์กลุ่ม มีกิจกรรมเพื่อพัฒนาทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงที่ปฏิบัติได้ และจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาทักษะกรรมการและสมาชิก มากกว่าปีละ 2 ครั้ง และชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ด้วย มีกิจกรรมสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ เช่น กิจกรรมดูแลผู้ด้อยโอกาสภายในชุมชน มีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน และมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อชุมชน เป็นต้น

นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว กล่าวถึงข้อดีของการที่หมู่บ้านใช้ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชนหรือ มชช. ในการพัฒนา
และประเมินกลุ่มอาชีพว่า

“อย่างที่บอกว่า พช. (พัฒนาชุมชน) เคยมาให้ความรู้เรื่อง
การพัฒนาผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่าย และชุมชน โดยใช้ระบบ มชช. ที่มีเกณฑ์และ
ตัวชี้วัดสำหรับการพัฒนาแต่ละประเภท ผมว่าหมู่บ้านควรนำระบบนี้มาใช้ก็ได้ ควรให้พ่อหลวง
กรรมการหมู่บ้าน แจ้งในที่ประชุมให้ทราบด้วย สำหรับกลุ่มอาชีพ เหมาะสมมากที่จะใช้ในการพัฒนา
เพราะนอกจากจะส่งเสริมการบริหารจัดการ ทำงานของกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ยังสนับสนุนการจัดทำ
ระเบียบของกลุ่ม แผน ฯ และการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันด้วย” (นายมัฆวาน เวียงนาค ปราชญ์
ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567)

2. การประเมินตนเองและพัฒนาตนเองของกลุ่มเกษตรกร และกลุ่ม ปราชญ์ชุมชนที่แปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจากผลผลิตทางการเกษตร

ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมเกษตรกร และ
ปราชญ์ชุมชนอาชีพเกษตรกร ที่เปรียบเสมือนฟันเฟืองหลักชิ้นหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจชุมชน มีการประเมินตนเองโดยออกแบบแบบประเมิน ถอดบทเรียนตนเอง เพื่อให้เกษตรกร
ทุกรายดำเนินการวางแผนการพัฒนาตนเอง จากการค้นหาหลักเกณฑ์ของเกษตรกรดีเด่นของกรม
ส่งเสริมการเกษตร และปรับมาใช้ในหมู่บ้าน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 การมีความคิดริเริ่มและ
สามารถฟันฝ่าอุปสรรคในการสร้างผลงาน ผลผลิตของตนเอง เกษตรกรจะต้องมีการนำเทคโนโลยีที่
เหมาะสมมาพัฒนาให้เหมาะสมกับพื้นที่ สามารถประยุกต์เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิต และการ
จัดการ มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางการเกษตรอย่างเหมาะสมและเต็มประสิทธิภาพ มีการแก้ไข
ปัญหาทั้งด้านพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม มีการถอดบทเรียนของตนเองใน
ทุกด้าน และจะต้องกำหนดแนวคิดในการทำงาน และหลักการทำงาน ด้านที่ 2 เกษตรกรจะต้องมี
ผลงานที่มีความสำเร็จทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน เพื่อความยั่งยืนในอาชีพ
มีการผลิตที่ถูกต้องตามหลักการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) มีผลผลิตต่อไร่ในพื้นที่เกินค่าเฉลี่ย
ของชุมชน

นอกจากนี้ เกษตรกรจะต้องมีการบริหารจัดการผลิตและการตลาดที่ดี
จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด มีการแสวงหาทุนและรายได้จากกองทุนชุมชน มีการใช้
เทคโนโลยีในการปรับปรุงสภาพการผลิต ตลอดจนพิจารณาความยั่งยืนในอาชีพ มีความต่อเนื่องใน
กิจกรรมทางการเกษตร มีการขยายพื้นที่ และเพิ่มมูลค่าผลผลิตและการตลาด ตลอดจนการขยายผล
และสามารถเผยแพร่ให้แก่ส่วนรวมไปปฏิบัติได้ ด้านที่ 3 เกษตรกรสามารถแสดงความเป็นผู้นำและ
ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อาจเป็นผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการทำ

ประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การพัฒนาแหล่งเกษตรชุมชนเป็นสถานที่ดูงาน เกษตรกรและประชาชน ชุมชนสามารถเป็นที่ปรึกษาด้านต่าง ๆ และถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมเยียนชุมชน เป็นต้น และ เกษตรกรจะต้องมีความสามารถสื่อสารกับสมาชิกชุมชน รวดเร็ว ชัดเจน และเข้าใจตรงกัน ตลอดจนมี บุคลิกภาพที่ดี ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติตามหลักคุณธรรม ด้านที่ 4 การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทำแปลงเกษตรจะต้องไม่อยู่ในเขตป่าสงวน หรือเขตหวงห้าม ของทางราชการ เกษตรกรจะต้องมีความรู้ในการปรับปรุงดิน เช่น ลดการใช้ปุ๋ยเคมี หันมาใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด เป็นต้น มีการป้องกันและบำรุงหน้าดิน เช่น การใช้เศษวัสดุคลุมดินเพื่อ รักษาความชุ่มชื้น การใช้หญ้าแฝกเพื่อลดการพังทลายของดิน เป็นต้น มีการใช้วิธีผสมผสานในการ ป้องกันกำจัดศัตรูพืช เช่น ใช้สารชีวภาพ พันธุ์ต้านทาน การเกษตรกรรม วิถีกล เป็นต้น จนถึง การตระหนักใช้สารเคมีถูกต้องตามหลักวิธีการ และครุภัณฑ์ของเกษตรกรจะต้องมีการจัดการที่อยู่อาศัย มีกิจกรรมการปลูกพืช ปลูกผักตามหลักวิชาการ และถูกสุขลักษณะ

นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง กล่าวว่า ตัวชีวิตเกษตรกรดีเด่นด้านต่าง ๆ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอองอาจเคยมาประชาสัมพันธ์ เหมาะสม สำหรับใช้ติดตามและพัฒนาเกษตรกรภายในหมู่บ้านดังนี้

“จากที่เคยอบรมกับเกษตรอำเภอ ๆ บางครั้งเจ้าหน้าที่ เกษตร ๆ ตำบล ก็มาให้ความรู้ประชุมที่บ้านเรา คิดว่าตัวชีวิตของเกษตรกรดีเด่นที่เขาเคยใช้ประกวด ควรมาเป็นแนวทางแก่เกษตรกรบ้านเรามาก ทั้งผู้ปลูกข้าวโพดหวาน ชিং ทำนา ไว้สำหรับพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง และชาวบ้านควรติดตามงานเกษตรร่วมกัน ไม่ว่าจะการพัฒนาผลผลิตทาง การเกษตร การนำผลผลิตทางการเกษตรเข้าสู่มาตรฐาน การวางแผนการตลาด และการเป็นเกษตรกร ผู้เสียสละ มีจิตอาสาภายในหมู่บ้าน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี ผมว่า ดีมากเลย ถ้าอยากให้การเกษตรบ้านเรายังยืน สามารถนำเรื่องพวกนี้มาทำแผนพัฒนาเกษตรกร แผนพัฒนาหมู่บ้านด้วยก็ยิ่งดี” (นายจ้านงค์ ทะจักร์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567)

เช่นเดียวกับ นายนพดล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบล บ้านร้อง กล่าวว่าตัวชีวิตประเมินเกษตรกรดีเด่นสามารถพัฒนาเกษตรกรภายในชุมชนได้ดังนี้

“ผมว่าตัวชีวิตประเมินเกษตรกรดีเด่นนี้ ถ้าแจ้งให้ ชาวบ้านรับรู้ และทำเอกสารไปให้ศึกษา เป็นแนวทางการพัฒนา ผมว่าจะช่วยเติมเต็มสิ่งที่เกษตรกร แต่ละคนบกพร่อง หรือยังไม่ได้ปฏิบัติอะไร ให้วางแผนชีวิตใหม่ ดำเนินกิจกรรมให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาสู่ เกษตรที่ยั่งยืน เป็นสิ่งที่เกษตรกรทุกคนพึงปฏิบัติและต้องติดตามงานร่วมกันด้วย และที่สำคัญ เป็น การสนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ลดการใช้สารเคมีด้วย แลผมยังลดผลกระทบปัญหาสุขภาพที่จะส่งผลต่อ

เกษตรกรในบ้านเราด้วย” (นายพนตล มากมูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2567)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง หมู่บ้านจะต้องมีการสนับสนุนให้เกษตรกรและกลุ่มอาชีพรับกระบวนการทัศน์ประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้ทุกกลุ่มรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายในหมู่บ้าน มีการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนทางการเงินของเกษตรกร

นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนกองทุนชุมชนต่าง ๆ ให้เกิดกิจกรรมเครือข่ายกองทุนชุมชนที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น ตลอดจนสมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องปรับทัศนคติให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีตามกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมทั้งหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน ระดับครัวเรือน และสำหรับกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่สมาชิกชุมชนจะต้องทำร่วมกันมีหลายกิจกรรม หมู่บ้านจะต้องมีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดในรูปแบบส่งเสริมให้สมาชิกขับเคลื่อนกิจกรรมในรูปแบบรวมกันซื้อ-รวมกันขายร่วมกัน ด้วยราคาที่ตกลงกัน และมีการจัดตลาดนัดชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน และหมู่บ้านควรส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งสนับสนุนให้มีสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ จากกองทุนชุมชน รวมทั้งการทำเกษตรจะต้องปลูกฝังเกษตรกร เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ ลดสารเคมี และมีแผนการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในหมู่บ้าน ตลอดจนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ การพัฒนากิจกรรมการเกษตร และเศรษฐกิจชุมชน จะต้องมีการส่งเสริมพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนทางตลาดออนไลน์ มีการจัดตั้งและส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ ภายในชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ ธนาคารขยะ โรงงานน้ำดื่มชุมชน ธนาคารข้าว เป็นต้น มีการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชน ที่เกิดจากการรวบรวมทุกกองทุนภายในหมู่บ้านมาขับเคลื่อน บริหารจัดการร่วมกัน เพื่อลดภาระหนี้สิน ลดรายจ่ายภายในชุมชน และช่วยทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สิ่งที่สำคัญหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดตั้งระบบสหกรณ์ขึ้นภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น ถ้าประชาชนบ้านผาแดงสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้ จะทำให้สมาชิกชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องการสร้างรายได้ให้

ครัวเรือนชุมชน เกิดการช่วยเหลือและสร้างความสามัคคีกัน นอกจากนี้ บ้านผาแดงมีวิสาหกิจชุมชน ภายในหมู่บ้านเกี่ยวกับการเกษตร เพื่อให้สมาชิกชุมชนขับเคลื่อนร่วมกัน เสมือนเป็นเจ้าของกิจการ ร่วมกัน และกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน ถ้ามีการขับเคลื่อนต่อยอดกิจกรรม ขยายผล มีการรับสมัคร สมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จะทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนกู้ยืมเงินไปประกอบ อาชีพ สมาชิกชุมชนจะได้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนกองทุนชุมชน ร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกัน มีเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีงบประมาณในการบริหารจัดการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

นอกจากนี้ กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดงจำเป็นต้องมีการติดตาม และประเมินผลร่วมกัน โดยการพัฒนากลุ่มองค์กรภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพและกองทุน ชุมชนด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ที่มีเกณฑ์และตัวชี้วัดอย่างชัดเจน ถ้าบกร่อง ตัวชี้วัดไหน ก็ให้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนากองทุนชุมชนตรงประเด็นดังกล่าว และหมู่บ้านจะต้อง ส่งเสริมการประเมินตนเองและการพัฒนาตนเองของกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มปราชญ์ชุมชนที่แปรรูป ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากผลผลิตทางการเกษตรให้ทราบข้อบกพร่อง และพัฒนาตนเอง เพื่อส่งเสริม เศรษฐกิจชุมชนด้วยตนเอง และสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนของหมู่บ้านได้ในอนาคต

บทที่ 5

สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษางานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาล กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง เป็นงานวิจัยที่มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ของการศึกษางานวิจัยดังกล่าวในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
3. เพื่อศึกษาเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

กลุ่มประชากร

1. กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน
2. กลุ่มปราชญ์ชุมชน
3. กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง 1 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง 1 คน และประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง 1 คน เป็นต้น
2. กลุ่มปราชญ์ชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม 1 คน ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว 1 คน ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน 1 คน ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา 1 คน และปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด 1 คน เป็นต้น

3. กลุ่มบุคคลทั่วไปในชุมชน ได้แก่ รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กช.คจ.) บ้านผาแดง ผู้แทนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน เป็นต้น

1. สรุปการศึกษา

จากการที่ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้ให้รายละเอียดข้อมูลกิจกรรมที่มีความเห็นลักษณะและรูปแบบเดียวกัน โดยผู้ศึกษาสามารถจำแนกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกขั้นตอน เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลที่เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย กิจกรรมการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น ของพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมตัดสินใจ สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมเสนอโครงการต่าง ๆ สำหรับพัฒนาหมู่บ้าน และจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งมีการออกระเบียบหรือกติกาของหมู่บ้าน เพื่อความมีระเบียบวินัยภายในชุมชนเบื้องต้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องมีความรู้พื้นฐานในการใช้เทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน และบริหารจัดการแสวงหางบประมาณโครงการต่าง ๆ จากกองทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชน เพื่อพัฒนาส่งเสริมกิจกรรมที่หมู่บ้านและประชาชนสามารถบริหารจัดการดำเนินการด้วยตนเอง เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเบื้องต้นของชุมชน การทำกิจกรรมจิตอาสาสาธารณประโยชน์ของชุมชน การจัดระเบียบคุ่มบ้าน การทำฝายชะลอน้ำ การซ่อมแซมประปาภูเขา การสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน การมีอำนาจของประชาชนในการร้องทุกข์ภายในหมู่บ้าน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น กิจกรรมที่ประชาชนภายในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน โดยไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกนี้ จะทำให้ประชาชนภายในหมู่บ้านมีความสามัคคีและ

ความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจนมีความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยจากอบายมุข และไม่มีเหตุการณ์ที่ไม่สงบภายในชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนลดลง ประชาชนมีสุขภาพที่ดีกันถ้วนหน้า และเกิดการป้องกันโรคระบาดต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น โรคโควิด-19 โรคไข้เลือดออก เป็นต้น สมาชิกชุมชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการชุมชนและสร้างควมมีระเบียบวินัยภายในหมู่บ้าน กิจกรรมทั้งหมดนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านได้ขับเคลื่อนและประเมินผลกิจกรรมจากการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน และการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ รวมทั้งติดตามการขับเคลื่อนโครงการจากแผนชุมชน มีการใช้ข้อมูลชุมชนที่ทบทวนทุกปีในการจัดทำแผนชุมชน และมีการประเมินและทบทวนแผนชุมชนทุกปีอย่างต่อเนื่อง

บ้านผาแดงจะพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน จึงได้มีกิจกรรมส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนที่มีการวางแผนกิจกรรมเครือข่ายชุมชนเบื้องต้น และส่งเสริมเครือข่ายกลุ่มคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านขับเคลื่อนกิจกรรมด้วย ซึ่งเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านได้มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและองค์ความรู้จากสถานที่อื่น เพื่อนำมาพัฒนาหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการแสวงหางบประมาณเครือข่ายชุมชน และมีการประสานงานทำร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนกับหมู่บ้านข้างเคียงด้วย กิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่มีการวางแผนและขับเคลื่อนภายในหมู่บ้าน ได้แก่ การสร้างเครือข่ายชุมชนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) การสร้างเครือข่ายชุมชนของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) การประสานงานเครือข่ายกองทุนชุมชนภายในหมู่บ้าน การสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และการหาโอกาสไปศึกษาดูงานของเครือข่ายชุมชน เป็นต้น กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนนี้ จะมีประโยชน์ต่อสมาชิกเครือข่ายชุมชนและชุมชนในการเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ภายในชุมชน เกิดการสร้างควมสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในหมู่บ้าน และกิจกรรมเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านจะยั่งยืน และคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนทุกเครือข่าย ร่วมกับสมาชิกเครือข่ายชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลร่วมกันในเรื่องการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน การบริหารจัดการสมาชิก และการบริหารจัดการผลประโยชน์ เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกและทำให้กิจกรรมของเครือข่ายชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

นอกจากนี้ วัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชนบ้านผาแดงให้เกิดประโยชน์สูงสุดเช่นกัน ประชาชนภายในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน และจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากวัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้าน กิจกรรมการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนที่ดำเนินการของบ้านผาแดง มีการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนทุกฝ่ายในการพัฒนาหมู่บ้าน มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้จากสินค้าและบริการให้แก่หมู่บ้านได้ตลอดจนการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยใช้หลัก “บวร” ร่วมกับประชาชน ครอบครัว บ้าน

วัด และโรงเรียน รวมทั้งมีการส่งเสริมวัฒนธรรมปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้าน เพื่อแบ่งปันและลดรายจ่ายในชุมชน ในแต่ละเดือนจะมีเทศกาลต่าง ๆ สมาชิกชุมชนจะร่วมกันสืบสานประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมเก่าแก่ภายในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ร่วมกับสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา ตลอดจนมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม และเข้าร่วมกิจกรรมขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนกับสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง

สำหรับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ยังเน้นทำการเกษตรเพื่อยังชีพภายในครัวเรือน หมู่บ้านมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปขิงแบบครบวงจร เป็นต้น และคณะกรรมการกองทุนชุมชน เช่น กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น และมีการวางแผนการดำเนินงานกองทุนชุมชนตามแนวทางกองทุน ฯ และประชาชนภายในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ขับเคลื่อนกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน นอกจากการเกษตรที่เป็นหลัก สมาชิกชุมชนสามารถมีสิทธิเลือกอาชีพภายในหมู่บ้านได้ตามความต้องการและความถนัด รวมทั้งหมู่บ้านมีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้อนรับนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมธรรมชาติและอาชีพทางการเกษตร และหมู่บ้านมีการส่งเสริมวิถีดุติบชุมชนแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน สมาชิกชุมชนสามารถเข้าถึงกองทุนชุมชน เพื่อประกอบกิจกรรมเกษตรกรรมภายในหมู่บ้าน จนสามารถพัฒนาให้มีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างง่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะการแปรรูปขิง และผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลผลิตทางการเกษตรมีตลาดรองรับที่สร้างรายได้ให้ชุมชน จนพัฒนาไปสู่การใช้ตลาดออนไลน์ เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนภายในหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานในการขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เช่น มีการขยายผลการปลูกพืชผักสวนครัวที่ลดรายจ่ายภายในครัวเรือน เป็นต้น การขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านที่เน้นเกษตรกรรม ทำให้ประชาชนมีรายได้ มีอาหารยังชีพในครัวเรือน และเกิดคลังอาหารภายในชุมชน เพื่อใช้สำหรับบริโภคตลอดทั้งปี และการมีอาชีพที่หลากหลาย มีวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการเกษตร ทำให้ประชาชนไม่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน รวมทั้งทัศนียภาพ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงามของหมู่บ้าน และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ ทำให้เริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมเยียนทุกปี รวมทั้งมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เชี่ยวชาญในการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังนั้น หมู่บ้านจะมีกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน จะต้องมีการติดตามและประเมินผลด้วยการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะต้องพยายามขยายผลกิจกรรมไปให้ได้ทั่วทุกครัวเรือนของหมู่บ้าน กองทุนชุมชนทุกกองทุนจะต้องมีการประเมินตรวจสอบคุณภาพ เพื่อวางแผนพัฒนากิจกรรมภายในกองทุนให้เป็นไปตามแนวทาง ยึดหลักธรรมาภิบาล และเพื่อให้กองทุนชุมชนเจริญเติบโตและเข้มแข็งมากขึ้น

1.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ ทำกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และติดตามประเมินผลในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธรรมาภิบาลที่ขับเคลื่อนกิจกรรม การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง กิจกรรมเริ่มต้นคือการรวมตัวของสมาชิกชุมชนเพื่อการตัดสินใจกำหนดโครงการลงในแผนชุมชน หมู่บ้านมีปัญหาขาดวิทยากรกระบวนการที่มีความสามารถในการดำเนินการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนไม่กล้าแสดงออกและมีปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการเสนอปัญหาและโครงการต่าง ๆ ลงในแผนชุมชน รวมทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญในการเข้าร่วมประชาคมภายในหมู่บ้านด้วย และงบประมาณชุมชนไม่เพียงพอสำหรับแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานโครงการภายในหมู่บ้าน ตลอดจนช่องทางการประสานงานในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายในหมู่บ้านไม่ทั่วถึงและล่าช้า รวมทั้งไม่มีช่อง Line ของกลุ่มหมู่บ้านในการพูดคุยกัน และมีปัญหาวัฒนธรรมอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์เข้าซึ่มซบในระบบคิดของสมาชิกชุมชนภายในหมู่บ้านด้วย การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนก็มีปัญหาประชาชนบางส่วนมีความเห็นแก่ตัว ต้องการค่าตอบแทนในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน ถึงจะให้ความร่วมมือ และมีปัญหาความขัดแย้ง แบ่งพรรค แบ่งพวกในหมู่บ้าน ทำให้ประชาชนขาดความสามัคคี ไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนได้ รวมทั้งการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนขาดความต่อเนื่องและหยุดชะงักในช่วงสถานการณ์โรคโควิด-19 ด้วย และมีปัญหาความรู้ความสามารถ ฐานะของสมาชิกชุมชนไม่เท่ากัน ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของประชาชนภายในหมู่บ้าน จะเห็นว่าปัญหาการขาดความสามัคคีในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนส่งผลเสียต่อผลประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดการมีส่วนร่วม ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชาคมแผนชุมชน จนเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนจนถึงทุกวันนี้ ผู้นำชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนแผนชุมชน ทำให้ชุมชนเสียผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน สำหรับการติดตามและประเมินผลของกิจกรรมในแผนชุมชน มีปัญหาไม่มีการกำหนดมาตรฐานแผนชุมชนที่ชัดเจน และประชาชนไม่ได้รับทราบโครงการ และกิจกรรมที่ทั่วถึงกัน รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลกิจกรรมของแผนชุมชนร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกชุมชน ส่งผลให้กิจกรรมในแผนชุมชนหยุดการขับเคลื่อนและขาดความยั่งยืน

ปัญหาการสร้างเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้านเช่นเดียวกัน เครือข่ายชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน เป็นต้น เกิดปัญหาการขาดความสามัคคี และจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างเครือข่ายชุมชน รวมทั้งหมู่บ้านห่างไกลในการดำเนินกิจกรรม เครือข่ายชุมชน ทั้งในระดับตำบล และอำเภอ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายชุมชน จนส่งผลทำให้ขาดการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน เมื่อมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายชุมชนก็ไม่สามารถรวมตัวกันทำงานร่วมกันภายในหมู่บ้านได้ และกิจกรรมเครือข่ายชุมชนดำเนินการไม่ต่อเนื่อง สมาชิกชุมชนมารวมตัวกันไม่กี่ครั้ง ก็ไม่มาอีกเลย รวมทั้งการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชุมชนด้วย สาเหตุของปัญหาหลักคือ คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนทั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมา ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรม เครือข่ายชุมชนขาดแผนการพัฒนาและไม่เกิดการต่อยอดกิจกรรมภายในเครือข่ายชุมชนขึ้นมา เมื่อเกิดปัญหาอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชุมชนและสมาชิกเครือข่ายชุมชน เนื่องจากสถาบันชุมชนรวมตัวกันไม่เข้มแข็ง รวมทั้งค่านิยมในแง่ลบของสมาชิกบางส่วนที่เห็นแก่ตัว ขาดความรับผิดชอบร่วมกันในการทำงานภายในหมู่บ้าน ทำให้ส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชน เกิดปัญหาสมาชิกกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ไม่ให้ความร่วมมือขับเคลื่อนกิจกรรม เมื่อหมู่บ้านได้รับงบประมาณจากภาครัฐ ก็ไม่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านได้ สาเหตุสำคัญของปัญหาประการหนึ่ง นอกจากการขาดการจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชนก็คือ ไม่มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงของเครือข่ายชุมชนด้วย และหมู่บ้านไม่มีการดำเนินการติดตามและประเมินผลกิจกรรมเครือข่ายชุมชน เพราะขาดการวางแผนพัฒนาเครือข่ายชุมชน และขาดเครื่องมือในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายชุมชนด้วย เช่น แผนการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ประเภทเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

สำหรับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านก็ประสบปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมเช่นกัน กลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชน ไม่รู้จักประวัติและชุมชนของตนเอง ตลอดจนมีค่านิยมตามกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านไม่พร้อมขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งหมู่บ้านกำหนดโครงการสำหรับพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนได้ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ปัญหาสำคัญคือ ประชาชนไม่สามารถคิดนอกกรอบในการนำวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหมู่บ้านได้ การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก จะเห็นว่าสมาชิกชุมชนไม่สามารถปรับระบบคิดและกระบวนทัศน์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้เกิดปัญหาประเพณีแบบล้าเนาดั้งเดิมสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน รวมทั้งปราชญ์ชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ชุมชนเฉพาะด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเหลืออยู่ไม่กี่คน และเกิดปัญหาการถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชุมชนสู่คนรุ่นหลัง ทำให้การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่ยั่งยืนและไม่เป็นรูปธรรม รวมทั้งคนรุ่นหลังส่วนใหญ่ไปศึกษาและทำงานนอกพื้นที่ เพื่อหาความก้าวหน้าในการสร้างรายได้มากกว่า ตลอดจนกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยมที่เข้ามาภายในชุมชน ส่งผลทำให้เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม และมีบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีในหมู่บ้าน แม้หมู่บ้านจะมีทั้งสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น วัด โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็ยังมีปัญหาการขับเคลื่อนตามหลักบรรทัดฐานไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เพราะหมู่บ้านยังขาดการมุ่งเน้นพัฒนาจัดทำแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนคุณธรรมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปไม่ต่อเนื่องและไม่ยั่งยืน ส่งผลทำให้ผลเสียอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดการบริหารจัดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน ที่ส่งผลทำให้ปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชนมีสมาชิกชุมชนที่ร่วมขับเคลื่อนไม่กี่ราย เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด กลุ่มแปรรูปขิง เป็นต้น และการไม่มีกิจกรรมเชิงรุกเกียรติก่อปราชญ์ชุมชนและบุคคลที่สร้างประโยชน์แก่หมู่บ้าน ทำให้สมาชิกชุมชนไม่เห็นแบบอย่างและองค์ความรู้ของบุคคลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาตนเองด้วย สำหรับการติดตามและประเมินผลของกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน ปัญหาที่พบคือ การขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีชุมชน การส่งเสริมชุมชนคุณธรรมยังไม่มี การจัดทำเอกสารประเมินที่เป็นรูปธรรม และขาดการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมดังกล่าวด้วย

จากปัญหาของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน หมู่บ้านก็มีปัญหาของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามด้วยเช่นกันในลักษณะรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ หมู่บ้านไม่มีการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนขาดการวางแผนทางการตลาด รวมทั้งกองทุนชุมชนขาดการต่อยอดกิจกรรม เพื่อทำให้กองทุนเติบโต และหมู่บ้านขาดการจัดทำข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นระบบ รวมทั้งสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตลอดจนกระแสทุนนิยมที่ส่งผลทำให้ประชาชนไปทำงานนอกหมู่บ้าน เกิดปัญหาการทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนร่วมกันในหมู่บ้าน นั่นคือ ประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้ และพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอและขาดอาชีพเสริม เกิดจากหมู่บ้านขาดการบริหารจัดการกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน และขาดการส่งเสริมเทคโนโลยีอย่างง่ายทางการเกษตรที่ยังไม่มีเท่าที่ควร ตลอดจนเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนที่รับสารเคมีแบบไม่รู้ตัวในระยะยาว และประชาชนส่วนใหญ่ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จึงส่งผลให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนขยายตัวไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน

สำหรับเรื่องการส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่ให้ความสำคัญ ทำให้ขาดการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวไป รวมทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการลักลอบเผาป่า ส่งผลต่อมลภาวะหมอกควันในช่วงฤดูร้อน และขาดการบำรุงทรัพยากรดิน ทำให้สารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม และปัญหาสำคัญที่แก้ไขไม่ได้ถึงทุกวันนี้คือ ประชาชนส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์และที่ดินทำกิน เนื่องจากพื้นที่ทางการเกษตรของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวน ปัญหาทั้งหมดของเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านส่งผลทำให้เกษตรกรเสียผลประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะการเสียเปรียบขาดทุนทางการเงินกับพ่อค้าคนกลาง และการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปชิง เป็นต้น มีผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมไม่กี่ราย ส่งผลทำให้รายได้ของกลุ่มกระจายไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน รวมทั้งปัจจัยภายนอกเรื่องโรคระบาดของพืช สภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติก็ส่งผลต่อความไม่แน่นอนของผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านเช่นกัน และกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ พัฒนากลุ่มอาชีพของปราชญ์ชุมชน เมื่อรวมกลุ่มอาชีพกันไม่ได้ ก็จะไม่ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพภายในชุมชน จนถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน พบว่าไม่มีการติดตามและขยายผลกิจกรรมดังกล่าวเลย กลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนต่าง ๆ ขาดการจัดทำเอกสารติดตามและประเมินผล รวมทั้งกลุ่มอาชีพและเกษตรกรขาดการปรึกษาจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านไม่ขยายตัวและไม่พัฒนาเท่าที่ควร

1.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ประกอบด้วย กระบวนการตัดสินใจ การทำกิจกรรม การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผล สำหรับการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังแต่กิจกรรมการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน จะต้องมีการเพิ่มทักษะของคณะกรรมการหมู่บ้านในการเป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยอาศัยวิทยากรสาธิตที่มีประสบการณ์จากหน่วยงานที่เคยทำงานร่วมกัน รวมทั้งการจัดทำแผนชุมชนจะต้องมีมาตรฐานและมีหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องมีการพัฒนา

ช่องทางสื่อสารออนไลน์ให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วกัน สมาชิกชุมชนทุกคน รวมทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่ จะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน สถาบันครอบครัว และโรงเรียน จะต้องปลูกฝังอย่างเข้มงวด และให้เห็นคุณค่าของกิจกรรม ส่วนเรื่องระเบียบ และกฎ กติกาของชุมชน สมาชิกชุมชนต้องร่วมกันกำหนดและจัดตั้งอย่างเป็นรูปธรรม และนำไปปฏิบัติได้จริง รวมทั้งกิจกรรมของหมู่บ้าน จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสร้างความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้ได้ภายในหมู่บ้าน จึงจำเป็นที่ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องสนับสนุนให้สมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้าน รวมทั้งกระตุ้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยชุมชนให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม และเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหมู่บ้าน และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของทุนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพของหมู่บ้าน ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มีความเท่าเทียมกันในการทำกิจกรรมของหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนจะต้องร่วมกันสอดส่องดูแล ป้องกันการทุจริตที่เกิดขึ้น และใช้สิทธิของตนเองในการร้องเรียนความเดือดร้อนภายในหมู่บ้านได้

นอกจากนี้ สมาชิกชุมชนจะต้องร่วมกันปรับกระบวนทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ ชุมชนรูปแบบใหม่ ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และอาศัยศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน สำหรับปัญหาเสพติด ทุกคนในชุมชนต้องร่วมกันดูแลผู้ป่วยยาเสพติดให้กลับมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในชุมชน ผู้ศึกษาพบว่า การรวมตัวของสมาชิกชุมชนจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ชุมชนเกิดการขับเคลื่อนแผนชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง ตลอดจนการที่หมู่บ้านเพิ่มมาตรการ บทลงโทษที่ได้เด็ดขาดของกฎ กติกาภายในหมู่บ้าน จะทำให้ทุกคนในหมู่บ้านเห็นเป็นแบบอย่างไม่ควรปฏิบัติตาม รวมทั้งการทบทวนแผนชุมชนเป็นประจำทุกปี จะทำให้ได้เครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนที่เข้ากับสถานการณ์และเป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับนโยบายของชาติในปีนี้ หมู่บ้านจึงได้มีการจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาเสพติด เพื่อให้ชุมชนมีกองทุนชุมชนกองทุนใหม่ ที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของหมู่บ้าน

สำหรับการติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน จะต้องมีการประเมินแผนชุมชน และประเมินโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ภายในแผนชุมชนตามห้วงระยะเวลา สำหรับกิจกรรมการสร้างเครือข่ายชุมชนของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจของสมาชิกเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการจัดทำแผนเครือข่ายชุมชนและแผนบริหารความเสี่ยง เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมกลยุทธ์กลุ่มของทุกกลุ่มในชุมชนให้รวมตัวเป็นเครือข่ายชุมชนกัน รวมทั้งมีการจัดตั้งระเบียบของเครือข่ายชุมชน และกำหนดแนวทางให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนรับทราบโดยทั่วกัน

นอกจากนี้ กิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมกัน จะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนให้เป็นปัจจุบัน มีการจัดเวทีเสวนา ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็นของเครือข่ายชุมชน และจัดทำกิจกรรมขยายผลเครือข่ายชุมชนร่วมกับชุมชนภายนอก ตลอดจนการหาโอกาสไปศึกษา อบรม ดูงาน นำความรู้และภูมิปัญญาที่แลกเปลี่ยนจากเครือข่ายชุมชนอื่นมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน

สิ่งที่สำคัญของเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการบริหารจัดการ แสวงหางบประมาณ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายชุมชน สำหรับกิจกรรมที่เครือข่ายชุมชนจะต้องร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และจะต้องมีการชี้แจงจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายชุมชนอย่างชัดเจน รวมทั้งการบริหารจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชน จะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกเครือข่ายชุมชน จึงทำให้ชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนสุดท้ายคือ การติดตามและการประเมินผลของการสร้างเครือข่ายชุมชน จะต้องมีการใช้ช่องทางสื่อสารทางออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันภายในเครือข่ายชุมชน และเครือข่ายชุมชนจะต้องใช้ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ตรวจสอบการประเมินผลและพัฒนาเครือข่ายชุมชนด้วย

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดง จะต้องเริ่มจากการปรับระบบคิดและกระบวนการทัศน์ในการสร้างความเข้มแข็งแก่วัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่การเสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งในการปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรมที่มีคุณค่าในชุมชน และส่งเสริมศักยภาพประชาชนชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อให้ขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านจะต้องมีการจัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และส่งเสริมหมู่บ้านคุณธรรม รวมทั้งส่งเสริมการปรับกระบวนการทัศน์ความคิดกลุ่มเยาวชนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ให้เกิดความตระหนักและหวงแหนวัฒนธรรมชุมชน และสามารถส่งเสริมให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านผาแดงควรจัดทำแผนการดำเนินงานกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนร่วมกัน เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้ มีการจัดตั้งศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชน รวมทั้งมีการแสวงหางบประมาณ เพื่อจัดทำศูนย์สงเคราะห์ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในชุมชน และมีแผนการฟื้นฟูประเพณีเก่าแก่ที่สูญหายให้กลับมาอีกครั้ง เช่น ประเพณีตานต้อต ประเพณีหล่อเทียนพรรษา เป็นต้น ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ มาช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และหมู่บ้านจะต้องมีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เข้มแข็งตามแนวทาง “บวร” ด้วย และจะต้องมีกิจกรรมการประชุมถอดบทเรียนความสำเร็จ และการวิจัยต่อยอดการสร้างสรรค์

วัฒนธรรมชุมชนภายในหมู่บ้านด้วย ถ้าชุมชนบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนดังกล่าว จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่บ้านคือ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและสมาชิกชุมชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน และเกิดการทำงานที่เป็นเครือข่ายของ “บวร” และทุกสถาบันภายในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและความสามัคคีร่วมกัน นอกจากนี้ หมู่บ้านจะเกิดการสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนด้วย และกระบวนการสุดท้ายของการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในการเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาการสร้างสรรควัฒนธรรมชุมชนของบ้านผาแดงคือ หมู่บ้านจะต้องมีการประเมิน ออกแบบแบบประเมินชุมชนคุณธรรมและวางแผนกิจกรรมพัฒนาชุมชนคุณธรรม รวมทั้งมีการประชุมถอดบทเรียน เพื่อวางแผนการพัฒนาสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านต่อไป

สำหรับกิจกรรมการแก้ไขปัญหาในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เริ่มต้นจากกระบวนการตัดสินใจ หมู่บ้านจะต้องมีการสนับสนุนให้เกษตรกรและกลุ่มอาชีพปรับกระบวนการทัศน์ประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้ทุกกลุ่มรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายในหมู่บ้าน มีการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนทางการเงินของเกษตรกร และหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดทำแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนกองทุนชุมชนต่าง ๆ ให้เกิดกิจกรรมเครือข่ายกองทุนชุมชน ที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องปรับทัศนคติในการส่งเสริมเกษตรกรรมพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีตามกระแสทุนนิยม และหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน สำหรับกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดงที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักต้องการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนภายในหมู่บ้าน และดำเนินการทำร่วมกัน ก็มีกิจกรรมการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ในรูปแบบส่งเสริมให้สมาชิกขับเคลื่อนกิจกรรมในรูปแบบ รวมกันซื้อ-รวมกันขายร่วมกัน ด้วยราคาที่ตกลงกัน และมีการส่งเสริมจัดตลาดนัดชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน และหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งสนับสนุนให้มีสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ จากกองทุนชุมชน นอกจากนี้ การทำการเกษตรจะต้องปลูกฝังเกษตรกร เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ ลดสารเคมี และมีแผนการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์แพทย์แผนไทยชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ส่วนหนึ่งด้วย นอกจากนี้ การพัฒนากิจกรรมการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีการส่งเสริมพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนทางตลาดออนไลน์ มีการจัดตั้งและส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ ภายในชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ โรงงานน้ำดื่ม

ชุมชน ธนาคารขยะ ธนาคารข้าว เป็นต้น ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชนที่รวบรวมทุกกองทุนภายในหมู่บ้านมาบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อลดหนี้สินภายในชุมชน และทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และส่งเสริมการจัดตั้งระบบสหกรณ์ขึ้นในชุมชน เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน ด้วยการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น

ถ้าประชาชนบ้านผาแดงสามารถร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าว ด้วยการให้หลักการพึ่งพาตนเอง จะทำให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องการสร้างรายได้ให้ครัวเรือนและชุมชน ทำให้เกิดการช่วยเหลือ สร้างความสามัคคีกัน และบ้านผาแดงก็มีวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้านเกี่ยวกับการเกษตร เพื่อให้สมาชิกชุมชนร่วมกันเป็นสมาชิกขับเคลื่อนกิจกรรม ร่วมกันเป็นเจ้าของด้วย และกองทุนชุมชน ถ้ามีการขับเคลื่อนกิจกรรม ต่อยอด ขยายผล มีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จะทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกองทุนชุมชน ร่วมกันแก้ไขปัญหาพร้อมกันด้วย และกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านผาแดงจะต้องมีการติดตามและการประเมินผล ด้วยการพัฒนากลุ่มองค์กรภายในชุมชน ทั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชนด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) และหมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการประเมินตนเองและการพัฒนาตนเองของกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มปราชญ์ชุมชนที่แปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจากผลผลิตทางการเกษตรให้รู้ข้อบกพร่อง และพัฒนาตนเอง เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยตนเอง และสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนภายในหมู่บ้านได้ในอนาคต

2. อภิปรายผล

จากสรุปผลการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษาได้จำแนกการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธำนิปไตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากสรุปผลการศึกษาอภิปรายได้ว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนธำนิปไตยของพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเริ่มจากขั้นตอนการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเสนอโครงการ สำหรับการจัดทำแผนชุมชน มีการออกระเบียบของหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องมีความรู้พื้นฐานในการใช้เทคนิคสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้

ชุมชนมีการจัดทำกิจกรรมตามแผนชุมชนที่บริหารจัดการด้วยตนเอง เช่น การทำกิจกรรมจิตอาสา สาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบหมู่บ้าน กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว เป็นต้น รวมทั้งหมู่บ้านมีการส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายชุมชนที่มีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และภูมิปัญญาจากสถานที่อื่น และหมู่บ้านข้างเคียง เพื่อนำมาใช้พัฒนาหมู่บ้าน และประชาชนภายในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและจัดทำโครงการพัฒนาวัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้าน มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม และขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยใช้หลัก “บวร” ร่วมกับประชาชน ครอบครัว บ้าน วัด และโรงเรียน โดยหมู่บ้านมีการติดตามและ ทบทวนโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ แนวคิดของสุวรรณา จันทร์ประเสริฐ และคณะผู้เขียน (2559, น.8) ได้อธิบายเกี่ยวกับการส่งเสริม ชุมชนเข้มแข็งคือ การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนที่มาจากแรงผลักดันและความต้องการของ สมาชิกชุมชน และมีบุคคลภายนอก หน่วยงานเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น และ สมาชิกชุมชนจะต้องเข้าใจลักษณะของบริบทชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และทุนทางสังคม ของหมู่บ้าน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข่าวสารและข้อมูลของชุมชน และสมาชิกชุมชนแสดงการเป็นเจ้าของร่วมกัน และกระบวนการที่สำคัญของการส่งเสริมชุมชน เข้มแข็งจะต้องมีการพัฒนาคน กลุ่มองค์กรภายในชุมชน เพื่อให้สามารถกำหนดปัญหา วิเคราะห์ ศักยภาพชุมชน และความต้องการของชุมชนที่มีอยู่ รวมทั้งเป้าหมายในการพัฒนาการวางแผน การ ดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผล และการดำรงไว้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของวาสนา อาจสาสิทธิ์ (2561, น.55) ที่กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรม ชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนภายในชุมชนสามารถบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถี ชุมชน มีการใช้หลักการพึ่งตนเองไปสู่คนรุ่นหลัง รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมของตนที่ให้ คุณค่าแก่คุณภาพชีวิตที่ก่อให้เกิดความสุข ความดี เกิดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคน คนกับสิ่งปลูก สร้างและธรรมชาติ คนกับคนด้วยกัน ในการพัฒนาตนเองให้ดำรงอยู่ได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2562, น. 7-8) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับหลักการส่งเสริมและพัฒนา ชุมชนคุณธรรมตามหลักพลังบวร เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ที่ สามารถยกตัวอย่างกิจกรรมได้ดังนี้คือ หมู่บ้านมีการจัดกระบวนการคุ้มบ้านและแบบเครือข่าย ผู้นำ ชุมชนได้สร้างความคุ้นเคย เข้าถึงประชาชนเพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ รวมทั้งหมู่บ้านมีการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อมาเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนประชาธิปไตย ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ในกระบวนการรวมตัวกันของสมาชิก ชุมชนในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลกิจกรรมดังกล่าว จะมีการติดตามขับเคลื่อนโครงการจาก

แผนชุมชน รวมทั้งมีการใช้ข้อมูลชุมชนที่ทบทวนในการจัดทำแผนชุมชนทุกปี และมีการดำเนินการประเมินและทบทวนแผนชุมชนทุกปีอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของพงศ์เทพ สุธีรัฐภูมิ (2566, น. 8-23) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การติดตามโครงการจากการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งด้วยแผนชุมชน เป็นกระบวนการที่ทำให้การดำเนินงานโครงการบรรลุไปสู่เป้าหมาย และการบริหารจัดการโครงการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทุกโครงการจะมีการรวบรวมนำข้อสรุป ข้อเสนอแนะจากโครงการ เพื่อนำไปใช้ทบทวน ปรับปรุง พัฒนากระบวนการดำเนินงานของชุมชนต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ หมู่บ้านมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพและกองทุนชุมชน สมาชิกชุมชนสามารถเข้าถึงกองทุนชุมชน เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนกิจกรรมเกษตรกรรมภายในหมู่บ้าน จนสามารถพัฒนาการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างง่าย เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เช่น การแปรรูปขิง และผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น และผลิตภัณฑ์ชุมชนมีตลาดรองรับ จนพัฒนาไปสู่การใช้ตลาดออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2547, น. 20-21) ที่ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจฐานรากที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และในยุคปัจจุบันนี้ ชุมชนจะต้องสามารถนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ ชุมชนได้มีผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ชุมชนที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยตนเอง โดยปราศจากการนำเข้าผลิตภัณฑ์สู่ชุมชน รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และระบบการศึกษา แต่กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน ไม่สอดคล้องกับบทความวิจัยในวารสารมหาจุฬานครทรรศน์ เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตยของนฤมล อนุสนธิ์พัฒน์และอิทธิเทพ หลินวรรตน์ (2564, น. 210-214) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่อง การพึ่งตนเองในชุมชนทางด้านเทคโนโลยี ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะจัดหางบประมาณ เพื่อช่วยเหลือเรื่องเทคโนโลยีการผลิต เช่น จัดหาแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรและชุมชน เพื่อจัดหาเทคโนโลยี เพื่อมาพัฒนาสินค้าเศรษฐกิจชุมชนให้เพียงพอต่อความต้องการ เป็นต้น

นอกจากนี้ จากสรุปการศึกษางานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนาธิปไตย กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภोगาว จังหวัดลำปาง ตามที่อภิปรายดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2566, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนาธิปไตยที่รับผิดชอบเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนาธิปไตยที่รับผิดชอบ รวมทั้งกระบวนการพึ่งตนเอง สำหรับการพัฒนาชุมชนเมืองแบบมีส่วนร่วมในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และเพื่อหารูปแบบการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการ

พึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และสรุปผลการวิจัยว่า ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนต้นแบบที่มีระดับการพึ่งตนเองแตกต่างกัน ทั้งชุมชนซอยวัดม่วงแค้มสยิตฮารุณ และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 แต่สอดคล้องตรงที่ชุมชนทั้งสองนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ของชุมชน ผู้นำชุมชน ปัจจัยภูมิปัญญา ทรัพยากรชุมชน และองค์ความรู้ของชุมชน เป็นองค์ประกอบหลักที่หนุนเสริมต่อยอดให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมหรือ กลุ่มอาชีพได้ และกระบวนการพึ่งพาตนเองของการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในเขตบางรัก พบว่า มีกระบวนการสร้างคณะกรรมการชุมชนที่เป็นพลวัตในการขับเคลื่อนกิจกรรมหลัก มีการใช้กระบวนการสื่อสารที่จำเป็นและมีประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม รวมทั้งมีกระบวนการสร้าง การมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบแก่สมาชิกชุมชน ตลอดจนมีกระบวนการประสานกับ ภายนอก

2.2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากสรุปผลการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษาได้อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ การมีปัญหาคือความขัดแย้งของสมาชิกชุมชนในการเสนอปัญหาและโครงการต่าง ๆ ในแผนชุมชน รวมทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนเวทีประชาคมภายในหมู่บ้าน และงบประมาณชุมชนไม่เพียงพอสำหรับแก้ไขปัญหาในการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน รวมทั้งช่องทางการประสานงานในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายในหมู่บ้านไม่ทั่วถึงและล่าช้า รวมทั้งหมู่บ้านไม่มีช่องทางกลุ่ม Line ของหมู่บ้านพูดคุยกัน

นอกจากนี้ บ้านผาแดงยังมีปัญหาวัฒนธรรมอำนาจนิยม และระบบอุปถัมภ์เข้ามาแทรกในระบบคิดของสมาชิกชุมชนที่อยู่ภายในหมู่บ้าน ตลอดจนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ประชาชนส่วนหนึ่งจะมีความเห็นแก่ตัว ต้องการมีค่าตอบแทนในการดำเนินกิจกรรม ถึงจะให้ความร่วมมือ และหมู่บ้านมีปัญหาคือความขัดแย้ง แบ่งพรรค แบ่งพวกในหมู่บ้าน ส่งผลทำให้ประชาชนขาดความสามัคคี ไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนได้ หมู่บ้านมีปัญหาการจำกัดการมีส่วนร่วมของผู้นำ ๆ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชาคมแผนชุมชน จนเกิดปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชน ทำให้ชุมชนเสียประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2564, น. 5) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการด้วยตัวชุมชนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องด้านแผน ข้อมูล การบริหารจัดการ การแก้ไข

ปัญหาต่าง ๆ และการขับเคลื่อนในการพัฒนาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีการจัดอุปสรรค ปัญหาต่าง ๆ ตูแล ปกป้อง คุ้มครองชุมชนไม่ให้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา และจะต้องสร้างเสริมพลังความสามารถให้ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอและดำเนินการต่อเนื่องด้วย และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของเพ็ญสิริ จิระเดชากุล (2541, น. 40) ที่ได้อธิบายถึงความหมายของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนได้มีกระบวนการปรับตัวของชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้แสดงหลัก ชุมชนจะมีการรวมตัว รวมกลุ่มกันของประชาชนภายในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนทุกคนมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ วิเคราะห์ปัญหา ค้นหากิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชนเอง รวมทั้งมีการมองผลประโยชน์ของประชาชนและชุมชนเป็นหลัก และที่สำคัญ บทบาทหลักในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้แก้ไขปัญหาภายในชุมชน ก็เป็นหน้าที่ของประชาชนและชุมชนนั่นเอง และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของพงศ์เทพ สุธีรัฐ (2556, น. 2) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การมีเจตจำนงของชุมชน เพื่อปลดปล่อยพลังสร้างสรรค์ของประชาชนในชุมชน จนสามารถรวมตัวกันเป็นองค์กรรวมของประชาชนทั้งประเทศ และสามารถเป็นทิศทางหลักของชาติ กิจกรรมที่สำคัญคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้บริหารจัดการชีวิตและชุมชนของตนเองภายในชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน เพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การวางแผน การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน จากปัญหาของกิจกรรมดังกล่าวของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ผู้ศึกษาอภิปรายได้ว่ายังไม่สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนธรรมาธิปไตยที่อธิบายถึงความหมายของชุมชนธรรมาธิปไตยของพิชญ์ อ่อนมณี (2541, น. 23) ที่กล่าวไว้ว่าชุมชนธรรมาธิปไตย หมายถึง อำนาจอธิปไตยหรือระบบประชาธิปไตยของประชาชนเพื่อประชาชนที่แท้จริง เกิดจากการสร้างสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน ร่วมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกชน เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาสังคม เพื่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกันอย่างเข้มแข็งภายในชุมชน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนภายในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีความเป็นธรรมมากที่สุด และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของสารภี ศิลา (2535, น. 1) ที่กล่าวถึงความหมายของชุมชนธรรมาธิปไตยคือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในชุมชน มีกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ประชาชนสามารถให้การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน โดยเรียกประชาธิปไตยรูปแบบนี้ว่าประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) จนเกิดปัญญาร่วม (Collective wisdom) ทำให้สมาชิกชุมชนเข้าใจและรับรู้สภาพปัญหาของชุมชน จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องตามความเป็นจริงกับปัญหาความต้องการของชุมชน และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พวงงาม (2559, น. 123-127) ที่อธิบายความหมายของชุมชนธรรมาธิปไตยหมายถึง การมีสิทธิในการปกครองตนเองของประชาชน มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

ท้องถิ่นโดยไม่จำเป็นต้องผ่านผู้แทน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ปกครองตนเองได้ เรียกว่าเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนในชุมชนปกครองตนเอง เป็นการจัดการตนเองของชุมชน (Self-Management) หรือเรียกเป็นวิถีชีวิตของชุมชน (way of life) มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเปิดใจกว้างให้มีส่วนร่วมในการยอมรับความคิดของผู้คนที่มีความหลากหลาย แตกต่างกัน เจรจากันอย่างประนีประนอม จนไปถึงการมุ่งเน้นถึงประโยชน์ส่วนรวมของท้องถิ่นที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมกันในการจัดการตนเองของชุมชน

นอกจากปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนประชาธิปไตยที่พบคือ การขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านขาดความต่อเนื่อง และหยุดชะงักในช่วงสถานการณ์โรคโควิด-19 และปัญหาสมาชิกชุมชนมีความรู้ ความสามารถ และฐานะไม่เท่ากัน ส่งผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของประชาชน และขาดความสามัคคีภายในหมู่บ้าน จนกระทั่งเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและชุมชนในการจำกัดการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงความคิดเห็นภายในชุมชน ตลอดจนกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยมที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ประชาชนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ไม่สามารถรวมกลุ่มอาชีพภายในหมู่บ้านได้ ทำให้ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอ และขาดอาชีพเสริม จนก่อให้เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม และมีบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีภายในหมู่บ้าน และอีกปัญหาหนึ่งของการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดงคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่รับสารเคมีแบบไม่รู้ตัวในระยะยาว รวมทั้งเกษตรกรขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการลักลอบเผาป่า ส่งผลต่อมลภาวะหมอกควันในช่วงฤดูร้อน และขาดการบำรุงทรัพยากรดิน สอดคล้องกับบทความวิจัยในวารสารมหาจุฬานครธรรมศาสตร์ เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนประชาธิปไตยของนฤมล อนุสนธิ์พัฒน์และอิทธิเทพ หลินวรรัตน์ (2564, น. 210-214) ได้อธิบายเกี่ยวกับปัญหาของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนประชาธิปไตย คือ การขาดการพึ่งตนเองทางจิตใจ เพราะภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ได้ดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อจิตใจของประชาชน หมู่บ้านขาดการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ขาดการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม ขาดกิจกรรมนันทนาการ ปัญหาสำคัญคือ ชุมชนได้รับผลกระทบทางจิตใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคเพื่อเลี้ยงชีพ และสาเหตุสำคัญที่สุดในปัจจุบันคือ วิกฤตการณ์สถานการณ์การระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ออกมาตรการให้ผู้คนเว้นระยะห่างในสังคม ส่งผลให้ชุมชนทุกพื้นที่ขาดการสร้างกิจกรรมการพัฒนาด้านจิตใจเช่นกัน รวมทั้งขาดการกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนประชาธิปไตยในการวางแผนระหว่างรัฐบาลและชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนภายในชุมชน ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพจิต จนก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทในครอบครัว ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ตามมาด้วย

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ การขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาล ขาดการวางแผนนโยบายสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วม ในด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งใช้สารเคมีทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ และรัฐบาลยังไม่วางแผนกำหนดนโยบาย สำหรับแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้ เกิดประโยชน์สูงสุด ก็ยังเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่มีการณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนก็ยัง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ขาดการบริหารจัดการชุมชน

สำหรับกิจกรรมการมีส่วนร่วมเรื่อง การสร้างเครือข่ายชุมชนภายในหมู่บ้าน ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายกองทุนชุมชน เป็นต้น เกิดปัญหาการขาดความสามัคคีและ จิตสำนึกของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายชุมชน รวมทั้งยังขาดความรู้ ไม่เข้าใจแนวทางการสร้าง เครือข่ายชุมชนและไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายชุมชน เมื่อมีการรวมตัวกันทำ กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายชุมชนไม่สามารถรวมตัวกันทำงานร่วมกันภายในหมู่บ้านได้ สมาชิกกลุ่ม องค์กรไม่ให้ความร่วมมือขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มอาชีพและเครือข่ายชุมชน และกิจกรรมเครือข่าย ชุมชนดำเนินการไม่ต่อเนื่อง สมาชิกรวมตัวกันได้ไม่กี่ครั้ง รวมทั้งขาดงบประมาณในการดำเนิน กิจกรรมเครือข่ายชุมชน และไม่มีการติดตามและประเมินผลกิจกรรมเครือข่ายชุมชนด้วย สอดคล้อง กับแนวคิดของพิทยา ว่องกุล (2542, น. 31-136) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับปัญหาของเครือข่ายชุมชนที่ จำเป็นได้รับการพัฒนากลยุทธ์จากการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานชุมชนชาติปีโตยไว้ว่า ประชาชนภายในชุมชนที่ได้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชน บางพื้นที่ไม่ ประสบผลสำเร็จ สาเหตุเกิดจากการขาดความช่วยเหลือ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชน จึงเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนจะต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น รวมทั้งขาดการจัดทำ ผังองค์กรเครือข่าย เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนตามสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน และขาดการพึ่งพาปราชญ์ชุมชนที่เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน มา พัฒนาชุมชนที่อาศัยการพึ่งพาตนเองซึ่งกันและกัน

2.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนใน การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีโตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากสรุปผลการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษาได้อภิปรายเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐาน ชุมชนชาติปีโตยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ กระบวนการรวมตัว

กันของสมาชิกชุมชน ควรจะมีการเพิ่มทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเบื้องต้นอาจอาศัยวิทยากรที่มีประสบการณ์ที่เคยทำงานร่วมกันมาช่วย เอื้ออำนวย สอดคล้องกับแนวคิดของอรรถัย กักผล (2552, น. 24-26) ที่กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับเสริมอำนาจให้ประชาชน สมาชิกชุมชนควรได้รับการเอื้ออำนวย จากหน่วยงานที่สนับสนุนก่อน หรือขอความอนุเคราะห์วิทยากรจากหน่วยงานมาส่งเสริมประชาชนให้ ดำเนินการตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งมีการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดทักษะในการ วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนโดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ จนเข้าสู่ระดับสร้างความร่วมมือ ประชาชนและ หน่วยงานจะดำเนินงานร่วมกันในรูปแบบตัดสินใจ ประชาชนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจข้อมูลต่าง ๆ ด้วยตนเอง และนำไปสู่ระดับเข้ามามีบทบาท ขั้นตอนนี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้ ประชาชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลกันกับหน่วยงานอย่างแท้จริง และมีเป้าหมายชัดเจน

นอกจากนี้ กิจกรรมการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนทุกกิจกรรม การแก้ไข ปัญหาของกิจกรรมดังกล่าว หมู่บ้านควรมีการพัฒนาจัดทำช่องทางสื่อสารออนไลน์ให้สมาชิกชุมชน รับทราบโดยทั่วกัน ประชาชนทุกคน ตลอดจนคนรุ่นใหม่จะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน รวมทั้งผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้สมาชิกทุกคนเข้า ร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้าน และต้องกระตุ้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมใน ชุมชน และมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหมู่บ้าน สอดคล้องกับแนวคิดของไพโรวัลย์ เคนพรม (2566, น. 62-63) ที่อธิบายความหมายของการพัฒนาประชาธิปไตยกับการสื่อสารทาง การเมืองไว้ว่า การพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยจะมีการใช้การสื่อสารทางการเมือง สำหรับ เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้บรรลุตามเป้าหมาย ขั้นตอนแรก จะต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชนถึงหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย กระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตย ตลอดจนตระหนักถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย ท่ามกลางกระแสการต่อสู้ของประชาธิปไตยไทยนิยมหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน และ ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม และสอดคล้องกับงานวิจัยของสมนึก ปัญญาสิงห์ (2558, บทคัดย่อ) ได้ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบล นาชุมแสง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเรื่องการพัฒนา การเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการประชาธิปไตยชุมชนคือ ประชาชนจะต้องสร้างการพัฒนาการเมือง ภาคพลเมืองอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาความรู้ การสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ เสริมสร้างความเข้าใจ ในเรื่องประชาธิปไตยชุมชน การเมืองภาคพลเมือง ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น ผ่านกิจกรรม การดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่แท้จริง และมีกิจกรรมการเมืองภาคพลเมือง

สำหรับการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพโดยด้วยกิจกรรมการสร้างเครือข่ายชุมชน กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง คือ ชุมชนจะต้องมีการส่งเสริมกลยุทธ์กลุ่มของทุกกลุ่มในชุมชนให้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชน มีการจัดตั้งระเบียบเครือข่ายชุมชน และเผยแพร่แนวทางให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนทราบโดยทั่วกัน เช่น มีการจัดเวทีเสวนา ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นของเครือข่ายและชุมชน และการจัดทำกิจกรรมเครือข่ายชุมชนร่วมกับชุมชนภายนอก รวมทั้งการไปศึกษา ค้นหาประสบการณ์จากการดูงาน อบรมเพื่อนำความรู้และภูมิปัญญาจากเครือข่ายชุมชนอื่นมาพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น และกิจกรรมเครือข่ายชุมชนจะต้องร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน เครือข่ายชุมชนมีการชี้แจงการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายชุมชนอย่างชัดเจน การบริหารจัดการผลประโยชน์ของเครือข่ายชุมชน สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของสมาชิกเครือข่ายชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยกิจกรรมดังกล่าวของหมู่บ้านนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของพรรณพิมล ชัญญานุวัตร (2556, น. 56) ที่ได้สรุปความหมายของการสร้างเครือข่ายชุมชนหมายถึง การที่ชุมชนมีการรวมตัวกันของกลุ่มองค์กร และมีการเชื่อมโยง ประสานงานกันอย่างชัดเจน ตลอดจนมีการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีจิตสำนึกร่วมกันในการช่วยพัฒนาชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการเป็นสมาชิกเครือข่ายชุมชน และชุมชนมีการกำหนดยุทธศาสตร์เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นงานพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม ภายใต้ศูนย์ประสานหรือเชื่อมต่อเทคโนโลยี และทุกฝ่าย จนเกิดความรู้สึกร่วมและติดต่อกันสำหรับกระบวนการทำงานเครือข่ายชุมชน จนสามารถเกิดพลังผลักดันขึ้นในชุมชน และขั้นตอนการติดตามและประเมินผลการสร้างเครือข่ายชุมชน จะต้องใช้ระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) สำหรับใช้ในการประเมินผลและพัฒนาเครือข่ายชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของสาวิตรี บำรุงราชหิรัญย์ และคณะ (2549, น. 42-45) ที่อธิบายไว้ว่าระบบมาตรฐานการชุมชนหรือ มชช. ของเครือข่ายชุมชน เป็นเครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบการทำงานของเครือข่ายชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ บริหารจัดการอย่างมีระบบ และนำไปสู่เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน

นอกจากนี้ แนวทางแก้ไขปัญหาก็คือการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เข้มแข็งของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง หมู่บ้านจะต้องส่งเสริมกิจกรรมตามแนวทาง “บวร” เพื่อให้สมาชิกชุมชนเกิดการสร้างความภาคภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อก่อให้เกิดรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน และเกิดการขับเคลื่อนการทำงานเครือข่ายของ “บวร” และทุกสถาบันภายในหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งและความสามัคคีร่วมกัน นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องดำเนินการประเมิน จัดทำแบบประเมินชุมชนคุณธรรม และวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรม รวมทั้งมีแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านในอนาคต เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ศูนย์แบ่งปันเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าของชุมชน เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมู่บ้านมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้าน สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงาน ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2562, น. 7-8) ที่กล่าวถึงหลักการส่งเสริมและการพัฒนาชุมชนคุณธรรม ด้วยพลังบวร เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ในเรื่องการนำพลังบวรมาใช้เป็นแกนนำสำคัญต่อการ ขับเคลื่อนและหล่อหลอมให้เกิดวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วม สำหรับการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ชุมชนต้องการแบบบูรณาการ

นอกจากนี้ การสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อมาพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน รวมทั้งสร้างชุมชนคุณธรรม ต้นแบบ มีศูนย์เรียนรู้ ฯ แหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เหมาะสมต่อการขยายภาคี เครือข่าย มีการแบ่งปัน ความรู้และภูมิปัญญาให้ชุมชนอื่น และส่งเสริมกิจกรรมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สร้างความสามัคคี เพื่อเป็นเจ้าของบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยวสู่ชุมชน สำหรับกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แบบพึ่งพาตนเองของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอลำปาง มีแนวทางแก้ไขปัญหาคือ สมาชิกชุมชน กลุ่มองค์กรภายในหมู่บ้านทุกกลุ่มสามารถปรับกระบวนการทัศน์ประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายในหมู่บ้าน มีการสนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ เกษตรกรทุกรายวางแผนทางการเงินของตนเอง นอกจากนี้ หมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดทำแผนการ ดำเนินงานขับเคลื่อนกองทุนชุมชนต่าง ๆ ให้เกิดกิจกรรมเครือข่ายกองทุนชุมชนที่พัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของธรรพพล วานิชานนท์ (2565, บทคัดย่อ) เรื่อง กลยุทธ์การ สร้างชุมชนเข้มแข็งชุมชน บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ที่ได้อธิบาย เกี่ยวกับแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหัวอ่าว ประกอบด้วย การส่งเสริมอาชีพ สมาชิกชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อบรมพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน เพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันกับการพัฒนาทุนทางสังคม สร้างการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง สร้างการมีส่วนร่วมในการคิด เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการ พัฒนาเครือข่ายของสมาชิกชุมชน เป็นต้น ทุกขั้นตอนต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใน หมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน

ในอีกประเด็นหนึ่ง กิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองตามแนว ทางการพัฒนาชุมชนวิสาหกิจของบ้านผาแดง ควรจะมีการปรับทัศนคติให้เกษตรกรหันมาพึ่งพาตนเอง แทนการใช้เทคโนโลยีตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมทั้งหมู่บ้านส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนา การเกษตรของหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ที่มีสมาชิกมีส่วนร่วม รวมกันซื้อ-รวมกันขายในราคาที่ดีกลางกัน รวมทั้งสนับสนุนให้มีสวัสดิการชุมชน ต่าง ๆ จากกองทุนชุมชน มีการจัดตั้งและส่งเสริมกิจกรรมเครือข่ายแต่ละรูปแบบของหมู่บ้านของ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ ธนาคารขยะ โรงงานน้ำดื่มชุมชน ธนาคารข้าว เป็นต้น นอกจากนี้หมู่บ้านจะต้องส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชน ที่รวบรวมทุกกองทุนของหมู่บ้านมาบริหารจัดการจัดการร่วมกัน และลดภาระหนี้สินภายในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และกองทุนชุมชนมีการต่อยอด ขยับเคลื่อน ขยายผล มีการรับสมัครสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้หมู่บ้านมีแหล่งเงินทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพ สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันขยับเคลื่อนกองทุนชุมชน ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกันด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการเกษตร (2564, น. 10) ที่อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางในเรื่องการพัฒนาด้านเทคโนโลยี สมาชิกชุมชนควรรู้จักการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ สภาพแวดล้อม และชุมชนบริหารจัดการร่วมกัน มีการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชุมชน และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่สมาชิกชุมชนตระหนักเรื่องการบริหารจัดการเงินทุนชุมชน รู้จักส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และรู้จักการออมเงิน หรือฝากเงินเข้าธนาคาร และเป็นสมาชิกกองทุนชุมชน เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษาของงานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทย กรณีศึกษา บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

3.1.1 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับปราชญ์ชุมชนด้านต่าง ๆ ของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางและข้อปฏิบัติสำหรับการขยับเคลื่อนการสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยกับประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อหมู่บ้าน

3.1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ได้แก่ คณะครูโรงเรียนผาแดงวิทยา บุคลากรทางศาสนาวัดผาแดงและสำนักสงฆ์ถ้ำผาแดง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) เกษตรกร เป็นต้น ควรนำผลการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อนำไปใช้ขยับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาชุมชน

เพื่อส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย เพื่อให้
เกิดกิจกรรมที่มีประโยชน์และมีประสิทธิผลกับหมู่บ้านมากขึ้น

3.1.3 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ควรศึกษาการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วม แนวคิด
การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชน แนวคิดการสร้างสรรค
วัฒนธรรมชุมชน แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองให้เข้าใจ และ ถ่ายทอดองค์ความรู้
ดังกล่าวให้กับประชาชน รวมทั้งวางแผนการนำไปใช้ขับเคลื่อนกิจกรรมหมู่บ้าน ร่วมกับประชาชน
ภายในหมู่บ้าน

3.1.4 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ร่วมกับประชาชนภายในหมู่บ้าน ควรค้นหาศักยภาพของหมู่บ้าน ทูทาง
สังคมภายในหมู่บ้านที่สามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหมู่บ้าน และวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านให้
สอดคล้องกับบริบทและภูมิสังคมของชุมชน

3.1.5 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ร่วมกับประชาชนภายในหมู่บ้าน ควรนำปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วน
ร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยในพื้นที่บ้านผาแดง
ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ไปใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการสร้างการมี
ส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย กิจกรรมดังกล่าว
ประกอบด้วย การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรควัฒนธรรม
ชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น เพื่อสร้างกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่สร้าง
ผลที่ยั่งยืนยิ่งขึ้นไป

3.1.6 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ร่วมกับประชาชนภายในหมู่บ้าน ควรนำข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข
ปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยใน
พื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ไปใช้เสนอและจัดทำโครงการ แผนงาน
หรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชน
เข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยให้กับหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลประโยชน์ทาง
จิตใจ ผลประโยชน์กับประชาชน และผลประโยชน์กับชุมชนร่วมกันภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่
ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.1.7 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง
อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ร่วมกับประชาชนภายในหมู่บ้าน ควรนำข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข
ปัญหาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทยใน

พื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ไปใช้ขับเคลื่อนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนต่าง ๆ เช่น สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านร้อง สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านร้อง ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลบ้านร้อง (ศอช.ต.บ้านร้อง) ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลบ้านร้อง (ศส.ปชต.บ้านร้อง) เป็นต้น เพื่อส่งเสริมกิจกรรม โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยให้กับหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่เป็นการสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน การส่งเสริมพัฒนาชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนร่วมกันภายในชุมชน และให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.2.1 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาความต้องการของประชาชนภายในชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.2 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาวิธีการหรือเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.3 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาวิธีการหรือเทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาครัฐให้กับภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.4 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาวิธีการหรือเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนให้กับภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.5 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาวิธีการหรือเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคสื่อมวลชนให้กับภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.6 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของภาควิชาการในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.7 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคศาสนาในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.8 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.9 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.10 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.11 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษานโยบายของรัฐบาลกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.12 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 กับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3.2.13 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาชุมชนหรือหมู่บ้านต้นแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใด เพื่อเป็นแบบอย่างและนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนมากขึ้น

3.2.14 การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาการพัฒนาเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนอาชีพใดในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *แนวทางการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร”*.
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กานดา เสียงหาญ. (2567, 12 กรกฎาคม 2567). ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
 (อสม.) สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 94 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบล
 บ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- กิตติพร ใจบุญ. (2559). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหาร
 ผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- เกรียงไกร ชูระพันธ์. (2560). *เทคนิคการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคม*. ตำราวิชา เทคนิคการ
 มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยอุตรธานี.
- เกษญา ผาทอง. (2566). *ปรัชญาการเมือง ฐานรากแนวความคิดสู่การปฏิรูปการเมืองการปกครอง*.
 สำนักพิมพ์เดือนกระจ่าง.
- เกษม ปารมีศิลป์. (2550). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่*
 [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต]. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกียน เจ้าเล่ห์ดี. (2567, 7 เมษายน 2567). ปราชญ์ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา สัมภาษณ์โดย
 ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 113 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว
 จังหวัดลำปาง.
- โกวิท พวงงาม. (2559). *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. วิญญูชน.
- ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2555). *กระบวนการชุมชนสู่ความเข้มแข็งชุมชน*. กรมการพัฒนาชุมชน.
- คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา. (2564). *รายงานการ
 พิจารณาศึกษาการจัดการตำบลเข้มแข็งตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติและแผนการ
 ปฏิรูปประเทศ*. สำนักงานกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- คณะกรรมการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส. (2558).
 รายงานของ คณะกรรมการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้
 พิการและผู้ด้อยโอกาส สภาปฏิรูปแห่งชาติ เรื่อง การปฏิรูประบบเพื่อสร้างเสริม
 ชุมชนเข้มแข็ง (ระยะที่ 1 ระดับหลักการและสาระสำคัญ). สำนักงานกรรมการ 3
 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- คัมภีร์ สายะสนธิ. (2532). *ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการผลิตทางการเกษตรแบบพึ่งตนเอง*
ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลแจ้จาม กิ่งอำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี
 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2553). ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งทรัพยากรเส้นทางปัญญาที่ถูกลืมน. *วารสารแม่โจ้*
ปริทัศน์ : มกราคม กุมภาพันธ์ 2553, 68.
- จำนงค์ ทะจักร์. (2567, 31 มีนาคม 2567). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัด
 ลำปาง สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 139 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้าน
 ร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- เจมส์ แอล เครตัน. (2535). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน*. สถาบัน
 พระปกเกล้า.
- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมี
 ส่วนร่วม*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *ความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน*. สถาบันพัฒนา
 องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ชัชชญา สมมณี. (2555). *ประชาธิปไตยในมุมมองของท่าน*. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ญาณเดช คุ้มประยูร. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนมีน
 บริอุปถัมภ์ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร* [สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต].
 วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2557). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้*. บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- ดรุณี ร่องพีช. (2550). *สุข อีสาระ ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง*. เชียงใหม่: วิทยาลัยการจัดการทาง
 สังคม.
- ตี๋ม กลิ่นหอม. (2567, 6 เมษายน 2567). ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีบ้านผาแดง สัมภาษณ์
 โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 41/1 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว
 จังหวัดลำปาง.
- ถวิลบุรี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ทัศนีย์ ผลชานิกโก. (2544). *การประชาสัมพันธ์ (Public Relations)*.
http://www.prd.go.th/download/article/article_20151102174745.pdf.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2557). *ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศมั่นคง*. รวมปาฐกถาจากการสัมมนา “สานพลัง
 ปฎิรูปสังคม ให้ชุมชนเข้มแข็ง”. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
 ผู้แทนราษฎร

- ธรรพล วานิชานนท์. (2565). *กลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสยามพราน จังหวัดนครปฐม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธิติพร คำแก่น. (2550). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ : กรณีศึกษาเขตเทศบาลนครเชียงราย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2555). ประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- นพดล มากมูล. (2567, 8 เมษายน 2567). ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 63 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลีนวรัตน์. (2564). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 8(12), 204-217.
- นันทิ ขจรกิตติยา. (2550). การจัดการธุรกิจชุมชน : แนวทางสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน. *วารสารมหาวิทยาลัยยะลา*. 2(12), 150-162.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2551). *การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก*. สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- ประกอบ วิโรจนกูฏ. (2541). *ยุทธศาสตร์ภูฏานจากเกษตรผสมผสานถึงเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง*. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562). *ประชาธิปไตย หลากความหมาย หลากรูปแบบ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสัญญาธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2547). *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2557). *ชุมชนเข้มแข็ง ประเทคนั้นคง*. รวมปาฐกถาจากการสัมมนา “สานพลัง ปฏิรูปสังคม ให้ชุมชนเข้มแข็ง”. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ประสิทธิ์ อมรศิริวัฒนา. (2567, 13 เมษายน 2567), รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 25 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- ประเสริฐ ทะจักร์. (2567, 7 เมษายน 2567). ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรม สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 2 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.

- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2559). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. สถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์ เพื่อ
ประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปานทิพย์ เปลี่ยนโมฬี และคณะ. (2559). *ทุนวัฒนธรรม 9 ยุคสมัย*. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- ปริญญา นาวาทอง. (2563). *การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่สังคมพุทธวัฒนธรรมผ่านวัฒนธรรม
การทำนา กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้พระอาจารย์ภัทร อริโย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา
[วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พงศ์เทพ สุธีรัฐ. (2556). *การติดตามประเมินผลชุมชนเข้มแข็ง*. สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรชัย ภูชี้นศรี. (2567, 6 เมษายน 2567). ประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน
(กข.คจ.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 41/1 บ้านผาแดง หมู่
ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- พรรณพิมล ชัญญานวัตร. (2556). *การพัฒนาองค์กรเกษตร วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย*. คู่มือ
ปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พระณัฐพล อีรวีโส. (2567, 10 กรกฎาคม 2567). รักษาการเจ้าอาวาสวัดผาแดง สัมภาษณ์โดย
ปิติภัทร มาทา กุฎิเจ้าอาวาส วัดผาแดง บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภ
งาว จังหวัดลำปาง.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. โครงการเสริมสร้าง
การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2558). *ปัจจัยสังคม : ค่านิยมแห่งชาติต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อ
ความปรองดอง*. โรงพิมพ์ บจก. สุขุมวิทการพิมพ์.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2563). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม*. สถาบันพัฒนาสังคม (CSDI).
- พิทยา ว่องกุล. (2540). *จุดจบรัฐชาติสู่...ชุมชนชาติไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พิรงรอง รามสูต ธาระนันท์. (2547). *สื่อภาคประชาชน* (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พิชณ อ่อนมณี. (2542). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย. *เทศกาลบาล*, 94(ต.ค.
2542), 20-25.
- พีรพัฒน์ พันศิริ. (2559). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน: นครปฐม: คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*.
- เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. (2541). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. โครงการปริญญาเอก
พัฒนาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- ไพรวลัย เคนพรม. (2566). *การเมืองกับการสื่อสารทางการเมือง*. สำนักพิมพ์ พลเมืองโลก.
- มงคล อธิกุลวงศ์ และคณะ. (2562). *คู่มือนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน*. กลุ่มพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- มัชวาน เวียงนาค. (2567, 19 เมษายน 2567). ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 102/4 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- ยุพา อินทราเวช. (2557). *คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เยา เวียงนาค. (2567, 12 กรกฎาคม 2567). ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะเห็ด สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 102/4 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- ระพีพรรณ ทองหล่อ. (2551). *การจัดการและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง ร่วมกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2545). *ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่มที่หนึ่ง*. สำนักพิมพ์ มติชน.
- รัชรา เอียดศิริพันธ์, จันทนา เบญจทรัพย์. (2558). *การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ลิขิต อธิเวดิน. (2552). *การเมืองไทยและประชาธิปไตย*. สำนักพิมพ์มิสเตอร์ ก๊อปปี้.
- วรางคณา ใจดี. (2567, 8 เมษายน 2567). ประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 41/1 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- วรุตต์ เสตสุวรรณ. (2544). *การเมืองภาคประชาชน ประชาธิปไตยและสื่อมวลชน*. *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*. 3(8), 67-68.
- วาสนา อาจสาภิกรณ์. (2561). *วัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น* (ดุष्ฎิ นิพนธ์ปรัชญาดุष्ฎิบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิพลรัตน์ คงยงค์, นิรัตน์ เพชรรัตน์. (2566). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งนารี อำเภอบ้านดอน จังหวัดพัทลุง*. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 วันศุกร์ที่ 19 พฤษภาคม 2566 มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.

- วิชัญ นันทะโย. (2567, 31 มีนาคม 2567). สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร้อง สัมภาษณ์ โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 132/1 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2567). *ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำเนินชีวิต*. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และคณะ. (2565). *การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมควร กวียะ. (2545). *การสื่อสารมวลชน*. อักษราพิพัฒน์.
- สมจิต พรหมเทพ. (2543). การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สมนึก ปัญญาศิลป์. (2558). *การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลนาชมแสง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และสุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). สวัสดิการชุมชนกับการสร้างสังคมเข้มแข็งในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก*. 35(1), 139-161.
- สมสุข บุญญาปัญญา, พรรณทิพย์ เพชรมาก. (2556). *สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน*. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สรุฑฒิ ปัดไธสง. (2545). วัฒนธรรมชุมชน : เจือนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*. 8(1), 13.
- สารณี ศิลา. (2535). *สรุปบทเรียนเชิงกระบวนการ 926 เวที ประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์*. สำนักส่งเสริมประชาสังคมเพื่อการพัฒนา (สปพ.) สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สาวิตรี บำรุงราชธีรฉน์ และคณะผู้จัดทำ. (2549). *แนวทางการส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชน*. สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (สท.).
- สำนักงาน ก.พ. (2559). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้*. สำนักงาน ก.พ.

- สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). *คู่มือ..การรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน*. กรมการพัฒนาชุมชน.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2540). *การสื่อสารทางการเมืองในชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรสิงห์ แสงโสด, มนัส สุวรรณ. (2563). กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*. 3(2), 40-56.
- สุวรรณ จันทร์ประเสริฐและคณะผู้เขียน. (2559). *ชุดการเรียนรู้ที่ 7 การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน Strengthening Community. 7 ชุดการเรียนรู้การพยาบาลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โครงการขับเคลื่อนวิชาชีพการพยาบาลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ*. มาตา การพิมพ์.
- สุวัฒน์ ชัยเมือง. (2567, 6 เมษายน 2567). อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) บ้านผาแดง สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร มาทา บ้านเลขที่ 41/1 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
- สุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์, รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2566). การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพโดยที่รับผิดชอบเขตบางรัก. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*. 29(4), 232-247.
- เสนีย์ คำสุข. (2564). *กระบวนการพัฒนาและทางเลือกสาธารณะ*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรทัย ก๊กผล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. สถาบันพระปกเกล้า.
- อรทัย พระทัด. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษา ชุมชนป้อมมหากาฬ [การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรัญ จิตตะเสโน. (2551). *หลักการและวิธีการบริหารจัดการชุมชน (Principle of Community Administration and management)*. เอกสารประกอบการเรียนรู้ชุมชนในโครงการวิจัยและพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์กรรวม ภายใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา. คณะทำงานจัดการองค์ความรู้ในโครงการวิจัยและพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์กรรวม.

- อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์. (2559). การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลอง
ตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*.
4(2), 180-195.
- อัมรินทร์ วงศ์สนั่น. (2567, 12 เมษายน 2567). ผู้แทนคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน สัมภาษณ์โดย ปิติภัทร
มาทา บ้านเลขที่ 139 บ้านผาแดง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง.
เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). *ประชาธิปไตยสองระดับ : ความคิดขึ้นำการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น*.
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- โอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2559). *การฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาการใช้กลไกและ
กระบวนการของสภาองค์การชุมชนตำบล(บทความวิจัย)*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์
การศึกษาคั่นคว่ำอิสระ
เรื่อง

*การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย
ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง*

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และวางแผนพัฒนาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาและรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง ความคิดเห็นของปรากฏการณ์ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติไทย ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ขอความกรุณาให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านตอบคำถามตามความเป็นจริง ตามเหตุการณ์และประสบการณ์ที่ท่านได้พบเจอมาในประเด็นต่าง ๆ ของแต่ละคำถาม ผู้ศึกษาจะรวบรวมคำตอบของท่าน มาเรียบเรียง วิเคราะห์ อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวม ทั้งนี้ การศึกษาคั่นคว่ำอิสระเรื่องนี้ จะสำเร็จลุล่วงด้วยดี หากได้รับความร่วมมือของท่านในการสละเวลาในการมีส่วนร่วมสำหรับการศึกษาคั่นคว่ำครั้งนี้ และขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นายปิติภัทร มาทา นักศึกษาปริญญาโท

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระ

(สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน และบุคคลทั่วไปในชุมชน)

เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไต
ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จงตอบคำถามแบบสัมภาษณ์ต่อไปนี้ตามความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว)..... อายุ.....ปี

ที่อยู่.....

วุฒิการศึกษา.....

สถานศึกษา.....

อาชีพ.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... เดือน..... พ.ศ.

เวลา..... น. สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไต
ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

-คุณคิดว่าประชาชนภายในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไตหรือประชาชาติปไตชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณคิดว่าประชาชนภายในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในการสร้างทำกิจกรรมร่วมกันในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปไตหรือประชาชาติปไตชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณคิดว่าประชาชนภายในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน

และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณคิดว่าประชาชนภายในหมู่บ้านให้การมีส่วนร่วมในติดตามและประเมินผลร่วมกันในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตย ในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

-คุณคิดว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันของประชาชนภายในหมู่บ้าน มีปัญหาอุปสรรค อย่งไรบ้าง ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้าน

-คุณคิดว่าการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนภายในหมู่บ้าน มีปัญหาอุปสรรค อย่งไรบ้าง ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้าน

-คุณคิดว่าการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนภายในหมู่บ้าน มีปัญหา อุปสรรค อย่งไรบ้าง ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้าน

-คุณคิดว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลร่วมกันของประชาชนภายในหมู่บ้าน มีปัญหา อุปสรรค อย่งไรบ้างในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้าน

ตอนที่ 3 เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และวางแผนพัฒนาของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยในพื้นที่บ้านผาแดง ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

-คุณมีข้อเสนอแนะ แนวทาง และวางแผนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน ของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณมีข้อเสนอแนะ แนวทาง และวางแผนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน ของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณมีข้อเสนอแนะ แนวทาง และวางแผนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

-คุณมีข้อเสนอแนะ แนวทาง และวางแผนการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ร่วมกันของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานชุมชนชาติปีไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนภายในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายปิติภัทร มาทา
วัน เดือน ปี เกิด	7 เมษายน 2531
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
ที่อยู่ปัจจุบัน	9 ถนนท่านางลอย ซอย 2 ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (เคมี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2553
ประวัติการทำงาน	นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอองาว จังหวัดลำปาง

